Samrådsredogörelse

Samråd om förslag till ändrade havsplaner för Bottniska viken, Östersjön och Västerhavet (dnr 2168-23)

2024-05-16
kompletterad 2024-06-03

Havs och Vatten myndigheten

Samrådsredogörelse

Samråd om förslag till ändrade havsplaner för Bottniska viken, Östersjön och Västerhavet (dnr 2168-23)

Den här rapporten har tagits fram av Havs- och vattenmyndigheten.
Myndigheten ansvarar för rapportens innehåll och slutsatser.

© HAVS- OCH VATTENMYNDIGHETEN | Datum: 2024-05-16

Omslagsbild: Havs- och vattenmyndigheten

Havs- och vattenmyndigheten | Box 11 930 | 404 39 Göteborg | www.havochvatten.se

Förord

Havs- och vattenmyndigheten har ett regeringsuppdrag att ta fram förslag till ändrade havsplaner för Bottniska viken, Östersjön och Västerhavet. Förslagen till havsplaner var på samråd i tre månader från den 14 september till den 15 december 2023.

Havs- och vattenmyndigheten vill tacka för alla synpunkter som lämnats till myndigheten under samrådet.

I denna samrådsredogörelse redovisas bland annat de inkomna synpunkterna tillsammans med Havs- och vattenmyndighetens kommentarer till synpunkterna.

Ett reviderat förslag är på granskningssamråd mellan den 16 maj och 30 augusti 2024.

Göteborg, maj 2024

Mats Svensson

Avdelningschef, Havs- och vattenmyndigheten

Innehåll

1 Inledning 6
1.1 Om redogörelsen 6
1.2 Läsanvisning 6
2 Om samrådet 7
2.1 Genomförande av nationellt samråd 7
2.1.1 Deltagande 7
2.1.2 Möten 7
2.2 Samråd enligt Esbokonventionen 8
2.2.1 Deltagande 8
2.2.2 Möten 8
3 Övergripande sammanfattning 8
3.1 Planhandling 8
3.2 Hantering av oförenliga intressen 9
3.3 Havsbaserad vindkraft 9
3.4 Försvar 10
3.5 Kulturmiljö och rekreation 11
3.6 Naturvård 11
3.7 Sjöfart 11
3.8 Yrkesfiske 12
3.9 Konsekvensbedömning 12
3.10 Internationella synpunkter (ESBO-samrådet) 13
4 Inkomna synpunkter och HaV:s kommentarer (nationellt samråd) 14
Bilaga A Förteckning över vilka som lämnat synpunkter (ej privatpersoner) 489
Bilaga B Översikt av ändringar mellan samråd och granskning 494

1 Inledning

1.1 Om redogörelsen

I denna samrådsredogörelse redovisas synpunkterna som kom in till Havs- och vattenmyndigheten, HaV, under samråd av förslag till ändrade havsplaner för Bottniska viken, Östersjön och Västerhavet och på tillhörande konsekvensbeskrivning. Även hur samrådet genomfördes redovisas.

I redogörelsen redovisas de synpunkter som kom in. När det gäller synpunkter från allmänheten redovisas inte vem som lämnat synpunkten. Havs- och vattenmyndighetens kommentarer på inkomna synpunkter och hur granskningsförslaget har reviderats utifrån synpunkterna redovisas i denna samrådsredogörelse.

Samrådsredogörelsen har kompletterats (2024-06-03) med yttrande från Söderköping som inte fanns med i den version som publicerades den 16 maj 2024.

1.2 Läsanvisning

I kapitel 2 beskrivs genomförandet av samrådet med yttrandeförfarandet, bland annat vilka som deltog och vilka möten som hölls.

I kapitel 3 sammanfattas kortfattat inkomna synpunkter och de förändringar som skett i handlingarna eftersamrådet.

I kapitel 3 redovisas de enskilda synpunkterna och HaV:s kommentarer till synpunkterna. Synpunkterna redovisas per aktör.

I vissa fall redovisas inte synpunkterna i tabellen i samma ordning som i de enskilda yttrandena. När det gäller synpunkter från allmänheten redovisas inte vem som lämnat synpunkten.

I bilaga A finns en förteckning över vilka som lämnat in synpunkter. Privatpersoner redovisas inte i förteckningen. Synpunkterna redovisa för respektive samrådspart i bokstavsordning. Vill man söka fram synpunkter om ett specifikt område går det bra att använda sökverktyget i den pdf-läsaren som man använder.

I bilaga B finns en tabell som redogör för större ändringar i planförslagen mellan samråds- och granskningsversionerna av förslagen. För varje havsplan finns även karta som visar ändringar sedan regeringsuppdragets första steg.

2 Om samrådet

2.1 Genomförande av nationellt samråd

Förslag till ändrade havsplaner för Sverige – Bottniska viken, Östersjön och Västerhavet publicerades för samråd mellan den 14 september till den 15 december 2023. Under samrådet fanns det även möjlighet att lämna synpunkter på den tillhörande konsekvensbeskrivningen som innehöll miljömässiga, ekonomiska och sociala effekter av förslaget. Ett internationellt samråd s.k. Esbosamråd, med berörda grannländer hölls mellan den 28 november 2023 och den 20 februari 2024.

Samrådshandlingar:

- Förslag till ändrade havsplaner för Bottniska viken, Östersjön och Västerhavet, samrådsversion (dnr 2168-23)
- Konsekvensbeskrivning av förslag till ändrade havsplaner för Bottniska viken, Östersjön och Västerhavet (dnr 2168-23)

Samrådshandlingarna publicerades på Havs- och vattenmyndighetens webbplats. Alla som ville kunde lämna synpunkter på förslaget och konsekvensbeskrivningen via ett webbformulär. De flesta valde att skicka in sina synpunkter via e-post. Information om samrådet spreds via HaV:s webbplats, pressmeddelande samt genom HaV:s sociala medier.

2.1.1 Deltagande

Samrådet engagerade privatpersoner, företag, bransch- och intresseorganisationer, universitet, myndigheter, länsstyrelser, regioner, kommuner och myndigheter i andra länder med flera. Över 160 aktörer lämnade synpunkter på förslaget och tillhörande konsekvensbeskrivningen. Till exempel yttrade sig samtliga 14 länsstyrelser med kuststräcka längs de svenska haven, och så gjorde även 53 av Sveriges 82 kustkommuner. Även ett par kommuner utan kust bidrog med synpunkter. Under samrådet lämnade även ett 50-tal privatpersoner synpunkter.

2.1.2 Möten

Havs- och vattenmyndigheten anordnade ett 10-tal möten under hösten 2023 för bransch- och intresseorganisationer, yrkesfiskare, myndigheter, länsstyrelser, regioner, kommuner, och grannländer. För att så många som möjligt skulle kunna delta arrangerades de flesta möten digitalt. Kustlänsstyrelserna bistod i arbetet med att sammankalla och genomföra möten med kommuner och regionala organ. Dessa möten arrangerades på plats i Göteborg, Kristianstad, Gävle, Örnsköldsvik och Luleå. Syftet med mötena var att informera om planförslaget och den tillhörande konsekvensbeskrivningen. Under mötena fanns det gott om tid för frågor och möjlighet att lyfta perspektiv utifrån den egna verksamheten. Målsättningen var att underlätta och skapa så bra förutsättningar som möjligt för olika aktörer att bidra med synpunkter under samrådet.

Utöver de specifika samrådsmötena har HaV informerat om samrådet och förslaget vid ett flertal andra sammanhang.

2.2 Samråd enligt Esbokonventionen

Havs- och vattenmyndigheten har genomfört ett samråd med Sveriges grannländer i enlighet med Esbokonventionen. Esbokonventionen avser gränsöverskridande miljöeffekter, men länderna gavs även möjlighet att lämna synpunkter om övrigt innehåll i planförslaget. Esbosamrådet pågick mellan den 28 november 2023 och den 20 februari 2024.

Förslaget till havsplan och konsekvensbeskrivningen fanns tillgängliga i sin helhet på engelska. Sammanfattningar av förslaget till havsplan för Östersjön och sammanfattningar av den tillhörande konsekvensbeskrivningen fanns tillgängliga på estniska, finska, tyska och polska. En sammanfattning av förslaget till havsplan och en sammanfattning av den tillhörande konsekvensbeskrivning för Bottniska viken fanns tillgängliga på finska.

2.2.1 Deltagande

Det kom in svar på samrådet från Sverige grannländer som är EU-medlemmar, (Finland Estland, Lettland, Litauen Polen, Tyskland, Danmark) samt Norge. Svaren omfattade 44 aktörer och en privatperson i länderna.

2.2.2 Möten

Havs- och vattenmyndigheten anordnade ett digitalt samrådsmöte med deltagare från sex länder. Syftet med mötet var att informera om planförslaget och den tillhörande konsekvensbeskrivningen. Under mötena fanns det gott om tid för frågor och möjlighet att lyfta olika perspektiv. Målsättningen var att underlätta och skapa så bra förutsättningar som möjligt för grannländerna att bidra med synpunkter under samrådet.

Utöver samrådsmöte hölls även ett separat möte med Finland inkl. Åland. Havs- och vattenmyndigheten informerade även om förslagen i samarbets- och informationsforumet Planners' Forum inom Östersjösamarbetet.

3 Övergripande sammanfattning

Inlämnade synpunkter rör framförallt behovet av havsbaserad vindkraft och dess påverkan på andra intressen. Sammanfattningen ger en kort överblick men fångar inte alla frågor som tagits upp i samrådet.

3.1 Planhandling

En övergripande synpunkt är att planhandlingen bör fokusera på planeringen och inte innehålla en redovisning av alla planeringsförutsättningar. Granskningsförslaget har därför delats upp i en

del som innehåller vägledningen (planering) och dess innebörd och konsekvenser respektive en separat bilaga med planeringsförutsättningar.

Det har kommit in påpekande om felaktigheter och föreslag till förbättringar av granskningshandlingarna. HaV har tagit till sig synpunkterna och åtgärdat felaktigheter, förtydligat texter, beskrivningar och layout.

Det har kommit in synpunkt på att även rennäringen och därtill kopplade riksintresseanspråk bör redovisas i havsplanen. HaV har utökat såväl planhandling som konsekvensbeskrivning när det gäller aspekter som rör rennäringen.

3.2 Hantering av oförenliga intressen

Flera samrådsparter ifrågasätter med anledning av hushållningsbestämmelserna i 3 kapitlet miljöbalken att det allmänna intresset av väsentlig betydelse för vindbruk i några fall ställs före riksintresseanspråk för yrkesfiske. I förslaget motiverar HaV detta med att vindbruk anses vara mest lämplig användning för området utifrån helheten och regeringsuppdragets målbild. Till skillnad från sektorsmyndigheternas underlag och anspråk, till exempel riksintresseanspråk enligt 3 kapitlet miljöbalken, så är havsplanen tänkt att ge uttryck för statens syn på hur havsområdena bör förvaltas genom en samlad och genomtänkt statlig uppfattning. Regeringens beslut om havsplan innebär ställningstaganden till hur olika allmänna intressen ska redovisas i havsplanen (Prop. 2013/14:186).

3.3 Havsbaserad vindkraft

Flera samrådsparter anser att energiintresset bör väga tungt i planeringen och klimatnytta bör redovisas tydligare. Andra ifrågasätter havsbaserad vindkraft som kraftkälla i det svenska kraftsystemet. Frågan om det svenska kraftsystemet faller utanför havplaneringsprocessen. Planeringen genomförs med de mål och utgångpunkter som regeringsuppdraget anvisar.

Flera samrådsparter vill se planering för exportkablar och landanslutning, åtminstone översiktligt. HaV bedömer emellertid att det inte är ändamålsenligt att redovisa förslag till landanslutningar i en havsplan på nationell nivå. Frågan om anslutningspunkt på land hanteras i särskild ordning av Svenska kraftnät som genomför ett utredningsarbete för att kunna meddela lämpliga landbaserade anslutningspunkter och tillgänglig överföringskapacitet i dessa förberedda punkter. För närvarande pågår förstudie och förberedelser för olika genomförandeprojekt. HaV vill i sammanhanget även lyfta att det kan bli aktuellt med vätgasproduktion eller andra alternativ till landanslutning till transmissionsnätet. Det är svårt att i dag förutse i vilka områden det kan bli aktuellt.

Några samrådsparter avstyrker föreslagna eller alternativa områden för energiutvinning med hänvisning till negativ påverkan på yrkesfisket. HaV har sett över den samlade påverkan för olika delar av yrkesfisket. Utifrån bedömningen har flera områden för energiutvinning i samrådsförslaget tagits bort. Avgränsningen för flera områden har justerats för att vara bättre anpassade till hur och var fisket bedrivs. Sett till uppdragets målbild om att planerna ska

möjliggöra mer energiutvinning till havs kvarstår ett antal energiutvinningsområden där havbaserad vindkraft inte bedöms kunna samexistera med yrkesfiske. Den totala ytan med överlapp har dock minskats i granskningsförslaget för att minska negativ påverkan på yrkesfisket.

Ett stort antal samrådsparter har lyft att eventuell påverkan på kulturmiljöer behöver synliggöras betydligt mer i planförslagen och i konsekvensbedömningen. Inom ramen för ett regleringsbrevsuppdrag som avslutade i januari 2024 har kustlänsstyrelserna tagit fram ett planeringsunderlag för marina kulturmiljövärden i den nationella havsplaneringen. Utifrån detta nya samlade underlag har HaV i granskningsförslaget utvecklat redovisningen av värdeområden för kulturmiljö i förhållande till förslagna områden för energiutvinning. Energiområdena anges med särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden vid avstånd upp till 35 kilometer.

Flera samrådsparter tar upp risker för påverkan på sjöfågel, födosökande fågel och migrerande fågel på grund av havsbaserad vindkraft. Kunskapen om fågel ökar, men är fortfarande bristfällig på nationell nivå. Vid projektering för havsbaserad vindkraft genomförs ofta fördjupade undersökningar och analyser. I det fall det finns osäkerheter, dvs. behov av mer kunskap om migrerande fågel och påverkan från havsbaserad vindkraft, anges energiutvinningsområdena som utredningsområden i granskningsförslaget. När det gäller migrerande fågel anges områdena med särskild hänsyn till höga naturvärden.

Flera samrådsparter lyfter frågan om påverkan på fisk och fisklek under den havsbaserade vindkraftens driftsfas, och vilka vetenskapliga underlag det finns kring detta. Formuleringen kring påverkan på fiskarter och fiskpopulationer har nyanserats i granskningshandlingarna. Detta är också ett område där myndigheten aktivt följer kunskapsutveckling och forskning.

Osäkerhet kring hur vandrande lax påverkas av storskalig vindkraft är annan fråga som tagits upp. Som ett första steg har HaV initierat framtagande av en kunskapssammanställning i frågan.

Flera synpunkter berör utsläpp av bisfenol A, PFAS och mikroplaster från havsbaserad vindkraft. HaV:s kommentar är att de studier som gjorts inte har kunnat påvisa att vindkraftverk är en betydande spridningskälla till ämnen som PFAS, Bisfenol A eller mikroplaster, men det pågår forskning för att utreda detta närmare. Vetenskapliga referenser med mera återfinns i konsekvensbeskrivningen.

3.4 Försvar

Behovet av dialog för att hantera intressekonflikter mellan havsbaserad vindkraft och totalförsvarets intressen har lyfts fram av flera samrådsparter. HaV har i dialog med Försvarsmakten överlämnat ett öppet underlag med 40 prioriterade områden att bedöma sett till riksintresseanspråk för totalförsvarets militära del. Försvarsmaktens riksintresseanspråk och områden av betydelse utgörs dels av ytor som redovisas öppet, dels av riksintresseanspråk som av sekretesskäl inte kan redovisas öppet. Försvarsmaktens slutsats efter bedömningen av de 40 områdena är att en viss utbyggnad kan ske utan att medföra skada för Försvarsmaktens funktioner, under förutsättning att det sker på rätt plats och under rätt förutsättningar. HaV har i nuvarande planeringsprocess inte möjlighet att använda detta underlag för att bedöma mest

lämplig användning i havsplanerna, då det riskerar att röja uppgifter som kan medföra betydande men för totalförsvaret eller i annat fall för rikets säkerhet.

3.5 Kulturmiljö och rekreation

Flera samrådsparter lyfter det nya samlade underlag som kustlänsstyrelsen tagit fram. HaV har använt underlaget för att utveckla vägledningen kring särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden.

Det har kommit in förslag om att ändra användning rekreation till användning friluftsliv vilket bättre speglar de underlag som ligger till grund för användning. HaV delar denna uppfattning och genomfört ändringen i granskningsförslaget.

HaV har uppmärksammats på att fritidsbåtstrafiken och dess värden inte synliggjorts i förslaget. Granskningsförslaget har därför kompletterats med en illustration som åskådliggör trafiken som år omfattande på flera platser eller sträckor. I konsekvensbedömningen redovisa även trafikintensitet i energiområdena.

Flera synpunkter lyfter att det finns behov av ytterligare underlag kopplat till friluftsliv. HaV delar bedömningen och lyfter i granskningshandlingen att det finns fortsatt behov av ett samlat planeringsunderlag för friluftsliv som återger hur användning av havet samverkar med lokala och regionala värden och vilken betydelse dessa har i den nationella havsplaneringen.

3.6 Naturvård

Synpunkterna som rör natur handlar framförallt om den havsbaserade vindkraftens påverkan på påverkan på naturvärden. Dessa synpunkter behandlas under rubriken 3.3 Havsbaserad vindkraft.

Flera samrådsparter lyfter målet i EU:s strategi för biologisk mångfald om 30 procent marint områdesskydd på EU-nivå, varav en tredjedel ska vara strikt skyddat. Arbetet med områdesskydd är en pågående process. När ett skydd inrättats redovisas det som användning natur i havsplanen. Som komplement redovisas vägledning om särskild hänsyn till höga naturvärden. Här ingår även områden där inrättande av skydd pågår eller planeras (och som kommer att bidra till det övergripande målet om områdesskydd).

Önskemål har inkommit om fler områden med särskild hänsyn till höga naturvärden. I granskningsförslaget har det tillkommit områden med särskild hänsyn. HaV fortsätter genomgången av inkomna förslag inför den slutliga versionen som ska lämnas till regeringen.

3.7 Sjöfart

Flera samrådsparter har lyft frågan om hur havsbaserad vindkraft kan påverka isrörelser och möjligheterna till vintersjöfart i Bottniska viken. Man ser risker med att stora områden byggs ut. I dagsläget finns bristande eller obefintlig forskning och utredning kring hur vindkraftverken och vindkraftparkerna kommer påverka möjligheterna till vintersjöfart och behov av utökad isbrytning. HaV har initierat ett arbete med att ta fram en sammanställning över kunskapsläget och test med

modellering. Det planeras även andra projekt utanför HaV för att bl.a. titta på samhällsekonomiska aspekter. I Bottniska viken behöver påverkan på vintersjöfart redas ut för att framkomlighet och sjösäkerhet ska kunna tillgodoses.

Det har kommit in synpunkter om att områdena för energiutvinning inte har redovisats konsekvent i förhållande till fartygsstråken i plankartorna. Ibland finns det avstånd emellan, ibland inte. För att tydliggöra att det krävs ett säkerhetsavstånd mellan de yttersta vindkraftturbinerna och användning sjöfart finns synpunkter om att det i plankartan bör redovisas ett avstånd som visar detta. Vilket säkerhetsavstånd som behövs på platsen prövas vid tillståndsprövningen av en vindkraftspark. Avståndet beror på trafikintensitet och vilken trafik som trafikerar stråket, men även de geografiska förutsättningarna. HaV har övervägt olika sätt att kommunicera i havsplanen att det krävs säkerhetsavstånd. Med anledning att avståndet inte fastställs förrän i tillståndsprövningen har HaV valt att inte redovisa en platsspecifik vägledning om säkerhetsavstånd. Det innebär att områdena för energiutvinning som regel ligger direkt intill fartygsstråken i plankartorna. En övergripande bedömning ger vid handen att ca 15-20 procent av den samlade ytan för energiområdena kan behöva utgöra yta för säkerhetsavstånd.

3.8 Yrkesfiske

Synpunkterna som rör yrkesfiske handlar framförallt om den havsbaserade vindkraftens påverkan på yrkesfisket. Dessa synpunkter behandlas under rubriken 3.3 Havsbaserad vindkraft eller 3.9 konsekvensbedömning.

Det finns synpunkter att havsplanen bör vägleda om begränsningar i pelagiskt fiske i Östersjön och Bottnisk viken för att stärka möjligheterna för kustfiske. Förslaget till granskning innehåller ingen sådan vägledning. Skälet är att reglering av yrkesfiske hanteras inom fiskförvaltningen och inte i havsplanen. Havsplanens vägleder istället om företräden för olika användningar och särskild hänsyn.

3.9 Konsekvensbedömning

Det efterfrågas mer detaljerade bedömningar i förhållande till skyddade områden. Konsekvensbedömningen görs dock på en strategisk nivå och saknar utrymme för detaljerade bedömningar av effekter på alla skyddade marina områden. Dock lyfts specifika risker för påverkan i till energiområden angränsande skyddade områden.

Flera samrådsparter bidrar med kompletterande information och kunskap om fågel, fladdermöss, fisklek och marina däggdjur.

Synpunkter har framförts vad gäller metodiken och redovisningen av de ekonomiska effekterna på yrkesfiske av områden med havsbaserad vindkraft. Man menar att effekterna underskattas, både direkta effekter för fiskeföretagen och indirekta för samhället i stort. HaV har sett över metodiken och kompletterat tidigare analyser utifrån nya underlag. Även redovisningen i konsekvensbeskrivningen har ändrats för att bättre förmedla effekter på yrkesfisket och andra

värden. Ytterligare kompletterande analyser genomförs inför beredningen av det slutliga förslaget till regeringen.

Flera samrådsparter lyfter behovet av utvecklade underlag för att kunna bedöma påverkan på landskapsbild. Det har framförts behov av visualisering av hur den havsbaserade vindkraften syns från land, generellt eller för specifika områden. HaV har i arbetet med granskningsförslaget kompletterat konsekvensbeskrivningen med en siktanalys samt visualiseringsexempel av en havsbaserad vindkraftpark, som visualiseras utefter olika avstånd.

När det gäller kulturmiljö menar flera samrådsparter att bedömningen behöver kompletteras utgångspunkt i kustlänsstyrelsernas nyligen publicerade underlag. HaV har kompletterat både i granskningsförslaget av havsplaner och i konsekvensbedömningen.

3.10 Internationella synpunkter (ESBO-samråd)

För Östersjön påtalas att det kan finnas gränsöverskridande effekter som rör tumlare, gråsäl, fågel, fladdermöss och fisk samt sjöfart och yrkesfiske. Synpunkter har bland annat inkommit om behov av skyddsåtgärder för tumlare vid anläggning av vindkraft. Man lyfter även betydelsen av att migrationskorridorer för tumlare finns kvar, inte minst när det gäller Östersjöpopulationen. Det finns framtagna tyska gränsvärden för buller att använda. När det gäller fågel betonas vikten av flyttkorridoren från Rügen vid Östersjökusten till södra Skåne. Det uppskattas att särskild hänsyn till höga naturvärden (migrerande fågel) anges för energiområdena, men menar samtidigt att det är oklart vad det innebär för vindkraftsetableringen. Särskilt lyfts tranpopulationen. Tranor flyger i rotorbladshöjd. I fråga om fladdermöss påpekas att de kan förekomma överallt i planområdet och att skyddsåtgärder bör övervägas. En aktör konstaterar att det inte går att utesluta utsläpp av främmande ämnen eftersom som man menar att dessa inte har bedömts. En synpunkt är att Ö266 tas bort pga. yrkesfiske, fisklek och tumlare. Ö266 är kvar i granskningsförslaget.

I Bottniska viken skyddet för vikaresäl upp, liksom behov av kunskap kring vandrande fiske och vindkraft, isbildning och vintersjöfart, hydrologiska effekter samt att kablar bör redovisas i havsplanerna. För sjöfart lyfts säkerhetsavstånd och behov av att kommunikation (radar/mobil) inte störs ut av havsbaserad vindkraft. För yrkesfiske framförs farhågor om att fiske kan utestängas från områden som är viktiga fiskeområden idag. Inte minst när det gäller det omfattande finska fisket i Bottniska viken.

Man söker också nytt eller utvecklat samarbete. Danska Energistyrelsen vill samarbete kumulativ påverkan från vindkraftsparker. Flera aktörer ser behov av diskussion om energiområden nära avgränsningen för ländernas ekonomiska zoner. Man lyfter även behov för samarbete om metod och underlag för konsekvensbedömning av havsplaner.

Flera aktörer bidrar med länkar till information om ländernas planering med mera.

4 Inkomna synpunkter och HaV:s kommentarer (nationellt samråd)

I tabellen redovisas samrådsparternas synpunkter. Några synpunkter har sammanfattats och i vissa fall hänvisar vi till yttrandet om det handlar om omfattande material, exempelvis av informationskaraktär. När det gäller synpunkter från allmänheten redovisas inte vem som lämnat synpunkten.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
170.01	Affärsverket Svenska Kraftnät	Svenska kraftnäts uppdrag att bygga ut transmissionsnätet till havs upphörde från och med den 15 november 2023 i enlighet med SFS2023:577. Möjligheten att ansluta havsbaserad vindkraft till transmissionsnätet kommer självklart dock fortfarande att finnas. Dock kommer vindkraftsföretagen hädanefter att hänvisas till anslutningspunkter på land, och själva behöva bekosta hela nätanslutningen.	Texten har uppdaterats.
170.02	Affärsverket Svenska Kraftnät	Transmissionsnätet till havs utgörs idag av växelström- och likströmskablar med en spänningsnivå mellan 285 – 500 kV. Samtliga sjökablar i transmissionsnätet är idag utlandsförbindelser som syftar till att möjliggöra internationell elhandel. I dagsläget består transmissionsnätet till havs av flertalet sjökablar (utlandsförbindelser)2. Det pågår också ett antal projekt där transmissionsnätet förnyas alternativt utvecklas.	Synpunkten noteras.
170.03	Affärsverket Svenska Kraftnät	Svenska kraftnät har tillstånd, så kallad nätkoncession för linje (koncession), att anlägga och driva samtliga befintliga havsbaserade elförbindelser som ingår i transmissionsnätet	Åtgärdas i förutsättningsdelen.
170.04	Affärsverket Svenska Kraftnät	Svenska kraftnät har noterat ett antal mindre sakfel i planhandlingarna. Inför nästa skede i planläggningsprocessen önskar Svenska kraftnät få längre tid för att kontrolläsa de avsnitt som redogör för våra anläggningar och gärna även läsa igenom det färdiga utkastet innan en bred remiss skickas ut. På så vis kan lättavhjälpta felaktigheter i kommande granskningshandling av planen undvikas.	Synpunkten noteras. HaV uppskattar samarbetet med Svenska kraftnät och har utökat detsamma under granskningsperioden.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
170.05	Affärsverket Svenska Kraftnät	Svenska kraftnät tolkar underlaget som att två energiområden korsar befintliga anläggningar för transmissionsnätet. Svenska kraftnät planerar även en förbindelse till Tyskland, Hansa Power Bridge, samt en förbindelse till Gotland som även de kan komma att korsas av energiområden. Samexistens mellan energiöverföring och energiproduktion till havs är normalt möjlig under förutsättning att vissa anpassningar görs. Detta beskrivs mer ingående i det följande. Samexistens mellan energiöverföring till havs och energiproduktion är normalt möjlig. Transmissionsnätet behöver dock skyddas mot skada från eventuellt fallande delar såsom torn inklusive turbinblad och lösa delar. Transmissionsnätet måste även vara åtkomligt för felsökning och reparation och det måste finnas gott om plats för fartyg och utrustning att utföra dessa moment. För detta krävs ett avstånd om minst 3 gånger vattendjupet eller minst 300 meter. På de platser där energiområden hamnar nära sjökablar för transmissionsnätet krävs att samråd sker med Svenska kraftnät i god tid.	Behovet av samråd uppmärksammas nu i granskningsförslaget där användningarna överlappar.
170.07	Affärsverket Svenska Kraftnät	Svenska kraftnät arbetar för närvarande med att förbereda anslutningspunkter till havsbaserad elproduktion utmed ett antal utvalda kustområden. Punkterna är utvalda på ett sådant sätt att anslutning av elproduktion i dessa bedöms vara gynnsamt ur ett överordnat energiplaneringsperspektiv och samverkar väl med elnätets utveckling vad gäller tillgång på kapacitet. Den första utlysningsomgången med anslutningspunkter offentliggjordes i oktober 2023.	HaV har tagit del av utlysningsomgången.
170.08	Affärsverket Svenska Kraftnät	För att skapa bästa möjliga förutsättningar att kunna realisera den havsbaserade vindkraftens potential i Sverige, anser Svenska kraftnät att det är viktigt att havsplanerna innehåller utpekade områden för energiutvinning där det finns objektivt goda praktiska förutsättningar att kunna ansluta till elnätet på land, vid de platser som Svenska kraftnät anvisat. För att underlätta åstadkommandet av nätanslutning i samband med planeringen av ny elproduktion till havs, vore det önskvärt att havsplanerna även innehåller utpekade korridorer för elöverföring mot anslutningspunkter på land från de utpekade energiområdena till havs.	Synpunkten noteras. HaV ser inte att det är möjligt att i dagsläget peka ut korridorer för anslutningskablar.
170.09	Affärsverket Svenska Kraftnät	Transmissionsnätet för el är idag inte utpekat som riksintresse, men bedöms i förslaget till havsplaner vara ett allmänt intresse av väsentlig betydelse. Svenska kraftnät vill upplysa om att i dagsläget utreds transmissionsnätets mark- och vattenanspråk för riksintresseanspråk inom totalförsvarets civila del enligt 3 kap 9 § miljöbalken av Myndigheten för samhällsskydd och beredskap.	HaV har tagit del av informationen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
170.10	Affärsverket Svenska Kraftnät	Svenska kraftnät noterar att utlandsförbindelsen Baltic Cable, som ägs av Statkraft, saknas i havsplanens karta. Kabeln ingår inte i det svenska transmissionsnätet för el, men har ändå en systemfunktion som gör den till en viktig länk. Det bör övervägas om även denna kabel ska ingå i havsplanens kartredovisning.	Synpunkten noteras. Baltic Cable finns tillgänglig i underlagskartor genom sjökortet.
170.11	Affärsverket Svenska Kraftnät	För övergripande information rörande Svenska kraftnäts framtida planer för transmissionsnätet för el hänvisar vi till Nätutvecklingsplan 2024-2033. Detta dokument finns publicerat på vår webbplats: www.svk.se	Synpunkten noteras.
002.01	Baltic waters	Synpunkten gäller område: Ö211, Ö208, Ö221, Ö275, Ö504 - där det planeras för yrkesfiske. Med tanke på att det existerar kall och varmlekande sill/strömming intill kusten av dessa områden (havsviken Tvären), avråder vi till yrkesfiske i ovannämnda områden. Ett skydd mot fiske för stora delar av kusten ökar sannolikheten för att skydda lokala, genetiskt särpräglade delpopulationer, något som också SLU adresserar i "Vetenskapligt underlag till HaV:s regeringsuppdrag: vetenskapligt projekt som motsvarar en utflyttad trålgräns". Synpunkten grundar sig i vikten att restaurera Östersjöns miljö och ekosystem idag - vilket är en förutsättning för ett hållbart fiske för humankonsumtion i framtiden. Baltic Waters synpunkt är att områdena flyttas ut eller tas bort från planen. Vi ser att det småskaliga kustfisket, främst rörande de som hör till Sankt Anna skärgård, bör gynnas av att det storskaliga yrkesfisket flyttas ut.	Regleringen av yrkesfiske, såsom ett förbud, sker inom fiskförvaltningen, inte genom havsplanerna. Däremot kan en reglering utgöra en planeringsförutsättning.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
066.03	Birdlife	Birdlife anser att en avgörande brist i konsekvensbedömningen är att det saknas en utvärdering av sammantagen undanträngningseffekt, med åtföljande funktionell habitatförlust, vid en förväntad utbyggnad av vindkraft i enlighet med de föreslagna havsplanerna för Östersjön och Västerhavet. En sådan miljöbedömning måste beakta HELA den kumulativa påverkan i Östersjön och Västerhavet, d.v.s. bedömd påverkan i kombination med redan befintliga vindkraftparker plus andra verksamheter och potentiella hot (t.ex. fartygstrafik och fiske) för berörda arter och naturtyper.	HaV har ambitionen att i granskningen bättre fånga kumulativa perspektiv på bl.a. fågel.
066.04	Birdlife	I konsekvensbeskrivningen om energiområdenas potentiella negativa effekt på övervintringsområden för fågel har Birdlife noterat att områdena V361 och V303 bedöms medföra ingen respektive marginell effekt. Dessa två områden ligger i ett internationellt viktigt övervintringsområde för bl.a. sillgrissla, tordmule och tretåig, mås, varför vi har väldigt svårt att förstå hur Havs- och vattenmyndigheten kommit fram till den presenterade bedömningen. Föreningen anser att områdena i stället pekades ut som n-områden, inte minst eftersom de binder samman och skapar konnektivitet med angränsande Natura 2000-områden	HaV har inför granskningen samarbetat med Naturvårdsverket även vid bedömningen av effekter på övervintringsområden för fågel. Dessa områden får i den nya bedömningen medelstor negativ effekt.
066.05	Birdlife	BirdLife Sverige anser att vindkraftsbranschen och regeringen skyndsamt måste tillse att verkligt kumulativa analyser genomförs inför (och under) den planerade utbyggnaden av vindkraft i Östersjön och Västerhavet. När det gäller vissa arter och specifika naturvårdsområden kan vindkraftsetablering vara ”droppen som får bägaren att rinna över”, med innebörd att ekologisk funktionalitet bryts för arter eller naturtyper. I sådana fall måste vindkraftsetablering förbjudas. Med god planering och tillämpning av skyddsåtgärder kan emellertid en betydande del av Sveriges energiproduktion komma från vindkraft.	Synpunkten noteras.
066.06	Birdlife	Birdlife anser att en potentiellt mycket stor risk med den planerade utbyggnaden av havsbaserad vindkraft är att stora mängder nattflyttande fåglar under vissa väderomständigheter (i synnerhet i dimma/mörker) kolliderar med konstruktioner såsom fyrar, skyskrapor, master, vindkraftverk, oljeplattformar etc. Att reella populationsnedgångar skulle kunna konstateras bero på en ökad dödlighet vid vindkraftverk är förvisso mindre sannolikt för talrika småfågelarter. Likväl kan den planerade vindkraftsutbyggnaden i Sverige och andra Östersjöländer resultera i att miljontals fåglar kolliderar med vindkraftverk varje vår och höst.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
066.07	Birdlife	Genom att analysera väderdata och flyttfågelrörelser (med t.ex. radar) går det att identifiera högrisklägen för när stora koncentrationer av flyttfåglar uppstår. Detta har redan testats i bl.a. Nederländerna, där det numera är obligatoriskt med driftregleringssystem för all nyetablering av havsbaserad vindkraft, och det kan verkligen inte anses vara ett orimligt krav för vindkraftsindustrin att förfina tekniken och tillämpa den i full skala. I relation till budget för den planerade utbyggnaden handlar det om små kostnader. BirdLife Sverige kommer att kräva att momentan nedstängning av vindkraftverk ska tillämpas vid högrisklägen. Dessa tillfällen kommer främst, eller uteslutande, att inträffa vid svaga vindar, varför de ekonomiska konsekvenserna blir försumbara.	Synpunkten noteras.
066.08	Birdlife	Ett oundvikligt steg i vår miljölagstiftning är att minimera de negativa konsekvenserna för samtliga former av exploatering. Detta kan inte anses vara uppfyllt för vindkraftsutbyggnad om man inte gjort vad som går för att undvika massdödlighet. Miljölagstiftningen kräver att exploateringar med betydande risk för natur och miljö lokaliseras till områden där riskerna är små. Anläggning av vindkraftsparker där miljontals fåglar passerar strider således mot miljöbalken, bl.a. i fråga om tillämpning av lokaliserings- och försiktighetsprinciperna.	Synpunkten noteras. I granskningen finns områden med begränsad risk för påverkan på fågel.
134.01	Blekinge Offshore	I Blekinge finns sedan 2019 en för länet gemensam havsplan, se bilaga 1. Planen pekar ut ett stort område, Hanö bankar, öster om ön Hanö, som ett lämpligt område att bygga vindkraft på. De byggtekniska förutsättningarna är optimala med förutsättning för gravitationsfundament med minimal miljöpåverkan. Elbehovet är skriande och det lokala engagemanget stort.	Synpunkten noteras.
134.03	Blekinge Offshore	Alla berörda kommuner, Region och Länsstyrelse har i sina remisser tydligt påtalat att området, Blekinges enda, måste vara med i Havs- och vattenmyndighetens plan för möjlig plats att bygga havsbaserad vindkraft på.	Regeringen har 2016 avslagit en ansökan om vindkraft i Ö508 med hänvisning till att riksintresseanspråk för totalförsvaret har företräde framför riksintresseanspråk för vindbruk. I gällande havsplan ges därför företräde åt försvarsintresset. HaV föreslår ingen ändring när det gäller denna avvägning.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
134.04	Blekinge Offshore	Detta remissyttrande ska visa varför Havs- och vattenmyndigheten bör ändra i sina planer och åter lägga till Blekinge Offshore som ett område utpekat för vindkraft i samverkan med Försvarsmakten. Genom att läsa följande fyra sidor fås en bra bild av projektområdets historia, nystarten samt det unika samarbete myndigheter emellan som pågår för att förverkliga projektet 0ch därmed en årlig elenergiproduktion om ca 4,3 TWh. Det är ett stort tillskott till Blekinges elkonsumtion, som år 2021 uppgick till ca 2,2 TWh. *Följande är en kort sammanfattning av yttrandet*. Se yttrande för mer utförlig information. Blekinge offshore redovisar historik inkl. annan tidigare ansökan 2012 (B.O.1.0), samverkan med kommuner inkl. kompensation av övningsområde utifrån ny ansökan (B.O 2.0) och status i processen som rör den nya ansökan. Den nya ansökan (B.O 2.0) innebär 40 % mindre yta, 90 % färre verk samt 50 % högre verk. Avståndet mellan verken är 4 gånger längre än i den första ansökan 2012. Bolaget menar att B. B.O 2.0 har genom teknisk utveckling fått en helt ny struktur. Erfarenheter och förståelser från B.O1.0 gör att det geografiska avtrycket eav B.O 2.0 enligt Blekinge Offshore är starkt begränsat	Se kommentar nummer 134.03
134.05	Blekinge Offshore	Under hösten 2022 lyfts en diskussion med Sölvesborgs kommun gällande frågan om det finns något mer som kan göras för att öka chansen till samverkan mellan Försvarsmakten och vindkraftsparken Blekinge Offshore B.O 2.0. våren 2023 har samtliga tre kommuners (Sölvesborg, Kristianstad och Simrishamn) kommunalråd signerat positiva ställningstagande till att testa denna idé gentemot Försvarsmakten, se bilaga 3, 4 och 5. Havsytorna från de tre kommunerna, samt en statlig yta i ekonomisk zon, blir tillsammans en ökning med ett ca 770 km2 nytt marint övningsområde, se bilaga 2. Detta motsvarar en yta fem gånger så stor som den yta som B.O 2.0 påverkar med 70 vindkraftsfundament, med ett inbördes avstånd på ca 2 km utspridda på en yta av ca 150 km2.	Se kommentar 134.03

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
134.06	Blekinge Offshore	Innan jul 2023 är MKB:n för B.O 2.0 färdigställd och tillståndsansökan kommer att lämnas till Mark- och Miljödomstolen i Växjö på nyåret 2024. Området är granskat för att passa som vindkraftsområde i länets havsplan. Därtill har Blekinge Offshore AB inom en tioårsperiod sammanställt två stycken miljökonsekvensbeskrivningar över samma område. De till området kopplade kompensationsåtgärderna är unika. Den genom erfarenhet och teknisk utveckling, ändrade utformningen av parken, bemöter Försvarsmaktens invändningar. Platsens egenskaper såsom vindar, elanslutningsmöjligheter, bottenförhållanden är mycket bra. I Blekinge är det Region Blekinge som ansvarar för elsituationen och de har sedan cirka ett år tillbaka en nyinrättad tjänst – Energistrateg. Det är denna person som nu, tillsammans med kommunerna och Länsstyrelsen, söker dialog med Försvarsmakten för att i samförstånd sy ihop säcken på bästa sätt. Området är unikt med så många kommuner, även över länsgränser, Regioner, Länsstyrelser, fiskare, boende med flera, som arbetar gemensamt, aktivt och målinriktat för att få till en vindkraftsbyggnation. Det mångåriga kompakta stödet för området och den där till kopplade unika kompensationsåtgärden, i form av ett nytt marint övningsområde, bör rättfärdiga en plats i Havs- och vattenmyndighetens planförslag.	Se kommentar 134.03
134.2	Blekinge Offshore	Platsen är väl känd. Här startade nämligen Blekinge Offshore AB ett rejält vindkraftsprojekt redan 2007. Tio år senare, 2016, fick Blekinge Offshore (B.O 1.0) nej av regeringen. Det är förmodligen detta avslag som Havs- och vattenmyndigheten har som argument när de väljer bort området i sina planer. Området pekades redan 2013 ut av Energimyndigheten som riksintresseområde för vindbruk och där finns det fortfarande kvar.	Se kommentar 134.03
104.01	Blekinge tekniska högskola	Blekinge Tekniska Högskola ställer sig principiellt positiv till förnyelsen av havsplanerna. BTH finner den nya versionen ha betydligt utvecklats som plandokument betraktat, då exploateringsintressen nu vägs mot naturskydd och konkurrerande intressen på ett sätt som delvis saknades i den förra generationen havsplaner. På så sätt börjar det bli klart hur havsplaneringen kommer att utvecklas och hur den kan komma till nytta.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
104.02	Blekinge tekniska högskola	Blekinge tekniska högskola ställer sig i princip positiv till planernas utformning. Högskolan tar inte ställning till idén om vindkraft till havs, eller till om områdena är riktigt och relevant utlagda. BTH vill särskilt betona att planerna, genom att väga exploateringsområden mot motstridiga intresseområden och ta ställning till framtida nyttjanden, nu tydligare får betydelse som en fysisk plan, inte bara en inventering av hot eller fysiska förutsättningar. På så sätt finns nu förutsättningarna för att havsplanerna ska kunna få den betydelse för nyttjandet av vattenområdet i den ekonomiska zonen, så som fysisk planering enligt PBL har innanför territorialgränsen. Betydelsen av de faktiska utpekandena är kanske främst som en illustration till den betydande potential som havsbaserad vindkraft har med nu känd teknologi. En stor del av de nu utpekade områdena hade dock kunnat identifieras redan i den första omgången av havsplanering om en ”teknisk framsyn” gjorts som del av planeringens ”lägesgenomgång”.	Synpunkten noteras.
104.03	Blekinge tekniska högskola	Blekinge tekniska högskola vill här starkt ifrågasättas det meningsfulla i att göra en konsekvensbedömning som ska förutsäga de konkreta konsekvenserna av en strategisk plan över lång tid.	Det framgår av havsplaneringsförordningen att havsplanerna ska konsekvensbedömas. För att bedöma risker och potentiell måluppfyllelse krävs antaganden kring potentiella effekter.
104.04	Blekinge tekniska högskola	Det påpekas att fiskets anpassning inte kan förutsägas, men därmed faller förutsägelsen såväl av förändring av utsläpp, energianvändning, som ekonomisk påverkan. Detsamma gäller för sjöfarten och föreslagna omläggningar av farleder.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
104.05	Blekinge tekniska högskola	Negativa effekter på kulturmiljöer, landskap, friluftsliv och rekreation bedöms kunna uppstå, men begränsas till visuell påverkan från havsbaserade vindkraftsparker. Samtidigt sägs att faktaunderlag om vindkraftens effekter på dessa frågor, samt dess sociala och ekonomiska effekter för exempelvis besöksnäringen i ett lokalt och regionalt perspektiv idag är bristfälligt och behöver kompletteras. BTH håller med om detta och efterlyser att dessa faktaunderlag samlas in, innan de utpekade områdena får en operativ eller taktisk betydelse. Även om det mesta av friluftsliv utövas på eller invid kusten, riskerar alltför omfattande och stora vindkraftsparker att starkt begränsa tillgängligheten till öppen sjö, samt möjligheten till överseglingar till grannländerna. Detta behöver regleras, antingen genom fler korridorer för fritidsbåtar, åtskilda från nyttotrafiken, eller genom att vindkraftparker blir tydligt genomseglingsbara, med hänsyn till säkerhet och rådande väderläge.	Bedömning och texter vidareutvecklas i granskningsförslaget. Vindkraftens påverkan hanteras även i tillståndsprövningen.
104.06	Blekinge tekniska högskola	Att peka ut och gradera allvarligheten i konflikter som görs t.ex. för sjöfart i plan Västerhavet (figur 33) är mera meningsfullt än att försöka göra prognoser på konsekvenser/effekter.	HaV ser ingen motsättning här. Båda analyserna kan bidra till förståelse för förslagens sammanhang och effekter.
104.07	Blekinge tekniska högskola	Planeringen skiljer slutligen inte mellan ”effekter” och ”konsekvenser (=” värderade effekter”). Det behöver göras för att planens intentioner ska framgå.	HaV ser över användningen av "effekter" respektive "konsekvenser"
104.08	Blekinge tekniska högskola	Frågan är i vilken grad de nya planerna reducerar osäkerhet för olika aktörer. ~~Några osäkerheter vi noterar är~~:. Omläggning av farleder förutsätter i många fall internationella överenskommelser. Detta borde tydligare framgå i planerna.	När det gäller utredningsområden sjöfart runt Gotland framgår det av texten att de flesta förändringar gällande sjöfarten kräver beslut som fattas internationellt, till exempel ruttändringar, och att de därmed behöver internationellt stöd samt vara förenliga med folkrätten inklusive havsrätten.
104.09	Blekinge tekniska högskola	Kommer de reducerade säkerhetsavstånden att stå sig i tillståndsprocesserna? Det tämligen rudimentära lagstödet för havsplanerna gör det svårt att avgöra hur starkt ställningstagandena i planerna verkligen är.	I granskningsförslaget redovisas inte säkerhetsavstånd eftersom de hanteras i tillståndsprövningen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
104.10	Blekinge tekniska högskola	I den breda zon där den statliga havsplaneringen överlappar med den kommunala är osäkerheterna att döma av nuvarande tillståndsprocesser mycket stora. Detta behöver utredas och lagstiftningen anpassas mer till en rimlig rådighet över vattnen, än till formella maktfrågor.	Frågan om lagstiftning för tillståndsprocesser ligger utanför havsplaneringsuppdraget.
104.11	Blekinge tekniska högskola	Ingen garanti finns för att försvarsintressen inte kommer att överväga i de utpekade områdena, trots deras utpekande i planerna. För att planerna ska öka som operativa instrument, bör det förtydligas hur bindande olika utpekanden är, samt hur tvungna olika intressenter är att följa antagna planer.	Havsplaneran är ett vägledande planeringsunderlag. Vi hänvisar här till *kapitel 1,2 Havsplanerna och dess tillämpning* i samrådsförslaget.
104.12	Blekinge tekniska högskola	Det är oklart hur Ekosystemansatsen ska styra havsplaneringen, eller på annat sätt påverka den. Den är inte väl definierad och innehåller en motsägelse där å ena sidan alla berördas kunskap ska tas tillvara, dels en tydlig expertinriktning, dvs att ekosystemtjänster ska beräknas och vara överordnade. Det är nu svårt att se att detta hanteras. Detta har en strategisk betydelse för havsplanerna då ekosystemansatsens ställning sannolikt är ett av skälen till att flera av de stora aktörernas organisationer - fisket, sjöfarten och Försvaret framförallt - har gett tydligt uttryck för att planeringen uppfattas som en naturvårds- och skyddsplanering och inte en utvecklingsplanering	Synpunkten noteras.
104.13	Blekinge tekniska högskola	Med hänvisning till ovanstående invändningar, vill Blekinge Tekniska Högskola framhäva sin i grunden positiva inställning till det samrådda förslaget till havsplan.	Synpunkten noteras.
113.01	Borgholms kommun	Av kommunens vindkraftsplan framgår kommunens ställningstagande att inga vindkraftsetableringar ska ske utmed kommunens västra kuststräcka men att havet utanför kommunens östra kuststräckan kan rymma ett fåtal större vindkraftsetableringar. Borgholms kommun har mot bakgrund av det inget att invända mot att område Ö277 pekas ut som alternativt utredningsområde för energiutvinning i havsplanen. Kommunen har heller inga invändningar mot utpekandet av de områden som ligger utanför kommungränsen, Ö273 och Ö501. Däremot måste kumulativa effekter av eventuella etableringar givetvis beaktas vilket också framgår av havsplanen.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
113.02	Borgholms kommun	Gällande befintlig vindkraftsanläggning vid Kårehamn (Ö240, Ö503), som är belägen inom riksintresseanspråk för både vindbruk och totalförsvaret, anser Borgholms kommun att utgångspunkten bör var att så långt som möjligt pröva förutsättningarna för samexistens mellan energiproduktion och Försvarsmaktens intressen. En sådan prövning bör ske i tillståndsprocessen för varje enskild etableri~~n~~ng.~~g~~.	Synpunkten noteras.
113.03	Borgholms kommun	Vindkraften har en stor påverkan på närmiljön genom sin fysiska storlek och visuella dominans. Om vi långsiktigt ska kunna använda vindkraften och att den ska bli accepterad är rätt utformning och lokalisering därför grundläggande. Kommunen ser att orörda vyer och begränsad visuell och audiell påverkan i landskapet är av stor vikt för norra Ölands attraktivitet, både som besöksmål och för individens val av bostadsort.	Synpunkten noteras.
113.04	Borgholms kommun	Av havsplanen framgår att området Ö277 inte ingår i planeringsunderlaget som redovisades av Energimyndigheten i mars 2023 och därmed behöver utredas ytterligare. Kommunen vill framhålla vikten av att kommunen i ett tidigt skede involveras i en sådan vidare utredning.	Synpunkten noteras.
105.01	Boverket	Boverket avgränsar sitt yttrande till myndighetens ansvarsområden; samhällsplanering, byggande och boende. Detta innebär att Boverket endast yttrar sig gällande vattenanvändningar och hanteringen av riksintressen. Boverket tillstyrker med kommentarer samrådsremiss om ”Förslag till ändrade havsplaner”.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
105.02	Boverket	Sidan 26 mest lämpliga användning: I samrådsförslaget finns fyra användningar för energiutvinning. Dessa består av områden som föreslås för energiutvinning, utredningsområden för energiutvinning, alternativ för energiutvinning samt utredningsområden för alternativ för energiutvinning. Boverket tolkar skrivningen i förslaget till ändrade havsplaner att dessa fyra användningar endast fungerar som alternativ i remissversionen. Om havsplanerna ska fungera vägledande för den kommunala, regionala och statliga planeringen bör det tydligt framgå av planen vilka ställningstaganden som görs i havsplanerna. Boverket förordar därför att enbart användningen Energiutvinning kvarstår i den slutliga planen och förutsätter att de alternativa områdena som ska vara kvar också redovisas som användningen Energiutvinning.	Alternativa energiområden användes i samrådet för att inhämta information om flera möjliga områden för energi och för att belysa olika konsekvenser. I granskningsförslaget anges användning energi för de områden där energiutvinning bedöms vara den mest lämpliga användningen.
105.03	Boverket	I en strategisk fysisk plan bör förutsättningarna vara så långt utredda som möjligt på denna plannivå. Planen bör inte innehålla tveksamheter för att kunna fungera vägledande för den fortsatta planeringen eller för beslut i tillståndsärenden. Boverket menar att begreppet utredningsområde inte bör användas i en strategisk fysisk plan eftersom det ger en otydlighet och inte är tillräckligt vägledande.	Synpunkten noteras. HaV ser behov av att uppmärksamma att några specifika frågor behöver utredas. Därför redovisas utredningsområden i några få fall. Det är färre utredningsområden i granskningsförslaget.

105.04	Boverket	Sid. 29 Särskilt om riksintresseanspråk och allmänna intresse av väsentlig betydelse i förslagsarbetet I förslaget till ändring av havsplanerna ställs riksintresse för yrkesfiske mot det allmänna intresset av väsentlig betydelse för vindbruk. Det senare bedöms ha företräde eftersom det anses vara mest lämplig användning för området utifrån helheten och regeringsuppdragets målbild. I samrådsförslaget anges att Energimyndigheten har för avsikt att se över och uppdatera riksintresseområdena för vindbruk till havs. Vidare anförs att detta kan innebära att enskilda områden som nu är allmänna intressen av väsentlig betydelse för vindbruk pekas ut som riksintresseanspråk innan förslaget till havsplaner lämnas till regeringen. I havsplanerna ska det redovisas hur riksintressen tillgodoses. I de områden där intresse för yrkesfiske möter intresse för vindbruk enligt förslaget får ett allmänt intresse företräde framför ett riksintresse, vilket inte är avsikten med tillämpningen av 3 kap. miljöbalken (1998:808). Bedömningen som ska göras är om riksintresset bedöms påtagligt skadas vid genomförande av planerad ändrad vattenanvändning. Eftersom Energimyndigheten inte har ett färdigt förslag på nya riksintresseanspråk borde resonemanget i samrådsunderlaget utgått från att förhållandena är osäkra i detta skede.	HaV och Boverket har haft dialog och vidareutvecklat beskrivningarna om havsplanen i förhållande till riksintressen och andra allmänna intressen. Havsplanen anger, i enlighet havsplanerings-förordningen (2015:400), inriktningen för användning av havsområdet och anger och beskriver riksintresseanspråk enligt 3 kapitlet miljöbalken och andra allmänna intressen av väsentlig betydelse. Havsplanen anger också hur frågor om oförenliga ändamål bör lösas. Till skillnad från sektorsmyndigheternas underlag och anspråk, till exempel riksintresseanspråk enligt 3 kapitlet miljöbalken, så är havsplanen tänkt att ge uttryck för statens syn på hur havsområdena bör förvaltas genom en samlad och genomtänkt statlig uppfattning. Regeringens beslut om havsplan innebär ställningstaganden till hur olika allmänna intressen ska redovisas i havsplanen. Regeringens beslut kan därför avvika från de anspråk och de underlag som de olika sektorsmyndigheterna har redovisat (Prop. 2013/14:186 s.19). Lagbestämmelsen om havsplaneringen är placerad i 4 kapitlet miljöbalken för att samlas med de övriga hushållningsbestämmelserna då havsplaneringen avser den hushållning för hållbar utveckling som regleras i 3 och 4 kapitlet miljöbalken. Genom havsplaneringens placering i 4 kapitlet blir det även tydligt att havsplanerna är ett sådant planeringsunderlag som behövs för att belysa frågor om hushållning med vatten och de ska utgöra underlag vid avgörande av mål och ärenden enligt miljöbalken (Prop. 2013/14:186 s.17). HaV bedömer därmed att havsplanens vägledning om användning kan avvika från riksintresseanspråken enligt 3 kapitlet miljöbalken i de fall då det bedöms vara mer lämpligt och motiverat. Havsplanen motiverar grunden till, och konsekvensbedömer påverkan av, föreslagen användning på en strategisk nivå. Den slutliga bedömningen huruvida ett riksintresseanspråk riskerar att påtagligt skadas vid genomförande av

			ändrad vattenanvändning görs, med vägledning i havsplanen, i exempelvis tillståndsprövningen eller annan tillämpning av 3 kapitlet miljöbalken. Inom territorialhavet görs även bedömningar om riksintresseanspråken i region-, och översiktsplaner, med vägledning i havsplanen. Granskningsförslaget har förtydligats utifrån resonemangen ovan.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
105.05	Boverket	Energimyndighetens eventuella nya riksintresseområden bör behandlas i granskningsversionen eftersom dessa har stor inverkan på de ställningstaganden som kan göras i havsplanen. Om dessa områden tillförs först efter granskningen innebär det en väsentlig ändring av planförslaget som remissinstanser inte har fått möjlighet att yttra sig över.	Energimyndigheten har nyligen fått i uppdrag att se över riksintresseanspråk för fossilfri energiproduktion och energidistribution. Uppdraget ska redovisas till Regeringskansliet (Klimat- och näringslivsdepartementet) senast den 25 oktober 2025. Det innebär att det troligen inte kommer finnas några uppdaterade riksintresseanspråk för energiproduktion innan havsplanen förväntas beslutas. Det mest relevanta underlaget avseende havsbaserad vindkraft är Energimyndighetens redovisning 2023 av regeringsuppdrag om nya områden för energiutvinning i havsplanerna (M2022/00276). Förslag till ändrade havsplaner bygger på detta underlag enligt steg två i samma regeringsuppdrag. Granskningsförslaget har förtydligats utifrån nytillkommen information avseende riksintresseanspråk för fossilfri energiproduktion.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
006.00	Bromölla kommun	Elöverföring till land och på konsekvenser kring kapacitet och utbyggnad av framtida landstråk för elkraft finns ej med i förslaget - varken som konsekvenser eller i plankarta. Efterfrågar bättre kopplingar till kommunala översiktsplaner, vindkraftsplaner och regionala vind och energiplaner.	Länsstyrelsen har bistått HaV med information om uppdateringar i kommunala översiktsplaner när det gäller havsbaserad vindkraft.
120.00	Burlövs kommun	Burlövs kommun är i grunden positiv till förnybar elproduktion och ser att det är positivt med en mångfald av förnybara energikällor. Avseende det för kommunen närliggande området ”Ö298” anser kommunledningsförvaltningen att etableringen av en vindkraftspark inom området kan stå i konflikt med bevarande av de naturvärden som finns i områdets södra del. Området har höga naturvärden kopplade till förekomst av bland annat skräppetare och ålgräs. Vidare har den södra delen föreslagits av länsstyrelsen som ämne för marint skydd. Det bör övervägas om denna känsliga del kan uteslutas från att pekas ut för energiproduktion.	Område Ö298 med användning energiutvinning har vägts bort i sin helhet. Allmänt intresse av väsentlig betydelse för naturvård ges företräde framför allmänt intresse av väsentlig betydelse för vindbruk. I området planeras ett områdesskydd.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
091.00	Båstad kommun	Sammantaget är förvaltningen positiv till planförslaget och en utveckling som leder till utökad produktion av fossilfri el då det bidrar till positiva effekter för klimatet. Planen ger god vägledning om mest lämplig användning av havsområden och behovet av särskild hänsyn för vissa allmänintressen samtidigt som den utgör ett värdefullt underlag vid efterföljande kommunal planering och tillståndsprocesser. Påverkan på kustsamhällen, natur- och kulturvärden samt tillgängligheten till friluftslivsområden behöver emellertid beaktas vid efterföljande planering och tillståndsprövning. Hänsyn bör då tas då till lämpligheten av energiutbyggnader och möjligheten till samexistens med andra användningar utifrån ett lokalt perspektiv.	Synpunkten noteras. I granskningsförslaget har särskild hänsyn till höga naturvärden utvecklats.
123.01	Cloudberry Offshore Wind	Det är viktigt att Havs- och vattenmyndigheten har med sig att huvudmålsättningen med denna revidering av havsplanerna är att bidra till att möjliggöra energiomställningen och elektrifieringen i samhället. För att havsplanerna ska vara ett verktyg som möjliggör och inte begränsar förutsättningarna för utbyggnad av energiutvinning i havet är det viktigt att inte på förhand göra avvägningar utifrån otillräckliga underlag. Projektutvecklarnas vilja att utveckla projekt bör bejakas och tas tillvara av samhället.	Synpunkten noteras.
123.02	Cloudberry Offshore Wind	Pågående projektutveckling är en viktig indikation på områden som bedöms ha goda förutsättningar för energiutvinning och som kan förväntas möjliga att realiseras i närtid. Eftersom havsplanerna uppdateras med jämna mellanrum bör fokus i huvudsak vara på projektområden som kan planeras, utvecklas och realiseras i det aktuella tidsfönstret. Det är bra att inkludera en blandning av områden för att möjliggöra mer långsiktig planering och utveckling av projekt också. Men huvudsakligt fokus bör vara på områden med goda förutsättningar att etablera energiutvinning i närtid. Nya områden som kan vara aktuella på längre sikt kommer kunna inkluderas i kommande revideringar av havsplanen. Goda tekniska förutsättningar kommer vara avgörande för vilka projekt som kommer kunna byggas (få investeringsbeslut) i närtid. Stor vikt bör därför ges åt områden med bra vindförhållanden, nära land/elanslutning och på grunt vatten.	HaV har utgått från det material som levererats från Energimyndigheten, och de ytor som bedömts i det arbetet. Utifrån havsplanearbetet har sedan ett antal ytor bedömts olämpliga utifrån en samlad bedömning. Detta kan potentiellt leda till att fler områden hamnar längre från land, baserat på de konflikter som finns. Havsplaneringen tar dock hänsyn till vind-, avstånds-, och djupförhållanden.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
123.03	Cloudberry Offshore Wind	Av ett nationellt planeringsunderlag förväntas att det utifrån ett övergripande samhällsperspektiv kan föreslå en helhet som på bästa sätt beaktar samtliga samhällsintressen. Av arbetet hittills framstår det inte som att de enskilda sektorsmyndigheterna i tillräcklig utsträckning har förmått sig lyfta sig från sitt eget intresse och diskutera förutsättningar för samexistens och bästa utnyttjande av havsområdena utifrån de nya och aktuella förutsättningar som gäller idag. Avgränsningarna för befintliga verksamheter (så som sjöfart, fiske, försvar) har varit utgångspunkten för identifiering av föreslagna områden. Men bättre förutsättningar för samexistens med andra verksamheter behöver skapas och i denna typ av nationell planering måste en dialog kunna föras som inrymmer möjligheten att tänka nytt utifrån nya förutsättningar. Havs- och vattenmyndigheten behöver göra dessa avvägningar utifrån det övergripande samhällsperspektivet och lämna över till regeringen att slutligen besluta om dessa avvägningar.	HaV ska enligt havsplaneringsförordning 3 § punkt 2d överlämna ett dokument där de överväganden som planen grundas på framgår. Utifrån detta är det sedan upp till regeringen i sin beredning av ärendet att bedöma dessa överväganden.
123.04	Cloudberry Offshore Wind	Konsekvensbedömningen av förslaget är väldigt fokuserad på problemen med havsvind medan möjligheterna och bidraget till energi- och klimatomställning är väldigt knapphändigt beskrivet. Eftersom huvudsyftet är att möjliggöra för mer energiutvinning till havs och på så vis bidra till energiomställningen är det centralt att också konsekvensbedömningen fokuserar på detta perspektiv. Förslaget behöver konsekvensbedömas i förhållande till uppdragets målsättning om att möjliggöra för ytterligare 90 TWh elproduktion. Detta kräver ett resonemang om hur många TWh utpekade ytor bedöms kunna möjliggöra och det kräver även ett resonemang av vilka konsekvenser förslaget får på energiomställningen i stort, dvs avvikelser i förväntad möjliggjord energiutvinning får konsekvenser på energiomställningen och elektrifieringens förutsättningar (andra lösningars betydelse, industrins omställning etc).	Kapitel 6 Innebörd och konsekvenser har kompletterats med resonemang om granskningsförslaget och regeringsuppdragets målbild.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
123.05	Cloudberry Offshore Wind	Det finns många kvarstående osäkerheter även i utpekade områden som i detta läge bedöms ha god potential. För att bedöma hur mycket elproduktion en yta kan förväntas möjliggöra krävs därför ett antagande om hur stor del av ytan som i slutändan kommer kunna möjliggöras för vindkraft. Målsättningen att möjliggöra för ytterligare 90 TWh elproduktion kräver väsentligt större ytor än vad som teoretiskt skulle kunna ge 90 TWh. Många av de alternativa områdena som presenteras behöver därför inkluderas i det slutliga förslaget som utpekade områden för energiutvinning. Om olika alternativ/scenarier presenteras måste det finnas ett tillräckligt ambitiöst val i förhållande till uppdragets målsättning och de olika alternativens konsekvenser för energiomställningen behöver analyseras och diskuteras i konsekvensbedömningen.	HaV bedömer att ca 40 % av den yta som redovisas i granskningsförslaget behöver realiseras om målbilden om 120 TWh i årlig elproduktion ska uppnås.
123.06	Cloudberry Offshore Wind	Kustzonen är inte inkluderad i havsplanerna, men på vissa platser sträcker sig kustzonen relativt långt ut. Det finns områden där havsplaneområdet är relativt litet och kan bedömas för litet för att skapa ett tillräckligt stort område för en vindkraftspark. Men i kombination med närliggande områden i kustzonen kan det gå skapa ett tillräckligt stort område. Denna möjlighet bör beskrivas i havsplanerna och sådana områden bör om möjligt inkluderas i havsplanerna. Ett exempel på ett sådant område är Norra kvarken sydost om Umeå.	En beskrivning av detta är tillagt i den övergripande vägledningen kring energiutvinning i havsplaneområdena. Nära kusten utanför havsplanens gränser kan havsbaserad vindkraft i en begränsad utbredning vara lämplig. På grund av havsplanens övergripande skala bedöms inte energiutvinning under en viss storlek. Mindre, kustnära etableringar behöver bedömas ur ett lokalt perspektiv.
123.07	Cloudberry Offshore Wind	B120. Bra förutsättningar att kombineras med delar i kustzonen för att tillsammans skapa ett intressant område. Förslag: Peka ut mindre del av B120 som nytt E-område.	Synpunkten noteras.
123.08	Cloudberry Offshore Wind	B106-B108. Generellt bra förutsättningar i områdena runt Robertsfors. Men utgående från befintliga farleder skapas utsträckta områden längs med kusten. Bättre områden utifrån visuell påverkan bör kunna skapas med en öppen dialog tillsammans med sjöfarten om hur båda verksamheternas perspektiv kan mötas.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
084.01	Copenhagen Infrastructure Partners	Havsplanerna innehåller en ny kategori kallad "alternativt energiområde" där HaV har angett att ytterligare information för området krävs. Vi anser att dessa ytterligare områden bör inkluderas som "energiområden" eftersom den nuvarande distinktionen ”alternativa energiområden” inte är välmotiverad, inte korrekt återspeglar potentialen att utveckla dessa områden på kort sikt, och gör havsplanerna onödigt komplexa.	Redovisningen ändras i granskningsförslaget till havsplaner så att det enbart finns områden för energiutvinning eller utredningsområde energiutvinning.
084.02	Copenhagen Infrastructure Partners	Ta tillvara pågående projektutveckling när områden för energiutvinning pekas ut. Utvecklingen av havsbaserad vindkraft i Sverige drivs av CIPs intresse att investera privat kapital i den elproduktion som Sverige behöver. Områden med pågående projektutveckling bör prioriteras, då det ger en indikation om intresse av ett visst område utifrån ett realiserbarhetsperspektiv.	Ett stort antal projekt drivs inom svenskt territorialvatten och ekonomisk zon. Uppdraget om att möjliggöra 120TWh innebär även att prioritera mellan dessa områden utifrån nationella konflikter.
084.03	Copenhagen Infrastructure Partners	Utgå från att samexistens är möjlig. Om havsplanerna ska fylla sitt syfte att möjliggöra en kraftigt utbyggd elproduktion behöver de ha ett möjliggörande förhållningssätt till samexistens. Annars blir de ett verktyg för att begränsa havsbaserad vindkraft. Planeringen måste ta hänsyn till teknikutvecklingen och utgå från att det går att skapa samexistens mellan intressen.	Synpunkten noteras.
124.01	Deep Wind Offshore	Havs- och vattenmyndigheten har i underlaget till de tidigare havsplanerna gjort antaganden om 33–50 procent realiseringsgrad. Om 120 TWh ska möjliggöras, i enlighet med uppdraget, förutsätts att områden där det skulle kunna produceras mellan 240 och 360 TWh, pekas ut. Olika skäl (så som exempelvis kommunalt veto, nekande av Natura 2000-tillstånd, invändningar från Försvarsmakten och krav på säkerhetsavstånd mot sjöfart) kan antas reducera realiseringsgraden ytterligare, vilket betyder att antalet energiområden bör öka ytterligare.	Havsplanens vägledning är att områden för energiutvinning bör kunna tas i anspråk så att det motsvarar sammanlagt 120 TWh årlig elproduktion i de tre havsplaneområdena, vilket motsvarar cirka 40 procent av områdenas yta angivna för energiutvinning och utredningsområde i granskningsförslaget.
124.02	Deep Wind Offshore	Deep Wind Offshore bedömer att befintliga aktuella projekt, som beviljas tillstånd, kan producera minst de 120 TWh havsbaserad vindkraft som staten vill möjliggöra. För att kunna möta det ökande elbehovet och samtidigt uppfylla Parisavtalets klimatmål menar Deep Wind Offshore att det kommer krävas en kraftfull utbyggnad av havsbaserad vindkraft i svenska vatten. Bästa sätt att möjliggöra detta på ett så snabbt och klokt sätt som möjligt är, enligt Deep Wind Offshore, att Havs- och Vattenmyndigheten gör så många projekterade områden som möjligt till energiutvinningsområden.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
124.03	Deep Wind Offshore	För att möjliggöra 120 TWh bör Havs- och vattenmyndigheten, med hänsyn till antagandena ovan, komplettera de 24 förslagen till energiområden (teoretiskt 101 TWh) med samtliga 33 energiområden som i samrådsförslaget kallas ”alternativa” (teoretiskt 279 TWh). Det skulle, teoretiskt, motsvara 380 TWh. Se yttrande för mer detaljer.	I granskningsförslaget redovisas områden som motsvarar ca 330 TWH. Ca 40 % av ytan behöver tas i anspråk för att målbilden om 120 TWh ska nås.
124.04	Deep Wind Offshore	Deep Wind Offshore föreslår Havs- och vattenmyndigheten att återställa den östra delen av området EB01 som ”Energiutvinningsområde” samt ändra status på havsplaneområde B156 från ”Energiutvinningsområde alternativ” till ”Energiutvinningsområde”. Deep Wind Offshore föreslår även Havs- och vattenmyndigheten att utöka havsplaneområde B156 så att det omfattar den del som nu befinner sig mellan B156 och naturområde B157. Deep Wind Offshore har kommit långt i utveckling av projektet, och anser områden som mycket väl studerade och ägnade för havsvind. Mer information i yttrandet.	Bedömningen av område B156 i samrådsförslaget kvarstår när det gäller ytan. Området redovisas som energiutvinningsområde i granskningsförslaget.
124.05	Deep Wind Offshore	Deep Wind Offshore föreslår Havs- och vattenmyndigheten att ändra status på havsplaneområde Ö205 från ”Energiutvinningsområde alternativ” till ”Energiutvinningsområde”. Deep Wind Offshore föreslår även Havs- och vattenmyndigheten att utöka havsplaneområde Ö205 så att det omfattar den del av EÖ20 som har bortfallit i Havs- och vattenmyndighetens förslag (nu del av Ö270). Deep Wind Offshore som projektör finner området för Erik Segersäll högintressant ur ett projektutvecklingsperspektiv: God vindresurs, lämpligt vattendjup, goda möjligheter till uppkoppling till elnät, stort elbehov samt möjligheter till vätgasproduktion osv, samtidigt som vi inte funnit några indikationer på olösbara samexistensproblem inom ramen för vårt omfattande MKB-arbete. Se mer information i yttrandet.	Ö205 är inte längre ett alternativt utredningsområde, utan ett förslag till energiområde. Avgränsningen i samrådsförslaget kvarstår. Avgränsningen tar hänsyn till kultur- och friluftlivsvärden på och i anslutning till Gotska Sandön.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
124.06	Deep Wind Offshore	Det bör enligt vår uppfattning viktas mycket tungt att Försvarsmakten, i sin samlade bedömning, inte motsätter sig ett område när de nya havsplanerna tas fram. Försvarsmakten har blivit alltmer restriktiv till havsbaserad vindkraft, vilket vi ser som ett starkt skäl att prioritera de områden där Försvarsmakten i sin samlade bedömning ansett att vindkraft är förenligt med försvarsintresset. Försvarsmakten har i ett yttrande (som inte finns på internet) till Energimyndigheteden 2 november 2022 klassificerat Olof Skötkonung som ”grönt” och föreslagit att projektområdet bör kunna utpekas som E, det vill säga energiområde med hänsyn till försvar. Energimyndighetens förfrågan avsåg 48 projekt och Olof Skötkonung var ett av sammantaget fem som klassades som ”grönt ”Deep Wind Offshore anser att hela området för Olof Skötkonung bör bli ett energiområde, eftersom Försvarsmakten i sitt yttrande till EM i november 2022 klassade Olof Skötkonung som ett ”grönt” område. Det skulle betyda att B156 utökas så att det omfattar hela Energimyndighetens EB01-område, delar av det generellområdet B150 samt vissa andra ytor. Nuvarande B156, i den del som avser Olof Skötkonung, är i minsta laget för en kostnadseffektiv utbyggnad av havsbaserad vindkraft. Det projektområde Försvarsmakten betraktade som ”grönt” skulle möjliggöra cirka 6,5 TWh och skapa stora fördelar för svenska elkonsumenter	Synpunkten noteras. Område B156 kvarstår i sin helhet i granskningen. Allmänt intresse av väsentlig betydelse för vindbruk har anpassats till riksintresseanspråk för yrkesfisket.
070.01	Energikontor Syd	I förslagen till havsplaner bör fler områden prioriteras för havsvindkraft (E) i de vatten som ligger i anslutning till elområde 4, med tanke på det stora behovet av mer elproduktion i södra Sverige.	Granskningsförslaget innehåller fler förslag till energiutvinningsområden än vad samrådsförslaget gjorde.
070.02	Energikontor Syd	I dagens förslag anges ofta mest lämpad användning och ett antal hänsyn/intressen: Efn eller E(utr)fn. Det är inte tydligt att mest lämpad användning har företräde, vilket skapar osäkerhet om möjligheten att få tillstånd att bygga vindkraft i områdena.	Synpunkten noteras. Möjligheten att etablera vindkraft är inte helt utredd innan en ansökan har prövats. Hänsynsbeteckningarna (totalförsvarets intressen, höga kultur- resp. naturmiljövärden) används för att uppmärksamma frågor att hantera i projektering och prövning.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
070.03	Energikontor Syd	I de flesta energiområden som pekas ut som alternativa (utr), pågår projektering och planering för vindkraft redan idag. För dessa områden bör därför utredningar göras snarast så att ”alternativ-status” kan tas bort och de hanteras som områden med beteckning Efn. Ett exempel är området Ö298 strax norr om Malmö. Här finns ett starkt elnät som ger goda möjligheter till elanslutning och ett stort behov av mer eleffekt.	Utredning har tagits bort från ett flertal områden. Energiutvinningsområde Ö298 har tagits bort på grund av planerat områdesskydd.
070.04	Energikontor Syd	ESS föreslår att samtliga områden som pekats ut som alternativa områden (utr) får status Efn. Detta ger större möjlighet för projektörer att välja de områden som de bedömer mest lämpliga för vindkraft. Att invänta prövning i övriga områden innan alternativområden tas i anspråk kommer att ta lång tid och uppsatta mål riskerar då att missas samtidigt som mindre lämpliga områden tas i anspråk.	Alternativområden är inte längre en del av planeringen. Många av områdena har övergått till att vara förslagsområden med någon variation av hänsyn till totalförsvarets intressen, höga kulturmiljö- och naturvärden (fkn). Några områden är utredningsområden med hänsyn till någon kombination av totalförsvarets intressen, höga kulturmiljö- och naturvärden (fkn).
070.05	Energikontor Syd	ESS föreslår att något ytterligare område i ekonomisk zon tas med som lämpliga för vindkraft. Detta gäller till exempel det av Blekinges kustkommuner utpekade energiområdet i Hanöbukten. Området är unikt med god lokal förankring och brett politiskt stöd på kommunal och regional nivå. Området är väl utrett, kustnära och möjliggör en snabb och kostnadseffektiv etablering. Området är i samrådsversionen utpekat som försvarsintresse, vilket i detta område borde kunna samexistera med vindkraft.	Synpunkten noteras, inga nya områden har tagits med i granskningsförslaget. När det gäller Ö508 i den del som ligger inom Sveriges territorialhav, har regeringen avslagit en ansökan om vindkraft med hänvisning till att riksintresseanspråk för totalförsvaret har företräde framför riksintresseanspråk för vindbruk. I gällande havsplan ges därför företräde åt försvarsintresset. HaV föreslår ingen ändring när det gäller denna avvägning.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
070.06	Energikontor Syd	Kustnära områden har fördelar då man kan bygga vindkraft där till en lägre kostnad än längre ut till havs. Även drift och underhåll blir enklare. Dessa områden kräver idag kommunal tillstyrkan för att kunna byggas. Vi tycker att ett antal kustnära områden i södra Sverige bör finnas med i havsplanerna för att möjliggöra projekt som kan ge el till en lägre kostnad. Då investeringsbeslut för att bygga vindkraft tas på marknadsmässiga grunder kan det vara så att dessa projekt kommer att byggas medan finansiärer avvaktar med andra längre ut till havs.	Synpunkten noteras. Det finns ett antal kustnära områden i förslagen.
070.07	Energikontor Syd	ESS föreslår att, då möjlighet för samexistenslösningar mellan Försvarsmakt och vindkraft har stor potential, bör detta prioriteras och ges tillräckliga resurser så att Försvarsmakten kan ta dialog med projektutvecklare eller annan utsedd motpart. Med ett ökat antal vindkraftverk i Östersjön och ett kommande NATO-medlemskap bör det vara av vikt att flera försvarsgrenar kan öva inom område med vindkraft både inom Sveriges och angränsande länders vatten. I regionen finns kompetens inom både universitet och industri som skulle kunna användas för att utveckla innovativa lösningar inom till exempel radarteknik.	Kommentaren noteras. Dialog mellan Försvarsmakten och projektutvecklare ligger utanför havsplaneringsprocessen.
070.08	Energikontor Syd	Etablering av vindkraftparker kan bidra till viktiga nyttor för regionen (Blekinge, Kalmar, Skåne) och Sverige. Utöver elproduktion kommer byggnation och drift att skapa arbetstillfällen och ökad kompetens inom marin energi och i förlängningen regional utveckling. Den kommer även att ge en uppgraderad hamninfrastruktur.	Synpunkten noteras. I konsekvensbeskrivningen redovisas allmänna nyttor.
070.09	Energikontor Syd	För att elen ska komma användarna till godo måste elnätsanslutningar finnas som kan hantera den stora eleffekt som kraftverken kommer att ge. Viktigt är därför att elnätsutbyggnaden matchas med vindkraftens. Det är inte tydligt i samrådsunderlaget hur planerad elnätsutbyggnad kommer att samordnas med vindkraftsutbyggnad.	Avsnittet om energi har utvecklats i bilagan om planeringsförutsättningar. Elnätsutbyggnad är en aspekt i planeringen, men ingår inte havsplanerna. Svenska kraftnät arbetar med förberedelser för anslutning av den havsbaserade vindkraften till elnätet.
070.10	Energikontor Syd	Även i andra länder runt Östersjön pågår en stor mängd projekt inom havsbaserad vindkraft. I till exempel Polen planeras vindkraft nära gränsen mot Sveriges ekonomiska zon. Det finns samordningsvinster om även Sverige har en aktiv havsplanering för vindkraft just nu. Det kan gälla samplanering av kablar till vindparker eller mellan länder.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
132.02	Energimyndigheten	Energimyndighetens uppfattning är att den mängd energiutvinningsområden som slutligen finns med i havsplanerna ska vara heterogen avseende områdenas grundläggande egenskaper (vattendjup, avstånd till land). Detta för att möjliggöra olika lokaliseringar, teknikval- och utveckling samt riskavvägningar idag och längre fram i tiden	Synpunkten noteras. Granskningsförslaget omfattar områden med bl.a. olika djup och avstånd till land.
132.03	Energimyndigheten	Att *möjliggöra* för energiproduktion är att ta särskild hänsyn till ekonomisk och teknisk realiserbarhet för vindkraft. Det innebär att inkludera de förutsättningar inom föreslagna energiutvinningsområden som gör en etablering mer kostnads och resurseffektiv. Se yttrande för mer info. Energimyndigheten ställer sig kritisk till en underrepresentation av förhållandevis grunda och kustnära områden inom de föreslagna områdena för energiutvinning. Vi förespråkar därför att kompletteringen av de föreslagna energiutvinningsområdena behöver ske i första hand med förhållandevis grunda områden och som med fördel ligger förhållandevis nära kusten.	En inte oansenlig del av de områden som gått från att vara alternativområden till att vara energiområden eller utredningsområden för energiutvinning finns i förhållandevis grunda vatten och nära land.
132.04	Energimyndigheten	Angående vilka av de föreslagna och alternativa områdena som är lämpligast utifrån en ekonomisk potential anser Energimyndigheten att metoden som använts och som står beskriven i konsekvensbeskrivningen inte till fullo resulterat i en realistisk värdering och uppdelning av områdena. Problemet handlar om att ett områdes produktionspotential på ett linjärt sätt viktas in, vilket innebär att ju större ett område är desto högre värderas det. Detta är inte helt realistiskt då skalningsfördelarna av vindkraftsprojekt sannolikt nås vid en långt lägre nivå än några av de föreslagna områdens storlek. Energimyndigheten ser därför gärna att det sker en fördjupad dialog mellan myndigheterna för att förbättra denna metod.	Metod vidareutvecklad i samråd med myndighet.
132.05	Energimyndigheten	Utöver en ekonomisk potential baserat på ett områdes fysiska egenskaper ser Energimyndigheten också att det finns ekonomiska och sociala fördelar av att samhällets sysselsättning och näringslivets konkurrenskraft gynnas och vill påminna om det underlag som Energimyndigheten skickat inför arbetet med havsplanernas konsekvensbedömning. I det underlaget beskriver vi tre huvudgrupper som kopplar sysselsättning till den havsbaserade vindkraften. Det handlar om utveckling, konstruktion och produktion av verk; projektering, byggnation och drift av vindkraftverk; samt möjliggörande för näringslivsutveckling och därmed bibehållande och skapande av arbetstillfällen. Vidare är tillgång på el är en förutsättning för energiomställningen vilket i sin tur kan förstärka effekterna som beskrivs ovan.	Texter och resonemang vidareutvecklas i konsekvensbedömningar.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
132.06	Energimyndigheten	Energimyndigheten konstaterar att försvarsintresset inte i tillräckligt stor utsträckning kunnat hanteras i processen och därför leder till stora osäkerheter. Detta försvåras av tids- och resursbrist, samt svårigheter att hantera hemliga försvarsintressen och hur kumulativ påverkan av från flera näraliggande områden ska hanteras. Dessa osäkerheter visar sig genom att det i samrådsunderlaget inte finns ett enda föreslaget energiutvinningsområde (även bland de alternativa områdena) där det inte finns en anmärkning om att ”särskild hänsyn” måste tas till totalförsvarets intressen. Vi anser därför att man behöver vara ödmjuk inför denna osäkerhet och acceptera att man inte kommer kunna hantera försvarsintresset på ett tillfredsställande sätt i den här planeringsprocessen. Däremot behöver de inblandade myndigheterna arbeta vidare med dessa osäkerheter även i fortsättningen. Utifrån detta resonemang delar inte Energimyndigheten uppfattningen att det är skäligt att välja bort områden enbart på grund av osäkerheterna förknippade med försvarsintresset.	Särskild hänsyn till totalförsvarets intressen kvarstår i samtliga energiområden. Däremot är totalförsvarets ej öppna intressen inte längre grund till att ett område får beteckningen utredning.
132.07	Energimyndigheten	I avsnittet om uppfyllande av Sveriges miljökvalitetsmål beskriver HaV att havsplanerna kan anses ha en liten positiv effekt på målet Begränsad klimatpåverkan. Detta då elproduktion från havsbaserad vindkraft ersätter fossilbaserade energikällor. Energimyndigheten anser dock att det behövs en mer utvecklad beskrivning kring detta för att ge en ökad förståelse för de behov av el som kommer att uppstå i och med samhällets energiomställning samt hur denna omställning kommer att minska Sveriges klimatpåverkan. Det gäller till exempel transport- och industrisektorn som idag står för upp emot 65 % av Sveriges växthusgasutsläpp. Havsbaserad vindkraft är ett av de kraftslag som har stor potential att bidra med elproduktion som möjliggör en begränsning av Sveriges klimatpåverkan. Energimyndigheten ser därför ett behov av att omvärdera bedömningen kring havsplanernas effekt på målet Begränsad klimatpåverkan.	Bedömningen har reviderats.
132.08	Energimyndigheten	Miljömålet Frisk luft där Energimyndigheten anser att havsplanernas bidrag till ökad havsbaserad vindkraft har ett positivt bidrag medtanke på de luftföroreningar som kommer av fossil energianvändning, vilka elproduktionen från havsbaserad vindkraft skulle kunna substituera. Energimyndigheten skulle därför vilja se ett tillägg kring detta i konsekvensbeskrivningen för de föreslagna havsplanerna.	Konsekvensbeskrivningen av granskningsförslaget har kompletterats med sådana resonemang.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
132.01	Energimyndigheten	Energimyndigheten anser att det är av vikt att HaV i det slutliga förslaget till Havsplaner flyttar tillräckligt med alternativa områden till att bli förslagsområden för att uppdragets mål om totalt 120 TWh1 årsproduktionskapacitet kan uppfyllas. Det gäller både i absoluta termer samt lokaliseringen i de i uppdraget prioriterade havsområdena2. Det innebär att det krävs att HaV kompletterar med områden inom de i uppdraget prioriterade havsområdena, det vill säga Östersjön och Västerhavet. I samrådsunderlaget ligger runt 55 % av de föreslagna ytorna i Bottniska viken, vilket är utanför de prioriterade havsområdena, medan områden i Östersjön endast uppgår till 33 %. Det tyder på ett kompletteringsbehov främst i Östersjön och Västerhavet. För att möjliggöra för 120 TWh anser Energimyndigheten att det krävs en medveten överplanering i havsplanerna. Det behövs en marginal då det finns en risk att många områden aldrig kommer att realiseras i praktiken, till exempel på grund av de intressekonflikter som inte kommer att kunna lösas inom den nu pågående Havsplaneringen. Dessa osäkerheter för många av de föreslagna områdena har enligt Energimyndigheten inte förändrats sedan arbetet med steg 13 i uppdraget. Energimyndigheten anser att det krävs en överplanering av energiutvinningsområden som tar höjd för återstående osäkerheter i det slutliga planförslaget.	I granskningsförslaget redovisas områden som teoretiskt motsvarar 330 TWh i årlig produktion. För att uppdragets målbild ska uppnås krävs att ca 40 % av den produktionen realiseras. Resonemang kring detta finns i del 6 Innebörd och konsekvens.
086.01	Eolus Vind AB	I förslaget till ändrade havsplaner ser vi att flera av våra projekt inte ligger inom utpekade områden för energiutvinning, och vill uppmärksamma HaV på detta. Lokaliseringen av projekten är ett resultat av noggranna analyser avseende teknisk byggbarhet, möjligheter till elnätsanslutning och så få motstående intressen som möjligt. Det finns således goda skäl till att projekten ligger där de gör.	Synpunkten noteras.
086.02	Eolus Vind AB	Eftersom det ökade elbehovet ligger inom en snar framtid bör områden som har byggtekniska och ekonomiska förutsättningar att realiseras i närtid, prioriteras och pekas ut i den nya havsplanen. I dagsläget ser vi att sådana förutsättningar är i grundare vatten, närmare kusten, med närhet till elnätsanslutning. Då kan beprövad teknik användas, såsom bottenfasta fundament, vilket innebär lägre risk och hanterbara kostnader. Mindre projekt nära land kan i vissa fall undvika en transformatorstation till havs och på så vis ändå få ihop kalkylen utan stordriftsfördelar. Sammanlagt är det dessa projekt som har bäst förutsättningar att realiseras i närtid. Samtidigt förordar vi att havsplanen även innehåller områden för energiproduktion som kan realiseras på längre sikt då vi tror på en snabb teknikutveckling och en långsiktig utbyggnad av den havsbaserade vindkraften i Sverige.	Havsplanen ser behovet av både kustnära områden och områden längre ut, samt behovet av en mix av projekt som kan realiseras i närtid, samt de som ligger längre fram i tiden.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
086.03	Eolus Vind AB	Det är inte säkert att projekt i utpekade energiområden verkligen får tillstånd eftersom det exempelvis fortfarande finns en osäkerhet kring om Försvarsmakten eller kommunen säger nej. Vi kan också se att projekt som legat i utpekade områden i den tidigare antagna havsplanen sedan inte har fått tillstånd. Det finns också en risk att havsbotten inte visar sig byggbar vid noggrannare undersökningar. Det bör därför finnas en rejäl buffert bland de utpekade energiområdena där man tagit höjd för att vissa områden kan falla i från.	Granskningsförslaget tar höjd för alla ytor inte kommer att realiseras.
086.04	Eolus Vind AB	I Energimyndighetens arbete med att peka ut nya energiområden har det visat sig svårt att hitta ytor i havet utan motstående intressen. Den tekniska utvecklingen är stor, liksom viljan att titta på kompensationsåtgärder. Att i dag avgöra huruvida samexistens är möjlig bör göras med utgångspunkten att det går att hitta gemensamma lösningar. Alternativen kan vara unika för respektive vindpark, beroende på var de är lokaliserade. Havsplanen bör därför utgå från att samexistens många gånger är möjlig. Slutlig bedömning och avvägning görs sedan i tillståndsprövningarna.	Synpunkten noteras.
086.05	Eolus Vind AB	Det är vidare olyckligt hur den ekonomiska potentialen för de olika energiområdena i konsekvensbedömningen presenteras. För det första framgår det inte vad som ligger till grund för bedömningarna. Vi anar att underlaget har varit bristfälligt för vi delar inte HaV:s bedömningar. Det finns tex, som tidigare beskrivits, flera ekonomiska fördelar med att bygga vindparker närmare land. För det andra är uttrycken ”liten eller marginell ekonomisk potential” missvisande och ger felaktiga signaler. Dessa områden kan mycket väl visa sig vara lönsamma. Förslagets konsekvenser för energiomställningen måste analyseras och tydliggöras och konsekvensanalysen behöver grundas på ett mer gediget underlag.	Bedömningsmetoder avseende energi har setts över till granskningen.
086.06	Eolus Vind AB	Vi vill bidra med underlag till projekt som mer på djupet kan redovisa varför dessa områden är lämpliga för havsbaserad vindkraft: Blekinge offshore (Ö508) ligger i Hanöbukten och kan byggas med beprövad teknik i ett område med stort underskott av el och där dessutom kommuner och regionen är mycket positiva till projektet. Regeringen avslog tillståndsansökan för dåvarande utformningen av vindparken 2016 med hänvisning till totalförsvarets intressen. Antalet vindkraftverk i projektet har gått från 600 till maximalt 70 och projektet tar 40% mindre yta i anspråk. Vidare är det upp till fyra gånger större avstånd mellan vindkraftverken. Påverkan på totalförsvarets intressen är således mycket mindre nu än vad den var tidigare och det finns en stor vilja från projektets sida att kompensera militären med utökade övningsområden och extra radarutrustning.	Synpunkten noteras. Regeringen har avslagit en ansökan om vindkraft i Ö508 med hänvisning till att riksintresseanspråk för totalförsvaret har företräde framför riksintresseanspråk för vindbruk. I gällande havsplan ges därför företräde åt försvarsintresset. HaV föreslår ingen ändring när det gäller denna avvägning.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
086.07	Eolus Vind AB	Vi vill bidra med underlag till projekt som mer på djupet kan redovisa varför dessa områden är lämpliga för havsbaserad vindkraft: Najaderna (B156) ligger i Gävlebukten och kan byggas inom närtid med beprövad teknik och i ett område med relativt låga naturvärden. Området har mycket goda bottenförhållanden för att installera bottenfasta fundament och vindparken planeras att anslutas till ett område med stort underskott av elproduktion. Se Bilaga 1 Najaderna samrådsunderlag för mer information.	Informationen noteras.
086.08	Eolus Vind AB	Vi vill bidra med underlag till projekt som mer på djupet kan redovisa varför dessa områden är lämpliga för havsbaserad vindkraft: Aurum (B138, B106) ligger i Bottniska viken och kan byggas med beprövad teknik i ett område där naturvärdena ser ut att vara hanterbara. Området har mycket goda bottenförhållanden för att installera bottenfasta fundament och vindparken kommer att anslutas till ett område där stora elintensiva industrier planeras och det finns ett stort vätgasbehov. Se Bilaga 2 Aurum samrådsunderlag för mer information.	Informationen noteras.
086.09	Eolus Vind AB	Vi vill bidra med underlag till projekt som mer på djupet kan redovisa varför dessa områden är lämpliga för havsbaserad vindkraft: Arkona (Ö286) ligger i södra Östersjön, utanför Skånes kust, och har mycket goda förutsättningar att byggas med beprövad teknik. Vindparken kan förse södra Sverige med ca 5,5 TWh per år, vilket vore ett välbehövligt tillskott då regionen lider av stor elbrist. Se Bilaga 3 Arkona MKB för mer information.	Informationen noteras.
086.10	Eolus Vind AB	Vi vill bidra med underlag till projekt som mer på djupet kan redovisa varför dessa områden är lämpliga för havsbaserad vindkraft: Sjollen (Ö298) ligger strategiskt beläget utanför Malmö. Projektet har mycket goda tekniska byggförutsättningar med gravitationsfundament i grunda vatten och skulle kunna ansluta direkt till regionnätet där det redan finns ledig kapacitet. Vidare har Skånes effektkommission, en sammanslutning mellan region Skåne, Länsstyrelsen, flera kommuner och de större lokala elbolagen fastställt i sin rapport att Skåne behöver 300 vindkraftverk före 2030 för att nå en självförsörjande grad på 50%. Se Bilaga 4 Sjollen för mer information.	Synpunkten noteras. Område Ö298 med användning energiutvinning har vägts bort i sin helhet. Allmänt intresse av väsentlig betydelse för naturvård ges företräde framför allmänt intresse av väsentlig betydelse för vindbruk. I området planeras ett områdesskydd.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
086.11	Eolus Vind AB	Vi vill bidra med underlag till projekt som mer på djupet kan redovisa varför dessa områden är lämpliga för havsbaserad vindkraft: Västvind (V359) Västvind ligger strategisk beläget utanför Göteborg. Västra Götalandsregionen är i ett enormt behov av mer el för att kunna elektrifiera fordonsflottan, bygga batterifabriker och säkerställa en grön omställning av kemiindustrin. Projektet kan ge upp till 4 TWh el om året, vara på plats före 2030 och anslutas antingen på Hisingen eller i Stenungsund. Se Bilaga 5 Västvind MKB för mer information.	Informationen noteras.
086.12	Eolus Vind AB	Vi vill bidra med underlag till projekt som mer på djupet kan redovisa varför dessa områden är lämpliga för havsbaserad vindkraft: Skidbladner (Ö205, Ö270) ligger i Östersjön, norr om Gotland. Motstående intressen är få, och området har mycket goda förutsättningar att på sikt byggas med flytande teknik.	Informationen noteras.
086.13	Eolus Vind AB	Vi vill bidra med underlag till projekt som mer på djupet kan redovisa varför dessa områden är lämpliga för havsbaserad vindkraft: Herkules (Ö266, Ö263) ligger i Östersjön, öster om Gotland. Motstående intressen är mycket få, och området har goda förutsättningar att på sikt byggas med flytande teknik. Vätgas skulle kunna vara ett alternativ till elnätsanslutning.	Informationen noteras.
160.01	Ett levande Öresund	Vi har i vårt yttrande fokuserat på området Ö298 (Sjollen). I förslaget till ändrade havsplaner har detta område fått markeringen ”E” (Energiutvinning). Vi anser att detta område skall utgå och att det nuvarande området Ö297 med ”G” (Generellanvändning) skall behållas. Vi anser också att man bör överväga att ge området Ö297 markeringen N (Natur) som mest lämplig användning.	Synpunkten noteras. Område Ö298 med användning energiutvinning har vägts bort i sin helhet. Allmänt intresse av väsentlig betydelse för naturvård ges företräde framför allmänt intresse av väsentlig betydelse för vindbruk. I området planeras ett områdesskydd.
029.01	Falkenbergs kommun	Miljökonsekvenserna är beskrivna på en sådan övergripande nivå att det inte går att utläsa vilka effekter förslaget får på mer lokal nivå.	Havsplanerna är strategiska planer på större regional skala. Detaljeringsgraden i konsekvensbeskrivningen är anpassad efter denna skala.
029.02	Falkenbergs kommun	Falkenbergs kommun ser positivt på att områden för natur (N), friluftsliv och för yrkesfisket kvarstår i samma omfattning som i gällande havsplan. I samband med det anser kommunen att i kommunens södra del bör område för yrkesfisket kvarstå i tidigare omfattning och V363 utgå	I granskningsversionen har V363 utgått med hänsyn till yrkesfisket.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
029.04	Falkenbergs kommun	Det går inte att ställa förluster på fågelpopulationer mot positiva effekter för fiskarter och beskriva att det är ett nollsummespel. Effekter för varje djurgrupp behöver vägas var för sig, vilket innebär att vissa områden för energiutvinning kan ge stor negativ påverkan och bör i så fall tas bort. Försiktighetsprincipen innebär också att innan det finns utrett vilka betydande kumulativa effekter som kan komma att uppstå bör inte tillstånd till ytterligare vindkraftsparker ges.	HaV delar uppfattningen att det inte är ett nollsummespel. I planeringen analyseras även påverkan de individuella arterna.
029.05	Falkenbergs kommun	Man kan inte säkerställa att vindbruk inom utpekade områden i Falkenbergs kommun, eller utpekade områden i nära anslutning till Falkenbergs kommun, kommer att landa elen inom elområde 4. Det innebär att Falkenbergs kommun endast får de eventuella negativa effekterna med vindkraft och inte de positiva med sänkta elpriser som ökad produktion av el inom elområde 4 skulle kunna ge. Detta gör att incitamentet till en grundläggande positiv inställning till ökat vindbruk till havs i Falkenbergs kommun uteblir.	Synpunkten noteras.
0290.3	Falkenbergs kommun	Falkenbergs kommun instämmer med Hav- och vattenmyndigheten i det att man inte pekar ut något område för energiutvinning inom G, V365 och att riksintresset för friluftsliv 3 kap 6 § miljöbalken inte kan samexistera med vindbruk i detta område. Energiutvinning inom området bedöms innebära en stor negativ påverkan på riksintresse 4kap § 1och 2 miljöbalken (kulturmiljö, friluftsliv, natur) samt 3 kap § 6 (friluftsliv). I texten till 3 kap § 6 är stillhet och orördhet stödkriterier till riksintresset, varför vindkraftverk som är i ständig rörelse innebär en stor negativ påverkan på riksintresset för friluftsliv men även på riksintresset enligt 4 kap miljöbalken. Falkenbergs kommun bedömer även att utredningsområde för energiutvinning, V363, får stor negativ påverkan riksintressevärdena. Denna del får tillsammans med tidigare utpekade områden en staketverkan från land och lämnar ingen fri horisont i Falkenbergs kommun. Påverkan på yrkesfisket stärker också den negativa påverkan. Området bör tas bort. Dessutom riskerar eventuellt vindbruk inom område V365 och V363 att få stor negativ effekt på Falkenberg som destination där kustens natur och havets fria horisont är en stor del av upplevelsen. Besöksnäringen vid kusten är en stor andel av kommunens besöksnäring men även av Falkenbergs totala näringsliv. Detta stärker ytterligare att de två områdena bör tas bort. Eventuella vindkraftparker inom områdena V317 och V305 kommer mycket troligt att läsas samman med parken inom V303 (vindkraftverken kommer att se ut att ha lite olika storlek men man kommer inte att se att det är olika parker) varför de får en obetydlig påverkan på riksintresset för friluftsliv enligt 3e och 4e kap miljöbalken.	Synpunkten noteras. V363 har tagits bort utifrån en bedömning av samlad påverkan på yrkesfiske och landskapsbild.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
074.01	Fiskareföreningen Norden	Sedan några år tillbaka har vi bevittnat konsekvenserna av ett projekt utanför Smögen gällande vågkraft (Seabased). Det projektet lät också väldigt välgrundat och lovade mycket precis som vindkraftsbolagen gör idag. Seabased konstruktion havererade och ligger fortfarande kvar på havsbotten då ingen vill ta ansvar och plocka upp vad som nu blivit marint skräp. Vi är väldigt bekymrade över att de havsbaserade vindkraftparker som planeras i Skagerack kommer möta ett liknande öde som Seabased gjorde alternativt orsaka stor miljöpåverkan!	Kommentaren noteras. Villkor för avveckling av vindkraftsparker hanteras i tillståndsprocessen.
074.02	Fiskareföreningen Norden	Risken är överhängande att pelagisk fisk, makrill och blåfenad tonfisk som går in i Skagerack/Kattegatt påverkas av de tilltänkta parkerna. Stora uppväxtområden för plankton och olika arter av yngel kommer att begränsas och tillväxt av bestånd kommer att hämmas.	Synpunkten noteras.
074.03	Fiskareföreningen Norden	Fiskareföreningen hänvisar till SMHI:s rapport, där oceanografiska forskare ger en bild av att vindkraftverken kommer att påverka strömmar och vattenskikt som i sin tur skadar det marina ekosystemet (se rapporten i bilaga).	Synpunkten noteras.
074.04	Fiskareföreningen Norden	Om planerad havsbaserad vindkraft i Skagerack kommer att genomföras, tappar Sverige all försörjning av fisk och skaldjur. Det vill säga den blå näringen slås ut. Många fiskare kommer att få lämna sitt yrke och viktig kunskap om havet i vårt närområde kommer att gå förlorad i många led.	Konsekvensbedömningen visar att föreslagen vindkraft i granskningsförslaget medger fortsatt fiske efter fisk och skaldjur.
074.06	Fiskareföreningen Norden	Vi yrkar att Skagerack blir ett referensområde så att ingen vindkraft läggs norr om Marstrand och upp till norska gränsen. Detta för att kunna utvärdera hur havet reagerar på de tänkta parkerna i området. Sverige har Europas längsta kustlinje. Att då spara ca 10 procent för ett referensområde bör vara en självklarhet. Alla förändringar och mänsklig påverkan måste analyseras på lång sikt för att se dess verkan på natur och havsmiljö.	Synpunkten noteras. Sett till uppdragets målsättning ser inte HaV att det är möjligt att i planförslaget helt utesluta yta för energiutvinning (havsbaserad vindkraft) i hela området.
139.01	Fiskekommunerna	Fiskekommunerna anser att Havsplanerna bör utformas utifrån en detaljerad och grundläggande konsekvensutredning för att inte äventyra yrkesfiskets existens och ett framtida hållbart hav. Att Havsplanerna förekommer enskilda ärenden och att försiktighet tillämpas vid planering.	Arbetet med konsekvensbedömningen integreras i planeringsarbetet.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
139.02	Fiskekommunerna	Fiskekommunernas utgångspunkt gällande valda områden för havsbaserad vindkraft är att avvakta etablering i viktiga fiskeområden (med hänsyn till hela tråldrag, fiskemönster) i första hand och välja område med mindre påverkan för att utvärdera havsbaserad vindkrafts påverkan och nytta. Genom att avvakta utbyggnad vid viktiga fiskevatten kring kusten skapar vi möjligheter att bevara fisket som idag står för 80% av den svenskfångad fisk- och skaldjur som går till human konsumtion idag. Att avvakta exploatering i viktiga fiskeområden, vilka genererar nytta till civilsamhället, ger möjlighet att utforma eventuell vidare exploatering utifrån bredare kunskaps-, och konsekvensunderlag frånetablerade vindkraftparker.	HaV har gjort en samlad bedömning där berörda intressen har ingår inklusive områden viktiga för yrkesfiske.
139.03	Fiskekommunerna	Fiskekommunerna uppmanar till stor försiktighet i ett tidigt skede vid utbyggnad av obeprövad teknik för att inte riskera att Sverige förlorar svensk fiskindustri. Och förespråkar en tydlig etappvis utbyggnad efter löpande utvärdering av konsekvenser och påverkan. Fiskekommunerna anser att Havsplanerna också behöver innehålla planer och riktlinjer för en tydlig etappvis utbyggnad av de utpekade energiutvinningsområden. Mot bakgrund av undermålig konsekvensanalys och få eller inga referensområden i världen förespråkar Fiskekommunerna en etappvis utbyggnad av energiproduktion till havs. Att i första hand välja områden där fiske inte bedrivs och utvärdera energiproduktionens påverkan och nytta. Att med försiktighet och respekt för havet inte äventyra dess ekosystem och funktion. Havsplanerna behöver därför rangordna energiutvinningsområdena så att de områdena med minst påverkan på yrkesfisket byggs ut först	HaV har övervägt en etappvis ansats utifrån flera aspekter. Nuvarande prövningssystem är så kallad öppen dörr tillämpas är inte anpassat för en etappvis prövning. Därför redovisas områden med mest lämplig användning utan tidsaspekt.
139.04	Fiskekommunerna	Med anledning av svårigheten till samexistens (enligt HaV och Energimyndighetens utredning), bör områden också pekas ut i samverkan med yrkesfiskets producentorganisationer för att säkerställa yrkesfiskets fortlevnad.	Yrkesfiskets organisationer har lämnat synpunkter inför och under samrådet. Synpunkterna ingår i den samlade bedömningen som ligger till grund för granskningsförslaget.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
139.05	Fiskekommunerna	Fiskekommunerna anser också att, om möjligt för att effektivisera nyttjandet av havet, som förslag utvärdera om havsbaserad vindkraft kan samexistera med skyddade marina områden. Fiskekommunerna föreslår att så långt som möjligt kombinera havsbaserad vindkraft med marint skyddade områden alternativt välja områden som inte är livsmedelsproducerande. Vid illa valda områden riskerar Sverige att förlora svensk fiskindustri.	Synpunkten noteras. Planförslagen utgår från uppdragets målbild och en samlad bedömning om mest lämplig användning för energiutvinning i förhållande till påverkan på andra intressen såsom exempelvis bevarande av naturvärden eller områden tillgängliga för yrkesfiske.
139.06	Fiskekommunerna	Framställt förslag till Havsplaner tolkas som att riksintresse för yrkesfiske undermineras energiutvinning. Valda områden för energiutvinning ger troligen stora konsekvenser för yrkesfisket och bör utredas noggrant med hänsyn till fiskemönster och tråldrag samt kumulativa effekter av energiutvinningsområden vilka avlöser varandra. Riksintresse för yrkesfiske bör respekteras i utformningen av Havsplaner. Då samexistens utretts som omöjligt bör fiskets producentorganisationer engageras i val av områden för att så långt som möjligt finna lämpliga områden utan konflikt för yrkesfisket alternativt utgå ifrån där minst skada för yrkesfisket uppstår. Identifierade områden bör också sättas i en ordning så projektering/utbyggnad påbörjas i sådan ordning där minst påverkan av yrkesfisket sker. På samma sätt som Havsplanerna beskriver vart energiområden är möjliga att utreda bör Havsplanerna även identifiera fredade ytor från energiområden. Detta för att ge långsiktiga förutsättningar för yrkesfiskenäring inklusive finansiering av dess verksamheter. Placeringarna avseende energiutvinningsområden ligger till stor del inom riksintresse för yrkesfiske vilket är problematiskt för svensk fiskindustris möjlighet till överlevnad. Fiskekommunerna uppmanar till att placering av möjliga energiutvinningsområden bör bearbetas tillsammans med befintliga näringar och intressen för att undvika målkonflikt.	Konsekvensbedömningen och förslagen till havsplaner har utvecklats inför granskningen. En samlad bedömning har gjorts där berörda intressen har ingår inklusive områden viktiga för yrkesfiske. Synpunkten om fredade områden noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
139.07	Fiskekommunerna	Presenterad konsekvensbeskrivning, dels under muntligt samrådsmöte, dels skriftligt, tolkar Fiskekommunerna som undermåligt. En trovärdig konsekvensutredning bör ligga till grund för förslaget. Avsaknad av djupanalys av fiskets tråL – och fiskemönster, landningsvärde bör vägas tillsammans med företagsekonomiska förutsättningar för att kartlägga förutsättningar för fortsatta fiskemöjligheter. Yrkesfisket är ingen isolerad verksamhet utan del av en stor näring inkluderat bland annat auktion, grossister, leveranskedjor, trålverkstäder, servicefunktioner, varv m.m. Detta är inte analyserat i konsekvensbeskrivningen. Fisket är även viktigt utifrån livsmedelsförsörjning och inte minst som resurs för beredskap då fisket kan leverera livsmedel utan påverkan från väderomslag som torka och regn vilket kan påverka skörden för landbaserat jordbruk. Effekter på havsmiljön, fisk – och skaldjurssamhället av magnetisk strålning, ljud och ljus bör också utredas mer noggrant för att säkerställa ett hav i balans och ett väl förvaltat ekosystem. Konsekvensbeskrivningen bör även innefatta en analys av infrastruktur och servicefunktioner som krävs för yrkesfiskets bedrivande. Om volymen på fisket går ner finns en risk att infrastruktur och servicefunktioner som är nödvändiga för fisket försvinner och då finns en risk för hela fisket försvinner alternativt att eventuellt kvarvarande fartyg blir tvingade att söka sig till utländska hamnar för lossning, service m.m.	HaV har initierat framtagandet av en fördjupad analys. Slutliga resultat förväntas komma i september 2024. Vissa preliminära resonemang inkluderas i granskningsförslagets konsekvensbedömning.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
139.08	Fiskekommunerna	Fiskindustrin är viktig för Sveriges självförsörjning och beredskap. Till konsekvensanalysen bör adderas en noga utredd påverkan av yrkesfiske som livsmedelsproducent samt som livsmedelsproducent utifrån självförsörjningsgrad och beredskap. Som nämnt i ovanstående stycke innehar yrkesfisket beredskapskvalitéer vilket i historien har visat vara avgörande för att tillgodose nationens livsmedelsbehov i utmanande tider. Fisk och skaldjur är en del av Västkustens kännetecken och bidrar till ett stärkt varumärke för området. Fisk och skaldjur är näringsrika livsmedel och bidrar till folkhälsan. Nyligen publicerad rapport från RISE – Sverige och sjömaten understryker nyttan med livsmedel från havet. Att värna om lokalt producerad mat ligger i tiden – vilket Havsplanerna nu äventyrar, att Sverige förlorar möjligheten till lokalt fångad fisk och skaldjur. Utifrån livsmedelsperspektivet är yrkesfisket byggstenen i den landbaserade värdekedjan för livsmedel där det får direkta effekter på auktioner, grossister och detaljhandel som dagligen hanterar fångster och förser konsumenter med högkvalitativ hållbart fiskade råvaror. Yrkesfisket, som en del av västkustens och nationens identitet bör utredas utifrån ett större perspektiv – landbaserad värdekedja, attraktionskraft och identitet för att kartlägga samhällspåverkan. I nuvarande förslag saknas en grundligt utförd samhällsekonomisk analys av hur etablering av havsbaserad vindkraft kan påverka kustsamhällen och besöksnäringen. Fiskekommunerna anser att yrkesfisket bör värderas och utvärderas utifrån bidragandeeffekter och inte enbart förlorat ekonomiskt värde.	Konsekvensbeskrivningen revideras. En bredare analys av yrkesfiske och samhällsekonomiska aspekter görs med stöd av konsult. Resultat förväntas vara klart först efter sommaren 2024.
139.09	Fiskekommunerna	Förslag till havsplaner följer exploatörernas intresse, möjligen finns det bättre lämpade områden. Nordiska Havsplaner bör utformas i samverkan med berörda länder, Norge och Danmark, då utredning/konsekvensanalys även bör ta hänsyn till angränsande länders planer. Detta är viktigt eftersom det annars finns en risk att energiområden på olika sidor gränsen byggs ut på olika ställen och på så sätt blockerar yrkesfisket mer än nödvändigt.	Synpunkten noteras. Samverkan medgrannländer sker formellt genom s.k. ESBO-samråd om gränsöverskridande miljöeffekter. Det finns även andra energi- eller havsplaneringssamarbeten. Det finns för närvarande emellertid ingen process för samplanering mellan länder.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
018.01	Folkhälsomyndigheten	Kunskapen om den havsbaserade vindkraftens effekter på människors hälsa är idag begränsad, liksom kunskapen om effekterna på friluftsliv och rekreation. Mer forskning på området behöver uppmuntras och stimuleras inför kommande cykler i havsplaneringen, så att kunskapsläget om möjligt kan kompletteras.	Synpunkten noteras, HaV håller sig kontinuerligt uppdaterade tillsammans med andra ansvarig myndigheter om forskning relaterat till hälsoeffekter från exempelvis buller.
050.01	Fortum Sverige AB	Det är bra om de svenska planerna (utlagda områden) för havsbaserad vind är väl avstämda i förhållande till motsvarande planer i våra nordiska grannländer. Det vore synd att missa möjliga synergier.	Synpunkten noteras. HaV har fått in synpunkter från andra länder i det s.k. ESBO-samrådet. Ingen formell samplanering sker i dagsläget mellan Sverige och vår grannländer.
075.01	Freja Offshore	Vi vill dock börja med att understryka att det är absolut nödvändigt att arbetet med de nya havsplanerna koordineras med den utredning om havsbaserad vindkraft som regeringen har tillsatt, så att svenska staten ”går i takt” och jobbar mot ett gemensamt mål. Det ger större tydlighet och långsiktighet för marknaden, vilket är en grundförutsättning att havsbaserad vindkraft ska kunna etableras i Sverige.	Synpunkten noteras. Utredningen om havsbaserad vindkraft och regeringsuppdraget är två skilda uppdrag. Havsplanerna tas fram med utgångspunkt i befintlig lagstiftning och det uppdrag regeringen gett HaV och andra myndigheter.
075.02	Freja Offshore	Även i EU finns en stark förväntan på att havsbaserad vindkraft kommer att bidra till att uppnå målsättningarna inom Fit-for-55. Det reviderade förnybarhetsdirektivet inför så kallade Renewable Acceleration Areas (RAA) och snabbare tillståndsprocesser, även för havsvind. De ändrade havsplanerna bör harmoniseras med denna utveckling.	Teknikval eller geografisk omfattning av accelerationsområden har ännu inte beslutats av riksdagen.
075.03	Freja Offshore	Det är rimligt att anta att de nya havsplanerna kommer att ha mycket stor betydelse för var och hur mycket havsbaserad vindkraft som kommer att byggas ut i Sverige framöver. Havsplanerna bör därför utvecklas i nära samråd med havsvindutvecklare för att säkerställa att de områden som pekas ut också är de områden som är av kommersiellt intresse och där det finns en hög sannolikhet för att realisera konkurrenskraftiga havsvindprojekt.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
075.04	Freja Offshore	Uppdelningen av förslagen till energiområden (förslag, alternativ, utredning etc.) gör avvägningen mellan motstående intressen svårare. Det är otydligt vad som menas med skillnaderna i benämning och i samrådsunderlaget framstår skillnaderna/benämningarna som godtyckliga. Utan referenser till underlag för bedömningarna är det svårt att förstå på vilka grunder bedömningarna görs. Kopplingen till konsekvensbedömningen är otydlig och konsekvensbedömningen i sig framstår inte heller som konsekvent. Att ha fem kategorier (området ”Generell” kan användas även för energi, om så bedöms lämpligt) skapar bara mer otydlighet och osäkerhet kring vilken verksamhet som bör prioriteras. Om HaV ej har för avsikt att tydligt peka ut områden där energiutvinning ska ges företräde bör man överlåta till miljöprövningen att reda ut vilket område som är lämpligare än annat. Se yttrande för mer information.	I granskningssamrådet redovisas enbart användning energiutvinning eller utredningsområde energi. Övriga kategorier har tagits bort.
075.05	Freja Offshore	Vårt intryck är att samrådsunderlaget har stort fokus på intressekonflikter och redan i de inledande delarna i samrådsunderlaget beskrivs de negativa aspekter som havsbaserad vindkraft anses kunna ge upphov till. Vi saknar en redogörelse för den samhällsnytta som havsbaserad vindkraft bidrar till.	Beskrivningen av samhällsnytta har setts över.
075.06	Freja Offshore	Det vore lämpligt om olika verksamheters och intressens möjligheter till samexistens fick större utrymme. Det tror vi skulle vara värdefullt ur ett övergripande samhällsperspektiv. Samrådsunderlaget ger inte intrycket av att vara ett verktyg för möjliggörande utan ett sätt att ”fortsätta använda havet som vi alltid gjort”.	Synpunkten noteras. Förslagen om områden för energiutvinning innebär en förändrad användning av havet.
075.07	Freja Offshore	En annan viktig aspekt att belysa är förväntansbild och havsplaneförslagets betydelse för etablerade havsvindprojekt. Idag finns redan ett antal ansökningar om att bygga vindkraft till havs i process för godkännande hos regeringen. Det är rimligt att dessa områden tydligt utpekas som energiutvinningsområden och att regeringens tillståndsprövning får avgöra områdets lämplighet för energiutvinning kontra övriga intressen. Att HaV kommer ”i efterhand” och föreslår att dessa områden reduceras/ändras utan djupare analys står i konflikt med gällande tillståndsprocesser. För områden som är i process men inte väntas få ett beslut innan de nya havsplanerna antas måste övergångsregler för hur dessa ska hanteras uttalas i havsplanen. Freja Offshore har idag tre områden, Mareld, Cirrus och Dyning som är i process hos regeringen, samt ett område, Kultje, som har varit på samråd (se bilaga 1-4). Freja Offshore föreslår att samtliga dessa ytor reserveras i havsplanen som lämpliga för energiutvinning.	I granskningsförslaget görs en samlad bedömning, bland annat utifrån vindkraftens kumulativa påverkan på andra intressen. Det innebär att det finns pågående projektansökningar som inta faller in inom föreslagna områden.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
075.08	Freja Offshore	Freja Offshore föreslår att de konsekvensbedömningar som vindkraftutvecklare har gjort i sina respektive tillståndsprocesser ligger till grund för konsekvensbedömningarna till kommande havsplaner.	I den mån det är ändamålsenligt kan projektens miljökonsekvensbeskrivningar bidra med underlag. Den strategiska miljöbedömningen genomförs dock på en annan geografisk skala och genomförs med en enhetlig metod för samtliga områden.
075.09	Freja Offshore	Avsnittet om elöverföring är väl ensidigt och tar inte i beaktande alla aspekter som skulle behövas. Till exempel resoneras kring bristande kapacitet i elnätet men man tar inte i beaktande regionnät och/eller alternativa metoder att lagra och transportera energi. Vi föreslår att HaV fokuserar sitt arbete på att utreda vilka områden i havet som är lämpliga för energiutvinning och inte tar ställning till eventuell kapacitet i elnätet utan lämnar till Svenska kraftnät att arbeta med det.	Avsnittet om elöverföring har utvecklats tillsammans med Svenska Kraftnät.
075.10	Freja Offshore	I kartmaterialet till samrådsunderlaget är de ytor som föreslås för energiutvinning påtagligt snarlika ytor som redan är i olika stadier av utveckling av vindkraftföretag. Vi saknar resonemang kring helt nya ytor för energiutvinning. För det fall några av ytorna i samrådsunderlaget av olika skäl inte blir bebyggda med vindkraft kommer inte målet 120 TWh att nås.	Ytorna som ligger till grund för förslaget baseras (i enlighet med uppdraget) i huvudsak på de ytor som identifierades i uppdragets första del.
075.11	Freja Offshore	Angående ytor med benämningen ”G – generell användning” förefaller de flesta ytor märkta med G vara likställda med yrkesfiske. Vi önskar ett förtydligande om det är så och i sådant fall varför. En yta som anges som ”generell” borde rimligen kunna användas även till energiutvinning, om det bedöms som mest lämpligt. Så som kartorna är ritade nu blir det otydligt om G är ett sätt att säkerställa ytor för yrkesfiske eller om annan verksamhet är möjlig.	I havsplanen redovisas mest lämplig användning. Några användningar redovisas som skraffering, såsom exempelvis yrkesfiske och sjöfart. Finns de angivna utgör de mest lämplig användning oavsett om det överlappar med generell användning. Systemet kvarstår i granskningsförslaget.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
075.12	Freja Offshore	I samrådsunderlaget anges att riksintresseområden för vindbruk pekas ut av Energimyndigheten, och att sådana områden finns i gällande havsplan. HaV gör dock en annan bedömning än Energimyndigheten där HaV bedömer att vindbruk är oförenligt med andra intressen. Vi finner det märkligt att HaV gör en värdering av riksintressen, då detta inte ser ut att gälla för andra riksintresseområden. Freja anser att bedömningen om vilka riksintressen som ska viktas mot varandra ska göras i miljöprövningsprocessen och inte i havsplanerna.	Synpunkten noteras. Ett förslag till havsplan ska utformas så att planen ger den vägledning som behövs för att de områden som omfattas av den kan användas för det eller de ändamål som de är mest lämpade för med hänsyn till områdenas beskaffenhet och läge samt de behov som finns. Vägledningen kan innebära att ett intresse går före ett annat.
075.13	Freja Offshore	Det framgår inte av samrådsunderlaget varför område V355 anges som ”utredningsområde alternativ” men V357 som ”område för energiutvinning” när område V355 enligt konsekvensbedömningen förefaller ha mindre miljöpåverkan än V357 och både områdena omfattas av aktuella tillståndsansökningar. Det förefaller ologiskt och vi önskar att HaV tydligare redogör för skillnaderna i påverkan för samtliga områden för energiutvinning i Norra Västerhavet, samt kopplingen till respektive klassning. Projektet Mareld är i slutfasen av beredningen av sin tillståndsansökan, varvid klassningen ”utredning” borde vara passerat för Mareld. Freja Offshore rekommenderar att havsplanen uppdateras med korrekt yta för Mareld (se bilaga 1) och att det området betecknas med ”Ef”, för att säkerställa att havsplanen möjliggör den omställning som är nödvändig för klimat och industri.	Klassificeringen av område V355 som alternativ och V357 som förslag beror på en bedömning av den samlade påverkan på fiske efter nordhavsräka i norra Västerhavet/Skagerrak. I granskningsförslaget föreslås V355 utgå på grund av samlad påverkan på yrkesfiske.
075.14	Freja Offshore	I avsnitt 5.1 Norra västerhavet i förslaget till ändrade havsplaner anges att "Eventuell vindkraftsetablering i samtliga fem områden bedöms ge stor samlad negativ påverkan för yrkesfisket och för framkomligheten. Av dessa skäl redovisas två av områdena som alternativområden." Vi anser det högst godtyckligt att HaV föregår projektens tillståndsprocesser samt förbiser projektens övergripande tidplaner och "bestämmer" vilka områden som bör betraktas som ok och vilka som ska vara alternativområden. För det fall HaV inte har gjort en lika grundlig analys som respektive projekts miljökonsekvensbeskrivningar bör samtliga områden bedömas likvärdiga och gällande tillståndsprocesser avgöra områdenas påverkan på yrkesfiske och sjöfart.	HaV:s bedömningar utgår inte från de projektspecifika områdena utan från en helhet. Den kumulativa påverkan från havsbaserad vindkraft i norra Västerhavet/Skagerrak rör framförallt yrkesfiske.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
075.15	Freja Offshore	HaV anger i avsnitt 5.1 i förslaget till ändrade havsplaner att "En ansökan om ett projekt som även omfattar ett större område norrut [än område V355] bereds av länsstyrelsen på uppdrag av regeringen (information 2023-07-06). I det utökade området är yrkesfiske angiven som mest lämplig användning och har därmed prioritet framför energiutvinning." Projektet som åsyftas är Mareld och varför yrkesfiske ska ges företräde anges inte. Vi anser att HaV gör en felaktig bedömning. HaV nämner att Försvarsmakten har gjort en analys av området för Mareld, men inte vad den analysen innebär.	Synpunkten noteras. Område V355 har tagits bort i granskningsförslaget utifrån en samlad bedömning av påverkan på yrkesfisket.
075.16	Freja Offshore	Freja Offshore önskar ett förtydligande kring varför område V360, som planeras inom Natura 2000-området Bratten, klassas lika som område V355 som ligger utanför Bratten? Kartornas ytor och symboler motsäger det som faktiskt beskrivs i texten i såväl samrådsunderlag som i konsekvensbedömningen. Skillnaderna mellan vad som beskrivs i text och vad som redovisas i kartor är genomgående för respektive intresseområde. Utifrån den konsekvensbedömning som HaV har gjort framstår V355 och angränsande områden totalt sett medföra mindre miljöpåverkan än V357, om man läser texten. Men i kartan ges området V355 en mer "försiktig" klassning (utredning, alternativ) än området V357. Det förefaller ologiskt och vi önskar att HaV tydligare redogör för skillnaderna i påverkan för samtliga områden för energiutvinning i Norra Västerhavet, samt kopplingen till respektive klassning. Mareld är i slutfasen av beredningen av sin tillståndsansökan, varvid klassningen "utredning" borde vara passerat för Mareld. Vidare önskas ett förtydligande kring varför område V360, som planeras inom Natura 2000-området Bratten, klassas lika som område V355 som ligger utanför Bratten? Kartornas ytor och symboler motsäger det som faktiskt beskrivs i texten i såväl samrådsunderlag som i konsekvensbedömningen. Skillnaderna mellan vad som beskrivs i text och vad som redovisas i kartor är genomgående för respektive intresseområde.	Att område V355 redovisades som alternativ berodde främst dess betydelse för yrkesfisket. Det redovisades som utredningsområde på grund av att påverkan på totalförsvarets militära intressen för detta mindre områdes specifika avgränsning inte var till fullo utrett. När det gäller V360 berodde det främst på att det är beläget inom ett Natura 2000-område. Det var också av det skälet som det redovisades som utredningsområde.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
075.17	Freja Offshore	I förslaget till ändrade havsplaner anges på sida 71 att alla förslag till områden med energiutvinning och alternativa områden [i Östersjön] anges som utredningsområden förutom två. Detta grundas enligt HaV på ”de osäkerheter som råder kring vindkraftens påverkan på försvarsintresset och osäkerheter kring kumulativa effekter av storskalig vindkraftsetablering, bland annat på naturvärden och möjligheter att ansluta elproduktionen till stamnätet”. I och med denna slutsats har man indirekt gett försvarsintresset och naturvärden företräde vilket vi ställer oss frågande till med tanke på att man då frångår sedvanlig tillståndsprocess och miljöprövning enligt svensk lagstiftning. Det är även väldigt oklart på vilka grunder man har gjort en bedömning och det kan med fördel förtydligas.	I granskningsförslaget avser utredning migrerande fågel och krav på Natura 2000-tillstånd. Havsplanernas bedömningar är strategiska.
075.18	Freja Offshore	Längs Sveriges kuster finns höga naturvärden och en levande skärgård. Samtidigt lider stora delar av Östersjön idag av syrebrist med döda bottnar som följd och en bit ut från kusten finns i princip inga naturvärden. Under haloklinen på ca 80 meters djup är det syrefritt och det saknas förutsättningar för levande organismer. Det är ur denna aspekt svårt att förstå på vilka grunder bedömningen gjorts att det kan vara ”höga naturvärden” för områden som ligger långt ute till havs. Önskvärt om detta kan förtydligas.	Hänsyn till höga naturvärden anges även för migrerande fågel över energiutvinningsområden.
075.19	Freja Offshore	Även för fiskebestånden så som tex torskbeståndet är det en svår situation i Östersjön. Med förändrade förhållanden för syre- och salthalt förändras också fiskens möjlighet till överlevnad och reproduktion. Vindkraftparker kan utgöra fredade zoner för fiskbestånden då trålning inte är förenligt med vindkraftparker.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
075.20	Freja Offshore	Freja Offshore utvecklar en vindkraftpark kallad Dyning (bilaga 2) i Mellersta Östersjön och en tillståndsansökan är inlämnad till regeringen. Område Ö276 motsvarar i huvuddrag området för Dyning. Ö276 klassas som område för energiutvinning ihop med ett annat område (Ö272), eftersom de anses ha få konflikter med andra intressen. Freja håller med HaV:s bedömning gällande detta men önskar ett förtydligande på vilka grunder bedömningen gjorts att särskild hänsyn ska tas till totalförsvarets intressen. Dyning är tänkt att anläggas med flytande fundament vilket gör det möjligt att anlägga en vindkraftpark oberoende av havsdjup. Med anledning av detta behövs ingen bedömning om lämpliga djup för havsbaserade vindkraftverk och detta bör därmed inte tas hänsyn till i havsplanerna.	Samtliga energiområden anges med särskild hänsyn till totalförsvarets intressen. Det görs ingen specifik bedömning av enskilda områden i detta hänseende.
075.21	Freja Offshore	HaV får gärna förtydliga på vilka grunder de kommit fram till att Ö276 har medelstor potentiell negativ effekt på sjöfart medan närliggande område Ö272 med till synes samma förhållanden bedöms ha liten effekt.	Jämfört med Ö272 överlappar en större andel och area av område Ö276 med säkerhetszon för sjöfart (Differentierad säkerhetszon, enligt EM-rapport i regeringsuppdragets steg 1).
075.22	Freja Offshore	Freja önskar ett förtydligande på vilka grunder HaV kommit fram till att Ö276 har medelstor potentiell negativ effekt på kulturmiljö medan närliggande område Ö272 med till synes samma förhållanden bedöms ha liten effekt. Det samma gäller skillnader i områden Ö269, Ö255 och Ö256 samt gruppen utanför Gotland dvs Ö509, Ö213 och Ö271 vilka också är svåra att se från land.	Konsekvensbedömningen har uppdaterats metodmässigt och det har gjorts en ny bedömning för potentiella effekter på kulturmiljön.
075.24	Freja Offshore	Freja har svårt att se grunderna till bedömningen att område Ö269 har ”höga naturvärden” och ”särskilt hög miljöpåverkan” och att särskild hänsyn ska visas till fisklek och däggdjursområde med tanke på de syrefria och döda bottnarna i denna del av Östersjön samt att torskens lek numera är begränsad i området till följd av de syrefria vattnen. Östersjötumlaren kan förekomma i område men är mera ofta förekommande i områden öster om Ö269. Med anledning av detta bör HaV förtydliga argumenten bakom bedömningarna.	Området ligger inom ett större lekområde för torsk (Bornholmsdjupet). Avgränsningen för särskild hänsyn till höga naturvärden är gjord utifrån fiskregleringens fredningsområde (tidsbegränsning) för torsk.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
075.25	Freja Offshore	Freja ställer sig även frågande till HaV:s bedömning att Ö269 kan påverka Kalmarsundsbeståndet av knubbsäl då det ligger långt utanför ”home-range” för sälar samt att sälar gärna håller sig kustnära. Område Ö269 ligger ca 50 km från fastlandet.	Särskild hänsyn till höga naturvärden är främst relaterat till Östersjötumlarens hotade population.
075.26	Freja Offshore	HaV bör förtydliga hur Ö269 kan påverka Karlskrona, södra Öland samt Visby då det ligger minst ca 50 km ifrån. På dessa stora avstånd är den visuella påverkan ytterst liten. HaV får även gärna förklara vad som menas med ”Denna indirekta påverkan gör att den samlade effekten blir större, trots att områdena ligger på större avstånd till kusten” (sid 70, konsekvensbeskrivningsdokumentet).	Konsekvensbedömningen har uppdaterats metodmässigt och det har gjorts en ny bedömning för potentiella effekter på kulturmiljön.
075.27	Freja Offshore	Till sist önskas att HaV förtydligar på vilka grunder de kommit fram till att Ö269 har medelstor potentiell negativ effekt på kulturmiljö medan närliggande områden Ö255 och Ö256 med till synes samma förhållanden bedöms ha marginell eller ingen effekt.	Skillnaden beror på längden av kusten och avstånd från land.
122.01	Föreningen Svenskt Landskapsskydd	FSL yrkar på att förslaget att utvinna energi genom havsplanerna, som fokuserar på vindkraft, och ska avvisas. Havsmyndighetens enda rimliga ställningstagande måste bli att vindkraft inte kan fungera till havs eftersom de stora negativa konsekvenserna vida övertrumfar den eventuella nyttan som vindkraft kan uppvisa. Om en myndighet får ett uppdrag är det inte rimligt att detta måste uppfyllas till varje pris varje gång. Man kan faktiskt komma fram till att uppdraget inte går att uppfylla och tydligt påtala detta för uppdragsgivaren. Ni ska begära att regeringen pausar alla tillstånd till havsbaserade vindkraftverk till alla forskning är klar, speciellt kring de nya rönen från SMHI.	Regeringen har gett HaV uppdrag att ta fram förslag till ändrade havsplaner. HaV avser att redovisa sådana förslag till havsplaner till regeringen i december 2024. Redovisningen kommer att omfatta områden för havsbaserad vindkraft samt konsekvensbeskrivning av förslaget.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
122.02	Föreningen Svenskt Landskapsskydd	Man kan utifrån den hotande klimatförändringen diskutera på följande sätt. Syftet med vindkraft är att ersätta fossil energi och därmed rädda världen från en stor klimatförändring som vi inte kan anpassa oss till. Frågan måste ställas, varför ska man då ta hänsyn till något överhuvudtaget? Att bygga vindkraft måste vara överordnat allt annat. Hur kan man motivera att några fåglar, tumlare eller försvaret ska kunna stoppa tusentals vindkraftverk när jorden håller på att koka? Hänsynen till allt annat till havs är en kuliss för en ohämmad utbyggnad och exploatering av havet där alla havets värden kommer att koka ner till noll i en prövning. Om inte hela Sveriges havsområden byggs med vindkraft tror ingen på klimatförändringarna. Så kan man resonera om man vänder på saken, d.v.s. att när man ska rädda planeten kan man inte ta hänsyn till något alls.	Synpunkten noteras.
122.03	Föreningen Svenskt Landskapsskydd	Allt som har med vindkraft att göra har visat sig vara oerhört komplext och påverkar på flera sätt än vad man vid första anblicken kan tänka sig. Efterhand kommer rapporter om hur vindkraftverken påverkar sin omgivning och i vissa fall även påverkar långt bort från själva etableringsområdet. Som exempel på detta kan nämnas att det var inte så länge sedan det uppdagades om vittring av mikroplaster som ingen hade anat tidigare. I alla fall hade inte vindkraftsindustrin berättat vilka ämnen som ingår i rotorbladen, än mindre hur man lagar och slipar rotorblad under drifttiden för att laga efter vittringen.	Synpunkten noteras.
122.04	Föreningen Svenskt Landskapsskydd	Vidare har det kommit rapporter om hur verken höjer temperaturen i närområdet vilket är tvärtemot det syfte som man anför för att bygga vindkraftverk. Den senaste diskussionen hamnar om hur nederbörden styrs till att hamna i närheten av vindkraftverken istället för de platser som normalt skulle erhållit denna med torka på land som följd. Verk till havs kommer att enligt de första studierna från SMHI att påverka strömmarna, och därmed salthalten, algblomning m.m.	Synpunkten noteras. HaV följer SMHI:s arbete.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
122.05	Föreningen Svenskt Landskapsskydd	Vindkraftsbranschens rapporter från deras välbetalda konsulter måste tas med en nypa salt. Konsulterna och vindkraftbranschen lever i symbios och den konsult som kommer med fel rapporter kommer att svartlistas av vindkraftbranschen. Det gäller att se och förstå vem som säger vad, vilka motiv det finns för de uttalanden som vill bana väg för vindkraft i tidigare, mer eller mindre, orörda områden. Att vindkraftbranschen vill tona ner alla negativa konsekvenser är i det närmaste en naturlag. Men det är en sökande till en vindkraftsetablering ansvar att berätta hela sanningen och intet förtiga. Den vägledningen har Naturvårdsverket i sin senaste rapport om buller från vindkraftverk från december 2020. Inga konsekvenser för förminskas! Tyvärr har inte denna vägledning fått genomslag i processen, varken hos den som i första instans prövar en ansökan, hos domstolar eller hos regeringen. Detta och flera andra exempel gör att hela processen inte är rättssäker varken för djur av alla slag, naturen, landskapet eller människor.	Synpunkten noteras.
122.06	Föreningen Svenskt Landskapsskydd	Man måste även nämna proportionalitetsprincipen som glöms bort i vindkraftssammanhang. Hur mycket kan offras för en elproduktion med så dålig leveransförmåga? Vindkraftens garanterade leveransförmåga i % av installerad effekt ligger på mellan 2-3 %! Och denna siffra kommer att vara densamma hur mycket vindkraft som än byggs. Vindkraften kan aldrig ta ansvar för elproduktionen eftersom den är så intermittent. Svenska Kraftnät räknar med att vindkraften de kallaste dagarna bara kan ställa upp med ca 10 % av sin installerade effekt. Om man packar ihop fullasttimmarna från den 1/1 så kommer inte mer el från vindkraften efter ca den 1 juni.	Synpunkten noteras. Vindkraftens inverkan på elsystemet ligger inte inom ramen för havsplaneringen.
122.07	Föreningen Svenskt Landskapsskydd	De negativa konsekvenser som redovisas görs inte i ett worst-case-scenario. Naturvårdsverkets skrivning från december 2020 om att inga konsekvenser får förminskas, se sid 17 i vägledningen, måste få fullt genomslag.	I konsekvensbeskrivningen ingår ett alternativ med samtliga områden.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
122.09	Föreningen Svenskt Landskapsskydd	Gällande hur en MKB ska göras så anser FSL att direktivet 2011/92/EU från EU ska gälla. Detta innebär bl.a. att varje fastighetsvärde ska bedömas enskilt.	För förslag till havsplan görs en strategisk miljöbedömning. Direktiv 2022/92/EU rör bedömning av vissa offentliga och privata projekt. Den miljöbedömningen görs först vid tillståndsprövning av verksamheter och åtgärder. Bedömningen kallas specifik miljöbedömning i svensk lagstiftning.
122.10	Föreningen Svenskt Landskapsskydd	Man får intrycket att det tas många hänsyn och försiktighetsmått i detta förslag. Det har visat sig vid prövning av vindkraft på land att värden av olika slag som man markerar på kartorna avseende land inte tas någon hänsyn till vare sig hos länsstyrelser eller domstolar eftersom sökanden medvetet väljer att bara redovisa det positiva med vindkraft samt att vindkraften inte har några negativa konsekvenser som kan äventyra en etablering, enligt sökanden. Till havs har man på kartorna ritat in hänsyn till, försvaret, kultur, natur, rekreation, sandutvinning, sjöfart och yrkesfiske. Djurliv i havet och på havsbottnen, fågellivet, fladdermöss, insekter, skuggor finns inte med avseende vibrationer, hinderbelysning och bullerproblematiken. Frågan blir därför varför skulle det vara annorlunda här till havs när praxisen från land med all sannolikhet även kommer att gälla till havs? Återigen, de hänsyn som så fint presenteras i förslaget kommer att vara av värden noll i framtida prövningar.	Hänsyn utifrån påverkan från havsbaserad vindkraft på flora och fauna ingår i särskild hänsyn till höga naturvärden.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
122.11	Föreningen Svenskt Landskapsskydd	Det finns bullerbegränsningar för vindkraft på land på 40 dB. De verk som eventuellt kommer att sättas upp till havs kommer att ha ett källjud på 115-120 dB (på land ca 107 dB). Vibrationer av olika slag kommer att avges från verken. Allt levande kommer att utsättas för dessa höga buller- och vibrationsnivåer mer eller mindre dygnet runt. an måste ställa sig frågan, hur kommer alla dessa varelser att må under dessa för människan outhärdliga förhållanden? Det måste till någon typ av forskning innan man ger tillstånd till flera verk.	Både bullernivåer, och vibrationer är aspekter som modelleras och övervakas i senare planeringsstadium och tillståndsprocess för varje vindkraftspark. Det finns riktvärden för bullernivåer vid både anläggning och drift som projektör ska förhålla sig till. HaV är medvetna om att det finns osäkerheter kring etableringar i större skala då det i dagsläget saknas studier för denna typ av anläggningar. HaV följer kunskapsutvecklingen i denna frågan.
122.12	Föreningen Svenskt Landskapsskydd	Hur hanteras olyckor av olika slag såsom brand, oljeutsläpp, blixtnedslag, nedfallande delar, påkörning samt personolyckor?	Frågan om risker hanteras bland annat i tillståndsprövningen genom villkor om att det ska finnas en beredskaps- och räddningsplan.
122.13	Föreningen Svenskt Landskapsskydd	Man måste även göra en landskapsbildsanalys.	Konsekvensbeskrivningen redogör för en bedömning av landskapspåverkan i form av siktanalys och generella visualiseringar.
122.14	Föreningen Svenskt Landskapsskydd	Man måste bedöma långtidseffekter av verken på allt havslevande. Man kan inte bara konstatera att havsbaserad vindkraft inte utgör ett hot mot fiskarter eller fiskpopulationer vilket görs i en rubrik. Man kan dra en parallell till rökningen. Först ingen risk och efter en tid var det dödligt.	Synpunkten noteras. Formuleringen har nyanserats i granskningsdokumenten. HaV strävar efter att använda det senaste vetenskapliga underlaget när vi gör bedömningar om påverkan på fiskepopulationer. Bedömningarna i havsplanen är på en övergripande strategisk nivå och bedömningar görs även på mer detaljerad nivå vid tillståndsprövning av projekten.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
122.15	Föreningen Svenskt Landskapsskydd	Varningsljusen försvårar orienteringsförmågan för vissa varelser och denna problematik måste tas på stort allvar.	Frågan om hinderbelysning tas upp i tillståndsprövning då omfattande lokala utredningar behöver göras för att minimera påverkan från hinderbelysning både för människor och djur.
122.16	Föreningen Svenskt Landskapsskydd	Det är ett områdes totala utsläpp som ska hanteras, inte bara de olika utsläppskällorna var för sig. Detta gäller även ljud- och ljusföroreningar.	Synpunkten noteras.
122.17	Föreningen Svenskt Landskapsskydd	Slutligen vill FSL poängtera hur dålig och onödig vindkraften är för hela samhället med tanke på alla negativa konsekvenser och vindkraftens låga leveranssäkerhet. Detta måste påpekas för regeringen. Inga negativa konsekvenser får utelämnas, och de ska göras i ett värsta fall-scenario.	Synpunkten noteras.
122.8	Föreningen Svenskt Landskapsskydd	Det finns bullerbegränsningar för vindkraft på land på 40 dB. De verk som eventuellt kommer att sättas upp till havs kommer att ha ett källjud på 115 dB.	Områdena med energiutvinning ligger på avstånd från land vilket minskar bullerpåverkan.
133.15	Försvarsmakten	FM ställer sig frågande till hur försvarsintressen som omfattas av sekretess kan avvägas i ett sådant planeringsunderlag utifrån hur processen har utformats när det kommer till att identifiera de områden som föreslås för energiutvinning,	Synpunkten noteras. HaV konstaterar att inte varit möjligt att avväga mot riksintressen för totalförsvarets militära del.
133.01	Försvarsmakten	Enligt havsplaneringsförordningen ska HaV uppdatera de utpekade områdena vid behov eller minst vart åttonde år ta fram nya förslag till havsplane. I det rådande omvärldsläget kan en giltighetstid på åtta år ses som en relativt lång period.	Enligt havsplaneringsförordningen ska HaV ta fram förslag till havsplaner *minst* vart åttonde år. Vid behov kan förslag tas fram med tätare intervall.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
133.02	Försvarsmakten	FM har granskat aktuellt samrådsförslag till havsplaner för Bottniska viken, Östersjön och Västerhavet. I förslaget till havsplaner finns ett femtiotal områden utpekade för energiutvinning med användningen E och E(utr). HaV har i dialog med FM utöver den formella remissen överlämnat ett öppet underlag med prioriterade områden för FM att särskilt beakta i bedömningen. Det är ca fyrtio av de områden som pekats ut för energiutvinning. FM vill understryka att ett omfattande analysarbete därefter har genomförts där berörda parter och myndighetens som ingår i totalförsvarets militära del har deltagit. Analysen visar att en viss utbyggnad av vindkraft i haven kan ske utan att medföra skada på FM:s funktioner under förutsättning att det sker på rätt plats och under rätt förutsättningar. Analysen kan inte överlämnas till HaV i ett öppet yttrande då det skulle röja skyddsvärd information för totalförsvarets militära del och risker att avslöja uppgifter som kan medföra betydande men för totalförsvaret eller i annat fall för rikets säkerhet, FM har möjlighet att överlämna synpunkter i särskild ordning avseende analysresultatet. Det förutsätter dock att HaV kan ta emot och bearbeta underlaget på ett erforderligt sätt utan at i slutprodukten indirekt röja skyddsvärd information.	Informationen noteras. Försvarsmakten har meddelat att analysresultaten inte kommer att överlämnas till Havs- och vattenmyndigheten.
133.03	Försvarsmakten	FM:s huvuduppgift är, enligt Förordning (2007:1266) med instruktion för Försvarsmakten, är att försvara Sverige mot ett väpnat angrepp. Av regeringsuppdraget om nya eller ändrade områden för energiutvinning ska utformas så att det inte försämrar totalförsvarets möjligheteter att fullgöra sina riksdagsbundna uppgifter. FM bedömer att om en fullskalig utbyggnad av vindkraft skulle genomföras inom samtliga föreslagna områden för energiutvinning, så medför det en omfattande försämring av totalförsvarets möjligheter att fullgöra sina uppgifter och skulle medföra påtaglig skada på riksintressen för totalförsvarets del. Vidare skulle en fullskalig utbyggnad av vindkraft inom föreslagna områden hindra Försvarsmaktens möjlighet att lösa myndighetens huvuduppgift. Det skulle även hindra uppgifter som att främja Sveriges säkerhet och hävda Sveriges territoriella integritet, att bedriva omvärldsbevakning eller upptäcka och identifiera yttre hot mot Sverige och svenska intressen.	Synpunkten noteras. Havsplanerna är på strategisk nivå. I arbetet med förslagen har HaV haft begränsad information om de totalförsvarets militära dels intressen. HaV förutsätter att dessa intressen beaktas i eventuella tillståndsprövningar.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
133.04	Försvarsmakten	FM liksom samhället i övrigt starkt beroende av en fungerande energiförsörjning. Hög tillförlitlighet i energisystemen och en trygg planerbar energiförsörjning är av stor betydelse för viktiga samhällsfunktioner och totalförsvarets verksamhet. För att stärka försörjningstryggheten på både kort och lång sikt, ge en god statlig vägledning samt förutsägbar tillståndsprocess för utbyggnad av såväl energiproduktions. som distributionsanläggningar, anser FM det vara av stor vikt att genomföra en väl synkroniserad planeringsprocess mellan berörda myndigheter och utifrån deras ansvarsområden och at områden för energiutvinning i havsplanerna bör vara synkroniserad med möjligheterna att ansluta till transmissionsnätet.	Svenska kraftnät arbetar för att möjliggöra anslutning av havsbaserad elproduktion till det svenska elnätet. För närvarande pågår förstudier och förberedelser för olika genomförandeprojekt. Då havsplanen syftar till att vara framåtblickande bör kan möjligheter så som att ansluta till regionnät, direkt till förbrukare eller att förädla el på plats till havs härutöver vara alternativ.
133.05	Försvarsmakten	FM framförde i tidigare yttrande (FM2022-13345:6) till Energimyndigheten att den viktigaste synpunkten var att HaV i kommande planeringsprocess skulle säkerställa ett mer avgränsat planeringsunderlag med energiutvinningsområden i syfte att kunna etablera vindkraft utan att försämra totalförsvarets möjligheter att fullgöra sina uppgifter. Försvarsmakten kan konstatera att områdena är överensstämmande med Energimyndighetens tidigare underlag och att FM:s tidigare lämnade synpunkter avseende detta inte har tillgodosetts i det aktuella förslaget. Mindre justeringar har gjorts i områden där FM har öppet utpekade riksintressen i havet vilket ses som positivt.	Synpunkt och kommentar noteras.
133.07	Försvarsmakten	FM konstaterar även att de områden som föreslås för energiutvinning i stor utsträckning sammanfaller med de områden som nu behandlas i en tillståndsprocess eller som i något avseende finns i ett planeringsstadium hos en vindkraftsprojektör. Detta kan antas ha varit en styrande faktor för att identifiera områdena som föreslås i samrådshandlingen. FM har tidigare lämnat synpunkter till Energimyndigheten, FM2022-13345:6 gällande målkonflikter mellan föreslagna områden och riksintressen för totalförsvarets militära del som beskrivs i bilaga 6 Beskrivningar av föreslagna områden för energiutvinning tillhörande rapporten Förslag på lämpliga energiutvinningsområden för havsplanerna (ER 2023:12) FM:s synpunkter kvarstår i detta.	Pågående projekt var en del av ingångsvärdena i regeringsuppdragets steg 1, vilket är vad områdena i förslaget till uppdaterad havsplan grundas på. Värt att notera här är att pågående projekt sammanfaller med en stor del av de ytor som inte har några öppna försvarsintressen (militär del) i dagsläget.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
133.08	Försvarsmakten	Utöver de synpunkter FM tidigare har framfört till HaV i yttrande F:2022-14048:6, daterat 2022-06-30, avseende texter i kapitel 7 ser myndigheten ett genomgående behov av att säkerställa texter och beskrivningar av den verksamhet som ingår i totalförsvarets militära del, framförallt i kapitel 3-5- Försvarsmakten kan vara behjälpliga med detta i det kommande arbete med granskningsversionen under första halvan 2024.	HaV tackar för stödet vid uppdateringen av texterna i planen.
133.09	Försvarsmakten	Havs- och vattenmyndigheten bör tydliggöra begreppet samexistens och hur det definieras för att skapa tydlighet kring vad som menas. Försvarsmakten har i redovisning av uppgift 31 i regleringsbrev för budgetår 2021 till regeringskansliet angett att: *"Det finns ingen etablerad definition av vad samexistens betyder, men kan tolkas som att olika aktörer kan bedriva sin verksamhet utan negativ påverkan på varandra, Det kan också tolkas som att olika aktörer kommer överens om åtgärder som minimerar negativ påverkan på respektive verksamhet.* *Försvarsmaktens tolkning av samexistens, beträffande samhällsintressen, ör att beslutade politiska målsättningar för olika intressen ömsesidigt kan uppnås på övergripande nivå utan att förhindra uppfyllnad av respektive mål eller ambitions"* /FM2022-2142:1, daterat 2022-02-21)	Synpunkten noteras. Planförslaget beskriver och vägleder om samexistens utifrån dels den övergripande nivån som relaterar till samhällsmålen, dels den mer platsspecifika nivån som relaterar till förutsättningar inom varje geografiska område. Vägledning finns i kap 2.4 samt i respektive havsområdestext.
133.10	Försvarsmakten	120 dB (på land ca 107 dB). Vibrationer av olika slag kommer att avges från verken. Allt levande kommer att utsättas för dessa höga buller- och vibrationsnivåer mer eller mindre dygnet runt. Man måste ställa sig frågan, hur kommer alla dessa varelser att må under dessa för människan outhärdliga förhållanden? Det måste till någon typ av forskning innan man ger tillstånd till flera verk. Risken är stor att dessa ovan nämnda värden till havs på samma effektiva sätt som gällande vindkraftsprövning på land körs över av prövningsinstanserna.	Synpunkten noteras.
133.11	Försvarsmakten	De reviderade havsplanerna ska inte försämra för totalförsvarets möjlighet att fullgöra sina uppgifter, Försvarsmakten vill tydliggöra att om havsplanerna medför försämring i detta avseende kan utformningen av de nya planerna inte anses uppfylla sitt syfte.	Synpunkten noteras. Havsplanerna är på strategisk nivå. I arbetet med förslagen har HaV haft begränsad information om de totalförsvarets militära dels intressen. HaV förutsätter att dessa intressen hanteras i eventuella tillståndsprövningar.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
133.12	Försvarsmakten	I kapitel 6.2 Energi samt i dokumentet Konsekvensbeskrivning av förslag till ändrade havsplaner ser FM behov av att konsekvenser för totalförsvarets militära del beskrivs. Detta saknas i dagsläget.	Konsekvensbeskrivningen har kompletterats.
133.13	Försvarsmakten	I kapitel 6.2 Gränsöverskridande effekter beskrivs positiva effekter av vindkraftsutbyggnad. FM anser att det bör adderas att vindkraftsutbyggnad i Sverige kan medföra negativa konsekvenser för andra länders försvar inklusive NATO.	Texten har kompletterats.
133.14	Försvarsmakten	Försvarsmakten konstaterar att det saknas en beskrivning av vilka konsekvenser förslag till havsplaner har för försvar och nationell säkerhet, vilket är identifierat som en brist. FM efterfrågar även en beskrivning av de konsekvenser en fullskalig utbyggnad av vindkraft skulle innebära för totalförsvarets militära del enligt de förslag som redovisas i samrådshandlingen.	HaV har endast begränsad information om totalförsvarets militärs dels intressen eftersom dessa intressen i många fall är hemliga. HaV har inte möjlighet att bedöma påverkan på de intressen som är hemliga.
133.15	Försvarsmakten	I och med de senaste två försvarsbesluten har FM:s uppdrag förändrats. Fokus ligger på att bygga upp förmåga till territoriellt försvar mot en kvalificerad motståndare. För att lösa myndighetens uppdrag är FM och övriga myndigheter inom totalförsvarets militära del, beroende av möjligheten att nyttja mark. vattenområden, anläggningar och infrastruktur på ett utifrån tilldelade uppgifter ändamålsenligt sätt, Den tillväxt, förmågeökning och fokus på nationellt försvar som idag pågår förstärker detta behov ytterligare,	Informationen noteras.
001.02	God livsmiljö Hylte	EU-kommissionens och UNECE:s Plan of action for decision VII/8f (Bilaga). Ej genomförd demokratisk process för fastställande av nationell strategisk plan, i enlighet med Århuskonventionens Artikel 7, avseende information och allmänhetens medverkan. Rapportskyldighet 2023-06-30 ej respekterad. Trots två framställningar till föregående och nuvarande regeringar. Kan få dignitet för framtida prövning av EU- och UN-domstolarna.	Frågan faller utanför HaV:s planeringsuppdrag.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
001.03	God livsmiljö Hylte	3 §. Samråd med andra länder i den strategiska miljöbedömningen. Punkt 1-3. Mot bakgrund av bristande riskanalyser och hot om förödande konsekvenser ser vi det nödvändigt att regeringen beslutar om omtag av vindkraftspolitiken för att säkerställa en hållbar framtid. I samverkan med Danmark och Norge och i former som regleras i OSPAR-konventionen och HELCOM:s Baltic Sea Action Plan. Med specifik målsättning att utse Kattegatt o Skagerrak till en skyddad europeisk Marin zon. C/2023/111. Technical guidance on the application of 'do no significant harm' under the Recovery and Resilience Facility Regulation. Se yttrande för mer information.	Synpunkten noteras.
001.04	God livsmiljö Hylte	Säkra livsmedelsförsörjning: Synnerliga skäl finns för nationell säkerhetsanalys av landets livsmedelsproduktion, samt effekterna på den framtida tillgången på vatten för hushåll, industrier, kommunal verksamhet och konstbevattning.	Synpunkten noteras.
001.05	God livsmiljö Hylte	Punkt 6: Havbaserad vindkraft utgör kraftigt hot bottensedimentens ekosystem. Egensvängningar i torn och fundament genererar partikelrörelser som utgör kraftigt hot mot ett 50-tal känsliga arter i sedimentskikten. Effekterna är inte utredda. Se yttrande för mer information. Vibrationer från havbaserade vindkraftsanläggningar komprimerar bottensedimenten och stör ut ekosystem över stora områden. Egensvängningar i torn och fundament genererar partikelrörelser som utgör kraftigt hot mot ett 50-tal känsliga arter i sedimentskikten. Effekterna av storskaligexploatering på näringskedjan och övriga ekosystem är inte utredda.	Påverkan från vibrationer är i dagsläget inte en parameter som är med i exempelvis havsmiljödirektivet, då det inte anses som en betydande belastning. Det finns ingen forskning som visar på överhängande risker (både drift och anläggningsfas) av vibrationer från vindkraft. Skulle det visa sig att vibrationer i bottensediment påverkar ekosystemen och organismer negativt kommer riktlinjerna att revideras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
001.06	God livsmiljö Hylte	Punkt 3: Havbaserad och landbaserad vindkraft utgör nationell hälsofara, genom emission av kraftiga pulserande infraljud som påverkar flöden i tryckkänsliga kapillärer, jonkanaler och celler. Ny rapport, baserad på Nobelpriset 2021, avråder för ökad infraljudbelastning från värmepumpar, termiska kraftverk och större industriella vindkraftsanläggningar. Se yttrande Bilaga A. Infraljud och buller från vindkraft har outredda allvarliga hälsoeffekter.	I de modelleringar och uppskattningar som gjorts verkar infraljud från havsbaserade vindkraftsparker inte kunna spridas så pass långt att det skulle ha en påverkan på människors hälsa. Då planerade parker, och verk är större än nu existerande följer havs-och vattenmyndigheten och andra myndigheter utvecklingen för att säkerställa säkra referensvärden.
001.07	God livsmiljö Hylte	Centralmakten medverkar till hälsofarlig bullerverksamhet. Miljöprövningarna kännetecknas av egenmäktig myndighetsutövning m inslag av ” faktaförnekelse och politiska narrativ” Se yttrande för mer informationen.	Synpunkten noteras.
001.08	God livsmiljö Hylte	Punkt 9: Hinderbelysningens ljusföroreningar ändrar ekosystemens dygns- och årsrytm. Detta är ett underskattat och allvarligt globalt hot mot alla levande arter. Som inte är redovisat. Vindkraftverkens hinderbelysning är destruktiva dödsfällor. Artificiell ljusförorening är extremt hot mot de globala ekosystemen. Akut moratorium för fortsatt utbyggnad av vindkraft är ett nödvändigt villkor för överlevnad. Artificiellt ljus i mörka områden orsakar redan oönskad ekologisk påverkan på känsliga eller rödlistade arter och utgör risk för utslagning av hela ekosystem. De ekologiska effekterna är resultat av mänsklig okunskap, egenmäktig maktutövning och oreglerad spridning av buller och ljusföroreningar. Detta är ett underskattat och allvarligt globalt hot mot alla levande arter enligt UN. Som inte är redovisa.t	Synpunkten noteras.
001.09	God livsmiljö Hylte	Punkt 1. Sverige saknar korrekt fastställd nationell strategisk plan för klimat och energi, enligt EU-kommissionens/UNECEs handlingsplan för implementering av Århuskonventionens Artikel 7.	Sverige har en fastställd NECP och ett utkast till uppdatering enligt gällande plan.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
001.10	God livsmiljö Hylte	Punkt 2: Havbaserad vindkraft utgör nationell säkerhetsrisk, som driver oönskad klimatförändring och temperaturhöjning. Fuktig luft kondenseras och nederbörden faller i haven. Stor risk för regional och europeisk Mega-torka med överhängande risk för livsmedelsbrist och tillgång på vatten för hushåll, konstbevattning, social service, näringsliv och vattenkraft. Tyskland redan drabbat.	Synpunkten noteras.
001.11	God livsmiljö Hylte	Punkt 4: Hav- och landbaserad vindkraft utgör nationell hälsofara, genom emission av lågfrekventa hörbara ljud. Litteraturgenomgång av forskningslitteraturen mellan 2016 och 2019, visar att lågfrekventljud orsakar ökad risk för kardiovaskulär sjukdom, sömnstörningar, allmän psykisk ohälsa, obehag, bullerkänslighet och irritation, hörselnedsättning och andra effekter som måste göras föremål för3medicinsk utvärdering. Bilaga B. De nya kraftfulla och höga verken står alldeles för närabostäderna. Särskild besvärande för barn, ungdom, 55+ och kv. Förutsättningar saknas för nya typer av höghöjdsverk i Sverige p.g.a. ökad ohälsa på grund av buller. Kan påverka foster.	Hälsoeffekter från lågfrekvent buller är en fråga som ansvariga myndigheter övervakar. Precis som föreningen påpekar är detta ett område där det behövs mer forskning för att förstå och begränsa negativ påverkan från vindkraft.
001.12	God livsmiljö Hylte	Punkt 5: Undervattenbuller påverkar fiskenäringen och ekosystemen. Östersjön är ett multisjukt hav (HOLAS3, oktober 2023). Varning gäller för fisk, sjöfågel, marina däggdjur, bottenhabitat och tillståndet i öppet vatten. Politiska krav har redan ställts på lagstiftning. Lågfrekventa ljud frånvindkraftverken får torskynglen att ändra riktning mot vindkraftverken. Diskvalificerar Örsteds erbjudande om 50 MSEK, för att påskynda beslut om miljötillstånd för Skånes Havsvindpark.	I dagsläget ser inte HaV att påverkan från marint undervattensbuller hotar någon art på populationsnivå. Detta är dock en viktig fråga som myndigheten arbetar med kontinuerligt med. Under 2023 tog myndigheten fram nya gränsvärden för undervattensbuller som ska tillämpas i kommande tillståndsprövningar för olika typer av marina verksamheter. Detta syftar till att säkerställa att havsmiljön skyddas från påverkan som kan skada marina organismer och livsmiljöer.
001.13	God livsmiljö Hylte	Punkt 7a. Kattegatt är redan kraftig påverkat av ny farled för tung fartygstrafik. Beslutsunderlaget visar att anläggningarna inte klarar bullervillkoren och att de givna tillstånden ska omprövas.	Frågan om hantering av specifika tillstånd faller utanför HaV:s regeringsuppdrag att ta fram förslag till ändrade havsplaner.
001.14	God livsmiljö Hylte	Punkter 7b, 8: Regeringen kringgår OSPAR och Helcom-konventionerna.	Frågan om regeringens hantering av specifika ärenden faller utanför HaV:s regeringsuppdrag att ta fram förslag till ändrade havsplaner.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
001.15	God livsmiljö Hylte	Punkt 11. Seismisk instabilitet är inte redovisad. Regeringen är skyldig att återkalla miljötillstånd i Kattegatt enligt Miljöbalken 24 kap. 3§ punkt 1, p.g.a. undanhållen information.	Frågan om regeringens hantering av specifika ärenden faller utanför HaV:s regeringsuppdrag att ta fram förslag till ändrade havsplaner.
001.16	God livsmiljö Hylte	12.Elektromagnetiska fält runt kabelsystemen driver ekosystemen mot kollaps. Desorientering, passivisering, cellförändringar, defekta yngel.	HaV har i dagsläget inga indikationer på att elektromagnetisk strålning kring kabelsystem skulle kunna påverka marina livsorganismer på populationsnivå. Men myndigheten följer forskning kring detta samt arbetar med att övervaka och begränsa påverkan från elektromagnetisk strålning i och med havsmiljödirektivet.
001.17	God livsmiljö Hylte	Punkt 13. Kattegatt har högsta skyddsstatus inom Nordsjöområdet och dignitet som Europeisk Maritime Skyddszon. Området har därför vital betydelse för bevarande av Nordeuropas bestånd av tordmule, sillgrissla, tretåig mås, alkor och tumlare. Huvudområde för Nordsjöregionens tumlare. Kattegatt utgör central del i den globala huvudleden från Väst-Afrika över Gibraltar, Engelska kanalen, Vänern/Vättern och den Sibiriska tundran. Viktig flyttled för rovfågel över Anholt.	Synpunkten noteras.
001.18	God livsmiljö Hylte	Punkt 14: De nationella miljökvalitetsmålen krossas. Miljömålen God bebyggd miljö, Begränsad klimatpåverkan, Levande skogar, Myllrande våtmarker, Storslagen fjällmiljö, Hav i balans - levande kust och skärgård samt Ett rikt växt- och djurliv, raseras och blir ouppnåeliga. Plus det generella flergenerationsmålet.	HaV delar inte denna uppfattning. Men olika kombinationer av energiområden ger olika utfall mot miljömålen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
001.19	God livsmiljö Hylte	15. Internationella åtaganden för utökat naturskydd måste prioriteras, enligt EU-kommissionens strategi för biologisk mångfald 2030. Naturen befinner sig i kris. UN.s reviderade globala konvention för biodiversitet. Obligatorisk redovisning 2030. IPCC-rapporten 2022-02-28. Global överlevnadsfråga. Behov för återställande är 30-50 %.tydliga nationella krav enligt SOU 2920:73 Skogsutredningen oc SOU 2021:51 Artskyddsutredningen, samt EU-rekommendationen att säkra skyddet för vattentäkter och deras tillrinningsområden.	Mål, strategier och kunskapsunderlag som rör naturskydd utgör planeringsförutsättningar för förslagen till havsplaner. Samtidigt kan havsplanerna utgöra ett av flera underlag i arbetet med utökat marint områdesskydd.
001.20	God livsmiljö Hylte	Punkt 16. De ekonomiska kalkylerna är överskattade och avsiktligt vilseledande	De ekonomiska kalkylerna som refereras avser internationella kalkyler avseende havsbaserad vindkraft och vätgas, ej inom havsplaneringens mandat. Konsekvensbedömning av måluppfyllnad fossilfri/förnybar energi och potentiell energi- och klimatnytta sker i samråd med expertmyndighet, vilket i Sverige är Energimyndigheten.
001.21	God livsmiljö Hylte	Punkt 17. Geopolitiska risker. Särskilt fokus bör läggas på vindkraftsbranschens koppling till skatteparadisen och transaktioner för att undvika beskattning, möjligheter att genom PPA-avtal föra ut elenergi som behövs för den svenska omställningen, möjligheter att vätgas som producerats vid havsbaserade verk levereras direkt till den kontinentala marknaden med fraktfartyg. Som behövts för svenskt behov. inflytande på landets säkerhetspolitik och vårt ekonomiska oberoende.	Frågan ligger utanför havsplaneringens mandat.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
001.22	God livsmiljö Hylte	Punkt 18. Starkt skydd för enskilt ägande tillämpas inte. Konventionen för mänskliga rättigheter måste hävdas och har stöd i Regeringsformen 2 kap. 15 § Egendomsskydd och allemansrätt. Regeringsformen 11 kap. 14 § Lagprövning. Europakonventionen Första tilläggsprotokollet – egendomsskyddet Artikel 1, 6 och 13. Europakonventionen Artikel 6 och 13. EU-stadgan Artikel 17 och 47 – Rätt till ett effektivt rättsmedel och till en opartisk domstol.	Frågan om egendomsskydd m.m. faller utanför HaV:s planeringsuppdrag.
001.22	God livsmiljö Hylte	Vi refererar till det EU-regelverket C/2023/111. Technical guidance on the application of 'do no significant harm' under the Recovery and Resilience Facility Regulation. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:C_202300111. Här menar föreningen att det finns flera risker och problem med vinkraftsetablering som bland annat redogörs för i synpunkter, utöver dessa nämns också en lista kopplat till ovan nämnda regelverk och andra politiska målsättningar i Sverige och EU.	Synpunkten noteras.
001.23	God livsmiljö Hylte	God livsmiljö Hylte bifogar bilagan "Vetenskapliga rapporter om infraljudens allvarliga hälsoeffekter".	Informationen noteras.
001.23	God Livsmiljö Hylte	19. Det finns alternativa fossilfria energiformer till vindkraft.	Frågan om Sveriges kraftsystem och dess uppbyggnad ligger utanför HaV:s planeringsuppdrag.
001.24	God Livsmiljö Hylte	God livsmiljö Hylte bifogar bilagan: Havbaserad vindkraft utgör kraftigt hot bottensedimentens ekosystem. Egensvängningar i torn och fundament genererar partikelrörelser som utgör kraftigt hot mot ett 50-tal känsliga arter i sedimentskikten. Effekterna är inte utredda.	Synpunkten noteras.
001.25	God Livsmiljö Hylte	Punkt 10. Hav- och landbaserade verk förgiftar miljön genom spridning av nanopartiklar. Evighetsgifter påverkar miljö, hälsa och genetik.	Synpunkten noteras.

001.01	God livsmiljö Hylte/ Motvind Sverige	Riksorganisationen Motvind Sverige och Föreningen God Livsmiljö Hylte föreslår att HaV lyfter följande förslag och frågor till regeringen: 1. Beslut om temporärt moratorium för planering och miljöprövning av vindkraft, med stöd av Miljöbalken 2 kap §§ 3, 4, 9 och 10. avseende principer för Försiktighet, Bästa teknik och Slutavvägning. I avvaktan på transparent process och - utredningsdirektiv för riskanalys av vindkraftens alla former av klimatpåverkan enligt Klimatlagen 2§. - utredningsdirektiv för fastställande att nationell strategisk plan för klimat och förnybar energi, enligt EU-kommissionens handlingsplan för Århuskonventionens artikel 7. - utredningsdirektiv för utvärdering av infraljudens och de lågfrekventa ljudens medicinska effekter - utredningsdirektiv till Uppsala Universitet att medverka vid ovanstående punkt för fastställande av säkra regelverk för vindkraftsbuller. - inrättande av tredjepartsorgan för beräkning och kontrollmätning av vindkraftsbuller. - Prioritering av internationella åtaganden och nationella beslut för avsättning av nödvändiga arealer för naturvård enligt EU-kommissionens plan Fit for 55, återställning av den biologiska mångfalden 2030 (>20 %). Inkluderande säkerhetszoner på flera km mot vindkraftverk UN:s reviderade globala konvention för biologisk mångfald (>30 %) EU-kommissionens rekommendation att säkra skyddet för unionens grundvattenområden. nationella krav på utökade arealer för naturskydd enligt SOU 2021:51 Artskyddsutredningen och SOU 2020:73 Skogsutredningen. 2. Prioritering av avsättning av mark för säkerställande av landets grundvattentäkter med tillhörande tillrinningsområden, enligt EU-kommissionens rekommendation 2019. 3. Omförhandlingar med Danmark-Norge-Finland enligt ESBO-konventionen för gränsöverskridande miljöskador. Med målsättning att - stoppa havsbaserad vindkraft i Kattegatt och Skagerrak, och - i samverkan med EU-kommissionen och Danmark driva frågan om en skyddad Europeisk Marin Zon i Kattegatt.	Synpunkten noteras.

		- stoppa klimatförändringar och torka över Danmark och Sydsverige som orsakas av ca 15.000 havbaserade vindkraftverk i Nordsjö-Skagerrak-Kattegatt-regionen. - stoppa heltäckande bullermattor med hälsofarligt pulserande infraljud som bildas över Danmark och Sydsverige, när ljudvågorna från de extremt höga och stora industrianläggningarna interagerar. - lyfta frågor om skydd av specifikt skyddade arter enligt OSPAR- och HEMKOM-konventionerna till respektive organ, för tolkning av regelverk och the Baltic Sea Action Plan. - diskutera gemensam återuppbyggnad av kärnkraft vid Barsebäck för backup av Malmös, Köpenhamns och Sydsveriges basbehov av planerbar energi. 4. Utvärdering av geopolitiska frågor och riskerna att internationella investerare med bas i skatteparadis och diktaturstater får kontroll över landets energiresurser och territorium. 5. Beslut om återkallelse av felaktiga miljötillstånd för Kattegatt Syd och Galatea-Galene enligt Miljöbalken 24 kap. 3§ punkt 1, p.g.a. -.desinformation, undanhållen information och blockering i rättssak. - särskilda bestämmelser för hushållning med mark och vatten enligt Miljöbalken 4:2§, som skyddar Kustområdet i Halland, Kullaberg och Hallands-åsen med angränsande kustområden, och tydligt fastslår att ”turismens och friluftslivets, främst det rörliga friluftslivets, intressen särskilt ska5 beaktas vid bedömningen av tillåtligheten av exploateringsföretag eller andra ingrepp i miljön. Denna paragraf kan bara ändras genom ett riksdagsbeslut.	

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
085.00	Gotlands ornitologiska förening	Följande menar vi är helt eller delvis olämpliga för vindkraftsutbyggnad utifrån ornitologiska värden: Ö205, Ö213, Ö219, Ö255, Ö261, Ö271, Ö273, Ö277, Ö279, Ö501, Ö509. För synpunkter på områdena Ö273 och Ö501 som delvis utgörs av område som är ett pågående tillståndsärende hänvisas till bifogat dokument (föreningens yttrande i ärendet). Föreningen hänvisar även till två egna rapporter som redovisar studier av havsområdet väster och sydväst om Gotland (se länkar i dokument).	HaV noterar synpunkten. I granskningen finns alternativ med begränsad risk för påverkan på fågel.
076.01	Gränsälvskommissionen	Finsk-svenska gränsälvsöverenskommelsens geografiska tillämpningsområde rör Torne- och Muonio älvars internationella avrinningsområde samt kustområdet utanför Torne och Haparanda. Således är den mest betydande delen inom älvområdet. Torne älv är Östersjöns viktigaste laxälv. Även Torneälvs hotade havsöring är betydelsefull och Torneälvs hotade vandringssik är Bottenvikens eller t.om. hela Östersjöns största naturliga bestånd Trots att tyngdpunkten för havsplanerna hamnar utanför nämnda tillämpningsområdet har aktiviteter till havs t.o.m. avgörande effekter som sträcker sig till tidigare nämnda anadroma fiskbestånd. Gränsälvskommissionen kommenterar havsplanerna främst ur anadroma fiskarternas synvinkel. Gränsälvskommissionen har noterat att det planeras en stor mängd havsbaserad vindkraft i havsområdet från Bottenviken ända till Södra Östersjön både i Sverige och i Finland. Det är en särskilt stor utmaning att bedöma kombinerad och kumulativ påverkan från samtliga projekt som helhet, med tanke på skalan av den planerade havsbaserade vindkraften över ett stort geografiskt område.	Kommentaren noteras.
076.02	Gränsälvskommissionen	Torne älv är hemälv för Europas livskraftigaste vilda laxbestånd och producerar en majoritet av den vilda laxen i hela Östersjön. Torne älvs lax vandrar till födoområden ända till Södra Östersjön och tillbaka till Torne älv under sin lekvandring. Den särskilt hotade vandringssiken vandrar ända ned till Åland. Kommissionen lyfter att även andra vandringsfiskarter såsom ål, nejonöga och havsöring är viktiga att uppmärksamma.	Informationen noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
076.03	Gränsälvskommissionen	I skrivande stund saknas exakt information om laxens vandringsrutter, men det finns viss kunskap baserat på fångstdata som tyder på att laxen i stor utsträckning vandrar längs finska västkusten under sin lekvandring på väg till de nordliga laxälvarna i Bottenviken. Under 2023 har SLU:s fisktelemetrigrupp testat att spåra laxar med satellitsändare som fästes i Södra Östersjön. Resultaten tyder på att en del av laxarna vandrar igenom eller gränsande till ett antal projekterade vindkraftparker i Bottniska viken. Det finns dock ett behov för mer forskning och som en förutsättning även finansiering för forskningen.	Informationen noteras.
076.04	Gränsälvskommissionen	Planerad havsbaserad vindkraft i havsområdet längs svenska östkusten och finska västkusten hamnar i grova drag längs laxens vandringsrutter. Från vindkraftverken behöver den producerade elen överföras till land via sjökablar på havsbotten och dessa kablar hamnar således på tvären längs laxens vandringsrutter så att laxen behöver korsa ett stort antal kablar under sin vandring.	Informationen noteras.
076.05	Gränsälvskommissionen	I samrådsunderlaget konstateras att: ”Kunskapsläget gällande fisk visar inte att elektromagnetiska fält skulle utgöra ett hot mot fisk eller fiskpopulationer (Öhman, 2023).”Gränsälvskommissionen noterar att detta inte utesluter möjligheten att elektromagnetiska fält och andra effekter från vindkraftverken skulle kunna utgöra ett hot mot vandringsfiskbestånden. Kommissionen lyfter att det i skrivande stund finns begränsat med erfarenhet av havsbaserad vindkraft i Östersjön vilket försvårar bedömning av eventuell påverkan. Det stora frågetecknet är just de kombinerade och kumulativa effekterna från ett stort antal vindkraftparker i industriell skala över ett stort område.	Informationen noteras. HaV har initierat framtagande av en kunskapssammanställning i frågan om vandrande fisk och havsbaserad vindkraft.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
076.06	Gränsälvskommissionen	I samrådsmaterialet konstateras att ”Enligt nuvarande kunskap anses etablering av havsbaserad vindkraft inte utgöra ett hot mot fiskarter eller fiskpopulationer, … ”. Med tanke på den, i skrivande stund, begränsade kunskapen om havsbaserade vindkraftens påverkan på vandringsfisk finner gränsälvskommissionen det viktigt att agera enligt försiktighetsprincipen.	Synpunkten noteras. Formuleringen har nyanserats i granskningsdokumenten. HaV strävar efter att använda det senaste vetenskapliga underlaget när vi gör bedömningar om påverkan på fiskepopulationer. Bedömningarna i havsplanen är på en övergripande strategisk nivå och bedömningar görs även på mer detaljerad nivå vid tillståndsprövning av projekten.
076.08	Gränsälvskommissionen	Kommissionen föreslår att i det strategiska arbetet säkerställs att utbyggnaden av havsbaserad vindkraft inte påskyndas alltför mycket innan en helhetlig konsekvensbedömning kan göras och det kan säkerställas att irreversibel skada på vandringsfisken inte orsakas.	Synpunkten noteras.
076.7	Gränsälvskommissionen	Gränsälvskommissionen konstaterar att samarbete med Sverige och de andra Östersjöländerna i bedömning av helhetspåverkan är av yttersta vikt särskilt med tanke på att vandringsfisken är en gemensam resurs (särskilt Torne älvs lax). I fall någon av Östersjöstaterna skulle via utbyggnaden av havsbaserad vindkraft orsaka vandringshinder eller på annat sätt försvåra laxens livsförutsättningar skulle detta kunna ses som gränsöverskridande påverkan.	Synpunkten noteras. Som ett första steg har HaV initierat en kunskapssammanställning om havsbaserad vindkraft och vandringsfisk.
151.01	Gävle hamn AB	Sammanfattningsvis ser Gävle Hamn AB att förslaget till ändrade havsplaner jan stärka det regionala näringslivet samt bidra positivt till möjligheten för Gävleborgsregionen att föregå i den nationella omställningen till fossilfritt. Gävle hamn AB ställer sig: -positiv till havsplanerna som ett strategiskt dokument som ger vägledning gällande användning, planering och utveckling av vattenområden -positiv till förnyelsebar energiproduktion och en mer klimatneutral elanvändning.	Synpunkten noteras.
151.02	Gävle Hamn AB	Gävle kommun ser positivt på det stora tillskottet av förnyelsebar el som kan komma från energiproduktionsprojekt utanför Gävlebukten, med tanke på den kommande omställningen av samhället till fossilfrihet och behöver av förnyelsebar el för elektrifiering, regionens industri samt nya industriella etableringar.	Synpunkter noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
151.03	Gävle Hamn AB	Även hamnen som sådan, i egenskap av Mellansveriges viktigaste logistiknav för tungt gods, räknar med ett kraftigt behov av förnyelsebar el. Detta är dels en följd av planerade elanslutningar av fartyg och elektrifiering av terminaldrift, vägar och järnvägar inom och till hamnen samt för att möjliggöra etableringar i anslutning till hamnområdet med stora effektbehov (vilket vi i dagsläget tvingas neka). Åtgärderna är en del av ett omfattande initiativ av hamnklustrets aktörer för att möjliggöra hållbara och gröna transporter i den industri- och exporttunga del av Sverige som hamnen servar. Det är av stor vikt för hela den industritunga regionen att omställningen av transportsystemet kan genomföras och för detta måste elbehovet tillgodoses och tillskottet måste komma inom en snar framtid.	Informationen och kommentaren noteras.
095.01	Göteborgs kommun	Då de västligaste delarna av energiområde V359 ingår i KonTiki Vind AB:s pågående arbete med vindkraftpark Poseidon Syd vill staden se ett tydliggörande kring huruvida flera vindkraftparker kan rymmas inom ett och samma energiområde.	Flera vindkraftparker kan projekteras och rymmas inom samma energiområde. Detta tydliggörs i plandokumentet.
095.02	Göteborgs kommun	Samrådsunderlaget beskriver risker för negativa effekter på flyttfågel och häckande, rastande eller övervintrande fågel i samband med vägledningen för energiutvinning. I syfte att kunna undvika vindkraft i känsliga områden och därmed bli mer tydlig i sin vägledning och minska risken för negativa effekter på fågellivet bedömer Göteborgs Stad att HaV behöver utföra undersökningar redan i planeringsskedet. Även effekter av vindkraftsparker på häckande och födosökande fåglar bör utredas mer.	HaV samarbetar med Naturvårdsverket när det gäller kunskapsunderlag och bedömning av effekter på fågel. Nya underlag tas fram i samråd med NV.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
095.03	Göteborgs kommun	Konsekvensbeskrivningen anger att långtidseffekterna av buller under vatten på marina däggdjur under driftsfas är otillräckligt studerade vilket behöver utredas ytterligare. Göteborgs Stad bedömer att det bör framgå mer tydligt i planen var det är viktigt att hålla etableringstakten nere på grund av de osäkerheter som finns kring konsekvenser på djurlivet. Det behöver också framgå hur ny kunskap om undervattensbuller och dess påverkan på däggdjur kan kopplas till planen under kommande planeringsperiod.	Under 2023 togs nya tröskelvärden fram för marint undervattensbuller, dessa kommer att tillämpas i tillståndsprövningar framgent. Myndigheten följer också forskningen inom detta område.
095.04	Göteborgs kommun	Göteborgs Stad bedömer att om nya sjöfartsrutter behöver etableras i tidigare opåverkade områden på grund av utbyggnad av vindkraft, bör negativa konsekvenser av buller under vatten och buller i närhet till bostäder från sjöfarten i dessa områden utredas.	Synpunkten noteras. Inga fartygsstråk föreslås i opåverkade områden.
095.05	Göteborgs kommun	Göteborgs Stad vill uppmana Havs- och vattenmyndigheten att överväga att om möjligt ta fram visualiseringsbilder som visar på energiområdenas potentiella kumulativa påverkan på landskapsbild och kulturmiljö, samt att tydligare beskriva påverkan på riksintresse för friluftsliv i Göteborgs skärgård.	HaV har i arbetet med granskningsförslaget kompletterat konsekvensbeskrivningen med en siktanalys samt visualiseringsexempel av en havsbaserad vindkraftpark, som visualiseras utefter olika avstånd. Konsekvensbeskrivningen avses utvecklas när det kommer till bedömningen för friluftsliv.
095.06	Göteborgs kommun	Göteborgs Stad vill understryka vikten av att de nationella havsplanerna utvecklas så att de genom sin planering av nyttjande väsentligt bidrar till att uppnå god miljöstatus i svenska havsområden.	Synpunkten noteras.
095.07	Göteborgs kommun	Kunskaperna om miljöpåverkan från fisket och försvaret, som har företräde i stora havsområden behöver utvecklas och användas mer i planeringsarbetet. Det kan till exempel handla om buller under vatten, både impulsivt och kontinuerligt. Det är dessutom redan i dagsläget känt att bottentrålning är en fiskemetod som ger negativ miljöpåverkan och som Göteborgs Stad bedömer bör begränsas. Fisket prövas inte heller som miljöfarlig verksamhet enligt miljöbalken, varför havsplanerna blir särskilt viktiga när det gäller att begränsa miljöpåverkan.	I konsekvensbeskrivningen tas fiskets negativa effekter delvis upp, t.ex. i samband med att vindkraft innebär begränsning i förutsättningarna för trålning. Det är dock ofta osäkert hur fisket förändras/anpassas till nya förutsättningar.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
095.08	Göteborgs kommun	I förslaget till havsplaner framgår att när det gäller uppföljning enligt miljöbalken ska Havs- och vattenmyndigheten särskilt följa upp och utvärdera den miljöpåverkan som planerna i praktiken medför. Göteborgs Stad bedömer att det är viktigt att ett sådant nationellt övervakningsprogram utformas, finansieras och kommer på plats så tidigt som möjligt för att det ska vara möjligt att upptäcka effekter i miljön på grund av de användningar som planen vägleder om. Detta för bland annat fåglar och marina däggdjur, men även för främmande invasiva arter. Även effekter på fysikaliskkemiska förhållande behöver klargöras och följas över tid.	Synpunkten noteras. HaV har tagit fram ett förslag till uppföljningsramverk.
095.09	Göteborgs kommun	Göteborgs Stad bedömer att planen bör justeras i havsplanområde V319 (Sjöövningsområde Känsö, Vinga Väster) så att detta område omfattas av särskild hänsyn till höga naturvärden. Området ligger väster om Billdal, och det är försvaret, yrkesfisket, sjöfarten och elöverföring som har företräde och ska kunna samexistera där. Det finns höga naturvärden inom området och Länsstyrelsen har identifierat en marin värdetrakt i området, som benämns MVO 22 Vanguards grund och Tistlarna. Området, som är värdetrakt för bland annat koraller och sjöpennor och övervintringsområde för sjöfågel, kan ses i länsstyrelsens geografiska informationssystem för Grön infrastruktur.	Samrådsförslagets V318 och V319 har slagits samman till V319 i granskningsförslaget. Det sammanslagna området anges med särskild hänsyn till höga naturvärden.
095.10	Göteborgs kommun	I Västerhavet har Havs- och vattenmyndigheten inte kunnat identifiera klimattillflykter på grund av begränsad datatillgång. Med tanke på pågående klimatförändring och förlust av biologisk mångfald vill staden betona vikten av att Havs- och vattenmyndigheten behöver få möjlighet att prioritera framtagande av data när det gäller klimattillflykter, så att sådana kan identifieras och skyddas i Västerhavet.	HaV instämmer i att det behöver tas fram ett underlag om behov av klimattillflykter i Västerhavet. Vi har inte haft möjlighet att prioritera ett sådant underlag i den pågående processen.
095.11	Göteborgs kommun	Plastföroreningar i haven nämns som ett växande problem i konsekvensbeskrivningen. Det framgår dock inte om Havs- och vattenmyndigheten gjort någon bedömning av risk för spridning av plast eller mikroplast från vindkraftparker. Göteborgs Stad bedömer att det bör läggas till ett stycke i konsekvensbedömningen om vad som är känt genom forskning när det gäller riskerna för spridning av mikroplaster från vindkraftsparker, samt hur dessa risker bedöms av Havs- och vattenmyndigheten när det gäller kumulativa effekter av storskalig utbyggnad av vindkraft motsvarande vägledning i havsplanerna.	HaV inkluderar resonemang om risk för spridning av plast eller mikroplast från vindkraft i konsekvensbedömningen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
095.12	Göteborgs kommun	Göteborgs Stad vill understryka vikten av flödet i fartygstrafiken och sjösäkerhet. Minimiavståndet mellan vindkraftspark och fartygsstråk/farled för fartyg bör utgöras av säkerhetsavstånd mellan fartyg och vindkraftspark som utgår ifrån internationella riktlinjer. Vid framtagande av säkerhetsavstånd mellan vindkraftsparker och fartygsstråk/farleder ska hänsyn tas till de största fartyg som trafikerar rutten idag och även ta höjd för framtida utveckling av trafiken och fartygen.	Synpunkten noteras. Det specifika säkerhetsavståndet hanteras i tillståndsprövningen av havsbaserad vindkraft.

095.13	Göteborgs kommun	Göteborgs Stad noterar att det saknas en kartläggning och avsättande av områden med djuphålor för muddermassor som är en nödvändighet för Göteborgs hamn. Det finns idag möjlighet att lägga mudder ute i havet SSV Vinga, men denna plats har begränsad kapacitet och används av flera aktörer. Göteborgs Stad önskar att denna fråga beaktas i havsplanen för Västerhavet.	Enligt dagens regelverk är det förbjudet att dumpa avfall, såsom exempelvis muddermassor, i Sveriges sjöterritorium och ekonomiska zon. Dispens från detta förbud kan endast medges om avfallet kan dumpas utan olägenhet för människors hälsa eller miljön. Detta framgår av 15 kapitlet 27 och 29 §§ miljöbalken. Dispensprövningen ska vara restriktiv och enligt 63 § avfallsförordningen måste dispensen avse ett visst slag och en viss mängd avfall samt tiden, platsen och sättet för dumpningen. Eftersom det handlar om prövning av dispens från ett förbud sker inte heller någon avvägning mot de allmänna hänsynsreglerna i 2 kapitlet miljöbalken på det sätt som görs vid tillåtlighetsprövning av projekt i övrigt (se MÖD M 1260-14, Nya Vinga). Mot bakgrund av att det som huvudregel är förbjudet att dumpa avfall i havet har Havs- och vattenmyndigheten gjort bedömningen att det inte är ändamålsenligt att i havsplanerna peka ut platser där dumpning anges vara mest lämplig användning av havsområdet. Havsplaneringen bidrar dock till ett utökat kunskapsunderlag om Sveriges havsområden. Detta kan i sig utgöra en bättre grund vid framtida dispensprövningar och bedömningar av om avfall kan dumpas utan olägenhet för människors hälsa eller miljön.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
095.16	Göteborgs kommun	Havsbaserad vindkraft kan, under rätt omständigheter, skapa positiva effekter för fisk och bottenfauna. Potentialen för den havsbaserade vindkraften att skapa såväl artificiella rev som bottentrålningsfria zoner, där fiskpopulationen kan återhämta sig, är en viktig aspekt att ha i åtanke vid ändringen av havsplanen.	Synpunkten noteras.
095.17	Göteborgs kommun	I några delar av konsekvensbeskrivningen ser Göteborgs Stad behov avförtydliganden: • Kap. 4.1.2 Effekter på vatten och luft: Beskriv i detta kapitel attanläggning och nedmontering av vindkraft kan leda till undervattensbuller. • Kap. 4.3.3 Effekter på friluftsliv och turism: Beskriv luftburet buller och påverkan på friluftsområden, samt vilka riktvärden som finns. • S 83 om miljömässiga effekter både i stycket om knubbsäl och tumlare: förtydliga att det är skadelindrande bullerskyddsåtgärder som krävs för att minimera effekterna på dessa marina däggdjur	Konsekvensbeskrivningen har utvecklats för granskningsförslaget.
095.18	Göteborgs kommun	Slutligen noterar Göteborgs Stad att Havs- och vattenmyndigheten planerar att förlägga remisstiden för granskning av planerna till perioden mellan maj och augusti 2024. I Göteborgs Stad behöver ett sådant granskningsyttrande beredas politiskt i två steg, först hos ett antal berörda nämnder/styrelser och sedan i kommunstyrelsen. Remisstiden för granskning behöver förlängas för att möjliggöra detta, alternativt inte förläggas till den period då de flesta semestrar infaller och politiska sammanträden genomförs glesare.	HaV ska redovisa uppdraget till regeringen senast i december 2024. Tyvärr medger inte den snäva tidplanen en generell senareläggning av sista datum för inlämning av synpunkter. Det finns dock möjligheter att begära en förlängning av granskningstiden hos HaV.
095.14	Göteborgs kommun	Det är dessutom redan i dagsläget känt att bottentrålning är en fiskemetod som ger negativ miljöpåverkan och som Göteborgs Stad bedömer bör begränsas. Fisket prövas inte heller som miljöfarlig verksamhet enligt miljöbalken, varför havsplanerna blir särskilt viktiga när det gäller att begränsa miljöpåverkan	Regleringen av yrkesfiske sker inom fiskförvaltningen, huvudsakligen inom ramen för den europeiska gemensamma fiskeripolitiken och Sveriges genomföranden av den. Hur fisket regleras utgör ett underlag i planeringen.
095.15	Göteborgs kommun	I Göteborgs stads budget för 2023 har stadsbyggnadsnämnden fått i uppdrag att tillföra ett tematiskt tillägg till Göteborgs Stads Översiktsplan 2022 för produktion och lagring av förnybar energi, där havsbaserad vindkraft ingår. I det uppdraget ska staden peka ut lämpliga platser för havsbaserad vindkraft. Göteborgs Stad bedömer att revideringsarbetet med havsplanerna kommer utgöra ett bra kunskapsunderlag i det arbetet	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
024.01	Göteborgsregionen	Sammanfattningsvis stöttar GR beslutet att havsplanerna görs med en ekosystemansats. Utifrån ”Fördjupad strukturbild för kustzonen” stöttar GR på ett generellt plan planeringen av energiutvinningsområden i den ändrade havsplanen för Västerhavet, särskilt om kopplingar kan göras till den del i GR:s överenskommelse om att maritima näringar ska skapa lokalt värdeskapande och sysselsättning. Avseende de specifikt utpekade utvinningsområdena (både utpekade energiutvinningsområden som exempelvis V357 och V359 och alternativa energiområden som V355) överlämnar GR åt respektive berörd medlemskommun att uttala sig om.	Synpunkten noteras.
024.02	Göteborgsregionen	I Konsekvensbeskrivning tillhörande Förslag till ändrade havsplaner, kapitel 4, redogörs tydligt vilken effekt planförslaget (och då främst genom energiutvinningsområdena) kan komma att få för det svenska yrkesfisket. GR anser denna redogörelse vara av vikt för att fatta informerade beslut om ev. vindkraftparksetableringar i enlighet med planförslaget. Likväl, i kapitel 4, avsnitt 4.2 (s. 90) saknar GR en konsekvensbeskrivning av de ev. lokala arbetstillfällen som kan tillkomma av, eller andra elförsörjningseffekter hos lokalt näringsliv som kan uppstå lokalt och delregionalt, om vindkraftsparker i energiutvinningsområdena etableras. Dessa kompletterande ekonomiska konsekvenser skulle kunna stödja att fatta än mer informerade beslut på lokal och delregional nivå i enlighet med planförslaget, där negativa ekonomiska effekter (till exempel yrkesfiske) och positiva ekonomiska effekter (till exempel arbetstillfällen och elförsörjningseffekter) tydligare skulle kunna vägas motvarandra.	HaV är medvetna om att detta hanterats begränsat i konsekvensbedömningar. Bedömningar har till viss del försöka förtydliga betydelsen av elförsörjning utifrån lokala och regionala perspektiv och sysselsättningseffekter, men på en övergripande nivå.
024.03	Göteborgsregionen	I Förslag till ändrade havsplaner, kapitel 6, avsnitt 6.2 (s.136) nämns att ett flertal energiutvinningsområden har potential att, i och med begränsat fiske i områdena, bidra till grön infrastruktur- som länk mellan skyddade områden.GR efterfrågar ett förtydligande av denna potential i Konsekvensbeskrivningen i form av att det specificeras vilka av de föreslagna och alternativa energiutvinningsområdena i Norra Västerhavet som aggregerat kan bidra till en grön infrastrukturfunktion.	Energiutvinningsområden kan i vissa fall ha vissa egenskaper som stärker vissa typer av marin grön infrastruktur, t.ex. genom att begränsa fysisk störning genom bottentrålning.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
024.04	Göteborgsregionen	GR uppmärksammar att det i samrådshandlingen avseende Norra Västerhavet, om planen kommer verkställas, finns en avsaknad av utpekade energiöverföringsområden kopplade till energiutvinningsområdesförslagen, ett kartelement som skulle kunna vara relevant för kustkommuners planering. Lämpliga anslutningspunkter för elöverföring är ytterligare ett kartelement som hade kunnat underlätta för kommunal översiktsplanering och delregionalt planeringsstöd för kommunerna.	Synpunkten noteras. HaV ser inte att det är möjligt att i dagsläget peka ut korridorer för anslutningskablar. Svenska kraftnät arbetar för att möjliggöra anslutning av havsbaserad elproduktion till det svenska elnätet. För närvarande pågår förstudier och förberedelser för olika genomförandeprojekt.
090.01	Halmstad kommun	Den mest väsentliga delen i förslaget till nya havsplaner är för Halmstads kommuns del att ett utredningsområde för energiutvinning (V364) placeras utanför Halmstads kust. Kommunen bedömer inte att etablering av havsbaserad vindkraft är möjlig i detta område. Det pågår ett arbete med ett tematiskt tillägg till Halmstads kommuns översiktsplan om hållbar energi. Syftet med detta är att ta fram uppdaterat planeringsunderlag, att kartlägga och göra avvägningar mellan markanspråk från förnybar energi och andra allmänna intressen.	HaV noterar synpunkten.
081.00	Haninge kommun	Förvaltningen har inget att anföra vad gäller föreslagna områden då dessa ligger ute i svensk ekonomisk zon. Förvaltningen anser att eventuella konsekvenser för näringsliv kopplat till besöksnäring som turism och upplevelser i området bör utredas och beskrivas.	Synpunkten noteras. Konsekvensbeskrivningen har utvecklats i dessa delar.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
044.01	Haparanda kommun	Haparanda kommun avstyrker förslaget till att dela upp och ändra området B100 i den nu gällande havsplanen för att möjliggöra energiproduktion i form av vindkraft. Kommunen anser att den gällande havsplanens område B100 ska bibehållas i sin helhet med bestämmelse Gn på grund av områdets konstaterade höga natur och kulturvärden. Kommunen motsätter sig således det nya utredningsområdet för vindkraft B117 på grund av dess höga natur- kultur- och försvarsvärden vilka även konstaterats i förslaget till havsplan. Haparanda Sandskär omfattas även av skydd för kulturmiljövård enligt miljöbalken varför även särskild hänsyn till kulturmiljövärden fortsättningsvis bör anges för B100.	Alternativ område B117 med användning energiutvinning har tagits bort i granskningsförslaget Detta utifrån en helhetsbedömning av påverkan på höga kulturmiljövärden, friluftsliv, vintersjöfart och naturvärden.
044.02	Haparanda kommun	Haparanda skärgård och havsområdet i dess närhet har varit skyddad under lång tid. Att plötsligt släppa skyddet för att möjliggöra utförande av vindkraft, muddringar, fundament och kablar medan staten samtidigt bibehåller skydden mot småskalig exploatering som små skärgårdsstugor, komplementbebyggelse, muddringar för småbåtshamnar etc. skapar en skevhet med olika måttstockar mellan olika former av exploatering och markanvändningar. Om staten avser tillåta vindkraftsparker i tidigare skyddade miljöer behöver den samlade effekten på de skyddade områdena beskrivas och staten bör under processen ta ställning till om skydden kan vara kvar gentemot andra mindre störande verksamheter efter en sådan omsvängning.	Synpunkten noteras.
044.03	Haparanda kommun	Utöver alla de nationella skydd som omfattar Haparanda skärgård finns även ett regionalt/nationellt Landskapsbildskydd infört redan 1969 som omfattar hela yttre delen av Haparanda skärgård och begränsat verksamhet i mer än 50 år. Vi ser inte att detta beaktats i förslaget varför Landskapsbildskyddet bör inkluderas för att beskrivningen ska inkludera samtliga områdesskydd i områdets direkta närhet.	I havsplaneringen använder sig HaV av den nationella sammanställningen av länsstyrelsens underlag för landskapsbildskydd som tillhandahålls av Naturvårdsverket. Sammanställningen uppdaterades av länsstyrelserna 2022 (Naturvårdsverket Skyddad Natur 2022). I detta planeringsunderlag ingår inte Haparanda Skärgård. HaV har dock efterfrågat och fått underlag direkt från Länsstyrelsen Norrbotten med underlaget för landskapsbildsskydd vid Haparanda Skärgård. Beskrivning av skyddet är tillagt i granskningsförslaget.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
			Länsstyrelserna har även levererat ett uppdaterat planeringsunderlag för marina kulturmiljövärden i den nationella havsplaneringen (Länsstyrelsen 2024) som ligger till grund för granskningsförslagets särskilda hänsyn till höga kulturmiljövärden. Där identifieras bland annat Malören och Haparanda Skärgård som värdeområden med grund i flera formella skydd såsom nationalpark, fornlämningar och kulturminne. Särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden anges för energiområden vid avstånd upp till 35 kilometer från värdeområden eller riksintresseanspråk för kulturmiljövården. Där underlagen anger kulturmiljövärden under ytan anges även att detta kräver hänsyn. Fortsatt analys av underlaget pågår.
044.04	Haparanda kommun	Haparanda har inom sitt geografiska område inte några stora industrier, gruvor etc. där man på så sätt bidrar med ekonomiska medel till välfärden. Haparandas geografiska yta har i stället under lång tid haft en stor andel skyddad natur och skyddade ekosystem som undanhållits exploatering och utbyggnad som ett nationellt ansvar. Det medför att vissa verksamheter och arbetstillfällen inte kommit till stånd. Haparanda tar på så sätt ett ansvar för nationens behov av bevarade naturområden och ekosystem för framtida generationer. De höga naturvärdena stärker besöksnäringen som är en av kommunens viktiga näringar och den behöver beaktas så att resursen kan användas för långsiktigt hållbara arbetstillfällen på orten och i regionen. Naturen är också en stark faktor som gör att befolkning och inflyttare kan tänkas välja kommunen som bostadsort över tid vilket kan bidra till att lösa en del av det arbetskraftsbehov som den gröna omställningen i norr medför. Hur kommer havsplanens utökade vindparksambitioner att påverka viljan att flytta norrut, till mindre orter än den nuvarande bostadsorten om de mest värdefulla och lockande miljöerna i norr exploateras? Det uppstår en risk för att kommunernas och regionens attraktionskraft påverkas negativt.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
044.05	Haparanda kommun	För bedömningen av vilka områden som kan vara lämpliga för vindparker behöver man göra visualiseringar utifrån olika årstider, sommar likväl som mörk vinter med högreflekterande snö på is/blank is inklusive effekten av hindersljus på verken och beskriva vilken ljuseffekt/skuggkastning/stroboskopeffekt som kan väntas till exempel i Haparanda skärgårds nationalpark. Hur blir påverkan för den som för egen livskvalitet eller i kommersiellt syfte vill förevisa norrsken och stjärnhimmel eller midnattssol i skärgården efter parkens uppförande. Visualiseringar i form av filmer som visar rörliga bilder med ljus och rörliga vingar behövs, enkla fotomontage är ej tillräckliga.	Synpunkten noteras. HaV har i arbetet med granskningsförslaget kompletterat konsekvensbeskrivningen med en siktanalys samt visualiseringsexempel av en havsbaserad vindkraftpark, som visualiseras utefter olika avstånd. Vi har tyvärr inte kunnat prioritera ytterligare typer av visualiseringar inom ramen för uppdraget. Frågan kan också hanteras i en eventuell tillståndsprövning.
044.06	Haparanda kommun	För buller bör man analysera hur det sprider sig över vatten under sommartid och över bar is respektive snötäckt is vintertid p.g.a. närheten till nationalparken.	Både bullernivåer, och vibrationer är aspekter som modelleras och övervakas i senare planeringsstadium och tillståndsprocess för varje vindkraftspark. Det finns riktvärden för bullernivåer vid både anläggning och drift som projektör ska förhålla sig till. HaV är medvetna om att det finns osäkerheter kring etableringar i större skala då det i dagsläget saknas studier för denna typ av anläggningar. HaV följer kunskapsutvecklingen i denna frågan.
044.07	Haparanda kommun	Parkers påverkan på havsströmmar och magnetiska fält bör redovisas. I analysen behöver effekterna av utrustning för elöverföringen inklusive kablar och övrig utrustning ingå i beskrivningen.	SMHI arbetar med ett uppdrag om kumulativa effekter från vindkraft på hydrografiska förhållanden. Resultat har inte redovisats ännu.
044.08	Haparanda kommun	Den tekniska beskrivningen bör omfatta livscykelanalyser för den totala påverkan som kan förväntas uppstå kring utpekade områden för vindkraftsparker. Parkernas samlade miljöpåverkan från produktion, uppförande, drift, demontering och slutomhändertagande bör redovisas. Det bör anges hur samtligt avfall inklusive kablar och övrig utrustning för elöverföring från parkerna ska omhändertas när den tjänat ut efter ca 30 år.	Livscykelanalys för vindkraftsturbiner ingår inte i kraven för konsekvensbedömningen. Konsekvensbedömningen avgränsas till påverkan under etablering och drift.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
044.09	Haparanda kommun	Oljor och andra kemikalier i vindkraftverken bör beskrivas liksom risker med dessa i grunda skärgårdsområden.	Synpunkten noteras. Konsekvensbeskrivningen har kompletterats. Spridning av material och kemikalier från vindkraftsparker och dess effekter tas upp i konsekvensbeskrivningen för granskningsförslaget.
044.10	Haparanda kommun	Myndighetens syn på muddringar tycks vara lättare än den syn som Länsstyrelsen har i återkommande fall vid muddringar av småbåtshamnar etc. Risker av de stora sammanlagda områden som muddras för verk och kablar avseende risker för etablering av främmande respektive invasiva arter när de naturligt förkommande arterna skadas bör beskrivas.	Synpunkten noteras.
044.11	Haparanda kommun	Finns det exempel på lika stora parker i liknande miljöer som man kunnat följa upp miljöeffekterna ifrån för att bättre förutse om parken innebär stor påverkan?	Det finns i dagsläget inga exempel på parker i liknande miljöer.
044.12	Haparanda kommun	Den som anser att den drabbas och lider skada av etableringen, allmänhet, boende, sakägare, företagare, det bör tydligt framgå vart denne vänder sig med ersättningsanspråk.	Denna fråga ligger utanför planeringsuppdraget och förslagen till havsplaner.
044.13	Haparanda kommun	Det bör framgå vilken/vilka kommuner som har vetorätt för en park som påverkar flera kommuner oaktat om parken står i den egna kommunen eller direkt angränsande till kommungränsen.	Enligt dagens regelverk är det endast den kommun som projektet är inom som har möjlighet att tillstyrka eller avstyrka enligt Miljöbalken kap 16. 4 §.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
044.14	Haparanda kommun	Effekter på fågelliv och stationärt/vandrande marint liv för lek, fortplantning och arternas/ekosystemets bevarande behöver beskrivas för flertalet arter. I Bottenviken finns flertalet fiskarter som bedöms så värdefulla och sårbara att de skyddas med regler om fångstider på datumnivå, individstorlek på centimeternivå, tillåtna fångstplatser, specifika fångstdjup och exakta kvoter, allt för att skydda arternas fortlevnad. Exempel på dessa arter är Siklöja, Lax, Laxöring, Havsöring, Sik, Harr och Strömming. Regelverket visar att vi vill skydda bland annat dessa arter och de ekosystem som de ingår i. Påverkan på fisket och ekosystemen bör därför utredas lika noggrant även i sammanhanget vindkraftsparker då parkerna berör områden för flera fiskarters lekvandring. Områdets marina liv behöver beskrivas, det är ekosystemet som är det viktiga, att utreda delar av det eller enstaka arter men inte hela dess sammanhang är inte tillräckligt.	Beskrivningen görs på övergripande nivå. Vid tillståndsprövningen görs fördjupade analyser.
044.15	Haparanda kommun	Svenska staten synes idag sakna ett system som ska avgöra vem som ges åtkomst och rådighet till marken i havet och under vilka juridiska och ekonomiska villkor det ska ske. Avsaknaden av ett sådant system innebär att utdelningen av mark omedelbart bör stoppas i väntan på att regelsystemet utarbetas. Regelverket bör avgöra hur företag erhåller rådighet över områden, genom vilket urvalsförfarande och på vilka ekonomiska grunder i det fall staten har rättigheten till området. Tydliga och transparanta regler för markåtkomst, arrenden, ersättning, och skadestånd behöver säkerställas. Ett sådant system med tydliga regler minskar också risken för kartellbildning mellan bolag för uppdelning av marknaden samt minskar risken för olika former av otillbörlig påverkan på beslutsfattare. När rättigheter väl utdelas behöver frågan vara klargjord avseende hur man bedömt rätten till mark, vatten och fiske inom etablerings- och påverkansområdena.	Synpunkten noteras. Fråga ligger utanför själva planeringsprocessen. Det pågår f.n. en statlig utredning om havsbaserad vindkraft och systemet för en etablering.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
044.16	Haparanda kommun	Det bör beskrivas hur vindkraftsparker som tar i anspråk naturresurser och orörda områden ska bidra till den svenska välfärden nationellt och lokalt. Etableringar som inte betalar skatter, avgifter och arrenden i Sverige bör inte kunna nyttja den svenska markresursen som då skapar ekonomiska nyttor annanstans och inte bidrar till den svenska välfärden framgent. Dagens stora vindkraftsparker i havet måste ses i ett kommersiellt sammanhang och kommande prövningar avgöra om de kommer till stånd, till vilket pris och med vilken ersättning till det allmänna som denna naturresurs avstås. Ersättningarna för sådana kommersiella megaprojekt kan inte begränsas till promillebaserade så kallade ”bygdemedel”. Vid industriprojekt bör kommersiella arrenden för platsen utgå och ersättningar till de som får sina levnads- och företagarmöjligheter försämrade i lokalområdet oavsett kommungränser. Påverkansområdena tar inte hänsyn till kommungränser.	Frågan om ersättning i samband med vindkraftsetablering hanteras inte inom havsplaneringsuppdraget.
044.17	Haparanda kommun	Ekonomiska risker ska beskrivas, hur ska medel säkerställas från ett privat företag till demontering och nedmontering av anläggningens alla delar, om inte medel, vilja eller teknisk och ekonomisk förmåga finns hos den ägare som har parken om 30 år riskerar ansvaret att falla på svenska staten eller berörd kommun/den närmaste kommunen.	Villkor kring avveckling anges i tillstånden för parkerna. Villkoren kan bl.a. handla om avvecklingsplan och ekonomisk säkerhet.
044.18	Haparanda kommun	Nordkalotten och Bottenviken är i ett större perspektiv ett mycket viktigt totalförsvarmässigt område för regionen, Sverige/Finland, EU och Nato. Hamnar och flygplatser är exempel på infrastruktur som bör vara under statlig kontroll, vindparkernas ägande behöver utredas i ljuset av att anläggningar i dagsläget kan säljas vidare utan begränsningar allt efter att de uppförts. Vilken teknik, utrustning och förberedelse kan göras i dessa verk mitt i försvarkänsliga områden. Vilken myndighet ska ha befogenhet, möjlighet, förmåga och lagstöd att utföra tillsyn på anläggningarna som kan vara säkerhetskritiska på grund av sin utformning, lokalisering och sitt servicebehov. Hur ska Försvarsmaktens, totalförsvarets och den nationella elförsörjningens säkerhet garanteras med ett utländskt ägande av stora vindkraftsparker i detta och andra viktiga geografiska områden.	Frågan om ägande av säkerhetskritiska anläggningar hanteras inte inom havsplaneringsuppdraget.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
087.01	Havsmiljöinstitutet	Institutets experter ser att det är väldigt stora områden som kan komma att bli inkluderade, så att hela havet möbleras. Då blir samexistens och synergier samt förutsättningar för detta enormt viktiga. I havsplanerna är detta dock fortfarande på en väldigt översiktlig skala, så det blir svårbedömt hur detta ska gå till och hur det ska främjas. Samexistens och utnyttjande av synergier mellan olika användningar/funktioner kunde ingå som ett övergripande planeringsmål.	Synpunkten noteras och tas med till framtida utvecklingsarbete kring planeringsmålen. Samexistens och synergier ingår i bedömningen av olika områden. För vissa områden är bedömningen mer översiktlig beroende på underlag som finns att tillgå eller vad som är lämpligt för havsplanernas övergripande skala. Vissa aspekter av samexistens behöver hanteras i till exempel tillståndsprövningen av en verksamhet då det kan avse tekniska lösningar, specifika villkor eller detaljerad utformning, där flera olika lösningar kan vara möjliga.
087.03	Havsmiljöinstitutet	Det är en enorm massa av text och information och genom grafiska element och tabeller och en bra struktur samt webbkartan går det att hitta det mesta – om man letar lite. Institutet ser ytterligare utvecklingsbehov av tillgängligheten främst i följande områden: 1) ytterligare översiktstabeller med fördjupade motiveringar av prioriteringsordningen och avvägningar, 2) ännu bättre koppling mellan karta och text/tabeller, 3) bryt ut underlagsmaterialet till ett extra dokument – enligt eget förslag.	Del 7 Planeringsförutsättningar publiceras som en bilaga i ett separat dokument i granskningen. Text när det gäller motiveringar har utvecklats i granskningsförslaget.
087.04	Havsmiljöinstitutet	Institutet tycker att målen och syftena med processen har varit tydliga och att informationen har varit transparent och tillgänglig – främst via webben. Tillgängligheten på HaV:s hemsida till informationsmöten kunde dock förbättras inför nästa omgång. Flera har haft det svårt att få en möjlighet att anmäla sig till mötena via HaVs hemsida, då inbjudningarna brukar gå till registrator eller någonstans centralt och kan lätt missas. Det har inte varit lätt att anmäla sig till forskarmötena. Här bör länkarna förbättras och inbjudan gå ut bredare.	HaV ser över hur mötena kan kommuniceras bättre.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
087.05	Havsmiljöinstitutet	HaV kunde vara ännu mera aktiv med att mobilisera och skapa ett bredare samhällsdeltagande i havsplaneringen – särskilt genom att temat berör den gröna samhällsomställningen som påverkar alla och för att havsplanerna befinner sig fortfarande i en mera formativ fas där man kan påverka. Detta borde ligga i HaV:s ansvar. Genom att politiken påverkar bara tidigt i processen med regeringsbeslut och sedan först i slutskedet antar planen blir det inte automatiskt en bred politisk debatt om detta.	Synpunkten noteras. Den gröna omställningen berör många myndigheter och samhällssektorer. När det gäller förslagen till havsplaner upplever HaV att det varit ett stort samhällsengagemang före och under samrådet av förslagen till havsplaner. Under samrådet har det kommit in synpunkter som rör många aspekter kring havsbaserad vindkraft och som bidrar till utvecklingen av planförslagen.
087.06	Havsmiljöinstitutet	Det är viktigt att HaV och sektorsmyndigheterna håller sig informerade om utvecklingens framkant. Det är många utlysningar och projekt på gång just nu (Norden, EU/HORIZON, MISTRA, ICES arbete mfl) och därför viktigt att HaV följer forskarvärlden och tar del av kunskapen - tex genom att delta aktivt i teknik och metodutveckling eller genom att sitta i styrgrupper eller på annat lämpligt sätt följa utvecklingen.	HaV följer utvecklingen tillsammans med övriga centrala myndigheter. Bland annat kommer HaV att följa de forskningsprojekt som rör havsbaserad vindkraft och som finansieras genom miljöforskningsanslaget. Projekten pågår 1 mars 20024 - 28 februari 2027.
087.07	Havsmiljöinstitutet	I Sverige har man samarbetat bra och gjort ett gott utvecklingsarbete med ett klimatperspektiv i havsplanerna. Institutet ser gärna att försprånget bibehålls, inte minst med perspektiv på att Sveriges havsområden är så olika och kan behöva olika strategier. Det är viktigt att planera både för klimatanpassning och beredskap (bra inslag om klimatrefuger för ekologiskt viktiga arter) och att ur ett förebyggandeperspektiv (minska utsläppen, lagra koldioxid; tex vindkraftsutveckling). Här behövs även en tydlig och direkt koppling till förvaltningen och åtgärdssidan som ännu inte är så utvecklad. Se Climate Smart MSP policy brief i eMSP NBSR projektet där HaV själv är involverade.	Havsplanen utgör även ett underlag för havsmiljöförvaltningen. Genom exempelvis vägledning om särskild hänsyn till höga naturvärden uppmärksammas de naturvärden som all havsförvaltning och all verksamhet behöver ta hänsyn till, inte minst med tanke på behovet av resiliens i den pågående klimatförändringen. Här ingår även områden med identifierade klimattillflykter.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
087.08	Havsmiljöinstitutet	Den mycket översiktliga skalan gör det svårt att bedöma konflikter samt uppmärksamma skyddsvärda intressen i kartan. I varje havsplaneområde finns potentiella konflikter mellan användningar som inte kan bedömas. Detta uttrycks i planerna som ”Möjlighet till samexistens med andra användningar och hänsynsavstånd behöver bedömas i ett lokalt perspektiv” eller liknande formuleringar. Att sådana ställningstaganden inte görs kan vara naturligt utifrån processen och den utformning som den svenska havplaneringen har i dagsläget. Men det kan vara kontraproduktivt. Planeringen riskerar att förlora den vägledande funktion den är tänkt att ha eftersom många samexistensfrågor fortfarande inte är hanterade. Vi skulle gärna vilja se att den geografiska upplösningen av både planen och konsekvensbeskrivningen blir ännu bättre.	Synpunkten noteras. Planeringen sker på nationell nivå och behöver lämna utrymme för planering på regional/kommunal nivå.
087.09	Havsmiljöinstitutet	Av samma skäl kan det vara problematiskt att säkerhetsavståndet mellan områden för sjöfart och områden för vindkraftsparker inte är med i planen (se synpunkt 87.8).	Det ska finnas ett säkerhetsavstånd mellan en vindkraftspark och ett fartygsstråk eller en farled. Storleken på säkerhetsavståndet är beroende av vilken trafik som trafikerar stråket men även de geografiska förutsättningarna. Hur stort avstånd som behövs i ett enskilt projekt fastställs i tillståndsprocessen för vindkraftsanläggningen. Säkerhetsavståndet ligger inom området för energiutvinning, det vill säga utanför avgränsningen för användning sjöfart och redovisas inte i plankartan. Havsplanen vägleder inte om specifika säkerhetsavstånd.
087.10	Havsmiljöinstitutet	Det är bra att det uppmärksammas att nuvarande övervakningsstationer behöver skyddas för uppföljning, så att inte långa tidsserier förstörs genom etableringar. Det är därför viktigt att skydda platser för datainsamling för havsplanering/förvaltning samt göra motsvarande datalager tillgängliga.	Synpunkten noteras.
087.11	Havsmiljöinstitutet	Förslag för att främja överblicken och transparensen i konsekvensbeskrivningen för att kunna avväga/bedöma själv: Det är svårt att förhålla sig till prioriteringsordningen i havsplanerna, både när det gäller enstaka områden (som samrådet nu handlar om) samt hur man bör prioritera mellan olika havsbassänger och utveckling av vindkraft just där.	Synpunkten noteras. I granskningsförslaget görs ingen prioritering mellan områden.
087.12	Havsmiljöinstitutet	Förslag för att främja överblicken och transparensen i konsekvensbeskrivningen för att kunna avväga/bedöma själv: Det finns många osäkerheter på systemnivå som inte är helt synliga i dokumentet.	HaV utvecklar konsekvensbeskrivningen för ökad tydlighet.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
087.13	Havsmiljöinstitutet	Förslag för att främja överblicken och transparensen i konsekvensbeskrivningen för att kunna avväga/bedöma själv: De sammanfattande texterna för planen i sin helhet och de olika havsområdena är visst enligt regelboken och bra att ha, men om den aggregeras på för hög nivå uppfyller konsekvensbeskrivningen inte sitt syfte att i detta planeringsstadium hjälpa läsaren att avväga mellan olika konkreta områden. Det blir svårt att fatta beslut om enstaka alternativ eller om man introducerar både vindkraft och naturområden och t.ex. säger att konsekvenserna för havsmiljön är både negativa och positiva. Förslag för att främja överblicken och transparensen i konsekvensbeskrivningen för att kunna avväga/bedöma själv: De rumsliga konsekvensanalyserna ger en mera nyanserad bild, men det blir svårt att väga ihop olika aspekter över alla dimensioner. Vi föreslår att göra en tabell, inklusive den sammanlagda ytan i förhållande till intensiteten av positiva/negativa konsekvenser för varje havsområde. Det vore meningsfullt både med en grafisk/tabellarisk övergripande och en mera platsspecifik/delområdesspecifik sammanfattande bedömning (se mer information och förslag i dokumentet). Institutet har inte ägnat sig åt att detaljgranskning av de olika föreslagna samt alternativa områden utan påpekar att det är svårt att göra en avvägning baserat på hur konsekvensbedömningen är upplagd och på grund av den grova skalan i denna. Det saknas bland annat en överblickstabell där alla områden ingår och avvägs mot varandra i alla relevanta dimensioner.	Synpunkten noteras. Vissa ändringar har gjorts.
087.15	Havsmiljöinstitutet	Det vore bra med en översiktlig sammanställning av arealer dedikerade för olika verksamheter i de olika havsområdena (inklusive föreslagen samexistens). Framförallt hade det varit intressant att på ett tydligare sätt jämföra denna havsplan med den gamla i termer av arealer. Detta skulle kunna ge en tydligare bild av hur olika intressen prioriteras och hur dessa prioriteringar ändrats från föregående plan.	HaV avser ta fram en sådan sammanställning separat.
087.16	Havsmiljöinstitutet	Perspektiv som saknas eller bör utvecklas inför nästa planförslag: Mer tydlighet om hur omfattande service- och underhållsfartygstrafiken till och från vindkraftsparkerna kan tänkas bli samt dess för- och nackdelar. Denna trafik kommer både att generera negativ miljöpåverkan, men även innebära ekonomiska möjligheter för de sjöfartsaktörer som utför denna trafik.	Uppskattad omfattning av service- och underhållsfartygstrafik antas bero på bland annat typ av verk, rumslig placering och storlek för respektive vindpark och uppskattning bedöms ej möjligt i nuläget. Översiktlig bedömning och generell skattning av omfattning avses att inkluderas i konsekvensbedömning.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
087.18	Havsmiljöinstitutet	Perspektiv som saknas eller bör utvecklas inför nästa planförslag: I och med att det är stor osäkerhet och kunskapsbrist kring hur vindkraftsparker fungerar i och även hur deras effekt på hydrografi och isbildning/isförhållanden är så råder även stor osäkerhet kring konsekvenser av att ha vindkraftsparker i Bottenviken och Norra Kvarken. Detta innebär att det är av stor vikt att undersöka detta först, innan tillåtelse till vindkraftparker i någon större omfattning tillåts i området. Detta lyfts i texten både i förslaget för havsplaner och i konsekvensbeskrivningen men gör ju också att det finns stor osäkerhet kring alla föreslagna områden.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
087.19	Havsmiljöinstitutet	Som noteras på flera ställen i materialet kan etableringen av vindkraftsparker leda tillförändringar i nyttjandemönster och speciellt kan man förvänta inskränkningar fisket. Förväntade undanträngningseffekter genom vindkraftsetableringar, kan orsaka problem inom andra områden genom en förändrad allokering av fisketryck; även om fisketryck kan förväntas minska där vindkraften etableras kan uttaget öka på annat håll. Det totala uttaget kan således behöva minskas sett över ett sammanhållet förvaltningsområde. Detta kan troligen leda till ökad överlevnad av fisk som samtidigt som “reveffekten” sannolikt också leder till att fisk aggregeras i anslutning till de artificiella strukturerna. Med tanke på storleken av etableringarna kan dessa effekter anses högst sannolika åtminstone i vissa områden. Det finns också vetenskapliga rapporter som visar att födosöknigen hos sälar ändras markant i vindkraftsparker (exv. Russel et al. 2014) så att predationsrisken för fisk ökar. Detta är bara ett exempel på hur trofiska interaktioner kan ändras i ett exploaterat område som samtidigt får en ny förvaltningsregim vad gäller fiske och andra påverkansfaktorer. Konsekvensanalysens ansats att använda olika indikatorer för D4C1(“Påverkan på trofiska gruppens mångfald“) för att bedöma dessa effekter är relevant. Tyvärr kan man nog förvänta sig att dessa effekter är mer dynamiska, beroende på havsområdets biodiversitet och svåra att förutsäga. Detta gäller även fördelningen av fiskeriansträngning som kan förväntas öka i andra områden som inte omfattas av restriktioner. Sammanfattningsvis illustrerar dessa exempel behovet av en mer sammanhållen och integrerad analysmodell grundad i de aktuella näringsvävarnas sammansättning och funktion, inklusive människans påverkan i näringsväven. Bristen på en sådan modell hänger nog samman med direktivets (HMD) relativt trubbiga indikatorer, men utveckling av detta område blir mer och mer angelägna då betydelsen av interaktioner mellan olika trofiska nivåer framstår som allt mer avgörande för en tillämpning av ekosystemansatsen i marina miljöer.	Både framtida modellutveckling och uppföljning bedöms vara nödvändiga för att följa upp alla osäkerheter i ekosystemet kommer att påverkas av en förändrad förvaltning.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
087.20	Havsmiljöinstitutet	Perspektiv som saknas eller bör utvecklas inför nästa planförslag: I tillägg till materialutvinning av marin sand bör det läggas till text om potentiell marin gruvdrift för att samla noduler som innehåller värdefulla metaller som mangan - i alla fall för Bottenviken. Detta undersöks just nu för både ekonomiskt incitament samt eventuella ekologiska konsekvenser efter att det i Sverige tillåts gruvdrift på grundare bottnar än 200m djup. Hur denna gruvverksamhet kan samexistera med de olika intressen som försvar, sjöfart, vindkraft och natur bör tas i beaktan i havsplanerna. Samma gäller koldioxidlagring. CO2 och Mineralutvinning.	Potentiell gruvdrift tas upp i förutsättningsgdelen. Inga områden för utvinning av mangannoduler föreslås i havsplanerna. När det gäller koldioxidlagring saknas med detaljerat underlag i dagsläget.
087.21	Havsmiljöinstitutet	Perspektiv som saknas eller bör utvecklas inför nästa planförslag: Andra effektiva områdesbaserade skyddsåtgärder – kan användas för att integrera existerande nätverk av marina skyddsområden för att förstå trade-offs och synergier och möjliga effekter av mänskliga aktiviteter på havsbassängsnivå och lägre skalor. Detta borde inkluderas och refereras till i kap. 1.2-1.3 i plandokumentet.	Andra områdesbaserade skyddsåtgärder hanteras främst inom havsmiljöförvaltningen.
087.22	Havsmiljöinstitutet	Perspektiv som saknas eller bör utvecklas, men tar tid att bygga upp (redo vid nästa planeringsomgång): Systematisk kunskapsförsörjning för ekosystembaserad förvaltning som kräver anpassning och lärande betyder att datainsamlingen måste bli mer högupplöst i tid och rum.	Synpunkten noteras.
087.23	Havsmiljöinstitutet	Perspektiv som saknas eller bör utvecklas, men tar tid att bygga upp (redo vid nästa planeringsomgång): Uppföljning av installationer till havs och deras konsekvenser i miljö och samhälle behöver ske på ett systematiskt och transparent sätt i hela Sveriges havsområde. Detta borde ingå i tillståndsprocessen och vara både vetenskapligt och verksamhetsbaserat – kanske i samverkan.	Synpunkten noteras.
087.24	Havsmiljöinstitutet	Konsekvensbeskrivningen innehåller en konkret diskussion kring planens effekter på enskilda indikatorer inom HMD och RDV. Detta är bra men man skulle kunna även tänka sig en liknande genomgång av Art- och Habitatdirektivet. Det är inte uteslutet att vissa naturtyper, såsom “bubbelrev”, vilka enligt nya rapporter är vanligare än man tidigare trott i Västerhavet, kan förekomma i planområdet. Men även vissa hotade arter, såsom olika arter av fladdermöss och flyttande arter av fåglar som inte normalt stannar i havsområdena, kan bevisligen påverkas av vindkraftsetableringarna. Det är visserligen troligt att dessa värden kan komma att hanteras i framtida MKB:er för enskilda projekt men ett tydligare synliggörande av dessa värden skulle göra planens konsekvensbeskrivning tydligare och mer fullständig.	HaV ser över möjligheten att inkludera ytterligare bedömningar inför slutversionen som lämnas till regeringen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
087.25	Havsmiljöinstitutet	Perspektiv som saknas eller bör utvecklas, men tar tid att bygga upp (redo vid nästa planeringsomgång): En mer sammanhållen, integrerad analysmodell av interaktioner behövs. Modellen grundas i de aktuella näringsvävarnas sammansättning och funktion, inklusive människans påverkan i näringsväven. Bristen på en sådan modell hänger nog samman med direktivets (HMD) relativt trubbiga indikatorer, men utveckling av detta område blir mer och mer angelägna då betydelsen av interaktioner mellan olika trofiska nivåer framstår som allt mer avgörande för en tillämpning av ekosystemansatsen i marina miljöer. Se yttrande för mer information.	Synpunkten noteras.
087.26	Havsmiljöinstitutet	Konsekvensanalysens sociala hållbarhetsaspekter kunde utvecklas, även ekonomiska sådana och utvärderas mera geografiskt i termer av värdekedjor kopplade till specifika områden.	Synpunkten noteras. HaV har inte kunnat prioritera en sådan analys.
087.27	Havsmiljöinstitutet	Begreppsmässigt känns det lite vanskligt att klumpa ihop både hälsa, kulturmiljö och rekreation, friluftsliv till ett kriteriebatteri som heter ”socialt”. Kanske vore samhälleligt mera tydligt?	Dispositionen för konsekvensbeskrivningen är ändrad och utgår mer direkt från miljöbalkens vägledning 6 kap. 3 § om strategisk miljöbedömning. I granskningsversionen är hälsa, kulturmiljö och friluftsliv i separata kapitel.
087.28	Havsmiljöinstitutet	Kopplingarna mellan utvärdering av havsplanerna och konsekvensbeskrivningen borde utvecklas i samstämmighet.	Synpunkten noteras. I arbetet med ramverk för uppföljning av havsplaner resoneras inledande om kopplingen mellan uppföljning, utvärdering och konsekvensbedömning av planerna. I konsekvensbeskrivningen åteg5es hur uppföljning och övervakning av bedömda konsekvenser planeras.
087.29	Havsmiljöinstitutet	För att utveckla både ex-ante och ex-post evaluering är det viktigt att gränsöverskridande kumulativa effekter uppmärksammas i ett långsiktigt internationellt utvecklingsarbete, både finansierat av EU och av nationella forsknings- och utvecklingssatsningar.	HaV instämmer i att frågan om kumulativa behöver effekter uppmärksammas i gränsöverskridande eller nationella projekt.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
087.30	Havsmiljöinstitutet	I Kap 1.3 (s. 16) står: ”Processen med att ta fram havsplaner har flera steg. Två formella dialogskeden, samråd och granskning, sker innan regeringen fattar beslut om havsplanerna enligt havsplaneringsförordningen.” En dialog förutsätter minst två parter i samtal med varandra. Under ett samråd eller granskning sker ofta kommunikationen endast i en riktning, vilket gör att ordet ”dialog” kan vara missvisande här. Se gärna över hur dialog har använts i övrig text.	Synpunkten noteras. Dialog kan beskrivas och definieras på olika sätt beroende på sammanhang. Eftersom processen innefattar två tillfällen att lämna synpunkter på förslagen (och även på HaV:s kommentarer på första omgången synpunkter) menar HaV att samrådet och granskningen kan ses som dialogskeden.
087.31	Havsmiljöinstitutet	I Kap 1.3 (s. 17) står: ” Havsplaneringen ger vägledning på övergripande och strategisk nivå med utrymme för planering på lokal och regional nivå. Kommuner och regioner ges möjlighet till medverkan i den nationella havsplaneringen, så att hänsyn kan tas till lokala och regionala behov. Relaterar främst till Malawiprincip 2 - Förvaltningen bör vara decentraliserad till den lägsta tillämpbara nivån och engagera alla för att kunna balansera lokala och allmänna intressen.” Är det aktiv medverkan eller aktivt deltagande som avses eller medverkan i allmänhet? I vattendirektivet används begreppen tillhandahålla information, samråd, aktiv medverkan, delat beslutsfattande, självbestämmande för att ange olika grader av allmänhetens deltagande. Medan Havsmiljödirektivet använder begreppen samråd och aktivt deltagande, och deltagande. Bra att använda de begrepp som direktiven använder och undvika sådana som kan associeras med en specifik deltagandegrad. Deltagande är den term som rekommenderas.	Synpunkten noteras. Begreppet medverkan används i § 9 i havsplaneringsförordningen (2015:400)
087.32	Havsmiljöinstitutet	I Kap 2.3 (s. 36) står: “Miljöövervakningsstationer finns på specifika platser i havet. Med anledning av havsplanernas skala redovisas inte platserna i havsplanerna. Stationerna bör dock beaktas i planering, förvaltning och tillståndsprövning”. Det är bra att det uppmärksammas att nuvarande övervakningsstationer behöver skyddas för uppföljning, så att inte långa tidsserier förstörs genom etableringar. Hur detta ska säkerställas framgår inte i texten, men bör läggas till. Det är viktigt att olika miljöövervakningsprograms stationer finns som ett övergripande och gemensamt dataunderlag till både nationell havsplanering och sektorsförvaltning och tillståndsgivning samt eventuellt även offentligt tillgängligt. Hur säkerställs detta?	I plantexten redovisas i vilka områden för energiutvinning som det finns mäststationer för nationell pelagisk miljöövervakning. HaV ser över behov att komplettera detta underlag.
087.33	Havsmiljöinstitutet	Om Kap. 6 och 7.5 (Förstärkning av ekosystemtjänster). Bra med den generella förklaringen och faktarutan s 154 och Figur 7.5-1 s 155, Vi föreslår att förstärka texten om ekosystemtjänster samt även lägga till immateriella tjänster. Introducera gärna konceptet och dess relationer till havsplaneringen ännu tidigare i texten.	Texten har uppdaterats.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
087.34	Havsmiljöinstitutet	Om Kap. 6.2 (s. 138). I samrådsdokumenten diskuteras att det är viktigt att beakta kumulativa effekter i områden vid gränsen mot andra stater men det är otydligt hur detta ska genomföras och säkras att det görs. Till exempel för område B135 där det planeras ett område tätt intill på finsk sida bör detta beaktas. Det är även oklart hur prioriteringsordningen ser ut i de fall där flera intressen existerar.	HaV strävar efter ökat samarbete kring planerings- och kunskapsunderlag och metoder för kumulativ bedömning. Samverkan med grannländerna sker på olika sätt. När de gäller gränsöverskridande påverkan sker den formellt genom sk. ESBO-samråd. Fokus är på miljöeffekter, men även andra intressen och frågor tas upp normalt. Härutöver finns regionalt och bilateralt samverkan, både direkt mellan myndigheter eller indirekt genom gränsöverskridande projekt. Länderna planerar dock utifrån sina egna planerings- och tillståndssystem vilket innebär utmaningar när det gäller hantering av kumulativa effekter. Det förekommer ingen gemensam havsplanering i dagsläget.
087.35	Havsmiljöinstitutet	För att förtydliga förståelsen för kartor föreslår vi att; förstora områdes ID, då dessa är väl små; att numreringar förklaras; och att lägga signaturerna, t.ex. Gn, även i tabellerna för bättre koherens mellan karta och tabell.	Områdes-ID har förstorats i plankartorna. Numreringar betyder inget utan är bara unika. Beteckningar används enbart i kartan som teckenförklaring, i övrigt används användningarnas hela namn konsekvent med de användningar som rastrerats i kartan (tex Användning yrkesfiske).
087.36	Havsmiljöinstitutet	Om Kap. 7.5 Fig 7.5-1 (s.155). Snygg grafik, utveckla den. Lägg till immateriella värden bland ekosystemtjänsterna. Lägg även gärna till författare och illustratör till grafiken.	Källan Regeringskansliet har lagts till.
087.37	Havsmiljöinstitutet	Om Kap. 2.3 (s. 37). Särskriv ”ensamhällsekonomisk”.	Har justerats.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
087.38	Havsmiljöinstitutet	Om Kap. 6.1 (s. 131). ” Företräde för vindbruk ges där förhållanden endast medge flytande fundament för vindkraftsturbinerna eller där riksintresseanspråket avser pelagiskt fiske med aktiva redskap. Vissa områden anges som alternativa områden med energiutvinning, bland annat på grund av…” Förslag: skriv ”medger”.	Har justerats.
087.39	Havsmiljöinstitutet	Om sammanfattningen, samt 2.2.1, 3.2.1, 4.2.1 Effekter på sektorers förutsättningar. Här står att utsläpp till luft av bl.a. växthusgaser kommer att öka när farledernas sträckning förlängs för att ledas runt utvinningsområden för havsbaserad energi. Det är viktigt att få med att utsläppen till havsmiljön också ökar: antifouling-färger, spridning av främmande arter via skrov, svartvatten, gråvatten, länsvatten, skrubbervatten om fartyget har en skrubber, propellerhylsolja, buller - även om det rumsligt kan vara en minskning närmst parkerna - samt även energi i vattnet i form av turbulent omblandning.	Synpunkten noteras.
087.40	Havsmiljöinstitutet	Om Kap. 2.1.4 (s. 33): ”Planområdet Bottniska viken kännetecknas generellt av en lägre andel skyddade områden (…)”. Skydd av marina områden har släpat efter i Bottniska viken men det finns samma målsättning av areal som ska skyddas som övriga svenska havsområden, vilket bör beaktas i havsplanen. De flesta skyddade områden kan komma att vara kustnära och därmed inte inom området för havsplanen, men detta är i dagsläget oklart.	Kommentaren noteras.
087.41	Havsmiljöinstitutet	Om Kap. 5.3 (tabeller). Se över tabellnumreringen. Tabell 15 står det under tabellen, och tabell 16 står det i brödtexten ovanför tabellen (s. 111 och 113). Tabellen är lite svår att förstå i sin indelning med repetitiva rubriker och kan behöva omstruktureras. Tabellens indelning med samma rubrik under rubriken Nationell strategi för regional utvecklingsprioritering för en del rader och med en uppdelning mellan olika planeringsmål blir oklar. Varför står vissa planeringsmål ihop och andra inte. Det finns även en del upprepningar. Skapar en otydlighet. Förslag: Arbeta om, flytta planeringsmål till vänster och inför underrubriker i tabellen.	HaV ser över tabellernas utformning. Repetitiva rubriker är nödvändiga för att uppfylla tillgänglighetskrav.
087.42	Havsmiljöinstitutet	Om Kap. 6 (s. 116). Vad betyder ”avfendring”? Förklara begreppet.	Med avfendring i det här sammanhanget syftas till skydd på strukturer som minskar konsekvenserna vid allisioner.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
087.43	Havsmiljöinstitutet	Om Kap. 7, 7.5.7 Sjöfart. Första stycket. Var kommer godsprognoserna ifrån? Det saknas en källhänvisning. Påverkan på miljön, och särskilt havsmiljön, måste tas i beaktande när godstransportprognoser görs, dvs att man inkluderar perspektivet ”Hur mycket transporter kan vi tillåta inom ramen för vad naturen klarar av?”	Källhänvisning finns i dokument, UNCTAD 2023. Havsplaneringen påverkar ej frekvens av godstransporter, endast rumslig vägledning för användning baserat på riksintresseanspråk för sjöfart. Prognoser för godstransporter sker av expertmyndigheter och internationella organisationer, ej inom ramen för havsplaneringsprocessen. Prognoserna och scenarion utgör underlag för havsplaneringsprocessen.
087.44	Havsmiljöinstitutet	Om Kap. 7, 7.5.7 Sjöfart. Andra stycket. Chalmers har precis fått ett uppdrag via HaV om att påbörja en riskvärdering avseende vintersjöfartens påverkan av storskalig etablering av havsbaserad vindkraft. Vi antar att detta också kommer havsplaneringen till gagn.	Noteras.
087.45	Havsmiljöinstitutet	Om Kap. 7, 7.5.7 Sjöfart. Sista stycket. Följande mening är svårtolkad: Även användningen av en utsläppsrenande anordning (så kallad skrubber), har nyligen kopplats till vattenföroreningar (Lunde Hermansson m.fl., 2023). Förslag: Fartyg som använder en så kallad skrubber, för att minska sina utsläpp av svaveloxider till luften, genererar stora volymer kraftigt förorenat och försurat vatten (Lunde Hermansson m. fl. 2023).	Har justerats.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
087.46	Havsmiljöinstitutet	Om Kap. 8. Kulturmiljö (s. 139) och Friluftsliv och rekreation, inklusive landskap (s. 140). Komplettera gärna med tabell eller karta för att visa utfallet.	Synpunkten noteras.
039.01	Helsingborgs kommun	Miljöförvaltningen delar intentionen med de ändrade havsplanerna där avsikten är att utreda förläggning av fler energiutvinningsområden till havs. Dock finns det i förslaget som presenteras i samrådsunderlaget inte några avvägningar om lämplighet (gradering) mellan olika områden. Miljöförvaltningen anser att sådana avvägningar bör göras innan förslaget skickas ut på samråd för att svaranden ska kunna göra en samlad bedömning av konsekvenserna. Nu lämnas remissinstanserna en karta med samtliga utredningar och förslag som finns.	HaV har inte ansett det möjligt att på ett lämpligt sätt gradera olika områdens lämplighet på ett tillfredsställande sätt.
039.02	Helsingborgs kommun	Vidare har myndigheten i konsekvensbedömningen för energiutvinningsområdet i Öresund inte gjort någon riskbedömning av påverkan på vattengenomströmning till Östersjön. Detta borde göras utifrån en kumulativ bedömning utifrån både andra energiutvinningsområden men också utfyllnader och muddringsarbeten på svenska och danska sidan sundet.	Synpunkten noteras. Område Ö298 med användning energiutvinning har vägts bort i sin helhet. Allmänt intresse av väsentlig betydelse för naturvård ges företräde framför allmänt intresse av väsentlig betydelse för vindbruk. I området planeras ett områdesskydd.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
039.03	Helsingborgs kommun	Miljönämnden har tidigare yttrat sig kring ansökan för anläggande av vindkraftpark på Sjollen. Då belystes bland annat risken med att förlägga ett fast hinder i direkt anslutning till en av världens mest trafikerade sjöfartsleder samt betydelsen av utsjögrund för lekande fisk och födosöksområde för marint djurliv. Länsstyrelsen Skåne har även sedan havsplanen antogs ekat ut området som ett framtida MPA, marine protected area, och/eller N2000 område. I samrådets konsekvensbeskrivning görs bedömningen att vindkraftparken på Sjollen i Öresund utgör en hög risk för sjöfartens navigation. Vidare att den kan komma ha en hög påverkan på flyttfågel och medelhög påverkan på lekande fisk och tumlare. Myndigheten gör även bedömningen att området har en låg potential för energiutvinning. Miljöförvaltningen anser utifrån tidigare lämnat yttrande och bedömningen i konsekvensanalysen att Sjollen i Öresund inte är lämpligt som energiutvinningsområde.	Område Ö298 med användning energiutvinning har vägts bort i sin helhet. Allmänt intresse av väsentlig betydelse för naturvård ges företräde framför allmänt intresse av väsentlig betydelse för vindbruk. I området planeras ett områdesskydd.
039.04	Helsingborgs kommun	Miljöförvaltningen anser att energiutvinningsområden på utsjöbankar i Kattegatt behöver miljökonsekvensbedömas noggrant eftersom dessa är så kallade ”hot spots” för marint djurliv. Utsjöbankarna är viktiga för att bibehålla god konnektivitet för marint djur- och växtliv hela vägen ned i Öresund.	Inga energivinningsområden i förslaget till havsplaner är belägna på utsjöbankar i Kattegatt.
039.05	Helsingborgs kommun	Miljöförvaltningen vill också lyfta att en ny rapport från Länsstyrelsen Halland visar att området mellan Lilla Middelgrund och stora Middelgrund utgjör Nordsjöns viktigaste övervintringsområde för sillgrissla, tordmule och tretåig mås. Dessa sjöfåglar har uppvisat beteenden där de undviker att uppehålla sig kring höga föremål. Konsekvensbedömningen behöver uppdateras med en riskbedömning för dessa arter	Synpunkten noteras.
094.01	Hudiksvalls kommun	I konsekvensbeskrivningen anges att det behöver tas hänsyn till risken för kumulativa effekter ”i fortsatta planeringen och tillståndsprövningen” av havsbaserad vindkraft. Hudiksvalls kommun anser att det är nu i planeringen av havsbaserad vindkraft som de kumulativa effekterna behöver beskrivas djupare. Att utreda och bedöma sådana effekter är sannolikt resurskrävande och behöver ske utan risk för påverkan av olika intressen. Därför bör det ligga på staten, och inte en enskild aktör, att genomföra dessa. Eftersom det enligt samrådsförslaget kan bli aktuellt med flera vindkraftsparker i Södra Bottenhavet blir kumulativa effekter viktiga hänsyn att ta i den fortsatta bedömningen över vilka områden som slutligen ska föreslås för energiutvinning.	Synpunkten noteras. En bedömning av kumulativa effekter redovisas i konsekvensbeskrivningen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
094.02	Hudiksvalls kommun	Hudiksvalls kommun anser att det inte framgår hur förslaget väger in om kommunerna i sina översiktsplaner pekat ut, eller inte pekat ut, områden för havsbaserad vindkraft innanför territorialgränsen. I avsnitt 1.3.1.5 i konsekvensbeskrivningen redovisas visserligen detta rent principiellt men i förslagen till områden beaktas inte detta, åtminstone inte i de delar som berör Hudiksvalls kommun.	Underlag på nationell, regional och lokal nivå ligger till grund för havsplanens överväganden, däribland underlag om vindbruk i kommunala översiktsplaner. Energiområdet utanför Hudiksvall finns med i beslutade havsplaner (Regeringen 2022).
094.03	Hudiksvalls kommun	Kommunen anser vidare att det bör lyftas fram än mer att överföringen av den producerade energin till land kommer att ske vid kuststräckor. Här kan det inte sällan röra sig om en känslig miljö med höga natur-, kultur- och friluftsvärden samtidigt som boende och annan markanvändning kan påverkas. Vidare är kapaciteten i transmissionsnätet viktig att beakta. Se yttrande för mer information.	Synpunkten noteras.
030.01	Härnösands kommun	Härnösands kommun anser att det fortfarande råder oklarheter gällande hur vindkraftsutvecklingen kan påverka eller vara i konflikt med andra intressen, såsom försvar. Det råder också oklarheter kring vilka kumulativa effekter en storskalig vindkraftsutveckling skulle få, och hur det påverkar bland annat natur- och kulturvärden och sjöfart. Av dessa anledningar är det svårt att göra någon närmare bedömning av hur väl lämpade de olika förslagen är för ändamålet	Synpunkten noteras.
030.02	Härnösands kommun	Vindkraftverk syns på långt håll och påverkar landskapsbilden. Kustnära vindkraftparker kan därmed påverka upplevelsen av en plats negativt. Det behöver finnas en balans mellan att möjliggöra för vindkraftsutveckling och att värna om de värden som skapar en attraktiv livsmiljö. Utredningsområde B163, i Sundsvalls kommun, ligger utanför naturreservatet Brämön. Vindkraftverk där skulle synas från naturreservatet såväl som från fastlandet, som har många kulturmiljöer. Det behövs kompletterande underlag som ger stöd i bedömningen av hur en vindkraftsetablering skulle påverka den visuella upplevelsen och förståelsenav platsen. Underlaget bör även utreda ekonomiska effekter för rekreation och besöksnäring i en lokal kontext, till exempel Höga kusten.	Synpunkten noteras. Område B163 med användning energiutvinning har utgått i granskningsförslaget utifrån en helhetsbedömning av energiutvinningspotential samt påverkan på höga kulturmiljövärden och friluftslivsvärden.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
030.03	Härnösands kommun	Sjöfartens föreslagna sträckning genom Södra Bottenhavet upp till Sundsvall skiljer sig mot riksintresset för sjöfart och innebär en viss omväg. Härnösands kommun anser att det finns behov av kompletterande underlag som behandlar konsekvenserna av förändrad farled.	Samrådsförslaget följer gällande havsplan beslutad av regeringen i 10 februari 2022. Bedömningen inför beslutet var att utbyggd vindkraft påverkar sjöfartens framkomlighet och kan, om vindkraft byggs ut, komma att kräva mindre omväg för sjöfarten i jämförelse med ett fartygsstråk som är riksintresseanspråk för sjöfart. Bedömningen var att tillgängligheten till södra Norrlandskustens hamnar kvarstår även om trafiken kan behöva gå litet mer österut än tidigare. HaV gör ingen annan bedömning i samband med granskningsförslaget.
030.04	Härnösands kommun	Såsom påtalas i förslaget på förändrade havsplaner kan stora grupperingar av vindkraftsparker medföra effekter som i dagsläget är svåra att förutse. Av den anledningen hade det underlättat med ett underlag där även planerad utbyggnad av vindkraft i finska vatten inkluderades i beskrivningen. På så sätt hade en mer samlad helhetsbedömning kunnat göras. Härnösands kommun konstaterar att behovet av grön el i de norra delarna av landet är stort med tanke på befintliga och kommande industrietableringar.	HaV har utvecklat konsekvensbeskrivningen i granskningsförslaget för att bättre fånga kumulativa effekter.
049.01	Innovatum Science Park	De synpunkter vi vill ge input på berör vattenbruket. Vi vet idag att Sverige utifrån självförsäljningsgrad/robusthet mm behöver väldigt mycket mer biomaterial från havet för olika samhällsutmaningar, som ni också nämnt redan idag. Då är det viktigt att det också blir verkstad och att man ex. vis ger Vindkraftsaktörerna ett "skallkrav" på samexistens alltid skall utredas för att möjliggöra fler odlingar mellan vindkraftverken. Se även gärna Bioekonomistrategin och Livsmedelsstrategin där den Blå bioekonomin/Sjömaten har tydliggjorts och där behov av ökade volymer utpekas.	Frågan om villkor om vattenbruk vid tillståndsprövning ligger utanför havsplaneringsprocessen. Framöver kan planering för samexistens bli aktuell om lämpligt.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
111.01	Jordbruksverket	Jordbruksverket har som generell åsikt att negativ påverkan på yrkesfiskets möjligheter att bedriva sin verksamhet ska minimeras. Inom de områden som Havs- och Vattenmyndigheten föreslår att peka ut som lämpliga för etablering av havsbaserade vindkraftsparker anser Jordbruksverket att utgångspunkten bör vara att samexistens mellan yrkesfiske och vindkraft ska utredas och möjliggöras i bästa möjliga mån. Av denna anledning anser Jordbruksverket att områden som bidrar med höga landningsvärden samt befinner sig på ett sådant djup att endast flytande vindkraftsfundament är möjliga bör undvikas.	Sett till uppdragets målbild om att planerna ska möjliggöra mer energiutvinning till havs och en bedömning av samlad påverkan av havsbaserad vindkraft på yrkesfisket och andra intressen kvarstår några energiutvinningsområden på platser där det är aktuellt med flytande fundament. Den totala ytan med detta överlapp har dock minskats i granskningsförslaget för att minska negativ påverkan på yrkesfisket.
111.02	Jordbruksverket	Jordbruksverket ser livskraftiga ekosystem och fiskbestånd som fundamentalt för att yrkesfisket ska kunna leva vidare. Av denna anledning bör etableringar inte ske i områden där de riskerar att negativt påverka föryngring av arter som är viktiga för yrkesfiskets bedrivande.	Synpunkten noteras. Där det finns lek- och uppväxtområden för fisk behöver mer detaljerat underlag tas fram och hanteras vid tillståndsprövningen för en eventuell vindkraftspark.
111.03	Jordbruksverket	Jordbruksverket anser att utpekandet av energiområdena riskerar att medföra ytterligare konsekvenser för yrkesfiskets lönsamhet genom förändrade fiskemönster som uppstår då områden bebyggs med vindkraftverk. De beräkningar på förluster i lönsamhet som genomförts i underlaget har inte beaktat att exempelvis tråldrag som påbörjas och avslutas i anslutning till föreslagna parkområden kan omöjliggöras. Detta skulle medföra att områdets påverkan på yrkesfisket överstiger förlorade landningsvärden inom parken. Storleken på denna påverkan bör i Jordbruksverkets mening undersökas och redovisas i konsekvensbeskrivningen. Jordbruksverket anser att beräkningarna av förlorade värden för yrkesfisket i sin nuvarande form innehåller brister och behöver ses över och uppdateras innan dessa kan användas som underlag i rapporten.	Metoden för att uppskatta påverkan på yrkesfiske har uppdaterats i granskningsversionen.
111.04	Jordbruksverket	Det finns risker kopplade till kumulativ miljöpåverkan från havsbaserad vindkraft som inte tagits upp i miljökonsekvensbeskrivningarna. Den miljöpåverkan som havsbaserad vindkraft ger upphov till är i nuläget inte kartlagd fullt ut. När det kommer till utsläpp av föroreningar i form av mikroplaster, bisfenoler och PCB råder det delade meningar kring hur stora utsläpp som vindkraftverk ger upphov till. Denna påverkan behöver beskrivas inom ramen för miljökonsekvensbeskrivningen.	Konsekvensbeskrivningen har kompletterats. Spridning av material och kemikalier rån vindkraftsparker och dess effekter tas upp i konsekvensbeskrivningen för granskningsförslaget.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
111.05	Jordbruksverket	Jordbruksverket konstaterar att kunskapsläget kopplat till långsiktig påverkan av etablering av havsbaserad vindkraft i flera fall är bristfällig. Bland annat saknas långtidsstudier över kumulativa effekter samt undervattensbuller. Mot bakgrund av kunskapsläget anser Jordbruksverket att försiktighetsprincipen bör väga tungt vid utpekande av områden som lämpliga för energiutvinning. De marina ekosystemen är i nuläget hårt belastade av antropogen påverkan från flera olika aktiviteter med svaga bestånd som följd, den totala kumulativa belastningen från samtliga aktiviteter bör hållas i åtanke när man planerar etablering av nya näringar till havs.	HaV instämmer att ytterligare kunskap behövs. Därför är det positivt att ett treårigt forskningsprojekt startade i mars 2024 som undersöker hur den framtida utbyggnaden av havsbaserad vindkraft kan öka bakgrundsljudet i havet och påverka både havsmiljö och Sveriges försvarsförmåga.
111.06	Jordbruksverket	Jordbruksverket avstryker utpekande av område V357 som lämpligt för energiutvinning. Området överlappar med riksintresseanspråk för yrkesfisket och relativt stora landningsvärden kommer från området, en etablering skulle påverka fisket starkt negativt. Om området skulle pekas ut anser Jordbruksverket att den delen som ligger inom riksintresseanspråk för yrkesfiske och där bottenfasta fundament inte är möjligt bör justeras bort från området.	Sett till målbild i regeringsuppdraget och en samlad bedömning av påverkan på andra intressen inklusive yrkesfiske redovisas ett utökat område V357 i granskningsförslaget. I den samlade bedömningen ingår att V355 och delar av V360 *inte* redovisas i granskningsförslaget på grund av områdenas betydelse för yrkesfiske.
111.07	Jordbruksverket	Jordbruksverket avstryker utpekande av område V359 som lämpligt för energiutvinning. Området överlappar till stor del med ett område med riksintresseanspråk för yrkesfiske. Påverkan på framför allt det fiske som använder aktiva redskap skulle bli stort vid en vindparksetablering.	Synpunkten noteras. För att minska påverkan på yrkesfiske har området V359 har minskat i dess östra del i granskningsförslaget.
111.08	Jordbruksverket	Jordbruksverket avstryker utpekande av område V360 som lämpligt för energiutvinning. Området tangerar riksintresseanspråk för yrkesfisket i öster och söder. Aktivt fiske bedrivs i stor utsträckning i området och är ett väldigt viktigt område för aktivt fiske efter räka. Aktivt fiske kan i praktiken inte samexistera med flytande fundament vilket innebär att en etablering skulle påverka fisket starkt negativt. Om en utpekning sker behöver anpassningar ske för att tillåta passager igenom området. Kumulativa effekter behöver beaktas, särskilt om andra områden exploateras till fullo. Då behöver det även beaktas att passagen dem emellan inte blir för smala. För det pelagiska yrkesfisket är det viktigt att bibehålla passage ut till Nordsjön. I hela norra Skagerrak leker det många arter som är ekonomiskt betydelsefulla för yrkesfisket vilket föranleder att hänsyn till lekande fisk och skaldjur måste tas vid exploatering.	Område V360 redovisas som utredningsområde energiutvinning i granskningsförslaget. Området är mindre än det område V360 som redovisades i samrådsförslaget. Syftet med minskningen är att minska negativ påverkan på yrkesfiske.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
111.09	Jordbruksverket	Jordbruksverket avstryker utpekande av område V355 som lämpligt för energiutvinning. Området överlappar i stor utsträckning med riksintresseanspråk för yrkesfisket och stora landningsvärden kommer från området. Aktivt demersalt fiske efter framför allt räka bedrivs i hela området med de största landningsvärdena från den östra och nordöstra delen av området, vilket ligger inom riksintresseområdet. Även passivt fiske bedrivs i hela området men de största landningsvärdena för det passiva fisket kommer från det nordöstra hörnet av området. Det aktiva fisket kommer att påverkas stort av en vindparksanläggning och påverka riksintressevärdet, särskilt som det är flytande fundament som är aktuellt för detta område. Mot bakgrund av den stora negativa påverkan som skulle uppstå på fisket samt landningsvärdet inom området och i dess närhet bör området inte pekas ut som lämpligt.	Område V355 har tagits bort i granskningsförslaget utifrån en samlad bedömning av påverkan på yrkesfisket.
111.10	Jordbruksverket	Jordbruksverket avstryker utpekande av område Ö286 som lämpligt för energiutvinning. Inom området finns ett viktigt torsklekområde, en etablering i området skulle riskera att påverka lekande torsk negativt och bidra till ytterligare belastning för ett bestånd som redan idag är svagt. Om området skulle exploateras krävs stor hänsyn för det viktiga torsklekområdet, särskilt under anläggningsfasen, men även under driftsfasen då buller från verk kan påverka leken.	Synpunkten noteras.
111.11	Jordbruksverket	Jordbruksverket avstryker utpekande av område Ö282 som lämpligt för energiutvinning. Området ligger inom två olika riksintresseanspråk för yrkesfiske. Både aktivt och passivt fiske bedrivs i området. En etablering i området skulle orsaka mycket stor påverkan på möjligheterna att bedriva aktivt fiske samt stor påverkan på möjligheterna att bedriva passivt fiske.	För att minska påverkan på yrkesfisket har ytan för område Ö282 minskat i dess östra del.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
111.12	Jordbruksverket	Jordbruksverket avstryker utpekande av område Ö269 som lämpligt för energiutvinning. Området är mycket viktigt för pelagiskt fiske vissa perioder på året och historiskt mycket viktigt för det demersala fisket efter torsk. Området är även viktigt för lekande torsk. I det fall området pekas ut som lämpligt krävs hänsyn till torsklek, framför allt under anläggningsfasen men även under drift och avveckling av parken.	Sett till uppdragets målbild om att planerna ska möjliggöra mer energiutvinning till havs och en bedömning av samlad påverkan av havsbaserad vindkraft på yrkesfisket och andra intressen kvarstår Ö269. Den totala ytan för energiutvinning i havsplanerna har dock minskats i granskningsförslaget för att bland annat minska negativ påverkan på yrkesfisket. Där det finns lek- och uppväxtområden för fisk behöver mer detaljerat underlag tas fram och hanteras vid tillståndsprövningen för en eventuell vindkraftspark.
111.13	Jordbruksverket	Jordbruksverket avstryker utpekande av område Ö206 som lämpligt för energiutvinning. Området överlappar med riksintresseanspråk för yrkesfiske. Framför allt bedrivs demersalt aktivt fiske samt visst fiske med passiva redskap. Området överlappar även med potentiellt lekområde för torsk som skulle riskera att påverkas negativt vid en etablering. I det fall området pekas ut som lämpligt krävs hänsyn till torsklek, framför allt under anläggningsfasen men även under drift och avveckling av parken. Samexistens blir omöjlig om flytande fundament skulle vara aktuella. Eventuellt kan viss samexistens, med stora anpassningar, uppnås med fasta fundament.	HaV utgår från att synpunkten avser område Ö256. Sett till uppdragets målbild om att planerna ska möjliggöra mer energiutvinning till havs och en bedömning av samlad påverkan av havsbaserad vindkraft på yrkesfisket och andra intressen kvarstår Ö256. Den totala ytan för energiutvinning i havsplanerna har dock minskats i granskningsförslaget för att bland annat minska negativ påverkan på yrkesfisket. Där det finns lek- och uppväxtområden för fisk behöver mer detaljerat underlag tas fram och hanteras vid tillståndsprövningen för en eventuell vindkraftspark.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
111.14	Jordbruksverket	Jordbruksverket avstryker utpekande av område Ö501 som lämpligt för energiutvinning. Nordvästra delen av området överlappar med område med riksintresseanspråk för yrkesfiske. Mindre pelagiskt fiske pågår i området. De delar av området som överlappar fångstområde utpekat som riksintresse riksintresseanspråkför yrkesfisket bör undvikas. I det fall att området justeras och hänsyn tas till fiskets bedrivande anser Jordbruksverket att utpekande kan vara lämpligt.	Sett till uppdragets målbild om att planerna ska möjliggöra mer energiutvinning till havs och en bedömning av samlad påverkan av havsbaserad vindkraft på yrkesfisket och andra intressen kvarstår ytan motsvarande Ö501, men har slagits samman med Ö273 i granskningsförslaget. Den totala ytan för energiutvinning i havsplanerna har dock minskats i granskningsförslaget för att bland annat minska negativ påverkan på yrkesfisket.
111.15	Jordbruksverket	Jordbruksverket avstryker utpekande av område Ö261 som lämpligt för energiutvinning. Området överlappar med riksintresseanspråk för yrkesfisket som bör undvikas. Framför allt bedrivs pelagiskt fiske. Påverkan på yrkesfisket bedöms bli mycket stort om en etablering sker.	Området har tagits bort i granskningsförslaget för att minska den samlade påverkan på yrkesfiske.
111.16	Jordbruksverket	Jordbruksverket avstryker utpekande av område Ö266 som lämpligt för energiutvinning. Området ligger i nära anslutning till lekområde för torsk som skulle riskera negativ påverkan vid en etablering. Det finns även i området visst pelagiskt fiske som skulle påverkas negativt. I det fall området pekas ut som lämpligt krävs hänsyn till torsklek, framför allt under anläggningsfasen men även under drift och avveckling av parken.	Sett till uppdragets målbild om att planerna ska möjliggöra mer energiutvinning till havs och en bedömning av samlad påverkan av havsbaserad vindkraft på yrkesfisket och andra intressen kvarstår Ö265. Den totala ytan för energiutvinning i havsplanerna har dock minskats i granskningsförslaget för att bland annat minska negativ påverkan på yrkesfisket. Där det finns fisklek behöver mer detaljerat underlag tas fram och hanteras vid tillståndsprövningen för en eventuell vindkraftspark.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
111.17	Jordbruksverket	Jordbruksverket avstryker utpekande av område Ö218 som lämpligt för energiutvinning. Området överlappar till viss del med intensivt pelagiskt fiske och skulle ge upphov till stor negativ påverkan på fiskets bedrivande. Om anpassningar av ytan gjordes för att undvika de mest aktivt fiskade delarna så skulle kvarvarande yta kunna anses mer lämplig.	Området har tagits bort i granskningsförslaget för att minska den samlade påverkan på yrkesfiske.
111.18	Jordbruksverket	Jordbruksverket avstryker utpekande av område Ö219 som lämpligt för energiutvinning. Området överlappar till viss del med intensivt pelagiskt fiske och skulle ge upphov till stor negativ påverkan på fiskets bedrivande. Om anpassningar av ytan gjordes för att undvika de mest aktivt fiskade delarna så skulle kvarvarande yta kunna anses mer lämplig.	Sett till uppdragets målbild om att planerna ska möjliggöra mer energiutvinning till havs och en bedömning av samlad påverkan av havsbaserad vindkraft på yrkesfisket och andra intressen kvarstår några energiutvinningsområden där det finns överlapp med yrkesfiske. I det här fallet är det område (Ö219) som inte utgör ett riksintresseanspråk. Den totala ytan för energiutvinning i havsplanerna har dock minskats i granskningsförslaget för att bland annat minska negativ påverkan på yrkesfisket.
111.19	Jordbruksverket	Jordbruksverket avstryker utpekande av område Ö205 som lämpligt för energiutvinning. Området överlappar till viss del med intensivt pelagiskt fiske och skulle ge upphov till stor negativ påverkan på fiskets bedrivande. Om anpassningar av ytan gjordes för att undvika de mest aktivt fiskade delarna så skulle kvarvarande yta kunna anses mer lämplig.	Sett till uppdragets målbild om att planerna ska möjliggöra mer energiutvinning till havs och en bedömning av samlad påverkan av havsbaserad vindkraft på yrkesfisket och andra intressen kvarstår området i granskningsförslaget.
111.20	Jordbruksverket	Jordbruksverket avstryker utpekande av område Ö279 som lämpligt för energiutvinning. Området överlappar till viss del med intensivt pelagiskt fiske och skulle ge upphov till stor negativ påverkan på fiskets bedrivande. Om anpassningar av ytan gjordes för att undvika de mest aktivt fiskade delarna så skulle kvarvarande yta kunna anses mer lämplig.	Sett till uppdragets målbild om att planerna ska möjliggöra mer energiutvinning till havs och en bedömning av samlad påverkan av havsbaserad vindkraft på yrkesfisket och andra intressen kvarstår området i granskningsförslaget.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
111.21	Jordbruksverket	Jordbruksverket avstryker utpekande av område Ö271 som lämpligt för energiutvinning. Området överlappar med riksintresseanspråk för yrkesfiske. I området bedrivs pelagiskt fiske med aktiva redskap. Påverkan blir mycket stor på yrkesfisket vid en eventuell etablering.	Sett till uppdragets målbild om att planerna ska möjliggöra mer energiutvinning till havs och en bedömning av samlad påverkan av havsbaserad vindkraft på yrkesfisket och andra intressen kvarstår området i granskningsförslaget.
111.22	Jordbruksverket	Jordbruksverket avstryker utpekande av område Ö213 som lämpligt för energiutvinning. Området överlappar till viss del med riksintresseanspråk för yrkesfiske. I området bedrivs pelagiskt fiske vilket är mycket svårt att förena med en vindkraftsetablering. Jordbruksverket anser att området i sin nuvarande form ej bör pekas ut som lämpligt för etablering av vindbruk. I det fall att en justering görs så att området minskas något i öst och väst för att ta hänsyn till fisket så skulle området vara lämpligt.	Sett till uppdragets målbild om att planerna ska möjliggöra mer energiutvinning till havs och en bedömning av samlad påverkan av havsbaserad vindkraft på yrkesfisket och andra intressen kvarstår området i granskningsförslaget.
111.23	Jordbruksverket	Jordbruksverket avstryker utpekande av område Ö509 som lämpligt för energiutvinning. Överlappar delvis med riksintresseanspråk för yrkesfiske. I området bedrivs pelagiskt fiske vilket är mycket svårt att kombinera med en vindkraftsetablering. I östra delen av området är fisket intensivt. Den del av området som överlappar med riksintresseanspråket ger särskilt stor påverkan på yrkesfisket.	Sett till uppdragets målbild om att planerna ska möjliggöra mer energiutvinning till havs och en bedömning av samlad påverkan av havsbaserad vindkraft på yrkesfisket och andra intressen kvarstår området i granskningsförslaget.
111.24	Jordbruksverket	Jordbruksverket avstryker utpekande av område B149 som lämpligt för energiutvinning. Inskränker en del på område som används för det pelagiska fisket, främst i norr, samt på fisklekområde i söder som delvis motiverar område med särskild hänsyn till höga naturvärden i havsplanen. Påverkan på det pelagiska fisket med aktiva redskap skulle bli mycket stor. Om området justeras så att det inte innefattar delarna med dessa två intressen så är resterande område att betrakta som lämpligt.	I granskningsförslaget föreslås en ändrad planering för att minska negativ påverkan på det pelagiska yrkesfisket. Förslaget innebär att B149, som nu anges med utredningsområde energiutvinning, med särskild hänsyn till totalförsvarets intressen och höga naturvärden, har utökats och att resterande del av B158 har införlivats i B150 generell användning. B149 anges som utredningsområde eftersom frågan om migrerande fågel behöver utredas.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
111.25	Jordbruksverket	Jordbruksverket avstryker utpekande av område B156 som lämpligt för energiutvinning. Området överlappar till viss del med intensivt pelagiskt fiske och skulle ge upphov till stor negativ påverkan på fiskets bedrivande. Om anpassningar av ytan gjordes för att undvika de mest aktivt fiskade delarna så skulle kvarvarande yta kunna anses mer lämplig.	Sett till målbild i regeringsuppdraget och en samlad bedömning av påverkan på andra intressen kvarstår område B156 i sin helhet i granskningsförslaget.
111.26	Jordbruksverket	Jordbruksverket avstryker utpekande av område B158 som lämpligt för energiutvinning. Området överlappar till viss del med intensivt pelagiskt fiske och skulle ge upphov till stor negativ påverkan på fiskets bedrivande. Om anpassningar av ytan gjordes för att undvika de mest aktivt fiskade delarna så skulle kvarvarande yta kunna anses mer lämplig.	Förslaget innebär att B149, som nu anges med utredningsområde energiutvinning, med särskild hänsyn till totalförsvarets intressen och höga naturvärden, har utökats och att resterande del av B158 har införlivats i B150 generell användning. B149 anges som utredningsområde eftersom frågan om migrerande fågel behöver utredas.
111.27	Jordbruksverket	Jordbruksverket avstryker utpekande av område B159 som lämpligt för energiutvinning. Området skulle i sin nuvarande form ge upphov till negativ påverkan på fisket i området, om den västra gränsen för området förflyttas österut finns endast mycket små konflikter med fiskets bedrivande varpå området skulle ses som mer lämpligt för exploatering.	Området har justerats i den östra delen för att minska negativ påverkan på yrkesfisket.
111.28	Jordbruksverket	Jordbruksverket avstryker utpekande av område B160 som lämpligt för energiutvinning. Det pågår ett visst svenskt pelagiskt fiske i sydligaste och nordligaste delen av området. Om området justeras för att ta större hänsyn till yrkesfiskets bedrivande skulle resterande område i övrigt till största del vara lämplig.	Synpunkten noteras. Området kvarstår i sin helhet i granskningsförslaget. Liksom för övriga energiutvinningsområden går det dikt an mot användning sjöfart.
089.01	Kalix kommun	Beskrivningen av möjligheterna till samexistens mellan vindkraft och andra intressen (försvaret, höga naturvärden etc). inom utpekade områden bör utvecklas och förtydligas i planförslaget.	Synpunkten noteras. Beskrivning av områden har utvecklats.
089.02	Kalix kommun	Den totala kumulativa effekten av planerade vindkraftsetableringar i hela Bottenviken, både på svensk och finsk sida, bör beskrivas tydligare i havsplanen.	HaV har ambitionen att i granskningen bättre fånga kumulativa perspektiv på bl.a. fågel.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
089.03	Kalix kommun	Vindkraftsparkens påverkan på lekvandrande fisk som lax, laxöring, havsöring, sik, harr och strömming bör utredas noggrant. Hur påverkas t.ex. vattenströmmar av havsbaserade vindkraftverk?	Det pågår arbete med att ta fram en kunskapssammanställning om vandrande fisk. När det gäller havsströmmar genomför SMHI ett projekt om hydrologisk påverkan.
089.04	Kalix kommun	Tydligare beskrivning av hur visuell påverkan kan bli och om det har betydelse för hur stora områden som tas i anspråk. Eftersom Bottenviken är islagd vintertid behöver det beaktas att ljussignaler reflekteras mer (och på längre avstånd) av snö, is och mörker. Ljussignaler på vindkraftverken kan få stor negativ påverkan på friluftsliv samt på besöksnäringen och kulturmiljövärden. Vindkraftparkernas ljudalstring bör också utredas närmare.	HaV har i arbetet med granskningsförslaget kompletterat konsekvensbeskrivningen med en siktanalys samt visualiseringsexempel av en havsbaserad vindkraftpark, som visualiseras utefter olika avstånd. När det gäller specifika etableringar av vindkraftsparker tas frågan om hinderbelysning upp i tillståndsprövning då omfattande lokala utredningar behöver göras för att minimera påverkan från hinderbelysning både för människor och djur.
089.05	Kalix kommun	Kunskapen om havsbaserad vindkraft i arktiskt klimat är begränsad och planen behöver därför tydligare beskriva vilken inverkan som vindkraftsparkerna kan komma att få för farleder och sjöfart under vintertid.	HaV instämmer i att det behövs mer kunskap om vindkraftens påverkan på isbildningen och vintersjöfarten. Därför har ett arbete initierats för att ta fram sådant underlag.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
0890.6	Kalix kommun	Kommunen efterfrågar en tydligare beskrivning av möjliga kabelkorridorer samt på vilket sätt distribution av el till land kan ske.	Synpunkten noteras. HaV ser inte att det är möjligt att i dagsläget peka ut anslutningspunkter eller korridorer för anslutningskablar. Det kan även bli aktuellt med vätgas som energibärare, När det gäller anslutning arbetar Svenska kraftnät för att möjliggöra anslutning av havsbaserad elproduktion till det svenska elnätet. För närvarande pågår förstudier och förberedelser för olika genomförandeprojekt.
147.01	Karlshamns kommun	Karlshamns kommun vill understryka det stora behovet av fossilfri el i Blekinge, Skåne och resten av elområde fyra och mot denna bakgrund och de goda förutsättningarna enligt ovan så behöver målet vara att peka ut minst ett område med användning energiutvinning i Södra Östersjön eller i dess närområde.	Granskningsförslaget till förslag på uppdaterade havsplaner innehåller nu två förslag till energiområden, Ö269 och Ö256.
147.02	Karlshamns kommun	Vidare anges att det finns två riksintresseanspråk för vindbruk nära kusten i Kristianstads och Sölvesborgs kommuner. Karlshamns kommun vill här påtala att det östra av de två riksintresseområdena också är beläget i Karlshamns kommun.	Synpunkten noteras och texten har uppdaterats.
147.03	Karlshamns kommun	Riksintresseanspråket för energiproduktion öster om Hanö behöver medtas som ett komplement till förslagna utredningsområden för energiutvinning i aktuell ändring av havsplanen. Denna utgångspunkt tar höjd för en teknisk utveckling som kan komma att ske inom såväl energi- som försvarssektorn och den kraftsamling som måste till för att hitta lösningar för samexistens. Att, som gjorts i både gällande havsplan och förslaget till ändring, anse intressena oförenliga med hänvisning till ett Regeringsbeslut från 2016 om avslag för en vindkraftspark, är inte tillräckligt. Det beslutet är taget i en annan tid och med andra förutsättningar.	HaV föreslår ingen ändring när det gäller denna avvägning. Regeringen har avslagit en ansökan om vindkraft i Ö508 med hänvisning till att riksintresseanspråk för totalförsvaret har företräde framför riksintresseanspråk för vindbruk. I gällande havsplan ges därför företräde åt försvarsintresset.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
147.04	Karlshamns kommun	Under framtagandet av gällande havsplan för Östersjön angav Havs- och vattenmyndigheten, som kommentar på inkomna synpunkter kopplat till vindkraft och försvar, att man genomfört dialog i olika steg med Försvarsmakten och Energimyndigheten omanspråk, begränsningar och möjliga lösningar. För att komma vidare i frågan föreslog Havs- och vattenmyndigheten en utredning som utvecklar tillvägagångssätt för etablering av vindkraft i havet med bibehållna förutsättningar för försvar och säkerhet. Frågor som kan behöva utredas är nuvarande system och juridiska förutsättningar för vindkraftsetablering och möjliga förändringar därav, inklusive tekniska lösningar och åtgärder för att kompensera störningar på befintliga försvarsanläggningar. En sådan utredning bör ha en bred och lösningsinriktad ansats, skrev Havs- och vattenmyndigheten. Karlshamns kommunkan inte se att denna utredning genomförts inför nu aktuellt förslag till ändring av havsplanerna, vilket behöver göras före det att nya förslag till havsplaner redovisas för regeringe.n	Det pågår en statlig offentlig utredning om havsbaserad vindkraft (direktiv 2023:6) som hanterar frågor om bl.a. etableringssystemet. Utredningen ska redovisas senast 2024-11-30. Förslag till havsplaner ska redovisas till regeringen senast 2024-12-31.
147.05	Karlshamns kommun	Havsbaserad vindkraft kan bli en faktor för att uppnå flera av målen i Blekinges regionala utvecklingsstrategi, Växtplats Blekinge. Karlshamns kommun ser därför, utifrån ett tillväxtperspektiv, positivt på de alternativa utredningsområdena för energiutvinning som presenteras sydost om Blekinges havsområde och vill i sammanhanget även lyfta riksintresseområdet öster om Hanö.	Synpunkten noteras.
147.06	Karlshamns kommun	Karlshamns kommun vill trycka på vikten av tillräcklig kunskap och miljöövervakning för att kunna fatta väl underbyggda beslut som tar erforderlig hänsyn till höga naturvärden i havsområdet, såsom till exempel Östersjötumlaren och lekområden för fisk, men också för att inte i onödan riskera att försvåra etablering av fossilfri elproduktion. I sammanhanget bör vägas in att ett av de största hoten mot marina arter är storskaliga klimatförändringar. Det behöver också göras kompletteringar inför granskningsskedet beträffande vindkraftens visuella påverkan.	Synpunkten noteras. HaV har i arbetet med granskningsförslaget kompletterat konsekvensbeskrivningen med en siktanalys samt visualiseringsexempel av en havsbaserad vindkraftpark, som visualiseras utefter olika avstånd.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
147.07	Karlshamns kommun	Karlshamns kommun saknar resonemang i remissen kring möjliga landanslutningar och elöverföringar samt vilken påverkan det kan medföra på natur- och kulturvärden. I sammanhanget kan tilläggas att Svenska kraftnät arbetar sedan hösten 2022 med att vidareutveckla anslutningsprocessen för havsbaserad vindkraft. En delrapport presenterades 2023-10-13 om överföringskapacitet och anslutningspunkter på land. I denna anges att i havskapacitetszon 4 är Karlshamn en geografiskt intuitiv punkt föranslutning av elproduktion.	HaV bedömer att det inte är ändamålsenligt att redovisa förslag till landanslutningar i en havsplan på nationell nivå. Frågan hanteras i särskild ordning av Svenska kraftnät. Det kan även finns områden med vätgasproduktion som alternativ till landanslutning, vilka är svår att förutse idag.
038.01	Karlskrona kommun	Energiutvinning och natur anges generellt inte kunna samexistera. Främst beror detta på en osäkerhet om hur vindkraft påverkar olika arter. De mycket svaga tumlarbestånden i Östersjön har sina orsaker i en okänd kombination av historiska och nuvarande faktorer. De få studier om den havsbaserade vindkraftens påverkan på tumlare som finns, pekar inte på någon större påverkan. Här behövs mer kunskap och miljöövervakning för att kunna fatta väl underbyggda beslut som inte riskerar att i onödan försvåra etablering av fossilfri elproduktion. Båda de två utpekade utredningsområdena för energi är viktiga vatten för fisklek och en möjlig etablering bör utreda förutsättningar för fisklek ytterligare.	Synpunkten noteras.
038.02	Karlskrona kommun	I avsnittet kring kulturmiljö förs resonemang kring landskapsbildsskydd, dock utan att definiera på vilket sätt energiproduktion så som vindkraftsverk påverkar. Storskaliga vindkraftparker i närheten av kusten kan komma att dominera en plats och därigenom påverka de värden som visar på viktiga historiska skeenden och som tidigare gett platsen dess karaktär. Karlskrona kommun har en omfattande och spridd skärgård där Utklippan är belägen på Sveriges sydostligaste punkt. Vilken påverkan en etablering av vindkraft kommer att få rent visuellt behöver kompletteras ytterligare till granskningsskedet.	HaV har i arbetet med granskningsförslaget kompletterat konsekvensbeskrivningen med en siktanalys samt visualiseringsexempel av en havsbaserad vindkraftpark, som visualiseras utefter olika avstånd.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
038.03	Karlskrona kommun	Under planeringsprocessen av den gällande havsplanen för Östersjön framförde HaV i samrådsredogörelsen som kommentar till synpunkterna kring ”Vindkraft och försvar” att de genomfört dialog i olika steg med Försvarsmakten och Energimyndigheten om anspråk, begränsningar och möjliga lösningar för vindkraftsetableringar. För att komma vidare i frågan föreslog Havs- och vattenmyndigheten att en utredning som utvecklar tillvägagångssätt för etablering av vindkraft i havet med bibehållna förutsättningar för försvar och säkerhet. Frågor som kan behöva utredas är nuvarande system och juridiska förutsättningar för vindkraftsetablering och möjliga förändringar därav, inklusive tekniska lösningar och åtgärder för att kompensera störningar på befintliga försvarsanläggningar. En sådan utredning bör ha en bred och lösningsinriktad ansats. Karlskrona kommun kan konstatera att HaV:s resonemang inte har genomförts inför nuvarande förslag till ändrade havsplaner vilket är en anmärkningsvärd brist då det har gått lång tid sedan förra förslaget om statliga havsplaner arbetades fram. Karlskrona kommun anser därför att denna utredning bör genomföra	Det pågår en statlig offentlig utredning om havsbaserad vindkraft (direktiv 2023:6) som hanterar frågor om bl.a. etableringssystemet. Utredningen ska redovisas senast 2024-11-30. Förslag till havsplaner ska redovisas till regeringen senast 2024-12-31.
038.04	Karlskrona kommun	Regional utveckling är ett av de tio planeringsmålen för havsplanearbetet. Karlskrona kommun ser havsbaserad vindkraft i och omkring Blekinge som en viktig resurs och möjlighet till hållbar utveckling och tillväxt. Den kan bli en faktor för att uppnå flera av målen i Blekinges regionala utvecklingsstrategi. Karlskrona kommun ser därför positivt på de två alternativa utredningsområdena för energiutvinning utifrån ett tillväxtperspektiv.	Synpunkten noteras.
038.05	Karlskrona kommun	Behovet av fasta anläggningar för energiöverföring och kommunikation mellan Sverige och andra länder ökar. Merparten av denna kommunikation mot andra länder sker genom havsbaserade kablar. Swe-Pol Link, en havsbaserad kabel för kraftöverföring mellan Sverige och Polen, landar i Karlshamn. Kustkommunernas ställningstagande enligt den gemensamma havsplanen är att infrastrukturanläggningar ska endast förläggas till sådana platser där negativ påverkan på natur- och kulturvärden kan minimeras. Karlskrona kommun saknar resonemang i remissen kring möjliga landanslutningar och elöverföring samt vilken påverkan det kan medföra på natur- och kulturvärden. En möjlig anslutning mot Blekinges kust skulle kunna ara Polenkabeln om det är tekniskt möjligt. Tilläggas kan att Svenska Kraftnät redan idag anger möjlighet att ansluta 1600MW i Karlshamnsområdet. Under 2024-2025 väntas en utredning vara klar för att visa vilka åtgärder som kan genomföras i syfte att ansluta ytterligare effekt i området Karlshamn-Hemsjö.	Informationen noteras. Möjliga landanslutningar hanteras av Svenska Kraftnät bland annat i Ny anslutningsprocess för havsbaserad vindkraft - delrapport 2023/2571.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
073.01	KonTiki Vind AB	I avvägningen av vilka områden som ska utpekas för energiutvinning i havsplaneringen anser KonTiki att det är viktigt att prioritera områden där utredningar och ansökningar om tillstånd redan genomförts för planerade projekt. För att verkligen nyttja havet bör utpekade områdens yta i största möjliga mån motsvara ytan av redan projekterade vindkraftsparker. Detta eftersom utfallet annars blir att utbyggnaden av havsbaserad vindkraft försenas när nya utpekade ytor behöver undersökas och nya tillstånd behöver sökas trots att färdiga projekt står redo. Även projektens lönsamhet riskeras om endast delar av en planerad vindparks yta pekas ut i havsplanen, med följden att tillskottet av förnybar elproduktion uteblir, något som inte faller väl med det ökande energibehovet i Västra Götalands Regionen.	Synpunkten noteras. Förslagen till avgränsning har gjorts utifrån läge, beskaffenhet och behov, och den samlade påverkan på andra intressen.
073.02	KonTiki Vind AB	KonTiki vill understryka vikten av att bedömningar som ligger till grund för avvägningar mellan olika intressen, t.ex. vad som utgör nödvändigt säkerhetsavstånd till farled, utgår ifrån de faktiska omständigheterna i de enskilda utpekade områdena och kringliggande intressen.	Granskningsförslaget är uppdaterat på så vis att det inte längre anger några säkerhetsavstånd till farleder, dessa behöver istället bedömas platsspecifikt inom tillståndsprövningen.
073.03	KonTiki Vind AB	KonTiki välkomnar utpekandet av V352 som utredningsområde för användning energiutvinning men anser att området behöver revideras i yta och placering samt utpekas som användning energiutvinning, inte enbart som utredningsområde. Området bör utökas till att överlappa med det långt framskridna vindkraftsprojektet Vidar som har få motstående intressen och i sin helhet är accepterat utifrån Totalförsvarets intressen, se karta i dokumentet. Att utveckla en vindpark inom den nu föreslagna ytan för V352 innebär en större svårighet jämfört med utformningen för projektet, eftersom motstående intressen vanligen ökar ju närmare land lokaliseringen planeras. Bland annat är området närmare placerat N2000-området Koster-Väderöfjorden i föreslagen havsplan. Att föreslaget område enligt havsplanen är placerat dels i svensk ekonomisk zon, dels inom territorialvattnet kan förväntas medföra mer utdragna tillståndsprocesser samt ett krav på kommunalt tillstyrkande. Se yttrande för mer information.	Synpunkten noteras. Område V352 kvarstår i sin utformning i granskningsförslaget.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
073.04	KonTiki Vind AB	Eftersom Totalförsvarets intressen generellt sett väger mycket tungt i prövningen av havsbaserad vindkraft, bör de även väga tungt i beslut av utpekande av nya energiområden. Sett till förslagen till energiområden i Västerhavet generellt bör därför de områden som fått grönt ljus utifrån Totalförsvarets intressen även vara de som blir prioriterade framför andra intressen, exempelvis yrkesfiske, vilket inte är fallet enligt nuvarande förslag. KonTiki noterar att av de två energiområden som i ändringsförslaget har företräde framför yrkesfiske är ett av områdena inte accepterat utifrån Totalförsvarets intressen.	Samrådsförslaget energiområden överensstämmer inte alltid med pågående projekt. Försvarsmakten har analyserat cirka 40 energiområden från samrådsförslaget, med slutsatsen att en viss utbyggnad kan ske utan att medföra skada för Försvarsmaktens funktioner, under förutsättning att det sker på rätt plats och under rätt förutsättningar. Havsplaneringen har i nuvarande process inte givits möjlighet att använda detta underlag för att bedöma mest lämplig användning i havsplanerna, då det riskerar att avslöja uppgifter som kan medföra betydande men för totalförsvaret eller i annat fall för rikets säkerhet. Försvarsmaktens riksintresseanspråk och områden av betydelse utgörs dels av ytor som redovisas öppet, dels av riksintresseanspråk som av sekretesskäl inte kan redovisas öppet.
073.06	KonTiki Vind AB	KonTiki ser förslag för område V357 som positivt avseende utpekandet som energiutvinningsområde, men anser att området borde utvidgas i nordlig riktning för att helt överlappa med det långt framskridna vindkraftsprojektet Poseidon. KonTiki har noggrant utvärderat området och utfört analyser avseende förväntad elproduktion och vägt nytta mot kostnad och ställer sig därför frågande till utfallet av det presenterade resultatet i den värdering av ekonomisk potential som utförts för område V357. Vindkraftpark Poseidon förväntas kunna generera ca 5,5 TWh per år, detta i en region som är i stort behov av tillskott av förnybar elproduktion. Vindkraftpark Poseidon beräknas enligt aktuell tidplan kunna vara i drift omkring år 2031, men en tidigare driftsättning bedöms också vara möjlig beroende på hur tillståndsprövningen fortlöper.	Område V357 har utökats norrut i granskningsförslaget.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
073.07	KonTiki Vind AB	KonTiki ser positivt på utpekande av område V359 för energiutvinning avseende ytan inom svensk ekonomisk zon, ytan är en av de få som är uttalat godkänd sett till Totalförsvarets intressen. Ytan inom territorialhavet strider mot Totalförsvarets intressen. I Västerhavet bör därför område V359 prioriteras som utpekat område för energiutvinning i den del som gäller svensk ekonomisk zon och inte anges som utredningsområde.	Synpunkten noteras. Område V359 har en ny mer västlig avgränsning i granskningsförslaget. Syftet med justeringen är att minska de samlade påverkan på yrkesfisket.
073.5	KonTiki Vind AB	KonTiki ser positivt på att Havs- och Vattenmyndigheten i det nya förslaget till havsplaner har sammanställt ett underlag med yrkesfiskets omfattning och ekonomiska värde fördelat mellan de olika energiområdena och Västerhavet i stort. Utifrån detta kan konstateras att det vid beslut om utpekande av nya havsplaner är viktigt att de samhällsekonomiska värdena av utbyggd havsbaserad vindkraft i allmänhet, men i synnerhet i Västerhavet, på ett rimligt sätt vägs mot yrkesfiskets samhällsekonomiska värde över en överskådlig framtid inom dessa områden.	Synpunkten noteras.
092.01	Kristianstads kommun	Inom område Ö264 och Ö508 som täcker Kristianstads kommuns vattenområde i föreslagen havsplan har riksintresseanspråk från totalförsvarets militära del företräde framför befintligt riksintresseanspråk för vindbruk som redovisas i Kristianstads kommuns kust- och havsplan 2019. I förslaget saknas beskrivningar kring hur ställningstagandena kring riksintressena har gjorts. Det skulle underlätta för bedömningen av förslaget om de riksintressen som utgör underlag var uppdaterade och aktuella i sina beskrivningar. Detta är av särskild betydelse när riksintressen ställs mot varandra.	HaV:s förslag till ställningstagande baseras på att regeringen 2016 avslog en ansökan om vindkraft i Ö508 med hänvisning till att riksintresseanspråk för totalförsvaret har företräde framför riksintresseanspråk för vindbruk. I gällande havsplan ges därför företräde åt försvarsintresset.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
092.02	Kristianstads kommun	I område Ö508 Försvar med särskild hänsyn till natur, saknas beskrivning kring hur hänsyn till natur ska hanteras i konflikter mellan de olika intressena. Inte heller konsekvensbeskrivningen ger vägledning i frågan vilket gör att planen inte ger det stöd som den behöver göra i planerings- och prövningssituationer.	Synpunkten noteras. Genom vägledning om särskild hänsyn till höga naturvärden uppmärksammas de naturvärden som all havsförvaltning och all verksamhet behöver ta hänsyn till. Vägledningen riktas även till arbetet med utveckling av havsförvaltningen. De angivna områdena är underlag i förvaltningen med syftet att berörda myndigheter tillsammans med berörda sektorer arbetar vidare med de utpekade områdena, för att se om specifika åtgärder behöver vidtas så att särskild hänsyn tas te höga naturvärdena.
092.03	Kristianstads kommun	Havsplanen redovisar samexistens på olika nivåer mellan olika intressen gällande havsanvändningen. I Kristianstads kommun är det Försvaret som ska samexistera med Naturvärden dels där båda värdena ställs lika delas där Försvaret ska visa hänsyn till naturintresset. Kristianstads kommun bedömer att det saknas tydliga ställningstagande kring hur samexistensen ska styras och det kan försvåra dokumentets funktion i kommande tillståndsprövningar inom områdena.	Samexistens mellan Försvarsmaktens verksamhet och naturvård regleras i lagstiftning. Havsplanens vägledning uppmärksammar att det finns höga naturvärden.
092.04	Kristianstads kommun	Frågan om framtida elförsörjning för Skåne och Kristianstads kommun är prioriterad och möjligheterna att förstärka tillgången till el är avgörande för kommunens utveckling. Planförslaget saknar ställningstaganden som visar på möjligheter och konsekvenser för en förstärkning av elförsörjningen för östra Skåne.	Synpunkten noteras.
092.05	Kristianstads kommun	Planförslaget saknar områden för havsbaserad vindkraft i anslutning till östra Skåne och Blekinge vilket kan medföra behov av alternativa lösningar för energiförsörjning för att klara framtida utveckling.	Synpunkten noteras.
092.06	Kristianstads kommun	För att visa på en möjlig framtida förstärkning av elförsörjningen ser vi ett behov av en samordning mellan flera aktörer, däribland Svenska kraftnät som ska planera för anslutningspunkter för ny vindkraft.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
047.01	Kungsbacka kommun	Kungsbacka kommun anser att förslaget med tillhörande konsekvensutredning är gediget. Kommunen vill emellertid betona vikten av att negativa kumulativa effekter vid en storskalig vindkraftsutbyggnad utreds vidare.	Konsekvensbedömningen utvecklas i granskningsskedet.
047.02	Kungsbacka kommun	Område V361 är föreslaget för energiutvinning med särskild hänsyn till totalförsvarets intressen. området är beläget mellan två utsjöbanksområden med höga natur- och rekreationsvärden. Kommunen ser risker i att en eventuell etablering medför ett stort influensområde med utträngningseffekter för rekreations- och naturvärden.	Synpunkten notera. 2023-05-15 beslutade regeringen om tillstånd för uppförande av vindkraftsparken Galene i områdets om geografiskt motsvara V361.
057.01	Kungälvs kommun	Kungälvs kommun har inte några synpunkter på förslaget på havsplan för Västerhavet eller omfattningen av konsekvensbeskrivningen och ställer sig därmed positiv till förslaget.	Synpunkten noteras.
125.01	Kustvind AB	Utgångspunkten för uppdraget bör vara att möjliggöra en kraftfull expansion av havsbaserad vindkraft som tillgodoser hela Sveriges energibehov på kort, medellång och lång sikt. Det innebär att lämpliga energiområden behöver identifieras i alla delar av landet, och i synnerhet i de delar där behoven är störst, och att energiintresset i stor utsträckning måste prioriteras i förhållande till andra intressen i havet.	Synpunkten noteras.
125.02	Kustvind AB	Havsplanen behöver också ta hänsyn till kostnads- och tidsaspekter, och identifiera lämpliga områden för vindkraft som kan realiseras med lönsamhet på såväl kort sikt (5-10 år), medellång sikt (10-20 år) som lång sikt (>20 år). Planen bör omfatta en andel områden i alla dessa kategorier, med särskild tyngdpunkt på möjlighet att realisera på kort och medellång sikt. Risken är annars att planen löser uppdraget på papperet, utan att skapa realistiska förutsättningar för ny vindkraft i närtid. Kostnaden för havsbaserad vindkraft per kWh (Levelised Cost of Energy, LCOE), och därmed den ekonomiska bärkraften för ett projekt, är starkt beroende på några nyckelfaktorer: vindförutsättningar, havsdjup, närhet till nätanslutning, till lämplig bashamn och till områden med stort behov/efterfrågan. LCOE ger en indikation om vilka projekt som är realiserbara inom en viss tidsram; ett projekt som kan vara lönsamt om 20 år är inte nödvändigtvis realiserbart inom de närmaste 10 åren. Eftersom havsplanen ska uppdateras inom 8 år är det särskilt viktigt att inkludera tillräckliga områden som kan realiseras på kort eller medellång sikt.	Synpunkten noteras. Förslaget omfattar områden med olika förutsättningar när det gäller djup och avstånd från land.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
125.03	Kustvind AB	Områden som i förslaget betecknas *Utredningsområde energiutvinning, alternativ* bör i slutförslaget i huvudsak finnas kvar som minst *utredningsområde energiutvinning*. Havs- och vattenmyndigheten bör – om det inte finns mycket starka och övertygande skäl – avstå från att sortera bort områden som bedöms ha goda förutsättningar för vindkraft, i synnerhet om det pågår aktiv projektering eller området är utpekat om riksintresse för vindbruk. Att ett område pekats ut som Energiutvinning eller Utredningsområde energiutvinning kommer inte att leda till mindre noggrann tillståndsprövning. Däremot kan det faktum att ett område inte finns med som Energiutvinning eller Utredningsområde energiutvinning i planen göra det mycket svårt att komma vidare med ett projekt.	Vissa områden har prioriterats bort mellan samråd och granskning, men ett stort antal energiområden kvarstår. Begreppet alternativområden används inte i granskningsförslaget.
125.04	Kustvind AB	Det har under samrådsprocessen funnits en diskussion i branschen om huruvida alla områden som betecknas *Utredningsområde energiutvinning, alternativ* bör behållas som *Utredningsområde energiutvinning*, eller om planen blir starkare och mer användbar som vägledning om man gör ett snävare urval. Kustvind delar uppfattningen att en mer restriktiv plan, där fler intressekonflikter kunnat avgöras på förhand, skulle vara starkare som planeringsverktyg. Det har funnits en förhoppning i branschen att framför allt konflikter med försvarsintresset hade kunnat lösas i större utsträckning under planeringsarbetet. Men den nuvarande havsplaneringsprocessen, med dess tidsmässiga och andra begränsningar, ger inte utrymme för att genomföra de noggranna utredningar som krävs för att på ett tillfredsställande sätt döma av de intressekonflikter som föreligger. I en framtida fördjupad planeringsprocess, eventuellt kombinerad med anvisningsområden i linje med det uppdrag som Utredningen om havsbaserad vindkraft arbetar med, kan tydligare och mer restriktiva bedömningar göras. Med nuvarande förutsättningar avgörs kvarvarande intressekonflikter bäst i en noggrann tillståndsprövning. Havsplanen ska vara vägledande både för tillståndsmyndigheter och aktörer som investerar i projekt, men om planen anger att ett område som bedöms attraktivt för vindkraft också har intressekonflikter som behöver utredas så räcker den informationen för att en eventuell investerare ska kunna ta ställning till risken.	Havsplanen belyser de kända intressekonflikter som finns på platsen, men för totalförsvarets hemliga intressen har inte de konflikterna kunnat lösas under nuvarande process.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
125.05	Kustvind AB	Havsplanen bör inkludera en noggrann konsekvensanalys, inte bara av miljöpåverkan, utan av hur den löser den primära uppgiften. Vilken utbyggnad, var i landet, och inom vilka tidshorisonter, kan planen förväntas möjliggöra? I konsekvensanalysen bör anges hur många TWh som är teoretiskt möjliga inom identifierade områden i olika elprisområden på kort, medellång och lång sikt, och en uppskattning av hur stor andel av den teoretiskt möjliga potentialen som kan förväntas komma att förverkligas i varje område och tidsspann, med beaktande av rådande intressekonflikter och existerande projekt. T ex så här: ”I elområde SE04 uppgår den teoretiska utbyggnadspotentialen i de områden som identifierats som Energiområde eller Utredningsområde energiutvinning på kort sikt (<10 år) till X TWh. Givet pågående projekt och de intressekonflikter som identifierats i planeringsarbetet bedöms en faktisk utbyggnad i spannet Y till Z TWh vara realistisk.	I granskningsförslagets kapitel 6 Innebörd och konsekvenser finns resonemang som förslagets planering av områden med energiutvinning och uppdragets målbild. Ingen prognos för utbyggnad görs.
125.06	Kustvind AB	Konsekvensanalysen behöver vara tydligare och fylligare belysa även de positiva effekterna av utbyggd vindkraft, inte minst när det gäller klimat och människors hälsa. Det går att kvantifiera vindkraftens klimatnytta per tillförd TWh, åtminstone när det gäller storleksordningen. Genom att tränga ut fossila bränslen bidrar utbyggd vindkraft också till minskade luftföroreningar som idag orsakar tusentals förtida dödsfall.	I bedömningen av förslagen mot miljökvalitetsmålet Frisk luft nämns positiv effekt på målet.
125.07	Kustvind AB	Alla data, beräkningar, antaganden och modeller som använts för konsekvensanalyser bör göras enkelt tillgängliga på nätet så att det är möjligt att granska.	Konsekvensbeskrivningen innehåller en metodbeskrivning och HaV tillgängliggör underlagsdata på nätet.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
125.08	Kustvind AB	Specifikt om området Ö282, där Kustvinds projekt är lokaliserat, vill vi framhålla att det sedan länge är utpekat som riksintresse för vindbruk på grund av gynnsamma förutsättningar, att det ligger i en geografisk region med stort underskott på elproduktion och behov av förstärkt elförsörjning, att det projektet spelar en väsentlig roll för att uppfylla de mål för Skånes elförsörjning som ställts upp av Region Skånes Effektkommission, samt att projektet är långt framskridet när det gäller utredningar och tack vare detta och låg beräknad LCOE är möjligt att realisera inom kort tid från tillstånd. Kustvind har en färdig miljökonsekvensbeskrivning och tillståndsansökan kan lämnas in så snart det finns politiska förutsättningar, och bilden av hur den framtida tillståndsprocessen kommer att se ut klarnar. Projektet kan tack vare detta och en mycket gynnsam kostnadsbild realiseras på kort tid efter tillstånd.	Synpunkten noteras.
071.01	Kävlinge kommun	De utpekade områdena Ö299 och Ö289 bör utgå och område Ö297 i gällande havsplan för slås fast, dock med den skillnad att Natur (N) anges som mest lämplig användning. Havsplanen behöver ge Öresund rätt förutsättningar för att dess höga värden ska kunna upprätthållas och utvecklas. Kommunens bedömning är att detta kräver att de marina ekosystemen skyddas samt att de marina värdena förvaltas på ett hållbart och hushållande sätt. De ekologiska effekterna, den låga ekonomiska potentialen för energiutvinning, den negativa effekten på sjöfarten och kulturmiljön (som lyfts fram i konsekvensbedömningen) som Ö298 riskerar att ge anser Kävlinge kommun vara mer än tillräckliga skäl för att inte peka ut det som ett energiutvinningsområde.	Synpunkten noteras. Område Ö298 med användning energiutvinning har vägts bort i sin helhet. Allmänt intresse av väsentlig betydelse för naturvård ges företräde framför allmänt intresse av väsentlig betydelse för vindbruk. I området planeras ett områdesskydd.
071.02	Kävlinge kommun	Till yttrandet bifogar kommunen sina yttrande i avgränsningssamrådet för ett vindkraftsprojekt i Öresund, nordväst om grundområdet Sjollen. Kommunen ställer sig negativ till projektet, då det avviker från översiktsplanen, samt att vindkraftsparken skulle få stor visuell påverkan på kustmiljön och stor negativ påverkan på sundets ekologiska värden. Kommunen lyfter även att det gäller en av de mest trånga och exploaterade delarna av Öresund där all fartygstrafik till och från Östersjön ska samsas om utrymmet i Öresund med både yrkesfiskare och friluftsaktiviteter i sundet. Det finns alltså stor risk för negativa kumulativa effekter vid etablering av en vindkraftverkspark enligt förslaget. Se yttrande för mer information.	Synpunkten noteras. Område Ö298 med användning energiutvinning har vägts bort i sin helhet. Allmänt intresse av väsentlig betydelse för naturvård ges företräde framför allmänt intresse av väsentlig betydelse för vindbruk. I området planeras ett områdesskydd.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
072.01	LandInfra Energy AB	Landinfra noterar att några av de av Energimyndigheten förslagna energiområdena inte har inkluderats i förslaget. För Landinfras del gäller det Energimyndighetens förslag EÖ08 och EÖ09, belägna inom Ö254, inom vilka bolaget planerar för havsbaserade vindkraftsprojekt. Detta anser Landinfra är fel, då projektutvecklingen har inletts och därtill påverkansbedömningar på den marina miljön. Det kan mycket väl vara så att dessa områden är väl lämpade för havsbaserad vindkraft, om än i begränsad omfattning och det vore ytterst olyckligt om områden enbart baserat på befintlig och relativt begränsad kunskap väljs bort redan i planskede. Energimyndighetens förslag till energiområden EÖ08 och EÖ09 har framför allt goda förutsättningar för att tekniskt och finansiellt kunna etableras i närtid med befintlig teknik, vilket kan vara avgörande för att möjliggöra en snabb utbyggnad av havsbaserad vindkraft med låg elproduktionskostnad.	Område Ö254 utgör ett Natura 2000-områden med höga naturvärden. Samrådsförslaget ger därför företräde till användning natur framför allmänt intresse av väsentlig betydelse för vindbruk.
072.02	LandInfra Energy AB	Landinfra bedömer att det finns tillräckliga skyddsåtgärder och tekniska metoder avseende installation och drift som kan nyttjas för att möjliggöra begränsad utbyggnad av havsbaserad vindkraft även inom såväl befintliga områdesskydd som andra användningsområden. Det är ofta svårt att förutse påverkan av en etablering utan detaljerade undersökningar. Med anledning av detta anser Landinfra att det är av stor vikt att havsplanerna pekar ut möjliga områden för havsbaserad vindkraft utan att områden tidigt väljs bort enbart baserat på teoretiska kartstudier och utan platsspecifika undersökningar och utredningar, och att detta görs även inom områden där det vid en initial analys kan finnas intressekonflikter. Det är av stor vikt att påverkansbedömningar görs projektspecifikt utifrån de förutsättningar som respektive projekt har.	Synpunkten noteras. Förslagen till havsplanen ska ge vägledning om mest lämplig användning. Bedömning av mest lämplig innebär att vissa områden har prioriterats bort på grund av andra intressens behov. Även mellan samråd och granskning faller några områden bort, men ett stort antal energiområden kvarstår.
072.03	LandInfra Energy AB	Landinfra anser att det inte bör göras en skillnad mellan föreslagna energiområden och alternativa energiområden, utan samtliga områden bör ingå och pekas ut som föreslagna energiområden. I utpekandet av energiområden kan frågan om eventuella kumulativa effekter från andra eventuellt närliggande energiområden skjutas upp. Den kan lämpligen hanteras inom ramen för miljöprövningen på motsvarande vis som vid tillståndsgivning för landbaserad vindkraft. Då elimineras en risk för godtycklighet på tidigt stadium.	I processen mellan samråd och granskning har alla kvarvarande alternativområden blivit energiområden eller utredningsområden för energiutvinning.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
072.04	LandInfra Energy AB	Slutligen anser Landinfra att fler energiområden ska pekas ut i förslagen till ändrade havsplaner. Detta då det är flera faktorer som påverkar om ett havsbaserat vindkraftsprojekt kommer etableras eller ej, eller inom vilket tidsspann projektet kan etableras. Faktorer som är viktiga att beakta är inte enbart miljöaspekterna utan även den tekniska byggbarheten och att låg produktionskostnad kan uppnås, vilka båda är grundläggande för att en etablering ska bli av. Landinfra ser en stor risk med att målen för utbyggnad av havsbaserad vindkraft ej kommer att uppnås om allt för stora begränsningar av lämpliga energiområden görs, samt om det inte finns tillräckligt med energiområden som kan byggas inom ett kortare tidsperspektiv.	Ett större antal alternativområden har i granskningsförslaget blivit till energiområden eller utredningsområde energiutvinning. Dessa områden är en mix av områden som kan byggas med beprövad teknik, och områden som ligger längre fram i tiden.
083.01	Lomma kommun	I förslaget har områden där försvaret har intressen generellt utgått. I stället borde Sverige ta intryck av andra europeiska länder som på vissa platser kan samordna dessa intressen genom en sekretesskyddad dialog mellan försvarsmakt och aktörer som kan anpassa placering, teknik och utförande på ett sätt som möjliggör vindkraft även i dessa områden.	Synpunkten noteras.
083.02	Lomma kommun	Området som pekas ut vid och på Sjollen väster om Lommabukten (Ö298) är betydligt större i sitt påverkansområde än vad som anges då kabeldragningar till området kommer att krävas. Dessa behöver också pekas ut för att inte ge vilseledande information om hur stor fysisk påverkan havsplanen kommer att få.	Synpunkten noteras. Område Ö298 med användning energiutvinning har vägts bort i sin helhet. Allmänt intresse av väsentlig betydelse för naturvård ges företräde framför allmänt intresse av väsentlig betydelse för vindbruk. I området planeras ett områdesskydd.
083.03	Lomma kommun	Även då man flyktigt berör de miljökonsekvenser som energiutvinningen kan komma att få och samtidigt hänvisar till senare utredningsskede för frågorna så är det flera frågor som inte redovisas i den mån det redan finns kunskap. Det saknas också en mer djupgående redovisning av Öresunds särskilda förutsättningar där ovanligt många intressen redan behöver samsas i ett av världens mest trafikerade sund med den redan storskaliga påverkan som finns av transportsystem som Kastrup, hamnar, ledningar, friluftsliv samt utsläpp från Nordens mest tätbefolkade region. Här behöver man utveckla beskrivningarna av intressekonflikterna och då kommer det att bli tydligare hur problematiskt och inkräktande energiutvinning på denna plats är, en energiutvinning som trots allt kan finnas på annan plats eller ske på annat sätt.	Synpunkten noteras. Område Ö298 med användning energiutvinning har vägts bort i sin helhet. Allmänt intresse av väsentlig betydelse för naturvård ges företräde framför allmänt intresse av väsentlig betydelse för vindbruk. I området planeras ett områdesskydd.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
083.04	Lomma kommun	Öresund har trålförbud sedan 30-talet och allt kommersiellt fiske sker med nät vilket inte sker i något annat havsområde i Sverige. Det småskaliga kustfisket, skriver man, ska samsas med energiutvinningen. Samtidigt är det tydligt att det kommer att vara stora störningar i anläggningsskedet. För en näringsidkare som ska bedriva den typ av verksamhet där förutsättningarna helt fragmenteras flerårigt ter sig detta inte görbart. Till saken hör att just denna typ av fiskeverksamhet både får anses som hållbar och samtidigt är småskaligt kustfiske redan ansatt av flera försvårande faktorer, såväl administrativa som marknadsmässiga och fysiska.	Synpunkten noteras. Område Ö298 med användning energiutvinning har vägts bort i sin helhet. Allmänt intresse av väsentlig betydelse för naturvård ges företräde framför allmänt intresse av väsentlig betydelse för vindbruk. I området planeras ett områdesskydd.
083.05	Lomma kommun	Till Öresunds särskilda förutsättningar hör att mycket marin infrastruktur redan är problematisk då ledningsdragning behöver ske i mycket känsliga områden med mjukbottnar, ålgräsängar i världsklass och stora utpekat skyddsvärda områden som Lommabukten. Samtidigt kommer även anläggningsskedet i ett högproduktivt marint område som Sjollen (Ö298) naturligtvis få stora konsekvenser på marin fauna även under anläggningstiden då flera arter, som redan är undanträngda av andra intressen i sundet, födosöker i denna typ av områden.	Synpunkten noteras. Område Ö298 med användning energiutvinning har vägts bort i sin helhet. Allmänt intresse av väsentlig betydelse för naturvård ges företräde framför allmänt intresse av väsentlig betydelse för vindbruk. I området planeras ett områdesskydd.
083.07	Lomma kommun	Man skriver att man ska peka ut områden för ytterligare 90 TWh och att havsplanerna nu pekar ut områden för 101 TWh men att det inte räcker. Innebär det att den förändring man nu föreslår även innehåller de nu gällande utpekandena för energiutvinning? Alltså att de tillkommande områdena beräknas tillföra 71 - 81 TWh? Om plankartan redovisar alla områden för energiproduktion, även nu utpekade så behöver detta tydligare redovisas, även rubriken på planhandlingen bör i så fall ändras.	Ytterligare 90 TWh bygger på att tidigare plan möjliggjorde 20 - 30 TWh. Att möjliggöra ytterligare 90 TWh innebär då att möjliggöra för 120 TWh.
083.08	Lomma kommun	Hur kommer det sig att beräkningarna slår med upp till 10 TWh i nu gällande plan men att man nu i de förändringar som föreslås kan beräkna så noggrant som till 1 TWh när? Var redovisas hur beräkningarna sker och hur stor del som varje område i så fall bidrar med?	Produktionen beräknas utifrån ett schablonvärde om 5MW/km2 och 4000 fullasttimmar, utifrån Energimyndighetens underlag i steg 1-rapporten.
083.10	Lomma kommun	Man skriver ”När det gäller fågel och fladdermöss beräknas risken vara liten att dessa dör på grund av vindkraftverk jämfört med annan mänsklig påverkan, förutsatt att hänsyn till dessa risker tas vid lokaliseringen och utformning av vindkraftparker.” Detta behöver utvecklas utifrån ovan nämnda kritik då påståendet saknar belägg för generalisering på detta sätt.	Redogörelsen har reviderats.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
083.11	Lomma kommun	Lomma kommun konstaterar att om ekosystemansatsen ska gälla i svensk havsplanering så kan man inte peka ut ett område som Ö298 då man riskerar så höga förluster av biologisk mångfald att det just handlar om förluster på ekosystemnivå. Att satsa resurser på utredningar och tillståndsansökningar på denna typ av plats är oproportionerligt då utsikterna att få tillstånd är små. Eftersom HaV själva skriver i konsekvensbedömningen att den kumulativa, negativa påverkan på flera skyddade, känsliga arter riskerar att bli stor för denna plats, så ter sig havsplanering som ett onödigt verktyg om man pekar ut dylika områden.	Synpunkten noteras. Område Ö298 med användning energiutvinning har vägts bort i sin helhet. Allmänt intresse av väsentlig betydelse för naturvård ges företräde framför allmänt intresse av väsentlig betydelse för vindbruk. I området planeras ett områdesskydd.
083.6	Lomma kommun	Här [Öresund, Ö298] passerar mycket stora fågelflyttstråk med bland annat termikflyttande fåglar (t ex rovfåglar och tranor) som flyger där termikflaskhalsarna uppstår längs sydvästkusten, men detta nämns enbart för senare utredningsskeden. Flyttstråken för dessa arter består av individer som häckar i såväl Sverige som Ryssland, Norge och Finland vilket alltså innebär att en negativ påverkan kan slå oerhört hårt på populationsnivå. Enbart risken att detta skulle ske borde vara tillräckligt för att avbryta planerad havsbaserad vindkraft längs stråket, annars behöver man som minsta åtgärd skriva in höjdbegränsningar i plankartan.	Synpunkten noteras. Område Ö298 med användning energiutvinning har vägts bort i sin helhet. Allmänt intresse av väsentlig betydelse för naturvård ges företräde framför allmänt intresse av väsentlig betydelse för vindbruk. I området planeras ett områdesskydd.
083.9	Lomma kommun	För lilla n som benämning i plankartan står att man ska visa ”Särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden”. Korrekt kan antas är höga naturmiljövärden som i nu gällande plan?	Felet har korrigerats i granskningsförslaget.
043.02	Luleå kommun	I Program till Vision Luleå 2040 och tillika kommunens översiktsplan (ÖP21) finns inte utpekade områden för energiutvinning i havet. När översiktsplanen togs fram prioriterades försvarets intressen högre och vindkraftsetableringar till havs bedömdes riskera riksintresset totalförsvaret. Luleå kommun anser därför att försvarets synpunkter och rekommendationer behöver beaktas noggrant i förslaget till ändrad havsplan.	Synpunkten noteras.
043.05	Luleå kommun	På plankartan, område B110 anges att särskild hänsyn ska tas till totalförsvarets intressen. Luleå kommun anser att område B110 även bör omfatta särskild hänsyn till de höga naturvärden som finns här i likhet med område B111. Även här finns vikare (ringsäl) där isarna används för kutarnas överlevnad.	B110 har tagits bort i granskningsförslaget. men granskningsförslagets B112 som bland annat omfattar samrådsförslagets områden B11o anges med särskild hänsyn tillhöra naturvärden på grund av vikaresäl.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
043.06	Luleå kommun	Luleå Hamn utgör riksintresse för kommunikationer genom sin funktion som allmän hamn och är av EU-kommissionen utsedd CORE-hamn. Luleå kommun ser att föreslagna energiutvinningsområden kan riskera att påverka fartygstrafiken till/från hamnen negativt. Etablering av vindkraft inom de föreslagna områdena kan innebära begränsad tillgänglighet och nyttjande av riksintresset sjöfart. Tillgängligheten och sjösäkerheten för fartygstrafiken behöver utredas grundligt. Trafiken riskerar att påverkas och i synnerhet under vintertid när det är havsis i området. Detta ställer särskilda krav på fartyg och isbrytare, som måste anpassa sig efter de skiftande isförhållandena. Det är viktigt att beakta den expansion som Luleå Hamn AB står inför med kraftigt ökade transportbehov och ökad trafik till/från hamnen. Mellan åren 2020 och 2030 förväntas antalet fartygsanlöp öka från 600 fartyg per år till 2200-2500 fartyg per år. Det finns ytterligare viktiga aspekter som måste beaktas när det gäller samrådsförslaget och dess inverkan på sjöfarten. Luleå kommun anser därför att Sjöfartsverkets synpunkter och rekommendationer behöver beaktas noggrant i förslaget till ändrad havsplan.	I granskningsförslaget har B110 och norra delen av B113 tagits bort utifrån helhetsbedömning där bland annat vintersjöfart ingår.
043.07	Luleå kommun	Övergripande noterar Luleå kommun att det saknas ett avsnitt som berör säkerhetskänslig verksamhet och dess betydelse för havsplanerna. Med anledning av Sveriges omvärldsläge där flertal befarade säkerhetshotande händelser (säkerhetshotande verksamhet) bedrivits gentemot havsbaserad infrastruktur noteras det som bristfälligt att risker som följer av säkerhetshotande verksamhet som spionerі, sabotage, kartläggning inför påverkansoperationer, med mera, inte är beaktade. Luleå kommun föreslår att Havs- och vattenmyndigheten samråder med Säkerhetspolisen avseende säkerhetskänslig verksamhet och säkerhetshotande verksamhet som bedrivs mot Sverige på det nationella planet mot havsbaserad infrastruktur.	Förutsättningskapitlet om risker har uppdaterats avseende risk för sabotage på infrastruktur i svenskt vatten.
043.08	Luleå kommun	Luleå kommun anser vidare att avsnittet totalförsvarets civila del behöver kompletteras och fördjupas utifrån Vägledning för totalförsvarets intressen i samhällsplanering (MSB1646/ISBN: 978-91-7927-086-5). Riksintresset för totalförsvaret återspeglar inte alltid faktiska säkerhetskänsliga verksamheter. Det finns flera civila säkerhetskänsliga verksamheter som varken utgör riksintresse eller skyddsobjekt. Luleå kommun anser att havsplanen behöver beakta totalförsvarets rekommendationer och synpunkter noggrant i förslaget till ändrad havsplan.	Texten gällande totalförsvarets civila del har utvecklats i granskningsversionen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
043.09	Luleå kommun	Den totala kumulativa effekten av planerade vindkraftsetableringar i hela Bottenviken bör utvärderas noga i havsplanen och inte skjutas till efterkommande planering. Vindkraftsetableringar kan tillkomma i andra områden utöver havsplanens utpekade områden för energiutvinning. Detta bör tydliggöras i planförslaget och beskrivning av de kumulativa effekterna.	Kumulativa bedömningar redovisas i konsekvensbeskrivningen.
043.1	Luleå kommun	Behovet av förnyelsebar energi kommer att öka, inte minst i och med de industriella etableringar och omställning som planeras i Luleå- och Bodenregionen. Luleå kommun ska stimulera produktionen av förnyelsebar energi och ser därmed positivt på utvecklingen av en ökad energiproduktion till havs så länge totalförsvarets och sjöfartens intressen inte riskerar att påverkas negativt.	Synpunkten noteras.
043.10	Luleå kommun	Luleå kommun efterfrågar också tydligare beskrivning av möjliga kabelkorridorer samt på vilket sätt matning till elnätet på land kan ske. Även vid sådana områden kan påverkan samt intrång vara betydande vid en avvägning inför val av korridor.	Synpunkten noteras. HaV ser inte att det är möjligt att i dagsläget peka ut korridorer för anslutningskablar. Svenska kraftnät arbetar för att möjliggöra anslutning av havsbaserad elproduktion till det svenska elnätet. För närvarande pågår förstudier och förberedelser för olika genomförandeprojekt.
043.3	Luleå kommun	Luleå kommun noterar att de föreslagna områdena för energiproduktion är väl tilltagna i den norra delen av Bottenviken där Norrbottens kustkommuner berörs. Det framgår att de kumulativa effekterna behöver beaktas, men det är svårt att överblicka de kumulativa effekterna och vilken påverkan det får på totalförsvaret, sjöfarten, friluftsliv och kulturmiljö samt naturmiljön. Det vore önskvärt om det framgår hur stora vindkraftsparker som avses inom de föreslagna områdena. Det framgår att de norra delarna inte är utredda i lika stor utsträckning och då finns anledning att tro att de väl tilltagna ytorna är relativt schablonmässigt utlagda.	Generellt resonemang hur mycket som kan bebyggas med vindkraft har utvecklats i plandokumentet kapitel 6 Innebörd och konsekvenser.
0430.4	Luleå kommun	Det bör tydligare framgå hur den visuella påverkan kan bli och om det har betydelse för hur stora områden som tas i anspråk. Med tanke på att Bottenviken är islagd vintertid behöver det beaktas att ljussignaler reflekteras mer (och på längre avstånd) av snö, is och mörker. Ljussignaler på vindkraftverken kan få stor negativ påverkan på riksintresse friluftsliv samt på besöksnäringen och kulturmiljövärden.	HaV har i arbetet med granskningsförslaget kompletterat konsekvensbeskrivningen med en siktanalys samt visualiseringsexempel av en havsbaserad vindkraftpark, som visualiseras utefter olika avstånd.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
040.01	Lysekils kommun	Förvaltningen är positiv till syftet med havsplanerna: att bidra till en långsiktigt hållbar utveckling genom att förena näringspolitiska, sociala och miljömässiga mål. Lysekils kommun har tidigare lämnat yttrande över ansökningar om tillstånd för att anlägga vindkraftsparker där aspekter gällande områdesskydd inom utpekade områden för energiutvinning har hanterats. Förvaltningen redovisar inga synpunkter om specifika områden för energiutvinning i detta yttrande, men vill däremot belysa vikten av att framtida tekniklösningar och utformning inom områden för energiutvinning generellt ska fungerar i samexistens med värdena i Natura 2000-områden.	Synpunkten noteras.
040.02	Lysekils kommun	I kommunens dialoger har det efterfrågats en tydligare redogörelse för följande punkter/frågor i havsplanen med tillhörande konsekvensbeskrivning: stora delar av Europa tillämpas behovsstyrda system för hinderbelysning, medelintensivt rött ljus, i syfte att minska ljusföroreningen från vindkraftverken. Hur ser möjligheten ut, samt vilka är konsekvenserna, för att tillämpa behovsstyrda system för hinderbelysning inom utpekade områden för energiutvinning i havsplanen?	Sedan 2016 beviljas inte ansökningar om att få tillämpa behovstyrd hindersbelysning i Sverige på grund av militära luftfartens behov.
040.03	Lysekils kommun	Kommer områden för energiutvinning att kunna räknas in i målet att år 2030 skydda minst 30 % av havet inom EU, samt vilka krav ställer det i så fall på anläggningar och verksamhet inom dessa områden?	Frågan om vindkraftsparker kan utgöra ett områdesskydd ligger utanför havsplaneringen. Inom EU pågår ett arbete med vad som kan utgöra s.k. "other efficient areabased conservation measures" dvs. skydd som kan ingå i 30 %-målet.
040.04	Lysekils kommun	Det framgår i konsekvensbeskrivningen att den föreslagna energiutvinningen kommer att påverka yrkesfiskets lönsamhet negativt. Vilka konsekvenser och effekter kan ett införande av ekonomisk kompensation för yrkesfiskare få?	Frågan om ekonomisk kompensation hanteras inte i havsplaneringsprocessen.
040.05	Lysekils kommun	I konsekvensbeskrivningen anges att planen kan bidra till vissa positiva effekter på havsmiljön, så som minskat fisketryck på fiskresursen vilket gynnar resursens återhämtning. Hur stor positiv effekt kan det minskade fisketrycket innebära föråverkan på miljön utifrån olika framtida scenarion?	HaV har inte haft möjlighet att kvantifiera effekterna.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
040.06	Lysekils kommun	Kan implementering av kompensationsåtgärder vid anläggande och underhåll av vindkraftparker samt energiutvinning, leda till en förbättring av miljömässiga konsekvenser för havsmiljön, över och under ytan, vid olika scenarion?	Det kan vara en möjlighet att kompensera negativa effekter. Sk nature-inclusive-design är ett sätt att försöka ge förutsättningar för marint liv vid byggnation. Detta bedöms dock främst ligga på projekteringsnivå.
040.07	Lysekils kommun	I tillägg är det av stor vikt att det tydliggörs att elproduktionen från områdena för energiutvinning kan överföras direkt till enskild mottagare på land och ej enbart till Svenska kraftnäts transmissionsnät. Elbehovet kommer öka i Lysekils kommun, till stor del med anledning av Preems klimatomställning samt att Preem diskuterar en framtida produktion av elektrobränslen.	Texterna i bilagan Planeringsförutsättningar (tidigare del 7 Planeringsförutsättningar har uppdaterats gällande möjligheter att lösa alternativa överföringsvägar.
040.08	Lysekils kommun	Förvaltningen konstaterar att havsplaneförslaget, för Lysekils kommuns del, är i linje med rekommendationer i Blå ÖP, som i Lysekil utgör en del av kommunens översiktsplan, ÖP2023.	Synpunkten noteras.
028.13	Länsstyrelsen Blekinge län	Länsstyrelsen Blekinge anser att konsekvensbedömningen som presenteras borde ha arbetats mer i förslaget till havsplanerhandlingarna. I och med att de inte arbetats in går det att ifrågasätta hur mycket de kommit att påverka det liggande förslaget. Det är Länsstyrelsen Blekinges förhoppning att denna inkorporeras mer i handlingarna till granskningsskedet. I konsekvensutredningen tas de kumulativa effekterna upp, främst kopplat till vindkraftsetableringar, men även sjöfart. Det diskuteras dock endast i den bemärkelse att det behöver undersökas vidare. För att kunna fungera som ett stöd till handläggarna behöver detta tydliggöras och diskuteras i en större utsträckning och sammanhang för att just kunna minska möjliga kumulativa effekter på naturmiljön. Se även kommentar under rubriken ”internationella planer”.	HaV instämmer i att konsekvensbedömningen ska integreras i planeringsarbetet. Det sker en löpande integrering, men även mellan de olika planstegen. Bland annat är konsekvensbeskrivningen för samrådsförslaget ett viktigt underlag vid framtagande av granskningsförslaget.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
028.01	Länsstyrelsen Blekinge län	Länsstyrelsen Blekinge ser positivt på att det i samrådsförslaget anges flera nya utredningsområden för energiutvinning i havsområde Södra Östersjön jämfört med den nu gällande havsplanen, även om flertalet benämns som alternativa utredningsområden. Beaktat de krav den gröna omställningen innebär, ser länsstyrelsen positivt på intentionen att hitta platser för fossilfri energiutvinning. Det sistnämnda gäller för samtliga områden i havet utanför Blekinges kust. Länsstyrelsen i Blekinge är också medveten om länets strategiska vikt i försvarssammanhang och problematiken kring utpekandet av områden. En rapport om anslutningsmöjligheter i Karlshamnsområdet blir klar årsskiftet 2024/2025. Områden i Södra och Sydöstra Östersjön bör därmed pekas ut, med tanke på de begränsade nätkapaciteterna för anslutning totalt sett över landet.	Områden i södra och sydöstra Östersjön har nu pekats ut som förslag istället för alternativ.
028.02	Länsstyrelsen Blekinge län	Länsstyrelsen Blekinge saknar dock de två områden i Hanöbukten som är utpekade av energimyndigheten som riksintressen för vindbruk enligt 3 kap.6 § MB. Detta trots kontinuerlig information från såväl regionala samt lokala aktörer i Blekinge och att projektering till och med pågår i ett av dessa. Länsstyrelsen Blekinge vill också påpeka att båda områdena dessutom finns med i den politiskt förankrade och beslutade interkommunala havsplanen för Blekinges kustkommuner. Det är underligt att Havs och Vattenmyndigheten i detta fall frångått riksintresseanspråken för att i andra fall, exempelvis yrkesfiske m.fl., peka specifikt på att de följt de utpekade riksintresseanspråken i sina avvägningar. Det är av stor vikt att inte låta avslag på en tillståndsansökan 2016 av ett specifikt projekt sätta normen för lämplig användning inom ett helt område.	HaV föreslår ingen ändring när det gäller avvägning kring riksintresseanspråk för vindbruk i Hanöbukten. I gällande havsplan finns inga områden för energiutvinning redovisade i Hanöbukten. Riksintresseanspråk för totalförsvaret ges företräde framför de två riksintresseanspråk för vindbruk som Energimyndigheten meddelade 2013.
028.03	Länsstyrelsen Blekinge län	Det kan inte nog betonas hur angeläget det är att få till stånd mer elproduktion i elområde SE4, där självförsörjningsgraden av el är lägst i Sverige. Då är det viktigt att alla de områden som har tekniskt goda förutsättningar för etablering av havsbaserad vindkraft tas med, även om totalförsvarets intressen överlappar utanför Blekinges kustlinje. Den tekniska utvecklingen på området kan innebära att samexistens skulle kunna underlättas, villkorade tillstånd kan vara en sådan framgångsväg. Länsstyrelsen Blekinge menar att nya initiativ bör tas för att utreda samexistens mellan totalförsvarets intressen och vindbruk i hela havsområdet söder om Blekinge.	Synpunkten noteras. Generellt behöver arbetet med att hitta sätt att uppnå samexistens fortsätta.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
028.04	Länsstyrelsen Blekinge län	Länsstyrelsen Blekinge vill framföra att en ekonomisk aspekt av ökad elproduktion helt har förbisetts i konsekvensbeskrivningen, nämligen den generella utvecklingen av samhället. För att Blekinge ska nå den positiva befolkningsutveckling som anges i Blekinges regionala utvecklingsstrategi, Växtplats Blekinge (2022), krävs en stabil tillgång till billig el. Utan den tillgången blir det mycket svårt att locka såväl företag som människor till länet. En kraftig utbyggnad av havsbaserad vindkraft är en förutsättning för stabil tillgång till billig el. Detta är en förutsättning i hela södra Sverige.	Synpunkten noteras.
028.05	Länsstyrelsen Blekinge län	Fisket i Östersjön har en lång tradition och utgör en stor andel av det svenska yrkesfisket både värdemässigt och sett till fångstkvantitet. Yrkesfisket sker på mycket stora ytor och problematiken av de rörligare gränserna för yrkesfisket samt områden för den internationell fiskeflottan vore önskvärt. fiskeområden förändras dessutom mellan olika år och över längre tid vilket medför att gränsdragningarna till riksintressena inte alltid visar på alla de områden där fiske bedrivs. Fiskare från många länder fiskar i Östersjön och fiske inom havsområden utanför 12 nautiska mil från baslinjerna är gemensamt för samtliga länder som har gräns mot Östersjön och är medlemmar i EU. Det innebär att andra länders fiskare bedriver fiske inom stora delar av den svenska ekonomiska zonen. Inom vissa områden är det möjligt att andra EU-länders fiske står för betydligt större del än det svenska fisket i området. Ett tydligare resonemang kring problematiken av de rörligare gränserna för yrkesfisket samt områden för den internationell fiskeflottan vore önskvärt.	Att fisket är dynamiskt och förändras mellan år och över tid tas upp i bilaga Planeringsförutsättningar (tidigare del 7 Planeringsförutsättningar). Havsplanen vägleder om mest lämplig användning. Reglering av vem som får fiska, var fiske får bedrivas och så vidare bestäms inom fiskförvaltningen där EU:s gemensamma fiskeripolitik är styrande.
028.06	Länsstyrelsen Blekinge län	Försvarsintressena för totalförsvarets militära del är stora i Östersjön, vilket medför en tydlig intressekonflikt för att peka ut E-områden i Östersjön. Länsstyrelsen Blekinge konstaterar att försvarsintressena längs stora delar av den blekingska kusten hittills har inneburit en begränsande faktor i arbetet att föreslå områden för energiutvinning till havs. Länsstyrelsen Blekinge menar att det är av yttersta vikt att det sker en konstruktiv dialog för att hantera den intressekonflikten för en utveckling där de militära intressena kan samexistera med vindkraft till havs i Östersjön. Då havsplanerna blickar fram till 2040, bör ställningstaganden i havsplanerna inte låsa sig till dagens förutsättningar.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
028.07	Länsstyrelsen Blekinge län	Ur kulturmiljösynpunkt har Länsstyrelsen Blekinge ingen erinran mot den föreslagna havsplanen. Det ska dock informeras om att positionerna för kända vrak och marina arkeologiska lämningar inte stämmer i Fornlämningsregistret. Det förekommer också dubbletter av enskilda lämningar. Det kommer därför att ställas krav på tydliga bottenkarteringar inför etableringar av energiutvinning som påverkar bottenförhållanden. Vidare vill Länsstyrelsen informera om att det har tagits fram ett förslag på hänsynsområde som rör Blekinges östra skärgård med ön Utklippan enligt Länsstyrelsernas regleringsbrev RB34. Förslaget är inlämnat till Länsstyrelsen i Västra Götaland vilka kommer att lämna in nationella förslag till Havsmyndigheten under 2024. Blekinges förslag går ut på att Blekinges östra kust bör ha en fri horisontlinje från Östra skärgården och söderut vilket kan inverka på vindkraftverks föreslagna höjder.	Synpunkten noteras. Planeringsunderlag för marina kulturmiljövärden i den nationella havsplaneringen som tagits fram av kustlänsstyrelserna ligger till grund för utpekande av särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden i granskningsförslaget och anges för energiområden vid avstånd upp till 35 kilometer från värdeområden eller riksintresseanspråk för kulturmiljövården. Fortsatt analys av underlaget pågår.
028.08	Länsstyrelsen Blekinge län	Under januari 2023 inventerades utsjöområden i Blekinge med avseende på övervintrande fågel. Resultatet visar att det finns en del sjöfågel som övervintrar i Blekinges utsjöområden, särskilt sillgrisslor, tordmular, trutar och måsar. Sillgrisslor och tordmular övervintrar i det utsjöområde som överlappar med de föreslagna utredningsområdena för vindkraft, Ö269 (E(utr)fn) och Ö256 (E(utr)fn), men även område Ö252 (Gn). Även en del andra arter förekommer här. Generellt sett nyttjas Östersjön av många sjöfåglar som kan påverkas av vindkraftverk. Det finns fortfarande brister i kunskapsläget om vindkraftverkens effekter på sjöfågel, särskilt gällande kumulativa effekter och konnektivitet.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
028.09	Länsstyrelsen Blekinge län	Området betecknat med Ö269 gränsar i öster mot Natura2000-området Hoburgs bankar och Södra Midsjöbanken. Det får med fördel finnas en tydliggjord buffertzon mellan området avsatt för energiproduktion och Natura2000 i enlighet med rådande praxis. Även Ö256 är planerat som utredningsområde för energiutvinning. Detta område gränsar i öster direkt mot Natura2000 och havsplaneområde Ö254. En utpekad buffertzon bör tydliggöras även här Området Ö255 ligger inom ovannämnda Natura2000- området. Det är inte lämpligt att uppföra vindkraftparker i detta område på grund av områdets höga naturvärden och risken för påverkan på de arter (tumlare, tobisgrissla, ejder och alfågel) och livsmiljöer (sandbankar och rev) som avses att skyddas i området. Ett tillstånd enligt 7 kap 28a§ miljöbalken kan komma att krävas för verksamheter i utredningsområdena trots att de är utpekade för energiproduktion om verksamheten kan bedömas ha en betydande påverkan på utpekade livsmiljöer eller arter.	Synpunkten noteras. Havsplanen anger inte buffertavstånd till Natura 2000-områden, då detta avstånd bättre bedöms i en tillståndsprövning.
028.10	Länsstyrelsen Blekinge län	I den interkommunala havsplanen finns flera områden med potential för förutsättningar för sand- och grusutvinning utpekade, i den nationella syns endast en. När det gäller lagring av material kan behov av dumpningsplatser för rena muddermassor uppstå vid underhållsmuddring eller utökning av Blekinges hamnar och farleder, detta bör tas i beaktning i det kommande planarbetet för de nationella havsplanerna.	Enligt dagens regelverk är det förbjudet att dumpa avfall, såsom exempelvis muddermassor, i Sveriges sjöterritorium och ekonomiska zon. Dispens från detta förbud kan endast medges om avfallet kan dumpas utan olägenhet för människors hälsa eller miljön. Detta framgår av 15 kapitlet 27 och 29 §§ miljöbalken. Dispensprövningen ska vara restriktiv och enligt 63 § avfallsförordningen måste dispensen avse ett visst slag och en viss mängd avfall samt tiden, platsen och sättet för dumpningen. Eftersom det handlar om prövning av dispens från ett förbud sker inte heller någon avvägning mot de allmänna hänsynsreglerna i 2 kapitlet miljöbalken på det sätt som görs vid tillåtlighetsprövning av projekt i övrigt (se MÖD M 1260-14, Nya Vinga). Mot bakgrund av att det som huvudregel är förbjudet att dumpa avfall i havet har Havs- och vattenmyndigheten gjort bedömningen att det inte är ändamålsenligt att i havsplanerna peka ut platser där dumpning anges vara mest lämplig användning av havsområdet. Havsplaneringen bidrar dock till ett utökat kunskapsunderlag om Sveriges havsområden. Detta kan i sig utgöra en bättre grund vid framtida dispensprövningar och bedömningar av om avfall

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
			kan dumpas utan olägenhet för människors hälsa eller miljön.
028.11	Länsstyrelsen Blekinge län	Veterligen Länsstyrelsen Blekinge har heller ingen dialog förts med Blekinges kustkommuner kring det utpekade E-området i Hanöbukten, detta är en tydlig brist i havsplanens resonemang och avsikter gällande kommunens mark- och vattenanvändning med hänsyn till de intressen som föreligger på platsen. Precis som i föregående framtagande process anser länsstyrelsen Blekinge att kopplingen mellan det kommunala och statliga överlappet inom havsplaneområdet, såväl som kopplingen mellan MB och PBL behöver tydliggöras och utredas ytterligare för att minimera missförstånd mellan de framtagna planerna och det geografiska planeringsansvaret.	Synpunkten noteras. Resonemang om överlappet mellan statlig och kommunal planering finns i i del 1 i planförslaget. Det finns endast få avgjorda tillståndsprövningar som rör territorialhavet och som avgjorts sedan regeringen beslutade om befintlig havsplan i februari 2022.
028.12	Länsstyrelsen Blekinge län	Det är önskvärt att konsekvenserna i relation till etableringen av havsbaserad vindkraft inom Sveriges södra grannländer redovisas. Detta eftersom den samlade gränsöverskridande utvecklingen kan påverka flera av de viktiga områdena för bland annat tumlare och alfågel som finns i Östersjön. Det handlar särskilt om att uppmärksamma kumulativa effekter för djurpopulationerna som finns både till havs och i luften vilket behöver ses i ett större gränsöverskridande perspektiv	HaV delar synen att Sveriges och grannländers energiområden konsekvenser borde bedömas samlat. Nuvarande förfarande med Esbounderrättelse från planerande land har begränsningar.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
028.14	Länsstyrelsen Blekinge län	Parallellt med framtagandet av de statliga havsplanerna finns en interkommunal havsplan, upprättad av Blekinges fyra kustkommuner; Karlskrona, Ronneby, Karlshamn och Sölvesborg. Den kommunala havsplanen överlappar den statliga havsplanen geografiskt inom en del av territorialhavet. Målsättningen är att de båda havsplanerna ska ha samsyn inom de olika intresseområdena och stödja varandra. Det nuvarande förlaget från Havs och Vattenmyndigheten avviker från gällande interkommunal havsplan på några ställen, bl.a. gällande områden för energiutvinning samt sandutvinning och dumpning muddermassor.	Enligt dagens regelverk är det förbjudet att dumpa avfall, såsom exempelvis muddermassor, i Sveriges sjöterritorium och ekonomiska zon. Dispens från detta förbud kan endast medges om avfallet kan dumpas utan olägenhet för människors hälsa eller miljön. Detta framgår av 15 kapitlet 27 och 29 §§ miljöbalken. Dispensprövningen ska vara restriktiv och enligt 63 § avfallsförordningen måste dispensen avse ett visst slag och en viss mängd avfall samt tiden, platsen och sättet för dumpningen. Eftersom det handlar om prövning av dispens från ett förbud sker inte heller någon avvägning mot de allmänna hänsynsreglerna i 2 kapitlet miljöbalken på det sätt som görs vid tillåtlighetsprövning av projekt i övrigt (se MÖD M 1260-14, Nya Vinga). Mot bakgrund av att det som huvudregel är förbjudet att dumpa avfall i havet har Havs- och vattenmyndigheten gjort bedömningen att det inte är ändamålsenligt att i havsplanerna peka ut platser där dumpning anges vara mest lämplig användning av havsområdet. Havsplaneringen bidrar dock till ett utökat kunskapsunderlag om Sveriges havsområden. Detta kan i sig utgöra en bättre grund vid framtida dispensprövningar och bedömningar av om avfall kan dumpas utan olägenhet för människors hälsa eller miljön.
136.03	Länsstyrelsen Gotlandslän	Länsstyrelsen konstaterar att allmänt intresse av väsentlig betydelse för vindbruk ges företräde framför riksintresse för yrkesfiske i flera av de nya områdena avsedda för energianvändning (Ö213, 261, 271, 273). Ett allmänt intresse kan inte ges företräde framför ett riksintresse om riksintresset påtagligt skadas. HaV har angett att samexistens mellan yrkesfiske och vindbruk inte är möjligt, Länsstyrelsen delar den bedömningen. Detta tyder på att riksintresse yrkesfiske påtagligt skadas om områdena används för vindbruk. Då områdena inte är utpekade som riksintresse för vindbruk bedömer länsstyrelsen att det inte är möjligt att göra den avvägningen i havsplanen.	Se svar 105.04

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
136.04	Länsstyrelsen Gotlands län	Riksintresse för kulturmiljövård enligt 3 kap. 6 § MB Gotlands län har utbredda kulturvärden och har på land flertalet utpekade riksintresseområden enligt 3 kap. 6 § MB. För länet saknas utpekade riksintresseområden i havet men Länsstyrelsen vill påpeka att havsplaneområdet har kulturvärden som i många fall har en koppling till övriga intresseområden, både riksintressen och övriga allmänna intressen. Påtaglig skada kan uppstå om åtgärder utanför ett riksintresseområde påverkar värdena i området negativt (NFS2005:17). Planering ute till havs behöver därför ta hänsyn till visuell påverkan och sådana anläggningar som kan påverka läsbarheten hos riksintressets värden och uttryck negativt. Många av de gotländska riksintressena har kärnvärden som har uppenbara visuella och funktionella samband med havet, givet det karaktäristiska ölandskapet och människans historiska nyttjande av havet som en resurs.	I granskningsförslaget finns en redovisning av värdeområden för kulturmiljö i förhållande till förslagna områden för energiutvinning. Energiområdena anges med särskild hänsyn till höga kulturmiljövärde vid avstånd upp till 35 kilometer. Redovisningen av värdeområden baseras på länsstyrelsernas rapport Planeringsunderlag för marina kulturmiljövärden i den nationella havsplaneringen - Nationell sammanställning av regleringsbrevsuppdrag RB2021:3B4.
136.05	Länsstyrelsen Gotlands län	Riksintresse för friluftsliv enligt 3 kap. 6 § MB Gotlands län har inga utpekade riksintressen för friluftsliv enligt 3kap. 6 § MB inom havsplaneområdet men har utbredda natur- och kulturvärden och flera viktiga mål för friluftsliv och rekreation. För länet som ö är samspelet mellan land, kust och hav av stor vikt och något som ytterligare behöver förtydligas i planförslaget. Havet är för riksintresset mer än enbart ett värde, havet är också en resväg, en fond/utblick och en näring för fritidsfisket som också bidrar till att länets kulturmiljövärden. Genom att förtydliga behovet av samspel kan värdet av havet som aspekt för friluftslivet tydliggöras.	Synpunkten noteras. Granskningsförslaget har kompletterats med vägledning kring kulturmiljö. För friluftsliv finns fortsatt behov av utvecklat underlag.
136.06	Länsstyrelsen Gotlands län	Riksintresse rörligt friluftsliv enligt 4 kap. 2 § MB. I lagen avgränsades riksintresseområdena för rörligt friluftsliv grovt eftersom tanken var att den närmare avgränsningen skulle ske i den kommunala översiktsplaneringen i en dialog mellan kommunerna och länsstyrelserna. Det är i det sammanhanget som det är möjligt att bestämma mera preciserade gränser utifrån de lokala förutsättningarna och bestämmelsernas syfte. Det är också i den kommunala fysiska planeringen som innebörden av de geografiska riksintressebestämmelserna kan konkretiseras.	Synpunkten noteras. HaV bedömer att det finns behov av ett samlat planeringsunderlag för friluftsliv som återger hur användning av havet samverkar med lokala och regionala värden och vilken betydelse dessa har i den nationella havsplaneringen.
136.07	Länsstyrelsen Gotlands län	Länsstyrelsen ställer sig positiv till att det tillkommit energiområden i havsplanen, något som saknades i den förra versionen. Detta bidrar till arbetet att begränsa klimatförändringar och främja den gröna omställningen.	Synpunkten noteras
136.08	Länsstyrelsen Gotlands län	Havsplanen för Östersjön ska vara vägledande kring hur havets resurser används, bevaras och utnyttjas på bästa sätt. De förslagna energiområden som pekats ut runtomkring Gotland har alla beteckningen utredningsområden. I ett utredningsområde finns det goda förutsättningar för energiutvinning, men där vidare utredningar måste genomföras för att visa ifall just det är den mest lämpliga användningen gentemot andra intressen. Länsstyrelsen anser att en tydligare avvägning mellan de olika intressena behövs. Avsaknaden av avvägningar gör det svårt att se den strategiska och långsiktig visionen med att nyttja havet på bästa sätt.	Nästan alla områden i Östersjön betecknades som utredningsområden i samrådet, utifrån svårigheten att bedöma intresset för totalförsvarets militära del. Områdena runt Gotland har inte längre beteckningen utredning, om de inte ligger i fågelstråk där ytterligare data behövs.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
136.09	Länsstyrelsen Gotlands län	Länsstyrelsen ser positivt på att Havs- och vattenmyndigheten är tydlig med att samexistens mellan yrkesfiske och havsbaserad vindkraft är väldigt begränsad.	Synpunkten noteras.
136.10	Länsstyrelsen Gotlands län	Om fiskresursen i Östersjön ska kunna nyttjas i framtiden, får den antropogena påverkan, oavsett om det är genom övergödning, fiske, sjöfart eller vindkraftsexploatering, inte förhindra ett nyttjande. Därför måste fiskens livsmöjligheter (lek, uppväxt, födosök) skyddas från skadlig exploatering. I samrådsförslaget anges ofta fiskars lek- och uppväxtområden men inte födosöksområden eller vandringsområden.	HaV har inför granskningen lagt ut ett uppdrag till SLU Aqua för bedömning av påverkan på lax av vindkraft.
136.12	Länsstyrelsen Gotlands län	Länsstyrelsen i Gotlands län har för närvarande ett uppdrag att ta fram ändamålsenliga kulturmiljöunderlag till havsplanering i form av värdeområden. Leverans sker i två steg, först till samordnande Länsstyrelse och därefter till HaV. Värdeområdena har modellerats fram med stöd av densitetsanalyser av vrak i Östersjön, samt utifrån kopplingen mellan kust och hav. Av förklarliga skäl har detta underlag samt värdeområdena inte kunnat beaktas i samrådsförslaget och saknas därför. Länsstyrelsen i Gotlands län förordar att värdeområdena integreras i planerna och förslagsvis får en egen rubrik likt ”Natur och människor” samt att detta samråds med Länsstyrelsen senast inför granskning.	Planeringsunderlag för marina kulturmiljövärden i den nationella havsplaneringen som tagits fram av kustlänsstyrelserna ligger till grund för utpekande av särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden i granskningsförslaget och anges för energiområden vid avstånd upp till 35 kilometer från värdeområden eller riksintresseanspråk för kulturmiljövården. För Gotlands del anges särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden vid direkta överlapp mellan värdeområden och utpekade energiområden. Fortsatt analys av underlaget pågår.
136.13	Länsstyrelsen Gotlands län	Länsstyrelsen konstaterar att det inom havsplaneområdet finns gott om fartygslämningar, en del mycket välbevarade. Dessa fartygslämningar har en generell datering från åtminstone ca 1400-tal och framåt.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
136.14	Länsstyrelsen Gotlands län	Under rubriken Kultur på sida 84 - Kopplingen mellan värdekärnor utanför havsplaneområdet och havets roll i förståelsen av dessa framgår inte av beskrivningen. Exempelvis är Gotska sandön ett riksintresse där kultur- och naturmiljön är nära sammanlänkat. Det isolerade läget är både en anledning till och en del av förståelsen av de värdekärnor som finns där. De värden som finns i riksintresset riskerar att påverkas negativt av den typ av användning som föreslås, exempelvis kan det gälla höga och breda anläggningar, eller objekt som skapar mer konstanta ljusföroreningar (än från t.ex. sjöfart).	Med utgångspunkt i riksintresseanspråk för kulturmiljövården samt nytt omfattande underlag från länsstyrelsen (regleringsbrev) knyts särskilda hänsyn till höga kulturmiljövärden till energiområdena. Särskild hänsyn anges då energiområdet ligger inom zon på 35 km från värdeområde eller riksintresseanspråk för kulturmiljö.
136.15	Länsstyrelsen Gotlands län	Idag är inte elöverföringen mellan Gotland och fastlandet en del av det svenska transmissionsnätet och därför inte heller utpekat i havsplanen vilket annars skulle ge en vägledning i planering och tillståndsprövning. Planering pågår för att bygga ut transmissionsnätet till Gotland. Länsstyrelsen ser gärna att även planerad och potentiell infrastruktur för energiöverföring bör ingå i havsplanen.	Transmissions- och regionnät bedöms vara allmänt intresse av väsentlig betydelse i havsplanen. HaV inväntar resultat av påbörjat riksintressearbete hos MSB för att göra stamnätet till riksintresseanspråk innan ytterligare elinfrastruktur ritas ut i kartan.
136.16	Länsstyrelsen Gotlands län	Det anges att fiske sällan bedrivs på utsjöbankarna utan någon vidareutvecklad analys. Under senaste torskperioden bedrevs relativt intensivt passivt fiske på bankarna. Med torskens minskade förekomst minskade också lönsamheten i det passiva fisket med färre yrkesfiskare som följd. Även inskränkningar i fisket har gjort att det passiva fisket på bankarna i stort upphört. Trålfiske på bankarna är i många fall förenat med att redskapen rivs och därför undviks det. Det borde ingå i beskrivningen av yrkesfisket.	En mindre justering av texten har gjorts i granskningsförslaget.
136.17	Länsstyrelsen Gotlands län	I havsplanen beskrivs det att yrkesfiske efter torsk har mestadels bedrivits med trål, syns på mängden fiskad/fångad torsk och inte på antalet utövare där, det passiva fisket har bedrivits av betydligt fler fiskare. Det innebär att ur en samhällelig synpunkt har det passiva, ofta småskaligt bedrivna, torskfisket varit mer värdefullt. Ett synsätt där mängden fångad fisk utgör analysgrunden och inte fiskets betydelse i form av arbetstillfällen och andra värden som kommer samhället till nytta, gör att bedömningarna baseras på osäkra underlag.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
136.18	Länsstyrelsen Gotlands län	Tumlare Länsstyrelsen anser att energiområde Ö255 ska utgå. Det är inte lämpligt att peka ut energiområden inom Natura 2000-området Hoburgs bank och Midsjöbankarna eftersom etablering av havsbaserad vindkraft strider mot syftet med det skyddade området och kommer leda till att bevarandemålen ej kommer uppnås. Östersjötumlaren är akut hotad och varje individ skyddsvärd. Den bristande kunskapen och det blandade resultatet från studier kring huruvida kontinuerligt ljud från vindkraftsverk orsakar undanträngning av tumlare, gör att ett anspråk på tumlarens skyddsvärda utbredningsområde är olämpligt och motstridande för områdets bevarandemål.	I område Ö254 har mest lämplig användning bedömts vara N för området i sin helhet, efter länsstyrelsens beslut i natura-2000prövning. Detta innebär att Ö255 utgår från samråd till granskning. Avslaget i Natura 2000-prövningen har ännu inte vunnit laga kraft.
136.19	Länsstyrelsen Gotlands län	På grund av risk för eventuell undanträngning anser Länsstyrelsen att områden för energiutvinning inte bör ligga i direkt anslutning till skyddsvärda områden för tumlare där fortplantning förekommer. Undanträngning av Östersjötumlare från fortplantningsområden strider mot artskyddsförordningen 4 a §. Därför anser Länsstyrelsen att energiområdenas Ö261, Ö273, Ö256 gräns flyttas ut så att de inte ligger i direkt anslutning till Natura 2000-området Hoburgs bank och Midsjöbankarna.	Inrättande av eventuell buffertzon hanteras i Natura 2000-prövningen. När det gäller specifikt område Ö261 har det tagits bort i granskningsförslaget ör att minska påverkan på yrkesfiske.
136.20	Länsstyrelsen Gotlands län	Fågel Ö277 ligger inom ett område som är viktigt för fågel. Särskilt havsfåglar (sillgrisslor och tordmular) som passerar på väg till och från sina födosöksområden under häckningsperioden. Det finns en risk att Ö273 och Ö501 påverkar exempelvis alkors födosökning och att deras flyttning delvis sker genom dessa områden.	HaV noterar synpunkten och drar i planen uppmärksamheten till områdets nytta för fågel genom att markera området som utredningsområde i granskningsförslaget.
136.21	Länsstyrelsen Gotlands län	Energiområdena Ö271, Ö213, Ö509, Ö273, Ö501, Ö205 och Ö279 ligger inom det generella område som används eller kan användas av många migrerande fåglar över Östersjön. Dessa ovan nämnda energiområden har i konsekvensbeskrivningen klassats som att det har stor eller medelstor effekt på flyttande fågel. Med tanke på att stor osäkerhet ännu råder gällande stora vindkraftsparkers påverkan på fågel måste stor försiktighet visas och gedigna åtgärder tas för att utreda påverkan. När parkerna väl är upprättade finns risk att skyddsåtgärder bara till viss del kan begränsa effekten, och incitamentet att avbryta pågående vindkraftsverksamhet måste anses liten när de väl byggts upp. Den kumulativa effekten av att flertalet parker byggs inom dessa områden kan bli omfattande.	HaV noterar synpunkten. I granskningen finns alternativ med begränsad risk för påverkan på fågel.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
136.22	Länsstyrelsen Gotlands län	Energi För de utbredningsområden för energiproduktion som föreslås anges att ”vidare utredning i planering eller tillståndsprövning krävs för att avgöra om energiutvinning är den mest lämpliga.” Länsstyrelsen anser att det är en olycklig skrivning då vidare utredning och tillståndsprövning krävs för vindelsproduktion i samtliga områden som föreslås, energiutvinningsområden så väl som utredningsområden för energiutvinning och alternativa energiområden.	Avsikten är att lyfta behovet av utredning när det gäller specifika frågor, inte det allmänna behovet av detaljerade underlag vid en tillståndsprövning. För att förtydliga redovisas de specifika utredningsfrågorna för respektive utredningsområde i vägledningen för respektive havsområde.
136.23	Länsstyrelsen Gotlands län	Konsekvenserna för yrkesfisket beräknas som produktionsbortfall, minskat fångstvärde, utifrån dagens dominerande pelagiska fiske. Konsekvenserna för det småskaliga, kustnära och det passiva fisket med lokal förankring beräknas inte.	Synpunkten noteras. HaV är medvetna om att detta hanterats begränsat i konsekvensbedömningar. När det gäller samexistens är den generella bedömningen att det kan vara möjligt med passivt fiske och havsbaserad vindkraft.
136.24	Länsstyrelsen Gotlands län	Det anges på sida 100 att ”Om fiske skulle begränsas inom vindkraftsparker minskar fisketrycket inom energiutvinningsområdena, vilket kan gynna fiskresursen, bottenmiljöer och marina däggdjur”: Länsstyrelsen anser att detta är generella antaganden som inte är belagda i forskningen.	Synpunkten noteras.
136.25	Länsstyrelsen Gotlands län	Under Konsekvenser fisk och fisklek på sida 136 anges att ”Enligt nuvarande kunskap anses etablering av havsbaserad vindkraft inte utgöra ett hot mot fiskarter eller fiskpopulationer, förutsatt att tillräckliga hänsynssåtgärder införs som är anpassade till lokala förutsättningar.” Länsstyrelsen ställer sig frågande till kring vad som menas med nuvarande kunskap, hänsynsåtgärder och lokala förutsättningar och anser att det är för abstrakt beskrivet.	Formuleringen har nyanserats i granskningsdokumenten. Det är mycket som talar för att havsbaserad till havs inte utgör ett hot för fiskarter eller fiskpopulationer. Likväl kan vindkraft påverka fisk på olika sätt. Artsammansättningen kan skilja sig åt på ett påtagligt sätt mellan havsområden. Det är då av central betydelse att göra en lokal bedömning av hur fisk påverkas när vindparker ska anläggas.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
136.26	Länsstyrelsen Gotlands län	På sidan 70 har bedömningen utgått ifrån avstånd vid redovisningen av påverkan på intresseområden för energiutvinning. Länsstyrelsen håller dock inte med i bedömningen kopplat till de områden som är markerade runt Gotska Sandön (jmf. fig, 23). Gotska Sandön har kulturmiljövärden som är särskilt kopplade till det isolerade läget och naturen, särskilt tydligt är detta i riksintressets uttryck. Ljusföroreningar kan ha en negativ inverkan på området. En parameter som inte finns med är de fartygslämningar som finns i området. Det borde framgå genom en generell skrivning.	I konsekvensbeskrivningen har metod och bedömning för kulturmiljö uppdaterats. Marina lämningar har tagits hänsyn till utefter länsstyrelsernas värdeområden (redovisning av uppdrag RB2021:3B4) samt Kulturmiljöregistrets registrerade marina lämningar.
136.27	Länsstyrelsen Gotlands län	Länsstyrelsen håller med om analysen för tumlare på sida 56, andra stycket. Länsstyrelsen vill tillägga att den stora negativa effekten kan förekomma även under drift- och etableringsfasen av havsbaserad vindkraft inom eller i direkt anslutning till Östersjötumlarens skyddsvärda utbredningsområde vilket är högst olämpligt och strider mot Art- och habitatdirektivet.	Synpunkten noteras. Kunskapen om effekter i driftskedet är begränsade och det går inte att utesluta negativa effekter även om sannolikheten bedöms vara mindre.
136.28	Länsstyrelsen Gotlands län	De kartor som berör påverkan med hänseende på fågel innefattar flyttande fågel och övervintrande fågel. En komplettering med motsvarande karta för födosökande fåglar hade varit bra, då dessa annars riskerar att glömmas bort i processen. Om dessa avses rymmas inom någon av de befintliga kartorna bör detta pekas ut. Alkfåglar från Karlsöarna "flyttar" exempelvis inte genom område Ö277, men området berör deras födosökning på daglig basis underhäckningsperioden.	HaV har med ett datalager för "Kustfågel" i Symphony men saknar datalager för födosöksområde-fågel.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
136.29	Länsstyrelsen Gotlands län	Länsstyrelsen håller med om bedömningarna gjorda kring fågel på sidorna 51–55 samt första stycket på sida 77. Då utfallet av dessa planer potentiellt kan få stor negativ påverkan på fåglar och där kunskapsunderlaget för påverkan till stor del fattas, krävs att försiktighetsprincipen tillämpas. Risk finns att vindkraft i dessa områden kan komma att påverka fågelpopulationer på global nivå. Det bör också belysas att en viss variation mellan olika år kan förekomma för vilka områden/stråk som nyttjas och när detta sker och att dessa områden kan vara olika känsliga. Exempelvis kan väder och vind spela in, de undersökningar som genomförts till beslutsunderlag får inte bli för kort och snäv i sitt urval av underlag. Många arter migrerar dessutom nattetid, vilket kan missas utifrån vissa inventeringsmetoder.	Synpunkten noteras.
136.30	Länsstyrelsen Gotlands län	Ö255, Ö251 och Ö273 – Det kan förekomma eventuell risk för feltolkning/syftningsfel gällande födosöksdjup, då sillgrisslor och tordmular inte är beroende av något särskilt djup utan kan tillgodogöra sig hela Östersjöns vattenpelare under sitt pelagiska födosökande. Det är också viktigt att komma ihåg att även om Natura 2000-områden har utpekade rumsliga gränser är det påverkan på utpekade arter och naturtyper inom dessa områden som är det viktiga, oavsett om påverkan sker inom eller utanför Natura 2000-området. Detta gör att även vindkraftsparker långt från ett Natura 2000-område exempelvis kan ha en allvarligpåverkan på en viss population om denna passerar parken på väg till eller från Natura 2000-området, under exempelvis födosökande eller migration.	Synpunkten noteras.
136.31	Länsstyrelsen Gotlands län	Länsstyrelsen instämmer i stort den beskrivning som finns av effekter på klimat och ekonomiska effekter av energiutvinning som finns i konsekvensbeskrivningen. De samhällsekonomiska konsekvenserna om elproduktionen inte byggs ut i delar av dessa områden behöver dock förtydligas.	Konsekvensbedömningen avgränsas till de konsekvenser av havsplanens tillämpning.
136.32	Länsstyrelsen Gotlands län	Länsstyrelsen saknar en beskrivning av de kumulativa effekterna av förslaget och ser att detta behöver utvecklas, även tillsammans med de andra länderna i Östersjön. Länsstyrelsen instämmer i att samexistens som också tar hänsyn till kumulativa effekter är en viktig del i tillståndsprövning och ser gärna att det preciseras om/hur havsplanen ska användas för att ta hänsyn till kumulativa effekter.	HaV har ambitionen att i granskningen bättre fånga kumulativa perspektiv på bl.a. fågel.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
065.01	Länsstyrelsen Gävleborg	Länsstyrelsen Gävleborg anser att det behövs en prioritering mellan energiområden där de kustnära E-områdena i första hand bör undantas. För Gävleborgs län är det svårt att se någon särskild uppdelning av energiområden och alternativa energiområden i den förslagna havsplanen då det redan pågår samråds- och prövningsprocesser i samtliga områden. Det är svårt att i dagsläget se hur dessa områden kommer kunna beaktas på olika sätt i fortsatta processer. Kustnära energiområden bör vägas mot energiområden längre ut till havs där mer kustnära påverkar fler naturvärden, fler verksamheter och fler människor vilket försvårar arbetet med en vindkraftsetablering. Länsstyrelsen Gävleborg anser att det kan vara av vikt att lägga en prioritering mellan energiområdena för Södra Bottenhavet där prioriteringen i första hand bör ligga mot en etablering av de yttre energiområdena.	Synpunkten noteras. HaV ser behov av både mer kustnära områden och områden längre ut i ekonomisk zon.
065.02	Länsstyrelsen Gävleborgs län	Havs- och vatten myndigheten är tydlig med att det är tidigare fastställd havsplan som gäller tills den nya är antagen. De flesta verksamhetsutövare hänvisar i dagsläget till förslaget till nya havsplan. Det behövs tydligare vägledning kring hur förlaget till havsplan, inklusive bedömningar som görs där, ska hanteras i processer fram till att den nya planen har antagits. Till exempel om en park vill flytta en farled till ett område som enligt som enligt nya planförslaget skulle inkräkta i ett utpekat område E(utr). Är förslaget till havsplan något vi kan/bör ha med i avvägningen?	Havsplanen är ett vägledande planeringsunderlag. Beslutad havsplan är vägledande tills en ny havsplan blir beslutad. Vilka övriga underlag som används i bedömningen beror på lagstiftning eller på underlagates relevans.
065.03	Länsstyrelsen Gävleborgs län	Genom energiområdena B148-B149, B158 och B164 går ett fartygsstråk som omfattas av riksintresseanspråk för sjöfart. I beslutad havsplanen anges att företräde ges åt energiutvinning. I det nya planförslaget ligger farleden kvar enligt tidigare havsplan och sammanfaller inte med riksintresset. Hur ställer vi oss till riksintresset, kommer det att flyttas för att överensstämma med havsplanen?	Enligt 3 § hushållningsförordningen (1998:896) ska länsstyrelsen när det gäller ett område som omfattas av en beslutad havsplan enligt 4 kap. 10 § miljöbalken grundas på planen.
065.04	Länsstyrelsen Gävleborgs län	Länsstyrelsen Gävleborg föreslår att det i kommande havsplaneringsprocess bör tydliggöras vad som bygger på evidensbaserad forskning och det som i stället är teoretiska spekulationer. Det kan exempelvis ske genom tydligare ordmarkörer, genom tydliga källhänvisningar eller fotnotssystem. Ett exempel är resonemangen om risken för ökad spridning av oönskade arter till följd av vindkraftutbyggnad (fundament). Det är viktigt att veta om detta har eller saknar grund i vetenskapliga observationer eller om det är mer än bara antaganden och spekulationer.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
065.05	Länsstyrelsen Gävleborgs län	Länsstyrelsen Gävleborg vill i samrådet lyfta de utpekade riksintressen för naturvård och friluftsliv enligt 3 kap. 6 § MB liksom de skyddade områdena enligt 7 kap. MB, inklusive strandskydd som finns längs kusten utanför havsplaneområdet. Värdena behöver beaktas utifrån den indirekta och kumulativa påverkan som kan komma att påverka dessa både på kort och lång sikt i form av landskapsbildsförändringar och ökande bullernivåer. Det är förståeligt att tillhörande infrastruktur, som kabelkorridorer m.m., inte omfattas av planförslagen. Länsstyrelsen Gävleborg anser dock att det är en brist i underlaget då det krävs för att realisera energiutvinning i de föreslagna energiområdena.	Synpunkten noteras.
065.06	Länsstyrelsen Gävleborgs län	Energiområdet Gretas Klackar har flera naturvärden då det är en utsjöbank som fungerar som refugie för flera arter samt bibehåller en konnektivitet mellan utsjöbankar söderut (Finngrunden) och norrut (Vänta litets grund).	Informationen noteras.
065.07	Länsstyrelsen Gävleborgs län	Inom arbetet med grön infrastruktur har Länsstyrelsen Gävleborg pekat ut värdetrakter för hav och kust för länets kustområden vilket bör nämnas i underlagen, eftersom det fortsatt kan bidra som planeringsunderlag för kustkommunerna och verksamhetsutövare inför att åtgärder ska vidtas. Flera områden längs kusten mot södra Bottniska viken är även formellt skyddade som reservat där flera områden ingår i Natura 2000-nätverket. Det finns som nämnts ovan även ett pågående arbete med att bilda nationalpark på Hornslandet i Hudiksvalls kommun. Det nämns kort på s.46 i konsekvensbeskrivningen och är något som Länsstyrelsen Gävleborg vill uppmärksamma särskilt i samband med indirekta effekter av förslagen på kustnära energiområden.	I plandokumentets bilaga med planeringsförutsättningar (motsvarar samrådsförslagets del 7) redogörs för de regionala handlingsplanerna för grön infrastruktur.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
065.08	Länsstyrelsen Gävleborgs län	Länsstyrelsen Gävleborg anser att det finns en brist i redovisningen av reveffekters positiva och negativa påverkan. Reveffekt behöver inte enbart vara en positiv konsekvens av fundament i vattnet. I konsekvensbeskrivningen på sidan 27 beskrivs att ”I områden med mjukbotten kommer bottenfasta fundament innebära en introduktion av nytt hårt substrat. Här kan så kallade reveffekter uppkomma som bidrar till biologisk mångfald och en positiv effekt, men också viss risk för spridning av oönskade främmande arter.” Men att introducera en annan typ av substrat (hårda fundament på mjukbotten) behöver inte enbart vara positiv för biologisk mångfald. Det finns flera arter som på ett eller annat sätt kopplas till mjukbotten som inte nödvändigtvis behöver gynnas av fler konstgjorda rev. När introduktionen blir i en stor skala vet vi inte vilken konsekvens det blir för arter kopplade till mjukbotten. Att benämna detta som enbart bidragande till biologisk mångfald är nödvändigtvis inte en korrekt beskrivning vid en storskalig utbyggnad av vindkraftsfundament.	Texten har nyanserats.
065.09	Länsstyrelsen Gävleborgs län	Länsstyrelsen Gävleborg föreslår att Riksintresseområde för yrkesfiske österbom Finngrundet (RI YF 2 HP) pekas ut som ”lilla n” med motiveringen att det är ett rekryteringsområde och övervintringsområde för strömming. Länsstyrelsen Gävleborg har under flera år lyft problematiken med det storskaliga trålfisket i Bottenhavet och redan 2004 presenterade Länsstyrelsen Gävleborg konsekvenser vid ett sådant nyttjande. När flera forskare och EU kommissionen också påpekar risker med pågående fiskeuttag anser Länsstyrelsen Gävleborg att det inte är försvarbart att det läggs sådan vikt vid riksintresseområde för yrkesfiske öster om Finngrundet i Havsplanen.	HaV bedömer att det är ett viktigt område för yrkesfiske. Planeringen utgå från befintlig reglering av yrkesfisket. En ändrad reglering kan innebära nya planeringsförutsättningar som i förlängningen leder till reviderad planering.
065.10	Länsstyrelsen Gävleborgs län	Länsstyrelsen Gävleborg anser att värdet i Södra Bottenhavet som en del av Östersjöns stora estuarium till omgivande hav också bör lyftas. I ett globalt perspektiv kan detta relativt unga hav med en salinitetsgradient vara ett värde att skydda i sig. Om en storskalig exploatering påverkar strömförhållanden ger det konsekvenser på ett sätt som vi kanske inte förstår följden av idag. Ändring av strömförhållanden kan exempelvis påverka omblandningen av vattenmassan vilket skulle kunna ge förändrade förhållanden för planktonsamhällena. Det i sin tur skulle kunna ge oanade konsekvenser för exempelvis algblomningar, syrefattiga bottnar och framför allt föda för andra arter. Med problematiseringen vill Länsstyrelsen Gävleborg lyfta den komplexitet som finns med utpekandet och även lyfta andra värden än energiutvinning.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
065.11	Länsstyrelsen Gävleborgs län	För område B149 anges bland annat n (särskild hänsyn till höga naturvärden) där området även beskrivs med meningen ”Särskilt låg miljöpåverkan” (i tabell 3), skrivningen upprepas inte för något annat område i tabell 3 och beskrivs inte närmare i texten, varför det bör tydliggöras vad syftningen är med denna mening i tabellen.	Låg miljöpåverkan är en del av ett kriterium om hög ursprunglighet som använts för att identifiera särskilt hänsyn till höga naturvärden.
065.12	Länsstyrelsen Gävleborgs län	Länsstyrelsen Gävleborg har tidigare informerat om den kunskapsbrist som råder vad gäller naturvärden i djupare områden ute till havs. En viktig förutsättning för utpekande av n/N-områden har varit kunskapsunderlag som ska ligga till grund för de bedömningar som görs. Där kunskapsbrist råder är det därmed naturligtvis svårt att peka ut särskild hänsyn till natur. Länsstyrelsen Gävleborg vill därmed lyfta fram att huvudkriteriet för utpekandet av n/N-områden delvis kan vara missvisande där det potentiellt kan finnas höga naturvärden där vi idag saknar kunskap.	HaV föreslår ingen ändring systemet med hänsyn till höga naturvärden. Särskild hänsyn till höga naturvärden baseras på kända och identifierade värden. Det framgår av förslaget att det kan finnas höga naturvärden i andra områden.
065.13	Länsstyrelsen Gävleborgs län	Ur ett artskyddsperspektiv ser Länsstyrelsen Gävleborg att det finns stora osäkerhetsfaktorer och kunskapsluckor om skyddade arters användning av planområdet som helhet liksom vilken betydelse nya förslag kan komma att ha på förekommande fridlysta arters populationsutveckling. Länsstyrelsen Gävleborg anser därför framför allt att kumulativ påverkan på förekommande arter av sjöfåglar, fladdermöss och marina däggdjur är aktuellt att bedöma ur ett artskyddsperspektiv inom ramen för strategisk miljöbedömning. Artskyddsförordningen omnämns på s. 169 i samband med konsekvensbeskrivningens sammanställning av åtgärder för att förebygga, hindra, motverka eller avhjälpa negativa miljöeffekter i enlighet med skadelindringshierarkin. I övrigt nämns inte artskydd närmare i underlagen.	HaV undersöker möjligheterna att stärka artskyddskopplingen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
065.14	Länsstyrelsen Gävleborgs län	De senaste länstäckande kustfågelinventeringar som gjordes inom arbetet med miljöanalys är från 1997, 1998 och 2007. Därefter har endast stickprovsvisa men årliga datainsamlingar gjorts som sammanställts i samarbete med länsstyrelserna i Norrbottens, Västernorrlands län i rapporten ”Häckande kustfåglar i Bottniska viken 2010–2020 - Populationstrender, utbredningar och miljöindikatorer”. Syftet med datainsamlingen i de senare inventeringarna är att snabbare kunna upptäcka kraftiga förändringar i kustfågelbestånden, vilket inte ger en lika omfattande bild av fågelfaunan längs just Gävleborgskusten som tidigare inventeringar men utgör ett övergripande underlag för bevakningen och trenderna. Länsstyrelsen Gävleborg anser att ovan nämnda rapport ska användas som underlag i havsplaneringen.	HaV tackar för kunskapsunderlaget.
065.15	Länsstyrelsen Gävleborgs län	Havsplanen och konsekvensbeskrivningen saknar en tydlig modell för hur visuell påverkan från vindkraftsparkerna avseende hur de påverkar kulturmiljöer (och andra intresseområden) ska kunna värderas. Eftersom de planerade verken förefaller bli ca 350 meter höga finns inga jämförbara områden att utvärdera och påverkan på kulturmiljöerna blir högst osäkra att värdera i detta skede.	När det gäller visuell upplevelse har konsekvensbeskrivningen har kompletterats med en siktanalys samt visualiseringsexempel av en havsbaserad vindkraftpark, som visualiseras utefter olika avstånd. I fråga om exempelvis kulturmiljö behöver hänsynsavstånd till värdeområden och berörda riksintresseanspråk för kulturmiljö bedömas i ett lokalt perspektiv, såsom indirekt påverkan på kulturmiljövärden av energiutvinning i kustnära områden.
065.16	Länsstyrelsen Gävleborgs län	Påverkan på marinarkeologiska värden blir också mycket svåra att värdera, givet att kunskapsunderlagen är otillräckliga. Utanför mer vraktäta områden finns dock en gles spridning över, förefaller det, hela det utpekade havsområdet. Bevaringsförhållandena i Östersjön, Bottenhavet och Bottenviken förefaller vara allmänt goda. Att områden då pekats som att ha ingen påverkan på kulturmiljön kan redan utifrån detta sägas vara fel.	HaV lyfter i konsekvensbedömningen utifrån dagens kunskap om marina lämningar ur Kulturmiljöregistret samt länsstyrelsernas värdebeskrivningar (regleringsbrevsuppdrag RB2021:3B4) och påpekar att det finns risk för negativ påverkan på kulturmiljön.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
065.17	Länsstyrelsen Gävleborgs län	Det saknas också en modell för hur kumulativa effekter på kulturmiljön i området utanför Gävleborgs län ska kunna värderas. Både visuella effekter och påverkan på de marinarkeologiska lämningarna kan ju förutses kunna få en mycket större sammanlagd effekt om många av de utpekade områdena för vindkraftsparker realiseras här.	Konsekvensbeskrivningen kompletteras med en uppdaterad metod för att kunna täcka de visuella effekterna, samt en tydligare beskrivning vad det gäller förekomst av marina lämningar. Bedömningen av kulturmiljö väntas täcka kända marina lämningar utefter Länsstyrelsernas utpekade värdeområden för kulturmiljö.
065.18	Länsstyrelsen Gävleborgs län	*(Utifrån arbetet med utpekande av värdeområden för kulturmiljö i Gävleborgs län)* Områdena B152 och i viss mån B156 påverkar värdeområdet Norrlandet. Det är främst visuell påverkan, men även potentiell risk för ledningsdragningar genom områdets mer vraktäta delar. Området B152 utgör stor miljöpåverkan och området B156 mer måttlig miljöpåverkan på värdeområdet.	Planeringsunderlag för marina kulturmiljövärden i den nationella havsplaneringen som tagits fram av kustlänsstyrelserna (regleringsbrevsuppdrag RB2021:3B4) ligger till grund för utpekande av särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden i granskningsförslaget. Bland annat i område B152 och B156. Fortsatt analys av underlaget pågår. Underlaget utgör även del i bedömningen av konsekvenser på kulturmiljövärden.
065.19	Länsstyrelsen Gävleborgs län	*(Utifrån arbetet med utpekande av värdeområden för kulturmiljö i Gävleborgs län)* Värdeområdena Iggö-Iggöhällans förlisningsområde, Norrsundet och Axmar Bruk & förlisningsområde kan främst påverkas av potentiella ledningsdragningar genom områdets mer vraktäta delar.	Synpunkten noteras. Planeringsunderlag för marina kulturmiljövärden i den nationella havsplaneringen som tagits fram av kustlänsstyrelserna ligger till grund för utpekande av särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden i granskningsförslaget. Fortsatt analys av underlaget pågår.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
065.20	Länsstyrelsen Gävleborgs län	*(Utifrån arbetet med utpekande av värdeområden för kulturmiljö i Gävleborgs län)* Området B146 påverkar värdeområdena Storjungfrun och Storjungfruns förlisningsområde, Söderhamnsfjärden Rönnskär och Skärså Prästgrundet. Det är främst visuell påverkan, men även potentiell risk för ledningsdragningar genom områdenas mer vraktäta delar. Området B146 utgör stor miljöpåverkan.	Planeringsunderlag för marina kulturmiljövärden i den nationella havsplaneringen som tagits fram av kustlänsstyrelserna ligger till grund för utpekande av särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden i granskningsförslaget, bland annat i område B146. Fortsatt analys av underlaget pågår. Underlaget utgör även del i bedömningen av konsekvenser på kulturmiljövärden.
065.21	Länsstyrelsen Gävleborgs län	*(Utifrån arbetet med utpekande av värdeområden för kulturmiljö i Gävleborgs län)* Området B142 och B148 påverkar värdeområdena Agö-Kråköarkipelagen och Bålsön Kuggörarna. Det är främst visuell påverkan, men även potentiell risk för ledningsdragningar genom områdenas mer vraktäta delar. Områdena B142 och B148 utgör måttlig miljöpåverkan.	Planeringsunderlag för marina kulturmiljövärden i den nationella havsplaneringen som tagits fram av kustlänsstyrelserna ligger till grund för utpekande av särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden i granskningsförslaget, bland annat i område B142 samt B164 (Där samrådsförslagets område B148 ingår). Fortsatt analys av underlaget pågår. Underlaget utgör även del i bedömningen av konsekvenser på kulturmiljövärden.
065.22	Länsstyrelsen Gävleborgs län	*(Utifrån arbetet med utpekande av värdeområden för kulturmiljö i Gävleborgs län)* Området B150 påverkar värdeområdena Bålsön Kuggörarna och Gnarpskustens fornlämningsmiljö. Det är främst visuell påverkan, men även potentiell risk för ledningsdragningar genom Bålsön Kuggörarnas mer vraktäta delar. Områdena B150 utgör (potentiellt) stor miljöpåverkan.	Synpunkten noteras. Hänsyn till höga kulturmiljövärden anges för energiområden.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
065.23	Länsstyrelsen Gävleborgs län	Områdena B160 och B161 har pekats som att ha ingen effekt på kulturmiljön, men det är felaktigt eftersom det finns vrak inom områdena. De måste alltså sägas ha effekt på kulturmiljön.	Konsekvensbeskrivningen inkluderar marina lämningar i bedömningen för kulturmiljö genom länsstyrelsernas utpekanden av värdeområden för kulturmiljö. De föreslagna energiområden som inte omfattas av ett värdeområde för kulturmiljö, men har registrerade marina lämningar inom sig redovisas i konsekvensbeskrivningen.
135.01	Hallands län	Länsstyrelsen delar regeringens bedömning att det är av stor vikt att samhällsplaneringen ska planera för en kraftigt ökad elanvändning fram till 2045. Länsstyrelsen menar att en ökad elektrifiering är ett centralt verktyg för att genomföra en genomgripande klimatomställning, i syfte att begränsa den globala uppvärmningen. Samtidigt kan en ökad elektrifiering bidra till bibehållen och stärkt konkurrenskraft för det svenska näringslivet, vilket i förlängningen bidrar till ekonomisk tillväxt.	Synpunkten noteras.
135.02	Hallands län	Länsstyrelsen menar att en ökad produktion av fossilfri el är en viktig del i samhällets elektrifiering och att Sverige, med sin långa kuststräcka, har mycket goda förutsättningar för en storskalig utbyggnad av havsbaserad vindkraft. Höga havsbaserade vindkraftverk med stora turbiner kan utnyttja kraftiga vindar och bidrar med en jämnare tillförsel av el än mindre landbaserade anläggningar. Därav ser Länsstyrelsen positivt på att havsplanerna ska möjliggöra ytterligare minst 90 terawattimmar i årlig elproduktion. Havsbaserad vindkraft kan också realiseras betydligt snabbare än nya kärnreaktorer. Detta är av stor vikt då flera elintensiva etableringar planeras i Sverige redan under de närmaste tio åren.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
135.04	Länsstyrelsen Hallands län	Länsstyrelsen önskar att fördelarna med ökad produktion av elenergi kommer betonas tydligare i havsplanerna och att det också behöver säkerställas att planerna verkligen möjliggör ytterligare minst 90 terawattimmar i årlig produktion.	Havsplanens vägledning är att områden för energiutvinning bör kunna tas i anspråk så att det motsvarar sammanlagt 120 TWh årlig elproduktion i de tre havsplaneområdena, vilket motsvarar cirka 40 procent av områdenas yta angivna för energiutvinning och utredningsområde i granskningsförslaget.
135.05	Länsstyrelsen Hallands län	I planen nämns att man bör eftersträva en försiktighet i etableringstakten av havsbaserad vindkraft. Detta eftersom kunskapen om konsekvenser fortfarande är låg. I planen nämns vikten av att det kommer till ett nationellt systematiskt uppföljningsarbete av havsbaserad vindkraft. Länsstyrelsen i Halland delar dessa uppfattningar.	Synpunkten noteras, HaV håller sig kontinuerligt uppdaterade tillsammans med andra ansvarig myndigheter om forskning relaterat till hälsoeffekter från exempelvis buller.
135.06	Länsstyrelsen Hallands län	Den redovisade indelningen i energiområden och alternativa energiområden ger vägledning om vilka områden som är prioriterade för energi som mest lämplig användning. När planen även anger utredningsområde för energiutvinning och alternativtutredningsområde för energiutvinning, blir det svårare att se hur intressena inom samma område prioriteras i förhållande till varandra.	Alternativa energiområden användes i samrådet för att inhämta information om flera möjliga områden för energi och för att belysa olika konsekvenser. I granskningsförslaget anges användning energi för de områden där energi bedöms vara den mest lämpliga användningen. Utredningsområde energiutvinning anges för områden där det finns ett större behov av att utreda specifika frågor.
135.07	Länsstyrelsen Hallands län	För att planen ska vara ett användbart verktyg kan inte alla intressen redovisas ovanpå varandra, utan en första bedömning av områdets lämplighet för havsbaserad vindkraft bör vara genomförd, jämför 2 kap.6 § miljöbalken. Länsstyrelsen anser att havsplanens förslag att redovisa vilka intressen som kan samexistera tillsammans med havsbaserad vindkraft, och vilka intressen som inte kan samexistera, är bra som ett första urvalssteg. Områden som inte är lämpliga för havsbaserad vindkraft bör också anges i planen.	I förslaget redovisas både lämpliga och olämpliga områden.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
135.08	Länsstyrelsen Hallands län	En bedömning av kumulativa effekter bör göras. Det kan vara kumulativa effekter för övervintrande sjöfågel, för tumlare, för yrkesfisket, för Försvarsmakten, för sjöfarten, m.m. Frågan är hur många havsbaserade vindkraftsparker som kan uppföras i södra Västerhavet innan de kumulativa effekterna blir för stora. Tål södra Västerhavet att alla de områden som betecknas med stort E, energiutvinning, och alla områden som betecknas med E (utr), utredningsområde energiutvinning alternativ, bebyggs med vindkraftverk?	En kumulativ bedömning redovisas i konsekvensbeskrivningen.
135.09	Länsstyrelsen Hallands län	Det vore värdefullt om den danska havsplanen kunde ses på flera av kartorna över Västerhavet.	Sveriges och våra grannländers havsplaner kan ses på EU:s webbplats för EMODNET samt på HELCOM:s webbplats för BASEMAPS. I samrådets konsekvensbeskrivning redovisas områden för energiutvinning i grannländers havsplaner i figur 14 på s.52. Observera att den juridiska betydelsen av havsplaner skiljer sig åt betydligt mellan länder.
135.10	Länsstyrelsen Hallands län	Det vore en fördel om man kunde särskilja det småskaliga fisket från det storskaliga när man beskriver konsekvenserna. I Halland är fisket i huvudsak småskaligt. Fisket i Halland är en näring som inte bara ger oss ett livsmedel utan även är viktig för Hallands identitet och kulturmiljö. När man mäter den ekonomiska effekten för fisket i landningsvärde kan minskningen verka liten, men för det småskaliga fisket kan det vara avgörande. Det småskaliga fiskets betydelse bör framgå liksom planförslagets påverkan på detsamma.	Noterat. Bedömning kompletteras med översiktlig beskrivning av dessa aspekter inför granskning. En fördjupad analys om yrkesfiske och samhällsekonomisk analys tas fram med stöd av extern konsult. Resultat förväntas bli klart efter sommaren 2024.
135.11	Länsstyrelsen Hallands län	Längs Hallands kust finns 4 områden för vindkraft utpekat mycket nära kusten, V317, V305, V363 och E364. Dessa områden sträcker sig utefter kusten och skulle, om alla byggs ut, utgöra en ca 3,3 mil lång vindkraftpark. Dessa områden ligger endast ca 1 mil ut från kusten.	Område V363 har utgått i granskningsförslaget. När det gäller utpekade energiområde när inte avsikten att alla områden ska bebyggas eller bebyggas i sin helhet. För att nå målbilden 120 TWh behöver ca 40 % av havsplanernas totala för energiutvinning tas i anspråk.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
135.12	Länsstyrelsen Hallands län	Länsstyrelsen i Halland anser att visualiseringar ska tas fram i havsplanen för att visa hur parkerna kan se ut från kusten. De kumulativa effekterna av vindkraftens påverkan på utblickarna från kusten måste framgå. Påverkan på landskapsbilden ska även beskrivas i samband med riksintresset enligt miljöbalkens 4 kap 2 § längs Hallands kust.	När det gäller Hallands kust har V363 tagits bort vilket innebär mindre påverkan på värden vid kusten. Konsekvensbeskrivningen har kompletterats med en siktanalys samt visualiseringsexempel av en havsbaserad vindkraftpark, som visualiseras utefter olika avstånd.
135.13	Länsstyrelsen Hallands län	Slutligen bör det förtydligas att Hallands topografi gör att allt som sker till havs får stort genomslag på land. Detta är något som bör tydliggöras i konsekvensbeskrivningen.	HaV har i arbetet med granskningsförslaget kompletterat konsekvensbeskrivningen med en siktanalys samt visualiseringsexempel av en havsbaserad vindkraftpark, som visualiseras utefter olika avstånd.
135.14	Länsstyrelsen Hallands län	Kulturmiljövårdens planeringsunderlag för havsplanering är fortfarande inte sammanställt eller avrapporterat till havsmyndigheten, varför detta underlag i stort sett saknas i havsplanen. Förhoppningsvis ska detta kunna inarbetas under våren 2024. Vissa kulturmiljöunderlag som kulturmiljöregistret (maritima lämningar) och siktanalyser kommer fortfarande inte att vara sammanställda på ett nationellt enhetligt sätt, varför det är centralt att kulturmiljöfrågan fortfarande hanteras förutsättningslöst i varje enskilt fall.	Planeringsunderlag för marina kulturmiljövärden i den nationella havsplaneringen som tagits fram av kustlänsstyrelserna ligger till grund för utpekande av särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden i granskningsförslaget. Fortsatt analys av underlaget pågår Påverkansområden kan vara större än angivna områden i havsplanerna. Särskilt kulturmiljöer vars värden är starkt knutna till behovet av fri horisont kan behöva hänsyn på längre avstånd. Påverkan behöver bedömas utifrån lokala förutsättningar.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
135.15	Länsstyrelsen Hallands län	Då merparten av kulturmiljöintressena är kustnära och inte enbart - eller alls - befinner sig inom havsplaneområdet är det tydligt att kulturmiljöunderlagen på ett klokt sätt även förhåller sig till kommunernas planeringsunderlag. Man bör därför tydliggöra översiktsplaneringens betydelse för kust- och havsplaneringens regionala och lokala nivåer inom territorialhavet för kulturmiljövärden.	Havs och vattenmyndigheten har mottagit utvecklat planeringsunderlag för marina kulturmiljövärden i den nationella havsplaneringen av länsstyrelserna. I underlaget identifieras värdeområden med höga kulturmiljövärden i havsområdet och längst med kusten. Värdeområdena baseras på nationell, regionalt och lokalt underlag kring kulturmiljö. Underlaget i sin tur ligger till grund för utpekande av särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden i granskningsförslaget och anges för energiområden vid avstånd upp till 35 kilometer från värdeområden eller riksintresseanspråk för kulturmiljövärden. Fortsatt analys av underlaget pågår.
135.16	Länsstyrelsen Hallands län	Havsplanen vägleder om vilken användning som är mest lämplig. Användning kultur, dvs där kultur har företräde i planering och tillståndsprövning finns enbart vid världsarv, och hittills bara ett område. Ytterligare områden bör givetvis ingå, Riksantikvarieämbetet bör få uppdraget att utreda vilka områden ur länsstyrelsernas framtagna planeringsmaterial som kan ingå.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
135.17	Länsstyrelsen Hallands län	Havsplanerna anger också områden där särskild hänsyn ska tas till höga kulturmiljövärden. Riksintressen och andra allmänna intressen är viktiga i avvägningen mellan intressen. Här kommer de kulturmiljöunderlag som håller på att tas fram av kustlänsstyrelserna att vara en viktig utgångspunkt för att definiera värdekärnor förkulturmiljö som kan ingå i Allmänna intressen av väsentlig betydelse. Dessa behöver en analys angående påverkan i förhållande till verksamhet som planeras. Det är viktigt att dessa arbetas in i havsplanen så snart som möjligt. I karta 13 ska både stora och lilla K finnas.	I granskningsförslaget finns vägledning om särskild hänsyn till höga kulturmiljövärde i energiområden vid avstånd upp till ca 35. Redovisningen av värdeområden baseras på länsstyrelsernas rapport Planeringsunderlag för marina kulturmiljövärden i den nationella havsplaneringen - Nationell sammanställning av regleringsbrevsuppdrag RB2021:3B4.
135.18	Länsstyrelsen Hallands län	Vad gäller karta 21 med kulturmiljöer är den svår att tyda och bör förtydligas.	Synpunkten noteras. Kartan har reviderats.
135.19	Länsstyrelsen Hallands län	På sida 124 skulle man kunna göra en samverkansbeskrivning mellan natur och kultur och foga in existensen av sjunkna landskap i Västerhavet som sammanfaller med höga naturvärden på utsjöbankarna.	Synpunkten noteras. HaV har valt att genomgående ha separata rubriker för kultur och natur. Undervattensmiljöerna nämns i granskningsförslaget.
135.20	Länsstyrelsen Hallands län	Konsekvenserna av havsplanerna bedöms utifrån ekologiska, ekonomiska och sociala perspektiv. I havsplanernas tillhörande konsekvensbeskrivning redovisar Havs- och vattenmyndigheten en metod för att bedöma effekterna för kulturmiljö. Metoden har en naturvetenskaplig approach och har sannolikt liten bäring på kulturmiljövårdens intressen, särskilt som kulturmiljöfrågan även fortsättningsvis kommer att behöva hanteras tämligen förutsättningslöst i de enskilda fallen. Kulturmiljövärden definieras ingå helt och hållet inom det sociala perspektivet i havsplanen. Länsstyrelsen i Halland vill dock hävda att kulturmiljö inte bara är en social aspekt eller fråga utan kulturmiljö som namnet antyder är en miljöfråga, och har ett egenvärde.	Konsekvensbeskrivningen har uppdaterats metodmässigt och ny bedömning har gjorts för kulturmiljö. HaV anser att kulturmiljöbedömningar bör utvecklas vidare, inte minst gällande de miljömässiga och ekonomiska aspekterna.
135.21	Länsstyrelsen Hallands län	Enligt konsekvensbeskrivningen är kulturmiljö enda t ett upplevelsevärde som fångas upp i en visuell analys i relation till energiutvinning. Det finns andra viktiga värden hos kulturmiljö som inte alls fångas upp ex bevarandevärde och vetenskapliga värden. På så vis saknas effekter på kulturmiljövärden i andra perspektiv än upplevelseperspektiv.	HaV uppdaterar resonemang kring bevarandevärden och vetenskapliga värdena för kulturmiljön.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
135.22	Länsstyrelsen Hallands län	I förslaget till ändrade havsplaner för Bottniska viken, Östersjön och Västerhavet förs flera resonemang kring områden för energiutvinning och för sjöfart. Det konstateras att det behövs ett säkerhetsavstånd mellan dessa olika användningar, men att storleken på detta avstånd bäst avgörs i tillståndsprocessen. V305 är ett område för energiutvinning som till viss del ligger i en farled för sjöfart. Länsstyrelsen ser att det är av stor vikt att både sjöfart och energiutvinning fungerar och att områden placeras så att detta är möjligt.	Synpunkten noteras. Det finns ett tillstånd för en vindkraftspark i området.
135.23	Länsstyrelsen Hallands län	Länsstyrelsen i Halland anser inte att havsplanen, som den ser ut nu, tar tillräcklig hänsyn till marina naturmiljöer och arter. En väl underbyggd havsplan är grundläggande för att kunna leva upp till målsättningar inom Natura 2000-, Helcom- och Ospararbetet och för att skapa förutsättningar för att skapa ett funktionellt och representativt nätverk av marina skyddade områden som långsiktigt behövs för att nå miljömålen hav i balans och ett rikt växt- och djurliv. Detta gäller även genomförandet av åtgärdsarbetet inom havsmiljödirektivet och arbetet med grön infrastruktur. Kunskap om naturvärden är avgörande för en bra havsplan. Kunskapsbristen är fortfarande stor om Sveriges havsområden, trots att arbetet med kunskapsuppbyggnaden kommit i gång ordentligt på senare år. Kunskapsinsamling behöver alltså fortgå och detta underlag behöver jobbas in i havsplanerna. Försiktighetsprincipen behöver speciellt användas i områden där kunskapsbristen är stor. Kunskapsnivån inom de olika delområdena behöver framgå i planerna. Även upplösningen behöver bli bättre, som det är nu missas små värdefulla områden.	Nya underlag beaktas i havsplanerna i den mån detta är möjligt. Havsplanerna är på nationell nivå och har en låg upplösning. Havsplanens vägledning syftar till att uppmärksamma att det finns höga naturvärden eller befintliga områdesskydd. Vi exempelvis vid en projektering krävs som regel underlag med betydligt bättre upplösning än den som kan redovisas i plankartorna.
135.25	Länsstyrelsen Hallands län	Länsstyrelsen i Halland har tidigare (december 2022) skickat studier om visar att området från och med Fladen ner till Stora Middelgrund är ett internationellt viktigt övervintringsområde för sillgrissla, tordmule och tretåig mås. Se bilaga. Detta nämns i texten men har inte jobbats in i havsplanen tillräckligt att det är viktiga områden. Områdena V361 och V303 borde åtminstone betecknas med lilla n.	Område V303 har beteckningen n (särskild hänsyn till höga naturvärden).
135.26	Länsstyrelsen Hallands län	Vidare förefaller figur 28 i konsekvensbeskrivningen om energiområdenas potentiella negativa effekt på övervintringsområden för fågel vara direkt missvisande. Områdena V361 och V303 sägs där ha ingen- respektive marginell effekt. Dessa två områden ligger just i det viktiga internationella övervintringsområdet för sillgrissla, tordmule och tretåig mås. Länsstyrelsen anser att det bör förtydligas hur man kommit fram till detta.	HaV har inför granskningen samarbetat med Naturvårdsverket även vid bedömningen av effekter på övervintringsområden för fågel. Dessa områden får i den nya bedömningen medelstor negativ effekt.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
135.27	Länsstyrelsen Hallands län	I konsekvensbeskrivningen (sida 79–80) beskrivs området i Kattegatt som avgränsar till Fladen och Stora Middelgrund samt in mot kusten som internationell betydelse för sillgrissla, tordmule och tretåig mås. Det skrivs även att risken för kumulativa effekter är särskilt hög i ljuset av det förhållandevis stora antalet vindkraftparker som också planeras i danskt vatten i södra Kattegatt. Länsstyrelsen anser utifrån denna information att figur 28 och specifikt energiutvinningsområdet V361 inte stämmer överens med den beskrivande texten. Det är av största vikt att det globalt viktiga övervintringsområde för tordmule, sillgrissla och tretåig mås som V361 ligger i, tas hänsyn till.	HaV har inför granskningen samarbetat med Naturvårdsverket även vid bedömningen av effekter på övervintringsområden för fågel. Dessa områden får i den nya bedömningen medelstor negativ effekt.
135.27	Länsstyrelsen Hallands län	I konsekvensbeskrivningen bedöms havsplanerna gentemot havsmiljödirektivet och vattendirektivet på sida 105. För fågel bedöms två deskriptorer inom havsmiljödirektivet. Påverkan på populationen samt Påverkan på trofiska gruppens mångfald där båda bedöms få en medelstor negativ effekt av havsplanerna ur ett nationellt perspektiv. Det anges även att effekten varierar kraftigt mellan områden och nämner att flera av flyttfågelstråken är av global betydelse, samt att energiområdena i södra Kattegatt är belägna i eller i anslutning till övervintringsområden för skyddsvärda arter. Länsstyrelsen vill se en betydligt djupare analys av havsplanens påverkan på de här två deskriptorerna inom Kattegatt och avvägningarna som har gjorts för att föreslå placeringarna av energiområdena.	HaV menar att bedömningen har tillräckligt djup och har i konsekvensbedömningen med ett planalternativ med färre energiområden i Kattegatt.
135.28	Länsstyrelsen Hallands län	Påverkan på fisk bedöms på sida 104 i MKB:n. Sex deskriptorer i havsmiljödirektivet bedöms som Ingen påverkan och även här enbart på en nationell skala. Två kvalitetsfaktorer i vattendirektivet bedöms också till Ingen påverkan. Även här saknar Länsstyrelsen en betydligt djupare analys och uppdelat i regionala populationer. Torsken i Kattegatt är på en kritiskt låg nivå där ytterligare negativ påverkan kan få allvarliga följder. Flera av energiområdena är belägna i områden där torsken leker. Torsken är en art som använder ljud för lokalisering vid leken och en betydligt djupare påverkansanalys för placering av vindkraftsparker inom torskens lekområden bör redovisas. Allt för lite hänsyn har tagits till torskens lek- och uppväxtområden i Kattegatt. Det finns idag begränsad information vad gäller vindkraftens påverkan på fisk i olika havsområdena, där de naturliga förutsättningarna skiljer sig åt. Större hänsyn bör därför tas till yrkesfiskets riksintresseområden i förhållande till exploatering av havsmiljön.	En mer utförlig analys av olika energiområdens potentiella effekt på le- och uppväxtområden ingår i granskningsversionen av konsekvensbeskrivningen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
135.29	Länsstyrelsen Hallands län	När det gäller fiske borde en indelning göras i olika delområden där olika fiskemetoder är tillåtna. På så sätt skulle havsplanen kunna hjälpa till i övergången mot skonsammare fiskemetoder som t ex burfiske istället för bottentrålning. Det vore ett bra komplement till de fiskeregleringar som görs inom skyddade områden.	Yrkesfisket regleras inte i havsplanerna, utan inom fiskförvaltning, huvudsakligen inom ramen för den europeiska gemensamma fiskeripolitiken.
135.3	Länsstyrelsen Hallands län	En misslyckad klimatomställning kan få negativa konsekvenser för miljön. Samtidigt ser Länsstyrelsen att havsbaserad vindkraft kan få negativ påverkan på exempelvis naturvärden och för yrkesfisket. Förlusten av biologisk mångfald tillsammans med den globala uppvärmningen är de största hoten mot människan. Den biologiska mångfalden minskar i accelererande takt där en av de viktigaste orsakerna är förstörda livsmiljöer med anledning av bland annat fysisk exploatering. Därför är det av största vikt att man tar hänsyn till och bereder storskaliga och långsiktiga planer i syfte att förebygga och motverka utarmningen av biologisk mångfald. Vid uteslutande av en helhetsbedömning ur ett långsiktigt perspektiv kommer det leda till stora negativa konsekvenser för ekosystem som förändras i grunden samt att näringar helt slås ut.	Synpunkten noteras. Planförslagen baseras på en samlad bedömning, där helheten är en viktig aspekt.
135.30	Länsstyrelsen Hallands län	Områdena V305, V306 och V317 ligger i det mycket viktiga lekområdet för Kattegatt-torsken och mycket stor försiktighet måste vidtas vid andra användningar. Kravet på utredningar för andra användningar ska vara högt för att inte påvisa negativa effekter på Kattegatt-torsken.	HaV instämmer i att nödvändiga utredningar om påverkan på torsklek behöver genomföras vid eventuell projektering eller liknande.
135.31	Länsstyrelsen Hallands län	Hydrografiska förhållanden bedöms på sida 108 i MKB:n. Bestående förändringar av hydrografiska villkor i havsmiljödirektivet och Konnektivitet samt Hydrografiska villkor i vattendirektivet bedöms alla få en negativ påverkan. Följande skrivs: ”Preliminära resultat av modelleringsstudier i svenska farvatten tyder på möjliga ändringar i vind- och strömförhållanden, med konsekvenser bland annat för skiktning, temperatur och salinitet i havet och kustzonen. Storleken på denna effekt samt följdeffekter för fysikaliskkemiska förhållanden är i dagsläget oklara.” Detta måste utredas betydligt mer ingående. I stora delar av Kattegatt förekommer det att språngskiktet hamnar nära botten, vilket leder till syrebrist under språngskiktet när organismerna förbrukar syret i den begränsade vattenvolymen. Eventuella konsekvenser för skiktning, temperatur och salinitet riskerar därför att få betydande effekter i Kattegatt. De fysikaliskkemiska kvalitetsfaktorerna bör således bedömas efter en djupare utredning av påverkan.	Synpunkten noteras. Resultaten av modelleringsstudier har ännu inte publicerats.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
135.32	Länsstyrelsen Hallands län	Undervattensbuller bedöms på sida 108 i konsekvensbeskrivningen. Deskriptorn Undervattensbuller bedöms få en liten negativ effekt på en nationell skala. Länsstyrelsen anser att det är svårt att bedöma effekterna på en så översiktlig nivå. Mer regionala bedömningar kommer att behövas. Om de inte kan göras i samband med havsplanen så kommer de behöva göras i tillståndsprocesserna.	Synpunkten noteras.
135.33	Länsstyrelsen Hallands län	Farlederna breddades kraftigt sommaren 2020 in i de marint skyddade områdena Fladen och Lilla Middelgrund (Natura 2000, HELCOM- och OSPAR MPA). Det innebar att över ca 20% av Lilla Middelgrunds yta och ca 1/3 av Fladens yta togs i anspråk. Båda områdena ligger i ett internationellt viktigt område för sjöfågel. De är även viktiga för tumlare som är en utpekad art för de båda områdena. I samband med breddningen av farlederna gjordes ingen konsekvensanalys av vad en ökad fartygstrafik i området innebär för de marina naturvärdena. Fartygstrafik kan störa eller tränga undan sjöfågel och tumlare. Vidare kan fartyg som passerar grunda bottnar i områdena riskera att virvla upp bottensediment eller att gå på grund. En grundstötning inträffade på Fladen 2015 med resultatet att block och stenar var renskrapade från vegetation och nedpressade i det underliggande substratet. Dessutom ökar mängden buller från fartyg som kan störa ljudkänsliga djurarter som tumlare när farleden flyttat längre in i de båda områdena. Med anledning av en befarad utestängningseffekt för sjöfågel och tumlare, ökad bullernivå och fysisk påverkan på botten behöver en ingående konsekvensanalys göras för att fastställa att förutsättningarna för ett gynnsamt bevarandetillstånd för arter och naturtyper i områden inte försämrats. Beroende på utfallet kan bredden på farlederna behöva minskas eller tas bort helt inom de båda Natura 2000 områdena. Vidare behöver ankringsförbud införas för handelsfartyg inom de marint skyddade områdena för att inte skada naturmiljöerna på bottnarna fysiskt.	Synpunkten noteras. Uppföljning av hur bevarandestatus utvecklas på grund av den inrättade farleden hanteras inte i planeringsprocessen. Nya underlag som rör bevarandestatus kan användas i kommande planeringsprocesser.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
135.34	Länsstyrelsen Hallands län	Inom norra delen av område V365 kan mera skyddade områden behövas för att skapa ett funktionellt och representativt nätverk av marina skyddade områden i Västerhavet. Detta är dåligt analyserat. Hittills noterade höga värden i området är bland annat små områden med djup hårdbotten (> ca 30 m) som finns här och var. Där har bland annat svampdjursbiotoper påträffats men även armfotingar och mossdjur är vanliga. Med anledning av ovanstående behöver stor försiktighet vidtas i planeringen av område V365 så att inte viktiga naturvärden missas inom området. Beteckningen G behöver tas bort alternativt kompletteras med lilla n som försiktighetsåtgärd för att visa att stora brister finns i planeringsunderlaget.	Området betecknas med generell användning (G) eftersom energiutvinning, försvar eller naturvård inte anges som mest lämpliga användning. Särskild hänsyn till höga naturvärden (n) avser identifierade värden, inte bristande kunskapsunderlag.
135.36	Länsstyrelsen Hallands län	Hela Glommaryggen öster om lilla Middelgrund behöver vara betecknat N alternativt lilla n. Området har i stora drag samma bentiska höga naturvärden som Lilla Middelgrund. GIS-skikt för området har tidigare levererats inom uppdraget värdefull natur.	HaV ser över bedömningen när det gäller särskild hänsyn till höga naturvärden på Glommaryggen arbetet med det slutliga förslaget som lämnas till regeringen.
135.37	Länsstyrelsen Hallands län	Det finns ett uppenbart skrivfel på sidan 28 i förslaget till havsplan. Område n Särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden, bör vara ett område med särskild hänsyn till höga naturmiljövärden.	HaV tackar för underrättelsen, skrivfelet rättas.
135.38	Länsstyrelsen Hallands län	I texten om naturvärden i Södra Västerhavet på sidan 124 i förslaget till havsplan talas om Natura 2000-området Röde bank, men Natura2000-området heter Stora Middelgrund och Röde bank (områdeskod SE0510186).	Texten kompletteras i granskningsförslag.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
064.01	Länsstyrelsen Kalmar län	Länsstyrelsen konstaterar att det fortfarande saknas en del kunskap om kumulativa effekter och påverkan på det marina ekosystemet. Detta anser vi motiverar till försiktighet i etableringstakten och undvikande av ett antal vindkraftsprojekt i områden som är viktiga för känsliga och hotade arter samt habitat. Vi föreslår att havsplanerna borde kunna tillämpa ett etappsystem - där havsbaserad vindkraft tillåts etableras i olika etapper. I syfte att hinna utvärdera storskaliga och kumulativa effekter, samt långtidseffekter under driftsfasen och invänta resultat från övervakning samt mera kunskap om bland annat de marina värdena. Ett etappsystem som skulle behöva utvecklas i samverkan med angränsande länder.	HaV har övervägt en etappvis ansats utifrån flera aspekter. Nuvarande prövningssystem där så kallad öppen dörr tillämpas är inte anpassat för en etappvis prövning. Därför redovisas områden med mest lämplig användning utan tidsaspekt. Systemet med alternativ används inte i granskningsförslaget. Däremot finns ett fåtal områden som är utredningsområden.
064.02	Länsstyrelsen Kalmar län	En havsplan kan vara gällande i som mest tio år, under denna tid kan riksintresseanspråken som återges i havsplanen bli föremål för förändringar av respektive sektorsmyndighet, som exempelvis Försvarsmakten och Sjöfartsverket. Det skulle vara bra om en rutin etableras för att följa förändringar som kan komma att göras i de riksintresseanspråk som kan påverka vägledningen i en beslutad havsplan. Ur länsstyrelsernas perspektiv är detta av särskilt intresse för territorialhavet där de statliga och kommunala planerna överlappar.	Det pågår arbete under den Nationella Geodataplattformen under ledning av Lantmäteriet och Boverket för ett nationellt tillhandahållande av aktuella riksintresseanspråk.
064.03	Länsstyrelsen Kalmar län	När det gäller utvärderingen av havsplanernas måluppfyllelse krävs en nyansering av uppföljningen av olika komponenter. Sammantaget anser vi att ett mer lämpligt utvärderingssystem måste tas fram. Utvärderingssystemet bör ges en mycket tydligare koppling till de målsättningar som havsplanen ska uppfylla och det måste även framgå vilka som är de utvärderingsbara indikatorerna som havsplanen relaterar till. Utvärderingssystemet måste därför vara en integrerad del av planeringsprocessen i ett tidigt skede. I det lagda förslaget bedömer vi att kopplingen mellan målsättningar och utvärdering behöver bli mycket tydligare.	Synpunkten noteras. Det pågår ett arbete med ramverk för uppföljning av havsplaner som också länkar till de bedömningar om till exempel måluppfyllelse som görs i miljökonsekvensbedömningen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
064.04	Länsstyrelsen Kalmar län	Sedan Rysslands anfallskrig mot Ukraina har det följt olika typer av påverkan på undervattensinfrastruktur i Östersjön, som sprängningen av NordStream gasledningen. Ur säkerhetssynvinkel har Sverige större möjlighet att enligt internationell rätt skydda känslig infrastruktur i territorialhavet jämfört med i ekonomisk zon. Länsstyrelsen anser att det är en brist att inte säkerhetsläget har påverkat utformningen av havsplanerna i högre utsträckning när det gäller de olika alternativ som planeras för utbyggnad av havsbaserad vindkraft. Mot den bakgrunden borde fler kustnära förslag ha presenterats med havsbaserad vindkraft förlagda till svenskt territorialhav.	HaV delar uppfattningen att skydd av kritisk infrastruktur är viktig. Men det finns även många andra intressen och aspekter att beakta i planeringsprocessen, även kustnära. Sett till uppdragets målbild bedömer HaV att förslag till områden för energiutvinning därför behöver redovisas både i territorialhavet och ekonomisk zon.
064.05	Länsstyrelsen Kalmar län	Länsstyrelsen i Kalmar län har föreslagit till regeringen att Natura 2000-området Hoburgs bank och Midsjöbankarna ska utökas och även innefatta Södra Midsjöbanken, som motsvarar område Ö248. Södra Midsjöbanken hör till de områden som har störst betydelse under vintern för alfågel och tobisgrissla. Området har även mycket stor betydelse som reproduktionsområde för den akut hotade östersjötumlaren. Länsstyrelsen bedömer att detta område borde anges som N i havsplanen på grund av de höga naturvärdena som finns där, och eftersom Länsstyrelsen har föreslagit att området bör ingå i befintligt skydd av utsjöbankarna Hoburgs bank och Midsjöbankarna. Vi anser att det finns andra mer lämpliga områden för utredning av energi, och att naturvärden i båda dessa områden (Ö248 och 255) ska prioriteras.	Användning natur kräver beslutat områdesskydd. Fram till dess att Ö248 har ett beslutat områdesskydd så kommer området fortsatt betecknas med lilla n. I område Ö254 har mest lämplig användning bedömts vara N för området i sin helhet, efter länsstyrelsens beslut i natura-2000prövning. Detta innebär att Ö255 utgår från samråd till granskning. Beslutet har ännu inte vunnit laga kraft.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
064.06	Länsstyrelsen Kalmar län	Med tanke på den sköra situationen och obalansen i ekosystemet, kan det finnas risk för att påverkan genom storskalig etablering av havsvindkraft kan förvärra situationen för Östersjöns fiskbestånd ytterligare. Inom havsplaneområde Östersjön sammanfaller flera föreslagna och alternativa energiområden med kända lekområden för torsk och sill/strömming (till exempel Ö269 samt Ö248, Ö255). Område Ö269 och Ö256 är lokaliserade i lekområdet för det östra beståndet av torsk. Beståndet är mycket svagt och störning i området bör undvikas för att säkerställa torskens återhämtning. Konsekvensbedömningen för fisk och fisklek anger att etablering av havsbaserad vindkraft inte anses utgöra ett hot för fiskarter eller fiskpopulationer om tillräckliga lokalt anpassade försiktighetsåtgärder vidtas. Vår uppfattning är att bedömningar behöver göras med utgångspunkt från dagens kritiska situation för flera arter, och med den försiktighet som krävs. Långsiktiga effekter av ökat kontinuerligt buller i torskens lekområden är inte tillräckligt utrett, och möjliga effekter på torskens rekrytering bör utredas noggrant innan tillstånd skulle kunna medges till vindkraftsetablering i områdena.	Synpunkten noteras. Formuleringen har nyanserats i granskningsdokumenten. HaV strävar efter att använda det senaste vetenskapliga underlaget när vi gör bedömningar om påverkan på fiskepopulationer. Bedömningarna i havsplanen är på en övergripande strategisk nivå och bedömningar görs även på mer detaljerad nivå vid tillståndsprövning av projekten. Det är mycket som talar för att havsbaserad till havs inte utgör ett hot för fiskarter eller fiskpopulationer. Likväl kan vindkraft påverka fisk på olika sätt. Artsammansättningen kan skilja sig åt på ett påtagligt sätt mellan havsområden. Det är då av central betydelse att göra en lokal bedömning av hur fisk påverkas när vindparker ska anläggas. När det gäller lek- och uppväxtområden behöver således mer detaljerat underlag tas fram och hanteras vid tillståndsprövningen för en eventuell vindkraftspark. När det gäller specifikt område Ö255 har vägts bort i sin helhet. Det samlade naturintresset har givits företräde framför allmänt intresse av väsentlig betydelse för vindbruk.
064.07	Länsstyrelsen Kalmar län	I södra Östersjön planeras ett stort antal vindkraftsetableringar i områden där det finns kända flyttfågelstråk. Till exempel Ö273, Ö501 och Ö277 mellan Öland och Gotland. De sammanlagda effekterna på sträckande fågel, såsom längre flygsträcka och kollisioner med vindkraftverk är mycket svåra att bedöma, särskilt på lång sikt. Den totala påverkan och barriäreffekter på hela flyttstråket måste tas med i bedömningen, inklusive påverkan från vindkraftsanläggningar i andra länder. Föreslagna utökade områden med särskild hänsyn till höga naturvärden med fokus på sjöfågel kan ge visst skydd i form av krav på försiktighetsåtgärder vid tillståndsprövning av vindkraftsprojekt i dessa områden. Flera av dessa n-områden är viktiga då de avser ökat skydd av flyttfågel längs sträckningskorridoren.	Områdena Ö273 (inkluderar även tidigare Ö501) och Ö277 anges med särskild hänsyn till höga naturvärden (fågelområde). Områdena är också utredningsområde på grund av osäkerhet om påverkan på migrerande fågel.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
064.08	Länsstyrelsen Kalmar län	Södra Östersjön är även viktigt för övervintrande sjöfågel. Vindkraftsetablering på och intill utsjöbankar riskerar att tränga undan störningskänsliga fågelarter, till exempel alfågel och tobisgrissla, från viktiga övervintringsområden. Områdena Ö621 vid Hoburgs bank, Ö248 och Ö255 vid Södra Midsjöbanken är lokaliserade på eller vid utsjöbankar, som spelar en mycket viktig roll i bevarandet av de arter som är beroende av dessa miljöer. Naturvärden bör prioriteras i havsplanen för dessa områden för att kunna säkerställa att fåglarna kan uppnå gynnsam bevarandestatus.	Område Ö261 har utgått till förmån för yrkesfiske. I område Ö254 har mest lämplig användning bedömts vara N för området i sin helhet, efter länsstyrelsens beslut i Natura-2000 prövning. Detta innebär att Ö255 utgår från samråd till granskning. Beslutet har ännu inte vunnit laga kraft.
064.09	Länsstyrelsen Kalmar län	Östersjöpopulationen av tumlare är akut hotad. Natura 2000-området Hoburgs bank och Midsjöbankarna utgör tillsammans med Södra Midsjöbanken det enda kända reproduktionsområdet för östersjöpopulationen av tumlare. Områdena Ö 255, 248 är lokaliserade inom Natura 2000-området som utgör den huvudsakliga delen av tumlarens reproduktionsområde och bör därmed anges som N. Oavsett etableringstekniker, ljuddämpning och säsongsrestriktioner innebär exploatering en störning till exempel i form av ökad fartygsnärvaro för underhåll och reparationer under hela driftsfasen, som ger upphov till en beteendestörning som riskerar att påverka populationen negativt. Påverkan på tumlare av kontinuerligt buller vid drift är inte tillräckligt vetenskapligt klarlagt och därmed går det inte göra någon bedömning av påverkan på populationen för detta. Se yttrande för mer information.	I område Ö254 har mest lämplig användning bedömts vara N för området i sin helhet, efter länsstyrelsens beslut i natura-2000prövning. Detta innebär att Ö255 utgår från samråd till granskning. Avslaget om Natura 2000 har ännu inte vunnit laga kraft.
064.10	Länsstyrelsen Kalmar län	Om buller (sidan 108) Sammanlagt bedöms havsplanerna ha en ”marginell effekt på undervattensbuller”. Vi undrar hur den bedömningen är gjord och ifrågasätter om det är rimligt att göra den bedömningen? Samtidigt står det i sista meningarna att ”Den omfattande utbyggnaden av havsbaserad vindkraft enligt havsplanernas vägledning anses leda till en förändrad ljudbild i flera områden även under driftsfasen, med i genomsnitt högre ljudnivå. Kunskapen om långsiktiga biologiska och ekologiska effekter av en förhöjd ljudnivå är i dagsläge bristfällig.”	HaV utvecklar bedömningen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
064.11	Länsstyrelsen Kalmar län	I havsplanen och i konsekvensbeskrivningen bör det tydligare framgå att kulturmiljövärden kan bli berörda av åtgärder till havs. Dessa värden är nu förhållandevis osynliga i kartorna. Exempelvis saknas K-markering för områden utanför världsarvet på södra Öland (jfr världsarvet Höga kusten i norr). Fler havsplaneområden med höga kulturvärden bör därför markeras med K i plankartorna. I första hand de områden som framkommer genom uppdraget RB3B4 som bör arbetas in i havsplanerna. I havsplanerna bör det framgå att kulturmiljöer även kan påverkas nattetid. Den hänsynsbelysning som finns på den högsta fasta delen av ett havsbaserat vindkraftverk är ofta stark. Detta kan därför innebära att verken upplev mer nattetid än på dagen.	Havsplanens användning kultur (K-markering) bygger på områden med världsarv. Höga kustens världsarv sträcker sig in i havsplaneområdet till skillnad från världsarvet på södra Öland. Därför redovisas inte användning kultur där. Däremot anges särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden för de energiområden som bedöms kunna påverka kulturmiljövärdena på land. Planeringsunderlag för marina kulturmiljövärden i den nationella havsplaneringen som tagits fram av kustlänsstyrelserna ligger till grund för utpekande av särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden i granskningsförslaget. Texten om energiutvinning och kultur har kompletterats när det gäller påverkan när det är mörkt.
064.12	Länsstyrelsen Kalmar län	Vi noterar att även om Helsingforskonventionen omnämns, så nämns och relaterar inte förslaget till ändrade havsplaner överhuvudtaget till BSAP och de mål som Östersjöländerna där gemensamt antagit. Att inte relatera till de mål som satts i BSAP är en brist och bör åtgärdas.	Granskningsförslaget har kompletterats med information om Handlingsplanen för Östersjön (BSAP).
064.13	Länsstyrelsen Kalmar län	När det gäller strategisk miljöbedömning nämns att de svenska havsplanerna bedöms ge upphov till gränsöverskridande påverkan hos en rad grannländer. Motsvarande bedömning av vilka länder som kan ge en gränsöverskridande påverkan på svenska förhållanden hade varit önskvärd. Möjligen skulle en internationell regionalisering kunna göras i vissa geografiska gränsområden där den samlade påverkan från olika länders aktiviteter bedöms kunna bli stor (till exempel Södra Midsjöbanken, Kriegers Flak, Öresund eller Åland).	HaV delar synen att kumulativa effekter bör bedömas på havsbassängsnivå. Sverige lämnar synpunkter på grannländers havsplaner i s.k. Esbosamråd.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
064.14	Länsstyrelsen Kalmar län	Generellt är länsstyrelsen positiv till den bedömning av miljöeffekter enligt vattendirektivet, som beskrivs i Konsekvensutredningen kapitel 5.1. Däremot undrar vi hur effekten på bottenmiljöer (biologiska kvalitetsfaktorer) och hydrografiska förhållanden (hydromorfologiska och fysikaliskkemiska kvalitetsfaktorer) har bedömts som ingen effekt, negativ effekt respektive ej bedömt? Med tanke på försämringsförbudet kan kabeldragning och anslutningspunkter utgå från att det alltid innebär en påverkan på kustvattenförekomsternas miljökvalitetsnorm, eftersom alla kustvattenförekomster i Södra Östersjöns vattendistrikt har måttlig eller otillfredsställande status. Vi oroas därför av konstaterandet att ”Anläggningsarbetet kan ge tillfällig grumling av vattnet, förändrad bottenmaterialstruktur och lokal påverkan på vattenväxter.” (s. 166, Förslag till ändrade havsplaner) och att Konsekvensbeskrivningen inte enbart kopplat till kabeldragning, utan generellt anger ”negativ effekt” på de hydromorfologiska kvalitetsfaktorerna enligt vattendirektivet.	HaV har reviderat bedömningen inför granskningen.
064.15	Länsstyrelsen Kalmar län	Likt vårt yttrande i avgränsningssamrådet om miljökonsekvensbeskrivningen kopplad till ändrade havsplaner (Havs- och vattenmyndighetens dnr. 2340-2022, vårt dnr 537-6147-2022), så anser vi att det är en brist att det ”saknas övergripande sektorplanering för data- och telekablar” (s. 40, Förslag till ändrade havsplaner). Detta anser vi är anmärkningsvärt och något som Havs- och vattenmyndigheten torde kunna utarbeta i samverkan med främst Svenska kraftnät. Som inriktningsdokument borde förslaget till ändrade havsplaner ge Sverige en inriktning hur och var kabeldragning och anslutningspunkter borde och inte borde förläggas.	Det saknas fortfarande övergripande sektorsplanering för data och telekablar. När det gäller elöverföring ansvarar Svenska kraftnät för planering av tranmissionsnätet.
064.16	Länsstyrelsen Kalmar län	Vi oroas också över sandutvinningen i Södra Östersjöns vattendistrikt (Utklippan, Sandhammaren och Sandflyttan), som ”bedöms kunna medföra lokalt stora effekter på bottenmiljöer och delvis även vattenkvaliteten” (s.135, Förslag till ändrade havsplaner samt s. 61, Konsekvensbeskrivningen). Effekterna anges vara begränsade i tid och rum, men kan riskera att strida mot försämringsförbudet i närliggande vattenförekomster.	Frågan hanteras i den enskilda tillståndsprövningen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
064.17	Länsstyrelsen Kalmar län	Angående försämring vill vi också påtala att en intensifierad sjöfart kan ha negativa konsekvenser på, varför planering av sjöfarten i känsliga områden med höga miljökvalitetskrav bör tas i beaktning. I Konsekvensbeskrivningen anges bland annat att sjöfartstrafiken genom Natura 2000-området Hoburgs bank och Midsjöbankarna (SE0330308) ska utredas för en eventuell flyttning med hänsyn till de höga naturvärdena. Vi ser detta som positivt. Generellt är vi positiva till att tungt trafikerade stråk flyttas långt från känsliga områden och kustvattenförekomster, eftersom den hydromorfologiska påverkan då minskas.	Synpunkten noteras.
064.18	Länsstyrelsen Kalmar län	I Konsekvensutredningen nämns att ”Sveriges marina övervakningsprogram är otillräckliga för att följa upp vindkraftens olika miljöeffekter” (s. 118). Vi håller med om att övervakningen behöver förbättrats och det vore önskvärt om staten och de företag som etablerar vindkraft gemensamt kunde utveckla en bättre övervakning av vindkraftens effekter.	Synpunkten noteras.
064.19	Länsstyrelsen Kalmar län	Havsplanen borde kunna användas som ett verktyg för att analysera konnektiviteten och representativiteten när det gäller behovet att peka ut nya skyddade områden för att uppnå de mål om skyddad natur som finns (som det så kallade 30 %-målet). Andelen skyddad natur i Östersjöns havsplaneområde anges i konsekvensbeskrivningen vara cirka 17 %. Det kräver dock en annan metodik i utpekandet av olika områden.	Havsplaneringsprocessen söker i dialog med processen för områdesskydd bidra till den marina förvaltningen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
064.20	Länsstyrelsen Kalmar län	Målåret för havsplanerna är 2040, men 2050 anges som ”visionsår”. Till 2050 ska havet ha ”god miljöstatus och en rik biologisk mångfald” (s. 19, Förslag till ändrade havsplaner). God miljöstatus, bortsett från de undantag som anges i Åtgärdsprogram för havsmiljön 2022–2027 ska enligt havsmiljödirektivet (2008/56/EG) ha nåtts 2020. Länsstyrelsen vill att det på ett tydligare sätt framgår varför målåret 2040 har angetts och vad skillnaden är mellan målåret och visionsåret. Vi undrar också hur valet av målår förhåller sig till Aktionsplanen för Östersjöns (BSAP) målår 2030?	Mål- och visionsår syftar främst till framåtblick. Tillämpningen av havsplanerna ska bidra till uppfyllande av flera olika mål. Målåret 2040 baseras inte på ett specifikt målår inom samhällsförvaltningen, utan syftar främst till att fånga den framåtblick som finns i samhällsförvaltningen eller inom olika sektorer. I frågor som rör havet och dess förvaltning finns ju olika målår beroende på sammanhang. Exempelvis avser Handlingsplanen för Östersjön 2030, EU:s klimatmål 2030, Sveriges mål om 100 procent fossilfri el 2040 osv.
053.01	Länsstyrelsen Norrbottens län	Länsstyrelsen ställer sig i allmänhet positiv till utpekande av fler energiområden i havsplanerna. Vindkraften behövs för att Sverige ska kunna ha en redundans i elsystemet i kombination med andra energiområden och det ökade energibehovet i framtiden.	Synpunkten noteras.
053.02	Länsstyrelsen Norrbottens län	Länsstyrelsen uppfattar planförslagets inriktning såsom att bedömning av vissa kumulativa effekter avses skjutas till kommande tillståndsprövningar. Det kan dock förefalla oproportionerligt att kräva av en verksamhetsutövare i en tillståndsprövning att utreda vissa sakfrågor på havsbassängsnivå, inklusive grannländernas delar av dessa. Det är sannolikt något som staten som behöver ta tag i om tillståndsprocesserna ska kunna snabbas upp.	HaV utvecklar bedömningen av kumulativa effekter inför granskningen.
053.03	Länsstyrelsen Norrbottens län	När det gäller kumulativa effekter för Bottenviken specifikt, bör man utöver generellt fisksamhälle och naturmiljö med mera, specifikt titta på vandringsfisk som lax tillsammans med Finland, och vad den kraftigt utökade energiutvinningen kan innebära för dess möjlighet/förmåga att hitta hem till sina lekområden i älvarna. Se yttrande för mer information.	HaV låter SLU Aqua göra en första analys av risken för negativ kumulativ effekt på lax av havsbaserad vindkraft.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
053.04	Länsstyrelsen Norrbottens län	Man behöver också titta specifikt för Bottenviken tillsammans med Finland gällande vad den kumulativ effekten innebär för havsisens utbredning (konsekvenserna för havsmiljön i stort samt vikaresälen specifikt).	HaV har haft en dialog med Nordiska Riksmuseet om bedömning av risk för negativ påverkan på vikaresäl, men ännu inte haft möjlighet att ta upp frågan med Finland.
053.05	Länsstyrelsen Norrbottens län	Det är viktigt att det framgår av havsplanen att inför varje etablering måste effekter och konsekvenser på miljön utredas specifikt för den lokala platsen. Bottniska viken är ett stort område med en mycket skiftande miljö från söder till norr. Det som gäller för arter, naturvärden och ekosystem i södra delarna är inte alltid aktuellt/relevant/applicerbart för de norra delarna.	Synpunkten noteras.
053.06	Länsstyrelsen Norrbottens län	Kunskap om t ex sträckande fågel, flyttrörelser hos fladdermöss och effekter av förändrad isbildning som har betydelse för vikaresälens fortplantning finns inte på den nivån i norra Bottenviken att man i havsplanen kan bortse från påverkan på dessa värden. En generell utgångspunkt bör därför vara att även påverkan på naturmiljön behöver utredas vidare i samtliga områden. Det kan behövas flera säsonger av inventering och studier för att fånga upp mellanårsvariationer orsakade av väder, vind och populationsvariationer.	HaV delar synen om ett fortsatt kunskapsbyggande kring påverkan på naturmiljön och uppföljning och utvärdering av faktiska effekter.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
053.07	Länsstyrelsen Norrbottens län	I MKB:n kapitel 2.1.4 framgår att planområdet Bottniska viken kännetecknas generellt av en lägre andel skyddade områden liksom färre områden för särskild hänsyn till höga naturvärden än både Östersjön och Västerhavet. Frågan är om det är bristen av underlag snarare än lägre naturvärden som är grunden till att man i planen landat i färre områden med särskild hänsyn till naturmiljön.	Fördelningen beror delvis på att Bottniska viken är en artfattigare miljö än t.ex. Västerhavet. HaV saknar även delvis regionala underlag som rör ex. Norrbottens län i den nationella havsplaneringsprocessen.
053.08	Länsstyrelsen Norrbottens län	I MKB:n figur 3 s. 25 bedöms påverkan på flyttande fågel som liten för energiområde B110, B111 och B113. Det framgår dock inte vilket kunskapsunderlag som ligger till grund för bedömningen.	HaV ser över behovet att komplettera med källor för dessa områden.
053.09	Länsstyrelsen Norrbottens län	I MKB:n kapitel 2.1.1.2 Marina däggdjur, beskrivs påverkan på vikare. De föreslagna energiområdena B110 och B111 och alternativområdet B117 bedöms ha störst potentiell negativ effekt på vikaresäl på grund av deras överlapp med dess viktigaste utbredningsområde. Trotsbedömningen anger planen ingen särskild hänsyn till naturmiljön i energiområde B110.	Område B110 har delvis tagits bort i granskningsförslaget på grund av hänsyn till höga kulturmiljövärden, friluftsliv, vintersjöfart och naturvärden kopplade till förekomst av vikare. En del av B110 ingår i B111 som anges med särskild hänsyn till höga naturvärden.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
053.10	Länsstyrelsen Norrbottens län	s. 166. Kablar. I beskrivningen över effekter av anläggandet av sjökabel anges att ”Bottenväxter och bottenlevande djur kan dock etablera sig på nytt över den nedlagda kabeln”. Länsstyrelsen vill tillägga att det inte är säkert att exakt samma typ av samhälle av bottenväxter kommer att finns på platsen igen efter att kabeln är nedgrävd. Eventuellt kan växterna återetablera sig efter att de försvunnit från en plats. Till vilken grad beror dock på hur nära andra individer av växten finns. Öppnande av nytt substrat kan gynna invasiva arter som istället får möjlighet att etablera sig, och risken finns att området som grävts upp för kabeln kommer att domineras av t.ex snabbväxande, opportunistiska växtarter, vissa invasiva. Det finns också många skyddsvärda, rödlistade växt- och djurarter som ofta finns i mycket små mängder i små populationer. Grävs deras habitat upp är det allt annat än säkert att de kan återkolonisera området då kanske hela populationen har försvunnit. Havsplanen borde inkludera en skrivning om att alternativa områden för kabeldragning ska inventeras och artutredas lokalt innan plats bestäms.	HaV utvecklar skrivningen i kapitlet om åtgärder vid prövning/etablering.
053.11	Länsstyrelsen Norrbottens län	s. 54. Natur. Särskild hänsyn till natur anges i ett antal områden inom Luleå och Piteå kommuner. Länsstyrelsen noterar att område B136, som är ett jättestort område, sträcker sig i sin nordligaste del ända fram till havsplanområdets kant mot skärgården invid områden B109. B109 är utmärkt som Gn. Borde även nordvästra hörnet av 136 även det vara utmärkt med ”n”?	Det nordvästra hörnet av B136 ingår inte enligt underlagen i de lekområden som ingår i B109. Det är skälet till att den delen inter har beteckningen "n".
053.12	Länsstyrelsen Norrbottens län	s. 150. Karta 14. Länsstyrelsen förstår inte varför denna karta visas här, och dess innebörd är otydlig. Visar kartan kumulativ miljöpåverkan nuläge, som rubriken anger? Eller visar den aggregerade naturvärden, som legendtexten anger? Kartans innebörd behöver förtydligas och samt vilket syfte den fyller i planförslaget.	Kartan har bytts mot rätt karta och texten har förtydligats.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
053.13	Länsstyrelsen Norrbottens län	Beskrivningar av konsekvenserna för kulturmiljö blir bristfällig eftersom det saknas inventeringar av havsbotten. Hela Östersjön, inklusive Bottniska viken, utgör en unik miljö vad gäller bevarandet av äldre träskepp då exempelvis skeppsmasken ej trivs i det bräckta vattnet. Potentialen att påträffa välbevarade och kulturhistoriskt intressanta vrak och andra lämningar på havsbotten är med andra ord hög, vilket bör göras tydligt i havsplanens konsekvensbeskrivning.	Konsekvensbeskrivningen kompletteras med en tydligare beskrivning vad det gäller förekomst av marina lämningar. Bedömningen av kulturmiljö väntas täcka kända marina lämningar utefter Länsstyrelsernas utpekade värdeområden för kulturmiljö.
053.14	Länsstyrelsen Norrbottens län	De föreslagna energiutvinningsområdena ligger som närmast ca 15 km från riksintresseområdet Malören, vilken är en ålderdomlig kulturmiljö som på många sätt är känslig för stora industriella inslag såsom höga massproducerade vindkraftverk. Risken kan vara stor för en påtaglig skada på det riksintresseområdet beroende på hur nära vindkraftverken faktiskt hamnar. Ambitionsnivån behöver vara att ovan nämnt regeringsuppdrag (RB 3B4) bidrar till att Havs- och vattenmyndigheten kan säkerställa ett tillräckligt ett avstånd för en acceptabel visuell påverkan på Malören i granskningsskedet av de ändrade havsplanerna. Samma förhållningssätt och ambitionsnivå behövs för nationalparken Haparanda-Sandskär.	Synpunkten noteras. I granskningsförslaget betecknas B111 med särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden med hänvisning till tillvärdeområdena Malören, Sandskär och Haparanda skärgård.
053.15	Länsstyrelsen Norrbottens län	I havsplaneringen behöver underlag och perspektiv på effekter av klimatförändringar införlivas på ett mer tydligt sätt än vad som är fallet i förslaget. I förslaget framställs effekter på ett översiktligt sätt utan angivande av vilka klimatindex eller klimat-tidsperioder som använts. Det indikerar att författarna inte använt sig av befintliga underlag som bl.a. tillhandahålls av SMHI genom den fördjupade klimatscenariotjänsten. Vidare bör det göras bedömningar av kumulativa klimatrelaterade effekter i havsmiljöernas ekosystem. Exempelvis om populationer och naturvärden blir känsligare för påverkan av tillkommande bottenfundament i ett förändrat klimat än vad de annars hade varit.	Texter angående klimat och klimatanpassning ses över, inklusive klimat- och sårbarhetsanalys och koppling klimattillflykter.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
102.01	Länsstyrelsen Skåne län	Sammanfattning: Länsstyrelsen ser positivt på att möjligheterna att peka ut fler områden för energiutvinning i havsplanerna utreds, då behovet av energi är stort. Länsstyrelsen avstyrker dock E-område Ö298 i Öresund, med hänsyn till negativ påverkan på naturvärden.	Synpunkten noteras. Område Ö298 med användning energiutvinning har vägts bort i sin helhet. Allmänt intresse av väsentlig betydelse för naturvård ges företräde framför allmänt intresse av väsentlig betydelse för vindbruk. I området planeras ett områdesskydd.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
102.02	Länsstyrelsen Skåne län	Länsstyrelsen anser fortsatt (likt i förra planeringsomgången) att utredningsområdet för sandutvinning ska utgå pga skyddade områdens höga naturvärden. Sandflyttan i Ö284 (N) ligger i Natura 2000-området Sydvästskånes utsjövatten. Området är utpekat enligt Art- och habitatdirektivet och skyddar tumlare, gråsäl, knubbsäl samt naturtyper på bottnarna. Denna del av Sydvästskånes utsjövatten är dock viktig även för sjöfågel, bl a vid rastning och övervintring, exempelvis mussel- och fiskätande dykänder. Länsstyrelsen kan inte se att att bevarandeplanen för Natura 2000-området använts som underlag. I den redovisas bl.a. materialutvinning som ett hot mot områdets bevarandevärden. Länsstyrelsen förutsätter att HaV använder bevarandeplanen som underlag för bedömningar i havsplanen. Länsstyrelsen menar vidare att sandutvinning i området även utgör ett hot mot angränsande Natura 2000-områden Falsterbo-Foteviken (SPA) och Falsterbohalvön (SCI) samt naturreservatet Falsterbohalvöns havsområde. Det angränsande området är också ett Helcom MPA (Falsterbo Peninsula with Måkläppen) och Länsstyrelsen har föreslagit att Sydvästskånes utsjövatten ska läggas till Helcom:s MPA-nätverk. Länsstyrelsen har låtit inventera förekommande naturtyper och arter både i Sydvästskånes utsjövatten och i Falsterbohalvöns havsområde och har nyligen fått spridningstillstånd för båda rapporterna.	Synpunkten noteras. Bedömningen i gällande havsplan föreslås kvarstår. Området redovisas därför som ett utredningsområde i granskningsförslaget. En verksamhet eller åtgärd som på ett betydande sätt kan påverka ett område som är skyddat enligt 4 kapitlet 8 § miljöbalken, det vill säga Natura 2000, kräver alltid särskild tillståndsprövning.
102.03	Länsstyrelsen Skåne län	Sammanfattning: Utifrån handlingarna märker Länsstyrelsen att resultatet av konsekvensbeskrivningen inte vägts in och fått genomslag i planförslaget. Vid samrådsmöten med HaV har detta också bekräftats muntligen. Länsstyrelsen menar att detta är en stor brist, och ett tecken på den snäva tidsramen för uppdraget.	Samrådsförslaget konsekvensbeskrivning utgör ett viktigt underlag för granskningsförslaget. I arbetet med granskningsförslaget genomförs planeringsarbetet och konsekvensbedömningsarbetet gemensamt.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
102.04	Länsstyrelsen Skåne län	Sammanfattning: Länsstyrelsen ser brister i hanteringen av riksintressen, bl.a. i relation till allmänna intressen av väsentlig betydelse.	Se svar 105.04
102.05	Länsstyrelsen Skåne län	Sammanfattning: Vid genomläsning av planförslaget har länsstyrelsen också hittat några sakfel. Länsstyrelsen kommenterar inte dessa i yttrandet men avser meddela Havs- och vattenmyndigheten (HaV) inom ramen för befintligt samarbete inom havsplaneringen.	HaV tackar för länsstyrelsens genomgång.
102.06	Länsstyrelsen Skåne län	Länsstyrelsen Skåne anser att frågor som HaV i bör prioritera i det fortsatta arbetet är att: Tydliggöra vilka riksintressen som behöver utredas ytterligare avseende risk för påtaglig skada och vilka riksintressen som kan anses vara utredda/avvägda inom havsplanen.	Se svar 105.04

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
102.07	Länsstyrelsen Skåne län	HaV bör prioritera att utveckla mer konkret vägledning på områdesnivå, särskilt gällande områden för energiutvinning.	I granskningsförslaget utvecklas beskrivning av områdena. Havsplanen vägleder i huvudsak om mest lämplig användning och resonerar kring samexistens mellan olika användningar. När det gäller frågor om detaljerade villkor för samexistens hanteras dessa främst i tillståndsprövningen.
102.08	Länsstyrelsen Skåne län	HaV bör prioritera att utveckla konsekvensbeskrivningen i den fortsatta processen i framtagandet av havsplanerna, och låta bedömningarna få genomslag i planförslaget.	Konsekvensbedömningen och konsekvensbeskrivningen har utvecklats i granskningsskedet. Konsekvensbedömningen är ett underlag planeringsarbetet.
102.09	Länsstyrelsen Skåne län	HaV bör prioritera att tydliggöra planförslagets kumulativa effekter och om det finns områden som särskilt behöver uppmärksammas eller undvikas med hänsyn till sådana effekter.	De kumulativa effekterna redovisas i konsekvensbeskrivningen.
102.10	Länsstyrelsen Skåne län	Länsstyrelsens redovisning av regleringsbrevsuppdrag RB2021 3B4 behöver beaktas och få genomslag inför granskningen av havsplanerna.	Planeringsunderlag för marina kulturmiljövärden i den nationella havsplaneringen som tagits fram av kustlänsstyrelserna ligger till grund för utpekande av särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden i granskningsförslaget. Fortsatt analys av underlaget pågår.
102.11	Länsstyrelsen Skåne län	Uppdraget att revidera havsplanerna gavs i februari 2022 och ska redovisas till regeringen senast 31 december 2024. Länsstyrelsen menar att denna tidsram är mycket snäv och att en konsekvens av detta är att samrådshandlingarna håller en ojämn kvalitet. I vissa delar finns mer utförliga resonemang, i andra delar brister resonemangen. Länsstyrelsen menar att samrådsförslaget ger svag vägledning för kommande processer och prövningar.	Synpunkten noteras. Granskningsförslagets vägledning har utökats, bl.a. gällande energiområden och kulturmiljö.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
102.12	Länsstyrelsen Skåne län	Mot bakgrund av att samrådsförslaget föreslår en omfattande exploatering inom havsområdet, menar Länsstyrelsen att kraven blir större på bedömning av påverkan och konsekvenser. Länsstyrelsen menar också att planförslaget behöver utvecklas med konkret vägledning på områdesnivå, särskilt gällande områden för energiutvinning.	Inom underlagen för havsplaneringen saknas detaljer för att kunna ge en tydligare vägledning än områdets lämplighet. Ytterligare vägledning behöver fastställas utifrån lokala förhållanden, alternativt som villkor i en prövningsprocess.
102.13	Länsstyrelsen Skåne län	Redan i Klimat och energistrategi för Skåne (2018) konstaterade Länsstyrelsen att om utbyggnaden av havsbaserad vindkraft uteblir och inte generationsskifte av gammal vindkraft genomförs, så kommer Skåne producera mindre el år 2030 än vad man gjorde 2018. Det är viktigt att poängtera att nya vindkrafts- och solcellsetableringar är de enda tekniker som länet har till förfogande för att kunna producera fossilfri el till låga kostnader i elprisområde 4 inom det närmsta årtiondet. Länsstyrelsen ser mot bakgrund av ovanstående positivt på att möjligheterna att peka ut fler områden för energiutvinning i havsplanerna utreds. Samtidigt konstaterar Länsstyrelsen att planeringsprocessen för havsplanerna inte går i takt med den snabba utvecklingen vad gäller projekteringen av havsbaserad vindkraft i Östersjön. I flera av de områden som är utpekade för energiutvinning i samrådsförslaget har avgränsningssamråd genomförts och i några områden pågår även tillståndsprövningar. Det är därmed oklart vilken påverkan utpekande av fler områden för energiutvinning i havsplanerna kommer att få i praktiken.	Synpunkten noteras.
102.14	Länsstyrelsen Skåne län	Länsstyrelsen menar att samrådsförslaget brister i identifieringen av vad som utgör allmänna intressen av väsentlig betydelse. För vissa aspekter finns utförliga motiveringar, för andra saknas resonemang helt. Länsstyrelsen menar att HaV med fördel kan förtydliga detta genom att redovisa sina ställningstaganden för varje aspekt utifrån HaV:s kriterier för vad som bedöms som allmänna intressen av väsentlig betydelse.	Synpunkten noteras. HaV ser över redovisningen inför slutförslaget till regeringen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
102.15	Länsstyrelsen Skåne län	Länsstyrelsen menar att HaV tillämpar olika principer för de användningar som föreslås på plankartan. För användning ”Natur” är kraven är mycket höga. HaV:s bedömning baseras här på områden för riksintresse naturvård samt befintliga och planerade områdesskydd som identifieras som ett allmänt intresse av väsentlig betydelse.	Synpunkten noteras. Bedömningen baseras på inrättade marina områdesskydd samt riksintresseanspråk naturvård och yrkesfiske (områden som avser lek-, uppväxt- och rekryteringsområden för fisk viktiga för yrkesfisket).
102.16	Länsstyrelsen Skåne län	I Skåne är överlappet med havsplanerna och flera av kustkommunernas vattenområden stort. I flera fall finns ställningstaganden i översiktsplanerna för havsplanområdet. Länsstyrelsen menar att översiktsplanerna kan innehålla både allmänna intressen och allmänna intressen av väsentlig betydelse som behöver beaktas i havsplanerna. I samrådsförslaget framgår tydligt vilka kommuner som pekat ut områden för energiutvinning i havet i sina översiktsplaner. Länsstyrelsen kan inte på samma tydliga vis utläsa hur andra kommunala ställningstaganden för havsområdet påverkat planförslaget.	Utifrån uppdragets fokus på havsbaserad vind har HaV valt att prioritera redovisning kommunernas planering för havsbaserad vind. Kommunerna har möjlighet att lyfta specifika allmänna intressen i samrådet och granskningssamrådet.
102.17	Länsstyrelsen Skåne län	Under rubriken ”Allmänna intressen av väsentlig betydelse” (s 30) bör det framgå att ställningstaganden i översiktsplaner kan utgöra allmänna intressen av väsentlig betydelse. Länsstyrelsen vill i sammanhanget också påtala att avsnittet om allmänna intressen av väsentlig betydelse inte bör sorteras under huvudrubriken riksintressen.	Granskningshandlingen har uppdaterats angående rubrikssorteringen.
102.18	Länsstyrelsen Skåne län	Länsstyrelsen noterar vidare att tillgång på indata för ett allmänt intresse av väsentlig betydelse verkar ge utslag i arealen som redovisas som användning. Det märks för användningar där det saknas data utöver riksintresseanspråk, exempelvis ”Rekreation”. Inga områden har därför fått användningen rekreation på plankartan baserat på kriteriet ett allmänt intresse av väsentlig betydelse. Användningen energiutvinning får istället stort genomslag utifrån arbetet med steg 1 av uppdraget. Denna obalans är viktig att synliggöra i ärenden där havsplanerna är vägledande för prövning av ärenden.	Synpunkten noteras. HaV bedömer att det finns behov av ett samlat planeringsunderlag för friluftsliv som återger hur användning av havet samverkar med lokala och regionala värden och vilken betydelse dessa har i den nationella havsplaneringen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
102.19	Länsstyrelsen Skåne län	I samrådsförslaget finns utredningsområden för användningarna energiutvinning och sandutvinning, dvs användningar som innebär exploatering/utvinning. Länsstyrelsen menar att utredningsområden är problematiska att använda i planer utifrån ett tydlighetsperspektiv. Alla områden i havsplanerna måste utredas vidare i kommande tillståndsprocesser. Att det också finns utredningsområden öppnar för misstolkningar om att enbart dessa kräver kommande utredningar. Länsstyrelsen råder HaV att överväga om det är lämpligt att peka ut utredningsområden, eller om det går att hantera på ett annat vis.	Synpunkten noteras. I granskningsförslaget återfinns endast ett fåtal utredningsområden.
102.20	Länsstyrelsen Skåne län	För att havsplanerna ska fungera vägledande behövs konkret vägledning på områdesnivå. Länsstyrelsen råder HaV att utveckla vägledningen, och samtidigt se över strukturen för redovisning och vägledning av respektive havsområde, som inleds med beskrivning i text och avslutas med en områdestabell. Inom vissa områden där olika användningar föreslås finns intressekonflikter som inte är lösta i planförslaget. Länsstyrelsen menar att dessa utpekanden urholkar syftet med havsplanen som vägledande dokument eftersom det inte går att förutse vilken användning som går före en annan.	Synpunkten noteras. Granskningsförslagets texter har förtydligats avseende vägledning hur intressekonflikter bör lösas. Alla intressekonflikter kan inte lösas i havsplanen beroende på bland annat geografisk skala, mer detaljerade underlag krävs eller att det inte går att använda befintlig information i havsplaneringsprocessen på grund av sekretesskäl.
102.21	Länsstyrelsen Skåne län	Ytterligare en utmaning är om det framgår redan i detta skede att en av användningarna kanske inte är genomförbar och därför blir missvisande att förorda. Det kan i förlängningen innebära orealistiska förväntningar hos exploatörer på områden som inte är genomförbara eller som ger upphov till långa och kostsamma processer. Detta är enligt Länsstyrelsens uppfattning inte lämpligt. Ett exempel på ett sådant område i Skåne är förslaget till sandutvinning inom område Ö284 som omfattas av Natura 2000-område utpekat enligt Art- och habitatdirektivet.	Område Ö284 är ett utredningsområde för sandutvinning utifrån att det behövs en godkänd Natura 2000-prövning.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
102.22	Länsstyrelsen Skåne län	Länsstyrelsen anser att det finns brister i hanteringen av riksintressena i samrådsförslaget. Länsstyrelsen reagerar på redovisningen i samrådshandlingen där allmänt intresse av väsentlig betydelse (energiproduktion) anges som prioriterad framför ett riksintresse (yrkesfiske). I en prövning med nuvarande lagstiftning och förutsättningar finns inget lagstöd för att ge ett allmänt intresse företräde framför ett riksintresse, om riksintresset riskerar att påtagligt skadas. Planen anger kortfattat att användningen energiproduktion inte kan samexistera med riksintresseanspråket för yrkesfiske. Planen behöver utvecklas med de bedömningar som ligger till grund för den slutsatsen.	Se svar 105.04
102.23	Länsstyrelsen Skåne län	Endast om två riksintressen står mot varandra är det tillåtet att göra avvägningen att skada ett riksintresse för att möjliggöra det andra. Av kommande granskningshandling behöver det därför tydligt framgå vilken status intressena har, samt vilket lagstöd som finns för hur avvägningar mellan olika intressen ska och kan göras. Länsstyrelsen ser annars att det finns risk planförslaget ger upphov till intressekonflikter och tolkningssvårigheter vid kommande prövningar som omfattas av hushållningsbestämmelserna i 3 och 4 kap MB. Då planförslaget ska vara förenligt med 3 och 4 kap MB, bör planförslaget omarbetas och förtydligas i de delar som riskerar att försvåra kommande prövningar.	Se svar 105.04
102.24	Länsstyrelsen Skåne län	Länsstyrelsen menar även att handlingarna, på havsområdesnivå, behöver bli tydligare i motiv och ställningstagande när riksintressen vägs mot varandra och den ena prioriteras bort i användningen. Som exempel kan nämnas riksintresse för vindbruk som prioriterats bort inom havsområde Södra Östersjön, där beskrivningar och skäl för detta är otydliga.	Redovisningen har förtydligats i granskningsförslaget.
102.25	Länsstyrelsen Skåne län	Betydelsen av riksintressen enligt 4 kap MB (undantaget Natura 2000) i förhållande till föreslagna användningar är inte väl belysta i planförslaget. Det framgår inte vilken bedömning som gjorts i förhållande till riksintresse högexploaterad kust för de användningar som berör Skåne. Eftersom bestämmelserna i 4 kap MB innebär att exploateringsföretag och andra ingrepp i miljön endast får komma till stånd om de följer de undantag som anges i kapitlet bör planförslaget motiveras utifrån dessa förutsättningar.	En avstämning har gjorts mot områden med högexploaterad kust. I granskningsförslaget är områdena med användning energiutvinning i eller i anslutning till Skåne län utanför avgränsningen för högexploaterad kust.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
102.26	Länsstyrelsen Skåne län	Länsstyrelsen genomför mellan 2020 och 2025 en översyn av riksintresseområden för kulturmiljövården inom Skåne. Det innebär att vissa riksintresseanspråk knutna till kustens landskap och miljöer kan förändras efter beslut från Riksantikvarieämbetet.	Informationen noteras.
102.27	Länsstyrelsen Skåne län	Länsstyrelsen har på uppdrag av Naturvårdsverket under 2022-2023 arbetat med att se över värdebeskrivningarna för tolv riksintresse för naturvård. Några av dessa berör havsområdet, bl.a. N91 Måkläppen Limhamnströskeln där beslut om uppdaterad värdebeskrivning togs av Naturvårdsverket 2023-06-22. För fullständig lista över reviderade riksintressen hänvisar Länsstyrelsen till Naturvårdsverket.	HaV har tagit del av informationen.
102.28	Länsstyrelsen Skåne län	I redovisningen av steg 1-uppdraget bedömde Energimyndigheten att det kommer krävas en prioritering av energiintresset framför andra intressen eller att nya lösningar utvecklas och accepteras för ökad samexistens för att uppnå uppdragets målsättning. Det framgår även att Energimyndigheten har för avsikt att i närtid se över och uppdatera riksintresseanspråken för vindbruk till havs, samt att de ser underlaget från steg 1-uppdraget som en grund för utpekande av nya riksintresseanspråk. Vad Länsstyrelsen erfar pågår inte någon sådan process, vilket är anmärkningsvärt eftersom Energimyndighetens bedömning är att energiintresset behöver prioriteras högt. Länsstyrelsen menar också att HaV:s bedömning i samrådsförslaget, att nya riksintressen kan tillkomma innan förslag till havsplaner lämnas till regeringen, inte tycks realistisk.	Se svar 105.04 och 105.05
102.29	Länsstyrelsen Skåne län	Försvarsintressena för totalförsvarets militära del är stora i Östersjön, vilket medför en tydlig intressekonflikt för att peka ut E-områden i Östersjön. Länsstyrelsen konstaterar att försvarsintressena längs stora delar av den skånska kusten hittills har inneburit en begränsande faktor i arbetet att föreslå områden för energiutvinning till havs. Länsstyrelsen menar att det är av yttersta vikt att det sker en konstruktiv dialog för att hantera den intressekonflikten för en utveckling där de militära intressena kan samexistera med vindkraft till havs i Östersjön. Då havsplanerna blickar fram till 2040, bör ställningstaganden i havsplanerna inte låsa sig till dagens förutsättningar.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
102.30	Länsstyrelsen Skåne län	Generellt sett nyttjas Östersjön av många sjöfåglar som kan påverkas av vindkraftverk. Det finns fortfarande brister i kunskapsläget om vindkraftens effekter på sjöfågel, särskilt gällande kumulativa effekter och konnektivitet. Länsstyrelsen menar att detta talar för att försiktighetsprincipen bör tillämpas.	HaV instämmer att det finns brister i kunskapsläget.
102.31	Länsstyrelsen Skåne län	Mot bakgrund av att Länsstyrelsen haft två beredningsuppdrag som berör område Ö286 och Ö288, lämnar Länsstyrelsen inte lika omfattande synpunkter på dessa områden som de övriga två, trots otillräcklig redovisning. Länsstyrelsen kommentarer inte Ö285 Efn (Kriegers flak) då där finns ett i nutid tillståndsgivet projekt.	Kommentaren noteras
102.31	Länsstyrelsen Skåne län	För Skåne pekas totalt sex E-områden av något slag ut i samrådshandlingen. Länsstyrelsen menar att områdesspecifika motiv, ställningstaganden och avvägningar inte är tillräckligt redovisade i samrådshandlingen gällande samtliga varianter av E-områden. Resultaten från konsekvensbedömningen tycks inte heller ha utgjort underlag i utpekandet av områden. Detta behöver utvecklas inför granskningsskedet.	Synpunkten noteras. Plantexten utvecklas i granskningsförslaget. Konsekvensbedömningen har bidragit till ställningstaganden i granskningsförslaget.
102.32	Länsstyrelsen Skåne län	Ö286 E(utr)fn och Ö288 E(utr)fn; Länsstyrelsen Skåne har haft två beredningsuppdrag från regeringen (ett för vardera park, dnr 677-2022, samt 22039-2022) som berör de aktuella områdena. I länsstyrelsens två förslag till beslut föreslås att regeringen lämnar tillstånd till respektive park (om de återstående frågor som identifierats blir tillfredsställande utredda).	Informationen noteras.
102.33	Länsstyrelsen Skåne län	Ö286 E(utr)fn och Ö288 E(utr)fn; Länsstyrelsen har även prövat en ansökan om Natura 2000-tillstånd för vardera park och bägge parkerna har erhållit ett sådant tillstånd. Regeringen har ännu inte tagit beslut i ärendena. Länsstyrelsen har även från en tredje aktör tagit emot en ansökan om Natura 2000- tillstånd (dnr. 34975-2023).	Informationen noteras

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
102.34	Länsstyrelsen Skåne län	Ö286 E(utr)fn och Ö288 E(utr)fn; Länsstyrelsen menar att energiutvinning inom områdena medför risk för påtaglig skada på riksintresse för kulturmiljövården Kåseberga [M173]. Vilket Länsstyrelsen (och Riksantikvarieämbetet) framfört i ovan nämnda beredningsuppdrag. Länsstyrelsen framförde även att om regeringen i sin prövning skulle finna att det aktuella området utgör ett riksintresse för energiproduktion bedömer Länsstyrelsen att energiproduktionsintresset, givet parkens stora betydelse för detta, skulle väga tungt vid avvägningen mellan olika riksintressen. Länsstyrelsen vill i sammanhanget betona vikten av att Energimyndigheten går vidare med översyn av riksintresse för vindbruk till havs. Ett riksintresseutpekande hade fått stor betydelse som stöd för att peka ut området som ett E-område i havsplanen.	Planförslaget revideras så att område energiutvinning Ö282 minskas. Den kumulativa påverkan på kulturmiljövärden bedöms därmed minska. Planförslaget kompletteras också med att särskild hänsyn ska tas till höga kulturmiljövärden för områdena Ö282, Ö286 och Ö288.
102.35	Länsstyrelsen Skåne län	Ö286 E(utr)fn, Ö288 E(utr)fn; Det framgår i samrådshandlingen att områdena är utpekade som alternativa utredningsområden för energi med särskild hänsyn till naturvärden samt totalförsvarets intressen. Utöver dessa intressen menar Länsstyrelsen att även hänsyn till kulturmiljövärden behöver fastlås för området. Dels mot bakgrund av ovanstående synpunkter om riksintresse för kulturmiljö och dels mot bakgrund av att området berörs av siktlinjer i förhållande till ett utpekat värdeområde i Länsstyrelsens utredning avseende kulturmiljöunderlag för havsplaneringen (RB3B4, 2021): Läs mer under rubrik Kulturmiljö, s 15 i detta yttrande. Områdena ligger inom ekonomisk zon och överlappar därmed inte med kommunalt område.	Planförslaget kompletteras med att särskild hänsyn ska tas till höga kulturmiljövärden för områdena Ö286 och Ö288.
102.36	Länsstyrelsen Skåne län	Ö282 E(utr)fn; Det framgår att området är utpekat som alternativt utredningsområde för energi. Länsstyrelsen instämmer i att det finns flera aspekter som behöver studeras för området. Området ligger inom riksintresse för energiproduktion. Det framgår mycket kortfattat i samrådsförslaget att det tillgodoses i havsplanen som alternativ eftersom vindbruk påverkar totalförsvarets1 samt fiskets riksintressen. Av aktuell områdestabell framgår att energiutvinning ges företräde framför yrkesfiske, samt att användningarna inte bedöms kunna samexistera. Länsstyrelsen saknar redovisning av motiv och ställningstaganden för avvägningen. Länsstyrelsen noterar att det i liknande fall bedömts att samexistens skulle fungera. Länsstyrelsen menar att konsekvensen blir att ett viktigt område för småskaligt fiske försvinner.	För att minska påverkan på yrkesfisket har ytan för område Ö282 minskat i dess östra del.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
102.37	Länsstyrelsen Skåne län	Ö282 E(utr)fn; Gällande naturvärden behöver en vindkraftsetablerings direkta påverkan på naturvärden i hav (bottenlevande organismer, fisk, marina däggdjur) samt luft (sjöfågel (inte minst alfågel), migrerande fåglar och fladdermöss), samt den kumulativa påverkan på dessa naturvärden utredas.	Ö282 har minskats i storlek för att minska påverkan på yrkesfiske, vilket även innebär en mindre påverkan på naturvärden. Området är ett utredningsområde på grund av påverkan på migrerande fågel.
102.38	Länsstyrelsen Skåne län	Ö282 E(utr)fn; Länsstyrelsen menar att utöver särskild hänsyn till naturvärden samt totalförsvarets intressen bör även hänsyn till kulturmiljövärden fastlås för området. Området berörs av siktlinjer i förhållande till ett utpekat värdeområde i Länsstyrelsens utredning avseende kulturmiljöunderlag för havsplaneringen (RB3B4, 2021): Läs mer under rubrik Kulturmiljö, s 15 i detta yttrande.	Se svar 102.34
102.39	Länsstyrelsen Skåne län	Ö282 E(utr)fn; För delar av det berörda området har Länsstyrelsen hållit samråd med en vindkraftsprojektör (15727-2021, 41517-2022). Bolaget lämnade i början av sommaren 2023 in en ansökan till Mark- och miljödomstolen, men har sedan dragit tillbaka sin ansökan.	Synpunkten noteras.
102.40	Länsstyrelsen Skåne län	Ö282 E(utr)fn Det framgår att området är utpekat för energiutvinning och natur med särskild hänsyn till totalförsvarets intressen. Området berörs av riksintresse för energiproduktion, riksintresse för naturvård och riksintresse för yrkesfiske. Vidare framgår det att vindbruk och yrkesfiske inte bedöms kunna samexistera. Det finns en vindkraftpark inom området idag. Länsstyrelsen menar att havsplanen måste ta höjd för och vägleda vid eventuella förändringar inom området. Vid eventuella förändringar inom området måste stor hänsyn tas till områdets betydelse för fåglar, vilket bör framgå av havsplanen.	Området omfattas av särskild hänsyn till höga naturvärden vilka innefattar fågel.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
102.41	Länsstyrelsen Skåne län	Ö282 E(utr)fn Länsstyrelsen menar att det är missvisande att motivera företräde för energiutvinning med att yrkesfiskets behov tillgodoses i närliggande områden. Ofta finns inte samma förutsättningar samt att det koncentrerar fisketrycket till andra ytor vilket kan påverka både bestånden och fiskeframgångarna. Detta är särskilt känsligt i Öresund som är ett strömt farvatten och enligt yrkesfiskekåren ett svårfiskat vatten.	För att minska påverkan på yrkesfisket har ytan för område Ö282 minskat i dess östra del.
102.42	Länsstyrelsen Skåne län	Ö298 (Sjollen) Det framgår att området är utpekat för energi med särskild hänsyn till totalförsvarets intressen samt naturvärden. Länsstyrelsen konstaterar bl.a. utifrån samrådshandlingen att området tycks ha goda vindförutsättningar, goda anslutningsmöjligheter till land samt att Försvarsmakten inte är negativt inställda. Länsstyrelsen konstaterar att utifrån dessa specifika aspekter ser möjligheten för energiutvinning i närtid goda ut. Länsstyrelsen ser däremot att energiutvinning innebär negativ påverkan på naturvärden, både i luftrummet och på bottenmiljöer. Länsstyrelsen avstyrker E-området och föreslår att området ges användningen Natur. Utifrån de naturvärden som området berörs av ser Länsstyrelsen att energiutvinning medför stor risk för negativ påverkan på livsmiljöerna på bottnarna och den mångfald av arter som är knutna till dem.	Synpunkten noteras. Område Ö298 med användning energiutvinning har vägts bort i sin helhet. Allmänt intresse av väsentlig betydelse för naturvård ges företräde framför allmänt intresse av väsentlig betydelse för vindbruk. I området planeras ett områdesskydd.
102.44	Länsstyrelsen Skåne län	Ö298 (Sjollen) Utifrån de naturvärden som området berörs av ser Länsstyrelsen att energiutvinning medför stor risk för negativ påverkan på de lokala rörelserna av sjöfåglar genom barriäreffekter och förlust av livsmiljö för födosök, samt kollisionsrisk. Sjöfåglar flyger i allmänhet lågt, särskilt vid korta sträckor. Ser de hinder reagerar de generellt med att stiga och risk för kollision ökar därmed. Indirekt får detta en negativ påverkan på skyddade områden.	Synpunkten noteras. Område Ö298 med användning energiutvinning har vägts bort i sin helhet. Allmänt intresse av väsentlig betydelse för naturvård ges företräde framför allmänt intresse av väsentlig betydelse för vindbruk. I området planeras ett områdesskydd.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
102.46	Länsstyrelsen Skåne län	Ö298 (Sjollen) I samrådshandlingen anges att användning av energiutvinning inte anges tillsammans med användning natur i områden där naturvärdena är så höga och av ett sådant slag att det råder stor osäkerhet om anläggningar för energiutvinning kan etableras utan att skada eller försvåra ett bevarande av naturvärdena. Länsstyrelsen menar att de naturvärden som finns inom området, uppfyller de kriterier som anges i samrådshandlingen gällande naturvärden som områden av allmänt intresse av väsentlig betydelse. Länsstyrelsen tolkar därmed att HaV i samrådsförslaget låtit energiutvinning, som allmänt intresse av väsentlig betydelse, väga tyngre än naturvärdena, som allmänt intresse av väsentlig betydelse. Länsstyrelsen menar dock att detta inte tydligt framgår av samrådshandlingen och inte heller motiven för det. Den områdesspecifika information som ges om Ö298 är fåordig.	Synpunkten noteras. Område Ö298 med användning energiutvinning har vägts bort i sin helhet. Allmänt intresse av väsentlig betydelse för naturvård ges företräde framför allmänt intresse av väsentlig betydelse för vindbruk. I området planeras ett områdesskydd.
102.47	Länsstyrelsen Skåne län	Förslaget anger, för område Ö298, hänsyn till naturvärden, men omfattningen av påverkan på naturvärden tycks inte ha beaktats i förslaget. Det framgår exempelvis av konsekvensbeskrivningen att det föreligger risk för ett antal negativa konsekvenser, bla. gällande stor risk för negativa effekter på flyttande fågel.	Synpunkten noteras. Område Ö298 med användning energiutvinning har vägts bort i sin helhet. Allmänt intresse av väsentlig betydelse för naturvård ges företräde framför allmänt intresse av väsentlig betydelse för vindbruk. I området planeras ett områdesskydd.
102.48	Länsstyrelsen Skåne län	Ö298 (Sjollen) Sjollenområdet ligger mitt i stråket för lokala flyttningar av miljontals fåglar i centrala Öresund. För många av de skyddade områdena i Öresund finns en ekologisk koppling med danska ön Saltholm vilken är av mycket stor betydelse för fågellivet, även för vadarfåglar. Det innebär att om det sker en påverkan i någon av de här värdekärnorna eller kommer en barriär mellan dem, så kan det få en påverkan på naturvärden i flera eller alla av områdena.	Område Ö298 med användning energiutvinning har vägts bort i sin helhet. Allmänt intresse av väsentlig betydelse för naturvård ges företräde framför allmänt intresse av väsentlig betydelse för vindbruk. I området planeras ett områdesskydd.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
102.49	Länsstyrelsen Skåne län	Ö298 (Sjollen) Under vår och höst flyttar så stora antal fåglar av en mängd fågelgrupper över Öresund att det är av internationell betydelse. Öresundsområdet hyser högst koncentration av flyttande fåglar i Skandinavien/Nordvästra Europa. Flytten sker över hela sundets bredd, som dock är en smal flaskhals för den samlade flytten. Över 100 milj individer rör sig genom Öresundsområdet vilket motsvarar 20% av de individer som flyttar via Sverige. Alla typer av fåglar ingår.	Område Ö298 med användning energiutvinning har vägts bort i sin helhet. Allmänt intresse av väsentlig betydelse för naturvård ges företräde framför allmänt intresse av väsentlig betydelse för vindbruk. I området planeras ett områdesskydd.
102.50	Länsstyrelsen Skåne län	Ö298 (Sjollen) Flera fladdermusarter flyttar mellan sommar- och vintervistelser. Troligtvis använder de Öresundsområdet på liknande sätt som fåglar. Det finns inga kända undersökningar av detta, men det är därför angeläget att ta fram solida data som fångar mellanårsvariationer.	Synpunkten noteras. Område Ö298 med användning energiutvinning har vägts bort i sin helhet. Allmänt intresse av väsentlig betydelse för naturvård ges företräde framför allmänt intresse av väsentlig betydelse för vindbruk. I området planeras ett områdesskydd. Ny kunskap, t.ex. om fladdermöss, arbetas ini framtida planeringsprocesser.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
102.51	Länsstyrelsen Skåne län	Ö298 (Sjollen) Länsstyrelsen Skåne utförde under 2020-2021, med slutredovisning i februari 2022, ett regeringsuppdrag (28722-2020) om att utreda förutsättningarna för marint skydd av Öresund. Uppdraget gick ut på att utreda förutsättningarna för marint områdesskydd i Öresund som kan bidra till att säkerställa ett ekologiskt representativt sammanhängande och funktionellt nätverk av marina skyddade områden. Totalt pekades 11 områden ut där just Ö298 tillsammans med ytterligare två områden ingick i ett större område som gavs prioritet ett. I redovisningen till regeringen fanns även förslag med på åtgärder som till exempel att minimera bottenpåverkan i Öresund. Öresund är ett hårt exploaterat område med många fysiska störningar som utfyllnader, vindkraft, ledningar m.m. Trots ett trålförbud så kan den aktuella hotbilden med bland annat utfyllnader och konstruktioner på havsbotten få en effekt som påverkar Öresunds motståndskraft och förmåga till återhämtning. Länsstyrelsen delgav rapportering till HaV under hösten 2022, i samband med HaV:s begäran om underlag till havsplaneringen. Som underlag till nu gällande havsplaner tog Länsstyrelsen fram ett fördjupat underlag för Öresund. I underlaget gjordes bl.a. bedömningen att det inte fanns utrymme för ytterligare energiutvinning i Öresund. Huvuddelen av de naturvärden som förekommer i Sjollenområdet är så kallade preciserade/prioriterade bevarandevärden som av kustlänsstyrelserna har identifierats som särskilt skyddsvärda, se Plan för marint områdesskydd i Egentliga Östersjön, (2021) och Strategi för skydd och förvaltning av marina miljöer och arter i Västerhavet, 2020	HaV har tagit del av informationen. Synpunkten noteras. Område Ö298 med användning energiutvinning har vägts bort i sin helhet. Allmänt intresse av väsentlig betydelse för naturvård ges företräde framför allmänt intresse av väsentlig betydelse för vindbruk. I området planeras ett områdesskydd.
102.52	Länsstyrelsen Skåne län	Ö298 (Sjollen) Gällande yrkesfiske saknar Länsstyrelsen motivering till att samexistens med yrkesfiske bedöms möjlig. Då området berörs av riksintresse för yrkesfiske behöver planförslaget visa att riksintresset inte riskerar att påtagligt försvåra näringens bedrivande.	Synpunkten noteras. Område Ö298 med användning energiutvinning har vägts bort i sin helhet. Allmänt intresse av väsentlig betydelse för naturvård ges företräde framför allmänt intresse av väsentlig betydelse för vindbruk. I området planeras ett områdesskydd.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
102.53	Länsstyrelsen Skåne län	Ö298 (Sjollen) För delar av det berörda området har Länsstyrelsen hållit samråd med en vindkraftsprojektör 17076-2021, samt särskilt samråd om Natura 2000 19248-2022). Bolaget har, vad Länsstyrelsen erfar, ännu inte lämnat in någon ansökan till Mark- och miljödomstolen. Länsstyrelsen vill även framföra att Kastrups flygplats i yttrande i samrådsprocessen över vindkraftparken lyft att de ser en risk för flygsäkerheten genom dels ökad risk för kollision med fåglar och dels för att manöverutrymmet vid nödsituationer minskar och man vill i sådana lägen undvika att leda flygplan in över land.	Informationen noteras. Område Ö298 med användning energiutvinning har vägts bort i sin helhet. Allmänt intresse av väsentlig betydelse för naturvård ges företräde framför allmänt intresse av väsentlig betydelse för vindbruk. I området planeras ett områdesskydd.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
102.54	Länsstyrelsen Skåne län	Länsstyrelsen anser fortsatt (likt i förra planeringsomgången) att utredningsområdet för sandutvinning ska utgå pga. skyddade områdens höga naturvärden. Sandflyttan i Ö284 (N) ligger i Natura 2000-området Sydvästskånes utsjövatten. Området är utpekat enligt Art- och habitatdirektivet och skyddar tumlare, gråsäl, knubbsäl samt naturtyper på bottnarna. Denna del av Sydvästskånes utsjövatten är dock viktig även för sjöfågel, bl a vid rastning och övervintring, exempelvis mussel- och fiskätande dykänder. Länsstyrelsen kan inte se att att bevarandeplanen för Natura 2000-området använts som underlag. I den redovisas bl.a. materialutvinning som ett hot mot områdets bevarandevärden. Länsstyrelsen förutsätter att HaV använder bevarandeplanen som underlag för bedömningar i havsplanen. Länsstyrelsen menar vidare att sandutvinning i området även utgör ett hot mot angränsande Natura 2000-områden Falsterbo-Foteviken (SPA) och Falsterbohalvön (SCI) samt naturreservatet Falsterbohalvöns havsområde. Det angränsande området är också ett Helcom MPA (Falsterbo Peninsula with Måkläppen) och Länsstyrelsen har föreslagit att Sydvästskånes utsjövatten ska läggas till Helcom:s MPA-nätverk. Länsstyrelsen har låtit inventera förekommande naturtyper och arter både i Sydvästskånes utsjövatten och i Falsterbohalvöns havsområde och har nyligen fått spridningstillstånd för båda rapporterna. Länsstyrelsen vill i sammanhanget även lyfta att bakgrunden till att angränsande naturreservat Falsterbohalvöns havsområde omfattar havsområdet ner till 15 meter beror bl.a. på att den tidigare sandutvinningen hade orsakat skador på biologin och stränderna.	Synpunkten noteras. HaV:s bedömning i beslutad plan kvarstår. Sandutvinningsområdet anges också som utredningsområde eftersom samexistens med naturvärdena kräver prövning enligt Natura 2000-lagstiftningen.
102.55	Länsstyrelsen Skåne län	Användning sandutvinning – området söder om Ystad: Länsstyrelsen konstaterar att beskrivningen av det aktuella området är mycket kortfattad. I huvudsak framkommer att det inom området har funnits tillstånd för utvinning av sand. Samt att utförd tillsyn visar att översedimentering av tidigare spår från utvinning sker genom de geologiska processerna i området. Länsstyrelsen saknar i sammanhanget resonemang om den långsiktiga påverkan av sanduttag, vilket med fördel skulle kunna belysas innan områden för sandutvinning pekas ut.	I havsplanen finns en referens till SGU:s rapport Förutsättningar för utvinning av marin sand och grus i Sverige, som innehåller mer information om området (Sandhammarbank).

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
102.56	Länsstyrelsen Skåne län	Användning sandutvinning – området söder om Ystad: Länsstyrelsen vill i sammanhanget lyfta att enligt SGU's rapport Fysiska och dynamiska förhållanden längs Skånes kust – underlag för klimatanpassningsåtgärder (rapport 2021:02) så råder längs kuststräckan Kåseberga – Sandhammaren en kustparallell ström som går från väst till öst vilket ger en kraftig nettotransport av sand mot Sandhammaren där sanden ackumuleras. Förekomst av rörlig sand som kan interagera mellan land och hav finns vid Sandhammaren. Området präglas av pålagring av sand för närvarande men historiskt har det funnit perioder med stark erosion. Det bör utredas både om pågående klimatförändringar och ett fortsatt sanduttag, var för sig eller tillsammans, utgör en risk att rådande strömmar och sedimenttransporter förändras och istället ger en erosion på kuststräckan.	Synpunkten noteras. När det gäller sanduttag är det en fråga att utreda i en eventuell tillståndsprövning.
102.57	Länsstyrelsen Skåne län	Användning sandutvinning – området söder om Ystad: Länsstyrelsen menar att även hänsyn till kulturmiljövärden bör fastlås för området, då konflikter med sandutvinning söder om Sandhammaren kan föreligga. Området ingår som värdeområde i Länsstyrelsens utredning avseende kulturmiljöunderlag förhavsplaneringen (RB3B4, 2021): Läs mer under rubrik Kulturmiljö, s 15 i detta yttrande.	I granskningsförslaget anges särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden för områden med användning energiutvinning. För det specifika sandutvinningsområdet söder om Ystad har vägledningen utvecklats med hänvisning till höga kulturmiljövärden på havsbotten.
102.58	Länsstyrelsen Skåne län	Användning sandutvinning – området söder om Ystad: Längs stora delar av Skånes kust föreligger hög potential för submarina landskap och lämningar från stenålder samt för idag okända fartygslämningar. Större exploateringar bör föregås av marinarkeologiska utredningar och undersökningar för att säkerställa att inga lämningar kommer till skada. Flera områden av riksintresse för kulturmiljövården finns längs Skånes kuster som kan behöva vägas in vid bedömning av förändringar till havs. Länsstyrelsen menar att HaV inför granskningsskedet bör se över hur särskild hänsyn till kulturmiljövärden redovisas. Länsstyrelsen förespråkar samma typ av redovisning som gällande hänsyn till naturvärden och totalförsvarets intressen.	Redovisningen av särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden har setts över i granskningsförslaget.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
102.59	Länsstyrelsen Skåne län	Länsstyrelsen anser att användning Kultur bör övervägas vid Haväng/Verkeåns mynning och särskilt hänsyn till kulturmiljövärden bör fastslås för ett större område. Detta berör Ö508 (Fn + yrkesfiske) och Ö264 (F + yrkesfiske). Området ingår som värdeområde i Länsstyrelsens utredning avseende kulturmiljöunderlag för havsplaneringen (RB3B4, 2021). Området kring Haväng/Verkeåns mynning innehåller submarina landskap och lämningar av mycket stort vetenskapligt värde. Kulturmiljön inom området speglar de förändringar i landskapet som skett sedan den senaste istiden och om människans närvaro och utnyttjande av landskapets resurser. Hänsyn krävs till förhistoriska submarina landskap samt marinarkeologiska forn- och kulturlämningar, särskilt kring Verkeåns nu översvämmade åfåra. Hanöbuktens öppna vattenrum och de fria siktlinjerna från Havängsdösen bör bibehållas. Även Kristianstads kommun och Simrishamns kommun uppmärksammar i sina översiktsplaner kulturmiljövärdena i området kring Haväng/Verkeåns mynning. Kristianstads FÖP kust- och havsplan från 2019 redovisar att stora delar av området i Hanöbukten har arkeologiska intressen som behöver prioriteras framför andra. Simrishamns kommun föreslår i sin FÖP för havet inkl. kustzonsanalys från 2020 att utreda möjligheterna att bilda ett marint kulturreservat inom området. Länsstyrelsen har i sitt granskningsyttrande till planen påtalat intressekonflikt med riksintresse för totalförsvarets militära del, men kan i sammanhanget konstatera att det i likhet med vad som tas upp under rubriken Energiutvinning här finns en intressekonflikt som skulle behöva fördjupad dialog.	De områden i havsplanen och granskningsförslaget som anges som användning kultur bygger på områden med världsarv. Särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden har utvecklats i granskningsförslaget baserat på bland annat planeringsunderlag för marina kulturmiljövärden i den nationella havsplaneringen som tagits fram av kustlänsstyrelserna. Där identifieras bland annat Haväng som ett värdeområde. Särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden och anges för energiområden vid avstånd upp till 35 kilometer från värdeområden eller riksintresseanspråk för kulturmiljövården. Där underlagen anger kulturmiljövärden under ytan anges även att detta kräver hänsyn. Fortsatt analys av underlaget pågår.
102.60	Länsstyrelsen Skåne län	Länsstyrelsen Skåne att särskilt hänsyn till kulturmiljövärden bör fastlås för Ystad – Kåseberga – Sandhammaren. Området ingår som värdeområde i Länsstyrelsens utredning avseende kulturmiljöunderlag för havsplaneringen (RB3B4, 2021). Kulturmiljön inom området berättar dels om den förhistoriska människans användning av området från stenåldern och framåt, dels om sjöfartens utveckling på och betydelse för den skånska sydkusten. Hög potential för fartygslämningar och submarina stenålderslämningar. Området mellan Sandhammarens fyr och Bornholm bör hållas fritt från exploatering. Siktlinjerna till och från Ale stenar ska hållas fria. Berör område Ö280, Ö281, Ö282 samt Ö283.	I granskningsförslaget finns en redovisning av värdeområden för kulturmiljö i förhållande till förslagna områden för energiutvinning. Energiområdena anges med särskild hänsyn till höga kulturmiljövärde vid avstånd upp till 35 kilometer. Ö282 anges därför med särskild hänsyn till höga naturvärden.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
102.61	Länsstyrelsen Skåne län	Länsstyrelsen Skåne att särskilt hänsyn till kulturmiljövärden bör fastlås för Falsterbohalvön. Området ingår som värdeområde i Länsstyrelsens utredning avseende kulturmiljöunderlag för havsplaneringen (RB3B4, 2021). Kulturmiljön inom området speglar hur fiske, handel och sjöfart samverkat och bidragit till utvecklingen av marknadsplatser och stadsbildningar under starkt internationellt inflytande. Hög potential för submarina stenålderslämningar och fartygslämningar i hela området. Foteviksspärren och de vraktäta områdena runt Falsterbo rev och Haken är särskilt skyddsvärda. Siktlinjerna till och från de mycket tidiga fyrplatserna vid Kolabacken och Falsterbo fyr är känsliga för påverkan. Berör område Ö284.	Särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden anges i områden med användning energianvändning och utredningsområde energiutvinning där dessa har ett avstånd på 35 km eller mindre från riksintresseanspråk eller värdeområden. På detta avstånd bedöms vindkraftverk till havs kunna riskera att visuellt dominera eller konkurrera med kulturmiljöer på land (indirekt påverka). I de fall där kustlänen har integrerat hänsynsavstånd i utpekade värdeområden (Gotland, Skåne, Blekinge och Kalmar län) har särskild hänsyn angetts där direkta överlapp finns mellan värdeområdena och föreslagna energiområden.
102.62	Länsstyrelsen Skåne län	Länsstyrelsen Skåne att särskilt hänsyn till kulturmiljövärden bör fastlås för Landskrona-Ven-Pilhaken. Området ingår som värdeområde i Länsstyrelsens utredning avseende kulturmiljöunderlag för havsplaneringen (RB3B4, 2021). Kulturmiljön inom området speglar människans och landskapets relation i centrala Öresund, där de topografiska förutsättningarna tillsammans med rik tillgång till naturresurser av många slag givit goda möjligheter till försörjning, bosättning och kommunikationer med omvärlden. Områden med submarina stenålderslämningar och fartygslämningar. De visuella sambanden mellan Ven och fastlandet bör hållas fria. Siktlinjerna till och från Sankt Ibbs gamla kyrka och de äldre fyrplatserna på Ven är känsliga för påverkan. Siktlinjerna från Citadellet och Gråen ut över Öresund bör hållas fria. Berör område Ö299 samt Ö292.	Synpunkten noteras. Vägledningen om särskild hänsyn rör energiområdena i granskningsförslaget.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
102.63	Länsstyrelsen Skåne län	Länsstyrelsen Skåne att särskilt hänsyn till kulturmiljövärden bör fastlås för Kullahalvön. Området ingår som värdeområde i Länsstyrelsens utredning avseende kulturmiljöunderlag för havsplaneringen (RB3B4, 2021). Kulturmiljön inom området speglar sjöfartens och fiskelägenas utveckling i nordvästra Skåne från senmedeltiden fram till idag, samt samhällenas senare omvandling för rekreation och badortsliv. Hög potential för submarina stenålderslämningar och okända fartygslämningar. Kullens fyrs dominanta läge i landskapet och upplevelsen av fyrens funktion och av den historiska farleden mellan Kattegatt och Öresund är känsliga för påverkan. Berör område V307.	Planeringsunderlag för marina kulturmiljövärden i den nationella havsplaneringen som tagits fram av kustlänsstyrelserna ligger till grund för utpekande av särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden i granskningsförslaget och anges för energiområden vid avstånd upp till 35 kilometer från värdeområden eller riksintresseanspråk för kulturmiljövården. Särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden med hänvisning till Kullahalvön anges för energiområdet V364.
102.64	Länsstyrelsen Skåne län	Länsstyrelsen Skåne att särskilt hänsyn till kulturmiljövärden bör fastlås för Bjärehalvön. Området ingår som värdeområde i Länsstyrelsens utredning avseende kulturmiljöunderlag för havsplaneringen (RB3B4, 2021). Kulturmiljön inom området speglar mänskliga bosättningsmönster och försörjningsstrategier i ett område där havet i alla tider spelat en avgörande roll, med särskilt fokus på bronsålderns människor och samhälle. Potential för fartygslämningar och submarina stenålderslandskap. Upplevelsen av bronsålderns landskap på Bjärehalvön är beroende av vida utblickar över havet, särskilt från Dagshög, Gröthögarna och området kring Salomonhög och Stora Nötte på centrala halvön. Området mellan Hallands Väderö och fastlandet bör hållas fritt och siktlinjerna till och från fyren på Hallands Väderö är känsliga för påverkan. Mindre delar av det kulturhistoriskt värdefulla området ligger inom havsplaneområdet. Berör område V307, V364 samt V304.	Planeringsunderlag för marina kulturmiljövärden i den nationella havsplaneringen som tagits fram av kustlänsstyrelserna ligger till grund för utpekande av särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden i granskningsförslaget och anges för energiområden vid avstånd upp till 35 kilometer från värdeområden eller riksintresseanspråk för kulturmiljövården. Särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden med hänvisning till Bjärehalvön anges för energiområdet V364.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
102.65	Länsstyrelsen Skåne län	Länsstyrelsen vill övergripande lyfta att det underlag Länsstyrelsen, på begäran från HaV, sammanställde hösten 2022 (ert dnr 764-2022) inte tycks ha fått genomslag i planförslaget. Länsstyrelsen ser utmaningar i att uppfylla delar av de mål som satts upp för havsplanerna, bl.a. gällande säkerställande av marin grön infrastruktur, att gynnsam bevarandestatus upprätthålls för arter och livsmiljö, att bidra till säkra spridnings- och vandringsvägar i och mellan livsmiljöer i den marina miljön, samt flyttstråk för fågel. Inför granskningen av havsplanerna bör det förtydligas hur det är möjligt att uppnå målen, bl.a i förhållande till möjligheten att upprätta fler skyddade områden med tillräcklig representativitet, när fler användningar ska samsas inom havsområdet.	HaV gjorde inför samrådet en bedömning att lägga till beteckningen lilla-n för särskild hänsyn till höga naturvärden i energiområden inom kända flyttkorridorer för fågel.
102.66	Länsstyrelsen Skåne län	Länsstyrelsen kan inte se att havsplanerna bidrar till att säkra flyttvägar för varken marina däggdjur, sjöfågel, eller migrerande fåglar/fladdermöss. De internationella konventioner (Bonn – och Bernkonventionerna) som Sverige ratificerat och som behandlar detta nämns inte.	Havsplanen vägleder om särskild hänsyn till höga naturvärden för fågel i energiområden inom kända flyttstråk.
102.67	Länsstyrelsen Skåne län	För område Ö508 redovisas i samrådsförslaget användning Fn. I gällande havsplan har området användningarna FN (Ö265) samt Fn (Ö262). Förslaget till reviderad havsplan innebär en försämring för naturvärdena. Området berör två av Länsstyrelsen föreslagna Natura 2000-områdena Kiviksbredan (SCI) samt Nordöstra Skånes skärgårdskust (SPA). Länsstyrelsen anser att N ska bibehållas och utökas motsvarande föreslagna Natura 2000-områden.	HaV ändrade inför denna planeringsomgång kriteriet för användning natur till att inte omfatta planerade skyddade områden eftersom planeringsprocessen i flera fall hade dragit ut på tiden och det rådde en osäkerhet kring om beslut skulle fattas enligt förslagen. Genom att begränsa användning natur till riksintresseanspråk naturvård och beslutade skyddade områden så tydliggörs gränsdragningen mellan dessa och lilla n-områden.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
102.68	Länsstyrelsen Skåne län	Gränsen mellan områdena de båda områdena Ö292 (N) och Ö299 (Gn) är oförändrad mellan befintlig havsplan och samrådsförslaget. Länsstyrelsen kan dock inte se att det utifrån allmänna intressen finns ett motiv till att gränsen mellan områdena går där den går. Däremot finns det naturvärden som motiverar att gränsen för Ö292 istället går söder om Ven och att befintligt Natura 2000-område Havet kring Ven och föreslaget utökat Natura 2000-område Lundåkrabukten (SPA), samt Länsstyrelsens planerade naturreservat i havsområdet kring Ven, Staffans bank och Valgrundet innefattas i området. För ytterligare information, se Länsstyrelsens redovisning i ert ärende dnr 764-2022.	HaV ändrade inför denna planeringsomgång kriteriet för användning natur till att inte omfatta planerade skyddade områden eftersom planeringsprocessen i flera fall hade dragit ut på tiden och det rådde en osäkerhet kring om beslut skulle fattas enligt förslagen. Genom att begränsa användning natur till riksintresseanspråk naturvård och beslutade skyddade områden så tydliggörs gränsdragningen mellan dessa och lilla n-områden. Det innebär att föreslaget utökat Natura 2000-område och planerat naturreservat anges med särskild hänsyn till höga naturvärden.
102.69	Länsstyrelsen Skåne län	Länsstyrelsen redovisade, på begäran av HaV, hösten 2022 bl.a. nytt eller uppdaterat planeringsunderlag för naturvård (ert dnr 764- 2022). I begäran ingick att föreslå nya områden för lilla n, dvs områden där särskild hänsyn till naturvärden krävs. Länsstyrelsen konstaterar att för de flesta områdena har Länsstyrelsens förslag inte hörsammats i samrådshandlingen. Länsstyrelsen anser dock att de förekommande naturvärdena motiverar justeringen och vidhåller förslagen. Områdena som berörs, som föreslås kompletteras med särskild hänsyn till naturvärden är: Ö283 (G); Ö267 (G) samt Ö264 (F). Med utgångspunkt från ovan behöver områdestabellen för Södra Östersjön kompletteras med information om naturvärdena gällande bl.a. sjöfågel och tumlare. Komplettering behövs även för Sydvästra Östersjön och Öresund, bl.a. gällande tumlare, säl, sjöfågel och att det är flyttkorridor av internationell betydelse för fåglar samt även flyttkorridor för migrerande fladdermusarter.	HaV bedömer att naturvärdena inte är tillräckligt bekräftade för Ö267 och Ö264 för att de ska uppfylla kriterierna för särskild hänsyn till höga naturvärden.
102.70	Länsstyrelsen Skåne län	För Ö282 bör särskild hänsyn kompletteras med att det är ett fågelområde inte minst pga att fåglar rör sig mellan Sverige och Tyskland, samt tumlare. Samma naturvärden gäller för Ö286, Ö288, Ö283 och Ö281.	HaV ser över möjligheten att avgränsa ett större område för särskild hänsyn till fågel i stråket från Skåne mot norra Tyskland.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
102.71	Länsstyrelsen Skåne län	Två områden i Hallands havsområde gränsar till Skånes där Länsstyrelsen ser att användningarna kan medföra påverkan på Natura 2000-området Nordvästra Skånes havsområde (SPA och SCI) samt naturreservatet Skånska Kattegatt som även är både Ospar och Helcom MPA. För område V311 (G) anser Länsstyrelsen att användningen ska kompletteras med särskild hänsyn till naturvärden: sjöfågel, tumlare, fisklekområde och bottenmiljöer. Vilka utgör samma naturvärden som går in i Skåne och omfattas av områdesskydd. För område V364 E(utr) menar Länsstyrelsen, utifrån samma motiv som ovan, att handlingarna inte visat tillräckligt väl motiven för utpekandet av E-området, utifrån risken för påtaglig skada på angränsande skyddade områden i Skåne.	Synpunkten noteras. Påverkan på angränsande Natura 2000-områden kan komma att prövas vid en eventuell ansökan om etablering av vindkraft. HaV avser se över beteckningen för V311 inför slutversionen av förslag till havsplaner.
102.72	Länsstyrelsen Skåne län	Länsstyrelsen menar att områden som ges företräde för annat än fiske, eller utestänger fiske kommer leda till försämrade möjligheter att i framtiden kunna bedriva ett fiske. Att plocka bort områden bitvis kommer leda till att plats efter plats försvinner utan att den samlade påverkan beaktas. Fisket hänvisas i stora drag hela tiden till andra platser/områden i och med att man utpekat större riksintresseområden som fångstområden. Fiskeplatser hyser som oftast specifika förutsättningar som exempelvis grundområden, djupområden eller bottenbeskaffenheter som gör att fisken ansamlas/uppehåller sig där. Att bara flytta ett fiske gör kanske att de förutsättningarna inte finns på det område som de hänvisas till. Länsstyrelsen menar att likt gällande havsplaner är det fortfarande otydligt hur fisket står sig i konkurrens med andra verksamheter framöver. I dagsläget är fisket hårt reglerat på olika vis pga svaga fiskbestånd. Därför är det lätt att idag bortse från fiskets intressen och viktiga fiskeplatser ockuperas. När eller om fiskbestånden återhämtar sig kommer fisket ha sämre förutsättningar att kunna bedrivas.	En bedömning av den samlade påverkan på yrkesfiske görs. Även fiske som idag inte är tillåtet på grund av svaga bestånd, exempelvis torsk i Östersjön ingår i bedömningen.
102.73	Länsstyrelsen Skåne län	Länsstyrelsen menar att beskrivningen av yrkesfisket i avsnittet om Sydvästra Östersjön och Öresund är tunt beskrivet.	Beskrivningen kompletteras i granskningsförslaget.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
102.74	Länsstyrelsen Skåne län	Länsstyrelsen konstaterar att i vissa utpekade E-områden bedöms yrkesfiske kunna samexistera med energiutvinning och i vissa inte. Länsstyrelsen har svårt att utläsa motiv och bedömning för de olika områdena. Som exempel kan nämnas att båda intressena inom område Ö287 (Lillgrund) inte bedöms kunna samexistera men att det inom område Ö298 (Sjollen) bedöms vara möjligt.	Område Ö298 med användning energiutvinning har vägts bort i sin helhet. Allmänt intresse av väsentlig betydelse för naturvård ges företräde framför allmänt intresse av väsentlig betydelse för vindbruk. I området planeras ett områdesskydd.
102.75	Länsstyrelsen Skåne län	Länsstyrelsen önskar ett förtydligande om varför begreppet rekreation har valts. Områden med användning rekreation baseras idag helt på riksintresseanspråk för friluftsliv. Då begreppet friluftsliv har tydliga nationella mål och är en statlig angelägenhet bör det finnas tydliga motiv till att använda ett annat begrepp inom havsplaneringen.	Havsplanen revideras så att begreppet friluftsliv används istället för rekreation.
102.76	Länsstyrelsen Skåne län	Enligt samrådshandlingen anges i denna planeringsomgång inga områden med allmänna intressen av väsentlig betydelse. Länsstyrelsen saknar motiv och ställningstagande för denna bedömning. Länsstyrelsen menar att även kommunala friluftlivsintressen bör kunna ses som allmänna intressen av väsentlig betydelse om de är förenliga med andra statliga intressen. Länsstyrelsen konstaterar också att det finns behov av ytterligare underlag kopplat till friluftsliv, som underlag för havsplaneringen.	HaV bedömer att befintliga kommunala friluftslivsunderlag behöver relateras till ett mer enhetligt underlag som kan bedömas ur ett nationellt perspektiv och lyfter behovet av att arbeta fram ett sådant underlag.
102.77	Länsstyrelsen Skåne län	Länsstyrelsen har i arbetet med Strategi för framtidens friluftsliv i Skåne 2030 (beslutad 2023) kartlagt friluftsområden. Havet kring Skånes kust har samlat klassats som ”nationellt”, dvs det är fler än de boende i Skåne som besöker området frekvent. Strategin går att ta del av via Länsstyrelsen Skånes webbplats.	HaV har tagit del av informationen.
102.78	Länsstyrelsen Skåne län	Elöverföring: Länsstyrelsen menar att möjligheterna till transmissionsöverföring behöver förtydligas i planhandlingarna. Även om delar av infrastrukturen kan vara känsligt att redovisa på karta, bör det framgå möjliga områden för anslutning. Det vill säga inte i en enstaka plats i detalj utan större områden.	HaV bedömer att det inte är ändamålsenligt att redovisa förslag till landanslutningar i en havsplan på nationell nivå. Frågan hanteras i särskild ordning av Svenska kraftnät. Det kan även finns områden med vätgasproduktion som alternativ till landanslutning, vilka är svår att förutse idag.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
102.79	Länsstyrelsen Skåne län	Elöverföring: Länsstyrelsen ser också att samarbetet med regionnätsägarna kan förbättras/förtydligas. Landnära mindre projekt, i detta sammanhang upp till 300 MW, vilket är gränsen enligt de uppgifter Länsstyrelsen har, ansluter till regionnätet. Länsstyrelsen erfar att den främsta dialogen främst har skett med Svenska kraftnät, vilket är relevant för större projekt. Det finns ett behov av att en bättre förståelse för utmaningarna och möjligheterna för de mindre E-områdena.	Synpunkten noteras. Frågan hanteras i nätanslutningsprocessen.
102.80	Länsstyrelsen Skåne län	Elöverföring: Länsstyrelsen menar att risken för sabotage inte är tillräckligt hanterat i konsekvensbedömningen.	Konsekvensbeskrivningen har kompletterats.
102.81	Länsstyrelsen Skåne län	Länsstyrelsen menar att bedömningen i konsekvensbeskrivningen är rimlig, dvs att förhållandevis stort fokus läggs på effekterna av vindkraftsetablering enligt planernas vägledning om energiutvinning. Länsstyrelsen vill dock påtala att bedömningen av konsekvenserna ändå behöver förhålla sig till planförslaget som helhet. Det framgår av metodbeskrivningen bl.a. att ”Bedömningen av effekter på vatten och luft, klimat samt befolkning och människors hälsa” baseras på konsekvens- och hållbarhetsbedömning till nu gällande planer. Länsstyrelsen förstår inte vad som avses, då samrådshandlingen behandlar nya förslag. Bedömningen behöver utgå från det nya förslaget till havsplaner, förslaget innebär en ny situation för hela havsplanerna, inte bara där nya användningar har tillkommit. Det är dessutom problematiskt för tolkningen av planerna om förståelsen av konsekvenserna kräver läsning av konsekvensbeskrivningen till nu gällande planer.	HaV delar uppfattningen att bedömningen ska gälla för aktuell plan och kommer att tydliggöra i konsekvensbeskrivningen av granskningsförslaget granskningen.
102.82	Länsstyrelsen Skåne län	Länsstyrelsen menar att det är svårt att få en samlad bild av skillnaderna mellan nollalternativet (nuläget), planalternativ 1 samt planalternativ 2. Det är också svårt att få en tydlig bild av nollalternativet, dvs den sannolika utvecklingen om planen inte genomförs. Länsstyrelsen förstår gällande energiutvinning inte helt resonemanget att nuläget som råder 2023 används som nollalternativ. Som Länsstyrelsen påtalade i avgränsningssamrådet behöver också potentiell utbyggnad inom områden med ”Generell användning” tas i beaktande. Inför granskningen råder Länsstyrelsen HaV att förtydliga de olika alternativen.	HaV tydliggör skillnader mellan alternativ inför granskningen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
102.83	Länsstyrelsen Skåne län	I sammanhanget saknar Länsstyrelsen i planen ett resonemang om den vägledning som nu gällande havsplaner ger i förhållande till målbilden i uppdraget. I nu gällande havsplaner är att antalet områden utpekade för energiutvinning få. Trots detta pågår flera olika projekt kring havsbaserade vindkraft. För Skånes del kan konstateras att projekten i stor utsträckning ligger inom områden som idag är utpekade som ”Generell användning”. Havsplanen för Östersjön tycks på så vis inneburit någon typ av vägledning.	I del 6 Innebörd och konsekvens i granskningsförslaget tillförs resonemang om målbild.
102.84	Länsstyrelsen Skåne län	Länsstyrelsen ser det som en stor brist att resultatet av konsekvensbeskrivningen inte vägts in och fått genomslag i planförslaget. Det framgår t.ex. av konsekvensbeskrivningen att det finns risk för betydande negativa effekter där energiområden står mitt i smala passager över hav. Hur den bedömningen påverkat utformning av planförslaget, t.ex. genom att peka ut E-område Ö298 i Öresund är oklart.	Område Ö298 med användning energiutvinning har vägts bort i sin helhet. Allmänt intresse av väsentlig betydelse för naturvård ges företräde framför allmänt intresse av väsentlig betydelse för vindbruk. I området planeras ett områdesskydd.
102.85	Länsstyrelsen Skåne län	Länsstyrelsen menar att det inte är helt tydligt vad som gäller för de hänsyn och behov av utredningar som identifieras i miljöbedömningen, dvs om hänsyn och utredningar fått genomslag i planförslaget, eller om det är sådant som ska ske längre fram, t.ex. i en prövningsprocess. Som exempel kan nämnas konsekvenserna av sandutvinning och påverkan på naturmiljön.	Synpunkten noteras. När det ex gäller sandutvinning i Ö284 avses ytterligare utredning i samband med tillståndsprövning.
102.86	Länsstyrelsen Skåne län	Länsstyrelsen uppmanar HaV att i den fortsatta processen låta resultaten från miljöbedömningen påverka utformningen av planförslaget, samt att lyfta in slutsatser och åtgärder som identifierats i MKB:n i själva planförslaget.	Synpunkten noteras. Samrådsförslaget konsekvensbeskrivning utgör ett viktigt underlag för granskningsförslaget. I arbetet med granskningsförslaget genomförs planeringsarbetet och konsekvensbedömningsarbetet gemensamt.
102.87	Länsstyrelsen Skåne län	Sammantaget menar Länsstyrelsen att konsekvensbeskrivningen behöver utvecklas i den fortsatta processen i framtagandet av havsplanerna. Med särskilt fokus på kumulativa effekter.	HaV kommer att utveckla konsekvensbeskrivningen inklusive hur kumulativa effekter beskrivs.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
102.88	Länsstyrelsen Skåne län	Länsstyrelsen menar att hur kumulativ påverkan omhändertas i handlingarna genomgående har stora brister, se gärna Naturvårdsverkets handbok ”Förutsättningar för prövningar och tillsyn i Natura 2000-område” (2017:1). Kumulativ påverkan innefattar all mänsklig påverkan på ett bevarandevärde. Då Sverige har åtagit sig att även skydda genetisk mångfald är det viktigt, inte minst ur ett klimatperspektiv, att kumulativ påverkan analyseras på populationsnivå och respektive utbredningsområde. I handlingarna hanteras kumulativ påverkan genom att bedöma exempelvis närbelägna områden för energiutvinning eller sandutvinning påverkan på ett givet bevarandevärde. Detta är en geografisk och karaktärsmässig brist. För att bedöma kumulativ påverkan behövs ett gediget kunskapsunderlag, som är insamlat under tillräckligt lång tid. Länsstyrelsen anser att det är av största vikt att kumulativ påverkan hanteras korrekt i det fortsatta arbetet.	Det finns många olika typer av kumulativa effekter. HaV kommer att utveckla beskrivningen men omfattningen kommer att bygga på nuvarande kunskapsläge och tillgängliga metoder.
102.89	Länsstyrelsen Skåne län	Länsstyrelsen delar bedömningen att påverkan på fågel-, fisk- och däggdjursarter är gränsöverskridande och av global betydelse Länsstyrelsen menar att det är mycket angeläget med gränsöverskridande samverkan gällande kumulativ påverkan på olika naturvärden eftersom vi har ett delat ansvar för den biologiska mångfalden. I sammanhanget vill Länsstyrelsen även lyfta att det är viktigt att ha med sig både hav- och landperspektivet för de arter som rör sig över båda dessa ytor.	HaV instämmer i att gränsöverskridande samverkan kring kumulativa effekter behöver utvecklas.
102.90	Länsstyrelsen Skåne län	Som Länsstyrelsen tidigare påpekat, under första havsplaneringsomgången och i avgränsningssamråd MKB för nu aktuellt samrådsförslag, har verktyget Symphony svårt att fånga den kumulativa påverkan. Då bedömningsverktyget enbart tittar på belastningen inom ett område så missar analysen påverkan på arter och bevarandevärden som rör sig över stora ytor och mellan olika områden.	HaV delar synen att Symphony inte fångar alla typer av kumulativa effekter men utgör ett betydelsefullt bedömningsstöd för flera.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
102.91	Länsstyrelsen Skåne län	Länsstyrelsen konstaterar att ansatsen om att undersöka barriäreffekter är god, och nödvändig. Det är särskilt viktig med hänsyn till antalet områden för energiutvinning som pekas ut både inom Sveriges och grannländernas havsområden. En sådan undersökning bör också inkludera andra flyghinder, såväl befintliga och planerade. Sådana analyser kräver fleråriga studier, det är därför angeläget att påbörja den här typen av undersökningar, för att kunna använda i havsplaneringen längre fram.	HaV har en dialog med NV om effekter på fågel.
102.92	Länsstyrelsen Skåne län	Länsstyrelsen bekräftar att konsekvenser gällande kulturmiljövärden behöver omarbetas och beakta det underlag som länsstyrelserna kommer redovisa i uppdrag RB3B4 2021, kulturmiljöunderlag för havsplaneringen.	I granskningsförslaget finns en redovisning av värdeområden för kulturmiljö i förhållande till förslagna områden för energiutvinning. Energiområdena anges med särskild hänsyn till höga kulturmiljövärde vid avstånd upp till 35 kilometer. Redovisningen av värdeområden baseras på länsstyrelsernas rapport Planeringsunderlag för marina kulturmiljövärden i den nationella havsplaneringen - Nationell sammanställning av regleringsbrevsuppdrag RB2021:3B4.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
102.93	Länsstyrelsen Skåne län	Länsstyrelsen menar att effekterna, i betydelsen påverkan på naturvärden, som beskrivs i handlingarna har brister, se även ovan under Kumulativ påverkan och Barriäreffekter. Trendanalyser av förhållanden i miljön och andra verksamheter uppskattas fram till år 2040. Länsstyrelsen menar att det är oklart om påverkan på naturvärden bedöms med hänsyn till trender i arter och habitats bevarandestatus och utbredningar inom berörda populationers utbredningsområden. Länsstyrelsen anser att åtgärderna i bilaga B till konsekvensbeskrivningen bör kompletteras med deskriptorer som är särskilt utformade för den påverkan exempelvis energiområden och sandutvinningsområden har på marina naturvärden, sjöfåglar och flyttande fåglar och fladdermöss.	Åtgärderna i konsekvensbeskrivningens bilaga B utgår från risken för betydande miljöpåverkan från beslutad havsplan dvs fångar upp de perspektiv som länsstyrelsen efterfrågar, men den kompletteras också av konsekvensbeskrivningens kapitel om åtgärder.
102.94	Länsstyrelsen Skåne län	Länsstyrelsen saknar i handlingarna bedömning av effekter av hur olik djurarter/grupper påverkas av buller under drift och underhåll. Det gäller både i havet och i luften.	HaV följer kunskapsutvecklingen inom området.
102.95	Länsstyrelsen Skåne län	Länsstyrelsen delar bilden av det resultat som framkommer i miljöbedömningen kring negativ påverkan på fågel, och förutsätter att HaV låter resultatet påverka granskningshandlingarna.	Synpunkten noteras.
102.96	Länsstyrelsen Skåne län	Länsstyrelsen menar att det är viktigt att genomgående, i handlingarna, nyansera påverkan på havsbotten och också ta med påverkan som är knuten till anläggande, drift/reparationsarbete, avvecklande alternativt kvarlämnande av kablar.	HaV utvecklar vilka effekter som är relevanta i olika skeden, men planeringsnivån ger inte utrymme för detaljerade beskrivningar av potentiella effekter t.ex. vid drift och reparationsarbete.
102.97	Länsstyrelsen Skåne län	Handlingarna beskriver endast undantagsvis att vindkraftsfundament kan ha en negativ påverkan på naturvärden och framhåller istället en positiv påverkan. Länsstyrelsen menar att detta ger en felaktig bild av att endast vad som kan liknas med revmiljöer har ett ekologiskt värde eller kan bidra med ekosystemtjänster.	HaV beskriver både positiva och negativa effekter.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
102.98	Länsstyrelsen Skåne län	Länsstyrelsen reagerar också på förenklingar i beskrivningen av konsekvenser, ett exempel är för sandutvinning där den enda problematiken som tas upp är grumling. Konsekvenser för sanddynamiken i ett område beskrivs t.ex. inte.	Konsekvensbeskrivningen genomförs på nationella havsplaner och med en därtill anpassad detaljeringsnivå. Vid prövning krävs ytterligare utredningar.
102.99	Länsstyrelsen Skåne län	Av handlingarna framgår att störningar av marina däggdjur bedöms förekomma främst under anläggningsskedet och att ”långtidseffekterna under driftsfasen är otillräckligt studerade, vilket kan motivera försiktighet i etableringstakten och undvikande av ett stort antal vindkraftsprojekt i områden som är viktiga för arterna”. Länsstyrelsen bekräftar att försiktighetsprincipen bör tillämpas. Det är särskilt viktigt då både Sverige och grannländernas planering för energiutvinning till havs berör områden där samma naturvärden förekommer och därmed påverkas.	Synpunkten noteras.
102.99b	Länsstyrelsen Skåne län	I samrådshandlingarna görs bedömningen att risken för störningar är störst inom Östersjötumlarens utbredningsområde på grund av att populationen är akut hotad. Länsstyrelsen menar istället att störningar på denna population riskerar att medföra störst skada. De senaste undersökningarna av Bälthavspopulationens storlek indikerar en halvering mot tidigare beräkningar, vilket kan innebära att Artdatabanken gör en omklassning av bevarandestatus. Deras gällande bedömning är en samklassning av Bälthavs- och Nordsjöpopulationen. Denna distinktion borde framgå av havsplanen. HELCOM EG MAMA 2022 bedömer att Bälthavspopulationen inte har fullgod status och 2013 bedömde HELCOM den som sårbar.	Synpunkten noteras. Bedömningen har nyanserats, HaV följer kunskapsutvecklingen.
103.01	Länsstyrelsen Stockholms län	Länsstyrelsen i Stockholms län lämnar synpunkter utifrån havsområde Norra Östersjön och Södra Kvarken. Med hänsyn till elförsörjning, marinekologiska värden, fiske och kulturmiljö ser Länsstyrelsen i Stockholms län att de fem utpekade utredningsområdena för energiutvinning utanför Stockholm generellt sett är lämpliga för vidare utredning.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
103.02	Länsstyrelsen Stockholms län	Det förändrade säkerhetspolitiska läget har betonat vikten av att återuppta totalförsvarsplaneringen och återigen arbeta med beredskapshänsyn i samhällsplaneringen. Länsstyrelsen har i uppdrag att verka för att största möjliga försvarseffekt uppnås samt stödja och verka för att bland annat kommuner och regioner stärker sin förmåga att hantera höjd beredskap och krig. Stockholms län är ett viktigt infrastrukturellt logistikstråk, för länet och för stora delar av landet. Länsstyrelsen i Stockholms län beaktar att föreslagna utredningsområden kan behöva geografiskt avgränsas utifrån försvarets och sjöfartens intressen.	Samtliga energiområden (även utredningsområden) anges med särskild hänsyn till totalförsvarets intressen.
103.03	Länsstyrelsen Stockholms län	Sett till länets utveckling finns det, utöver vägar, järnvägar och flygplatser, ett växande behov av elektroniska kommunikationer samt vatten – och elförsörjning för att säkra en hållbar tillväxt. I havsplaneringen bör hänsyn även tas till behov av utvecklandet av hamnarna i Kapellskär, Nynäshamn, Södertälje och Stockholm med betydelse för transportflöden utifrån både ett regionalt och nationellt perspektiv	Redovisningen av användning tar hänsyn till behov av transporter till hamnar i Stockholms län.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
103.04	Länsstyrelsen Stockholms län	Den årliga elproduktionen från anläggningar i Stockholms län motsvarar ungefär en tiondel av elbehovet och kommer främst från kraftvärme. Till början av 2030-talet bedöms eleffektbehovet i Stockholms län öka med 1400 MW till cirka 6200 MW. Det är en ökning med 30 procent relativt dagens nivå. En stor potential för ökad elproduktion från vindkraft finns till havs. Produktion av havsbaserad vindkraft utanför vår kust skulle kunna kopplas in på delar av stamnätet som ligger i vår del av landet, vilket gynnar vårt län.	Förutsättningsdelen har uppdaterats med tydligare redovisning om var det är möjligt att koppla in ny elproduktion på kort och lång sikt. Redovisningen ska inte ses som vägledning i havsplanen.
103.05	Länsstyrelsen Stockholms län	Havsplanen bör även redovisa var och hur anslutning av kablar på land kan ske. Inte minst för att utgöra ett vägledande underlag för den fysiska planeringen så som kommunernas översiktsplaner och Region Stockholms regionala utvecklingsplan.	Förutsättningsdelen har uppdaterats med tydligare redovisning om var det är möjligt att koppla in ny elproduktion på kort och lång sikt. Redovisningen ska inte ses som vägledning i havsplanen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
103.06	Länsstyrelsen Stockholms län	Större delen av marina skyddade områden i Stockholms län ligger mellan kustlinjen och den inre gränsen för havsplaneområdet, det vill säga utanför havsplaneområdet. Avståndet är långt mellan de skyddade områdena och de alternativa energiområdena Ö216, Ö218, Ö219 och Ö205. Det kan dock i framtiden bli aktuellt att skydda områden längre ut till havs, som exempelvis djupa mjukbottnar och viktiga områden för pelagisk fisk som strömming. I dagsläget finns det få marinbiologiska undersökningar i de djupa utsjöområdena och kunskapen om naturvärden där är eftersatt.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
103.07	Länsstyrelsen Stockholms län	De djupa mjukbottnarna inom de alternativa energiområdena är sannolikt till viss del syrefria/syrefattiga, och hårdgjorda ytor eller nya tredimensionella miljöer längre upp i vattenpelaren kan öka biodiversiteten	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
103.08	Länsstyrelsen Stockholms län	Vindkraft kan vara avhållande för det pelagiska fisket, vilket skulle vara fördelaktigt utanför Stockholms skärgård. I nuläget har Stockholms län ett för stort fisketryck vilket minskar mängden pelagisk fisk. Frånvaron av pelagisk fisk har direkta negativa effekter på rovfisk, sjöfåglar och marina däggdjur, och leder till storskaliga negativa konsekvenser för hela det marina ekosystemet	Synpunkten noteras.
103.09	Länsstyrelsen Stockholms län	För närvarande pågår ett arbete med utflyttning av trålgränsen från 4 till 12 NM. Länsstyrelsen i Stockholms län anser att flera områden som utpekats som användning för yrkesfiske ligger inom området vilket skulle kunna försvåra en sådan process. Dessutom är fisken rörlig och i de områden som angränsar till Stockholms län skulle ett storskaligt pelagiskt trålfiske även ha negativ påverkan på Stockholms skärgårds ekosystem, och vi anser att dessa utpekade områden bör ses över, så som området Ö208 i kartan.	Var och hur yrkesfiske regleras huvudsakligen inom ramen för fiskeriförvaltningen, inte i havsplanerna.
103.10	Länsstyrelsen Stockholms län	I anslutning och i direkt anslutning till havsplaneområdet i Norrtälje och Värmdö kommun finns områden som är utpekade som riksintresse för kulturmiljövården. Det framgår dock inte vilka riksintresseområden som berörs. Vid bedömning och prövning av påverkan på riksintresset är det inte gränsen som är avgörande utan det är påverkan på riksintressets uttryck som ska bedömas.	Synpunkten noteras.
103.11	Länsstyrelsen Stockholms län	Under rubriken ”Riksintresseanspråk enligt 3 kap miljöbalken” på sidan 188 vore det en fördel om det även framgår att Länsstyrelsen ansvarar för kartunderlagen för samtliga riksintresseområden för kulturmiljövården. De finns i Sveriges länskarta och i länsstyrelsens geodatakatalog.	Har åtgärdats i granskningsförslaget.
103.12	Länsstyrelsen Stockholms län	Till granskningsskedet förutsätter Länsstyrelsen i Stockholms län att bedömning av påverkan på de marina kulturmiljöerna görs utifrån bland annat det underlag som kustlänsstyrelserna tar fram under 2023 (Inom ramen för Kulturmiljöuppdraget RB3B4). Underlaget ska levereras till Havs- och vattenmyndigheten januari 2024. I uppdraget ingår att ta fram så kallade värdeområden. Värdeområdena har ingen juridisk status (att jämföra med andra områdesskydd för kulturmiljö – exempelvis kulturreservat eller fornlämning). Utpekade områden är inte heller att likställa med områden som är utpekade som riksintresse för kulturmiljövården. Däremot kan ett utpekat värdeområde innehålla ett eller flera befintliga riksintresseområden.	Planeringsunderlag för marina kulturmiljövärden i den nationella havsplaneringen som tagits fram av kustlänsstyrelserna ligger till grund för utpekande av särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden i granskningsförslaget och anges för energiområden vid avstånd upp till 35 kilometer från värdeområden eller riksintresseanspråk för kulturmiljövården. Fortsatt analys av underlaget pågår.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
103.13	Länsstyrelsen Stockholms län	Det finns brister gällande kunskapen om fornlämningar under vatten. Det går att dra vissa slutsatser så som att fornlämningar i form av vrak koncentreras till områden som har varit frekventerade av sjöfart i olika syften och inom grundområden som har varit farliga att navigera i närheten av. Exempelvis under ogynnsamma väderförhållanden. Sjömätningar kan till viss del ge en bild av kulturmiljön under vattnet som kan visa på generella spridningsbilder men på detaljnivå är det fortfarande otillräckligt att ”friskriva” ett område ur fornlämningssynpunkt baserat på data från sjömätningar. Länsstyrelsen i Stockholms län anser att havsplanerna bör redovisa att det kan finnas behov av kompletterande marinarkeologiska utredningar, oavsett hydrografiska data. Detta gäller även inom områden som inte är utpekade som specifika platser där fartygslämningar ligger med större densitet än inom andra utpekade områden.	Under kapitlen Vägledning om mest lämplig användning och särskild hänsyn och Vägledning om samexistens förtydligas detta. För de energiområden som anges med särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden hänvisas även till hänsyn av kulturmiljövärden under ytan där så bedömts relevant.
103.14	Länsstyrelsen Stockholms län	I konsekvensbeskrivningen redovisar HaV att de potentiellt mest negativa effekterna på kulturmiljöer blir störst vid etablering av havsbaserade vindkraftsparker i energiutvinningsområden närmast kusten. Om detta avser den visuella påverkan så bör havsplanen även visa hur de negativa effekterna kan bli på fornlämningar. Där är det inte säkert att de negativa effekterna blir störst närmast kusten utan de kan bli lika stora till havs beroende på vilket havsområde som avses.	HaV redogör i konsekvensbeskrivningen (granskningsförslaget) för marina lämningar kopplat till värdeområden samt inom föreslagna energiområden.
103.15	Länsstyrelsen Stockholms län	Konsekvensbedömningen saknar en bedömning av effekter på enskilda skyddade marina områden samt effekter på nätverket av skyddade områden. Där inkluderas både nationalparker, naturreservat, biotopskyddsområden och Natura 2000-områden. Länsstyrelsen i Stockholms län saknar en tydligare redovisning av hur dessa påverkas av havsplanerna. Det är i handlingarna inte tydligt hur de föreslagna områdena påverkar konnektiviteten i nätverket av skyddade områden, särskilt med avseende på mobila arter som marina däggdjur, fåglar och vissa fiskarter. I konsekvensbedömningen lyfts energiområdena fram som en förstärkning av den marina gröna infrastrukturen. I vissa fall kan detta vara korrekt men i andra fall kan vindkraftparkerna leda till barriär och/eller undanträngningseffekter för vissa arter som rör sig/sprids mellan skyddade områden. Denna aspekt bör undersökas vidare, till exempel för ett antal fokusarter.	Konsekvensbedömningen görs på en strategisk nivå och saknar utrymme för detaljerade bedömningar av effekter på alla skyddade marina områden. Dock lyfts specifika risker för påverkan i till energiområden angränsande skyddade områden. Bidrag till grön infrastruktur genom särskild hänsyn till höga naturvärden i energiområden ska jämföras med ifall dessa områden saknat denna särskilda hänsyn.
103.16	Länsstyrelsen Stockholms län	Vindkraftsparkerna kan även skapa nya miljöer vilket potentiellt kan leda till att främmande arter lättare etableras och sprids, vilket också är en risk som bör hanteras inom bedömningen.	HaV lyfter denna risk som dock är svår att kvantifiera.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
103.17	Länsstyrelsen Stockholms län	Majoriteten av skyddade områden ligger mellan kusten och havsplaneområdet och där finns höga naturvärden, även utanför skyddade områden. Det vore därför lämpligt att i konsekvensbedömningen resonera kring potentiella effekter på skyddade områden och marina naturvärden av de kabelkorridorer som ska dras in till land.	Svenska kraftnät arbetar för att möjliggöra anslutning av havsbaserad elproduktion till det svenska elnätet. För närvarande pågår förstudier och förberedelser för olika genomförandeprojekt. Det kan också vara aktuellt med anslutning till regionnät eller vätgasproduktion. Av denna anledning är det inte ändamålsenligt att peka ut kabeldragningar och landanslutningar i havsplanerna. Därför görs heller inte konsekvensbedömning göras av kabeldragningar.
103.18	Länsstyrelsen Stockholms län	Det är av stor vikt att underlagen som tas fram är pålitliga för att kunna bedöma kumulativa effekter för hela Östersjön, dvs samtliga exploateringsplaner i Östersjön (nationella och internationella).	Synpunkten noteras.
103.19	Länsstyrelsen Stockholms län	Kunskapen om exempelvis effekter av undervattensbullers långsiktiga effekter på djur är mycket begränsad. Vilket även gäller kunskapen om hälsoeffekter på populationsnivå för olika organismer som utsätts för långtidsexponering av undervattensbuller. Östersjön är ett redan pressat ekosystem med arter, som exempelvis tumlare, som är på väg att utrotas och försiktighetsprincipen bör värnas. Det är även av stor vikt att hänsyn tas till regionala abiotiska förhållanden, såsom bottentyp, bottendjup salthalt, skiktningar etcetera vid bedömning av spridning av undervattensbuller och dess effekter.	HaV är medvetna om tillståndet i Östersjön, och även osäkerheter gällande långsiktig påverkan från exempelvis buller. Mer detaljerade utredningar görs i tillståndsprocesser.
103.20	Länsstyrelsen Stockholms län	Kust- och skärgårdsområden är viktiga ur rekreationssynpunkt och skärgården är ett populärt besöksmål med betydelse för den lokala eller regionala identiteten. Siktanalyser och visualiseringar av vindkraftverken är underlag som behövs i den fortsatta bedömningen av utredningsområdena. I Stockholms län kan det ge påverkan på sikten från skärgården i allmänhet och den blivande nationalparken i Nämdöskärgården och Bullerö i synnerhet. Även påverkan från hinderljus nattetid bör ingå i en sådan analys. Särskilt känsliga är områden där vindkraften kan förändra förutsättningarna för känslan av orördhet och möjligheten att uppleva storslagenhet, tystnad och lugn.	HaV har i arbetet med granskningsförslaget kompletterat konsekvensbeskrivningen med en siktanalys samt visualiseringsexempel av en havsbaserad vindkraftpark, som visualiseras utefter olika avstånd.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
103.21	Länsstyrelsen Stockholms län	Betydelsen av kumulativa effekter i samband med påverkan på kulturmiljö inom havsplaneringen kan lyftas tydligare i havsplanen, Lämpligen på sidan 189 i samrådsversionen under rubriken ”Övriga planeringsförutsättningar”.	Texten har kompletterats.
103.22	Länsstyrelsen Stockholms län	Under avsnittet ”*Vägledning om samexistens”,* rubriken *”Kultur och sandutvinning”,* står det att ”arkeologisk utredning kan krävas”. För att förtydliga bör havsplanen även redovisa att arkeologiska undersökningar kan krävas.	Texten har kompletterats.
103.23	Länsstyrelsen Stockholms län	Länsstyrelsen i Stockholms län har tidigare, inom inrapporteringen av underlag för lilla n och stora N, tagit fram underlag (och tidigare skickat dessa till HaV) som visar hur sjöfåglar som häckar i ytterskärgården (bland annat i skyddade områden), födosöker långt ut till havs i havsplaneområdet. Länsstyrelsen har därför kunskap om att det finns starka kopplingar mellan skyddade områden närmare kusten och själva havsplaneområdet som är viktiga att ta hänsyn till.	Informationen noteras.
103.24	Länsstyrelsen Stockholms län	Länsstyrelsen i Stockholms län har tagit fram ytterligare underlag som beskriver hur fåglar nyttjar olika havsområden i Östersjön olika delar av året. Det är viktigt att komma ihåg att ta hänsyn till fåglarnas hela årscykel. Detta bör undersökas mer i detalj inom aktuella utredningsområden. Vad gäller de sjöfåglar Länsstyrelsen har studerat (sillgrisslor och tordmular) utgör sannolikt det pelagiska fisket en betydligt större påverkan än framtida energiutvinning. Fisket påverkar både direkt (fåglar dör i trålar) och indirekt (födan minskar). Detta behöver naturligtvis undersökas mer i detalj inom aktuella områden.	Synpunkten noteras.
103.25	Länsstyrelsen Stockholms län	För kännedom så har Länsstyrelserna en regional miljöövervakning av tumlare. Programmets ambition är att komplettera nationell övervakning med information om tumlares utbredning regionalt och längs kusten.	Informationen noteras.
119.01	Länsstyrelsen Södermanlands län	Länsstyrelsen i Södermanlands län ser positivt på att den reviderade havsplanen vidare utrett möjlig samexistens mellan energiutvinning och andra intressen. Det kan underlätta tillståndsprocesserna att projekteringar och ansökningar tidigt i processen styrs till de områden där minst motstående intressen finns.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
119.03	Länsstyrelsen Södermanlands län	Länsstyrelsen saknar i planförslaget och konsekvensbeskrivningen en samlad beskrivning av de föreslagna områdena för energiutvinning samt en samlad analys av planens möjliga bidrag till elproduktion. Kortare sammanfattningar finns, men mot bakgrund av att revideringen av havsplanerna görs för att inkludera områden för produktion av ytterligare 90 TWh el anser länsstyrelsen att det reviderade förslagets potential att nå den målsättningen bör sammanfattas tydligare. I den samlade analysen bör det ingå en beskrivning av bedömd potential för elproduktion i respektive havsområde samt en bedömning av tidshorisont för att realisera produktion i områdena. I analysen kan det med fördel lyftas fram skillnader i förutsättningar mellan de områden som benämns föreslagna energiutvinningsområden och områden som benämns alternativa energiutvinningsområden t.ex. behov av kunskapsunderlag och utredningar.	Synpunkten noteras. I granskningsförslagets kapitel 6 Innebörd och konsekvenser finns resonemang som förslagets planering av områden med energiutvinning och uppdragets målbild.
119.04	Länsstyrelsen Södermanlands län	För omställningen av industri- och transportsektorerna är det av stor vikt att elproduktion kommer till i närtid. I Södermanlands län bedöms ett ökat elbehov på drygt 1 TWh fram till 2030. Det motsvarar 30 % av dagens elförbrukning i länet (3,1 TWh). Södermanlands län har idag en liten andel elproduktion inom länet (0,4 TWh). Det ökade elbehovet beror främst på industrins omställning (SSAB:s omställning till fossilfritt stål) samt elektrifiering av transportsektorn. Även annan verksamhet bedöms också bidra, särskilt datacenter. Se yttrande för mer information.	Synpunkten noteras.
119.06	Länsstyrelsen Södermanlands län	Länsstyrelsen har utifrån den information som framgår i planförslaget inga synpunkter på om alternativa områden ska ersätta något av de områden som föreslås som utredningsområde energiutvinning.	Synpunkten noteras.
119.07	Länsstyrelsen Södermanlands län	I förslag till havsplan omnämns i kapitel 7.6 Intressen och anspråk under ”Befintlig användning” stycket ”Vätgasproduktion” (s. 166) att havsbaserade vindkraftsprojekt ser möjligheter att producera vätgas med den el som genereras av vindkraft. Planförslaget bör enligt länsstyrelsens uppfattning nyanseras och förtydligas om planförslaget ska tolkas på så vis att vätgasproduktion kan inrymmas inom befintlig användning av utpekade områden för energiutvinning. Länsstyrelsen anser att produktionen kan innebära risker och förutsätter ytterligare infrastruktur till havs och behöver utredas ytterligare utifrån lokal och regional påverkan, samt övriga produktionsförutsättningar och om behov föreligger ges en särskild användningsbeteckning.	Produktion av vätgas inom en havsbaserad vindkraftspark ryms fortfarande inom begreppet energiområde. Den påverkan som en eventuell produktion i eller i anslutning till en vindkraftspark av vätgas eller elektrobränslen behöver bedömas i tillståndsprocessen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
119.08	Länsstyrelsen Södermanlands län	I konsekvensbeskrivningen (s.104) till havsplanen anges att: ”havsplanerna bedöms inte ha någon betydande effekt på fisk inom havsplaneområdena. Effekterna kan dock variera något mellan olika områden”. Länsstyrelsen ställer sig frågande till om tillräckligt kunskapsunderlag föreligger för en sådan bedömning. Flera av områdena är belägna i områden där torsken leker. Torsk använder ljud vid lek och ljudstörningar är ett exempel på en betydande effekt för en art som kan förbises vid en generell bedömning. Detta belyser behov av vidare påverkananalys för torsk.	HaV undersöker behov av kompletterande bedömning.
119.09	Länsstyrelsen Södermanlands län	I konsekvensbeskrivningen (s.6) anges: ”Enligt nuvarande kunskap anses etablering av havsbaserad vindkraft inte utgöra ett hot mot fiskarter eller fiskpopulationer, förutsatt att tillräckliga hänsynssåtgärder införs som är anpassade till lokala förutsättningar.” Länsstyrelsen anser att kunskapsbristen fortfarande är stor om Sveriges havsområden och att en nationell standardiserad metodik för bedömningskriterier eller indikatorer behövs för att kartlägga havsbaserad vindkrafts förväntade effekter på lokala fiskarter och bestånd. Fiskundersökningsgruppen (FUG) eller Sveriges lantbruks universitet (SLU) skulle t.ex. kunna engageras för arbetet med en standardiserad mall som kan användas vid framtagande av kunskapsunderlag.	Synpunkten noteras. Synpunkten noteras. Formuleringen har nyanserats i granskningsdokumenten. HaV strävar efter att använda det senaste vetenskapliga underlaget när vi gör bedömningar om påverkan på fiskepopulationer. Bedömningarna i havsplanen är på en övergripande strategisk nivå och bedömningar görs även på mer detaljerad nivå vid tillståndsprövning av projekten.
119.10	Länsstyrelsen Södermanlands län	Försiktighetsprincipen skulle kunna införlivas än tydligare i planarbetet, i synnerhet där kunskapsbristen är stor och ekosystemen är ur balans. Det är t.ex. okänt om havbaserad vindkraft ger förutsättningar för invasiva arter att etablera sig och sprida sig vidare. Ett exempel på långsiktig skada och indikator på överfiske är att förekomsten av stor strömming i Östersjön är på nedgång. Planförfattarna skulle kunna överväga om energiutvinning föranleder behov av kompensation eller åtgärder, som skulle kunna sänka strömmingskvoter så att ekologiska och ekonomiska hänsynstaganden bidrar till ett hållbart yrkesfiske.	Kvoter fastställs inom ramen för fiskeriförvaltningen.
119.11	Länsstyrelsen Södermanlands län	Planförfattarna skulle kunna överväga om havsplanen kan vägleda yrkesfisket mot skonsammare fiskemetoder, t.ex. om delområden i planen angav vilka fångstmetoder som bedöms ekologiskt hållbara.	Var och hur yrkesfiske regleras huvudsakligen inom ramen för fiskeriförvaltningen, inte i havsplanerna.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
119.12	Länsstyrelsen Södermanlands län	Eftersom åtgärder till havs som till exempel modern vindkraft är av sådan omfattning både ytmässigt och höjdmässigt, borde hänsyn tas till de kulturmiljöer som påverkas visuellt på ett större avstånd än det som beräknats i Riksantikvarieämbetets skrift (P. Nordström, 2003).	Granskningsförslaget har kompletterats med beskrivningar, utvecklad särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden och konsekvensbedömning av kulturmiljö utifrån nytt regionalt underlag och visualiseringar.
119.13	Länsstyrelsen Södermanlands län	I plankartan för havsplanen bör hänsyn till höga kulturmiljövärden redovisas med mer ändamålsenlig beteckning än enbart färgläggning för vägledning och ökad tydlighet. Planförfattaren bör överväga en bokstavsbeteckning, förslagsvis lilla k eller en kombination av n och k.	I granskningsförslaget använts beteckningen -k för särskild hänsyn till höga naturvärden.
119.14	Länsstyrelsen Södermanlands län	Länsstyrelsen anser att de områden som pekats ut av länsstyrelserna i samband med avrapporteringen av regleringsbrevsuppdraget om marina kulturmiljövärden (RB 3B4) ska redovisas i plankartan och ingå som område med särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden. För Södermanlands län så gäller detta värdeområdet Hävringe. Det bör också framgå i planhandlingarna att åtgärder i de av länsstyrelserna utpekade värdeområdena behöver bedömas i ett lokalt perspektiv. Förutom de genom regleringsbrevsuppdraget redovisade värdena i området, bör planen i vägledande syfte lyfta fram befintliga bestämmelser som föreligger för att tydliggöra områdets betydelse. Hit hör t.ex. skydd av fornlämningar enligt kulturmiljölagen, Hävringe båk är statligt byggnads statligt byggnadsminne, området är beläget inom riksintresse för kulturmiljövården både enligt 3:e och 4:e kapitlet i miljöbalken.	Synpunkten noteras. Planeringsunderlag för marina kulturmiljövärden i den nationella havsplaneringen som tagits fram av kustlänsstyrelserna ligger till grund för utpekande av särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden i granskningsförslaget och anges för energiområden vid avstånd upp till 35 kilometer från värdeområden eller riksintresseanspråk för kulturmiljövården. Fortsatt analys av underlaget pågår. Kulturmiljölagens bestämmelser finns beskrivna i Bilaga Planeringsförutsättningar.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
119.15	Länsstyrelsen Södermanlands län	Länsstyrelsen anser att det ska förtydligas i planhandlingarna att hela området utanför Sörmlands kust har liknande värden för friluftsliv och rekreation som kusten i söder och i Stockholms skärgård som omnämns i planförslaget (s.76) och omfattas av bestämmelserna i miljöbalken. Det är inte begripligt varför markeringen för användning rekreation slutar vid gränsen mellan Östergötland och Sörmland eftersom även Sörmlands skärgård omfattas av riksintresse för friluftsliv enligt både 3 kap. och 4 kap. i miljöbalken. Friluftslivet blir inte mindre viktigt vid gränsen mellan länen. För att havsplanen ska ge vägledning i denna del behöver inkonsekvensen förklaras. Både område Ö208 och Ö211 omfattas av riksintresse enligt 3:e och 4:e kapitlet miljöbalken. Särskilt Ö211 har stor betydelse för rekreation på grund av läget nära kusten och de yttre öarna i Hartsö naturreservat respektive Hävringe fyrplats.	Friluftslivsvärden finns längs med hela den aktuella kuststräckan och den är i stora delar utpekad som riksintresse friluftsliv enligt både 3 och 4 kap. miljöbalken. Användning rekreation, numer friluftsliv, baseras på riksintresseanspråk friluftsliv 3 kap 6 § och följer dess beslutade avgränsningar. Områdena Ö208 och Ö211 omfattas i stora delar av riksintresse för rörligt friluftsliv enligt 4 kap 2 § men inte av riksintresseanspråk för friluftsliv enligt 3 kap 6 §. I sammanhanget kan noteras att Naturvårdsverkets och HaV:s redovisning av avgränsning för riksintresseanspråk friluftsliv 3 kap 6 § skiljer sig för Östergötlands län. Havsplanens redovisning följer HaV:s beslut om riksintresseanspråket. HaV bedömer att det finns behov av ett samlat planeringsunderlag för friluftsliv som återger hur användning av havet samverkar med lokala och regionala värden och vilken betydelse dessa har i den nationella havsplaneringen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
119.16	Länsstyrelsen Södermanlands län	Södermanlands län omfattas i havsplanen av två utpekade områden, Ö211 och Ö208. Båda dessa områden är viktiga för naturvården. Ö211 ligger närmast kusten (kustzonen) och klassas som Generell användning, med särskild hänsyn till naturvärden [Gn] och Ö211 ligger utanför detta område klassat som Generell användning [G], där ingen särskild användning har företräde. Detta är en något otydlig klassning eftersom det i beskrivningen för Ö208 under rubriken ” Företräde eller särskild anpassning för samexistens för området” noteras att: ”Försvar, natur ges företräde framför energiutvinning - Riksintresseanspråk för totalförsvar ges företräde enligt 3 kap. 10 § miljöbalken framför riksintresseanspråk för vindbruk. Allmänt intresse av väsentlig betydelse för naturvård ges företräde framför allmänt intresse av väsentlig betydelse för vindbruk. Användningarna bedöms inte kunna samexistera”. Här skulle det vara tydligare med en klassning till [Gn] alternativt Försvar [F].	Texten i havsplanen är uppdaterad för att reflektera att även yrkesfiske har fått företräde. Beteckningen F används endast för de områden där totalförsvaret har öppet redovisade riksintresseanspråk.
119.17	Länsstyrelsen Södermanlands län	Gällande Ö211 är det av betydelse att en del av detta område delvis överlappas av det förslag om utvidgning av Natura 2000-område Hävringe-Källskären (SE022028) (Dnr. 511-4350-2021) som länsstyrelsen lämnat till Naturvårdsverket. Ett förslag som Naturvårdsverket har godkänt och skickat till regeringen med hemställan om beslut (NV-05080-2023). Under förutsättning att detta beslut fattas av regeringen och sedan fastställs av EU-kommissionen kommer hela detta område att vara ett riksintresse enligt 4 kap MB. Konsekvensen av det blir att området då i linje med hur övriga Natura-2000-områden har hanterats i havsplanen bör klassas som Område för natur [N].	Planerade områdesskydd anges med särskild hänsyn till höga naturvärden. När skyddet inrättats kan användning natur anges.
119.18	Länsstyrelsen Södermanlands län	I planen finns det två föreslagna utredningsområden för energiutvinning, Ö272 och Ö276 mellan Södermanland och Gotland. För dessa områden är det med rådande kunskapsläge svårt att bedöma vilken påverkan eventuell etablering av vindkraft inom dessa områden kan ha på i första hand flyttande fåglar. Denna fråga kommer kräva särskilt fokus vid kommande utredning av dessa områden. Det noteras dock att det i Havs- och vattenmyndighetens rapport 2016:24 nämns att områdena kring Gotland används som födosöksområden för bland annat Sillgrissla och Tordmule under sommar så väl som vinter. Dessa områden överlappar med både Ö272 och Ö276, vilket framgår av HaV:s rapport enligt ovan (fig. 6 och 7 s. 19 och 20). Länsstyrelsen vill uppmärksamma planförfattaren på att det inte refereras till denna rapport i vare sig havsplanen eller tillhörande konsekvensbeskrivning.	HaV ser över behovet att referera till HaV rapport 2016:24.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
119.19	Länsstyrelsen Södermanlands län	För ökad tydlighet vill länsstyrelsen bidra med en redaktionell detaljsynpunkt för att undvika onödiga missförstånd. Under ”Fisk och fisklek” (s.136) i planförslaget återfinns följande mening: ” I regel anses dock risken kunna minimeras till acceptabla nivåer genom anpassning av anläggnings- och nedmonteringstiderna till lekperioderna för de arter som leker i de aktuella områdena.”. Denna mening kan misstolkas och det bör förtydligas att anläggnings- och nedmonteringstiderna ska anpassas så att de inte överlappar med lekperioderna för de arter som leker i de aktuella områdena.	HaV ser över texten.
119.2	Länsstyrelsen Södermanlands län	Länsstyrelsen har inga synpunkter på bedömningen att intressena försvar och natur ges företräde före energiutvinning i område Ö208 och Ö211. Ställningstagandet i planen är vägledande vid beslut och bör därför ge Energimyndigheten som är berörd sektorsmyndighet anledning att analysera de anspråk som myndigheten har beträffande riksintresse för vindbruk.	Synpunkten noteras.
119.20	Länsstyrelsen Södermanlands län	I övrigt anser länsstyrelsen vid en samlad bedömning av havsplanen och konsekvensbeskrivningen är att de avseende naturskydd tillsammans är väl avvägda och utgör ett betydelsefullt underlag i länsstyrelsernas och kommunernas planering.	Synpunkten noteras.
119.5	Länsstyrelsen Södermanlands län	Länsstyrelsen i Södermanlands län anser att flera av de alternativa områden för energiutvinning som föreslås bör finnas kvar i förslaget. Enligt planförslaget räcker inte de föreslagna områdena för energiutvinning för en tillkommande produktion på 120 TWh (s. 136). Dessutom kan flera falla bort vid närmare utredning av möjlighet till samexistens med andra intressen. Det finns också stora osäkerheter vad gäller de alternativa områdena. Det är därför viktigt att i denna revidering av havsplanen behålla en ”överkapacitet” när det gäller områden för energiutvinning.	I granskningsförslagets områden finns en produktionskapacitet om cirka 330 TWh enligt de antaganden som görs i havsplaneringen. Det finns därmed fortfarande en överplanering i förhållande till målbilden.
032.01	Länsstyrelsen Uppsala län	Länsstyrelsen ställer sig positiv till utpekandet av ytterligare energiområden i havsplanerna.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
032.03	Länsstyrelsen Uppsala län	Länsstyrelsen anser att det bör framgå tydligare i planförslaget att energiområdena avser elproduktion där producerad el överförs till svenskt territorium.	Energiområden kan innebära områden som antingen producerar el som överförs till transmissionsnätet, eller produktion av andra energibärare, till exempel vätgas. Vätgas eller andra produkter kan sedan transporteras med rörledning eller fartyg. Frågan om var produktionen distribueras faller utanför uppdraget.
032.04	Länsstyrelsen Uppsala län	Sker sedan vätgasproduktion på land så finns förutsättningar att ta tillvara spillvärmen från gasproduktionen samt även växelvis använda elströmmen för att förstärka det svenska transmissionsnätet. Länsstyrelsen anser att vätgasproduktion bör begränsas till land i så stor utsträckning som möjligt för att försäkra sig om att den havsbaserade vindkraften kommer till nytta för Sverige. LST menar att eftersom Sverige inte har infrastruktur för gas finns risk att vätgas som produceras till havs kommer att gå till grannländer.	Synpunkten noteras.
032.05	Länsstyrelsen Uppsala län	Det har inte ingått i Havs- och vattenmyndigheten att peka ut några lämpliga kabelkorridorer till land. Länsstyrelsen anser att det finns ett behov i framtida havsplaner att peka ut minst ett par lämpliga korridorer för kabelförläggning för respektive område för energiutvinning. Detta för att öka förutsättningarna för att dessa områden på ett enklare sätt kan tas i anspråk för elproduktion. Havsplanerna blir också mer användbara då utpekade korridorer i havsplanerna har bedömts ha förutsättningar att inte ge helt oacceptabla intrång i natur- och kulturmiljöer samt också har ansetts ge förutsättningar för en senare anslutning till det nationella transmissionsnätet. Länsstyrelsen noterar även att kostnaden för anslutning av vindkraftparker till stamnätet i vissa fall kan begränsa möjligheterna för exploatörer att genomföra sina planer, som skett exempelvis med Kriegers Flak där planer för vindkraftsparken nu är pausade trots att tillstånd redan getts för projektet. Utgångspunkten för utpekandet av energiutvinning i planförslaget baseras på tidigare beslut om stöd för anslutning till land, vilket medför att den ekonomiska konsekvensbedömningen för de utpekade områdena inte längre stämmer	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
032.06	Länsstyrelsen Uppsala län	Länsstyrelsen anser att planförslaget bör, vad gäller tillämplig lagstiftning, kompletteras med Kulturmiljölagen (1988:950). Lagskyddade fornlämningar i form av bl.a. fartygslämningar kan beröras på havsbottnen.	Kulturmiljölagen och dess tillämpning finns beskriven i havsplanens bilaga Planeringsförutsättningar i kapitlet om kulturmiljö, under rubriken Juridiska förutsättningar.
032.07	Länsstyrelsen Uppsala län	Länsstyrelsen noterar att områdena för energiutvinning B148, B159 och B164 (tillsammans med B158) enligt den tillhörande konsekvensbeskrivningen visar störst ekonomisk potential inom Södra Bottenhavets havsområde. Samtidigt är bedömningen i konsekvensbeskrivningen att havsbaserad vindkraft inom dessa områden har liten effekt på flyttande fågel och ingen effekt på övervintrande fågel. Samma gäller även för områdena för energiutvinning B160 och B161, men där bedöms dock den ekonomiska potentialen som medelstor. Länsstyrelsen menar därför att dessa fem områden bör prioriteras för användning energiutvinning i de nya havsplanerna.	Synpunkten noteras. Vissa delar av områdena har tagits bort för att minska påverkan på yrkesfiske. Men merparten av ytan kvarstår i granskningsförslaget.
032.08	Länsstyrelsen Uppsala län	Länsstyrelsen menar att planförslaget med tillhörande plankartor hade varit tydligare om områden utpekade med särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden hade betecknats med (k), i stället för ytor i rödbrun färgnyans i plankartorna. Detta hade gjort att kulturmiljövärden som man behöver visa särskild hänsyn till hade behandlats på liknande sätt som höga naturvärden (n) och försvaret (f). Det är även svårt att förstå vilka kulturmiljövärden som ligger till grund till för de områden som pekats ut inom områden med särskild hänsyn till höga kulturmiljövärdena. För att länsstyrelsen ska kunna ta ställning till om ytterligare områden i plankartorna (t.ex. utpekade energiområden) bör betecknas med särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden behöver därför detta förtydligas till granskningshandlingarna.	Planeringsunderlag för marina kulturmiljövärden i den nationella havsplaneringen som tagits fram av kustlänsstyrelserna ligger till grund för utpekande av särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden i granskningsförslaget. Fortsatt analys av underlaget pågår. Särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden har justerats så att det anges med beteckning (k) i de energiområden där särskild hänsyn behöver tas och hänvisning till vilka kulturmiljöer som berörs har förtydligats i text och tabellform.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
032.09	Länsstyrelsen Uppsala län	Länsstyrelsen vill även uppmärksamma Havs- och vattenmyndigheten på att i planförslagets redovisning om vägledning om mest lämplig användning och särskild hänsyn (avsnitt 2.2, s.28) finns en felskrivning där symbolen ”n” (lilla n) i stället bör betyda särskild hänsyn till höga naturvärden. I planförslaget hänvisas till särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden.	Felet har korrigerats i granskningsförslaget.
032.10	Länsstyrelsen Uppsala län	Länsstyrelsen anser att användning natur i planförslaget inte är framåtsyftande, utan i princip bara visar var det redan finns ett områdesskydd. Det är en brist att havsplanerna inte omfattar nya områden för utökat naturskydd i syfte att uppfylla målet i EU:s strategi för biologisk mångfald för år 2030, enligt det nationella ramverket för marint skydd och länsstyrelsernas gemensamma Plan för marint områdesskydd i Bottniska viken som fastställdes 2021. I planförslaget finns flera utpekade områden för energiutvinning runt Finngrundet. Länsstyrelsen anser att om områdena ska kvarstå för energiutvinning bör gränserna mot Natura 2000-områdena justeras så att områdena för energiutvinning ligger på minst två kilometers avstånd från gränsen till Natura 2000-områdena	I områden med särskild hänsyn till höga naturvärden ingår områden med planerade områdesskydd. När det gäller buffertzoner vid Natura 2000 områden menar HaV att dessa bör hanteras i tillståndsprövningen. En prövning kan utmynna i såväl en större som mindre buffertzon än två kilometer.
032.11	Länsstyrelsen Uppsala län	Utknallen (B152) För flyttande fåglar ligger område B152 utanför utflygningsstråken från Billudden och Fågelsundet, där många av fåglarna som flyttar över södra Bottenhavet passerar. Att området även ligger relativt nära med en stor utbredning i nordväst–sydostlig riktning riskerar att medföra en kumulativ barriäreffekt på flyttande fågel och riskerar att bidra med en betydande omväg. Särskilt höststråk åt nordöst från Fågelsundet verkar vara betydande, vilket leder ut i alternativområde för energiutvinning B156. Se yttrande för mer information.	B152 betecknas numera som ett utredningsområde utifrån potentiell påverkan på migrerande fågel. HaV vill också påpeka att områden inte behöver eller alltid kan bebyggas i sin helhet, detta har förtydligats i plandokumentet.
032.12	Länsstyrelsen Uppsala län	Östra Finngrundet (B149) Området Östra Finngrundet (B149) motsvarar ett område som i gällande havsplan betecknas B147. Länsstyrelsen noterar att en tillståndsansökan gällande ett projekt för utbyggnad av havsbaserad vindkraft redan har lämnats till regeringen inom område B149. En ansökan gällande Natura 2000-tillstånd har också lämnats till länsstyrelsen. Länsstyrelsen anser att gränserna för området behöver justeras så de ligger minst med två kilometers avstånd från gränsen till Natura 2000-området. Detta för att minska potentiell påverkan på alfågel, som undviker att vistas inom två kilometer från vindkraftverk. Se yttrande för mer information	Frågan om eventuell buffertzon hanteras främst i tillståndsprövningen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
032.13	Länsstyrelsen Uppsala län	Utsjöområde Norra Sylen (B164) Länsstyrelsens bedömning är att området har en medelhög påverkan på kulturmiljövärden utifrån det nya framtagna kulturmiljöunderlaget	Synpunkten noteras. B164 omfattas i granskningsförslaget av särskild hänsyn höga kulturmiljövärden och anges med beteckning (k).
032.14	Länsstyrelsen Uppsala län	Södra Finngrundet (B156) Alternativområdet för energiutvinning har höga naturvärden med avseende på migrerande och födosökande fågel, eftersom området (liksom område B152) ligger i flygstråk för sjöfåglar. Vindkraft inom området medför risk för stor effekt på både flyttande och övervintrande fåglar enligt konsekvensbeskrivningen. Länsstyrelsen bedömer dessutom utifrån det nya framtagna kulturmiljöunderlaget att påverkan även på kulturmiljövärden är hög. Länsstyrelsen anser att om något alternativområde ska pekas ut som ett nytt förslag till område för energiutvinning bör inte alternativområde B156 prioriteras före övriga alternativområden inom Södra Bottenhavets havsområde.	Synpunkten noteras. I granskningsförslaget redovisas område B156 liksom B152 och B149 som utredningsområde energiutvinning med särskild hänsyn till totalförsvarets intressen samt höga kulturmiljö och naturvärden. Områdena anges som utredningsområden på grund av osäkerheter om påverkan på migrerande fågel från havsbaserad vindkraft. Den särskilda hänsynen avser fågelområde.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
032.15	Länsstyrelsen Uppsala län	Norra Finngrundet (B158) Alternativområde B158 är enligt konsekvensbeskrivningen ett av fyra områden med högst ekonomisk potential för energiutvinning i södra Bottenhavet. Det är till största delen beläget relativt långt ifrån Finngrundets Natura 2000-områden. Energiutvinning bedöms ge en medelstor effekt på flyttande fågel enligt konsekvensbeskrivningen. Om alternativområdet i den fortsatta planprocessen fortsatt ses lämpligt för energiutvinning menar länsstyrelsen att särskild hänsyn till höga naturvärden (n) bör läggas till området. Gränsen i sydväst bör då också justeras så att energiområdet ligger med minst två kilometers avstånd från gränsen till Natura 2000-området Finngrundet Östra banken.	I granskningsförslaget föreslås en ändrad planering. Förslaget innebär att B149, som nu anges med utredningsområde energiutvinning, med särskild hänsyn till totalförsvarets intressen och höga naturvärden, har utökats och att resterande del av B158 har införlivats i B150 generell användning. B149 anges som utredningsområde eftersom frågan om migrerande fågel behöver utredas.
032.16	Länsstyrelsen Uppsala län	Utsjöområde Hudiksvall till Söderhamn (B148), Eystrasaltbanken (B159, B160 och B161) Om det finns behov att peka ut fler ordinarie områden för energiutvinning anser länsstyrelsen att de fyra alternativområdena för energiutvinning B148, B159, B160 och B161 bör prioriteras som utpekade områdena. Länsstyrelsen bedömer utifrån det nya framtagna kulturmiljöunderlaget att påverkan på kulturmiljövärden är medelhög för alternativområde B148.	De nämnda områdena är förslagsområden i det reviderade förslaget. Notera att B148 har bytt beteckning till B164 utifrån förändrad form och utbredning.
032.17	Länsstyrelsen Uppsala län	Länsstyrelsen bedömer utifrån det nya framtagna kulturmiljöunderlaget att även påverkan på kulturmiljövärden är medelhög för området.	Synpunkten noteras. Område B158, i granskningsförslaget sammanslaget med område B149 omfattas i granskningsförslagets bedömning inte av särskild hänsyn höga kulturmiljövärden.
032.17	Länsstyrelsen Uppsala län	Länsstyrelsen noterar att gränsen för område B157 går helt intill Natura 2000-området Finngrundet Östra banken, som även är skyddat enligt den regionala havsmiljökonventionen Helcom. För att minska risken för oacceptabla effekter på områdets naturtyper och typiska arter från verksamheter i närheten av skyddsområdet, bör detta område utökas med en buffert om minst två kilometer kring Östra banken. Även vid Natura 2000-områdena Västra och Norra banken bör området flyttas ut till minst två kilometer från skyddsområdenas gränser.	Frågan om buffertzon hanteras i eventuell prövningsprocess om anläggning av en vindkraftspark.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
032.18	Länsstyrelsen Uppsala län	Länsstyrelsen anser också att konsekvensbeskrivningen borde kompletteras med bedömning av potentiell negativ effekt på område B157 av de områden och alternativområde för energiutvinning i som föreslås runt område B157. Länsstyrelsen ser helst att effekterna framgår för varje område för energiutvinning för sig, men också att kumulativa effekter framgår om flera av områdena och alternativområdena utnyttjas för energiutvinning samtidigt.	I konsekvensbeskrivningen lyfts risker för negativa effekter på bl.a. fågel t.ex. alfågeln i havsområdet runt Finngrunden. Bedömningar görs inte av hur enskilda områden förväntas påverkas.
032.19	Länsstyrelsen Uppsala län	Havsplanen för Bottniska viken föreslår ett utredningsområde för sjöfart vid inloppen till Ljusne och Vallvik vid Storgrundet (B146). Länsstyrelsen har noterat att i legenden för plankarta 1 och 4 (s.52 och 69) i planförslaget saknar beteckningen ”Utredningsområde sjöfart”.	Har korrigerats i granskningsförslaget.
032.21	Länsstyrelsen Uppsala län	Det framgår av konsekvensbeskrivningen att faktabaserade underlag om dödlighet, barriäreffekt eller undanträngningseffekt orsakade av havsbaserad vindkraft inte finns i dagsläget inom svenska vatten. Länsstyrelsen anser att dessa kunskapsluckor försvårar en bedömning på vad effekterna blir på fåglar. Länsstyrelsen vill peka på att kunskaper om vilka effekter havsbaserad vindkraft har på fåglar och fladdermöss byggs upp i takt med tillståndsprövningarna gällande havsbaserad vindkraft. Det är viktigt att ta med sådan kunskap successivt in även i havsplanerna. I konsekvensbeskrivningen saknas en redogörelse för vilken påverkan planförslaget har på fladdermöss. Det saknas en beskrivning kring hur migrerande och födosökande fladdermösspåverkas av havsbaserad vindkraft (bl.a. hinderbelysning). Ett resonemang kring kumulativ påverkan på både fåglar och fladdermöss jämfört med individuella påverkan bör finnas med	Synpunkten noteras, När det gäller fladdermöss har HaV efter dialog med Naturvårdsverket och Sveriges lantbruksuniversitet tagit fram en bedömning av risk för negativa effekter på fladdermöss. Vi ser det som ett första steg mot att med fortsatt kunskapsutveckling bygga en större förståelse för hur fladdermöss kan påverkas av havsbaserad vindkraft.
032.22	Länsstyrelsen Uppsala län	Det framgår i konsekvensbeskrivningen att påverkan på marina däggdjur uppkommer främst genom spridning av impulsivt undervattensbuller. Länsstyrelsen anser att konsekvensbeskrivningen behöver kompletteras med en redogörelse för de förväntade effekterna av undervattensbuller på marina däggdjur som uppkommer både vid anläggnings- och driftsfaserna för havsbaserad vindkraft. Konsekvensbeskrivningen bör även utreda om det finns förväntade undanträngningseffekter av marina däggdjur när t.ex. strömning som är mer känslig för undervattensbuller håller sig borta från havsbaserad vindkraft.	HaV kommer att se över i vilken omfattning vi kan analysera påverkan från undervattensbuller för både marina däggdjur och fiskar på en rimlig strategisk nivå.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
032.23	Länsstyrelsen Uppsala län	Det framgår i konsekvensbeskrivningen att för jämförelser mellanenergiområden har ett index utvecklats som tar hänsyn till bl.a. förekomsten av kulturmiljövärden, avstånd till kusten, parallellängd, förekomsten av dominans eller konkurrens och påverkan på särskilt utpekade kulturmiljövärden. För Bottniska vikens havsplan visas resultatet att högst påverkan återfinns i energiområdena närmast kusten (figur 11). Länsstyrelsen ställer sig frågande om det är rätt att i indexet räkna avståndet från energiområden till kusten. Ett rimligare alternativ vore att räkna avståndet från kusten ut mot närmaste gräns för energiområden. Det saknas även ett tydliggörande i metodavsnittet i konsekvensbeskrivningen om bedömning har gjorts mot t.ex. höjden på vindkraftverken. Länsstyrelsen saknar också ett tydliggörande kring hur resultatet som återfinns i figur 11 i konsekvensbeskrivningen har hanterats i planförslaget, eftersom det inte har resulterat i att några energiområden har pekats ut med särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden.	Konsekvensbeskrivningen för kulturmiljö har metodmässigt och bedömningsmässigt uppdaterats, vilket väntas täcka direkta, indirekta och kumulativa effekter på kulturmiljöer, både på land och i hav. Bedömningar har sin grund i överlappsanalyser som utgår från riksintressen samt värdeområden för kulturmiljö. Metoden för kulturmiljöbedömning har ej tagit hänsyn till höjden på verken, utan tas om hänsyn till i landskapsanalysen.
032.24	Länsstyrelsen Uppsala län	Länsstyrelsen anser att konsekvensbeskrivningen behöver generellt sett förtydligas när det gäller kumulativa effekter för de olika bedömningsaspekterna. Med kumulativa effekter menar länsstyrelsen dels den samlade påverkan som utpekade områden för energiutvinning har var för sig på naturmiljön såsom Natura 2000-områden, stråk för flyttfåglar och liknande, samt dels den sammanlagda påverkan av flera områden för energiutvinning när havsplanerna börjar bli fullt tillämpade. En sådan redogörelse bör även ta hänsyn till områden utpekade för energiutvinning i grannländers havsplaner. Länsstyrelsen menar att bedömningen av kumulativa effekter på en högre nivå är värdefull att göra redan i havsplanerna för att skapa en förståelse för den havsbaserade vindkraftens påverkan på natur- och kulturmiljövärden samt vara ett stöd i tillståndsprövningar för vindkraftsparker i de utpekade områdena för energiutvinning.	HaV utvecklar bedömningen av kumulativa effekter i granskningen bl.a. genom att inkludera två planalternativ Energi respektive alternativ Konsekvens för att tydliggöra skillnader i planalternativs kumulativa effekter.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
032.25	Länsstyrelsen Uppsala län	Det framgår av konsekvensbeskrivningen att faktabaserade underlag om dödlighet, barriäreffekt eller undanträngningseffekt orsakade av havsbaserad vindkraft inte finns i dagsläget inom svenska vatten. Länsstyrelsen anser att dessa kunskapsluckor försvårar en bedömning på vad effekterna blir på fåglar. Länsstyrelsen vill peka på att kunskaper om vilka effekter havsbaserad vindkraft har på fåglar och fladdermöss byggs upp i takt med tillståndsprövningarna gällande havsbaserad vindkraft. Det är viktigt att ta med sådan kunskap successivt in även i havsplanerna. I konsekvensbeskrivningen saknas en redogörelse för vilken påverkan planförslaget har på fladdermöss. Det saknas en beskrivning kring hur migrerande och födosökande fladdermöss påverkas av havsbaserad vindkraft (bl.a. hinderbelysning). Ett resonemang kring kumulativ påverkan på både fåglar och fladdermöss jämfört med individuella påverkan bör finnas med.	HaV har efter dialog med Naturvårdsverket och Sveriges lantbruksuniversitet tagit fram en bedömning av risk för negativa effekter på fladdermöss. Vi ser det som ett första steg mot att med fortsatt kunskapsutveckling bygga en större förståelse för hur fladdermöss kan påverkas av havsbaserad vindkraft.
032.26	Länsstyrelsen Uppsala län	Det framgår i konsekvensbeskrivningen att påverkan på marina däggdjur uppkommer främst genom spridning av impulsivt undervattensbuller. Länsstyrelsen anser att konsekvensbeskrivningen behöver kompletteras med en redogörelse för de förväntade effekterna av undervattensbuller på marina däggdjur som uppkommer både vid anläggnings- och driftsfaserna för havsbaserad vindkraft. Konsekvensbeskrivningen bör även utreda om det finns förväntade undanträngningseffekter av marina däggdjur när t.ex. strömning som är mer känslig för undervattensbuller håller sig borta från havsbaserad vindkraft.	Konsekvensbeskrivningen innehåller en beskrivning av vilka energiområden som kan ge störst negativ effekt på marina däggdjur vid anläggningsfasen. HaV följer kunskapsutvecklingen angående påverkan av buller under driftfasen liksom kunskapsläget om påverkan från fisk från vindkraftrelaterat undervattensbuller.
032.27	Länsstyrelsen Uppsala län	Länsstyrelsen noterar att konsekvensbeskrivningen inte har belyst vilka effekter som kan uppkomma Konsekvensbeskrivningen bör kompletteras med de förväntade effekterna.	Det saknas i de flesta fallunderlag om potentiell kabeldragning vilket försvårar en bedömning av effekter.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
032.28	Länsstyrelsen Uppsala län	Det framgår i konsekvensbeskrivningen att enligt den senaste syntesen av effekter av havsbaserad vindkraft på fisk (Effekter av havsbaserad vindkraft på fisk) pekar den samlade vetenskapliga evidensen mot att tillförseln av vindkraftverk till havs inte utgör ett hot för fiskarter eller fiskpopulationer. Länsstyrelsen anser dock att det är oklart hur undervattensljud från havsbaserad vindkraft i driftsfasen kommer att påverka fisk, och i synnerhet strömming som är en ljudkänslig art. Ett sådant underlag behöver tillföras konsekvensbeskrivningen så att tillräckligt respektavstånd kan uppnås från lekområden för fiskarter som är ljudkänsliga relativt planerade energiområden. Vid beaktande av kumulativa effekter behöver hänsyn tas till undervattensljud i driftsfasen. Eftersom ljud i undervattensmiljö har en mycket större utbredningsförmåga än i luft beroende på ett antal olika parametrar så bör hänsyn också tas till havsbaserad vindkraft som planerasutanför Sveriges ekonomiska zon. Vidare anser länsstyrelsen att konsekvensbeskrivningen behöver belysa effekterna av havsbaserad vindkraft och elöverföring på fisk som lax, havsöring och ål under deras vandring mellan havsområden och mellan kust och utsjö.	Formuleringen om effekter på fiskarter och fiskpopulationer har nyanserats i granskningsdokumenten. HaV följer kunskapsutvecklingen inom undervattensbuller och effekter på fisk. SLU gör inför granskningen en övergripande analys av risken för påverkan laxens förutsättningar för vandring.
032.29	Länsstyrelsen Uppsala län	Det framgår i konsekvensbeskrivningen att etableringen av havsbaserad vindkraft kan påverka hydrografiska förhållanden dels i närområdet, dels på en större regional nivå. Länsstyrelsen delar Havs- och vattenmyndighetens uppfattning om vikten av att undersöka de hydrografiska effekterna av havsbaserad vindkraft. Kumulativa effekter av t.ex. ökad sjöfart både vad gäller yrkesfiske och transporter behöver framgå av konskenvensbeskrivningen, men även den sjöfart som tillkommer från vindkraftområdena underanläggnings-, drifts- och avvecklingsfasen. Den tillkommande sjöfartens bidrag av utsläpp till luft och vatten, behöver beskrivas närmare i konsekvensbeskrivningen.	När det gäller hydrografiska förhållande genomförs för närvarande en studie som ska vara klar senare i år. Sjöfart och luftutsläpp hanteras på en övergripande nivå i konsekvensbeskrivningen för granskningsförslaget.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
032.30	Länsstyrelsen Uppsala län	Effekterna på klimat bedöms i konsekvensbeskrivningen vara positiva för Bottniska vikens havsplan. Den havsbaserade vindkraften bedöms kunna bidra till ett minskat utsläpp av växthusgaser och potentialen för att bygga ut den inom Bottniska vikens havsplan är stor. Länsstyrelsen menar att det är viktigt att minska utsläppen av växthusgaser för att kunna uppnå klimatmålen. Effekterna kommer annars vara negativa i form av att vädret blir mer extremt och att temperaturen ökar (både i havet och luften) vilket leder till bland annat ändrade biologiska och hydrografiska förhållande i havet. Havsbaserad vindkraft skulle bidra till en ökad produktion av förnybar el inom Södra Bottenhavets havsområde och skulle därmed kunna bidra enormt till elektrifieringen av industrin.	Synpunkten noteras.
032.31	Länsstyrelsen Uppsala län	I konsekvensbeskrivningen framgår att den uppskattade totala årliga förlusten av landningsvärde i Bottniska viken uppgår till drygt en miljon kronor enligt planalternativ två med en vindkraftsetablering i både de föreslagna och alternativa energiområdena. Detta motsvarar en mindre andel för svenskt yrkesfiske i svenskt hav. Länsstyrelsen har inget att tillföra denna bedömning, men noterar att förlusten enligt konsekvensbeskrivningen kan vara dubbelt så stor om hänsyn tas till även det finska fisket som bedrivs inom Bottniska vikens havsplan.	Synpunkten noteras. Det stämmer att det finska fisket är omfattande, särskilt i Bottenhavet. Underlag om var finskt fiske bedrivs har använts vid avgränsning av områdena för energiutvinning.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
032.32	Länsstyrelsen Uppsala län	Konsekvensbeskrivningen behöver belysa de ekonomiska effekterna av ett scenario där vindkraft byggs ut till havs men inte ansluts till det svenska elnätet. Länsstyrelsens bedömning är att ett sådant scenario skulle innebära låg nytta för svensk ekonomi med dålig hushållning av de områden som pekas ut för energiutvinning. Det finns risk att den låga samhällsnyttan också sker på bekostnad av natur- och kulturmiljövärden längs kusten och havet. Sverige har ett stort behov av ökad fossilfri elproduktion på kort sikt för att möjliggöra en ökad elektrifiering och öka förutsättningarna att nå nationella och internationella klimatåtaganden. Ju snabbare takt som kan åstadkommas i utsläppsminskningen på kort sikt desto mindre påfrestade, kostsam och riskfull blir arbetet för att nå målen närmare målåren. Länsstyrelsen vill även påpeka att teknikutvecklingen går snabbt inom vindkraft och de kraftverk som byggs om 10 år kommer att påverka miljön, arter och det visuella landskapet på ett annorlunda sätt än de som ligger till grund för konsekvensanalysen. Exempelvis leder utvecklingen av effektivitet och storlek av kraftverk till att mer el kan produceras på en mer begränsad yta, och storleken på utpekade områden kan samtidigt minskas. Eftersom utbyggnaden av havsbaserad vindkraft har varit blygsam det senaste decenniet finns det i nuläget en god potential att på kort sikt bygga ut vindkraftskapaciteten och utnyttja det bättre vindläge som högre och mer tekniskt utvecklade vindkraftverk ger. Med färre men högre kraftverk kan miljöpåverkan minskas på flera sätt.	Synpunkten noteras. Frågan om vart den producerade elen distribueras (inom/till Sverige eller andra länder) ligger inte inom havsplaneringens mandat. HaV har inte haft möjlighet att prioritera elmarknadsfrågor i avgränsningen för konsekvensbedömningen.
032.33	Länsstyrelsen Uppsala län	Länsstyrelsen noterar att konsekvensbeskrivningen inte belyser tydligt vilka de förväntade konsekvenserna är för fornlämningar (t.ex. fartygslämningar och liknande) under vattnet. Detta är aktuelltbåde såväl vid etablering av vindkraftsparker (både bottenfasta och flytande fundament) och kabeldragningar under vatten. Påverkan på botten bör kompletteras med att lagskyddade fornlämningar i förekommande fall kan påverkas. I samband med exploatering kan länsstyrelsen komma att ställa krav på arkeologisk utredning för att upptäcka eventuella okända fornlämningar. Den bedömning som görs gällande effekter på kulturmiljön utgår ifrån befintligt underlag, men bedömningen behöver på sikt justeras med hänsyn till det fördjupade planeringsunderlag som länsstyrelsen tagit fram. För de kulturmiljöområden i Uppsala län som kan påverkas visuellt av högresta anläggningar till havs, innebär det att risken för negativa effekter kan bedömas som hög för energiområdena B152 och B156, och som medelhög förenergiområdena B148, B149, B158 och B164.	HaV redogör i konsekvensbeskrivningen för marina lämningar kopplat till värdeområden samt inom föreslagna energiområden. Där tas direkta och indirekta effekter upp, men även osäkerheter och kunskapsbristen kring potentiella ytterligare marina lämningar.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
032.34	Länsstyrelsen Uppsala län	Länsstyrelsen anser att konsekvensbeskrivningen inte har belyst effekterna av de risker som finns för naturvärden om sjöfarten väljer gå andra vägar än det utpekade östliga omvägen enligt planförslaget. I takt med att havsbaserad vindkraft byggs ut inom Södra Bottenhavets havsområde finns risken att sjöfarten undviker den utpekade östliga omvägen och i stället väljer i högre utsträckning ta rutten genom Finngrundets känsliga grundområden, d.v.s. det delar i havsplanen som betecknas som område för natur (B157). Länsstyrelsen delar Havs- och vattenmyndighetens bedömning att vintersjöfarten inom Bottniska vikens havsplan behöver utredas närmare. Detta med tanke på att stora områden inom Södra Bottenhavets havsområde föreslås som områden för energiutvinning.	Synpunkten noteras. Det är svårt att förutse hur trafikrörelserna förändras., Den östliga rutten är kortare än den över grundområdena. Det är samtidigt relativt få fartyg som går i rutten som kan komma att flyttas om vindkraft etableras.
032.35	Länsstyrelsen Uppsala län	Konsekvensbeskrivningen redogör för effekterna av buller, skuggning och varningsljus och dess effekter på människors hälsa. Länsstyrelsen delar Havs- och vattenmyndighetens bedömning att effekterna kan förväntas vara låg med tanke på avståndet från kusten till de utpekade områdena för energiutvinning i planförslaget.	Synpunkten noteras.
032.36	Länsstyrelsen Uppsala län	Planförslaget inkluderar att antal nya områden för särskild hänsyn till höga naturvärden (n) som inte finns med i de gällandehavsplanerna. Länsstyrelsen instämmer inte i bedömningen att områden med särskild hänsyn till höga naturvärden (n) ska ses som ett komplement till områdesskydd eller att de bidrar till grön infrastruktur och ekosystemtjänster. Vid etablering av havsbaserad vindkraft påverkas naturmiljön och den hänsyn till naturvärden som tas bör i stället ses som skyddsåtgärder för att minska den negativa påverkan. Vidare står det i avsnittet för den samlade bedömningen för Bottniska viken att de nya utökade områdena med särskild hänsyn till höga naturvärden (fågel i detta fall) kan ge skydd i form av krav på försiktighetsåtgärder vid tillståndsprövning av vindkraftsprojekt. Länsstyrelsens vill påpeka att det ännu inte finns några beprövade skyddsåtgärder för fågel och därför är det viktigt att följa gällande försiktighets- och lokaliseringsprinciper. Det innebär att havsbaserad vindkraft i första hand bör lokaliseras till de områden där konsekvenserna för fågel bedöms bli mindre.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
032.38	Länsstyrelsen Uppsala län	Inom Bottniska vikens havsplan finns användning rekreation i sex områden och baseras på befintliga riksintressen för friluftsliv. Det framgår i konsekvensbeskrivningen att de kumulativa effekterna på upplevelsevärdena från alla områden längs kusten behöver beaktas. I figurerna 12, 13, 24, 25 och 36 (s.45, 47, 74, 76, 99) visas ett ungefärligt avstånd från föreslagna och alternativa energiområden till land. Länsstyrelsen noterar att figurerna har buffrats från energiområdena ut mot kusten och menar att det hade varit lämpligare att buffra avstånden från kusten ut mot närmaste energiområde. Konsekvensbeskrivningen tar inte heller hänsyn till t.ex. hur terrängen eller vegetationen ser ut vid kusten, vilket också har en stor inverkan på kusten från de olika energiområden.	I konsekvensbeskrivningens utvecklade metod för friluftsliv har analysen baserats på avstånd från riksintresseområden för friluftsliv. I en kompletterande landskapsanalys inkluderas terrängen när det kommer till visuell påverkan. Metodmässiga förbättringar stundar i nästa omgång konsekvensbedömning
052.01	Länsstyrelsen Västerbotten	Länsstyrelsen anser att det är av stor vikt att de kumulativa effekterna som planen medför utreds och beaktas i konsekvensbeskrivningen. De kumulativa effekterna är ytligt beskrivna i konsekvensbeskrivningen och bör även inkludera de finska energiplanerna då effekterna sker i havet som helhet. För Bottniska viken bör HaV se till de kumulativa effekterna när det gäller bland annat vandringsfisk, migrerande fåglar och fladdermöss, sjöfarten och viktiga kulturmiljöer.	HaV beskriver kumulativa effekter mer i granskningsversionen av konsekvensbeskrivningen bl.a. genom att redovisa olika planalternativ.
052.02	Länsstyrelsen Västerbottens län	Länsstyrelsen är positiv till att B120 Gn har utvidgats. Det vill säga att större del av Norra Kvarken utanför Holmöarnas naturreservat har pekats ut som hänsynsområde för natur (lilla n). I området migrerar en stor mängd fåglar i öst-västlig riktning och det finns också studier som visar att fladdermöss nyttjar den smala migrationsrutten över Norra Kvarken.	Synpunkten noteras.
052.03	Länsstyrelsen Västerbottens län	Länsstyrelsen är positiv till att lilla n i område B118 har utvidgats. I området finns även värdefulla revmiljöer med bland annat förekomster av blåmusslor som lever på randen av sin nordliga utbredning.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
052.04	Länsstyrelsen Västerbottens län	Länsstyrelsen arbetar med att inrätta två marina naturreservat som har inverkan på havsplanen. Det är en utvidgning av Hertsånger naturreservatet i Robertsfors kommun som inkluderar Stor-Vändskär och Vännskär. En liten flik av området går in i havsplaneområdet vilket kan ses i den zoombara plankartan på HaVs hemsida för samrådet. Ett annat område där Länsstyrelsen är på gång med reservatsbildning är runt Lövselefjärden och skärgården utanför fjärden. Området sträcker sig inte in havsplaneområdet, men ligger innanför B139 och B137 och kan på så sätt ha en inverkan på var kablar kan dras intill land från de tvåområdena med energiutvinning E(utr)fn.	HaV har i arbetet med granskningsförslaget kompletterat konsekvensbeskrivningen med en siktanalys samt visualiseringsexempel av en havsbaserad vindkraftpark, som visualiseras utefter olika avstånd.
052.05	Länsstyrelsen Västerbottens län	Det finns ett större behov av att HaV försöker ta ett större helhetsgrepp och undersöker de lokala förutsättningarna föraktuella energiområden kopplat till migrerande fåglar och fladdermöss. Länsstyrelsen anser att Kvarken Arkipelagens globala betydelse för fåglar bör jämställas med beskrivningen av utsjöbankarna i Södra Bottenhavet, sydöstra Östersjön och södra Kattegatt och omfattas av samma definition som högriskområde för vindkraft. Kvarken Arkipelagen hyser nationellt och internationellt viktiga bestånd av vissa arter som till exempel tobisgrissla, svärta, smålom och är en betydelsefull migrationskorridor för lommar, svanar, gäss, simänder, dykänder, vadare, måsfåglar och labbar.	Stora delar av Norra Kvarken har beteckningen "n" för särskild hänsyn till höga naturvärden. I norra delen finns vindkraftområden i planalternativet och miljöeffekter av dem beskrivs i konsekvensbeskrivningen.
052.06	Länsstyrelsen Västerbottens län	Det framgår i konsekvensbeskrivningen att tillförseln av vindkraftverk till havs inte utgör ett hot för fiskarter eller fiskpopulationer. Länsstyrelsen vill dock påpeka att det är oklart hur undervattensljud från havsbaserad vindkraft i driftsfasen kommer att påverka fisk och marina däggdjur. I de områden som är aktuella i Bottniska viken finns det en möjlig påverkan på vandrande bestånd som exempelvis Natura 2000-arten lax.	Synpunkten noteras. Formuleringen har nyanserats i granskningsdokumenten. HaV strävar efter att använda det senaste vetenskapliga underlaget när vi gör bedömningar om påverkan på fiskepopulationer. Bedömningarna i havsplanen är på en övergripande strategisk nivå och bedömningar görs även på mer detaljerad nivå vid tillståndsprövning av projekten. HaV ha initierat framtagande av en kunskapssammanställning om påverkan från havsbaserad vindkraft och vandrande fisk.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
052.07	Länsstyrelsen Västerbottens län	I Bottniska viken finns utmaningar och okunskap kring isbildningen i kombination med större vindkraftsparker. Detta är något som måste utredas innan beslut om större vindkraftsetableringar tar vid för att minska en möjlig påverkan för vikaresälen som nyttjar isarna för sin kutning.	I granskningsförslaget har ytan för energiutvinning reducerats i längst norrut i Bottenviken. Det minskar risken för negativ påverkan på vikaresälen. HaV har även initierat framtagande av ett kunskapsunderlag om den havsbaserade vindkraftens påverkan på isbildning.
052.08	Länsstyrelsen Västerbottens län	Eftersom planerna ska uppdateras minst vart åttonde år är det viktigt att kunskap om den påverkan som föreslagna energiområden kan innebära börjar inhämtas i havsplaneskedet och innan tillståndsprocesser och byggnationer påbörjas. Att hela tiden förbättra kunskapsunderlaget är mycket viktigt utifrån bland annat att havsplanerna ska vara ett vägledande underlag såväl vid tillståndsprövningar som vid andra ärenden enligt miljöbalken.	Synpunkten noteras.
052.09	Länsstyrelsen Västerbottens län	Bedömningen av konsekvenserna för kulturmiljöerna är beskrivna som liten till medelstor negativ effekt i konsekvensbeskrivningen (e-områden i Västerbottens län). Med tanke på energiområdenas närhet till land, höjden på vindkraftverk idag och den kumulativa effekt som kan uppstå av flera näraliggande vindkraftsparker, bör bedömningen snarare vara att förslaget till energiområden kan få stor negativ effekt på kulturmiljöerna.	Konsekvensbeskrivningen har uppdaterats metodmässigt och ny bedömning har gjorts.
052.10	Länsstyrelsen Västerbottens län	Länsstyrelsen vill uppmärksamma HaV på att de äldre utpekade områdena B107 och B108 kan behöva justeras eftersom de pekades ut för mer än tio år sedan. Den tekniska utvecklingen av vindkraft till havs går snabbt. Länsstyrelsen har under 2023 fått in ansökningar som omfattar totalhöjder på upp till 350 meter som berör de flesta av de föreslagna energiområdena i Norra kvarken. Synligheten från land får då en helt annan påverkan än vad som analyserades för tio år sedan. På plankartan borde energiområdena närmast kusten vara utpekade som hänsynsområden för kultur alternativt helt plockas bort.	Områdena B107 samt B108 var del i det underlag som redovisades av Energimyndigheten till regeringen i mars 2023 Förslag på lämpliga energiutvinningsområden för havsplanerna. Områdena bedömdes ha goda respektive mycket goda förutsättningar för etablering av havsbaserad vindkraft i närtid utifrån vind, djup, avstånd till land, elbehov och förutsättningar för elnätanslutning. Områdena anges i granskningsförslaget med beteckning (k) för särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
052.11	Länsstyrelsen Västerbottens län	Det framgår inte i konsekvensbeskrivningen att den allra största delen av havsbotten är okänd vad gäller förekomst av skeppsvrak. Eftersom bevarandeförhållandena för trä är mycket goda i det bräckta vattnet är sannolikheten hög att bland annat förlista skepp kan finnas bevarade inom de utpekade energiområdena.	Konsekvensbeskrivningen kompletteras med en tydligare beskrivning vad det gäller förekomst av marina lämningar. Bedömningen av kulturmiljö väntas täcka kända marina lämningar utefter Länsstyrelsernas utpekade värdeområden för kulturmiljö.
052.12	Länsstyrelsen Västerbottens län	I dagsläget saknas nödvändig kunskap om vindkraftsparkers påverkan på isbildning, isbrytning och möjligheterna för sjöfart vintertid inom eller intill vindkraftsområden till havs. Mer kunskap om potentiell isbildning behövs för att kunna bedöma vindkraftens påverkan och eventuellt behov av anpassningar av de utpekade energiområdena i Bottniska viken. Om inte detta utreds kan det potentiellt leda till stora konsekvenser för sjöfarten, näringslivsutvecklingen och den gröna industriomställningen i Norra Sverige.	HaV har initierat framtagandet av en kunskapssammanställning och en mindre förstudie med modellering av isbildningens påverkan. Det finns även flera andra initiativ i frågan.
052.13	Länsstyrelsen Västerbottens län	Skellefteå och Umeå flygplatser omfattas av riksintresse för kommunikationer. Det är framförallt MSA-ytor (Minimum Sector Altitude) som inlemmar eller berör samtliga utpekade energiområden. Länsstyrelsen kan inte hitta något i konsekvensbeskrivningen om eller hur vindkraftsetableringar kan påverka flyget vilket bör förtydligas i kommande handlingar.	Påverkan på flyget hanteras inte i granskningsversionen, mer än att MSA-ytorna redovisas i kartor. Ambitionen är att inkludera påverkan på flyg i den slutversion som lämnas till regeringen.
052.14	Länsstyrelsen Västerbottens län	Under rubriken 7.7.7 Risker framgår risker kopplade till utsläpp från bland annat sjunkna skepp, sjöfartsolyckor, dumpade kemiska stridsmedel, miljöskadliga ämnen i fiberbankar med mera. Kapitlet bör förtydliga risker kopplade till själva vindkraftsetableringen; både etablerings-, drift- och underhållsskede. Exempelvis vilka risker det finns med att genomföra räddningsinsats vid en vindkraftsetablering till havs eller risker med oljeläckage från vindkraftverken. Planen föreslår dock inga åtgärder för att hantera riskerna som redovisas. Förslagsvis bör rekommenderade åtgärder vara listade kopplat till de redovisade riskerna.	Beskrivningen av risker har kompletterats. Beredskaps- och räddningsplaner hanteras i tillståndsprövningen genom villkor i beslutet om tillstånd.
052.15	Länsstyrelsen Västerbottens län	Lilla n på kartan (sidan 34) är felaktig vad gäller Norra Kvarken och det nu gällande område B121. En del av området har redan sedan tidigare varit utpekat som lilla n i beslutad havsplan och borde således redovisas mellangrön i stället för ljusgrön.	Har åtgärdats.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
052.16	Länsstyrelsen Västerbottens län	Det vore önskvärt att de flesta färgerna i kartorna för exempelvis effektbedömning ses över så de blir tydligare till granskningshandlingen. Det kan ibland vara svårt att utläsa vilken grön eller beige nyans vissa utpekade områden har.	Konsekvensbeskrivningen avser förtydliga färgval och design för bedömningskartorna.
052.17	Länsstyrelsen Västerbottens län	Länsstyrelsen utgår från att syftet med nya energiområden är att elproduktionen ska tillföras det svenska transmissionsnätet som ägs och förvaltas av Svenska kraftnät, eller direkt överförs till anläggningar på svensk mark som har ett stort behov av el.	Frågan om hur och var elen distribueras ligger utanför havsplaneringsprocessen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
052.18	Länsstyrelsen Västerbottens län	Förslagsvis kan Lilla k (särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden) arbetas in i kartan i stället för att redovisa dessa som polygoner. Det är svårt att se de små polygonerna och längs västerbottenskusten finns, vad vi kan se, bara små polygoner och kräver en digital inzoomningsbar karta. En annan aspekt är att dessa polygoner inte återfinns i det klickbara lagrets beskrivning om användningsområde på den digitala kartan (se till exempel B106 öster om Vännskär eller B120 öster om Holmöarna där lagret i sin tur ligger under användning rekreation).	Planeringsunderlag för marina kulturmiljövärden i den nationella havsplaneringen som tagits fram av kustlänsstyrelserna ligger till grund för utpekande av särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden i granskningsförslaget. Fortsatt analys av underlaget pågår. Särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden har justerats så att det anges med beteckning (k) i de energiområden där särskild hänsyn behöver tas. Hänvisning till vilka kulturmiljöer som berörs har förtydligats i text och tabellform.
052.19	Länsstyrelsen Västerbottens län	Det vore önskvärt att förtydliga energiområdena. I nuläget används beteckningarna E, E(utr), E (skrafferat) och E(utr, skrafferat). Helst av allt har dessa områden omvandlats till E och E(skrafferat) till kommande granskningshandling för att underlätta förståelsen för primär och sekundärområden.	I granskningsförslaget redovisas enbart energiutvinningsområden och utredningsområden energiutvinning.
036.01	Länsstyrelsen Västernorrlands län	Ökad energiutvinning till havs i form av vindkraft har stora fördelar jämfört med vindkraften till land: vindförutsättningarna är generellt stabilare över havet, och dessutom är vindkraftstornen högre till havs, vilket ger tillgång till stabilare och kraftigare vindar. Därför bidrar denna typ av vindkraft till en mer förutsägbar och stabilare försörjning av el till elnäten, samt mycket stora mängder el jämfört med produktion på land. Ökad energiutvinning till havs kan bidra till minskade behov av energiutvinning på land, vilket kan minska intressekonflikterna där över tid.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
036.02	Länsstyrelsen Västernorrlands län	Länsstyrelsen bedömer förslaget till energiområde B 163, bör tas bort ur förslag till ny Havsplan Bottniska viken utifrån att markanvändningen är olämplig, utifrån riksintresse för kulturmiljövården och friluftslivet. Flera områden vid kusten är klassade som riksintressen för kulturmiljövården enligt MB 3 kap 6. Riksintresset Brämön Y 3, som är ett fiskeläge med rötter i 1600-talet. Värdeområdets berättelser handlar om fiskerinäringen längs Norrlandskusten och sjöfarten till och från Sundsvall samt dess betydelse för stadens utveckling. Värdeområdets siktlinjer är känsliga för etablering av anläggningar som stör upplevelsen av de äldre fiskelägena samt lots- och fyrplatser och upplevelsen av den fria vattenytan. Avståndet mellan B 163 och Brämön är ca 10 km. Möjligen kommer även andra riksintressen så som Njurundakusten Y 1, med sina rösemiljöer, Norra Alnön Y 11, med sina järnåldersmiljöer samt Våle Y 17, med sina rösemiljöer att kunna påverkas negativt av en vindpark inom område B163. Länsstyrelsen bedömer att havsbaserad vindkraft i område B163 även skulle innebära påtaglig skada för riksintresse friluftsliv enligt MB 3kap 6, på område Sydöstra Åstön FY 27. Åstön beskrivs som ett representativt område för norrlandskusten. Det stora värdet ligger i att det är en ovanligt lång obruten kusträcka. Exploateringar i strandområdet som inte gagnar friluftslivet och i närområdet till havs skulle kunna ha negativ påverkan på områdets värde. Även riksintresse för friluftslivet Brämön-Lörudden FY 01, riskerar att skadas, enligt länsstyrelsen. Värdet för område Brämön-Lörudden FY 01 består bland annat i tilltalande landskapsbild; tilltalande perspektiv och utblick över landskap och vatten, och detta påverkas negativt av område B163.	Område B163 är borttaget i granskningsförslaget utifrån en helhetsbedömning av områdets förutsättningar för energiproduktion samt dess potentiella påverkan på friluftsliv och höga kulturmiljövärden.
036.03	Länsstyrelsen Västernorrlands län	Vid kusten innanför område B163, finns flera viktiga områden för fågel, t ex inom de två marina naturreservaten Salen och Långören, vid Brämön samt i naturreservaten på norra Alnön och Indalsälvens delta. En etablering i område B163 kommer även påverka friluftslivsvärden i dessa naturreservat. Länsstyrelsen saknar kännedom om område B163 och dess betydelse för gråsäl.	Informationen noteras.
036.04	Länsstyrelsen Västernorrlands län	Området B135 kan påverka världsarvsvärden på finska sidan av världsarvet i Kvarkens skärgård och detta bör utredas via Esbokonventionen.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
036.05	Länsstyrelsen Västernorrlands län	Utifrån ett klimatperspektiv är det mycket angeläget att få ner utsläppen av växthusgaser. Om vi inte uppnår våra klimatmål kommer konsekvensen för andra mål troligtvis vara mycket negativ i form av ökade temperaturer, extremväder och ändrade livsförhållanden både till havs och på land.	HaV instämmer i synpunkten.
036.07	Länsstyrelsen Västernorrlands län	I avsnitt 2.1.1.1 undrar Länsstyrelsen hur HaV just med hänsyn till bristen på underlag och försiktighetsprincipen, kan bedöma effekten på fågel. I kartan (Fig.3) framgår att påverkan på fågel i detta område bedöms som låg, men saknar beskrivande text för hur man kommit fram till det. Här bör även finnas med värden för fågel som finns kustnära.	Bedömning av effekter på fågel sker dels med HaV:s analysverktyg Symphony dels med expertbedömningsstöd från Naturvårdsverket och Lunds Universitet.
036.08	Länsstyrelsen Västernorrlands län	Fåglar är den artgrupp som förknippas med negativ påverkan genom kollision med vindkraftverk. För att ta ställning krävs en redogörelse för uppgifter om sjöfågel (arter och kvantiteter) samt, utöver inventering av rörelsemönster och flygstråk, påverkan som till exempel utestängningseffekt för övervintrande fågel och påverkan vid födosök. För detta krävs ofta fleråriga undersökningar av sjöfågelförekomst i området för att kunna se mellanårsvariationer. En bedömning av kollisionsrisken för migrerande arter bör vara en del av detta. Det krävs också ett resonemang kring om en vindkraftpark skulle kunna göra så att fåglar börjar nyttja området mer efter uppförandet och riskerna med detta.	HaV undersöker behov av kompletterande bedömning med Naturvårdsverket och Lunds Universitet,
036.09	Länsstyrelsen Västernorrlands län	Handlingarna tar inte upp risken för påverkan på fladdermöss. Risken uppstår främst på migrerande individer i samband med flytt under vår och höst. Man behöver utreda och beskriva hur vindkraftverkens fysiska närvaro och deras hinderbelysning påverkar migrerande fladdermöss. Fleråriga långtidsinventering under fladdermössens hela aktiva säsong (1 april-31 oktober) i syfte att kartlägga aktivitetstoppar och dokumentera vilka arter som kan beröras, är nödvändigt.	Synpunkten noteras, När det gäller fladdermöss har HaV efter dialog med Naturvårdsverket och Sveriges lantbruksuniversitet tagit fram en bedömning av risk för negativa effekter på fladdermöss. Vi ser det som ett första steg mot att med fortsatt kunskapsutveckling bygga en större förståelse för hur fladdermöss kan påverkas av havsbaserad vindkraft.
036.10	Länsstyrelsen Västernorrlands län	Skyddsåtgärd i form av stoppreglering är nödvändig fram till dess att utredningar, med stöd av inventeringar på plats, visar att stoppreglering inte är nödvändig. Inventeringar som visar om stoppreglering är nödvändig eller inte ska därför utföras under perioder då fladdermöss är aktiva inom området, det vill säga under migrationsperioden eller under perioden med varmare väderlek.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
036.11	Länsstyrelsen Västernorrlands län	Ett resonemang kring kumulativ påverkan på fåglar och fladdermöss jämfört med individuella påverkan bör finnas med. Länsstyrelsen arbetar nationellt med att ta fram förbättrade underlag för fågel och fladdermöss, även för havsområden, som blir ett bidrag till kommande planering och tillståndsprövningar.	HaV delar länsstyrelsens syn här och tar gärna del av underlaget länsstyrelsen tar fram.
036.12	Länsstyrelsen Västernorrlands län	Länsstyrelsen saknar i avsnitt 2.2.1.2 om marina däggdjur, en redogörelse för vilka nivåer av undervattensbuller som förväntas.	HaV följer utvecklingen kring gränsvärden för buller i relation till potentiella bullernivåer från vindkraft i anläggnings- respektive driftfasen.
036.13	Länsstyrelsen Västernorrlands län	Länsstyrelsen anser även att kumulativa effekter av ökad sjöfartstrafik från såväl transport, yrkesfiske samt trafik som härrör från vindkraftområdena, och dess ökade bidrag av utsläpp till luft och vatten, bör beskrivas närmare i granskningshandlingarna under avsnitt 2.1.2 om effekter på vatten och luft.	HaV har inte haft möjlighet att utöka analysen av risk för ökade utsläpp till vatten och luft inför granskningen.
036.14	Länsstyrelsen Västernorrlands län	Konsekvenser för vrak och andra lämningar under vattnet, saknas i handlingarna i avsnitt 2.3.2. Detta gäller såväl för till exempel vindparker med förankring i botten som vid kabeldragning.	HaV avser inkludera marina lämningar i sin konsekvensbeskrivning gällande kulturmiljö.
036.15	Länsstyrelsen Västernorrlands län	I avsnitt 2.3.3 i Konsekvensbeskrivningen beskrivs att kumulativ påverkan på upplevelsevärdena från alla områden längs kusten behöver beaktas. I Figur 12 och 13, sida 46 och 47 illustreras ungefärligt avstånd från föreslagna och alternativa energiområden i Bottniska viken, till land. Figuren tar inte hänsyn till terräng eller vegetation vid kusten, vilket har stor inverkan på visuell påverkan. Områden som föreslås i handlingarna beskrivs utifrån potentiell påverkan på riksintresseområden friluftsliv men närmare analyser av specifik påverkan på dessa områden har inte gjorts. Länsstyrelsen bidrar med sin syn utifrån riksintressebeskrivningarna men ser också behovet av en nationellt ensad syn kring konsekvenserna kring påtaglig skada av riksintressens värden.	Konsekvensbeskrivningen har kompletterats med en bedömning för landskapspåverkan i form av siktanalys och visualiseringar, vilket väntas visa på hur den visuella påverkan kan upplevas utefter olika avstånd. Siktanalysen innefattar terräng. HaV avser att utveckla sin bedömning och beskrivning av påverkan på friluftsliv.
036.16	Länsstyrelsen Västernorrlands län	I Västernorrlands län finns ett stort antal fritidshus längs kusterna och i dessa områden är rekreationsvärdet av obruten horisontlinje viktigt. Vindkraftverk till havs upplevs troligen som mer störande i landsbygd, än vid tätortsboende. Länsstyrelsen saknar ett resonemang kring hur attraktiviteten i områden med fritidshus påverkas, hur fastighetspriser förändras samt hur de sociala effekterna blir för boende i områden i norr, som har snö och mörker i landskapet, under stor delen den vakna tiden på dygnet.	Synpunkten noteras, En landskapsanalys har gjorts baserat på en siktanalys och generella visualiseringar. Den väntas ge en generell bedömning av visuell påverkan av energiområdena.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
036.17	Länsstyrelsen Västernorrlands län	Avsnittet 7.4, tar upp miljöutmaningarna som finns med förorenade områden när farleder ska muddras, områden för energiproduktion och energiöverföring. I Västernorrlands län finns både förorenade sediment, fiberbankar och platser med dumpat kvicksilverhaltigt material som är ett befintligt underlag som borde finnas med i handlingarna över planeringsförutsättningar i förslag till havsplaner men även i konsekvensbeskrivningen. Länsstyrelsen saknar en konsekvensanalys om anläggandet av dessa stora områden för energiproduktion riskerar att öka spridningen av miljögifter.	HaV ser i dagsläget inte att dessa ofta kustnära föroreningar kommer att påverkas av vindkraftsetablering i utsjön.
036.18	Länsstyrelsen Västernorrlands län	Avsnitt 7.5.7 Sjöfart, bör ta upp riskerna förändringen kring nya typer av fartygsbränslen som har andra egenskaper än klassiska bränslen som diesel eller eldningsolja. Det byggs just nu flera nya produktionsanläggningar för nya fartygsbränslen längs med Bottenhavskusten och detta kommer att ge nya transportmönster med nya risker. De olika typerna av nya fartygsbränslen, har en helt annan viskositet, det emulgerar lättare i vattnet och de metoder som kustbevakningen har för att ta upp oljeutsläpp fungerar dåligt.	Text har kompletterats i bilaga Planeringsförutsättningar (tidigare del 7 Planeringsförutsättningar).
036.19	Länsstyrelsen Västernorrlands län	I Västernorrlands län byggs eller planeras just nu anläggningar i Örnsköldsvik (metanol), Östrand (nafta och biodiesel), Korsta /Tunadalshamnen (metanol).	Informationen noteras.
036.20	Länsstyrelsen Västernorrlands län	Avsnitt 5.1.8 bör ta upp om det finns ökad risk för olyckor och utsläpp till havs med själva tekniken kring vindkraftverk och vilken beredskap som behöver finnas till havs. I Västernorrlands län fick ett landbaserat vindkraftsverk ett haveri som resulterade i läckage av olja.	Planhandlingen har kompletterats när det gäller risker kopplat till vindkraftsparker.
036.21	Länsstyrelsen Västernorrlands län	Framöver bedöms elkonsumtionen öka kraftigt i SE1 (Västerbotten och Norrbotten) vilket kommer att leda till mycket annorlunda dynamik i elnätet framgent. Stora mängder av elproduktionen i Västernorrland går till andra delar av Sverige eller Europa. Att stärka vår inhemska förmåga till produktion av el är viktigt när vi nu står inför en industriell omställning med potentiellt stora ökade behov av eluttag även i Västernorrland. Energiutvinning på svensk mark bör även ses som bidragande till svensk resiliens, totalförsvarsmässig motståndskraft och energioberoende.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
036.22	Länsstyrelsen Västernorrlands län	På kartan finns endast elutvinningsområden nämnda. Energiöverföringens områden med dragning av kablar och potentiellt vätgasledningar, bör också tydliggöras.	Havsplanering har inte underlagen som krävs för att peka ut specifika kabelkorridorer eller vätgasledningar.
036.23	Länsstyrelsen Västernorrlands län	Några illustrationer på hur en vindkraftspark upplevas vid olika höjder, avstånd, vid olika formationer och i olika ljusförhållanden och årstider, hade underlättat förståelsen av handlingarna. Nu finns endast analyser med uppskattad påverkan. Vilka faktorer som använts i de befintliga analyserna, hade varit klargörande.	HaV har i arbetet med granskningsförslaget kompletterat konsekvensbeskrivningen med en siktanalys samt visualiseringsexempel av en havsbaserad vindkraftpark, som visualiseras utefter olika avstånd.
036.24	Länsstyrelsen Västernorrlands län	Beskrivningen av världsarvet (sid 50) kan gärna kompletteras med en mening typ: ”Världsarvet Höga Kusten är ett naturvärldsarv med främst geologiska värden”.	Texten i dokumentet justeras utifrån synpunkten.
036.25	Länsstyrelsen Västernorrlands län	På sidan 50 står också ”Yrkesfisket i Bottniska viken är huvudsakligen småskaligt” vilket knappast kan sägas stämma i Bottenhavet, där det kustnära fisket i princip är borta och det nästan enbart är industriellt fiske som bedrivs. När det gäller yrkesfiske borde däremot det internationella fisket beskrivas närmare kring omfattningen inom havsplanens område.	Texten i granskningsförslaget har ändrats.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
036.26	Länsstyrelsen Västernorrlands län	Det är bra att förslaget tar upp under planeringsförutsättningar, att kulturmiljöer kan skadas indirekt genom visuell påverkan. Detta gäller särskilt de miljöer och lämningar som har haft direkt kontakt med havet så som fiskelägen, fyrar, hamnlägen med mera men även förhistoriska lämningar som de omfattande stråken av gravrösen från brons- och järnåldern som finns utefter hela Sveriges kust. Dessa lämningar ligger på betydligt högre höjd över havet vilket gör att siktlinjerna blir längre än för en miljö som ligger nära havets yta. I områden som till exempel Höga Kusten finns lämningar som tidigare varit strandbundna på mycket höga höjder, fortfarande med sikt ut mot havet idag, vilket gör att avläsbarheten av landhöjningens effekter är särskilt påtaglig där. Länsstyrelsen anser att topografin i området leder till att påverkansområdet därigenom blir betydligt större. Länsstyrelsernas regleringsbrevsuppdrag RB3B4, med analyser bör beskrivas och kunna komplettera Riksantikvarieämbetets analyser (P. Nordström, 2003) under rubriken kultur. Hur stora påverkansområden blir utifrån områden med kulturvärden behöver ensas nationellt för likartade bedömningar i både planering och tillståndsprocesser.	Planeringsunderlag för marina kulturmiljövärden i den nationella havsplaneringen som tagits fram av kustlänsstyrelserna ligger till grund för utpekande av särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden i granskningsförslaget och anges för energiområden vid avstånd upp till 35 kilometer från värdeområden eller riksintresseanspråk för kulturmiljövården. Underlaget beskrivs även i /bilagan med planeringsförutsättningar samt används som underlag i konsekvensbedömningen. Fortsatt analys av underlaget pågår.
036.27	Länsstyrelsen Västernorrlands län	En karta som visar områden med höga naturvärden såväl innanför som utanför havsplanegränsen hade varit värdefullt och högst relevant eftersom kablar ska ansluta till land. Även karta över kända föroreningar, som är störst mot kusterna i Västernorrlands län, hade varit bra.	Synpunkten noteras. HaV har inte haft möjlighet att prioritera att ta fram ett underlag om höga naturvärden (likt det som finns för havsplanområdena).
036.28	Länsstyrelsen Västernorrlands län	Det hade varit en bra vägledning om vad naturvärdena utgörs av i planen. Det skulle exempelvis kunna ligga som vidare hänvisningar per område.	Synpunkten noteras. HaV ser över hur mer specifik redovisning av naturvärdena kan göras.
036.29	Länsstyrelsen Västernorrlands län	När det gäller beskrivning av marina naturvärden vore det önskvärt att havsplanerna och tillhörande analysdokument använder samma begrepp och termer som nyligen har definierats i det nationella Ramverket för marint områdesskydd. Här definieras marina bevarandevärden och preciserade bevarandevärden. Planerna följer samma geografiska indelning som havsplanerna, med den skillnaden att de går hela vägen in till stranden vid fastlandet.	HaV har denna ambition framåt när det gäller vägledning och utpekande av områden av särskild hänsyn till höga naturvärden.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
036.30	Länsstyrelsen Västernorrlands län	Länsstyrelsen Västernorrland levererade underlag till havs- och vattenmyndigheten, inom uppdraget år 2022, med förbättrade underlag för lilla-n områden. Länsstyrelsen bifogade nya områden med bekräftade naturvärden eller hänsynsbehov utifrån enskilt underlag. Även områden som är på väg att bli ett marint skyddat område levererades utifrån bedömningskriterierna i uppdraget. Länsstyrelsen har inte sett att detta fått genomslag i nya områden för lilla–n, i vårt län och undrar hur det kommer sig.	HaV har sökt dialog med länsstyrelsen om detta.
036.31	Länsstyrelsen Västernorrlands län	Ett arbete för förbättrade analyser kring hur riksintresse friluftsliv påverkas av havsbaserad vindkraft skulle behöva göras ensat mellan nationella myndigheter, länsstyrelser och kommuner för likartade bedömningar i både planering och tillståndsprocesser.	HaV håller med om bedömningen och lyfter behovet.
036.32	Länsstyrelsen Västernorrlands län	Länsstyrelsen saknar referenser till följande: • Nationellt ramverk för marint områdesskydd • Plan för marint områdesskydd i Bottniska viken • Plan för marint områdesskydd i Egentliga Östersjön • Strategi Västerhavet	Referenser har lagts in.
036.33	Länsstyrelsen Västernorrlands län	Länsstyrelsen håller med om att det är viktigt att undersöka de kumulativa hydrografiska effekterna och låta detta påverka havsplaneringen.	Synpunkten noteras.
036.6	Länsstyrelsen Västernorrlands län	Energiutvinning i form av havsbaserad vindkraft eller andra energikällor innebär ett intrång i havsområdet, men vinsterna och synergieffekterna med andra mål bör understrykas i större utsträckning än vad som görs i konsekvensutredningen. Vi ser det som viktigt att beakta energiutvinningens betydelse som stor vid målkonflikter, och i större utsträckning söka möjligheter till samexistens. En ökad produktion av förnybar el längs Norrlandskusten skulle bidra väsentligt till elektrifieringen av svensk industri och minskade utsläpp för Europas elproduktion i stort. Enligt förslaget kommer större områden att påverkas än det område som kommer att tas i anspråk för exploateringarna, exempelvis genom flytande vindkraftverk. Där är det viktigt att påtala att det är området som påverkas som ska samrådas med Länsstyrelsen och inte bara där exempelvis verken ska stå.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
137.01	Länsstyrelsen Västra Götalands län	Länsstyrelsen är positiv till att HaV pekar ut områden för energiutvinning (E-områden) i Västerhavet. Västra Götalands län står inför en genomgripande omställning av industri- och transportsektorn. Det kommande elbehovet är stort och elektrifieringen är en betydelsefull fråga för den regionala utvecklingen. Stora investeringar planeras i länet inom ramen för grön omställning. Länsstyrelsen anser att den energipolitiska- och miljömässiga nyttan av en utbyggnad av havsbaserad vindkraft behöver väga tungt.	Synpunkten noteras.
137.02	Länsstyrelsen Västra Götalands län	HaV har i detta en viktig uppgift att på ett transparent sätt motivera denna nytta utifrån den påverkan som en storskalig vindkraftsutbyggnad innebär för andra intressen. Det är viktigt att havsplanen är tydlig med vilka samlade effekter en utbyggnad får, såväl negativa som positiva. Vid en sammanvägning av alla effekter är det högst väsentligt att konsekvensbeskrivningen tydligare motiverar miljönyttan och de ekonomiska värden som följer av havsplanens förslag till vattenanvändning. I det avseendet återstår ett arbete för HaV att göra.	Synpunkten noteras.
137.03	Länsstyrelsen Västra Götalands län	Mark- och vattenområden ska, enligt 3 kap 1§ miljöbalken (MB), användas för det eller de ändamål för vilka områdena är mest lämpade med hänsyn till beskaffenhet och läge samt föreliggande behov. Företräde ska ges sådan användning som medför en från allmän synpunkt god hushållning. Länsstyrelsens anser att det är i vindkraftprojektörernas förstudier om lokaliseringsval som havsplaneringen kan ge som mest vägledning för att styra mot lämpliga lokaliseringar och förslag till utformning av vindkraftsparker. Tyvärr har föreliggande samrådsförslag en svag vägledande funktion i detta. För Länsstyrelsens hantering av pågående vindkraftsprojekt i norra Västerhavet gör redovisningen i havsplanen därmed ingen större skillnad.	Synpunkten noteras. I granskningsförslaget redovisas färre områden för energiutvinning än de föreslagna och alternativa områdena i granskningsförslaget. Systemet med alternativ tas bort och endast områden för energiutvinning eller utredningsområde energiutvinning redovisas.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
137.05	Länsstyrelsen Västra Götalands län	Utveckla med konkret vägledning på områdesnivå, framför allt inom områden för energiutvinning och generell användning.	Texterna för energiområden har utvecklats i granskningsversionen.
137.06	Länsstyrelsen Västra Götalands län	Tydliggöra planförslagets kumulativa effekter och om det finns områden som särskilt behöver uppmärksammas eller undvikas med hänsyn till sådana effekter,	HaV har i konsekvensbeskrivningen för granskningen utvecklat beskrivningen av kumulativa effekter.
137.07	Länsstyrelsen Västra Götalands län	Inarbeta och tydliggöra planförslagets påverkan på landskapliga värden med stöd av Länsstyrelsens redovisning från regleringsbrevsuppdraget RB2021:3B4.	Redovisningen av värdeområden och kulturmiljövärden har utvecklats i granskningsförslaget.
137.08	Länsstyrelsen Västra Götalands län	Utveckla beskrivningen av planförslagets sociala och ekonomiska påverkan.	HaV avser att utveckla beskrivningar av sociala och ekonomisk påverkan.
137.09	Länsstyrelsen Västra Götalands län	Motivera planförslagets miljömässiga och energipolitiska nytta.	Bedömningen har utvecklats inför granskningen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
137.10	Länsstyrelsen Västra Götalands län	Det pågår ärenden i olika stadier i och i anslutning till alla utpekade E-områden. Länsstyrelsen yttrar sig därför inte om lämpligheten där prövningar påbörjats eller utredningar pågår. Ställningstaganden om lämplighet gör Länsstyrelsen i stället i de enskilda prövningarna då fördjupade underlag finns framtagna. Flera av prövningarna kommer att hanteras innan den reviderade havsplanen är beslutad. Det är därmed anmärkningsvärt att havsplanen inte relaterar till pågående projekt eller motiverar havsplanens förslag till avgränsning av E-områden. Länsstyrelsen anser att planförslaget tydligare behöver motivera avvikande avgränsningar jämfört med aktuella projekteringsområden. Prövning sker utifrån de sökta verksamheternas avgränsning med stöd av fördjupade underlag. Kunskapen om dessa områden har i mångt och mycket höjts jämfört med det underlag som fanns att tillgå under det gemensamma arbete som flera myndigheter gjorde i steg 1.	Energiområdenas avgränsningar görs utifrån en bedömning om mest lämplig användning sett läge, beskaffenhet, behov och påverkan på andra intressen. I den bedömningen kan underlag från prövningen i vissa fall, men havsplanen ska inte ses som en prövning av specifika pågående ansökningar eller projekt i tidigare skeden.
137.12	Länsstyrelsen Västra Götalands län	Länsstyrelsen har granskat planen som ett vägledande dokument och bedömer att det kvarstår ett arbete att utveckla och förbättra planens redovisning så att den ger stöd att göra lämpliga bedömningar i kommande projekteringar, prövningar och processer. Nedan följer en rad förbättringspunkter som – förutsatt att de utvecklas – kan medföra en ökad förutsägbarhet i genomförbarheten hos ett projekt. För att få en vägledande funktion behöver havsplanen beskriva och motivera de avvägningar som gjorts mellan olika intressen och användningar och på vilka grunder HaV prioriterar energiutvinning i föreslagna områden. I områden där det finns motstående intressen måste det vara möjligt att utläsa av underlaget varför ett eller flera intressen lämnas företräde framför ett annat. Det saknas även en beskrivning av hur intressen som får lämna företräde för andra intressen kan hanteras och vilka konsekvenser det medför för de intressen som prioriteras ned.	Granskningsförslaget och konsekvensbeskrivningen har utvecklats i granskningsförslaget.
137.13	Länsstyrelsen Västra Götalands län	Vidare behöver redovisningen vara mer konkret på områdesnivå, vilket med fördel kan ske genom utveckling av redovisningen i områdestabellen. Där samexistens bedöms vara möjlig behöver det framgå under vilka förutsättningar olika intressen kan vara förenliga och samexistera, hur samexistens kan uppnås och vad samexistens innebär utifrån de olika intressenas perspektiv. Det bör även framgå om HaV ser några möjliga åtgärder som kan förbättra förutsättningarna för samexistens. Samma sak gäller i de områden där ett intresse ska visas särskild hänsyn.	Synpunkten noteras. Frågan om särskild hänsyn och samexistens mellan specifika användningar beskrivs i kapitel 2.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
137.14	Länsstyrelsen Västra Götalands län	Anslutningspunkter För att underlätta den kommunala översiktliga planeringen är det önskvärt att havsplanen blir tydligare med var på land som det kan vara aktuellt att ansluta föreslagna E-områden till transmissionsnätet. Länsstyrelsen har förståelse för att det pågår flera parallella processer kring denna fråga och att det i nuläget kan vara svårt att ge tydliga besked. För kommunerna utmed kusten kan detta dock skapa handlingsutrymme och möjlighet till förberedelse av eventuella planeringsåtgärder.	Synpunkten noteras. HaV ser inte att det är möjligt att i dagsläget peka ut korridorer för anslutningskablar. Detta innebär att HaV inte heller ser möjligheten att i dagsläget peka ut specifika punkter på land för anslutning.
137.15	Länsstyrelsen Västra Götalands län	Kapitel 7 Planeringsförutsättningar i planförslaget är omfattande och ingående. HaV bör överväga om all text är relevant eller om vissa delar helt kan utgå eller biläggas som underlag till planen. Förutsättningarna som redovisas bör ha en tydlig koppling till planens vägledande funktion. I den kommunala översiktliga planeringen är rekommendationen att kommunerna skiljer på själva planförslaget och underlag till planen. Detta för att översiktsplanen inte ska upplevas som alltför omfattande och överbelastad med information eftersom det då finns en risk att planen blir otydlig för användarna av planen. Samma målsättning bör gälla i havsplaneringen.	I granskningsförslaget läggs planeringsförutsättningar i en bilaga (son ett eget dokument).
137.16	Länsstyrelsen Västra Götalands län	Det är önskvärt att slutsatser och förslag till åtgärder som presenteras i konsekvensbeskrivningen inarbetas i planförslaget. Detta kan bidra till att motivera den redovisade användningen och ge ökad förståelse för de avvägningar som gjorts.	Planeringsrelaterade åtgärder har inarbetats i granskningsförslaget när det gäller lokalisering och avgränsning av energiområdena.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
137.17	Länsstyrelsen Västra Götalands län	En påtaglig brist i havsplanen är den knappa redovisningen av bedömning av kumulativa effekter. Havsplanen måste ha en tydligare ansats till att beskriva och bedöma kumulativa effekter av ett genomförande av planförslaget. I sin nuvarande form ger planförslaget ingen tydlig bild av vad det skulle innebära om samtliga fem områden inom norra Västerhavet blev aktuella förvindkraftsetablering. I det fortsatta arbetet behöver HaV förtydliga effekterna av en sådan utveckling. Det är på denna övergripande och strategiska skala som kumulativa effekter kan och behöver synliggöras. Om havsplanen ska ha en vägledande funktion måste helhetsperspektivet framgå tydligt. Eftersom tillståndsprövning sker i den ordning som ansökningarna inkommer är det inte möjligt att i den enskilda prövningen se till vad en storskalig vindkraftsutbyggnad i norra Västerhavet innebär för havsplaneområdet som helhet. Att HaV i flera avseenden i sin helhet hänskjuter bedömning av kumulativa effekter till prövningsskedet är därmed direkt olämpligt. Planförslaget behöver vara tydligt med om det, med hänsyn till risk för kumulativa effekter, finns områden som särskilt behöver uppmärksammas eller undvikas i kommande prövningar och processer. Skälen till detta ska då tydligt motiveras för att ge stöd åt fortsatt arbete.	Med stöd av konsekvensbedömningen görs bedömningar av olika kumulativa effekter. Ett resultat av en sådan analys är bl.a. planeringen av energiutvinning i Norra Västerhavet och påverkan på yrkesfisket. Där har flera justeringar gjorts för att minska påverkan på yrkesfiske.
137.18	Länsstyrelsen Västra Götalands län	Länsstyrelsen anser att HaV måste förtydliga redovisningen gällande hanteringen och tillgodoseendet av riksintressen (RI) enligt 3 och 4 kap. MB. Det gäller framför allt i planförslaget och konsekvensbeskrivningen, men även i karta. Det är svårt att få en samlad bild av hur de olika riksintressena kan tillgodoses med planens föreslagna användning, varför resonemang om detta behöver utvecklas. För en tydligare överblick kan detta gärna presenteras samlat i ett eget sammanhang.	Planeringen i förhållande riksintressen beskrivs på flera olika sätt i planen och konsekvensbeskrivningen, både samlat och för specifika områden. Granskningsförslaget har utvecklats angående beskrivning av riksintressen. För överblick i kartform rekommenderas kartverktyget på webben där lager med riksintresseanspråk kan tändas och jämföras med planförslaget.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
137.19	Länsstyrelsen Västra Götalands län	Av samrådsförslaget framgår att flera E-områden skulle kunna bli utpekade som riksintresseanspråk och att samrådshandlingen kan utgöra underlag för ett sådant utpekande. Vilka områden som är aktuella som riksintresseanspråk framgår inte. Länsstyrelsen delar HaV:s och Energimyndighetens bild av att det är angeläget att fler områden i havet pekas ut som riksintressen för energiproduktion. Dock utgör det arbetet en egen process och det är viktigt att denna process följs. Länsstyrelsen känner inte till att Energimyndigheten har påbörjat någon sådan process och förutsätter att ett separat samråd för utpekande av anspråken som riksintressen inleds snarast. Detta för att underlätta för vindkraftsutbyggnad i havet.	Synpunkten noteras. Energimyndigheten genomför för närvarande ett regeringsuppdrag om att genomföra en kartläggning av Sveriges territorium och ekonomiska zon för att identifiera områden med potential för fossilfri energiproduktion och tillhörande energidistribution samt att se över sina riksintresseanspråk.
137.20	Länsstyrelsen Västra Götalands län	Länsstyrelsen anser att redovisningen i samrådshandlingen där allmänt intresse av väsentlig betydelse (energiproduktion) anges som prioriterad framför ett riksintresse (yrkesfiske) – områdena V355 och V357 – skapar förvirring. HaV behöver förtydliga hur RI yrkesfiske påverkas och hur denna påverkan ska beaktas. Länsstyrelsen saknar en tydlig motivering till hur HaV anser att RI yrkesfiske kan tillgodoses när planen i vissa områden lämnar företräde för det väsentliga allmänna intresset (energiproduktion). I en prövning med nuvarande lagstiftning och förutsättningar finns inget lagstöd för att ge ett allmänt intresse företräde framför ett riksintresse, om detta påtagligt skadas. Planen anger kortfattat att användningen energiproduktion inte kan samexistera med riksintresseanspråket för yrkesfiske. Planen behöver utvecklas med de bedömningar som ligger till grund för den redovisade användningen och tydliggöra om det finns risk för påtaglig skada eller inte. Endast om två riksintressen står mot varandra är det tillåtet att göra avvägningen att skada ett riksintresse för att möjliggöra det andra. Av samrådshandlingen behöver det tydligt framgå vilken status intressena har idag, samt vilket lagstöd som finns för hur avvägningar mellan olika intressen ska och kan göras.Förutsatt att riksintresseanspråk för energiproduktion pekas ut i en parallell process kan motstående riksintressen, i en framtida prövning, avvägas utifrån den mest lämpliga hushållningen med vatten. En möjlighet är att planen anger att HaV, vid en framtida avvägning mellan två riksintressen, förordar en avvägning till förmån för RI energiproduktion.	Se svar 105.04 och 105.05.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
137.21	Länsstyrelsen Västra Götalands län	Den samlade bilden av hur havsplanen påverkar totalförsvarets förmåga behöver beskrivas. Enligt havsplanen ska de kumulativa effekterna begränsas vilket kan innebära begränsningar för utbyggnadens omfattning, samlat eller i enskilda områden. Planen måste beskriva vad dessa begränsningar innebär och planförslaget utformas därefter.	Ett övergripande resonemang om potentiell påverkan av försvarsintresset har inkluderats i granskningsversion. Tyvärr kan HaV inte göra en bedömning av helhetspåverkan eftersom delar av försvarsintresset omfattas av sekretess. Samverkan sker mellan Försvarsmakten och HaV där det är möjligt.
137.22	Länsstyrelsen Västra Götalands län	Ett genomförande av havsplanen innebär att yrkesfiskets tillgängliga områden kommer att minska. Eftersom bottentyp och djup är avgörande för hur intressanta områdena är att fiska på, och områdenas fångstvärde också varierar över tid, är det svårt att flytta yrkesfisket till andra ytor. Planen behöver utvecklas med tydligare resonemang och slutsatser kring planförslagets påverkan på yrkesfisket. I konsekvensbeskrivningen antyder redovisningen att påverkan inte är av den omfattning att påtaglig skada uppstår. Det behöver dock framgå av planen om HaV anser att RI yrkesfiske kan tillgodoses vid ett genomförande av planen eller inte.	Bedömningen om påverkan på yrkesfiske utvecklas i konsekvensbedömningen av granskningsförslaget.
137.23	Länsstyrelsen Västra Götalands län	Inom de djupa delarna av V352, V355 och V357 fiskas räka. I de grundare områdena inom V357 och V359 fiskas efter kräfta eller blandfiske. Räka och kräfta landas ofta lokalt längs kusten. Det småskaliga lokala yrkesfisket är en del av identiteten för många kustsamhällen och bidrar till västkustens attraktivitet. Konsekvensbeskrivningen behöver tydligare uppmärksamma vilka samhällsekonomiska och sociala effekter ett minskat yrkesfiske efter räka och kräfta får, dels på regional nivå och dels för de berörda kustsamhällena.	En fördjupad analys om yrkesfiske och samhällsekonomisk analys med stöd av konsult. Resultat förväntas vara klart efter sommaren 2024.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
137.24	Länsstyrelsen Västra Götalands län	Havsplanen saknar vägledning kring behov av säkerhetsavstånd längs med farleder. Även om avstånden kan variera beroende på farled bör planen ge en indikation om hur dessa kan påverka nyttjandet av havet. Havsplanen behöver tydliggöra vilka säkerhetsavstånd som kan vara aktuella, vilka parametrar som påverkar deras utbredning och hur de kan påverka E-områdena. Länsstyrelsen anser att säkerhetsavstånden i huvudsak inte ska inkluderas i E-områdena då det ger en missvisande bild av vilka områden som kan vara lämpliga för projektering av vindkraft. Planen bör ge vägledning om hur säkerhetsavstånd kan beaktas i tillståndsprocesser.	HaV gör en annan bedömning om redovisningen av säkerhetsavståndet. Hur stort avstånd som behövs i ett enskilt projekt fastställs i tillståndsprocessen för en vindkraftsanläggning till havs. Storleken på säkerhetsavståndet är beroende av vilken trafik som trafikerar stråket, men även de geografiska förutsättningarna. I granskningsförslaget ligger säkerhetsavståndet därför inom området för energiutvinning, det vill säga utanför avgränsningen för användning sjöfart och redovisas inte i plankartan. Havsplanen vägleder således inte om specifika säkerhetsavstånd. Texten i granskningsförslaget har förtydligats i dessa aspekter.
137.25	Länsstyrelsen Västra Götalands län	Havsplanen behöver utvecklas med en beskrivning av de kumulativa effekterna på sjöfartssäkerheten till följd av föreslagna E-områden. Ökad trafikintensitet i farleder, nya girpunkter och krångliga omvägar påverkar sjöfartssäkerheten. I enskilda tillståndsprocesser finns begränsade möjligheter att beakta detta. Kumulativa effekter kommer även att påverka internationell sjöfart och internationella regleringar vilket särskilt behöver belysas. Havsplanen kan med fördel vägleda kring hur sjöfartens utveckling bör beaktas tillståndsprocesser, exempelvis genom vilken tidshorisont som är lämplig att beakta.	Bedömningar av påverkan på sjöfart har kompletterats. Beskrivning av trafikintensitet för respektive havsplan ingår. När det gäller säkerhetsavstånd hanteras detta i tillståndsprövningen. Förutom de geografiska förutsättningarna, beror nödvändigt avstånd på trafikintensitet och storlek/typ av fartyg. Förändras exempelvis intensiteten förändra också behovet av säkerhetsavstånd.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
137.26	Länsstyrelsen Västra Götalands län	Utbyggnad av vindkraft minskar flexibiliteten för ändring av fartygsrutter på grund av isbildning. Planen behöver därför även beskriva effekten på sjöfartssäkerheten till följd av detta.	När det gäller effekter på isbildning och dess effekter på vintersjöfarten har HaV initierat framtagande av en kunskapssammanställning och förstudie om en metod för att förstå vindkraftsparkers inverkan på isbildning och vintersjöfarten.
137.27	Länsstyrelsen Västra Götalands län	Natura 2000-området Bratten. Med hänsyn till det stora trycket på vindkraftsetablering i norra Västerhavet anser Länsstyrelsen att det är viktigt att säkerställa att områden av stor betydelse för biologisk mångfald i havet undantas från exploatering. I detta avseende vill Länsstyrelsen särskilt lyfta fram Natura 2000-området Bratten, som hyser mycket höga biologiska värden. Även det stora fiskefria området intill Bratten (väster om V360) är unikt och ett viktigt referensområde för djupa marina miljöer i Skagerrak. Det finns inte något annat område i svenskt vatten med så stora djup och det har i princip aldrig förekommit någon trålning där. Detta gör området värt att skydda från all fysisk påverkan.	HaV utesluter inte att det kan vara möjligt med etablering i område V360. Sett till regeringsuppdragets målbild kvarstår delar av området i granskningen. Slutlig bedömning av lämplighet sett till bevarandevärdena görs först vid en närmare projektering och prövning enligt Natura-2000 lagstiftningen. Området anges som utredningsområde eftersom Natura-2000 tillstånd krävs för etablering av vindkraft.
137.28	Länsstyrelsen Västra Götalands län	Havsplanens förslag till användningen natur (N) och särskild hänsyn (n) följer i stora drag förslaget som Länsstyrelsen lämnade till HaV i december år 2022.	Kommentaren noteras.
137.29	Länsstyrelsen Västra Götalands län	Vanguards grund är utpekat som FN i beslutad havsplan (V330). Länsstyrelsen har föreslagit att detta även fortsättningsvis bör vara utpekat med användningen N då målsättningen är att området ska vara skyddat som naturreservat senast nästa år. I förslaget till havsplan är området (nu V319) utpekad med användningen försvar (F). Länsstyrelsen anser att V319 åtminstone bör utgöra n-område fram till dess beslut om att bilda naturreservat på platsen har tagits.	Eftersom etableringsprocessen för nya skyddade områden kan dra ut på tiden valde HaV i denna planeringsomgång att låta planerat områdesskydd få beteckningen n istället för N. Det ger en ökad tydlighet i havsplanen kring vilka områden som är beslutade.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
137.30	Länsstyrelsen Västra Götalands län	HaV har även valt att prioritera bland förslagen till n-områden. Länsstyrelsen saknar motivering till varför föreslagna n-områden norr och söder om Bratten inte finns med i havsplanen. Rimligtvis bör dessa områden omfattas av särskild hänsyn (n) beaktat bottenhabitat och konnektivitet.	HaV har sett ett behov av att prioritera bland förslagen till n-områden och bedömt att området innanför Bratten mot kusten hyser mer bekräftade naturvärden än områdena norr och söder om Bratten.
137.31	Länsstyrelsen Västra Götalands län	I sammanhanget anser Länsstyrelsen att bilden på sida 89 i konsekvensbeskrivningen är missvisande. Bilden ska visa nytillkomna n-områden i reviderad havsplan. Området med ljusgrön färg omfattar dock även områden som är utpekade som n-områden redan i beslutad havsplan.	HaV ser över redovisningen.
137.32	Länsstyrelsen Västra Götalands län	Länsstyrelsen vill fortsatt understryka att inventeringsunderlaget i länets havsområde är bristfälligt och att de områden som haravgränsats som n-områden överensstämmer med områden där någon form av provtagning är gjord. Det betyder att det kan finnas höga naturvärden i områden som ligger utanför N- eller n-områden.	Förvaltningen inklusive att havsplaneringen är adaptiv och utvecklas med nya kunskapsunderlag.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
137.33	Länsstyrelsen Västra Götalands län	Länsstyrelsen saknar motivering till HaV:s bedömning att det föreligger minimal risk för skada på skyddade naturtyper i områden på större djup där flytande vindkraftverk är aktuella. Det framgår inte heller vilka naturtyper som har inkluderats i bedömningen. Länsstyrelsen anser att såväl bottenförankringar av flytande vindkraftverk som internnätkablar och annan tillhörande infrastruktur kan påverka bottenmiljöer.	Bedömningen har setts över.
137.34	Länsstyrelsen Västra Götalands län	Vad gäller hårdbottnar hyser norra Västerhavet arter som här har sin enda eller huvudsakliga förekomst i svenskt vatten. Förekomst av rödlistade hårdbottenarter, som hornkoraller och svampdjur, är dock ovanliga. Det finns därför en stor risk att dessa arter inte lyckas återkolonisera parkområden om hårdbottnar förstörs eller begravs under anläggningsfasen.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
137.35	Länsstyrelsen Västra Götalands län	Gällande mjukbottnar förekommer det ofta rödlistade arter av större sjöpennor på de sjöpennebottnar som finns i norra Västerhavet. Sjöpennor har ett kort larvstadium och kan inte spridas så långt. Konnektiviteten mellan dessa sjöpennebottnar är avgörande för fortsatt friska sjöpennebestånd. Med anledning av ovanstående bör det framgå redan i havsplanen att det är viktigt att vidta skyddsåtgärder för att säkerställa dessa naturvärden.	Havsplanen vägleder om användning natur och särskild hänsyn till höga naturvärden. Skyddsåtgärder hanteras i tillståndsprövningen.
137.36	Länsstyrelsen Västra Götalands län	Länsstyrelsen anser att konsekvensbeskrivningen något alltför snabbt konstaterar att effekter på fisk till följd av havsbaseradvindkraft inte är något hot. Lekområden på djupare vatten är generellt dåligt kända. Det innebär en svårighet att förutse hur föreslagna E-områden påverkar lekplatser. Effekter på vandrande fisk i olika livsstadier som passerar vindkraftsparker mellanfödosöks- och lekområde är också dåligt undersökta. Det saknas långtidsstudier och det finns svårigheter att jämföra effekter på samtliga pelagiska fiskarter då det även saknas lämpliga undersökningsmetoder. Ny kunskap visar dock på effekter på fisk från undervattensbuller under driftsfasen. Nyligen har det även konstaterats så kallade ”snapping events” vid flytande verk. En källa till driftljud som man inte riktigt vet hur den uppkommer eller hur den kan begränsas.	Informationen noteras.
137.37	Länsstyrelsen Västra Götalands län	En utbyggnad av havsbaserad vindkraft medför sannolikt positiva effekter för vissa fiskarter, ofta indirekt kopplat till att vindkraftsparkerna inte kan trålas eller att det tillförs hårda ytor på botteneller flytande i ytan. Det är inte säkert att den totala effekten på fiskpopulationer behöver bli positiv. Effekten beror på om man enbart betraktar stationär bottenlevande fisk eller fisk som migrerar över större havsområden.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
137.38	Länsstyrelsen Västra Götalands län	Länsstyrelsen delar HaV:s bedömning om att E-områdena V357 och V359 kan innebära en stor negativ påverkan på migrerande fåglar. Det är positivt att havsplanen inom V357 anger särskild hänsyn till förmån för flyttfågelstråket från Skagen till svenska västkusten. Dock saknas resonemang om hur dessa intressen ska kunna samexistera i praktiken. Vidare är Länsstyrelsens bedömning att området mellan V357 och V359 inte är tillräckligt stort för att minska barriäreffekten och kollisionsrisken för migrerande fågel. Enligt underlag som tagits fram i samband med pågående tillståndsansökan för vindkraftsprojektet Poseidon går stråket med migrerande rovfåglar mellan Göteborg i söder och Lysekil i norr. Med störst intensitet mellan Kungälv och Orust. Det råder kunskapsbrist om förhållandet mellan barriäreffekt och termikflygande rovfåglar.	Eftersom som det råder osäkerhet kring migrerande fågel anges områdena V357 och V359 som utredningsområden i granskningsförslaget. HaV har även noteras länsstyrelsens förslag om beslut om tillstyrkan för ett projekt som ungefär motsvarar granskningsförslagets område V357.
137.39	Länsstyrelsen Västra Götalands län	Gällande kumulativa effekter behöver flyttfåglar särskilt uppmärksammas liksom undanträngningseffekter vid viktiga övervintringsområden för sjöfågel.	Synpunkten noteras.
137.4	Länsstyrelsen Västra Götalands län	Tydliggöra vilka riksintressen som ska utredas när det gäller påtaglig skada och vilka riksintressen som kan anses vara utredda/avvägda inom havsplanen	Synpunkten noteras. Vägledningen om vad som vidare behöver utredas är i planförslaget i första hand uttryckt genom mest lämplig användning inklusive utredningsområden, samexistens och särskild hänsyn.
137.40	Länsstyrelsen Västra Götalands län	Flyttstråket mellan Skagen och svenska västkusten kan även användas av migrerande fladdermöss, vilket vissa inventeringar i pågående vindkraftsprojekt tyder på. Då det är svårt att inventerafladdermöss bör man ha en försiktig inställning i bedömningen avstråkets värde för fladdermöss.	Informationen noteras, Område Ö218 med användning energiutvinning har utgått på grund av yrkesfiske.
137.41	Länsstyrelsen Västra Götalands län	Länsstyrelsen delar inte HaV:s bedömning om att effekterna på säl och tumlare till följd av undervattensbuller under drift inte kommer att påverka populationerna i Västerhavet negativt. Konsekvensbeskrivningen behöver utvecklas utifrån den senaste kunskapen om undervattensbuller under drift och populationsstatus för säl och tumlare och hur dessa påverkas av undervattensbuller. Kumulativa effekter behöver också belysas tydligare. Havsplanen bör även ge förslag till åtgärder som kan behöva vidtas för att undvika beteendepåverkan.	HaV följer kunskapsutvecklingen men ser inte att forskningsresultat om negativa effekter från driftfasen ännu är tillgängliga. HaV beskriver generella åtgärder för att minimera negativa effekter.
137.42	Länsstyrelsen Västra Götalands län	Länsstyrelsen instämmer med HaV om att utbyggnadstakten behöver anpassas så att de långsiktiga konsekvenserna på marinadäggdjur och fisk hinner utredas.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
137.43	Länsstyrelsen Västra Götalands län	En omfattande vindkraftsutbyggnad kan innebära att yrkesfisket flyttar till andra områden. Möjligen även till områden som har högre naturvärden. Trålning påverkar både bottensamhällen, marina däggdjur och fisk genom exempelvis fysisk påverkan, grumling, bifångst och undervattensbuller. Havsplanen behöver utvecklas för att belysa de kumulativa effekterna av en förflyttning av fisket.	I konsekvensbeskrivningen finns generella resonemang. Det är dock svårt att geografiskt förutse var fiskeansträngningen kan komma att öka. Metoden för att bedöma påverkan på yrkesfiske uppdateras i granskningsversionen.
137.44	Länsstyrelsen Västra Götalands län	Beskrivningen av kusternas landskapsvärden och havsplanens påverkan på dessa behöver utvecklas i havsplanen. Framför allt saknas en bedömning av planens kumulativa effekter på dessa värden. I enskilda tillståndsprocesser finns begränsade möjligheter att beakta detta.	I konsekvensbeskrivningen har en analys gjorts för landskapspåverkan i form av en siktanalys samt generella visualiseringar för att visa på potentiella effekter på landskapsvärden.
137.45	Länsstyrelsen Västra Götalands län	Enligt Länsstyrelsen är det geografiska riksintresset enligt 4 kap. 2-3§§ MB (obruten kust) det enskilt mest betydelsefulla värdet i ett helhetsperspektiv för norra Västerhavet. Havsplanen behöver tydligare uppmärksamma detta och sträva efter att begränsa påverkan så att havsplanen i så stor utsträckning som möjligt tillgodoser att riksintressets karaktär bevaras. Centralt i karaktärsbeskrivningen av denna kuststräcka är uttrycket ursprunglighet. I de fall HaV anser att det inte är möjligt att undvika påverkan på riksintresset behöver HaV vara tydlig med vilka konsekvenser planförslaget får på detta värde.	Granskningsförslaget områden med användning energiutvinning ligger på stort avstånd från kusten, huvudsakligen i den ekonomiska zonen. Avståndet minskar påverkan på riksintresset. Område V355 har tagits bort och V360 har minskat i utbredning i granskningsförslaget. Förändringarna minskar påverkan på kusten.
137.46	Länsstyrelsen Västra Götalands län	Länsstyrelsen uppfattar att det finns en svårighet med att konsekvensbedöma storskaliga vindkraftsanläggningar. Riksintresseanspråken utmed kusten behöver tolkas och bedömas utifrån parametrar, ett större sammanhang och med ett helhetsperspektiv som matchar den havsbaserade vindkraftens storskalighet. Vidare behöver den kvantitativa påverkan (synbarheten) kompletteras med en kvalitativ bedömning utifrån de påverkade miljöernas känslighet och tålighet.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
137.47	Länsstyrelsen Västra Götalands län	Vindkraftutbyggnaden innebär en indirekt visuell påverkan som kan ha stor betydelse för landskapets samlade kultur-, natur- och friluftsvärden. Länsstyrelsen anser att det krävs ett tvärsektoriellt bedömningsperspektiv där kultur-, natur- och friluftsvärden behöver hanteras samlat liksom boendemiljö. Trafikverket har påsenare år utvecklat sin syn på och hantering av landskapliga värden. Med hänsyn till att havsplanen ska utgöra ett vägledande planeringsdokument på strategisk nivå föreslår Länsstyrelsen att även HaV anammar ett liknande synsätt.	HaV har inte haft möjlighet att prioritera landskapskaraktärsanalys i det här skedet av havsplaneringsprocessen.
137.48	Länsstyrelsen Västra Götalands län	Kustlänsstyrelserna är i slutfasen av ett pågående regleringsbrevsuppdrag som syftar till att redovisa regionala planeringsunderlag förkulturmiljövärden i den nationella havsplaneringen (RB2021:3B4). Identifierade värdeområden: Kosterhavet, Väderöarna, Ramsvikslandet, Västra Orust, Marstrand Pater Noster, Norra Kattegatt och Stora Känsö-Vinga-Tistlarna. Områdena har valts utifrån villkor om att de ska vara av stor relevans för havsplanering. Länsstyrelsen bedömer att värdeområdena är representativa för riksintresseområden både för 3 kap. 6§ och 4 kap. 1-4 §§ MB. För värdeområdena redovisas specifika hänsynsbehov i syfte att tydliggöra vad som behövs för att värdena fortsatt ska bestå i sin helhet.	Planeringsunderlag för marina kulturmiljövärden i den nationella havsplaneringen som tagits fram av kustlänsstyrelserna ligger till grund för utpekande av särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden i granskningsförslaget och anges för energiområden vid avstånd upp till 35 kilometer från värdeområden eller riksintresseanspråk för kulturmiljövärden. Fortsatt analys av underlaget pågår.
137.49	Länsstyrelsen Västra Götalands län	Länsstyrelsen gör bedömningen att samtliga föreslagna E-områden i olika grad medför indirekt visuell påverkan på hänsynsbehov som är kopplade till de identifierade värdeområdena. Påverkan kan analyseras i detalj med GIS-underlag som kommer levereras till HaV i samband med redovisningen av regleringsbrevsuppdraget. Länsstyrelsens redovisning kan ge stöd för identifiering av lämpliga hänsynsbehov. Förslagsvis sker detta som särskild hänsyn kulturmiljö (k), möjligen i kombination med särskild hänsyn friluftsliv (f). I de fall HaV, efter avvägning mot andra intressen, anser att det inte är möjligt att undvika påverkan på riksintressena behöver HaV vara tydlig med vilka konsekvenserna blir.	Med utgångspunkt i riksintresseanspråk för kulturmiljövården samt nytt och omfattande underlag från länsstyrelsen (regleringsbrevsuppdrag RB2021:3B4) knyts särskilda hänsyn till höga kulturmiljövärden till energiområdena. Särskild hänsyn anges om energiområdet ligger inom en zon på 35 km från värdeområde eller riksintresseanspråk för kulturmiljö. I några fall ingår kulturmiljö i kombination med andra intressen i en samlad bedömning som lett till att områden tagits bort.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
137.50	Länsstyrelsen Västra Götalands län	Länsstyrelsen anser att HaV:s bedömning i konsekvensbeskrivningen gällande påverkan på och konsekvenser för kulturmiljön kan utvecklas. Bedömningen baseras i huvudsak på grad av synbarhet och det framgår inte vilka kulturmiljöer som avses. HaV behöver förtydliga påverkan på kulturmiljövärdena och Länsstyrelsen föreslår att det görs med stöd av Länsstyrelsens ovan nämnda planeringsunderlag.	HaV har tack vare länsstyrelsernas underlag av värdeområden för kulturmiljö utvecklat metod och bedömning för kulturmiljö. Bedömningen väntas täcka både direkta och indirekta dimensioner, samt beskrivningar kring vilka värden som avses.
137.51	Länsstyrelsen Västra Götalands län	Länsstyrelsen anser att flera av de riksintressanta friluftsvärdena kommer att påverkas av en storskalig vindkraftsutbyggnad i Västerhavet. Främst genom att upplevelsevärden försvagas i områden där naturens orördhet och utblick mot havet utgör ett särskilt värde. Utmed länets kust finns en stor variation av friluftsvärden som ligger till grund för utpekande av riksintressen för friluftslivet enligt 3 och 4 kap MB. Den bohuslänska kusten är unik med höga samlade natur- kultur- och friluftsvärden som långt ifrån alla kustlandskap har. Dessa värden har gjort västkusten internationellt känd och en av grundpelarna i länets attraktionskraft för besöksnäringen. Upplevelsen av kusten och betydelsen av dessa värden behöver därför beaktas både ur regionalt och nationellt perspektiv.	Friluftslivsvärden vid kusten ingår i bedömningen av områden lämpliga för havsbaserad vindkraft.
137.52	Länsstyrelsen Västra Götalands län	Den viktigaste kvantitativa faktorn för bedömning av visuell påverkan är vindkraftverkens synlighet för betraktaren. En brist i tillståndsansökningarna är dock ofta avsaknaden av en kvalitativ bedömning av tålighet respektive känslighet hos berörda värden. Länsstyrelsen anser att havsplanen spelar en viktig roll i att tydliggöra hur riksintresseanspråken behöver tolkas och hur bedömningar kan göras. Planen kan med fördel utvecklas med vägledning om hur visuell påverkan ska hanteras, tolkas och bedömas i kommande prövningar.	Granskningsförslaget har utvecklats avseende bedömning och vägledning kring visuell påverkan av vindkraft. Fördjupade bedömningar behövs fortsatt i kommande prövningar.
137.53	Länsstyrelsen Västra Götalands län	I den samlade bedömningen av effekterna på Västerhavet saknas en bedömning av påverkan på miljökvalitetsnormerna inom havsmiljödirektivet.	Synpunkten noteras. Bedömningen sker på nationell nivå.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
137.54	Länsstyrelsen Västra Götalands län	Havsplanen bedöms inte ha någon effekt på deskriptorerna för fisk. Samtidigt för konsekvensbeskrivningen resonemang om positiva effekter på grund av minskat fisketryck och negativa effekter till följd av anpassningar av sjöfart och fiske till andra platser. Om konsekvenserna inte går att förutse eller är oklara bör det framgå av redovisningen i tabellerna. Planen behöver även kompletteras med ett resonemang om planens påverkan på hydromorfologiska kvalitetsfaktorerna enligt ramdirektivet om vatten 2000/60/EG(RDV).	HaV har utvecklat tydligheten i bedömningen mot havsmiljödirektivet.
137.55	Länsstyrelsen Västra Götalands län	Gällande deskriptorerna för undervattensbuller anser Länsstyrelsen att HaV tydligare behöver motivera sin bedömning av konsekvenserna. Den nya kunskapen om undervattensbuller under driftsfasen bör ligga till grund för bedömningen. Planen bör även kompletteras med resonemang om möjligheten att uppnå god miljöstatus vid ett genomförande av havsplanen.	HaV följer kunskapsutvecklingen men ser inte att forskningsresultat om negativa effekter från driftfasen ännu är tillgängligt. HaV beskriver generella åtgärder för att minimera negativa effekter.
137.56	Länsstyrelsen Västra Götalands län	Vidare bör HaV tydliggöra bedömningen av planförslagets påverkan på D2 (främmande arter) och D8 (koncentration och effekter av farliga ämnen).	HaV följer kunskapsutvecklingen angående eventuell risk för påverkan på deskriptorerna D2 och D8.
137.57	Länsstyrelsen Västra Götalands län	Planens redovisning av olika typer av E-områden är förvirrande och behöver utvecklas/förtydligas i den fortsatta processen. Havsplanens utpekande innebär inte någon juridisk rättighet eller garanti för att hela området kan tas i anspråk för energiproduktion. Utpekandena i havsplanen anger snarare i vilka områden energiproduktion kan bli aktuellt att pröva. Det är först vid tillståndsprövningen som genomförbarheten i den föreslagna användningen avgörs.	Granskningsförslaget har färre energiområden, med tydligare beskrivningar i text.
137.58	Länsstyrelsen Västra Götalands län	Länsstyrelsen anser att HaV behöver vara distinkt med hur möjligheterna till energiutvinning ser ut i områden som föreslås som generell användning (G). Om HaV inte ser något hinder för utveckling med energiproduktion även inom dessa områden, och att denna användning till och med kan vara prioriterad framför andra intressen, behöver det tydligare framgå av havsplanens vägledning på områdesnivå.	De områden som är utpekade som energiområden är de områden där HaV anser att energianvändning är prioriterad framför andra intressen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
137.59	Länsstyrelsen Västra Götalands län	En möjlighet kan vara att redovisa även osäkra områden som utredningsområden snarare än att låta potentiella områden helt utgå från planen (förutsatt att de inte bedöms vara direkt olämpliga under samrådsprocessen). En sådan hantering skapar ett större handlingsutrymme om det visar sig i tillståndsprövningarna att en betydligt mindre del av de utpekade E-områdena kan byggas ut med vindkraft än väntat. Det är i så fall nödvändigt med en tydlighet kring hur kumulativa effekter ska undvikas och begränsas. Vidare behöver HaV överväga om en sådan hantering också innebär ett eventuellt förslag till prioriterad utbyggnadsordning och vad det i så fall får för konsekvenser för de prövande instanserna.	Granskningsförslaget omfattar många områden för energiutvinning vilket skapar ett sådant handlingsutrymme i tillståndsprövningarna. Vägledning är dock att alla ytor sammantaget inte bör tas i anspråk för vindkraft på grund av kumulativa effekter på andra värden och intressen. HaV har övervägt en etappvis ansats utifrån flera aspekter. Nuvarande prövningssystem där så kallad öppen dörr tillämpas är inte anpassat för en etappvis prövning. Därför redovisas områden med mest lämplig användning utan tidsaspekt. Systemet med alternativ används inte i granskningsförslaget. Däremot finns ett fåtal områden som är utredningsområden.
137.60	Länsstyrelsen Västra Götalands län	Länsstyrelsen instämmer med utgångspunkten att nollalternativet utgår från beslutad havsplan och utvecklingen fram till år 2040. I nollalternativet ingår dock inga av de nyligen tillståndsgivna vindkraftsprojekten och därmed inte heller något av de projekt som nu är föremål för tillståndsprövning. Länsstyrelsen delar HaV:s uppfattning om att det finns stora osäkerheter i utvecklingen framåt men ifrågasätter samtidigt rimligheten i ett sådant nollalternativ. Med hänsyn till det stora elbehovet i södra Sverige är det sannolikt att det fram till år 2040 kommer ske någon form av vindkraftsutbyggnad i Västerhavet.	HaV ser över texterna kring nuläge och nollalternativ.
137.61	Länsstyrelsen Västra Götalands län	Redovisningen i konsekvensbeskrivningens kapitel 7 Nuläge och nollalternativ är förvirrande. Av 7.1 framgår att utvecklingen när det gäller förhållandena miljön uppskattas fram till referensåret och att det beskrivs under efterföljande rubriker i kapitlet. Med hänsyn till kapitelrubriken och texterna under avsnitten 7.2-7.5 är det dock otydligt om redovisningen under dessa rubriker är en beskrivning av nuläget eller om det är en framskrivning av förhållandena i ett tänkt nollalternativ år 2040.	HaV ser över texterna kring nuläge och nollalternativ och tydliggör att planens effekter främst bedöms mot nuläget pga stora osäkerheter i nollalternativet.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
137.62	Länsstyrelsen Västra Götalands län	Länsstyrelsen saknar en tydlig jämförelse av konsekvenserna mellan de olika studerade alternativen och nollalternativet. Detta kan med fördel ske samlat i matrisform per havsplaneområde för att skapa överblick.	HaV har utvecklat redovisningen av effekter för olika planalternativ.
137.63	Länsstyrelsen Västra Götalands län	Havsplanens föreslagna E-områden relaterar till en målbild om energiproduktion motsvarande 20 TWh inom Västerhavet. Länsstyrelsen bedömer att potentialen i befintliga projekt bara inom Västra Götaland motsvarar detta. Om fler och större områden tillstyrks i prövningsprocesserna får detta konsekvenser för såväl andra intressen som påverkan på möjligheterna att uppfylla det nationella målet om 120 TWh produktion och vice versa. Vilken sammantagen effekt sådana scenarion skulle ha framgår inte av konsekvensbeskrivningen.	I konsekvensbeskrivningen redovisas tre olika scenarier för de tre havsplaneområdena sammantaget för att visa på möjliga utfall i effekter.
137.64	Länsstyrelsen Västra Götalands län	Det är positivt att konsekvensbeskrivningen gör en ansats att omfatta ekonomiska och sociala perspektiv. Länsstyrelsen anser dock att konsekvensbeskrivningen behöver utvecklas med bland annat ett samhällsekonomiskt perspektiv likväl som havsplanens påverkan på förutsättningarna att bo, leva och verka i kustkommunerna.	Synpunkten noteras. När det gäller påverkan på yrkesfiske och samhällseffekter som följet av påverkan görs en fördjupad analys. Resultat förväntas klart efter sommaren 2024.
137.65	Länsstyrelsen Västra Götalands län	Länsstyrelsen anser att det skulle vara ett stort stöd om det i konsekvensbeskrivningen tydligare går att utläsa vilken miljömässignytta och vilka ekonomiska värden som följer av att få till stånd havsbaserad vindkraft.	I konsekvensbeskrivning finns bedömning av positiva konsekvenser vid utbyggnad och bidrag till måluppfyllnad om omställning och elektrifiering av industri och transportsektor.
137.66	Länsstyrelsen Västra Götalands län	HaV har meddelat att granskning kommer att genomföras från mitten av maj till slutet av augusti nästa år. Att skicka ut havsplanen på remiss under sommaren när de politiska beredningarna på kommunerna ofta har ett längre uppehåll mellan juni och augusti är olyckligt. Om granskningstiden kan förlängas till september underlättar det för kommunernas deltagande i processen.	HaV är medveten om de utmaningar som finns kopplade till granskningssamråd över sommaren. Regeringsuppdragets redovisning i december 2024 medger inte längre granskningstid generellt. Enskilda kommuner kan begära förlängd svarstid.
110.01	Länsstyrelsen Östergötlands län	Länsstyrelsen är positiv till att uppdaterad havsplan tas fram för att öka möjligheten till energiutvinning i form av havsbaserad vindkraft.	Synpunkten noteras.
110.02	Länsstyrelsen Östergötlands län	Länsstyrelsen har förståelse för att Försvarsmaktens intressen prioriteras före energiutvinning i det närmaste havsområdet utanför Östergötlands kust.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
110.03	Länsstyrelsen Östergötlands län	Generellt kan förslagets tydlighet förbättras och göras tillgängligt för fler.	Synpunkten noteras.
110.04	Länsstyrelsen Östergötlands län	Generellt anser Länsstyrelsen att de områden som pekas ut för energiutvinning även ska pekas ut som riksintresse vindbruk. Omvänt anser Länsstyrelsen att de befintliga riksintressen för vindbruk där Försvarsmaktens intressen prioriteras bör utgå som riksintressen. Genom att riksintressena och havsplanen samordnas så behöver kommunerna tydligare ta ställning till de utpekade riksintresseområdena och statens anspråk.	Synpunkten noteras. Respektive ansvarig riksintressemyndighet meddelar riksintresseanspråk enligt 3 kap miljöbalken.
110.05	Länsstyrelsen Östergötlands län	Det saknas ett aktuellt underlag för länets kulturmiljövärden i havsplaneförslaget. I början av 2024 kommer ett sådant att finnas tillgängligt då det nyligen tagits fram inom regleringsbrevsuppdrag RB4B3. För Östergötlands del innebär det framtagna planeringsunderlaget för kulturmiljö att vi har tre värdeområden i länets skärgård och hav. Ett av länets värdeområden sträcker sig in i havsplaneområde Ö220. De övriga ligger 5 respektive 4,5 km från havsplaneområde Ö220 respektive Ö222. Genom arbetet med att ta fram ett bättre planeringsunderlag för kulturmiljö kan fler områden bli aktuella för utpekande av stora K.	Stora K, eller användning kultur i havsplanerna, bygger på områden med världsarv. Planeringsunderlag för marina kulturmiljövärden i den nationella havsplaneringen som tagits fram av kustlänsstyrelserna ligger till grund för utpekande av särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden i granskningsförslaget och anges för energiområden vid avstånd upp till 35 kilometer från värdeområden eller riksintresseanspråk för kulturmiljövården. Fortsatt analys av underlaget pågår. Särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden har justerats så att det anges med beteckning (k).
110.06	Länsstyrelsen Östergötlands län	I den matematiska modellen i konsekvensbeskrivningen kan visst förtydligande göras. Det matematiska begreppet normaliserad kan beskrivas tydligare. Detta för att undvika missuppfattningar om att det skulle kunna handla om en normaliserad åtgärd eller skada. Kulturmiljöerna skiljer sig åt vilket gör att användande av en generaliserad metod kan vara olämplig.	HaV avser uppdatera metodbeskrivningen för kulturmiljön utefter uppdaterad metod. Kvantitativ och kvalitativ metod tillämpas för kulturmiljö.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
146.01	Malmö kommun	Malmö stad ser positivt på att bättre förankra och utveckla havsplanerna och för ytterligare möjligheter till energiutvinning i havet. Malmö stad ser också positivt på att Lillgrund och Sjollen nu även pekas ut i havsplanen som lämpliga för vindkraft då båda områdena även är utpekade som prioriterade områden för energiutvinning i Översiktsplan för Malmö. Utpekandet av Sjollen som ett område för energiutvinning i havsplanen är särskilt intressant för Malmö stad eftersom området har stor potential för förnybar elproduktion, uppskattningsvis halva Malmös behov. Havsbaserad vindkraft vid Sjollen spelar av den anledningen stor roll för möjligheten att uppnå Malmö stads energimål i Miljöprogram för Malmö stad 2021-2023 och Energistrategi för Malmö 2022-2030. De unika geografiska förutsättningarna vid Sjollen möjliggör dessutom en snabb och samhällsekonomiskt effektiv etablering av havsbaserad vindkraft, vilket enligt Malmö stad bör ges större vikt i förslaget om ändrade havsplaner.	Område Ö298 med användning energiutvinning har vägts bort i sin helhet. Allmänt intresse av väsentlig betydelse för naturvård ges företräde framför allmänt intresse av väsentlig betydelse för vindbruk. I området planeras ett områdesskydd.
146.02	Malmö kommun	Det är en fördel att förslagen på ändringar i havsplanerna utgår från att 120 TWh årlig produktion från havsbaserad vindkraft behöver komma på plats. Det tydliggör den förflyttning som krävs, vilket kan underlätta nödvändiga prioriteringar vid målkonflikter som exempelvis kan uppstå i tillståndsprocesser. Malmö stad är dock ifrågasättande till om förslagen till ändrade havsplaner faktiskt möjliggör de 120 TWh elproduktion till havs så som regeringen beslutat. Eftersom havs- och vattenmyndigheten föreslår att särskild hänsyn ska tas till totalförsvarets intressen, och i vissa fall även till höga naturvärden, i alla områden för energiutvinning i havsplanerna samt att alla områden för energiutvinning i Östersjön förutom två begränsas till så kallade utredningsområden, kvarstår en otydlighet om var havsbaserad vindkraft ska prioriteras. För att havsplanerna ska vara vägledande i den skyndsamma utbyggnad av havsbaserad vindkraft som krävs för att säkerställa en trygg och hållbar elförsörjning i södra Sverige ser Malmö stad ett behov av att energiutvinning prioriteras tydligare för fler områden i havsplanen för Östersjön. Vidare, det är Malmö stads uppfattning att fler områden för energiutvinning i havsplanerna endast i begränsad omfattning bidrar till en ökad utbyggnadstakt av havsbaserad vindkraft. Detta eftersom processen för att bygga havsbaserad vindkraft i nuläget är väldigt omfattande, tar lång tid och förutsättningarna är osäkra. Malmö stad anser därför att det behövs mer än ändrade havsplaner för att nå målet om energiutvinning till havs med cirka 120 TWh per år.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
146.03	Malmö kommun	Havs- och vattenmyndigheten har genomfört en omfattande konsekvensbeskrivning av förslagen men anser att flera positiva effekter av havsbaserad vindkraft inte beskrivs i tillräcklig omfattning. Havsbaserad vindkraft bidrar inte endast till minskade utsläpp av växthusgaser genom att konkurrera ut fossilbränslebaserad elproduktion. Det skapar också förutsättningar för elektrifieringen av sektorer som transportsektorn och industrier, vilket krävs för klimatomställningen. Dessutom innebär produktion av billig el lägre elkostnader för privatpersoner och främjar näringslivets gröna tillväxt. Slutligen skulle en ökad självförsörjningsgrad i södra Sverige stärka regionens resiliens genom att öka leveranssäkerheten vilket är en viktig del av Sveriges totalförsvar - en faktor som i större utsträckning bör beaktas i avvägningen om den havsbaserade vindkraftens påverkan på försvarets intressen i havsområdet.	Beskrivningen av effekter har utvecklats och kompletterats.
146.04	Malmö kommun	Enligt Havs- och vattenmyndigheten behövs ytterligare utredningar kring hur havsplanens utpekade områden för energiutvinning påverkar naturintressen och sjöfart. Malmö stad instämmer i detta. Öresund har ett rikt marint djur- och växtliv som både är unikt och känsligt, samtidigt som det har stor betydelse för rekreation, naturupplevelser, fysisk aktivitet, lärande samt för det marina näringslivet. Malmö stad ser ett behov av att aktivt verka för att långsiktigt säkerställa havets ekosystemtjänster och utreda fler skyddade områden i Malmös havsområde samtidigt som Öresunds andra viktiga funktioner kan utvecklas. Vid en framtida tillståndsprövning för vindkraftsetableringar behöver områdets höga naturvärden beaktas och där anpassningar i användningen av havsområdet görs så att båda intressena kan samexistera. Med det sagt, etablering av vindkraft i närområdet är enligt Malmö stad ett prioriterat intresse med tanke på det stora behov av ökad lokal energiproduktion som finns för att klara den gröna omställningen samt tillgodose näringslivets och hushållens behov av energi till rimliga kostnader i södra Sverige. Malmö stad bedömer att natur- och kulturmiljöintressen inte permanent påverkas negativt av vindkraftsetableringar.	Synpunkten noteras.
146.05	Malmö kommun	Malmö stad och Köpenhamns kommun har sedan 2011 ett gemensamt planeringsarbete avseende Öresundsmetron. Malmö stad anser därför att det är av yttersta vikt att Öresundsmetron inkluderas i havsplanen som ett utredningsområde mellan prövostenen i Köpenhamn och Västra Hamnen i Malmö. Eftersom Öresundsmetron är av stor vikt för såväl Malmö stad som regionen behöver det säkerställas att havsbaserade utvecklingsprojekt i Öresund inte försvårar dess genomförande.	Det pågår ingen nationell planering för en sådan förbindelse. Därför redovisa inget utredningsområde i planförslaget.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
146.06	Malmö kommun	Vidare, havsplanen ger ingen vägledning i den för samhället och kommunerna viktiga frågan om klimatanpassning. Det är av största vikt att utveckla en nationell plan för ett sammanhängande kustskydd.	Kustskydd hanteras inte i havsplanen eftersom havsplanen gäller för området en nautisk mil från baslinjen inkl. Sveriges ekonomiska zon.
146.07	Malmö kommun	Riksintresse för högexploaterad kust bygger enligt värdebeskrivningen på att ”kustområdenas natursköna och kulturellt intressanta områden har ett särskilt stort värde för rekreation och turism för den breda allmänheten och att dessa värden ska skyddas mot exploatering som gör att de går förlorade”. Malmös kuststräcka omfattas av riksintresse högexploaterad kust trots att stora delar av sträckan är modifierad. Samtidigt skapar riksintresset svårigheter att utveckla de kustnära tätorterna. Riksintresset bör ses över för att bättre svara upp mot innehållet i beskrivningen utan att skapa onödiga hinder för utveckling i Malmös tätorter.	Synpunkten noteras. Riksintresset anges i miljöbalken 4 kap 4 §. Läs mer om länsstyrelsens och kommunernas roll i fråga om precisering på bland annat Boverkets PBL kunskapsbank.
055.01	Miljöpartiet Skellefteå kommun	Skellefteå kommun ställer sig negativ till de föreslagna områdena för vindkraft vid kommunens kustremsa. Miljöpartiet i Skellefteå tycker att havsbaserad vindkraft är en viktig nyckel för omställningen till ett hållbart energisystem och vill framföra en avvikande uppfattning. Kommunens yttrande hänvisar till ställningstaganden som görs i kommunens egen havsplan. Men resonemanget om vindkraft i havsplanen bygger på den vindkraftsplan som idag är upphävd. Det sker mycket utveckling inom teknik och forskning kring vindkraft och vi anser att det är olyckligt att stänga dörren helt för havsbaserad vindkraft baserat på en bedömning i en vindkraftsplan som politiken har bedömt vara inaktuell. Vi tycker att frågan huruvida vindkraft är lämplig bör avgöras i miljöbedömningen. Miljöpartiet i Skellefteå ställer sig därför positiva till HaVs förslag till ändrade havsplaner.	Synpunkten noteras.
149.01	Moderaterna Söderhamn	När stora kluster av vindkraftsparker nu föreslås med ytterligare förtätande områden för energiutvinning utanför vår kust ser vi stora risker för lokal samhällsutveckling och vi ser minskade förutsättningar inom besöksnäring, rekreation, småskaligt yrkesfiske, livsmedelsproduktion och bevarande av kulturvärden.	Synpunkten noteras.
149.02	Moderaterna Söderhamn	Havsplanerna pekar ut nya möjliga områden för energiutvinning utanför Söderhamns kommun. Den kumulativa effekten för stora och täta områden med vindkraft medför med påverkan på havsmiljön behöver utredas vidare. Detta bör särskilt beaktas i södra Bottenhavet och särskilt då för de utpekade områdena som gränsar till höga naturvärden	Synpunkten noteras. Konsekvensbeskrivningen redovisar en kumulativ bedömning.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
149.03	Moderaterna Söderhamn	En modellstudie ”Regionala effekter av havsbaserad vindkraft” som SMHI publicerat aug 2023 som en del i uppdrag av Havs- och vattenmyndigheten visar att vindkraftsparker till havs har en storskalig påverkan på havet och att effekterna sprider sig långt bortom parkernas yttre gräns.	Arbetet med studien pågår. Slutlig redovisning sker i juni 2024.
149.04	Moderaterna Söderhamn	För Söderhamns del riskerar stora etableringar av vindkraft längs med kusten få negativ lokalekonomisk påverkan och negativ påverkan för kommunens varumärke som skärgårdskommun. Vi önskar därför se att effekterna på friluftsliv, rekreation och besöksnäring utvecklas mer i underlaget.	Konsekvensbeskrivningen tar upp sådana effekter generellt.
149.05	Moderaterna Söderhamn	Önskvärt med en samhällsekonomisk bedömning gällande förändrade förutsättningar för det lokala småskaliga yrkesfisket och kedjan av näringar som har inkomster från fisket inom matförädling såsom restauranger och butiker, dess betydelse som lokalt livsmedel och för övrig besöksnäring. Hänsyn till siffror för landningsvärde räcker inte som bedömningsgrund.	En bredare analys av yrkesfiske och samhällsekonomiska aspekter görs med stöd av konsult. Resultat förväntas vara klart efter sommaren 2024.
149.06	Moderaterna Söderhamn	Beräkningar i underlaget inom de maritima näringarna grundar sig delvis på statistik som är från 2017, det vill säga 7 år gammalt. Underlaget ger därför en missvisande bild av de maritima näringarnas betydelse för kusten i Södra Bottenhavet. De ekonomiska effekterna på besöksnäringen behöver belysas ytterligare och brytas ned till kommunnivå.	I konsekvensbeskrivningen har metoden för kulturmiljö och friluftsliv uppdaterats och ny bedömning har gjorts. Gällande regional utveckling och dess ekonomiska effekter görs resonemang utefter dagens kunskapsläge, där mer kunskapsunderlag behövs för att göra kunna göra en komplett bedömning.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
149.07	Moderaterna Söderhamn	Vindkraftens påverkan och betydelse för kulturmiljön behöver utvecklas mer.	Hanteringen av kulturmiljövärden och visuell påverkan har utvecklats i granskningsförslaget. Planeringsunderlag för marina kulturmiljövärden i den nationella havsplaneringen som tagits fram av kustlänsstyrelserna ligger till grund för utpekande av särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden i granskningsförslaget och anges för energiområden vid avstånd upp till 35 kilometer från värdeområden eller riksintresseanspråk för kulturmiljövården. Fortsatt analys av underlaget samt fortsatt utveckling av hantering av kulturmiljöaspekter i planeringen pågår. Även konsekvensbedömningen av effekter på kulturmiljövärden har utvecklats.
149.08	Moderaterna Söderhamn	Söderhamnskusten med dess skärgård har flera områden med höga naturvärden. Det pågår förhandlingar om naturreservatsbildning för ögruppen Kalvhararna-Tupparna. Detta bör beaktas vid förslag till stråk för sjöfart och kabeldragningar.	Synpunkten noteras. Förslagen till havsplanen innehåller ingen platsspecifik vägledning om dragning för kablar eller ledningar. Utredningsområde sjöfart i B146 kan komma att påverkas av de tillståndsprövningar som pågår i området.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
149.09	Moderaterna Söderhamn	Påverkan på sjöfarten vintertid behöver få en tydligare beskrivning gällande isbildning. Kusten i Gävleborg har flera viktiga hamnar för gods och farleder runt föreslagna vindkraftsparker utanför Söderhamns kommun bland annat riskerar påverkan på sjöfarten vintertid, förutsättningar för isbrytning och vintersjöfart. Alternativa rutter med mera.	När det gäller effekter på isbildning och dess effekter på vintersjöfarten har HaV initierat framtagande av en kunskapssammanställning och förstudie om en metod för att förstå vindkraftsparkers inverkan på isbildning och vilka konsekvenser detta kan innebära för vintersjöfarten.
149.10	Moderaterna Söderhamn	En betydligt mer täckande bild över påverkan på totalförsvaret behöver finnas	Konsekvensbeskrivningen har kompletterats.
149.11	Moderaterna Söderhamn	Risker för samhällen i närområden till stora fält av vindkraftsparker som mål för terrorism behöver utvecklas och beskrivas vidare.	Synpunkten noteras. HaV har inte kunnat prioritera denna fråga i konsekvensbeskrivningen.
149.12	Moderaterna Söderhamn	Gällande risker med kabeldragningar till land över områden där det konstaterats finnas höga halter av gifter från industrier i bottenslammet och dumpade gifttunnor behöver belysas.	Synpunkten noteras. Risk med förorenade sediment mm. tas upp i bilaga Planeringsförutsättningar i granskningsförslaget.
003.01	Motvind Sverige	Det som på ett vetenskapligt sätt först måste utredas anser vi vara: - Hur mycket mikro- och nano-plaster släpper ett vindkraftverk genom nötning ut beroende på vindkraftverkens storlek, placering och omgivningsmiljö. - Vilka och till vilken mängd ingår miljöfarliga ämnen i de delar av vindkraftsbladen som blir utsatta för nötning och utsläpp. - Finns skillnader i uppbyggnaden av bladen till vindkraftsverken från olika leverantörer (exempelvis Danmark och Kina) och hur kan man säkerställa att PFAS och BPA inte ingår i respektive leverantörs produkter.	Det pågår forskning för att utreda detta närmare. De studier som hittills gjorts har inte kunnat påvisa att vindkraftverk är en förhållandevis stor spridningskälla till PFAS, Bisfenol A eller mikroplaster. Vetenskapliga referenser återfinns i konsekvensbeskrivningen.
003.02	Motvind Sverige	Motvind Sverige bifogar sina yttranden i samråd för projekten Vidar, Gamma och Poseidon. Om samtliga projekt: Det skulle orsaka stora utsläpp av miljöfarliga ämnen med fertilitetsstörande egenskaper.	Informationen noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
003.03	Motvind Sverige	Motvind Sverige bifogar sina yttranden i samråd för projekten Vidar, Gamma och Poseidon. Om samtliga projekt: Det skulle förstöra för människors boende, arbete och rekreation.	Informationen noteras.
003.04	Motvind Sverige	Motvind Sverige bifogar sina yttranden i samråd för projekten Vidar, Gamma och Poseidon. Om samtliga projekt: Det skulle orsaka störningar för fiskar och däggdjur och hacka ihjäl fåglar i stora mängder. Miljön i området är känslig och rar. Nyttan är väldigt liten i förhållande till all miljöförstöring den skulle åsamka.	Informationen noteras.
003.05	Motvind Sverige	Motvind Sverige bifogar sina yttranden i samråd för projekten Vidar, Gamma och Poseidon. Risken för allvarliga olyckor är stor.	Informationen noteras.
003.06	Motvind Sverige	Motvind Sverige bifogar sina yttranden i samråd för projekten Vidar, Gamma och Poseidon: Avvecklingen av den icke hållbara vindkraften är ett stort frågetecken.	Synpunkten noteras. Avveckling av vindkraft ligger utanför havsplanens mandat, den hanteras i tillståndsprocessen.
003.07	Motvind Sverige	Motvind Sverige bifogar sina yttranden i samråd för projekten Vidar, Gamma och Poseidon. Havsrättskonventionen undertecknad 20/9 2023 måste följas.	Informationen noteras.
003.08	Motvind Sverige	Motvind bifogar sitt yttrande i avgränsningssamråd för borrningar i projektet Vidar. Det skulle orsaka stora utsläpp av borrkax och sediment med potent miljöfarliga ämnen. Det skulle orsaka störningar och oförmåga att orientera sig för däggdjur. Miljön i området är känslig och av stort värde. Miljöbalkens försiktighetsprincip innebär att handla på ett sådant sätt att risker undvikes. Risken undvikes genom att inte tillåta dessa borrningar.	Informationen noteras.
003.09	Motvind Sverige	Vindindustrin släpper genom nötning ut mycket stora mängder mikro- och nanoplaster enligt två oberoende norska undersökningar. Ju större vindkraftverk desto mer nöts turbinbladen exponentiellt. Dessa plaster innehåller PFAS och Bisfenol A. Hur mycket som släpps ut och hur mycket skadliga ämnen dessa utsläpp innehåller har inte undersökt i Sverige. Utsläppens storlek och innehåll måste utredas innan ny havsbaserad vind industri etableras. I annat fall riskerar Sverige att få nya miljöskandaler liknande DDT och Hormoslyr som på 1970-talet	Synpunkten noteras. Konsekvensbeskrivningen har kompletterats. Spridning av material och kemikalier från vindkraftsparker och dess effekter tas upp i konsekvensbeskrivningen för granskningsförslaget.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
003.10	Motvind Sverige	Ett vindkraftverk innehåller stora mängder oljor av olika slag samt den mycket potentiella växthusgasen PF6. Vid oljebyten och olyckor riskerar detta att förorena haven	Synpunkten noteras.
003.11	Motvind Sverige	SMHI;s oceanografiska forskare har kommit med en delrapport som tyder på att vindindustrins påverkan på klimat och miljö sträcker sig långt utanför industriområdets gränser. Det innebär förändringar i fuktighet, våghöjder havsbottnar och strömmar bakom en anläggning som kan få kännbara konsekvenser för djur och fisklivet kring en sådan industri	HaV har tagit del av delrapporten.
003.12	Motvind Sverige	Vindindustrin alstrar ultraljud. Intill dess inverkan på fiskar och djur typ tumlare och sälar är klarlagt bör ingen ny vindindustri släppas fram	Synpunkten noteras.
003.13	Motvind Sverige	Om vindindustrin tillåts kommer svensk fiskeindustri att ta slut med allt som hänger samman med det i form av miljö i kustsamhällen och binäringar till fiskeindustrin. Även turistnäringen kommer att drabbas. Svenska räkor kommer tex. inte att bli möjligt att köpa i framtiden om alla vindindustriplaner sätts i verket	För att minska påverkan på yrkesfiske har flera områden för energiutvinning tagits bort eller anpassats efter fisket.
003.14	Motvind Sverige	Hur horisonten bruten av vindkraftaggregat och nattligt blinkljus inverkar på människans livsmiljö och hälsa måste undersökas innan något nytt vindkraftverk ges tillstånd	Synpunkten noteras.
003.15	Motvind Sverige	Det finns en alltmer utbredd konflikt mellan landsbygd och storstad i vårt samhälle. De som väljer bort storstaden vill ha nära till orörd natur och tystnad. Även storstadsbor söker sig till naturen för att ladda om sina batterier. Denna konfliktökning måste stoppas. Bland annat måste närliggande kommuner få vetorätt även för anläggningar som ligger utanför territorialvattengränsen eftersom de med hänvisning till SMHI:s rapport kommer att störas av vindindustrin	Frågan om regelverket om kommunal tillstyrkan för etablering av vindkraft ligger utanför uppdraget att ta fram förslag till havsplaner.
003.16	Motvind Sverige	Vindindustrin ger inget positivt bidrag till Sveriges energibalans. När det blåser ger det för mycket energi som måste säljas för en spottstyver. De största behoven är dock när det inte blåser och är kallt då ger vindindustrin inget bidrag och måste ersättas med annat tex Karlshamnsverke	Frågan om Sveriges kraftsystem och olika kraftslag ligger utanför uppdraget att ta fram förslag till havsplaner.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
003.17	Motvind Sverige	Det förväntas att Hav och Vattenmyndigheten inhämtar objektiv, och kritisk forskningsbaserad information som relevant analyserar problemställningen av ytterligare etablering av vindkraft, både samhällsekonomiskt, miljömässig påverkan och den kulturella påverkan för människor. Vi noterar att man i konsekvens arbetat har totalt utelämnat effekten av miljögifter, se också punkt 1&2. och inskickad komplettering dato 2023-12-14. Det är icke genomförts någon ekonomisk analys på denna gigantiska industrietablering av havsvind och vad detta vill innebära, för vårt existerande energisystem. Varför är icke krav på kriterier på drift och icke minst avveckling av anläggningar eller konkurs och vem som då tar ansvar. Vi uppmanar Hav & Vattenmyndigheten att analysera sitt konsekvens arbete ingående med ny relevant information och att man i sin bedömning icke förhåller sig till vindindustrin och deras önskemål, i stället relevant analyserar ett nollalternativ: Ingen utbyggnad av havsbaserad vindkraft	Konsekvensbeskrivningen har kompletterats. Spridning av material och kemikalier från vindkraftsparker och dess effekter tas upp i konsekvensbeskrivningen för granskningsförslaget.
003.18	Motvind Sverige	Till sitt yttrande bifogar Motvind Sverige kommunikation om mikoplaster, bisfelnol A, nanoplaster och PFAS med Naturvårdsverkets, samt med Toxikologiska rådet.	Informationen noteras.
054.01	Munkedals kommun	Munkedals kommun anser övergripande att det är positivt att man planerar för att det tillkommer ny energi till gagn för samhället i stort, för verksamheter och för hushåll. Utbyggnad av energiproduktion är ett tungt allmänt intresse som bör ha en hög viktning i förhållande till andra allmänna motstående intressen. Detta är särskilt viktigt för södra Sverige med tanke på de kapacitetsbrister som finns i överföringen av el.	Synpunkten noteras.
054.02	Munkedals kommun	Kommunen instämmer i samrådsförslagets slutsats angående behovet av att effekterna av storskaliga vindkraftsanläggningar behöver kompletteras och fördjupas i flera avseenden i allmänhet, men i synnerhet avseende påverkan på den bohuslänska landskapsbilden.	HaV har i arbetet med granskningsförslaget kompletterat konsekvensbeskrivningen med en siktanalys samt visualiseringsexempel av en havsbaserad vindkraftpark, som visualiseras utefter olika avstånd.
054.03	Munkedals kommun	Kommunen efterfrågar en övergripande redovisning eller ett övergripande resonemang kring hur kompensation för de negativa effekter som uppstår i olika avseenden kan utformas så att incitamenten för en vindkraftutbyggnad kan stärkas.	Kompensation och ekonomiska incitament hanteras inte i havsplanen, utan har utretts av regeringen i SOU 2023:18, Värdet av vinden.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
054.04	Munkedals kommun	Munkedals kommun jobbar just nu med ny översiktsplan, ÖP 2040. För det arbetet anser kommunen att ytterligare utredning krävs för att ge underlag till utvecklade risk- och konsekvensbeskrivningar överlag för hur kommunerna kan komma att påverkas såväl positivt som negativt.	Synpunkten noteras. Planförslag och konsekvensbeskrivning har utvecklats inför granskningssamrådet.
054.05	Munkedals kommun	Munkedals kommun anser att markanvändningsbehovet behöver tydliggöras avseende de tillkommande kraftledningarna från föreslagna vindkraftparker.	Synpunkten noteras. Frågan om kraftledningar på land ligger utanför havsplanerna. Den hanteras av Svenska kraftnät som arbetar för att möjliggöra anslutning av havsbaserad elproduktion till det svenska elnätet. För närvarande pågår förstudier och förberedelser för olika genomförandeprojekt.
045.01	Myndigheten för samhällsskydd och beredskap	En svensk maritim strategi konstaterar att olyckor där fartyg eller oljeplattformar är inblandade utgör en betydande risk för den marina miljön. Strategin betonar att det är angeläget att förebygga och förhindra olyckor till sjöss. Det är positivt att havsplanerna tydligt upplyser om riskerna för sjöfartsolyckor. MSB anser dock att riskerna förknippade med sjöfartsolyckor tydligare behöver redovisas i miljöbedömningen, och under rubrikerna miljömässiga effekter och ekonomiska effekter, inte enbart sociala effekter	Konsekvensbeskrivningen har kompletterats. Även referens till rapporten *Sjöfartsverkets och Transportstyrelsens rekommendationer vid projektering och etablering av havsbaserad vindkraft* har lagts in i konsekvensbeskrivningen.
045.02	Myndigheten för samhällsskydd och beredskap	Undervattenskablar- och ledningar i Östersjön har under 2022 och 2023 blivit utsatt för skador och sabotage. MSB anser att planen tydligare behöver uppmärksamma eventuella risker för sabotage och yttre påverkan på infrastruktur. Sabotage mot infrastruktur, i synnerhet i den maritima domänen, lyfts som ett särskilt allvarligt hot i MSB:s Nationell risk- och sårbarhetsbedömning (NRSB) 2023. EU har dessutom nyligen uppdaterat sin maritima säkerhetsstrategi som uppmärksammar växande hot i form av hybrid- och cyberattacker mot kritisk infrastruktur. MSB vill framhålla behovet att beakta riskerna med de kommunikationssystem som används för bl.a. systemövervakning. Baserat på historiska händelser finns det risker både med att helt förlita sig på kommunikation över kabel som kan bli avsliten eller att förlita sig på satellitkommunikation där tjänsten på olika sätt kan bli störd.	Texterna i planen uppdateras för att ytterligare uppmärksamma risken för sabotage.
045.03	Myndigheten för samhällsskydd och beredskap	Planen behöver bättre beskriva de kumulativa och indirekta konsekvenserna av förslaget. Vad gäller risker handlar det i första hand om risker som kan uppstå i form av kumulativa eller s.k. kaskadeffekter, exempelvistill följd av en olycka till sjöss eller i samband med ett bortfall i energiproduktion. Förslaget kan dessutom innebära nya förutsättningar för verksamheter på land och till havs, t.ex. supportfunktioner eller energiberoende etableringar som i sin tur kan ge upphov till nya riskbilder, exempelvis anläggningar för vätgasproduktion.	Synpunkten noteras. Förutsättningar för ny verksamhet på land och kust har hanterats översiktligt, men i begränsad omfattning, i bedömningen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
045.04	Myndigheten för samhällsskydd och beredskap	Förslaget innebär en kraftig utbyggnad av anläggningarna till havs. Vilka krav utbyggnaden kommer ställa på samhällets beredskap, inklusive dimensionering av räddningstjänsten, säkra kommunikationer och cybersäkerhet behöver tydliggöras. Detta gäller både för beredskap- och räddningsinsatser inom Sverige men även gränsöverskridande beredskap och insatser tillsammans med andra länder	Vi kommer se över möjligheterna att bedöma de här frågorna inför slutrapportering till regeringen.
045.05	Myndigheten för samhällsskydd och beredskap	MSB anser att samtliga texter om civilt försvar behöver ses över i förslaget till havsplaner (s.32, s.167–169 & s.172–173). Exempelvis bör texten utgå från regeringens mål för civilt försvar. Vid behov kan MSB vara behjälplig med text avseende det civila försvaret.	Texterna i planen har uppdaterats gällande civilt försvar.
045.06	Myndigheten för samhällsskydd och beredskap	MSB vill även informera om att myndigheten har ett pågående arbete med att analysera och identifiera mark- och vattenområden av riksintresse för totalförsvarets civila anläggningar. Riksintresse som är inom havsplanernas geografiska avgränsning, eller som påverka havsområden, kan komma att identifieras framöver. MSB har gärna en dialog med Havs- och vattenmyndigheten om det pågående arbetet.	Synpunkten noteras. Planhandlingen har uppdaterats med information om det pågående arbetet och deltar gärna i fortsatt dialog.
093.01	Mölndals kommun	Ur ett regionalt perspektiv är det ytterst välkommet att förstärka elproduktionen i elområde 3 och 4. Mölndal ser stora utmaningar i elförsörjningen framöver, framför allt gällande effekttoppar, och en ökad elproduktion i vårt närområde har möjlighet att underlätta eventuellt kommande förstärkning av elnät och effekt.	Synpunkten noteras.
114.01	Mörbylånga kommun	Mörbylånga kommun ställer sig positiv till de föreslagna och alternativa områdena för energiutvinning som pekas ut i sydöstra Östersjön. Ett genomförande av energiutvinning bedöms vara till samhällets gemensamma nytta och inte påtagligt skada kommunens intressen och identifierade värden.	Synpunkten noteras.
114.02	Mörbylånga kommun	Kommunen önskar se att hänsyn tas till sträckande fågel i perspektivet för hela Östersjön.	Områden med energiutvinning som överlappar med sträck för migrerande fågel anges med särskild hänsyn till höga naturvärden. Där det behövs mer kunskap och underlag anges områdena som utredningsområden.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
114.03	Mörbylånga kommun	Kommunen önskar att Havs- och vattenmyndigheten i sitt arbete med havsplanering antar ett lösningsfokuserat och framåtblickande angreppssätt. Fokus bör läggas på möjliga lösningar och positiva effekter av energiutvinning till havs, även om de kan vara svåra att bedöma, och inte enbart se energiutvinning som en skada på befintliga intressen och tidigare identifierade värden. Som exempel kan nämnas att produktion av förnybar energi till havs bör ses som en viktig positiv signal om samhällets ansvarstagande för barn, unga och kommande generationer vilket även bidrar till folkhälsa och ett mer robust samhälle.	Synpunkten noteras.
121.01	Naturskyddsföreningen	Naturskyddsföreningen är positiva till att havsplanerna uppdateras för att ge plats för utökad energiutvinning till havs. Dock vill vi understryka vikten av att uppnå 30 procent marint områdesskydd, varav 10 procent strikt skydd, och därmed att avsätta den plats som krävs för detta i havsplanerna, samt att inte kompromissa med de områden som redan är avsatta för skydd.	Synpunkten noteras. I föreslagen havsplan redovisas befintliga marina områdesskydd. Därtill redovisas områden med särskild hänsyn till höga naturvärden. För en del av dessa områden pågår processer (utanför havsplaneringen) för etablering av områdesskydd.
121.02	Naturskyddsföreningen	Föreningen anser också att det inte finns behov av så mycket vindkraft som föreslås (101 TWh), och att behoven av förnyelsebar energi skulle kunna uppnås även om vissa av de områden som föreslås tas bort, till exempel inom eller i direkt anslutning till skyddade områden.	Synpunkten noteras. Mot bakgrund av osäkerheter kring påverkan på vissa intressen och behov av särskild hänsyn bedömer HaV att havsplanerna bör redovisa områden som överstiger målbilden i regeringsuppdraget.
121.03	Naturskyddsföreningen	Naturskyddsföreningen säger generellt nej till vindkraft inom Natura 2000-områden, såväl på land som till havs. Detta kan också gälla vindkraft som etableras utanför Natura 2000-områden men som påverkar miljön inom sådana områden. Ett välförvaltat och ekologiskt sammanhängande nätverk av marina skyddade områden är ett viktigt verktyg för att uppnå god status i havsmiljön.	Synpunkten noteras.
121.05	Naturskyddsföreningen	Det finns också ett flertal energiområden i förslaget där vindkraft enligt konsekvensbeskrivningen riskerar att ha negativa konsekvenser för sjöfågel samt sträckande fåglar. Här krävs noggranna studier så att exploatering helt undviks i de känsligaste områdena. I övrigt bör försiktighetsåtgärder vidtas för att i så stor utsträckning som möjligt minimera påverkan på fågel vid byggnation och drift.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
121.06	Naturskyddsföreningen	När det gäller kumulativ påverkan är det viktigt att man tar hänsyn till detta i utpekandet av områden för energiproduktion, och då inte bara mellan vindkraftsprojekt, utan att kumulativ påverkan från olika påverkansfaktorer som till exempel vindkraftsetablering, fiske, fartygstrafik, övergödning och miljögiftsbelastning. Då kunskaperna om kumulativ påverkan fortfarande är relativt bristfälliga vill vi återigen understryka vikten av att använda försiktighetsprincipen	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
121.4	Naturskyddsföreningen	Vi ifrågasätter därför starkt utpekandet av energiområden inom skyddade områden i förslaget, till exempel V360 i Natura 2000-området Bratten, Ö255 i Natura 2000-området Hoburgs bank och Midsjöbankarna samt området B149 på Finngrunden. Dessutom anser vi att utpekandet av Ö248 Södra Midsjöbanken som generell användning med särskild hänsyn till höga naturvärden bör ändras till Natur som huvudsaklig användning. Södra Midsjöbanken ingick år 2016 i Länsstyrelsens förslag i utpekandet av det som idag är området Hoburgs bank och Midsjöbankarna, baserat på att det är en viktig övervintringsplats för sjöfågel och dessutom som en del av kärnområdet för den akut hotade Östersjötumlaren. Södra Midsjöbanken bör därför ha användningen Natur i havsplanerna och införlivas i Natura 2000-området Hoburgs bank och Midsjöbankarna.	Synpunkten noteras. Område Ö255 har tagits bort i granskningsförslaget. Ö248 kvarstår med särskild hänsyn till höga naturvärden pga av att HaV valt att inte redovisa föreslagna områdesskydd som användning natur. HaV utesluter inte att det kan vara möjligt med etablering av vindkraft i V360. Sett till regeringsuppdragets målbild kvarstår delar av området i granskningen. Slutlig bedömning av lämplighet sett till bevarandevärdena görs först vid en närmare projektering och prövning enligt Natura-2000 lagstiftningen. Området anges som utredningsområde efter som sk. Natura-2000 tillstånd krävs för etablering av vindkraft. Ytan för område V360 har reducerats spå grund av påverkan på yrkesfiske. Område B149 kvarstår med större yta (eftersom samrådets B158 inte redovisas som energiutvinningsområde i granskningsförslaget).

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
131.01	Naturvårdsverket	De förslag till ändrade havsplaner som nu är på samråd behöver utvecklas så att det tydligare går att utläsa vad som utgör själva huvudförslaget. Så som de föreslagna och alternativa energiområdena nu presenteras finns det en stor mängd tänkbara alternativkombinationer med olika konsekvenser för olika intressen. Det är viktigt att den fortsatta processen genererar ett planförslag med alternativ som gör det möjligt att i högre grad beakta kumulativa effekter vid prioriteringen av energiområden. Av detta följer att konsekvensbeskrivningen och beskrivningen av planens samlade måluppfyllelse och konsekvenser behöver analyseras och uppdateras utifrån de nya planförslag som framkommer under processen,	Alternativa energiutvinningsområden användes i samrådet för att inhämta information om flera möjliga områden för energi och för att belysa olika konsekvenser. I granskningsförslaget anges användning energiutvinning för de områden där energi bedöms vara den mest lämpliga användningen. Utredningsområde energiutvinning anges för områden där det finns ett större behov av att utreda specifika frågor.
131.02	Naturvårdsverket	Det är viktigt att det av planförslaget som presenteras inför granskningen tydligare går att utläsa i vilken omfattning konsekvensbeskrivningen har påverkat och integrerats i planen. I konsekvensbeskrivningen gällande flera föreslagna och alternativa energiområden konstateras stor negativ påverkan på såväl rekreation som naturvärden. Det framgår dock inte hur bedömningen av konsekvenserna har påverkat planförslaget eller om den hänsynen kommer tas i granskningsskedet. En större transparens gällande motiven till varför föreslagna och alternativa områden valts behöver fogas till planen,	Synpunkterna noteras. Text om motivering har utvecklats i granskningsförslaget.
131.03	Naturvårdsverket	I arbetet med det s.k. steg 1-uppdraget bedömde Naturvårdverket att 43 av de 53 föreslagna områdena i Energimyndighetens samlade redovisning i sin helhet eller i delar kunde ingå i det planeringsunderlag som utgjorde leveransen av uppdragets första steg. Naturvårdsverket anser att samexistens mellan mer förnybar elproduktion och andra hänsyn även fortsatt utgör en utgångspunkt för arbetet, men att det i första hand är bland dessa 43 områden som möjligheterna bör sökas. Samtidigt kan olika grader av hänsyn och anpassningar vara nödvändiga även inom dessa för att samexistens med vindkraft ska bedömas möjlig.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
131.04	Naturvårdsverket	I de fall tekniker för driftsreglering anges för att mildra negativ påverkan och möjliggöra samexistens mellan vindkraft och fåglar bör noteras att dessa tekniker inte testats och verifierats i någon större omfattning i dagsläget. I vilken mån driftsreglering är tillräckligt är en fråga att utreda närmare innan användningen låses i planen samt att följa upp i samband med att fler anläggningar till havs tas i drift både i Sverige och i länder med liknande förutsättningar. Den mest effektiva skyddsåtgärden för fåglar och fladdermöss är att undanta särskilt känsliga områden i ett tidigt planeringsskede. Utgångspunkten i nuläget behöver därför vara att särskilt känsliga områden med höga fågel- och fladdermusvärden så långt som möjligt undantas som områden för energiutvinning. Därigenom bidrar planerna till en ökad förutsägbarhet.	Synpunkten noteras.
131.05	Naturvårdsverket	Det kan konstateras att en svårighet i såväl tidigare nämnda regeringsuppdrag (steg 1-uppdraget) som nu i samband med samrådsversionens olika förslagsområden för energi är att ge en samlad bedömning av möjligheterna till samexistens mellan energi och natur- och friluftslivsvärden. Förslagsområdena omfattar ofta stora ytor med en grov avgränsning och med olika tidshorisont för nyttjade. Naturvärdena kan naturligt skifta inom olika delar av ett sådant stort område varför det är svår att ge en entydig bedömning som gäller området som helhet. Naturvårdsverket har, utifrån den metod som användes i uppdragets steg 1, försökt genomföra en sådan schablonmässig bedömning, men samtidigt i text beskrivit på ett mer nyanserat sätt hur förutsättningarna för samexistens ser ut och skiljer sig åt inom olika delar av områdena. Dessa variationer inom områden har inte alltid kunnat tydliggöras i de schematiska kartskikt som utgjort redovisning och underlag i arbetet. Vi vill därför lyfta fram vikten av att i det fortsatta arbetet utgå från de mer utförliga bedömningar som tidigare redovisats och som visar på variationen av värden och konfliktgrad inom de föreslagna såväl som alternativa områdena. En möjlig väg för att hitta fler områden för samexistens kan vara att bryta upp stora ytor i flera mindre delområden. Därigenom borde det tydligare framgå var konflikterna kan förväntas bli störst och var det är mer framkomligt att söka samexistens.	Synpunkten noteras. Förslagen tar i huvudsak sin utgångspunkt i steg-1 uppdraget.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
131.06	Naturvårdsverket	Planen och konsekvensbeskrivningen behöver enligt Naturvårdsverkets bedömning tydligare ta sin utgångspunkt i regeringsuppdragets steg 1 – att redovisa områden för energiutvinning som kan motsvara 120 TWh årlig elproduktion. Det innebär att något av planförslagen behöver utgå ifrån och beskriva konsekvenserna av en utbyggnad fram till år 2040 motsvarande 120 TWh årlig elproduktion. Skulle det visa sig svårt att få till stånd en sådan utbyggnad utifrån ett samexistensperspektiv behöver detta tydligt beskrivas tillsammans med förslag på vilka insatser och åtgärder som skulle kunna bidra till att mildra de negativa effekterna och öka möjligheterna att få till stånd en sådan utbyggnad på längre sikt, till exempel i samband med kommande revideringar av havsplanerna.	Synpunkten noteras. Resonemang kring förslagens innebörd sett till bland annat måluppfyllnad finns i granskningsförslagets del 6.
131.07	Naturvårdsverket	Planförslaget behöver förtydligas och konsekvensbedömningens alternativredovisning behöver utvecklas för att möjliggöra en bedömning av planalternativens konsekvenser och uppfylla de krav på tydlig alternativredovisning som ställs i 6 kap. miljöbalken. Det kan tydliggöras, gärna i bilder/kartor för de olika havsområdena, hur de olika alternativen nuläge, nollalternativ och planalternativ 1 resp. 2 i konsekvensbeskrivningen förhåller sig till varandra. En tydligare redovisning av de energiområden som ingår i gällande havsplan men inte är en del av nuläget skulle underlätta bedömningen av de kumulativa effekterna av tillkommande områden i alternativ 1 resp. 2. Detta krävs då det görs en hänvisning i samrådsunderlaget till befintlig havsplan när det gäller tidigare bedömningar av miljöeffekter.	HaV gör en tydligare redovisning av planalternativ i granskningsversionen av konsekvensbeskrivningen.
1310.8	Naturvårdsverket	Naturvårdsverket är ansvarig myndighet för att lämna och ta emot underrättelser	1310.8

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
131.09	Naturvårdsverket	I det fortsatta arbetet med miljöbedömningen behöver det tydligt framgå hur kumulativa effekter på natur- och friluftslivsvärden beaktats. Av konsekvensbeskrivningen måste det framgå vilka kumulativa effekter som genomförandet av den föreslagna planen kan antas medföra. Kumulativa effekter kan också sträcka sig utanför planområdet – exempelvis påverkas våra områden av planering i andra länders havsplaner och vice versa. Se yttrande för mer information.	Synpunkten noteras. Konsekvensbeskrivningen redovisar en kumulativ bedömning.
131.10	Naturvårdsverket	Naturvårdsverket hemställde i juni 2023 om att regeringen ska fatta beslut om utpekande av nya områden enligt fågeldirektivet och ändringar i befintliga områden enligt art- och habitatdirektivet och fågeldirektivet i marin miljö. Konsekvenserna av ett sådant beslut och av tillkommande områdesskydd på längre sikt behöver analyseras och tas om hand inom havsplaneprocessen. Planförslaget kan behöva omarbetas om regeringen fattar beslut innan planen ska beslutas. Fattas beslut efter att planen antagits kan det var bra om det av planen framgår var dessa presumtiva områden finns. Ett sätt vore att använda beteckningen N (utr) på motsvarande sätt som E (utr), alltså där värden har identifierats men där den slutliga bedömningen av vilken användning som ska prioriteras i planen ännu inte fattats.	Synpunkten noteras. HaV har strävat efter förenkling i redovisningen av områden och begränsat användningen av begreppet utredningsområde i granskningsförslaget. Grunden för användning natur (N) kvarstår därför i granskningsförslaget. Oavsett redovisning i havsplanen gäller beslut om inrättande av områdesskydd, exempelvis Natura 2000-områden.

131.11	Naturvårdsverket	Naturvårdsverket ser positivt på att planförslaget i ökad omfattning anger områden som kräver särskild hänsyn till höga naturvärden (lilla n). Detta är en nödvändighet i och med det stora antalet föreslagna och alternativa energiområden i känsliga lägen som ingår i planförslaget. Vår bedömning är att det fortfarande finns kvar ett antal föreslagna energiområden där det är tveksamt om särskild hänsyn, till exempel genom villkor om stoppreglering eller längre avstånd mellan verk, är tillräckligt för att naturvärden inte ska komma till skada på ett otillåtet sätt vid en storskalig etablering av vindkraft inom dessa områden. Det gäller både i relation till rast och övervintringsområden som frekventeras av särskilt störningskänsliga arter. Det gäller även områden som ligger inom eller i nära anslutning till omfattande flyttningskorridorer, där flera arter är rödlistade och flyttstråken i något fall även utgör den huvudsakliga flyttvägen för den samlade världspopulationen av arten. Detta gäller i första hand följande betydande flyttfågelstråk och övervintringsområden: • stråket från Skagen mot Bohuskusten, • stråket vid Anholt och övervintrings-, rast- och häckningsområden inom klustret av områden i Kattegatt, • det breda stråket mellan Skånes sydkust och norra Tyskland, • det breda stråket över södra och mellersta Östersjön mot häckningsområden i Finland och nordvästra Ryssland, • stråket som går över Finngrunden, • samt stråket över Norra Kvarken norr om Holmöarna. Utöver dessa flyttstråk som korsar havsplaneområdena tillkommer förflyttningarna som sker längs kusterna. De flesta områden som träffas av dessa stråk har i planförslaget försetts med beteckningen ”lilla n”, alltså ”särskild hänsyn till höga naturvärden”. Det finns dock ett antal områden som i samrådsversionen saknar denna beteckning och som därmed borde kompletteras med lilla n, särskild hänsyn till höganaturvärden utifrån att de, i sin helhet eller i delar, antingen ligger inom kända omfattande flyttfågelstråk eller i närheten av områden där sjöfågel känsliga förstörning uppehåller sig.	Områden med energiutvinning som överlappar med sträck för migrerande fågel anges med särskild hänsyn till höga naturvärden. Där det behövs mer kunskap och underlag anges områdena som utredningsområden.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
131.12	Naturvårdsverket	Det är positivt att planförslaget innehåller fler områden angivna för användningen ”natur” (N) eller med beteckningen ”särskild hänsyn till höganaturvärden” (n), men vägledningen gällande innebörden av ”lilla n” behöver tydliggöras för att öka planens användbarhet för efterföljande prövning. Som höga naturvärden anges i flera områden generella begrepp såsom ”fågelområde”, ”däggdjursområde” eller ”fladdermusområde”. För en ökad transparens och användbarhet bör dessa begrepp kompletteras och preciseras där så är möjligt. Det kan till exempel innebära en precisering i form av ”fortplantingsområde för säl”, ”flyttfågelstråk för rovfåglar/sjöfåglar”, ”övervintringsområde för sjöfågel”eller ”område för kust-/skärgårdshäckande fåglar”. Där så är möjligt kan även specifika arter med stor förekomst och/eller betydande störningskänslighet omnämnas. Detta skulle öka planens användbarhet som underlag för efterföljande prövning och som underlag för att bedöma vilka underökningar som kan behöva utföras och vilka olika skyddssystem som kan komma att bli nödvändiga. Underlag för en sådan precisering kan hämtas från bedömningsunderlaget från steg 1-uppdraget. Naturvårdsverket kan också bistå i arbetet med att förtydliga vägledningen inom vårt ansvarsområde.	HaV kommer att se över hur de mer precisa värden kan redovisas.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
131.13	Naturvårdsverket	Behov av ytterligare analys gällande energiområdenas påverkan på friluftslivets intressen hänskjuts i planen till lokal och regional nivå. Här behöver likvärdiga underlag och angreppssätt eftersträvas för möjlighet till likvärdiga bedömningar inom olika havsområden. I konsekvensbeskrivningen konstateras att faktaunderlag om vindkraftens effekter på kulturmiljö, friluftsliv och rekreation behöver kompletteras, exempelvis gällande betydelse för regional utveckling, samt eventuella ekonomiska följdeffekter för exempelvis besöksnäringen. I november publicerades en rapport om det ekonomiska värdet av friluftslivet (och turism som inkluderar friluftsliv). Rapporten beskriver bland annat att det ekonomiska värdet är av betydelse för regional utveckling och utveckling av turismnäringen, men värdet av upplevelser för närboende behöver också beaktas eftersom många väljer bostadsort utifrån tillgång till attraktiv natur. En fråga av betydelse för friluftslivets upplevelsevärden är påverkan från hinderbelysning vid kustnära etableringar. Här kan utvecklade metoder för visualisering och bedömning av påverkan på landskap och upplevelsevärden underlätta bedömningen av möjlighet till samexistens. Teknikutveckling och utveckling av regelverk kan också bidra till att möjliggöra fler områden framöver.	HaV har tagit del av underlaget. Granskningsförslaget utvecklas utifrån nytt regionalt underlag om kulturmiljö. Visualiseringar av exempel på vindkraftsetableringar har tagits fram som underlag för att bedöma påverkan på landskapsbild med bäring på kultur- och friluftslivsvärden. HaV bedömer dock att det finns fortsatt behov av ett samlat planeringsunderlag för friluftsliv som återger hur användning av havet samverkar med lokala och regionala värden och vilken betydelse dessa har i den nationella havsplaneringen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
131.14	Naturvårdsverket	De delar av konsekvensbeskrivningen som hanterar klimat bör, utöver klimatpåverkan i form av utsläppsminskande effekter av planförslaget, även inkludera en beskrivning av planens klimateffekter det vill säga både utsläppsminskning och anpassning. Frågan kring klimatförändringens påverkan på naturmiljön och ekosystem diskuteras nu enbart i nollalternativet. Samtidigt är det också rimligt att anta att klimatförändringen kommer få betydelse för hur utpekade områden kommer påverkas över tid, inte minst som en kumulativeffekt på andra påverkansfaktorer på marin naturmiljö och fågelliv. Forskning visar redan idag på förskjutningar i både häckningstider och utbredningsmönsterför många fågelarter. Arter kan därför ha behov att existera i nya områden, vilket planen behöver ta höjd för på lång sikt.	HaV ser över underlagen och beskrivningen inför slutversionen som lämnas till regeringen i december 2024.
131.15	Naturvårdsverket	Naturvårdsverket anser att klimatrefugier bör anges även i Västerhavet på motsvarande sätt som i Bottniska viken och Östersjön för att inte riskera att olämpliga exploateringar ska ske inom de viktigaste tillflyktsområdena för arter vid ett framtida förändrat klimat. Detta bör kunna ske även om det idag saknas studier och kunskap på detta område gällande Västerhavet. En utgångspunkt i bedömningen kan vara att åtminstone de områden som i planen för Västerhavet pekats ut som värdefulla naturområden också bör skyddas ur klimatanpassningssynpunkt. Forskning visar att skyddade områden med hög biologisk mångfald blir viktiga tillflyktsorter för arter i framtiden samt att höga biologiska värden i sig utgör en skyddande faktor, en buffert, för miljön mot klimatförändringar.	HaV instämmer i att underlag för identifiering av klimattillflykter även i Västerhavet. HaV har tyvärr inte kunnat prioritera en sådan kunskapsinhämtning i den pågående planeringsprocessen.
143.02	Nej tack till vindkraft, Sjollen	Föreningen saknar utredning av flera aspekter i konsekvensbedömningen för område Ö298. Se yttrande för mer information.	Område Ö298 med användning energiutvinning har vägts bort i sin helhet. Allmänt intresse av väsentlig betydelse för naturvård ges företräde framför allmänt intresse av väsentlig betydelse för vindbruk. I området planeras ett områdesskydd.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
143.03	Nej tack till vindkraft, Sjollen	I myndighetens Konsekvensbeskrivning saknas analyser avseende miljöpåverkan från utsläpp av miljöskadliga ämnen såsom tex mikroplatser och olja från vindkraftverken. Detta är en viktig faktor som ska utredas av myndigheten då det kan få förödande effekter för miljön, människan, fiskar, fåglar, fladdermöss och däggdjur. Det har tex kommit mer och mer rapporter om att rotorbladen släpper ifrån sig Bisfenoler ochPFAS. Ett vindkraftverk innehåller tusentals liter hydraulolja, glykol, växellådsolja mm. Det finns stora risker för oljeläckage i havet, dels vid nödvändiga oljebyten, dels vid haverier eller brand. Vidare ska utredas hur en eventuell olycka har för påverkan och följdeffekter på såväl miljön, djur och människor,	Det pågår forskning för att utreda detta närmare. De studier som hittills gjorts har inte kunnat påvisa att vindkraftverk är en förhållandevis stor spridningskälla till PFAS, Bisfenol A eller mikroplaster. Vetenskapliga referenser återfinns i konsekvensbeskrivningen.
143.04	Nej tack till vindkraft, Sjollen	Konsekvensbeskrivningen saknar även en analys avseende påverkan på flyg. Även detta är en viktig faktor som ska utredas av Myndighete,n	Flyg hanteras inte i granskningsversionen. Havsplanen har som ambition att inkludera påverkan på flyg i slutversionen.
143.05	Nej tack till vindkraft, Sjollen	Det ska utredas hur havsströmmar, salthalt och temperatur – både vid havsytan och vid,havsbotten – påverkas av havsbaserad vindkraft,	SMHI genomför för närvarande ett projekt för att analysera hydrologisk påverkan.
143.06	Nej tack till vindkraft, Sjollen	Försiktighetsprincipen enligt Miljöbalken ska tillämpas genomgående.	Synpunkten noteras. Förslaget har utarbetats med hänsyn till miljöeffekter.
143.01	Nej tack till vindkraft, Sjollen	Föreningen redogör för synpunkter om varför etablering är olämplig från ekologiskt, hälsomässigt och klimatperspektiv som sammanfattas "Sammantaget vad gäller alla negativa konsekvenser och kumulativa effekter i Öresund, och i sin förlängning Östersjön, avseende en vindkraftsetablering i Öresund/områdeÖ298 är det inte försvarbart att etablera en vindkraftsindustri vid område Ö298 jämfört med den energiutvinning som tros genereras av en vindkraftspark vid nyss nämnda område, varför Myndighetens förslag avseende område Ö298 ska tas bort",	Synpunkten noteras. Område Ö298 med användning energiutvinning har vägts bort i sin helhet. Allmänt intresse av väsentlig betydelse för naturvård ges företräde framför allmänt intresse av väsentlig betydelse för vindbruk. I området planeras ett områdesskydd.
098.01	Nordanstigs kommun	Nordanstigs kommun ställer sig positiva till den planerade utökningen av havsplanerna i syfte att utöka energiproduktionen då det sannolikt är den produktionsåtgärd som behövs och den som minst påverkar klimatet och miljön. Behovet av mer elenergi ökar för var dag och om inte andra, mycket mer klimatpåverkande energiproducenter ska nyttjas så är det dessutom brådskande.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
098.02	Nordanstigs kommun	Trots att tiden är knapp så måste påverkan på människor, flora och fauna utredas fördjupat men att det i dagsläget inte kan ses så stor påverkan för Nordanstigs medborgare och näringsliv.	Synpunkten noteras. I konsekvensbeskrivningen redovisas en bedömning av effekterna av planförslaget.
098.03	Nordanstigs kommun	Områden som ligger långt ifrån land bör prioriteras då det sammanfattningsvis har minst påverkan för djurlivet och människor.	HaV menar att havsplanerna behöver peka ut en blandning av områden för att kunna möjliggöra för en utbyggnad på både kortare och längre sikt.
098.04	Nordanstigs kommun	Den kumulativa påverkan från andra närliggande områden bör utredas i sin helhet och redovisas.	HaV har utvecklat konsekvensbeskrivningen i granskningsförslaget för att bättre fånga kumulativa effekter.
098.05	Nordanstigs kommun	Sjöfartsintressen och isbildning i farleder bör utredas mer.	HaV delat uppfattningen att mer utredning om isbildning och sjöfart behövs.
098.06	Nordanstigs kommun	Ta hänsyn till områden med särskilt skyddsvärde genom hela processen.	Synpunkten noteras.
051.01	Nordic Offshore Wind AB	Område V361 finns med som utpekat utredningsområde för energi i gällande havsplan, men med större utbredning. Den föreslagna minskningen saknar bärande motiv. Den utbredning som finns i gällande havsplan anser vi vara väl avvägd mot samtliga motstående intressen och samexistens mellan de olika intressena bedöms vara fullt möjlig. Den föreslagna förändringen innebär en avsevärd minskning av en möjlig energiproduktion i på gränsen i elprisområde SE03-04, där varje effekttillskott är oerhört viktigt. Vi konstaterar att det område som nu är föreslaget harmoniserar helt med det nu tillståndsgivna projektet Galene. OX2 har av helt interna strategiska skäl inte intresse av att utveckla vindkraftparker i kommunalt vatten (territorialhavet). Det vore fel att inte se på områdets potential som helhet och det är olyckligt att avgränsa området på grund av administrativa gränser och inte av fysiska förhållanden och möjligheter. Nordic Offshore Wind har genomfört myndighetssamråd för det nu gällande området Ef V361.	När det gäller område EV06 som Energimyndigheten redovisade i regeringsuppdragets första steg i rapporten *Förslag på lämpliga energiutvinningsområden för havsplanerna* inkluderar planförslaget inte den del som ligger i territorialhavet på grund av samlad påverkan på yrkesfisket.
063.01	Norrtälje kommun	Samhällsbyggnadskontoret är positiv till att området som utgör riksintresse för energiproduktion vid Svenska Björn inte pekas ut för energiutvinning, på grund av områdets naturvärden och försvarsintresset, och anser det lämpligt att utreda vidare de föreslagna områdena längre ut till havs.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
063.02	Norrtälje kommun	Havs- och vattenmyndigheten bör förtydliga inför granskning, om områdena pekas ut för energiutvinning, vilka aspekter inom respektive område som särskilt behöver analyseras samt vilka krav på utredningar som kan bli aktuella inom respektive område.	Planen uttrycker nu tydligare varför ett område är ett utredningsområde.
063.03	Norrtälje kommun	Norrtälje kommun bedömer att havsbaserad vindkraft kan få en visuell påverkan på de yttersta delarna av skärgården. Fotomontage i avgränsningssamråd för MKB i ärendet Baltic Offshore Delta (överlappar delvis med Ö216 och Ö218) visade att vindkraftverk, beroende på deras höjd och väderförhållanden, skulle synas relativt väl från Svenska Högarna. Synintrycket av vindkraftverk, deras blinkande ljus och potentiella störande effekt kan vara svårt att bedöma. I detta skede anser samhällsbyggnadskontoret att det är svårt att bedöma hur stor påverkan blir. Norrtälje kommun ser det dock som positivt att områdena utreds vidare i havsplaneringsprocessen (Ö216, Ö218).	Synpunkten noteras.
063.04	Norrtälje kommun	I havsplanen för Östersjön pekas 24 områden ut för energiutvinning, varav 22 är utredningsområden och av dessa 13 alternativa utredningsområden. Norrtälje kommun anser över lag att utpekande av så pass många alternativa utredningsområden för energiproduktion medför en otydlighet inför kommande planering. Norrtälje kommun anser att det vore lämpligt om Försvarsmakten och Havs- och vattenmyndigheten (HaV) kunde ge tydligare vägledning avseende vilka områden som kan bli aktuella. Inför havsplanernas granskningsskede finns mindre möjligheter för kommunen att påverka. Det hade varit lämpligt att ge tydligare vägledning redan i samrådsskedet. Om det efter granskning införs helt nya områden för energiutvinning med en stor påverkan på kommunen bör samrådet tas om.	Synpunkten noteras. HaV har inte information om totalförsvarets intressen som inte är öppna. Därför har endast begränsad hänsyn kunnat tas till intresset i förslagen till havsplaner.
063.05	Norrtälje kommun	Samhällsbyggnadskontoret anser att relevanta konsekvenser har pekats ut i konsekvensbeskrivningen.	Synpunkten noteras.
063.06	Norrtälje kommun	Ett omfattande utredningsbehov föreligger vid fortsatt planering och genomförande i utpekade energiområden. Vid eventuell fortsatt planering i område Ö216 och Ö218 kommer kommunen behöva medverka för att ta ställning till eventuell påverkan på Norrtälje kommuns intressen.	Synpunkten noteras. Ö218 ha tagits bort för att minska påverkan på pelagiskt fiske.
063.07	Norrtälje kommun	Norrtälje kommun anser att det vore bra om kommungränser kunde redovisas i den digitala kartan, för att underlätta bedömning av eventuell påverkan.	Kommungränserna visas i digital karta.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
004.01	Nyköpings kommun	Positiva till energiområden i territorrialhav och EEZ, Nyköpings kommun ser det som angeläget att utbyggnaden av vindkraft kan komma till stånd även inom kommunens elområde. Kommunen ser därför positivt på att flera områden bedöms som möjliga i ekonomiska zonen utanför kommunens kust och står bakom dessa. Dessa kan påverka kommunen när det gäller lösningar för lagring och distribution. Kommunen vill, trots att det inte är en del av havsplanerna, påpeka vikten av att tidig dialog kring dessa frågor måste ske med berörda kommuner för att snabba på processerna.	Synpunkten noteras.
148.01	Nynäshamns kommun	Det stora antalet utredningsområden ställer höga krav på tydlighet kring vilken prioritering som finns mellan de olika områdena, vilka frågor som kvarstår att utreda och på vilka grunder områdena har pekats ut. Förvaltningen anser därför att HaV, baserat på inkomna synpunkter i detta remissförfarande, behöver komplettera underlaget med en prioritering av de områden som bedöms ha högst genomförbarhet till granskningshandlingen.	Granskningsförslaget har begränsat antal utredningsområden i granskningsförslaget.
148.02	Nynäshamns kommun	Till granskningshandlingen önskar förvaltningen även att kartunderlaget kompletteras med de vindkraftsområden till havs som finns redan idag, både i Sverige och i angränsande länder. Detta ger en bättre helhetsbild av planens potentiella konsekvenser och eventuella kumulativa effekter.	Befintliga svenska vindkraftparker ingår i planens redovisning av områden för energiutvinning. HaV ser över möjlighet till karta med grannländers befintliga vindkraftsparker till det slutliga förslaget som redovisas till regeringen.
148.03	Nynäshamns kommun	För att ge en bättre förståelse av planens potentiella visuella påverkan ser förvaltningen dock att planförslaget bör kompletteras med indikationer på respektive områdes synbarhet från land och öar.	HaV har i arbetet med granskningsförslaget kompletterat konsekvensbeskrivningen med en siktanalys samt visualiseringsexempel av en havsbaserad vindkraftpark, som visualiseras utefter olika avstånd.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
148.04	Nynäshamns kommun	Förvaltningen anser att det skulle ha varit att föredra om HaV samrått förslaget med Försvarsmakten innan remissförfarandet genomfördes. Det hade kunnat minska osäkerheterna om genomförbarheten av flera av de föreslagna utredningsområdena för energiutvinning i Östersjön. Behovet av att utreda hur energietablering och försvaret kan samexistera i Östersjön kvarstår och behöver klargöras innan beslut tas om nya havsplaner.	Försvarsmakten har analyserat cirka 40 energiområden från samrådsförslaget, med slutsatsen att en viss utbyggnad kan ske utan att medföra skada för Försvarsmaktens funktioner, under förutsättning att det sker på rätt plats och under rätt förutsättningar. Havsplaneringen har i nuvarande process inte givits möjlighet att använda detta underlag för att bedöma mest lämplig användning i havsplanerna, då det riskerar att avslöja uppgifter som kan medföra betydande men för totalförsvaret eller i annat fall för rikets säkerhet. Försvarsmaktens riksintresseanspråk och områden av betydelse utgörs dels av ytor som redovisas öppet, dels av riksintresseanspråk som av sekretesskäl inte kan redovisas öppet.
148.06	Nynäshamns kommun	Förvaltningen välkomnar att HaV har pekat ut fler områden där naturvärden ska visas särskild hänsyn (användning ”n” i plankartan) i jämförelse med nu gällande havsplaner. Vidare är förvaltningens bedömning att HaV har tagit god hänsyn till olika naturvärden, särskilt fågel och tumlare, vid utpekandet av områden för energiutvinning.	Synpunkten noteras.
148.07	Nynäshamns kommun	Vad gäller de alternativa utredningsområdena för energiutvinning som presenteras bedömer förvaltningen att områdena Ö286, Ö205 och Ö216 kan vara lämpliga att undersöka vidare. Däremot anser inte förvaltningen att områdena mellan Öland och Gotland (Ö273, Ö501 samt Ö277) ska pekas ut som områden för energiutvinning. Dessa områden har många olika störningskänsliga naturvärden kopplade till sig så som tumlare, knubbsäl, övervintring fågel och flyttfågelsträck.	Synpunkten noteras. Samtliga områden finns med i granskningsförslaget. Område Ö273 (som även inkluderar Ö501 i granskningsförslaget) och Ö277 anges som utredningsområde med anledning av migrerande fågel.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
148.5	Nynäshamns kommun	Nynäshamns kan vara en strategisk plats för landanslutning. Förvaltningen konstaterar mot bakgrund av detta, att etablering av havsbaserad vindkraft inom de utpekade utredningsområdena ändå kan komma att få en direkt påverkan på kommunen när vindparkerna ska landanslutas. Förvaltningen vill därför påtala vikten av samverkan med kommunen i dessa frågor.	Synpunkten noteras.
042.02	Orust kommun	Kommunen anser att planförslaget behöver förtydligas genom en analys av effekten på landskapsbilden på en lämplig nivå avseende mängd verk, höjder, påverkan genom ljus, avstånd till land osv. Visualiseringar som tydligt visar hur det kommer att se ut och fungera krävs för att det ska vara möjligt att bedöma förslagets effekter. Kommunen kan inte ta ställning till förslaget, förrän konsekvensbedömda visualiseringar finns framme.	HaV har i arbetet med granskningsförslaget kompletterat konsekvensbeskrivningen med en siktanalys samt visualiseringsexempel av en havsbaserad vindkraftpark, som visualiseras utefter olika avstånd.
042.03	Orust kommun	Kommunen anser att planförslaget behöver förtydligas genom fördjupade diskussioner med berörda kommuner som genom sin lokalkännedom också kan ge en bild av följderna – positiva och negativa – för det lokala näringslivet av en kraftig utbyggnad av havsbaserad vindkraft.	Synpunkten noteras.
042.03	Orust kommun	Kommunen anser att planförslaget behöver förtydligas genom fördjupade diskussioner med berörda kommuner som genom sin lokalkännedom bättre kan ge en bild av de värden som riskerar att gå förlorade vid en kraftig utbyggnad av havsbaserad vindkraft, däribland kulturmiljövärden.	Synpunkten noteras. Tidplanen medger inte fördjupad dialog med samtliga 65 kommuner. I ett regleringsbrevsuppdrag ha länsstyrelsen tagit fram ett samlar fördjupat underlag om kulturmiljövärden utmed kusten som kan komma att påverkas vid en etablering av vindkraft.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
042.04	Orust kommun	Kommunen anser att planförslaget behöver förtydligas genom fördjupade diskussioner med Försvarsmakten. Planförslaget är i stor utsträckning anpassat till att det finns stora osäkerheter kring dess påverkan på Försvarsmaktens intressen. Flera områden är klassade som utbredningsområde för energiutvinning, mot bakgrund av att Försvarsmakten inte kan ge besked om vilken påverkan förslaget ger på deras intressen. Dessa osäkerhetsfaktorer behöver klargöras och tydliggöras i planhandlingen för att kommunen ska kunna bedöma förslaget.	Försvarsmakten har analyserat cirka 40 energiområden från samrådsförslaget, med slutsatsen att en viss utbyggnad kan ske utan att medföra skada för Försvarsmaktens funktioner, under förutsättning att det sker på rätt plats och under rätt förutsättningar. Havsplaneringen har i nuvarande process inte givits möjlighet att använda detta underlag för att bedöma mest lämplig användning i havsplanerna, då det riskerar att avslöja uppgifter som kan medföra betydande men för totalförsvaret eller i annat fall för rikets säkerhet. Försvarsmaktens riksintresseanspråk och områden av betydelse utgörs dels av ytor som redovisas öppet, dels av riksintresseanspråk som av sekretesskäl inte kan redovisas öppet.
042.05	Orust kommun	Om Havsplanen ska få den vägledande funktion som är syftet så menar vi att den behöver fördjupas. Utredningsuppdrag och ansökningar som sker parallellt med arbetet med Havsplanen behöver väntas in så att osäkra faktorer som identifieras i processen klargörs och vid behov leder till anpassningar av planförslaget.	HaV ska redovisa till regeringen senast den siste december 2024.
042.06	Orust kommun	Kommunen ser behov av utredningar avseende effekter på kulturmiljöer. Längst västkusten finns omfattande kulturmiljöer, visuell påverkan har en negativ inverkan på kulturmiljöerna. Här krävs ett fördjupat kunskapsunderlag för att förstå i vilken mån en opåverkad horisont är viktig för kulturmiljöns värden.	I granskningsförslaget finns en redovisning av värdeområden för kulturmiljö i förhållande till förslagna områden för energiutvinning. Redovisningen av värdeområden baseras på länsstyrelsernas rapport Planeringsunderlag för marina kulturmiljövärden i den nationella havsplaneringen - Nationell sammanställning av regleringsbrevsuppdrag RB2021:3B4.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
042.07	Orust kommun	Visuell påverkan har också effekter på förutsättningar för friluftsliv och rekreation, påverkan genom aspekter såsom avstånd till land och områdets omfattning. Detta behöver utredas vidare.	Konsekvensbeskrivningen innefattar avstånd till land och områdets omfattning i form av viktning av buffrar, där energiområdena ges en bedömning av dess påverkan på friluftslivet.
042.08	Orust kommun	Påverkan på fiskenäringen i sin helhet behöver utredas vidare.	Konsekvensbeskrivningen har utvecklats när det gäller påverkan på yrkesfiske.
042.09	Orust kommun	Osäkerheter kring påverkan på djurlivet såsom, långtidseffekter av konstant buller, påverkan på luft-, vattenströmmar och därigenom skiktning samt påverkan av fågelstråk behöver utredas vidare.	HaV följer kunskapsutvecklingen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
042.1	Orust kommun	Orust kommun anser att Havsplanens fokus på att finna nya områden lämpliga för havsbaserad vindkraft är bra. Sverige har stora möjligheter att bli mer självförsörjande på el och Västerhavet är i den meningen gynnsamt. Vi ställer oss dock skeptiska till att ett så pass litet hav som Västerhavet med omfattande konkurrerande värden pekas ut för en så pass hög andel av tillkommande elproduktion. Om samtliga områden skulle bli verklighet kommer det att kraftigt skada möjligheterna till yrkesfisket, det skulle påverka den marina miljön för djurlivet på ett otillfredsställande sätt och det skulle skada natur-, kultur- och rekreationsvärden på ett sätt som är oacceptabelt. Vi menar att Havs- och Vattenmyndigheten tydligare behöver ta hänsyn till ovanstående värden i ett helhetsperspektiv. Orust kommun anser att utbyggnaden behöver planeras till en mer hållbar nivå med hänsyn till fler värden än de elförsörjningstekniska värdena.	Synpunkten noteras. Förslagen grundas i en samlad bedömning om den havsbaserade vindkraftens påverkan på andra intressen. I sammanhanget bör beaktas att det är först t vid tillståndsprövningen som det avgörs om etablering av vindkraft kan ske. Enligt regeringsuppdraget ska ändrade havsplaner ge ökade möjligheter till havsbaserad vindkraft motsvarande 90 TWh. Eftersom hela eller delar av ytor förväntas att falla bort vid projektering och i tillståndsprövning görs en överplanering (dvs den samlade ytan motsvarar mer än 90 TWh). Bortfall av en hel eller del av en yta kan bland annat bero på särskild hänsyntill totalförsvarets intressen, höga natur- eller kulturvården, säkerhetsavstånd till fartygsstråk att andra intressen ges företräde.
042.10	Orust kommun	Vidare vill vi också att frågan om anpassning av hinderbelysning eller behovsstyrd hinderbelysning belyses tydligare. Vi menar att detta skulle kunna minska de negativa effekterna på landskapsbilden. Om detta kräver att de nuvarande reglerna förändras avseende hinderbelysning behöver även detta redovisas i Havsplanen.	Synpunkten noteras. Frågan om behovsstyrd hindersbelysning hanteras utanför uppdraget.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
042.11	Orust kommun	Orust kommun anser att planprocessen är allt för forcerad vilket gör att samrådsunderlaget inte är tillräckligt precist. Det försvårar för kommun och andra berörda att lämna relevanta synpunkter. En bättre förankrad process i kombination en inbromsning i pågående ansökningar förlänger naturligtvis processen för utbyggnaden men skulle samtidigt öka acceptansen för ett kommande förslag och lugna opinionen mot en allt för storskalig utbyggnad. Om tidplanen för processen inte anpassas till de många kvarvarande frågeställningarna förordar Orust kommun att planen förses med tydliga riktlinjer för etappvis utbyggnad kopplat till krav på undersökningar av långtidseffekter som te x hur ett kontinuerligt buller påverkar marina däggdjur.	Synpunkten noteras. Tidplanen för inlämning till regeringen följer uppdraget HaV har övervägt en etappvis ansats utifrån flera aspekter. Nuvarande prövningssystem där så kallad öppen dörr tillämpas är inte anpassat för en etappvis prövning. Därför redovisas områden med mest lämplig användning utan tidsaspekt. Både de enskilda vindkraftsparkerna och den samlade påverkan behöver dock följas upp.
059.01	Oskarshamns kommun	På ett övergripande plan, och helt nödvändigt för den gröna omställningen, så anser Oskarshamns kommun att det är rätt att bejaka alla fossilfria energislag. Vindkraft är ett sådant och vindkraft bör företrädelsevis byggas i havet. Förslagen till energiområden samt alternativa energiområden som planförslaget pekat ut är relevanta och Oskarshamns kommun tycker att det blir konkret och förutsägbart när områden på detta sätt presenteras. Det är även bra att det finns en viss överkapacitet (möjlig installerad effekt) då projekt och exploatörer möter många utmaningar på väg till tillstånd och byggnation, inte minst då försvarets analyser ännu inte är klara för alla områdena. Alla initiativ blir alltså inte verklighet.	Synpunkten noteras.
059.02	Oskarshamns kommun	Det finns ett resonemang om att vindparkerna hindrar yrkesfisket, vilket tyder på att det ger positiva effekter för fiskpopulationerna i dessa områden. Här tycker Oskarshamns kommun att vindkraft normalt ska ges företräde framför yrkesfisket om detta ställs mot varandra. Det kan ge mer gynnsam status och hållbara bestånd för många av våra viktiga Östersjöfiskar och gynna ekosystemet.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
059.03	Oskarshamns kommun	Ansvar för anslutningar till elnätet måste tydliggöras. Energimyndigheten har påpekat att utredningar behöver genomföras gällande möjligheterna att ansluta till elnätet. Detta bör även ingå i havsplanerna och korridorer för ändamålet bör övervägas.	HaV bedömer att det inte är ändamålsenligt att redovisa förslag till landanslutningar i en havsplan på nationell nivå. Frågan hanteras i särskild ordning av Svenska kraftnät. Det kan även finns områden med vätgasproduktion som alternativ till landanslutning, vilka är svår att förutse idag.
059.04	Oskarshamns kommun	Myndigheten har på ett bra sätt fångat konsekvenser som behöver uppmärksammas miljökonsekvensbeskrivningen. Bra att resonemanget och utmaningarna med barriäreffekter och kumulativa effekter tas upp. Här är viktigt att det blir en samverkan mellan ländernas anspråk och planeringsunderlag. Då kan områden viktiga för både fågel, fisk och däggdjur belysas och säkras i ett större sammanhang.	Synpunkten noteras.
059.05	Oskarshamns kommun	Möjligen saknas en konsekvensbeskrivning kopplat till fiskvandringar och eventuell påverkan från överföringskablar. Elektromagnetisk strålning från elkablar kan påverka vissa arters vandringsbeteenden.	SLU har gjort en översiktlig studie om potentiell påverkan på vandrande lax.
059.06	Oskarshamns kommun	I den vind- och solenergiplan som kommunen nu tar fram studeras möjligheter för havsbaserad vindkraft i vattenområden som överlappar med havsplanerna. Kommunens vattenområde ingår i delområde med identitet Ö223 som har beteckning F(Försvarsändamål) som huvudanspråk. Här finns även anspråk för sjöfart och yrkesfiske. Havs- och vattenmyndigheten har inte pekat ut detta område för energi, men om kommunen pekar på vindkraft i detta område ska det underställas de behov som försvarsmakten och sjöfarten har, men kommunen anser att energi bör ställas före fiskets intressen.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
059.07	Oskarshamns kommun	Planeringsdokument är långsiktiga. De avser att lösa frågor i generationsperspektiv. Barn- och ungas perspektiv tas i allra högsta grad hänsyn till i förslag till ändrade havsplaner. Syftet med förändringarna är att skapa möjligheter till fossilfri energiutvinning för att möta klimatutmaningarna. Om konsekvenser för biologisk mångfald och ett fungerande ekosystem kan säkerställas så är konsekvenserna för barn- och unga av planförslaget positiva.	Synpunkten noteras.
080.00	Oxelösunds kommun	Oxelösunds skärgård har stora natur- och friluftsvärden vilket också uppmärksammas i havsplanen. Kommunen ser positivt på intentionen med den ändrade havsplanen att peka ytterligare områden för energiutvinning och att dessa områden ligger längre ut till havs och därmed har en begränsad påverkan på kommunens natur- och friluftsliv.	Synpunkten noteras.
010.01	Piteå kommun	1. För områden med generell användning avses i havsplanen områden där ingen särskild användning har företräde om inte annat anges. Det kan därför uppfattas som möjligt att även i dessa områden ansöka om tillstånd för energiutvinning även om de inte specifikt är utpekade för detta ändamål. Planen behöver tydliggöra på vilket sätt de olika versionerna om energiutvinning respektive generell användning skiljer sig åt vad gäller synen på storskalig vindkraftsetablering.	Vägledningen för generella områden förtydligas i planbeskrivningen. Havsplanen vägleder kring de områden som bedöms vara mest lämpade för energiutvinning genom användning energi. I områden med generell användningen är energi inte bedömd som den mest lämpliga användningen. I de fall andra användningar överlappar med generell användning är vägledningen att de användningarna ges prioritet i förvaltning, planering och tillståndsprövning. Användningarna elöverföring, friluftsliv, sandutvinning, sjöfart och yrkesfiske (samt utredningsområde) kan överlappa med generell användning.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
010.02	Piteå kommun	2. Besöksnäringen/turism och naturmiljön är en viktig del i Piteå kommun, planen behöver ytterligare beskriva de kumulativa effekterna där det på ett tydligt sätt framgår hur planen påverkar bland annat fiskenäringen, totalförsvaret, sjöfarten, friluftsliv och kulturmiljö samt naturmiljön (ackumulerade effekter i störningskänsliga ekosystem i Bottenviken, viktiga platser för vikaresäl, fågel, fisk osv.) Även den totala kumulativa effekten av planerade vindkraftsetableringar i hela Bottenviken bör utvärderas noga i havsplanen.	HaV har ambitionen att i granskningen bättre fånga kumulativa perspektiv.
010.02	Piteå kommun	Besöksnäringen/turism och naturmiljön är en viktig del i Piteå kommun, planen behöver ytterligare beskriva de kumulativa effekterna där det på ett tydligt sätt framgår hur planen påverkar bland annat fiskenäringen, totalförsvaret, sjöfarten, friluftsliv och kulturmiljö samt naturmiljön (ackumulerade effekter i störningskänsliga ekosystem i Bottenviken, viktiga platser för vikaresäl, fågel, fisk osv.) Även den totala kumulativa effekten av planerade vindkraftsetableringar i hela Bottenviken bör utvärderas noga i havsplanen	Konsekvensbeskrivningen redovisar bedömningar av påverkan på andra intressen.
010.03	Piteå kommun	3. Kunskapen om havsbaserad vindkraft i arktiskt klimat är begränsad och därför behöver planen tydligare fokusera på vilka konsekvenser eventuell samexistens av energiutvinning och sjöfart får. Och då speciellt sjöfart vintertid och dess behov av hög tillgänglighet till farleder och hamnar.	HaV har tillsammans med andra myndigheter initierat och påbörjat ett arbete med bl.a. kunskapsinhämtning och utveckling av metoder för att bättre förstå eventuell påverkan på vintersjöfart av utbyggnad av havsbaserad vindkraft i områden med is.
010.04	Piteå kommun	Kunskapen om havsbaserad vindkraft i arktiskt klimat är begränsad och därför behöver planen tydligare fokusera på vilka konsekvenser eventuell samexistens av energiutvinning och sjöfart får. Och då speciellt sjöfart vintertid och dess behov av hög tillgänglighet till farleder och hamnar.	Sjöfarten behöver fungera även på vintern när det finns is. När det gäller den havsbaserade vindkraftens effekter på isbildning och dess effekter på vintersjöfarten har HaV initierat framtagande av en kunskapssammanställning och förstudie om en metod för att förstå vindkraftsparkers inverkan på isbildning och vilka konsekvenser detta kan innebära för vintersjöfarten.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
027.01	Post och telestyrelsen	Undervattensinfrastrukturen är ett centralt intresse ur ett totalförsvarsperspektiv. Behovet av sekretess kopplat till risken för avsiktliga sabotage bör vägas mot behovet av att tillgängliggöra informationen så att kablar skyddas mot oavsiktliga incidenter som skadar infrastrukturen. PTS ser dock ingen anledning att lyfta in ovanstående information i Havsplanerna utan vill endast göra Havs- och Vattenmyndigheten medveten om den generella problematiken.	Kommentaren noteras.
027.02	Post och telestyrelsen	Avseende de konkreta formuleringarna i Havsplanerna har myndigheten följande synpunkter. På s. 27 i dokumentet avseende kablar och ledningar så anser PTS att det föreligger en oklarhet i vad som menas i följande mening: ”Utläggning, drift och underhåll av data- och telekablar, kraftkablar, rörledningar och gasledningar ska möjliggöras där det är lämpligt. Detta gäller för hela planområdet”. Utläggningen av nya kablar och ledningar bör självfallet möjliggöras där det är lämpligt, men drift och underhåll bör alltid möjliggöras och detta bör tydliggöras i dokumentet. Vidare så framgår av s. 179 att ” Samhällets beroende av internet ökar hela tiden liksom behovet av kommunikation mellan Sverige och andra länder. Merparten av denna kommunikation med andra länder sker genom kablar i havet. Ett exempel på sådan kommunikation är radiolänkarna mellan Sverige och Danmark över Öresund samt mellan fastlandet och Gotland. Även om överföringskapaciteten i kablarna ständigt ökar, finns behov av fler kablar för att skapa utrymme och säkerhet i näten”. I denna mening bör ”radiolänkar” som exempel bytas ut mot ”sjökablar”. Detta eftersom radiolänkarna inte har någon påverkan på Havsplanerna.	Texter har uppdaterats.

008.01	Preem	Viktigt för omställningen För Preem är framtiden en fossilfri marknad och omvandlingen mot ett hållbart samhälle vår viktigaste fråga. För Preem som företag innebär Fit for 55 således att eliminera koldioxid i både tillverknings- och användarled. Vi ställer därför om våra raffinaderier till en ny, fossilfri tillverkningsprocess för förnybara, flytande drivmedel samt elektrobränsle. Preem anser därför att det är viktigt att havsvindplanerna realiseras för att bibehålla svensk konkurrenskraft och för att möjliggöra nya fossilfria bränslen. Viktigt för beredskapen Ur beredskapssynpunkt har Preems produktion idag och i framtiden en viktig funktion för att hålla samhällsbärande funktioner såsom exempelvis räddningstjänst, försvar och civilsamhälle robusta i både fredstid och i tider av kris och krig. Storskalig havsbaserad vindkraftsproduktion i kombination med elektrobränsleproduktion möjliggör att flytande bränslen kan produceras och lagras i stor skala inom Sveriges gränser – i dag är Sverige till stor del beroende av importerade fossila råvaror som råolja och naturgas. Preem anser därför att det är viktigt att havsvindsplanerna realiseras i syfte att stärka svensk självförsörjningsgrad, hålla samhället robust och bibehålla svensk konkurrenskraft. Hög lämplighet Utöver Energimyndighetens och HaV:s rapporter har Preem tagit del av information kring kommersiella planer på att upprätta elproduktion i ett eller flera av de utpekade områdena utanför Bohuskusten, liksom längs andra delar av Sveriges kust. Preem har två raffinaderier i närheten av de utpekade områdena, Lysekil och Göteborg, som båda lämpar sig för elektrobränsleproduktion. Preem har även depåer i Karlshamn, Norrköping och Gävle som också kan spela en roll i uppbyggnaden av infrastrukturen och värdekedjan nedströms elproduktionen. Preem vill också framföra att elproduktionen från utpekade havsområden för energiutvinning kan överföras direkt till Preem som enskild mottagare på land och inte nödvändigtvis med anslutning till transmissions- eller i regionnät. Preem anser därför att de utpekade havsområdena för energiproduktion ska lokaliseras till områden där den producerade elen kommer att kunna nyttiggöras direkt av Preem som enskild mottagare i land med minsta möjliga ytterligare investering för större el-infrastruktur.	HaV noterar synpunkter och kommentarer.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
145.03	Region Blekinge	Vidare förespråkar Region Blekinge att det alternativa utredningsområdet Ö255 skyndsamt utreds, miljöövervakas och bedöms för en närtida etablering av vindkraft. Området lämpar sig väl för vindkraft av flera skäl och är utpekat som riksintresse för vindbruk. Underlagen visar att havsbaserad vindkraft kan samexistera med områdets naturvärden.	I förhållande till samrådsförslaget har område Ö255 med användning energiutvinning vägts bort i sin helhet. Det samlade naturintresset har givits företräde framför allmänt intresse av väsentlig betydelse för vindbruk, i huvudsak med hänvisning till stor risk för påverkan på marina däggdjur. I området har länsstyrelsen avslagit en Natura 2000-ansökan för en vindkraftspark, men beslutet har ännu inte vunnit laga kraft eftersom det har överklagats till högre instans.
145.04	Region Blekinge	I förslaget står ”I de fall en kommun har redovisat tydliga avsikter i fråga om den framtida användningen av de havsområden som kommer att omfattas både av en översiktsplan och en havsplan, vägs de in vid beslutet om havsplan.” Ingen dialog har förts med Blekinges kustkommuner kring det utpekade E-området i Hanöbukten, vilket Region Blekinge anser är en brist. Region Blekinge föreslår att det av Blekinges kustkommuner utpekade energiområdet i Hanöbukten åter pekas ut för energiutvinning i havsplanerna. Området är unikt med god lokal förankring och brett politiskt stöd på kommunal och regional nivå. Området är väl utrett, kustnära och möjliggör en snabb och kostnadseffektiv etablering. Region Blekinge med berörda kommuner, Region Skåne och Länsstyrelsen har bjudit in Försvarsmakten till dialog om kompensatoriska åtgärder och andra samexistenslösningar. Vi inväntar svar. Vi vill understryka vikten av att inte låta avslag på en tillståndsansökan 2016 av ett specifikt projekt sätta normen för lämplig användning inom ett helt område. Mot bakgrund av Sveriges klimat- och energimål, Agenda 2030 samt behovet av elproduktion i södra Sverige bör havsplanerna vara öppna för möjligheter till samexistens mellan försvar och energi.	HaV har tagit del av Havsplan för Blekings kustkommuner. Regeringen har avslagit en ansökan om vindkraft i Ö508 med hänvisning till att riksintresseanspråk för totalförsvaret har företräde framför riksintresseanspråk för vindbruk. I gällande havsplan ges därför företräde åt försvarsintresset. HaV föreslår ingen ändring när det gäller denna avvägning.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
145.05	Region Blekinge	Blekinge är strategiskt viktigt för Sveriges försvar och Försvarsmakten är viktig för Blekinge. Beskrivningen av försvarsintresset är fokuserat på hinder för samexistens med vindkraft. Havsbaserad vindkraft är i ökande grad en realitet i Marinens och Flygvapnets operationsmiljö – i Bottniska viken, Östersjön och Västerhavet. Grannländer bygger oberoende av Sverige. Region Blekinge vill påminna om att havsplanernas överväganden ska vara strategiska och långsiktiga och att beskrivning av försvarsintresset behöver omformuleras utifrån ett öppnare förhållningssätt till innovation, utveckling och till en omvärld i snabb förändring. Försvarsmaktens underlag inför försvarsbeslutet stärker bilden. Region Blekinge arbetar för att flera av förslagen som Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI) redovisar i sin rapport från 20223 påbörjas och genomförs. Med stöd av Region Blekinge har Marine Technology Centre of Sweden (MTC) i Karlskrona blivit utpekade av Försvarsmakten och Vinnova att ingå i NATO DIANA som ett av fyra svenska testcenter. MTC testcenters två huvudområden är försvarsrelaterad teknikutveckling inom undervattendomänen och havsbaserad energi. Region Blekinge satsar tillsammans med Blekinge Tekniska Högskola 50 miljoner kr under fem år (2024-2028) på forskning inom marin teknik, där viktiga områden är havsbaserad energi, försvar och hållbara hav. Region Blekinge förespråkar delvis kopplat till ovanstående ett utpekat område med kombinerad användning för försvar (F) och energiutvinning (E). I första hand i tidigare utpekat område i Hanöbukten. Området är del av ett militärt sjöövningsområde. I andra hand del av eller hela område Ö269 eller Ö256. Ett utpekande ska kopplas till utveckling av Försvarsmaktens förmåga till samexistens och förmåga att verka i operationsmiljöer påverkade av havsbaserad vindkraft.	Det är positivt att det sker en teknikutveckling och innovation när det gäller försvarsverksamhet och andra intressen i havet. När det gäller riksintresseanspråk vindbruk i Hanöbkukten, har regeringen har avslagit en ansökan om vindkraft i Ö508 med hänvisning till att riksintresseanspråk för totalförsvaret har företräde framför riksintresseanspråk för vindbruk. I gällande havsplan ges därför företräde åt försvarsintresset. HaV föreslår ingen ändring när det gäller denna avvägning
145.05	Region Blekinge	Havsplanerna är vägledande såväl vid tillståndsprövningar som vid andra ärenden enligt miljöbalken, varför Region Blekinge förespråkar en balanserad och objektiv viktning av intressen i det fortsatta arbetet. Bland annat upplevs samexistensavsnittet som obalanserat. Uppdraget är att peka ut områden för energiutvinning. Trots det tydliga uppdraget framstår i många avsnitt i förslaget en tydlig viktning till nackdel för energiutvinning. Inte minst i avsnittet om samexistens mellan olika intressen. Energiutvinning framställs som problematiskt för samexistens med de flesta andra intressen på delvis vaga eller obalanserade grunder.	Även om uppdragets huvudfokus är föreslå ändringar i havsplanerna för att möjliggöra betydligt mer havsbaserad vindkraft, menar HaV att de utmaningar som finns när det gäller andra intressen och etablering av havsbaserad vindkraft måste belysas. I vissa fall är det svårt att nå samexistens, vilket bör framgå av planförslagen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
145.06	Region Blekinge	Fiske har stor betydelse såväl nationellt som regionalt och lokalt. Region Blekinge anser det är viktigt att det kustnära och lokala fisket ges tillfälle att fortleva och utvecklas. De föreslagna områdena för energiutvinning bedöms endast i liten utsträckning påverka dagens fiske	Synpunkten noteras.

145.07	Region Blekinge	Energiutvinning och natur anges generellt inte kunna samexistera och hamnar i kategorin mer anpassning. Främst beror detta på en osäkerhet om hur vindkraft påverkar olika arter. I Östersjön är ett stort område över Hoburgs bank och Norra Midsjöbanken utpekat med höga naturvärden (Ö258). Det sammanfaller med Natura 2000-området Hoburgs bank och Midsjöbankarna. Södra Midsjöbanken (Ö248) är under utredning och kommer sannolikt att bedömas på ett likvärdigt sätt framöver och kan då läggas till ovanstående. Delar av det stora utpekade Natura 2000-området och Ö258 har väl beskrivna och skyddsvärda naturvärden. De utgör kärnområden för flera viktiga arter, främst Östersjötumlare och Alfågel. För perifera delar av området saknas tydliga beskrivningar och intrycket är att de områdena ingår av administrativa skäl. Det försvårar tillståndsprövningen av eventuella vindkraftparker i anslutning till området. Med så många intressen som ska samsas på våra hav bör geografiska gränser för respektive intresse sättas med stor precision. Området Ö255, strax väster om Södra Midsjöbankarna, är utpekat som riksintresse för energiutvinning. Länsstyrelsen Kalmar län har beslutat att inte bevilja Natura 2000-tillstånd för en vindkraftpark i området med hänvisning till möjlig påverkan på alfågel och tumlare. Bestånd av främst Östersjötumlare och Alfågel lyfts som de mest hotade och skyddsvärda arterna i Östersjön. Nedgången av bestånden har varit massiva genom årtionden. Havs- och vattenmyndigheten har i underlagen konstaterat att sjöfarten har stor påverkan på alfågelbestånden genom operativa olje- och kemikalieutsläpp (5–11% döda per år), detta i de skyddade områdena inom Ö258. Även bifångster vid fiske förefaller vara en orsak. För Östersjötumlaren är beskrivningarna av beståndsminskningens orsaker också tydliga. Bifångster i fiske är den vanligaste kända orsaken. Miljögifter nämns också. Buller från sjöfart nämns som en viktig störkälla. Bedömningen är att max 0,7 Östersjötumlare per år får dö av mänsklig aktivitet om beståndet ska kunna fortleva. Trots det är det fortsatt tillåtet med pelagiskt trålfiske i kärnområdena. Det fiskas fortsatt med garn på Södra Midsjöbanken, den identifierat värsta fiskemetoden för tumlaren. Sjöfarten, vars undervattensbuller och utsläpp har kraftig påverkan på de skyddade arterna, fortsätter utan restriktioner genom känsliga områden. Det finns inget miljöövervakningsprogram för att kontinuerligt följa populationerna. En enda större fältstudie om Östersjötumlare (SAMBAH) genomfördes 2011– 2013. Den visar på mycket låg närvaro av tumlare omkring Södra Midsjöbanken. Så gör även RWE undersökningar för Södra Victoria. Trots detta lyfts Södra Midsjöbanken och området omkring fram som ett av de viktigaste områdena för den hotade Östersjötumlaren. Här behövs mer kunskap och miljöövervakning för att kunna fatta väl underbyggda beslut som inte riskerar att i onödan försvåra etablering av fossilfri elproduktion. Idag finns ingenting som pekar på att havsbaserad vindkraft ska ha en negativ påverkan på tumlarbestånden efter att eventuella högljudda bottenundersökningar och anläggningsarbeten genomförts. Det finns metoder för hänsynstagande och skonsam etablering. Beskrivningar av alfågelns benägenhet att	Synpunkten noteras. Användning sjöfart runt Gotland anges i gällande havsplan som utredningsområden med hänvisning till att det från naturvårdssynpunkt finns det anledning att utreda sjöfartens påverkan på naturmiljön och vilka åtgärder som kan vara lämpliga för att minska sjöfartens negativa påverkan. När det gäller yrkesfiske trädde ny EU- reglering som begränsat visst fisket i kraft den 26 februari 2022: *Kommissionens delegerade förordning (EU) 2022/303 om ändring av förordning (EU) 2019/1241 vad gäller åtgärder för att minska oavsiktliga fångster av populationen av tumlare (Phocoena phocoena) i Egentliga Östersjön*. Se HaV:s webbplats för mer information om regleringen: https://www.havochvatten.se/arkiv/nytt-om-fiskeregler/2022-02-25-nya-fiskeregleringar-for-att-skydda-tumlare-i-ostersjon.html

		undvika vindkraftparker motsägs av observationer av alfåglarnas vistelse inne i danska vindkraftparker. Däremot är det tydligt beskrivet vilken förödande påverkan på de hotade arterna som sjöfarten och fisket har. Huvudlinjen i förslaget är ändå ett stort mått av försiktighet i resonemang om havsbaserad vindkraft och att naturvärden och energiutvinning inte kan samexistera eller kräver ”mer anpassning”. Sjöfart och naturvärden respektive fiske och naturvärden anses dock kunna samexistera med endast ”viss anpassning", men väldigt lite görs för att minska den negativa påverkan som de medför. Här är det tydligaste exemplet på den obalanserade viktning som görs mellan olika intressen i havsplanearbetet	

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
025.01	Region Halland	Energiområdenas påverkan på växt- och djurliv kan potentiellt bli stor och det är därför bra att Havs- och Vattenmyndigheten pekar på fortsatt utredning, särskilt av kumulativa effekter. Samtidigt som uppförandet av vindkraftparker till havs innebär vissa risker ur ett naturmiljöperspektiv kan det även leda till gynnsamma förhållanden för marina naturvärden samt främja arbetet med blågrön infrastruktur. Detta som en konsekvens av ett minskat yrkesfiske, omdirigering av sjöfart och restriktioner kring exploatering i delar av Västerhavet. Att havsplanerna tar hänsyn till naturmiljöperspektivet är viktigt eftersom ekosystem med en stor biologisk mångfald behövs för att på ett hållbart sätt kunna nyttja havets resurser på lång sikt.	HaV har ambitionen att ha en helhetsmässig syn på användningen av havet och havsplanernas effekter på den marina naturmiljön.
025.02	Region Halland	Det framgår inte från havsplanerna hur mycket vindkraftverken kommer att synas från land. Region Halland anser det viktigt att de föreslagna områden som bedöms ha störst påverkan på landskapsbilden och kulturmiljöerna får en lägre prioritering. Påverkan på kulturmiljön kan potentiellt bli stor och det är därför bra att Havs- och Vattenmyndigheten pekar på fortsatt utredning, särskilt av kumulativa effekter	HaV har i arbetet med granskningsförslaget kompletterat konsekvensbeskrivningen med en siktanalys samt visualiseringsexempel av en havsbaserad vindkraftpark, som visualiseras utefter olika avstånd. Några områden med energiutvinning har utgått eller fått ändrad utformning i granskningsförslaget för att reducera samlad påverkan på kustmiljöer.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
025.04	Region Halland	Halland har attraktiva boendemiljöer, bra infrastruktur och närhet till storstadsområden i norr och söder. Befolkningen ökar och förutsättningarna för att fortsätta utvecklanäringslivet är goda. En grundförutsättning för att näringslivet ska kunna förändras och växa är tillgång till energi och utifrån detta ställer sig Region Halland positiva till den utökade energiproduktion som havsplanerna medger. Föreslagna energiområden bedöms däremot även medföra negativa effekter sett till flera näringslivsaspekter. Några av områdena mellan Varberg och Halmstad ligger 1-2 mil från kustlinjen och riskerar att påverka bland annat riksintresse för friluftsliv. Skulle utbyggnaden av vindkraft påtagligt påverka riksintresset och värden som rör friluftsliv samt rekreation kan detta medföra konsekvenser för verksamheter inom besöksnäringen. Påverkan på besöksnäringen kan potentiellt bli stor och det är därför bra att Havs- och Vattenmyndigheten pekar på fortsatt utredning, särskilt av kumulativa effekter.	Synpunkten noteras.
025.05	Region Halland	Vidare vill Region Halland kommentera att den digitala kartans lager inte är individuellt tänd- och släckbara. Kartan är något svårläst på grund av ett stort överlappande av lager och den hade varit enklare att ta till sig om det gick att redovisa lagren var för sig. Ett önskemål är att läsaren tillåts en mer interaktiv kartupplevelse.	Synpunkten noteras. Pga det stora antalet lager har en viss generalisering krävts. Det handlar om en avvägning för användarvänlighet.
025.06	Region Halland	Slutligen kan havsplanerna med fördel beskriva samhällsbyggnadsprocessen med mer av ett helhetsperspektiv vilket innebär alla nivåerna i planeringen med nationell, regional och lokal utgångspunkt. Detta eftersom havsplanerna även har bäring på vägledning för den regionala nivåns fysiska planerin.g	HaV håller med om vikten av att relatera havsplaneringen till den bredare samhällsbyggnadsprocessen, något som även görs genom Boverkets vägledningar. Planbeskrivningen förtydligas angående den regionala planeringsnivån.
025.07	Region Halland	Energiområdena uppskattas att leda till ett bortfall i landningsvärde för yrkesfisket. Fisket i Västerhavet står för cirka 60% av bortfallet och områdena V303 samt V317 utanför Halland utpekas som några av de områden som riskerar störst bortfall för bottentrålfiske efter havskräfta. Ändå är områdena i kartform klassade som områden med ”marginell påverkan”. Region Halland ställer sig frågande till indelningen och undrar varför de ovan nämnda områdena inte skiljs från andra områden som inte påverkas lika mycket.	Områdena har i sammanställningen landat inom gränsen för att klassas som "marginell påverkan", redovisningen av påverkan på yrkesfiske kommer att uppdateras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
025.08	Region Halland	Utöver vad som redan nämnts kring energiproduktion vill regionen styrka det Havs- och Vattenmyndigheten skriver om vätgasproduktion (s. 161) kopplad till havsbaserad vindkraft. Flera aktörer arbetar just nu med att utveckla produktion och lagring av vätgas från vindkraft så att överskottsenergin kan göras tillgänglig när det inte blåser. Havsplanerna kan med fördel visa på vinsterna med produktion samt energilagring i form av förnybar vätgas.	Havsplanerna har uppdaterats för att visa på alternativa energibärare.
077.01	Region Kalmar	Regionstyrelsens beslut: Kalmar län ser positivt på havsplanernas förslag till en distinkt utökning av områden för energiproduktion. På så sätt tas nödvändiga kliv för att få till en storskalig havsbaserad vindkraft som på allvar kan göra skillnad för landets elproduktion. Elbehovet är stort i södra Sverige och bristande kapacitet i elnätet hindrar redan idag näringslivsetableringar samtidigt som höga elpriser pressar näringsidkare såväl som hushåll. Mer havsbaserad vindkraft är dessutom en nödvändighet för att klara klimatomställningen och Kalmar läns högt uppsatta mål om att länets produktion av förnybar el år 2030 ska vara minst lika stor som länets totala energianvändning.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
031.01	Region Skåne	Region Skåne ser positivt på att fler energiutvinningsområden har identifierats längs Skånes kuster och anser att det är ytterst angeläget att vi når uppsatta regionala, nationella och internationella klimatmål. Produktionsunderskott och effektbrist påverkar förutsättningar för näringslivsetableringar i Skåne. Havsbaserad vindkraft är en av prioriteringarna inom ramen för den nya färdplanen. Det behövs lokalt, regionalt och nationellt engagemang för att klara av klimat- och energiomställningen. Bland annat finns det ett behov att effektivisera tillståndsprocesserna, inte minst för väntande havsbaserad vindkraft. För att möta energiutmaningen har effektkommissionen satt ett mål om en självförsörjningsgrad på 50% när det gäller Skånes elförsörjning år 2030. Under 2023 har man tagit fram en färdplan för hur kommissionens medlemmar ska agera för att nå denna målbild. Havsbaserad vindkraft är en av prioriteringarna inom ramen för den nya färdplanen. Det behövs lokalt, regionalt och nationellt engagemang för att klara av klimat- och energiomställningen. Bland annat finns det ett behov att effektivisera tillståndsprocesserna, inte minst för väntande havsbaserad vindkraft. Region Skåne ser positivt på att Havs- och vattenmyndigheten redogör för ytterligare fyra energiutvinningsområden längs Skånes kuster. Elområde 4 är ett av Europas mest utsatta och södra Sverige har ett stort underskott av elproduktion i förhållande till behovet. Region Skåne anser att det är ytterst angeläget att samtliga utpekade energiutvinningsområden i sydvästra Östersjön och Öresund finns med i det slutgiltiga förslaget.	Synpunkten noteras. Energiutvinningsområde Ö298 ha tagits bort på grund av planerat områdesskydd. Område Ö282 har en mindre yta på grund av yrkesfiske och med hänsyn till höga kulturmiljövärden.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
031.02	Region Skåne	I flertalet av de identifierade områdena framgår det att energiutvinning behöver anpassas till försvarsintresset. Region Skåne vill påtala vikten av att verka för samsyn mellan olika intressen längs Skånes kuster för att uppnå en hållbar energi- och klimatomställning. I Regionplan för Skåne 2022–2040 betonas betydelsen av att använda havsplaneringen som verktyg för att skydda värdefulla områden och den biologiska mångfalden i havet, och samtidigt skapa förutsättningar för en fortsatt produktion av havets ekosystemtjänster. Därför är det viktigt att värna den oexploaterade kusten och dess värden som en gemensam resurs för hela Skåne. Samrådsförslaget skulle med fördel kunna utvecklas utifrån ovan perspektiv och ge en tydligare vägledning till hur användningen av energiutvinning står i relation till andra intressen. Region Skåne efterfrågar därför en tydligare vägledning från myndigheter och lagstiftare samt en fortsatt öppenhet för att hitta möjligheter till anpassningar som möjliggör att såväl energi- och klimatpolitiska mål som att, bland annat, Försvarsmaktens intressen kan tillgodoses.	Synpunkten noteras. HaV ser också vikten av en dialog för att hantera intressekonflikter mellan havsbaserad vindkraft och totalförsvarets intressen. Samtidigt kan konstateras att det finns det en problematik kring hantering av de riksintresseanspråk för totalförsvarets militära del som är hemliga.
031.03	Region Skåne	Region Skåne vill belysa regionernas roll i havsplaneringen utifrån ansvaret för regional fysisk planering enligt kap 7, plan- och bygglagen (2010:900). Regionplan för Skåne 2022–2040 är ett viktigt planeringsverktyg för att förbättra förutsättningarna för en effektiv klimat- och energiomställning. Havsplaneringsfrågor sträcker sig över kommunala och regionala gränser och samverkan blir betydelsefull för att underlätta dessa processer. Region Skåne avser att utveckla regionplanens vägledning om havsplanering och fortsätta utveckla sin roll som regionplaneorgan inom havsplaneringsfrågor. Region Skåne ser det som viktigt att, i samband med den fortsatta havsplaneringsprocessen, ytterligare tydliggöra regionernas roll i arbetet med havsplanering	Synpunkten noteras. Det är positivt att regionen fortsätter att utveckla sin roll inom havsplaneringen. Granskningshandlingen har kompletterats angående regionernas planering.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
031.04	Region Skåne	Gällande klimatanpassning vill Region Skåne lyfta fram det arbete som görs i form av samverkansnätverk och projekt så som Life Coast Adapt med syfte att implementera, testa och utvärdera ekosystembaserade klimatanpassningsåtgärder vid kusten. Region Skånes roll somregionplaneorgan innebär ett tydligt uppdrag kopplat till regional fysisk planering och där klimatanpassning är en viktig fråga för Skåne. Den skånska kusten är hårt drabbad av stranderosion, en utmaning som blir mer akut med stigande havsnivåer. Region Skånes ambition är att fortsatt arbeta aktivt med att utveckla både sin roll i havsrelaterade frågor och klimatanpassning men också samarbetet och samspelet mellan kommun, region, länsstyrelse och stat	Informationen noteras.
031.05	Region Skåne	En aspekt som kan påverka genomförandet av havsplanen är hur de ekonomiska riskerna fördelas mellan olika parter. Konsekvensbeskrivningen skulle kunna utvecklas kring frågan om exklusivitet i Sveriges ekonomiska zon. Exempelvis förefaller utbyggnadstakten ske betydligt snabbare i de länder i Europa där förutsättningarna utreds först ur ett helhetsperspektiv, för att därefter auktioneras ut till relevanta vindkraftsaktörer, en så kallad anbudsgivningsprocess som administreras centralt. Detta minskar den ekonomiska risken och ökar incitamenten för vindkraftsföretag att vilja satsa på havsbaserad vindkraft. I dagsläget finns det tre projekteringar i den ekonomiska zonen vid Skånes sydkust som gör anspråk på delvis samma område. Region Skåne vill därför lyfta fram angelägenheten av att den pågående statliga offentliga utredningen om en ordnad prövning av havsbaserad vindkraft (dir. 2023:61) hanteras skyndsamt för att skapa bättre förutsättningar för en hållbar klimat- och energiomställning. Utredningen ska bland annat analysera hur ensamrätt till etablering av vindkraft i ett område i allmänt vatten och i Sveriges ekonomiska zon bör regleras. Utöver detta kan även utredningskostnader samt kostnader för anslutning tillnationellt och regionalt transmissionsnät ha en påverkan på genomförandet av havsplanen.	Kommentaren noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
138.01	Region Stockholm	Region Stockholm anser att Havs- och vattenmyndigheten (HaV) tagit fram ett väl genomarbetat förslag som skapar goda förutsättningar för att besluta om ökad energiutvinning i havet, i form av havsbaserad vindkraft. Region Stockholm anser att om det blir aktuellt att ytterligare utreda de alternativa energiområdena som går i havet längs Stockholms skärgård, är det viktigt att det blir tydligt var eventuella elkablar kommer att angöras vid land	Svenska kraftnät arbetar för att möjliggöra anslutning av havsbaserad elproduktion till det svenska elnätet. För närvarande pågår förstudier och förberedelser för olika genomförandeprojekt. Det kan också vara aktuellt med anslutning till regionnät eller vätgasproduktion. Det är därför inte ändamålsenligt att peka ut landanslutningar i havsplanerna.
138.02	Region Stockholm	I konsekvensbeskrivningen bedömer HaV att negativa effekter på kulturmiljöer, landskap, friluftsliv och rekreation kan uppstå till följd av bland annat visuell påverkan från havsbaserade vindkraftsparker. Region Stockholm konstaterar att om det byggs vindkraftverk i de alternativa utredningsområdena i havet utanför Stockholms skärgård, är det möjligt att dessa kan ses från land. Region Stockholm instämmer därför med HaV:s slutsats om att det idag finns bristfälligt faktaunderlag om vindkraftenseffekter på kulturmiljö, friluftsliv och rekreation, samt dess sociala och ekonomiska effekter för exempelvis besöksnäringen. Region Stockholm anser därför att befintliga faktaunderlag bör kompletteras med ett lokalt och regionalt perspektiv på frågorna. Det är viktigt med tillgänglig skärgård för alla, en samlad bebyggelse, attraktiva och livskraftiga miljöer och ett starkt lokalt näringsliv i skärgården	Synpunkten noteras. Det har tillkommit nytt underlag om kulturmiljöer genom länsstyrelsens redovisning av ett regleringsbrevsuppdrag om planeringsunderlag för marina kulturmiljövärden i den nationella havsplaneringen (RB2021:3B4) som publicerades 2024. Delar av underlaget har arbetats in i planeringen.
138.03	Region Stockholm	Avslutningsvis skriver HaV i sitt förslag att det i hela Norra Östersjön från Värmdö kommun och söderut, samt i ett mindre område i Södra Kvarken, bedrivs pelagiskt fiske, som avser fiske efter sill/strömming och skarpsill. I miljökonsekvensbeskrivningen bedömer HaV att konsekvenserna för den lokala livsmedelsförsörjningen från havet, fiskhamnar och kustsamhällen kan bli betydande i samtliga tre havsplaneområden vilket bör beaktas vid prövning av vindkraftprojekt. Region Stockholm anser att det är positivt att HaV i sin bedömning har omhändertagit synpunkter som Region Stockholm framfört i tidigare yttranden till myndigheten (TRN 2022– 0113). Det vill säga att en framtida utbyggnad av havsbaserad elproduktion behöver ta hänsyn till de förutsättningar och värden som finns i Stockholms skärgård. Det omfattar bland annat förutsättningarna för ett hållbart fiske.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
020.01	Region Sörmland	Elanvändningen förväntas öka kraftigt i framtiden – i Sverige såväl som i Sörmland. Kraftförsörjning och hållbar energiproduktion är en angelägen samhällsfråga och Region Sörmland eftersträvar en utökning av förnybar elproduktion i och i närheten till länet. Region Sörmland ser därför positivt på utpekandet av utredningsområden för energiutvinning. Dessa bör så fort som möjligt utredas vidare för att få tydliga ställningstaganden om lämplig användning och därmed underlätta för alla inbladade vid en eventuell utbyggnadsprocess.	Synpunkten noteras.
109.01	Region Västerbotten	I och med att energibehovet förväntas öka kraftigt ser Region Västerbotten positivt på ansatsen att peka ut fler områden för energiutvinning i havet. Samtidigt är det viktigt att utpekandet av områden sker på tydliga grunder och att alla intressen och värden noggrant vägts mot varandra.	Synpunkten noteras.
109.02	Region Västerbotten	Många av de utpekade områdena för energiutvinning ligger nära Västerbottens kuststräcka, i Robertsfors och Skellefteå kommuner, samtidigt som teknikutvecklingen för havsbaserad vindkraft innebär att det nu är möjligt med vindkraftverk med en höjd på upp emot 400 m. Region Västerbotten vill därför betona vikten av att i dessa fall komplettera med fördjupade analyser, konsekvensbedömningar och förslag på åtgärder gällande förändringar i landskapsbild, siktlinjer samt ljud- och ljusstörningar. Detta bör ske i nära dialog med berörda kommuner.	Synpunkten noteras. I granskningsförslaget har de delar som rör kulturmiljö kompletterats i del 2 (övergripande vägledning) och i del 3-5 (respektive planområde). Särskilt gällande vägledning kring särskild hänsyn höga kulturmiljövärden. Konsekvensbeskrivningen i granskningsförslaget har utvecklats när det gäller metod och beskrivning av effekter på friluftsliv, kulturmiljö och landskapsbild. I konsekvensbedömningen ingår också två planalternativ där inga av energiområdena nära Robertsfors kommun ingår.
109.03	Region Västerbotten	Beskrivningarna av möjligheterna för anslutning till land och konsekvenserna av desamma är inte tillräckligt omfattande. Region Västerbotten önskar därför fördjupade analyser av påverkan från själva vindkraftverken, deras fundament och anslutningar till land på bl.a. småskaligt fiske, friluftsliv, naturmiljö, kulturmiljö, sjöfart och isbildning.	Ingen platsspecifik bedömning av effekter av nedläggning, drift eller underhåll av exportkablar görs i konsekvensbeskrivningen. Bakgrunden är att havsplanen inte föreslår kabelkorridorer, platser för landanslutning eller alternativt plats för vätgasproduktion och distribution.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
109.04	Region Västerbotten	Både Region Västerbotten och Umeå kommun har i remisser på de första nationella havsplanerna pekat på behovet av att på ett tydligt sätt peka ut det öst-västliga transportstråket över Norra Kvarken, mellan Umeå och Vasa. Umeå kommun gjorde dessutom under augusti 2023 ett inspel till Havs- och vattenmyndigheten om vikten av detta. I det nu gällande remissförslaget finns ett stycke gällande förbindelsen över Norra Kvarken. Däremot saknas tyvärr fortfarande ett utpekat reservat för fast förbindelse. Region Västerbotten önskar ett tydligare utpekande, både i text och karta, som överensstämmer med utpekandet i Umeå kommuns översiktsplan och i den finska havsplanen.	Ingen ändring i granskningsförslaget. Det finns ingen nationell planering för en sådan förbindelse.
109.05	Region Västerbotten	Norra kvarken är en smal passage med speciella förutsättningar och många olika anspråk, vilket Region Västerbotten anser behöver tydliggöras på ett bättre sätt. Området nyttjas för friluftsliv och fiske, har höga naturvärden och är på den finska sidan en del av världsarvet Höga kusten. Det är samtidigt ett transportstråk där antalet transporter förväntas öka i och med den gröna omställningen. Den nationella havsplanen skulle därför i karta behöva visa på de många anspråken och hur de förväntas öka, samt utreda påverkan på livsmiljöer och möjlighet till samexistens.	Anspråken beskrivs översiktligt i nationell skala planhandlingen och dess bilaga (del 7 i samrådet). I det webbaserade kartverktyget kan flera kartlager tändas samtidigt.
109.06	Region Västerbotten	Region Västerbotten vill belysa att det behövs förtydliganden om hur ekosystemtjänsterna påverkas av exploatering, hur de kan stärkas och hur de kan vara ett verktyg i havsplaneringen. Liksom utökade analyser av de kumulativa effekterna av exploateringar och ökat nyttjande av havsområdena.	Påverkan ekosystemtjänster belyses indirekt inom ramen för konsekvensbedömningen utifrån påverkan på biologisk mångfalt, djur- och växtliv, landskap, natur- och kulturmiljö och värdekedjor/kaskadeffekter kopplat till bland annat befolkning, yrkesfiske och friluftsliv. Synpunkt är noterad och kopplingen till ekosystemstjänster är möjligt att vidareutvecklas.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
144.01	Region Västernorrland	Havsområdet är en viktig resurs för genomförandet av den regionala utvecklingsstrategin, inte minst där sjöfartens potential beräknas kunna utgöra en betydande del av transportsektorns omställning. Region Västernorrlands långsiktiga ambition är att verka för att gods ska flyttas från transport på väg till sjöfart och järnväg, där vi idag ser en utmaning i att få till intermodala transporter. I Västernorrland finns flera hamnar och terminaler med stor potential att bli nyckelspelare i denna omställning. Havsplanens vägledande funktion är därför ett viktigt stöd när länets marina funktioner ska utvecklas, där det är väsentligt att havsplanerna och kommunernas intressen synkroniseras genom planprocessen för största möjliga genomslagskraft.	Synpunkten noteras.
144.02	Region Västernorrland	Sverige har en ny säkerhetspolitisk verklighet. I aviserade satsningar på civilt och militärt försvar har Västernorrland en stor potential i sin roll som nod för flera olika verksamheter i totalförsvaret, däribland inom det marina. Västernorrland ligger militärt sett i Sveriges midja och hela regionen är av mycket stor militärstrategisk betydelse. Beläget mitt i Sverige med bra knytpunkter till Norge och Finland gör att ytterligare satsningar här stärker Sveriges totalförsvar. Just den väst-östliga axeln pekas ut som viktig för att knyta ihop Atlanten med Östersjön.	Informationen noteras.
144.03	Region Västernorrland	I Västernorrland förväntas det ansökta effektuttaget från industrin fördubblas fram till 2028, en förklaringsfaktor är elektrifiering av nuvarande och framtida industrier. På kort sikt fram till 2035 förväntas potentialen för ökad elproduktion främst finnas i landbaserad vindkraft, i det här fallet vill Region Västernorrland påpeka att vi är ett av de län som står för störst elproduktion från vindkraftverk i Sverige och att det är viktigt att kommande systemförändringar även medför möjlighet till ökat regionalt nyttjande av den energi som produceras i länet, detta gäller all typ av elproduktion. Vid en nationell jämförelse är det märkbart att Västernorrland har få områden för havsbaserad vindkraft. En utmaning för havsbaserad vindkraft i länet har tidigare varit de stora havsdjupen, men med ny teknik breddas bilden av vilka havsområden som kan vara aktuella. Det är positivt att havplaneringen belyser havsområdets förutsättningar och potential för ökad elproduktion. Det är av yttersta vikt att planprocessen möjliggör en tidig hantering av potentiella intressekonflikter så framtidens elproduktion blir dimensionerad på ett sätt som möjliggör samexistens med andra intressen och användningsformer.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
005.02	Region Östergötland	För att eftersträva tydlighet av statens viljeinriktning vore det logiskt om havsplanen gav stöd i avvägningen mellan olika nationella intressen. Exempelvis överlappar riksintresseanspråken for energiproduktion områdena Ö211 och Ö220 men av dessa framgår att natur- och/eller försvarsintressen ska ges företräde framför energiutvinning. En logiskt följd och ett tydliggörande av havsplanens inriktning vore att det intresse som inte prioriteras föreslås upphöra. Likaså uppmärksammas olika avgränsning i riksintressena for obruten kust och rörligt friluftsliv i Östergötland respektive Kalmar län. Havsplanen borde kunna föreslå förändringar inom dessa områden for att bättre harmonisera bestämmelserna ur ett nationellt perspektiv, då skärgårdarna har liknande kvalitéer i verkligheten.	Havsplanen anger inriktningen för användningen av havsområdet vilket innebär en hantering av nationella intressen och havsplanen är vägledande för myndigheter och kommuner vid planläggning och prövning av anspråk på användning av området. Det är dock respektive ansvarig myndighet som meddelar och aktualiserar riksintresseanspråk enligt 3 kapitlet miljöbalken. Synpunkten avseende harmonisering av riksintressena obruten kust och rörligt friluftsliv enligt 4 kapitlet miljöbalken noteras. HaV håller med om bedömningen om behov av harmonisering men ser att frågan i flera avseenden hamnar utanför havsplaneringens mandat då kustvärdena är utgångspunkten för riksintressena och havsplanernas område börjar längre ut.
005.03	Region Östergötland	Förståelsen av de ändringar som föreslås i alternativ l och 2 skulle bli tydligare de redovisades som tänd- och-släckbara lager mot bakgrund av den nu gällande havsplanen.	Synpunkten noteras. När det gäller energiområden redovisa kartor med förändringar under nuvarande process i granskningsredogörelsen.
005.04	Region Östergötland	Regionen noterar att avgränsningen för Sankt Annas skärgård i bakgrundskartan har hamnat i höjd med Västervik men den ligger i Söderköpings kommun.	Har åtgärdats.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
005.01	Region Östra Götaland	Dock noteras att konsekvensbeskrivningen belyser att sjöfartssäkerheten kan drabbas negativt i över häften av energiområdena, däribland område Ö276. Rekommendationen är att säkerhetsavstånd och den faktiska ytan tillgänglig for vindkraft bör illustreras på ett konsekvent sätt i den fortsatta planeringen, en lydelse regionen vill framhålla vikten av. Likaså vill Region Östergötland understryka vikten aven fortsatt god tillgänglighet till Norrköpings hamn.	HaV har sett över hanteringen av säkerhetsavståndet i plankartorna. Översynen innebär en konsekvent hantering- I granskningsförslaget ligger säkerhetsavståndet inom området för energiutvinning, det vill säga utanför avgränsningen för användning sjöfart och redovisas inte i plankartan.
130.01	Riksantikvarieämbetet	Generella bedömningsgrunder och hänsynsavstånd behöver även tas fram för de typer av kulturmiljöer som har ett tydligt samband med ett intilliggande kust- och havslandskap eller en fri horisont. Generellt bedöms dock att dessa miljöer är i behov av ett större avstånd till vindkraftsetableringar, det vill säga mer än 3,5 mil. Under havsplaneuppdragets steg 1 användes 7,5 mil som ett generellt hänsynsavstånd för dessa kulturmiljötyper, utifrån att 350 meter höga verk då försvinner bortanför horisonten. Detta hänsynsavstånd skulle innebära att merparten av samrådshandlingarnas alla utpekade E-områden4, 52 av de 56, kan komma att påverka kulturmiljöer där en fri horisont är av vikt.	Med utgångspunkt i riksintresseanspråk för kulturmiljövården samt det nya omfattande underlag från länsstyrelsen (regleringsbrev) knyts särskilda hänsyn till höga kulturmiljövärden till energiområdena. Särskild hänsyn anges då energiområdet ligger inom zon på 35 km från värdeområde eller riksintresseanspråk för kulturmiljö.
130.02	Riksantikvarieämbetet	En stor andel av föreslagna E-områden ligger kustnära eller nära skärgårdsöar. 17 av de 21 områden som huvudsakligen föreslås (E och E (utr)) ligger närmare än 3,5 mil från kulturmiljöer, 8 av dessa ligger även mindre än 1 mil från kulturmiljöer. E-områdena riskerar därmed att visuellt kunna dominera eller konkurrera med kulturmiljöer på land vilket är en planeringsförutsättning som behöver framgå av havsplanerna. För att inte föregå kommande prövningsprocesser kan Riksantikvarieämbetet varken till- eller avstyrka de områden som för närvarande pekas ut för energiutvinning, under förutsättning att områden också pekas ut med K eller k enligt vad som framgår av detta yttrande. På grund av att flera E-områden är så kustnära riskerar vindkraftsetableringar inom dessa områden att visuellt påverka värdefulla kulturmiljöer. Riksantikvarieämbetet förordar därför att i fortsatta analyser bör de utredningsområden för energiutvinning prioriteras som är belägna på ett större avstånd från kusten. Detta med anledning av att energiområden längre bort minskar risken för att kommande vindkraftsetableringar visuellt kan dominera och konkurrera med landbundna kulturmiljöer.	Att möjliggöra för havsbaserad vindkraft i enlighet med uppdragets målbild innebär att det behöver finnas ytor med olika beskaffenhet. Havsplanerna redovisar därför både områden närmare och längre från kusten, samt områden som lämpar sig för bottenfasta fundament, och områden som lämpar sig för flytande fundament. En sådan spridning gör att områden kan bebyggas vid olika tidpunkter och med olika nivåer av ekonomisk risk.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
130.03	Riksantikvarieämbetet	Riksantikvarieämbetet anser att framtagen konsekvensbedömning är bristfällig i bedömningen av kulturmiljön och i delar även otydlig. Målgrupperna för havsplanen riskerar därmed att utifrån underlagen och kartorna fatta beslut på missvisande grunder.	Konsekvensbeskrivningen har utvecklats i fråga om bedömning av effekter på kulturmiljö.
130.04	Riksantikvarieämbetet	I konsekvensbedömningen av miljömässiga effekter ingår endast en andel av de miljöaspekter som ska analyseras enligt 6 kap 2 § miljöbalken. Landskap, bebyggelse och kulturmiljö ingår bland de miljöaspekter som ska bedömas. Landskap har helt fallit bort och kulturmiljö har felaktigt sorterats in under sociala effekter. Även miljöaspekten befolkning och människors hälsa, som nu ligger under rubriken sociala konsekvenser ingår i de formella delarna av miljöbedömningen, medan friluftsliv och rekreation inte gör det. Riksantikvarieämbetet anser att dessa brister, både vad gäller den avgränsning som gjorts och konsekvensbedömningens sortering, innebär att konsekvensbeskrivningen inte kan godtas som underlag för den föreslagna havsplaneringen.	Konsekvensbeskrivningen väntas täcka de flesta miljöaspekter enligt 6 kap 2 § miljöbalken, med störst vikt lagd på landskap och kulturmiljö. HaV ser över kapitelindelningen.
130.05	Riksantikvarieämbetet	I havsplaneförslaget är kulturmiljö insorterad under den sociala dimensionen, vilket bara ger en sorts effektanalys och inte utifrån alla de tre hållbarhetsdimensionerna (miljömässig, social och ekonomisk). Ska ett val av dimension göras bör miljöaspekten vara det som kulturmiljö bedöms utifrån, men att E-områdenas effekter bedöms på bevarandet och läsbarheten av kulturmiljöer i stället för som nu effekterna på upplevelsen av kulturmiljön. Detta för att det krävs bevarade kulturmiljöer för att det fortsatt ska gå att uppleva dem och vara en förutsättning för besöksnäringen. Vidare behöver bedömningen omfatta direkta, indirekta och kumulativa effekter på kulturmiljöer samt inkludera såväl kulturmiljöer under havsytan som på land. Av vad Riksantikvarieämbetet kan bedöma har valt angreppssätt troligen påverkat resultatet.	Konsekvensbeskrivningen för kulturmiljö har metodmässigt och bedömningsmässigt uppdaterats. Inkludering av dominans/konkurrens har tagits hänsyn till i den kvantitativa och kvalitativa bedömningen gällande kulturmiljöer.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
130.06	Riksantikvarieämbetet	I konsekvensbedömningens modell, med beräkningsindex för att jämföra olika E-områdens påverkan på kulturmiljö, ingår ett antal parametrar som skapar en effektskala i fyra steg, från marginell till stor effekt. Däremot framgår det inte vilka brytgränser som använts för påverkan av exempelvis dominans/konkurrens och det saknas även viktiga parametrar, exempelvis den direkta påverkan som vindkraft kan innebära för kulturmiljöer under havsytan eller olika typer av kulturmiljöers känslighet för påverkan. När viktiga parametrar saknas ikonsekvensbedömningen blir det även svårt att bedöma utfallets rimlighet.	Konsekvensbeskrivningen för kulturmiljö har metodmässigt och bedömningsmässigt uppdaterats. Inkludering av dominans/konkurrens har tagits hänsyn till i den kvantitativa och kvalitativa bedömningen gällande kulturmiljöer.
130.07	Riksantikvarieämbetet	För att främja en hållbar användning av havsområdena bör havsplaneringen utveckla redovisningen av samspelet mellan land och hav, en aspekt som tydligt lyfts i EU:s direktiv för havsplanering (2014/89). Riksantikvarieämbetet anser att nuvarande havsplaneföreslag inte i tillräckligt hög grad synliggör detta samspel och därför inte heller ger tydliga signaler om kulturmiljön som planeringsförutsättning. Redovisningen av kulturmiljö bör därför utvecklas och kompletteras, i såväl texter som plankartor, om eftersträvad vägledning ska ges även för kulturmiljöintresset och indikera vad aktörer i fortsatta processer behöver planera för. Om användningars påverkan på kulturmiljö enbart ska bedömas i ett lokalt perspektiv hänskjuts hänsynsfrågan till kommande regionala och lokala prövningsprocesser. Det innebär att det finns en risk för att kulturmiljöfrågan kommer in för sent i processen och i ett skede då projektörer redan har lagt ned stora utredningskostnader.	I granskningsförslaget har de delar som rör kulturmiljö kompletterats i del 2 (övergripande vägledning) och i del 3-5 (respektive planområde). Särskilt gällande vägledning kring särskild hänsyn höga kulturmiljövärden. Planeringsförutsättningar redovisas i bilaga. I del 3-5 beskrivs de kulturmiljövärden som finns längs med kusten eller i havsområdet. Även konsekvensbeskrivningen har utvecklats med kvantitativ bedömning och kvalitativ beskrivning av konsekvenser av planförslaget på kulturmiljövärden.
130.08	Riksantikvarieämbetet	Havsplanerna består av omfattande textdokument med tillhörande plankartor och det enklaste sättet för läsaren att ta till sig planeringsförutsättningarna blir troligen genom plankartorna. Plankartorna behöver därför signalera var och på vilket sätt kulturmiljöintresset spelar roll så att det framgår vilka parametrar som behöver finnas med vid en planering. Det här är angeläget i och med att länsstyrelsens arbete enligt 3 § hushållningsförordningen ska grundas på bland annat havsplanen.	I granskningsförslaget finns vägledning om särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden i energiområden vid avstånd upp till ca 35 kilometer från värdeområden och betecknas med (k). Havsplanerna anger även användning kultur i områden som omfattas av världsarv. Användning kultur betecknas med (K).

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
130.09	Riksantikvarieämbetet	I gällande havsplaner och samrådshandlingar redovisas K (Kultur, område med kultur- eller naturhistorisk miljö där kultur- respektive naturhistoriska värden ska bevaras) endast i två smala områden utanför världsarvet Höga kusten. För övriga världsarv i direkt anslutning till havsplaneområdena (Hansestaden Visby, Struves meridianbåge, Södra Ölands odlingslandskap och Örlogsstaden Karlskrona) redovisas inte några K-områden. Särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden redovisas genom mindre och smala skrafferade ytor närmast land för sex områden (plus ett område med landskapsbildsskydd). Av kartlegenden framgår att inom dessa områden ska särskild hänsyn tas vid förvaltning, planering och tillståndsprövning.	Hanteringen av kulturmiljövärden och visuell påverkan har utvecklats i granskningsförslaget. Planeringsunderlag för marina kulturmiljövärden i den nationella havsplaneringen som tagits fram av kustlänsstyrelserna ligger till grund för utpekande av särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden i granskningsförslaget och anges för energiområden vid avstånd upp till 35 kilometer från värdeområden eller riksintresseanspråk för kulturmiljövården. Fortsatt analys av underlaget samt fortsatt utveckling av hantering av kulturmiljöaspekter i planeringen pågår.
130.10	Riksantikvarieämbetet	Plankartornas redovisning av kulturmiljö behöver ses över och kompletteras med fler K-områden. Samtliga världsarv som finns i anslutning till havsplaneområdena bör ha en intilliggande yta som redovisas med K. Även redan befintliga K-områden vid Höga kusten bör analyseras och eventuellt utvidgas. Genom att världsarv har unika värden av globalt intresse, som Sverige har åtagit sig att förvalta och skydda enligt Världsarvskonventionen, kan det ställas krav om en Impact Assessment in aWorld Heritage context (IA)7 som en del av miljökonsekvensbeskrivningen. En IA kan behöva tas fram inför en tillståndsprövning för att utreda om världsarvets särskilt stora universella värde påverkas av projektet. Riksantikvarieämbetet ser därför ett behov av att, tillsammans med världsarvsförvaltare, utreda eventuella buffertzoner för världsarven som kan ligga till grund för nya K-områden. Utöver världsarven kan även de underlag som kustlänsstyrelserna tar fram förkulturmiljön till den nationella havsplaneringen vara skäl till att redovisa fleromåden med K.	Synpunkten noteras.
130.11	Riksantikvarieämbetet	Riksantikvarieämbetet föreslår att kulturmiljöhänsyn redovisas på ett likartat sätt som andra intressen (såsom totalförsvarets intressen och höga naturvärden) och att hänsyn inom vissa områden indikeras med ett litet k (särskild hänsyn till höga kulturvärden) som ett tillägg till andra användningar. Företrädesvis redovisas k inom områden där en användning som ges företräde kan innebära en stor påverkan på kulturmiljöer, exempelvis energiutvinning, sandutvinning eller områden där yrkesfiske sker främst genom trålning.	I granskningsförslaget redovisas särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden med beteckning (k) i områden med användning energi, i likhet med särskild hänsyn till totalförsvarets intressen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
130.12	Riksantikvarieämbetet	För Riksantikvarieämbetet återstår delar av det nationella utvecklingsarbetet som beskrevs i redovisningen av havsplaneuppdragets steg 1. Det gäller arbetet som syftar till att ta fram mer preciserade bedömningsgrunder för olika typer av kulturmiljöer och deras hänsynsbehov, särskilt i de fall där en fri horisont är ett väsentligt fysiskt uttryck och därmed en del av kulturvärdet. Om utvecklingsarbetet inte hinner komma tillräckligt långt innan granskningsskedet kan ett alternativ vara att redovisa områden med k (utr) för att ange områden där det finns ett fortsatt utredningsbehov, exempelvis behovet av fri horisont. Det kan synliggöra vad som kan behöva hanteras i fortsatt process, det vill säga en signalering och inte en stoppsignal.	Synpunkten noteras. I granskningsförslaget finns vägledning om särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden i energiområden vid avstånd upp till ungefär 35 kilometer från värdeområden ur länsstyrelsernas planeringsunderlag för marina kulturmiljövärden och/eller riksintresseanspråk för kulturmiljövården. HaV ser fram emot fortsatt nationellt utvecklingsarbete kring kulturmiljöaspekter i havsplaneringen.
130.13	Riksantikvarieämbetet	Plankartornas områdestabeller bör även kompletteras med en text kring vad k eller k (utr) står för eller vad som behöver utredas. Under havsplaneuppdragets steg 1 tog Riksantikvarieämbetet fram mer generella beskrivningar av vilka typer av kulturmiljöer som skulle kunna komma att påverkas av utpekade E-områden. Liknande beskrivningar går rimligen att ta fram även för havsplanerna.	I plandokumentets områdestabeller redogörs för de kulturmiljöer som berörda värdeområdena omfattar.
130.14	Riksantikvarieämbetet	Genom att havsplanerna är ett omfattande dokument blir den vägledning som havsplanerna ska ge svårgenomtränglig. Hur den förhåller sig till fortsatta processer berörs endast övergripande i det första kapitlet. Vägledning för samexistens summeras övergripande i kapitel två och planeringsförutsättningarna utvecklas först i kapitel sju. För att förstå innebörden av den samlade vägledning som havsplanerna ger behöver flera textdelar läggas samman av läsaren och tas med till läsningen av plankartan. Havsplanerna vägledande texter bör därför samlas och förenklas så att rättsliga förutsättningar framgår bättre i de inledande textavsnitten. Läsaren kan på så sätt tidigt få den information som är viktig för att förstå hur plankartorna ska läsas och vad som finns redovisat (eller inte redovisat) i dem. För kulturmiljö skulle det vara informationen om vad som gäller enligt kulturmiljölagen och den hänsyn som krävs till eventuella fornlämningar i territorialhavet och angränsande zon, eller vad som krävs enligt havsrättskonventionens bestämmelse om arkeologiska och historiska föremål i svensk ekonomisk zon utanför angränsande zon.	I granskningsförslaget har de delar som rör kulturmiljö kompletterats i del 2 (övergripande vägledning) och i del 3-5 (respektive planområde). Planeringsförutsättningar redovisas i bilaga.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
130.15	Riksantikvarieämbetet	Ett av de textavsnitt som primärt beskriver kulturmiljö som planeringsförutsättning är 7.6 Intressen och anspråk och avsnittet Kulturmiljö. Det är positivt att Riksantikvarieämbetets textförslag har använts i avsnittet, däremot blir texten rörig genom att den har stuvats om något. Riksantikvarieämbetet kan även se att de levererade texterna är betjänta av vissa förtydliganden och kompletteringar. Ett exempel på gjorda omflyttningar är att riksintressen enligt 3 och 4 kap. miljöbalken nu skiljs åt från beskrivningen av andra juridiska/rättsliga styrmedel (miljöbalk, plan- och bygglagen samt kulturmiljölagen). Det är olyckligt då reglerna i de lagarna är tänkta att samspela när planer upprättas och genomförs, vilket gör det hade varit logiskt och pedagogiskt att beskriva de olika lagarna samlat.	Synpunkten noteras. Den nuvarande strukturen utgår från anspråk på användning i havet. De legala ramverken för olika intressen skiljer sig åt väsentligt. Eventuellt kommer HaV se över strukturen inför slutförslaget som lämnas till regeringen.
130.16	Riksantikvarieämbetet	För att förstå kulturmiljö som planeringsförutsättning behöver det beskrivas och förklaras vad som gäller för kulturvärden, såväl inom havsplaneområdena som deras påverkansområde. Beskrivningen av kulturvärden behöver därför i delar utvecklas, direkt påverkan på kulturmiljöer bättre skrivas fram, kulturmiljöer underhavsytan och hur de behöver hanteras bör lyftas fram. Kulturmiljöer behöver generellt kopplas till rättsliga förutsättningar (enligt kulturmiljölagen och miljöbalken) som en användning har att förhålla sig till och bör därför framgå av inledande texter. Det kan öka möjligheterna att förstå vikten av att planera medhänsyn till kulturvärden. En projektering kan även ges bättre information om vad som kan krävas under processen och på så sätt kan överraskande kostnader eller utdragna prövningsprocesser undvikas när kompletterande utredningar behöver tas fram. Riksantikvarieämbetet kan utgöra ett stöd i fortsatt bearbetning av de olika texter som berör kulturmiljö.	I granskningsförslaget har de delar som rör kulturmiljö kompletterats i del 2 (övergripande vägledning) och i del 3-5 (respektive planområde). Planeringsförutsättningar redovisas i bilaga.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
130.17	Riksantikvarieämbetet	Det finns skrivningar i de vägledande texterna som ger signaler om att havsplanerna inte stannar vid att bara vara vägledande. Exempelvis anges i de inledande kapitlen att havsplanen vägleder om vad som är den bästa användningen av havet och att alla användningar grundar sig på avvägningar och en lämplighetsbedömning utifrån läge, beskaffenhet och behov. Vilken eller vilka myndigheter som gjort denna avvägning framgår dock inte tydligt av havsplanen. I planen anges dock bland annat att miljöbalken ska tillämpas vid frågor om ny eller ändrad användning och vid tolkning av lämpligheten är havsplanerna vägledande. Men genom att havsplanerna även kan bli styrande för fortsatta processer kan det få konsekvenser för de intressen, såväl inom som utanför havsområden, som inte haft en så stor betydelse vid de avvägningar som redan har gjorts under havsplaneringen. Det blir intressen som även riskerar att hanteras först i ett sent skede och hamnar därigenom i ett underläge när vissa avvägningar redan har gjorts.	Enlig havsplaneringsförordningen (2015:400) ska ett förslag till havsplan utformas så att det ger den vägledning som behövs för att de områden som omfattas av den kan användas för det eller de ändamål som de är mest lämpade för med hänsyn till områdenas beskaffenhet och läge samt de behov som finns. Planbeskrivningen ska även ange hur frågor om oförenliga ändamål. HaV föreslår därför en bedömning av mest lämplig användning. Den av regeringen beslutade havsplanen ger vägledning till myndigheter och kommuner vid planläggning och prövning av anspråk på användning av områden. Vilka intressen som bedömts mot varandra framgår av planhandlingen. Planhandlingens redovisning har utvecklats till granskningen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
130.18	Riksantikvarieämbetet	Riksantikvarieämbetet har under havsplaneuppdragets steg 1 lyft vikten av att en nationell planeringsnivå behöver förhålla sig till nationella myndigheters olika roller och mandat, vilka möjligheter de har för att väga av olika intressen på en nationell nivå och att det inte är tydligt hur långt en nationell planering kan gå utan att föregå kommande prövningsprocesser. Det här är fortsatt angelägna frågor och det bör därför tydligt framgå av havsplanerna vilken myndighet som gjort avvägningar, på vilket sätt intressen har vägts av mot varandra och vilka intressen som ingått i avvägningen liksom varför något intresse getts företräde framför något annat. Här bör texterna i delar utvecklas för att dessa aspekter ska bli tydliga och på så sätt ge en transparens kring tillvägagångssätt och vad havsplaneringsprocessen har resulterat i. Det här är viktigt då det inte riktigt framgår hur kulturmiljö har vägts in (eller inte har vägts in). Samtidigt anges det i havsplanerna att behovet av hänsyn till kulturmiljö ska bedömas i ett lokalt perspektiv, vilket kan tolkas som att kulturmiljö inte alls har vägts in när frågan hänskjuts till kommande processer.	HaV föreslår en bedömning av mest lämplig användning. Den av regeringen beslutade havsplanen ger vägledning till myndigheter och kommuner vid planläggning och prövning av anspråk på användning av områden. Vilka intressen som bedömts mot varandra framgår av planhandlingen. Planhandlingens redovisning har utvecklats till granskningen.
130.19	Riksantikvarieämbetet	Ytterligare en fråga är hur långt planering och avvägningar kan ske på en nationell nivå utan att föregå kommande prövningsprocesser? Och om avvägningar redan har skett i det tidiga skede som havsplanerna utgör, hur styrande kan de, utifrån bland annat 3 § hushållningsförordningen10, bli för fortsatta processer? Utifrån dessa aspekter är det oklart vilken vägledande roll som havsplanerna har och om de ska ses som mer indikerande eller till och med styrande för kommandeprocesser. Riksantikvarieämbetet anser att det tydligt behöver framgå av de vägledande texterna.	Förslag till havsplaner har tagits fram utifrån befintlig lagstiftning. Den av regeringen beslutade havsplanen ger enligt 10 § 4 kapitlet miljöbalken vägledning till myndigheter och kommuner vid planläggning och prövning av anspråk på användning av områden.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
130.20	Riksantikvarieämbetet	För att förstå plankartor och överväganden är det önskvärt att rättsliga förutsättningar beskrivs och utvecklas tidigt i havsplanetexterna. I nuvarande texter beskrivs exempelvis riksintressen summariskt i kapitel 1 och 2, men hela bilden av de regelverk och planeringsförutsättningar som ligger till grund för tillämpningen ges inte. För att få den helheten behöver läsaren hämta information som beskrivs under olika avsnitt i kapitel 7. Riksintressesystemet är avgörande i planeringssituationer och rättsliga förutsättningar som gäller bland annat att länsstyrelsernas prövningsgrunder bör därför framgå liksom beskrivning av vad anspråk enligt miljöbalkens kapitel 4 områden innebär. Att exempelvis beskriva riksintresse ”högexploaterad kust” enligt 4 kap. 4 § under ”Kultur” blir missvisande om läsaren inte känner till lagens syfte och bestämmelser.	I granskningsförslaget har de delar som rör kulturmiljö kompletterats i del 2 (övergripande vägledning) och i del 3-5 (respektive planområde). Planeringsförutsättningar redovisas i bilaga.
130.21	Riksantikvarieämbetet	Även texter om tillståndsprövning bör utvecklas. Det är en fördel om det av texterna framgår vilka tillstånd som kan bli aktuella att söka vid en projektering. Nu ges endast exempel. Kulturmiljölagen lyfts i liten omfattning trots att prövning enligt denna lag kan vara avgörande för en användning. Utvecklas texterna tydliggörs även kulturmiljö som planeringsförutsättning, vilket i sin tur kan öka möjligheterna för läsare att förstå de krav som kan ställas på exempelvis en projektering.	Avsnittet om kulturmiljö i planeringsförutsättningar har uppdaterats i granskningsförslaget. När det gäller regelverk kring tillståndsprövning, reglering och förvaltning kan detta vara omfattande och komplext. Hur omfattande och komplext beror på intresse eller verksamhet. Därför ges bara exempel under respektive intresse. HaV delar uppfattningen att det vore bra med mer specifika vägledningar kring etablering av vindkraft i havet och andra intressen och verksamheter (t.ex. sjöfart, yrkesfiske eller kulturmiljö), men att dessa kan vara separata från havsplanen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
130.22	Riksantikvarieämbetet	Av de inledande texterna beskrivs inte tillräckligt tydligt vilken status de utpekade användningarna i havsområdena har. Det anges att den utpekade ”mest lämpliga användningen” ska ha företräde framför andra användningar, men det görs inte någon skillnad på om det är områden som omfattas av riksintresseanspråk eller allmänna intressen av väsentlig betydelse. Eftersom områdenas användning får olika tyngd i fortsatta processer och avvägningar behöver detta bli tydligare i planen. Ett exempel på där det blir otydligt är att områden med användningen energiutvinning bygger på både riksintresseanspråk och allmänt intresse av väsentlig betydelse, men det framgår inte i plankartan.	I kap 2 alternativt i beskrivningarna för respektive havsområde och i kartunderlaget framgår om en användning baseras på riksintresseanspråk eller allmänt intresse av väsentlig betydelse. När det gäller frågan olika tyngd i fortsatta processer och avvägningar hänvisar vi till svar 105.04.
069.01	RISE	Rise vill lyfta fram att en växande blå ekonomi och därmed en växande permanent infrastruktur till havs även kräver resurser på land. Likaså kan framtida etableringar av havsvind så väl som andra näringar ex vattenbruk, ställa nya krav på vilken typ av infrastruktur, kompetens och resurser som krävs på land såväl som i hav. Således vill Rise särskilt trycka på den land-hav koppling som finns och som kort nämns i t.ex. 1.3.1.5 om regionala planer, 7.5.1 om energi, och på flera ställen vad gäller visuell åverkan. Rise ser gärna en utvecklad analys av dessa kopplingar och saknar en ekonomisk konsekvensanalys. Konsekvensanalysen upplevs lyfta fram många potentiellt negativa effekter och Rise ser gärna en konsekvensanalys som även undersöker möjliga positiva effekter av denna typ av etableringar, inte minst de ekonomiska.	Synpunkten noteras. Infrastruktur till havs och indirekt påverkan på ytanspråk på land och vid kust, har inkluderats översiktligt (begränsat) i bedömningar.
069.02	RISE	Rise vill också lyfta fram samspelet mellan de olika förvaltningsnivåerna (lokal, regional, nationell, internationell) som är involverade i processer kopplade till de statliga havsplanerna och vikten av att hitta modeller för dialog och samverkan för Sveriges bästa. Detta utgör en viktig grund för näringslivets utveckling och konkurrenskraft så väl som för kommunernas omställning, och kan därmed skapa förutsättningar för nya gröna arbetstillfällen i Sverige. Inom ramen för förslagen i DS 2023:28 Förstudie om nationell fysisk planering finns resonemang om riksintresse (tex nytt om klimatanpassning) och om en regional planeringsnivå (bla energiförsörjning) vilka kan vara behjälpliga. Här pekar man på statens behov av att förstå och tydligt avväga riksintressen för att kunna prioritera frågor, samt synliggöra att vissa frågor (tex energi) har en mellankommunal/regional dimension som behöver ta form bättre än idag.	Synpunkten noteras. HaV deltar i Miljömålsrådets programområde Ramverk för nationell planering som också arbetar med samspelet mellan de olika planeringsnivåerna och de nationella perspektiven i fysisk planering.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
069.03	RISE	Rise vill lyfta fram vikten av de sociala aspekterna (utöver de som nämns i samrådshandlingarna) så som delaktighet i beslutsprocesser och livskvalitet. Detta tillsammans med bedömningar av möjliga positiva ekonomiska effekter för kommunerna kan påverka acceptansen för havsbaserad vindkraft. Rise vill särskilt lyfta fram att vi kan stötta med kompetens vad avser: Samspelet mellan lokal, regional och nationell nivå kring havsförvaltning och fysisk planering Dialogprocesser, Living Labs och systemanalyser för att möjliggöra delaktighet och synliggöra sociala värden - Kartläggning av havet som infrastruktur: Havet används för att realisera Sveriges försörjning av gods mot kontinenten, både i fredstid som logistikflöden, och i ofred eller annan otrygg tid för vår försörjningstrygghet och resiliens. Havet för oss i Sverige är en viktigt infrastruktur för vår försörjning eftersom 90% av vår godsförsörjning idag kommer via köl. - Offshore-etableringars påverkan på vintersjöfart - Kartläggning av värdekedjor från hav till land - Kartläggning av land-hav interaktioner kopplat till ekonomi, logistik, infrastruktur och totalförsvar, som till exempel offshore-etableringars påverkan på tillgängligheten till hamnar och kustband - Havsbaserad vindkraft och dess möjlighet att agera plattform för sensorsystem och annan totalförsvarsverksamhet	Informationen noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
097.01	Robertsfors kommun	Föreslagna och alternativa områden i förslag till ändrade havsplaner som direkt berör Robertsfors kommun är energiutvinningsområdena B107, B108, B139, B137, B138 samt B135. I jämförelse med den absoluta majoriteten av andra föreslagna energiutvinningsområden är avståndet till land kort, för de områden som ligger närmast land är avståndet 5 km. Situationen skapar förutsättningar för intressekonflikter med andra havsplaneintressen och värdebärande kärnor. Svårast är bedömningen för intressen och värdekärnor som inte har en tydlig geografisk avgränsning och där påverkansbilden inkluderar aspekter som frisiktsområde och hänsynsavstånd. Efter kuststräckan i Robertsfors kommun finns riksintressen för kulturmiljö, naturmiljö samt friluftslivet och som påverkas av föreslagna energiutvinningsområden med tillhörande kumulativa effekter.	Synpunkten noteras. Konsekvensbeskrivningen i granskningsförslaget har utvecklats när det gäller metod och beskrivning av effekter på friluftsliv, kulturmiljö och landskapsbild. I konsekvensbedömningen ingår också två planalternativ där inga av energiområdena nära Robertsfors kommun ingår. Även vägledningen i planhandlingen kring kulturmiljö har utvecklats, särskilt gällande särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden.
097.02	Robertsfors kommun	Robertsfors kommun vill betona följande intresseområden för vidare arbete med förslaget till havsplaner: Vidareutveckling av påverkansbilden på fågelliv och fladdermöss med tillhörande flyttstråk över Kvarken.	Synpunkten noteras.
097.03	Robertsfors kommun	Robertsfors kommun vill betona följande intresseområden för vidare arbete med förslaget till havsplaner: Siktlinjer från viktiga kulturhistoriska miljöer och riksintresset Ratan (AC12) i synnerhet, samt kumulativa effekter med påverkan på riksintresse kulturmiljö.	Granskningsförslaget har kompletterats med vägledning om särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden i området.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
097.04	Robertsfors kommun	Robertsfors kommun vill betona följande intresseområden för vidare arbete med förslaget till havsplaner: Siktlinjer från viktiga friluftslivsområden på land och riksintresset Lövångerkusten i synnerhet, samt kumulativa effekter med påverkan på riksintresse friluftsliv.	Ett område för energiutvinning, utrednings- och alternativområde (samrådet B137), har utgått i granskningsversionen med hänsyn till friluftslivsvärden vid kusten.
097.05	Robertsfors kommun	Robertsfors kommun vill betona följande intresseområden för vidare arbete med förslaget till havsplaner: Vidareutveckling av påverkansbilden för fiske.	Synpunkten noteras.
097.06	Robertsfors kommun	Robertsfors kommun vill betona följande intresseområden för vidare arbete med förslaget till havsplaner: Påverkansbild från transportbehov till följd av pågående industrisatsningar.	Synpunkten noteras.
097.07	Robertsfors kommun	Robertsfors kommun vill betona följande intresseområden för vidare arbete med förslaget till havsplaner: Risker med och konsekvenser av isbildning runt vindkraftverk.	HaV har initierat ett arbete med att bl.a. ta fram en kunskapssammanställning kring havsbaserad vindkraft, isbildning och vintersjöfart.
097.08	Robertsfors kommun	Robertsfors kommun vill betona följande intresseområden för vidare arbete med förslaget till havsplaner: En tydligare beskrivning av den påverkansbild som är en konsekvens av teknikutvecklingen med väsentligt högre vindkraftverk, i pågående tillståndsärenden för havsbaserade vindkraftverk med en höjd på 350-400 meter.	Synpunkten noteras.
097.09	Robertsfors kommun	Avslutningsvis kan Robertsfors kommun notera en med tiden glidande skala för den bedömningsgrund för värdeskapande kulturmiljökärnor som tillämpas vid bedömning av påverkan från vindkraftsanläggning.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
097.10	Robertsfors kommun	I förarbetet till beslutade Havsplaner 2022 beskriver Havs- och vattenmyndigheten påverkan på de kulturhistoriska värdekärnorna Holmön och Holmögadd med orördhet och tilltalande landskapsbild samt känslighet för visuell påverkan med siktlinjer till påverkande energiområden. I förslaget till ändrade havsplaner saknas detta resonemang i sin helhet, annat än på ett summariskt plan. I det perspektivet kan det vara värt att till förmån för kommande generationer ställa sig frågan vad i bedömningsgrunderna som är behovsstyrt av klimatpåverkan och den gröna vågen samt vad som är mer lättförförståeliga bedömningsgrunder för värdekärnor som påverkas.	Hanteringen av kulturmiljövärden och visuell påverkan har utvecklats i granskningsförslaget. Planeringsunderlag för marina kulturmiljövärden i den nationella havsplaneringen som tagits fram av kustlänsstyrelserna ligger till grund för utpekande av särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden i granskningsförslaget och anges för energiområden vid avstånd upp till 35 kilometer från värdeområden eller riksintresseanspråk för kulturmiljövården. Fortsatt analys av underlaget samt fortsatt utveckling av hantering av kulturmiljöaspekter i planeringen pågår. Även konsekvensbedömningen av effekter på kulturmiljövärden har utvecklats.
096.01	Ronneby kommun	Utanför Blekinge kust finns två nya utredningsområden för energiutvinning, alternativ (Ö269 och Ö256). I dessa områden ges totalförsvarets intressen företräde, men användningarna bedöms kunna samexistera. Båda de två utpekade utredningsområdena för energi är viktiga vatten för fisklek och en möjlig etablering bör utreda förutsättningar för fisklek ytterligare.	Närmare undersökningar gällande möjlig samexistens med fisklek hanteras i tillståndsprocessen.
096.02	Ronneby kommun	Ronneby kommun står fast vid tidigare ställningstagande i den kommungemensamma havsplanen för Blekinge att utgångspunkten är att så långt möjligt pröva förutsättningarna för samexistens mellan försvar och anläggning för energiutvinning. Kan man nå fram till en samexistens mellan försvar och energiutvinning genom gemensamt acceptabla lösningar, så skulle de goda förutsättningar för energiutvinning och det stora behov av el som finns i södra Sverige tillgodoses på ett ännu bättre sätt än vad gällande havsplanen för Östersjön gör.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
096.03	Ronneby kommun	Riksintresseområdet för energiproduktion som finns öster om Hanö är inte medtaget i förslaget till ändrad havsplan. Detta område bör tas med i förslaget till havsplan, för att ta höjd för en teknisk utveckling som kan komma att ske inom såväl energi- som försvarssektorn och den kraftsamling som måste till för att hitta lösningar för samexistens.	Regeringen har avslagit en ansökan om vindkraft i Ö508 med hänvisning till att riksintresseanspråk för totalförsvaret har företräde framför riksintresseanspråk för vindbruk. I gällande havsplan ges därför företräde åt försvarsintresset. HaV föreslår ingen ändring när det gäller denna avvägning.
096.04	Ronneby kommun	Ronneby kommun ser havsbaserad vindkraft i och omkring Blekinge som en viktig resurs och möjlighet till hållbar utveckling och tillväxt i regionen. Den kan bli en faktor för att uppnå flera av målen i Blekinges regionala utvecklingsstrategi, Växtplats Blekinge. Därför är de två alternativa utredningsområdena för energiutvinning som presenteras sydost om Blekinges havsområde viktiga och i sammanhanget bör även riksintresseområdet öster om Hanö lyftas. Havsbaserad vindkraft utanför Blekinges kust kan bidra till en lång rad viktiga nyttor för Blekinges invånare och näringsliv, den offentliga sektor och regionens hamnar och infrastruktur.	Riksintresseanspråket för totalförsvaret i område Ö508 bedömdes av regeringen i en prövning 2016 väga tyngre än riksintresseanspråk vindbruk. I beslutad havsplan ges därför riksintresseanspråk för totalförsvaret företräde framför riksintresseanspråk för vindbruk. HaV föreslår samma bedömning i granskningsförslaget.
096.05	Ronneby kommun	Kustkommunernas ställningstagande enligt den gemensamma havsplanen är att infrastrukturanläggningar ska endast förläggas till sådana platser där negativ påverkan på natur- och kulturvärden kan minimeras. Ronneby kommun saknar resonemang i remissen kring möjliga landanslutningar och elöverföringar samt vilken påverkan det kan medföra på natur- och kulturvärden.	Det ligger utanför havsplanens mandat att föreslå var enskilda energiområden ska dra in sina elanslutningar. Kommuner som förväntar sig en anslutning i sina markområden bör planera för detta i sin energiplanering.
126.01	RWE Renewables Sweden	RWE har ett antal havsbaserade projekt i Sveriges och noterar att från tidigare Havsplanering så har flertalet av dessa inkluderats som E(utr) i den senaste iterationen. Vi är självklart nöjda med det, men hade gärna önskat att de till och med betecknats som rena Energiområden (E) eftersom eventuella motstående intressen oavsett behandlas i den tillståndsprocess som följer.	Ett flertal områden har mellan samråd och granskning gått från att vara utredningsområden till att vara energiområden. Dessa områden har fortfarande kvar särskild hänsyn vid behov.
126.02	RWE Renewables Sweden	Södra Victoria, som ligger inom område Ö255 E(utr) Nf (i tidigare version delvis inom Ö248 E(utr)fn) är i den nya iterationen klassat som alternativområde. Det finns få områden som undersökts så noggrant och dessutom ligger i område för riksintresse vindbruk. Beteckningen alternativområde här bör omprövas.	I område Ö254 har mest lämplig användning bedömts vara N för området i sin helhet, efter länsstyrelsen avslag i Natura-2000prövning för ett projekt inom samrådsförslagets Ö255.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
126.03	RWE Renewables Sweden	För vårt område Ester (som ligger inom område F B105) bör detta istället kunna få E(utr)f som beteckning då vi söker en dialog med försvarsmakten kring samexistens i det området.	Synpunkten noteras. I granskningsförslaget kvarstår användning försvar för B105.
126.04	RWE Renewables Sweden	Hedvig Norr (G B140) hade vi gärna sett som E(utr)f på samma sätt som Hedvig Syd gick från G B140 till E(utr)f B148.	Det framgår inte vilken yta som avses när det gäller Hedvig Norr.
126.05	RWE Renewables Sweden	Blenda bör i sin helhet omfattas av utredningsområde E(utr)f (B135)	Område B135 anges som områden med användning energiutvinning i granskningsförslaget.
007.01	Rädda Hallandskusten	Det finns ej tillräcklig med forskning på hur fågel och det marina livet kommer att påverkas. Flera djurarter i områden där vindkraft planeras är akut hotade. Artdatabanken. Bl.a. buller, flyttstråk	Synpunkten noteras.
106.01	Sametinget	I havsplanerna ska det redovisas vilka områden som omfattas av riksintressen enligt 3 kap. miljöbalken eller av andra allmänna intressen av väsentlig betydelse. Sametinget anser att även rennäringens riksintresseområden måste redovisas för att ge en rättvis bild av havsplaneringen. Renbetesmarker vid kusten kan påverkas direkt genom markanspråk för ställverk eller andra elanslutningar, dragning av kraft- och elledningar, ökad trafik och mänsklig aktivitet. Indirekt kan det ge påverkan genom buller och andra ljud om vinden ligger på mot land samt blinkande ljus från vindkraftverken. Funktionella samband mellan områden av riksintressen måste finnas vilket innebär att påverkan kan minska eller ta bort värdet av ett riksintresseområde även om själva påverkan sker utanför ett riksintresseområde för rennäringen. T.ex. om det blir barriäreffekter på grund av något som beror på den havsbaserade vindkraften så att renar inte kan ta sig själva till riskintresseområden. Renbetesområde som inte är utpekat som riksintresse kan vid en prövning anses så värdefull att området ska ses som ett riksintresse.	Se svar 106.02
106.02	Sametinget	Längs kustlinjen med öar finns flera områden av riksintresse för rennäringen. Där flyttled av riksintresse går ner till kusten och det inte är område av riksintresse för rennäringen är det ofta trivselland med bra renbete eller uppsamlingsområden. https://www.sametinget.se/underlag.	Planhandlingen och konsekvensbeskrivningen har kompletterats med information om renskötsel inklusive riksintresseanspråk för rennäringen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
106.03	Sametinget	Renskötselns centrala ställning för den samiska kulturen är ett skäl till att rennäringen är att betrakta som ett allmänt intresse och riksintresse som skyddas av bestämmelsen i 3 kap. 5 § miljöbalken (1998:808)1. Riksintresset infördes genom naturresurslagen (prop. 1985/86:3) för rennäringens svårighet att hävda sina intressen när tunga exploateringsintressen ställde krav på att få utnyttja mark- och vattenområden där näringen bedrevs. Rennäringens markanvändning hade då ofta fått träda tillbaka för andra exploateringsintressen. Det måste finnas grundläggande förutsättningar för att kunna bedriva renskötsel i varje sameby även för kommande generationer. Vid en prövning och avvägning mellan riksintressen ska renskötselns och det samiska folkets skydd ges betydelse.	Se svar 106.02
106.04	Sametinget	Enligt 3 kap. 5 § miljöbalken ska mark- och vattenområden som har betydelse för rennäringen så långt möjligt skyddas mot åtgärder som kan påtagligt försvåra näringens bedrivande. Enligt andra stycket ska områden av riksintresse för renskötseln skyddas mot sådana åtgärder. Bestämmelsen innebär att i områden som är av riksintresse ska åtgärder som kan påtagligt försvåra renskötselns bedrivande inte tillåtas. Områdena karaktäriseras ofta som flyttvägar, svåra passager, kalvningsområden och rastbeten. Riksintresse rennäring ska ses i ett landskapsperspektiv eftersom det handlar om ett skydd för områden med olika ändamål som måste hänga ihop för att helheten ska fungera. Rennäringen är en förutsättning för den samiska kulturen och riksintresseskyddet för rennäringen tillkom p.g.a. rennäringens svårigheter att hävda sig mot starka exploateringsintressen. Staten har en skyldighet att tillförsäkra att renskötseln ska kunna fortsatt existera även för kommande generationer och då är markerna av den största betydelse.	Se svar 106.02
106.05	Sametinget	Forskning visar att renarna föredrar områden där vindkraftsverk är topografiskt skymda framför områden där vindkraftverk är inom synhåll och att nya vindkraftsparker verkar förändra valet av kalvningsplatser. Renarnas markanta ökade användning av områden där vindkraften inte syns, visar att det är vindkraften i sig som stör och påverkar renarna. Effekterna av kraftledningar är fortsatt oklara. Nyare studier visar att det kan leda till ett relativt starkt undvikande. Det ultravioletta ljuset i kraftledningar ser renarna under vintertid som små ljusgnistor och kan därför undvika att vistas nära dem. Undersökningarna visar också att kraftledningar i driftsperioden om sommaren och hösten har mindre negativa effekter än vad som tidigare antagits.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
068.01	SeaSapphire	SeaSapphire anser att det är viktigt att bedömningskriterierna för samtliga områden med samma kategorisering (E, Eutr osv.) är likvärdig. Det ligger ett flertal föreslagna alternativområden energi (Ö213, Ö261, Ö271, Ö277, Ö501, Ö509) runt Gotland, både inom territorialvattnet och i närheten av territorialvattnet. Runt Gotska sandön förefaller en buffert ha applicerats utanför riksintresset för rörligt friluftsliv på ett sätt som inte gjorts för andra områden, vilket påverkar avgränsningen av Ö205, som delvis överlappar med Skidbladner. SeaSapphire anser att område Ö205 bör sträcka sig in till territorialvattengränsen, som sammanfaller med gränsen för riksintresse rörligt friluftsliv.	Område Ö205 har begränsats i utbredning med hänvisning till påverkan på höga natur och kulturmiljövärden bland annat baserat på Gotska Sandöns status som nationalpark.
068.02	SeaSapphire	SeaSapphire har för närvarande två projekt inom svensk ekonomisk zon, som vi presenterar nedan. De är utvalda med omsorg för att ha goda förutsättningar att realiseras. Skidbladner (Ö205, Ö270) ligger i Östersjön, norr om Gotland. Här anser SeaSapphire att motstående intressen är få, och området har mycket goda förutsättningar att på sikt byggas med flytande teknik. Projektet är väl lokaliserat för att förse Stockholmsregionen som har ett ökande elbehov med energi, eller att förse kommande elintensiv industri på Gotland med ren energi och möjliggöra en nyindustrialisering där. SeaSapphire anser att projektet bör, i sin helhet, ingå i de områden för energiutvinning som pekas ut i kommande havsplan.	Synpunkten noteras.
068.03	SeaSapphire	Herkules (Ö266, Ö263) ligger i Östersjön, öster om Gotland. SeaSapphire anser att motstående intressen i dessa områden är mycket få, och att området har goda förutsättningar att på sikt byggas med flytande teknik. Vattendjupet på 100–200 m gör att bottenfaunan är begränsad och botteninstallationerna har en väldigt liten påverkan på djurlivet. Projektet är väl lokaliserat för att förse elområde 3 med ren elektricitet, eller att förse kommande elintensiv industri på Gotland med ren energi och möjliggöra en nyindustrialisering där. SeaSapphire anser att projektet bör, i sin helhet, ingå i de områden för energiutvinning som pekas ut i kommande havsplan.	Synpunkten noteras. Ö266 kvarstår i granskningsförslaget.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
034.01	Simrishamn kommun	Simrishamns kommun uttrycker en önskan att Havs-och vattenmyndigheten utvecklar konsekvensbeskrivningen med ett helhetstänkande avseende hur de potentiella områdena för energiutvinning kan påverka fiskebestånden i Östersjön. En särskilt oroväckande tendens i konsekvensbeskrivningen är bristen av ett ekologiskt helhetsperspektiv. I värsta fall kan bristen på ett ekologiskt helhetstänk få konsekvenser på populationen hos migrerande fiskarter. Det gäller exempelvis fiskarter som sill som årligen förflyttar sig mellan övervintrings-, ansamlings-och lekområden. Således ser vi ett stort behov av att planering av vindparker sker integrerat i olika havsområden.	HaV stärker bedömningen av påverkan på lek- och uppväxtområden i granskningsversionen av konsekvensbedömningen.
034.02	Simrishamn kommun	Simrishamns kommun utgår ifrån att det finns en submarin skog i det område som är utpekat för sandutvinning utanför Mälarhusen. Platsen är en del av det ljusgröna området i kartan till vänster som visar områden som någon gång efter istiden har varit blottlagt och har därmed fyndpotential. Simrishamns kommun anser att det krävs noggranna arkeologiska utredningar för sanduttag i det aktuella området. Detta för att inte förstöra kulturellt och naturellt viktiga arkeologiska fornlämningar i form av submarina skogar.	Frågan om arkeologiska fornlämningar hanteras i samband med en eventuell tillståndsansökan.
034.03	Simrishamn kommun	Förslaget till ändring av Havsplan föreslår potentiellt flera nya områden för havsbaserade vindparker. Detta innebär möjlighet för flera bolag att etablera havsbaserad vindkraft. Samtidigt väcker det frågan vad som händer när framtida vindkraftverk har tjänat ut sin tid eller av annan anledning behöver nedmonteras. Kommer det ställas krav på ekonomisk säkerhet i samband med tillståndsgivning för nya vindkraftverk för att undvika att offentliga aktörer behöver ta kostnaden för nedmontering ifall ett bolag exempelvis går i konkurs? Sammantaget önskar Simrishamns kommun att eventuella krav på ansvarsfördelning för nedmontering av vindkraftverk skildras i Havsplanen.	Frågan om villkor kring avveckling och därtill kopplade ekonomiska säkerheter hanteras i tillståndsprövningen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
112.01	Sjöfartsverket	Sjöfartsverket betonar att tillräckliga säkerhetsavstånd är en avgörande faktor för att fartygsstråk och farleder ska kunna nyttjas med hög säkerhet. Säkerhetsavstånden presenteras inkonsekvent i underlaget. I vissa fall presenteras de avstånd som Sjöfartsverket rekommenderar, men i många fall presenteras inte något avstånd överhuvudtaget och i några fall ett mellanting. Sjöfartsverket anser att det är av stor vikt att säkerhetsavstånd presenteras i kartmaterialet. De säkerhetsavstånd som Sjöfartsverket anser ska gälla är de som finns i Energimyndighetens rapport till regeringen. I denna finns erforderligt avstånd framräknat för varje fartygsstråk. Sjöfartsverket kan vara Havs- och vattenmyndigheten behjälplig med att ta fram korrekta säkerhetsavstånd för respektive område.	HaV har övervägt Sjöfartsverkets förslag till redovisning. Men med hänvisning till att avståndet fastställs först vid tillståndsprövningen bedömer HaV att det är mer ändamålsenligt att inte redovisa specifika avstånd för respektive område. Istället tydliggörs behovet och nödvändigheten av säkerhetsavstånd i planhandlingens vägledningstext och i konsekvensbeskrivningen.
112.02	Sjöfartsverket	Osäkerheten kring vintersjöfart och vindkraftsparker beskrivs bra. Det bör dock poängteras i texten att mildare vintrar inte per automatik innebär enklare förhållanden för isbrytningen. Sjöfartsverket anser att Havs- och vattenmyndigheten bör förtydliga utmaningen med is i Bottniska viken utifrån två aspekter. Först och främst väntas de mildare vintrarna medföra svårare isförhållanden med större förekomster av isvallar. Detta kan på sikt skapa större utmaningar för isbrytningen i Bottniska viken. För det andra är det sannolikt att även själva utbyggnaden av havsbaserad vindkraft kan ha liknande påverkan på isbildningen. Vindkraftsparker i öppet vatten påverkar karaktären på den havsis som driver fritt eftersom denna bryts sönder av vindkraftverken och skapar israännor. Även i södra Bottenhavet kan stora problem på grund av is uppstå redan utan vindkraftsparker, vilket bör belysas i texten.	Har arbetats in konsekvensbeskrivningen.
112.03	Sjöfartsverket	Sjöfartsverket anser att oklarheter kring de juridiska aspekterna behöver lyftas och då framför allt havsrätten. Vad är förenligt med havsrätten och vad är det inte? Är det exempelvis möjligt att flytta stråket genom Bottenhavet mot Sundsvall utan att bryta mot havsrätten (UNCLOS artikel 60.7)?	Havsplanen är en icke-bindande vägledning. En särskild juridisk bedömning om förenligheten behöver göras vid beslut om tillstånd för de specifika vindkraftsparkerna.
112.04	Sjöfartsverket	När problematiken för sjöfarten i Västerhavet beskrivs, ställer sig Sjöfartsverket frågande till om hänsyn är tagen till det mycket stora antal fartyg som passerar området? Det är en avgörande faktor och behöver tas med i beräkningarna.	I planeringen har tagits hänsyn till sjöfarten genom att riksintresseanspråk och inrättade farleder tillgodoses. När det gäller trafik utanför dessa områden har en bedömning gjort för trafiken i norra Skagerrak där det finns befintlig trafik som kan behöva gå en alternativ väg om vindkraft etableras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
112.05	Sjöfartsverket	Sjöfartsverket ser att de kumulativa effekter som kan uppstå för sjöfartens del måste beaktas både ur ett nationellt perspektiv så väl som i ett internationellt perspektiv eftersom trafikstråk i regionen löper sömlöst mellan olika länders territorium.	Synpunkten noteras.
112.06	Sjöfartsverket	Både i gällande havsplan och i samrådsunderlaget har fartygsstråket (G-område B140, användning Sjöfart) mot Sundsvall flyttats till ett ostligare läge för att möjliggöra energiområde B148-B149, B158, B164. Då dagens sjötrafik använder det riksintresseklassade stråket (idag inte redovisat i plankartan) och inte det i havsplanen föreslagna stråket anser Sjöfartsverket att det i plankartan ska markeras ett utredningsområde sjöfart där befintligt riksintresse markeras för att tydliggöra att det är där sjötrafiken faktiskt går. Eftersom Sjöfartsverket idag inte med säkerhet kan säga att det faktiskt kommer att uppföras några vindkraftverk i området ser inte Sjöfartsverket någon anledning att flytta riksintresset.	Synpunkten noteras. Stråket utgör inte utredningsområde i gällande havsplan. Riksintresseanspråket redovisas i bilagan med planeringsförutsättningar i granskningsförslaget. Det går även att se tillsammans med föreslagen planering i kartverktyget på HaV:s webbplats.
112.07	Sjöfartsverket	Sjöfartsverket har förståelse för syftet med de utredningsområden som finns runt Gotland men ser stora utmaningar i att kunna realisera idén att leda om sjöfarten i några av de viktigaste fartygsstråken i Östersjön. De av IMO fastslagna trafikseparingar som finns i söder om Gotland, med tillhörande fartygsstråk, har tillkommit i syfte att höja sjösäkerheten. Tas de bort och all trafik hänvisas till djupvattenrutten kommer sjösäkerheten i Östersjön drastiskt försämras. Om sjöfart skulle förbjudas eller på annat sätt ges försämrade möjligheter att använda dagens fartygsstråk kommer sjötrafiken påverkas mycket negativt. Exempelvis skulle färjetrafiken från Nynäshamn till Tyskland, Polen och Baltikum inte kunna fortsätta utan mycket stora förändringar. De juridiska aspekterna måste utredas grundligt. Är det förenligt med rätten till oskadlig genomfart enligt havsrätten? I kommande utredningar kring problematiken behöver Sjöfartsverket vara en part.	HaV delar uppfattningen att de juridiska aspekterna måste utredas grundligt vid eventuella förslag om reglering som styr om fartygstrafiken.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
122.01	Skellefteå kommun	Det är viktigt att Sveriges elproduktion ökar och säkras inför framtiden så att en trygg elförsörjning kan upprätthållas i hela landet. Därmed ser Skellefteå kommun positivt på den uppdaterade havsplanen som möjliggör en utökad utbyggnad av havsbaserad vindkraft. Samtidigt behöver olika värden vägas mot varandra. De föreslagna områdena B137 och B139 utgör båda relativt mindre föreslagna områden och båda anges enligt förslagets konsekvensbedömning ge liten potential för energiutvinning. Skellefteå kommun anser att om områdena byggs ut med vindkraft riskerar de att ge en desto större negativ inverkan på omgivande miljö. I och med att det redan i dag finns så stora påverkansområden i havsområdet bedömer kommunen att ytterligare påverkan i form av havsbaserad vindkraft kraftigt kommer inverka på andra intressen som är viktiga för goda natur-, livs- och rekreationsmiljöer. Med bakgrund av detta samt att kommunen tagit ställning angående havsbaserad vindkraft i kommunens gällande havsplan, motsätter sig Skellefteå kommun de föreslagna områdena.	I granskningsförslaget anges allmänt intresse av väsentlig betydelse för vindbruk (tidigare område B137) inte som användning energiutvinning inom område B106 med hänsyn till friluftslivs och kulturmiljövärden vid kusten. B139 kvarstår i granskningsförslaget. Området bedöms ha mycket goda förutsättningar för etablering av energiutvinning. Konsekvensbedömningen har utvecklats med avseende på resurseffektivitet inklusive produktionspotential.
122.02	Skellefteå kommun	Angående B113 delar Skellefteå kommun bilden om att det råder osäkerheter kring påverkan på totalförsvarets intressen (B105), varpå kommunen ser behovet av en fortsatt dialog och analys kring förslaget.	Synpunkten noteras.
122.03	Skellefteå kommun	År 2020 antog Skellefteå kommun en fördjupad översiktsplan för havsområdet. Område B137 är lokaliserad inom orange zon enligt plankartan i kommunens havsplan. Den prioriterade användningen inom orange zon är natur- och kulturvärden, friluftsliv, båtliv, husbehovsfiske, turbåtstrafik, rennäring och yrkesfiske. Användning som ska visa hänsyn till prioriterad användning är vattenbruk, marin forskning, förnyelsebar energi och sjöfart. Användningar som inte är lämpliga är hamn, naturresursutvinning och totalförsvar.	I granskningsförslaget anges allmänt intresse av väsentlig betydelse för vindbruk (tidigare område B137) inte som användning energiutvinning inom område B106 med hänsyn till friluftslivs och kulturmiljövärden vid kusten.
122.04	Skellefteå kommun	Riksintresse totalförsvaret Tåme skjutfält påverkar idag bland annat det rörliga friluftslivet och till viss del den kommersiella båttrafiken inom kommunen. Försvarsverksamheten vid Tåme bedöms öka i framtiden, bl.a. på grund av ny pliktverksamhet och den upptrappade spänningen mellan världens länder.	Synpunkten noteras.
122.05	Skellefteå kommun	Bjuröklubbsområdet innefattas också av ett riksintresse för både friluftsliv och naturvård vilket indikerar på att området har höga värden. Vindkraftsetableringar i havet kommer påverka dessa värden.	Synpunkten noteras. Tidigare område B137 anges inte som användning energiutvinning i granskningsförslaget med hänsyn till friluftslivs och kulturmiljövärden vid kusten.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
122.06	Skellefteå kommun	Intresset för båtlivet och vattenskotrar växer sig allt större och under sommarmånaderna rör sig många fritidsbåtar och vattenskotrar längs med kusten. Antalet fritidsbåtar från andra delar av norra Sverige som gästar i kommunens havsområde har ökat. Skellefteå kommun har möjlighet att utvecklas som turistdestination. Det finns goda förutsättningar att utveckla en stark turismprofil, då intresset att komma ut på havet bland kommunens besökare ökar. En viktig del av kust- och havsturismen utgörs av kulturturism som innebär besök av platser med höga kulturella värden, exempelvis Pite-Rönnskär, Bjuröklubb, de gamla fiskelägena eller dykning efter förlista skepp.	Synpunkten noteras.
122.07	Skellefteå kommun	Lövångerkusten är ett område för riksintresse naturvård. Sträckan är omväxlande och stormorfologin karakteriseras av slätter samt vågig terräng med låga kullar. Det finns även ett utbrett fågelliv längs med kuststräckan.	Synpunkten noteras.
122.08	Skellefteå kommun	Längs med Lövångerskusten finns flertalet året-runt-boende och fritidshus som kan komma att påverkas. I och med att område B137 och B139 ligger så pass nära kustlinjen finns det risk för synbarhet alla tider på dygnet och eventuella ljud- och ljusstörningar.	Synpunkten noteras.
119.01	Skurups kommun	Skurups kommuns samlade bedömning av samrådsförslaget är att kommunen är starkt kritisk till de två utpekade områdena utanför kommunens kust. I den mån Skurups kommun har rådighet i frågan kommer kommunen inte att tillstyrka någon etablering av vindkraft utanför kusten, ett förhållningssätt som följer tidigare utfall i folkomröstning.	Synpunkten noteras.
119.02	Skurups kommun	Skurups kommun påpeka att kommunen inte kan se att den har erhållit remissen utan fick information om samrådet via Länsstyrelsen.	HaV beklagar om samrådet inte gick ut till kommunen.
119.03	Skurups kommun	Skurups kommun ser ett behov av att energisystemet i Skåne utvecklas eftersom eleffektbehovet kommer bli allt högre. Däremot ser kommunen att energiutvecklingen inte ska strida mot naturintressen eller andra intressen. Framtida elproduktion måste också vara planerbar och väderoberoende, vilket inte är fallet med vindkraften.	Synpunkten noteras.
119.04	Skurups kommun	Riksintresset för friluftsliv, FM 17 Kuststräckan Trelleborg-Abbekås Sandhammaren-Mälarhusen-Simrishamn, bedöms av kommunen skadas i den händelse att storskalig havsbaserad vindkraft skulle uppföras utanför kusten, inte minst i det norra området.	I granskningsförslaget har område Ö282 minskats i den östra delen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
119.05	Skurups kommun	Skurups kommun gör vidare bedömningen att det finns naturvärden som behöver beaktas högre än energiutvinningsperspektivet. Natura2000 området slutar där Skurups kommuns havsområde börjar. Skurups kommun vill i framtiden se en utbredning av skyddade områden i havet och arbete i detta syfte pågår på kommunen.	Synpunkten noteras.
119.06	Skurups kommun	Skurups kommuns kuststräcka och hamn är viktiga för rekreation, friluftsliv, turism och biologisk mångfald som ger förutsättningar för levande kust. De höga naturvärden som finns idag behöver bevaras och förutsättningar för utveckling skapas.	Synpunkten noteras.
119.07	Skurups kommun	De två områdena som är utpekade för energiutvinning i och vid Skurup kommuns havsområden bedöms även ha medelstor till stor negativ effekt på flyttande fåglar. Det är naturvärden som inte kommer kunna återställas om det en gång skadats därmed ser vi en motsättning mellan fågellivet och energiutvinning.	Synpunkten noteras.
119.99	Skurups kommun	I Skurups kommun utvecklas arbetet för att säkerställa biologisk mångfald och ekosystemtjänster i havet, bland annat utbredningen av ålgräs och blåstång som är viktiga livsmiljöer i havet och barnkammare för fisk. Rapporter visar på att fiskebeståndet i Östersjön inte mår bra och både torsken, och dess viktigaste föda, sill och skarpsill, behöver återhämta sig. Därav vill vi se ett skydd av naturvärdena och inte energiutvinning.	Synpunkten noteras. En del av Ö282 minskat i den östra delen.
079.01	Skyborn Renewables	HaV betonar i förslaget att kunskapsläget avseende vindkraft och sjöfart vintertid är begränsat. Kunskapsläget utvecklas kontinuerligt och Skyborn har gjort studier avseende is och påverkan på sjöfarten vintertid. Studierna har visat att etablering i miljöer med is är fullt möjlig. Skyborn förser gärna HaV med underlag utifrån de undersökningar som utförts och kommer att utföras.	Synpunkten noteras. När det gäller effekter på isbildning och dess effekter på vintersjöfarten har HaV initierat framtagande av en kunskapssammanställning och förstudie om en metod för att förstå vindkraftsparkers inverkan på isbildning och vilka konsekvenser detta kan innebära för vintersjöfarten. HaV välkomnar även andra underlag i frågan.
079.02	Skyborn Renewables	Skyborn har för samtliga sina projektområden utfört omfattande utredningar avseende batymetri och påverkan på sjöfart samt marint liv. Resultatet från undersökningarna bifogas inte i detta remissvar men Skyborn förser gärna HaV med underlag i denna del, i en separat dialog.	Noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
079.03	Skyborn Renewables	Skyborn betonar vikten av att planerna utformas så att de ger förutsättningar för en tydlig styrning. Därigenom kan kumulativa effekter och förutsebarhet och acceptans uppnås.	Synpunkten noteras.
079.04	Skyborn Renewables	Vindförhållanden i svenska vatten är generellt sett goda. Djupförhållandena bör vara den faktor som tillmäts störst betydelse vid bestämmande av områden som är lämpliga för energiutvinning eftersom det i stor utsträckning är bestämmande för byggbarhet på 10-15 års sikt. Med hänsyn till rådande teknik bör prioritet ligga vid i första hand i djupintervallen 15-50 meter (Bottenförankrat) och i andra hand vid djup över 80 meter (Flytande). Djup mellan 60-80 meter bör ges lägst prioritet, detta djupområde representerar en utmaning där bottenförankrade lösningar blir mycket kostsamma samtidigt som flytande strukturer är problematiska på grund av svårigheter med ankarsystem.	Synpunkten noteras.
079.05	Skyborn Renewables	Idag tar projektering, tillståndsprövning och byggnation av anläggningar för energiproduktion och elledningar sammanlagt tiotals år. Prövningen är fragmenterad och alla olika intressen prövas i varje enskilt ärende. Svenska politiker bör införliva de regeländringar som gjorts i direktiv och förordningar föratt underlätta anläggningar för förnybar energi och elledningar. Havsplanerna bör användas som ett instrument för implementeringen.	Noteras.
079.06	Skyborn Renewables	Den totala yta som pekas ut för energiutvinning bör vara i linje med ambitionen för uppdraget, dock med en marginal för tagen hänsyn till svårigheten att få tillstånd för projekt inom territorialvattnet. Den yta som pekas ut bör alltså inte vara så omfattande att tyngden i de avvägningar som legat till grund för områden som pekas ut för energiutvinning förlorar sin betydelse.	I granskningsförslaget föreslås en yta som överstiger den yta som krävs för att målbilden ska nås på grund av utestående osäkerheter exempelvis totalförsvarets hemliga intressen, kommunal tillstyrkan och naturvård. Ca 40 % av den yta som redovisas behöver realiseras fullt ut för att målbildens 120 TWh ska nås.
079.07	Skyborn Renewables	För att omfattningen av senare prövningar ska bli mer förutsebara och mindre resurskrävande för såväl myndigheter som verksamhetsutövare är det viktigt att motstående intressen inom utpekade energiutvinningsområden tydligt lösts ut i planeringsfasen. Områden med så få motstående intressen som möjligt bör pekas ut och en avvägning av motstående intressen bör så långt som möjligt göras vid angivande av viss användning och avgränsningen av området.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
079.08	Skyborn Renewables	I de fall särskild hänsyn ska tas till annat intresse bör det så långt det är möjligt (med hänsyn till sekretess) specificeras vad som ryms inom t.ex. hänsyn till försvar eller natur.	När det gäller särskild hänsyn till höga naturvärden specificeras typen av naturvärden, samma för kulturmiljövärden. Vilken typ av hänsyn och hur hänsyn kan tas, beror på verksamhet.
079.09	Skyborn Renewables	Det bör finnas en koppling mellan havsplanering för energiproduktion och planering för utbyggnad av transmission av el eller vätgas. Eftersom en omfattande planering av ny infrastruktur för el- och vätgasdistribution nu pågår finns goda skäl att samplanera dessa i ljuset av tillkommande produktion och användning. Om det i havsplanen pekas ut områden för energiproduktion bör det säkerställas/tillgodoses förutsättningar för nätanslutning och annan överföring av energi via exempelvis vätgasnät på liknande sätt. Det finns också skäl att se över möjlig samplanering med utbyggnad av vätgasnät.	Synpunkten noteras. Svenska kraftnät arbetar för att möjliggöra anslutning av havsbaserad elproduktion till det svenska elnätet. För närvarande pågår förstudier och förberedelser för olika genomförandeprojekt. När det gäller vätgas saknas underlag. I havsplanen redovisas därför inte anslutningspunkter eller kabelledningskorridorer.
079.10	Skyborn Renewables	I förhållande till Sveriges åtaganden om klimatneutralitet menar Skyborn att en hög prioritet bör ges åt områden som är möjliga att ta i anspråk på kort sikt utifrån ett byggbarhetsperspektiv och som kan generera stora mängder energi åt den industri som behöver den. Skyborn vill poängtera att havsbaserad vindkraft är den energikälla som inom en 10-15-årsperiod har goda förutsättningar att bidra med stora mängder fossilfri energi. För att möjliggöra omställning på kort sikt är det därför i nuvarande förslag till havsplaner lämpligt att fokusera och prioritera havsområden som är byggbara inom den tidshorisonten.	Synpunkten noteras. För att nå uppdragets målbild redovisas ett stort antal områden med olika förutsättningar. Inom dessa finns det sådana som kan realiseras snabbare än andra.
079.11	Skyborn Renewables	Generellt sett är djup, vindläge samt nätanslutning och annan möjlighet till transmission av energi faktorer av stor betydelse för kostnad och avkastning och därmed påverkar realiserbarheten i närtid. Dessa faktorer, i kombination med det geografiska behovet av ny energi för att klara klimatmålen, bör vara vägledande för de områden som pekas ut som områden för energiutvinning i havsplanerna.	Förutom de uppräknade faktorerna är även påverkan på andra intressen lokalt och kumulativt av betydelse för de områden som föreslås.
079.12	Skyborn Renewables	Skyborn ser positivt på att HaV i flera fall gör bedömningen att energiproduktion bedöms ha företräde framför riksintresset sjöfart och att sjöfarten bedöms kunna samexistera särskilt om den i vissa områden förflyttas österut. Skyborn vill särskilt poängtera att frekvensen av trafiken i Bottenhavet och Bottenviken är mycket låg i förhållande till södra Östersjön, Bornholmssund och på Västkusten.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
079.13	Skyborn Renewables	Utpekat riksintresset sjöfart baseras inte alltid på faktisk fartygsdata (AIS). Det förekommer att utpekade riksintressen i form av fartygsstråk bedömts ha företräde framför lämpliga energiutvinningsområden, samtidigt som fartygstrafiken i realiteten inte är frekvent. Generellt finns i Bottniska viken och Södra Bottenhavet stora erforderliga ytor att trafikera även för det fall omfattande energiproduktion byggs. Generellt finns trafikerbara områden österut varför de i en rimlig omfattning inte bör medföra ett egentligt hinder för energiutvinning. En acceptabel omdirigering, kopplad till samhällsnytta, för att ge plats för en havsvindpark, exempelvis ett lämpligt grundområde bör beaktas.	Synpunkten noteras.
079.14	Skyborn Renewables	Område B110 lämpar sig särskilt väl för bottenförankrade fundament tack vare gynnsamma djupförhållanden. Batymetrin i Bottniska viken är mer komplicerad och vid en prioritering mellan områden för att begränsa den kumulativa påverkan på Sjöfartens och Försvarsmaktens intressen bör områden med större sammanhängande djupområden mellan 15-50 meter prioritas. På grund av de begränsningar som det kommunala vetot kan innebära är det av betydelse att områden för energiutvinning pekas ut både i territorialhavet och i den ekonomiska zonen.	Synpunkten noteras. Planen har uppdaterats med resonemang runt behovet av olika sorters energiområden.
079.15	Skyborn Renewables	Område B110 ligger på ett större avstånd till nationalparken i Haparanda Skärgård än B113 som också har lämpliga djupförhållanden. Etablering av en vindkraftpark i område B110 och B111 innebär på grund av sitt längre avstånd från nationalparken och känsliga öar mindre påverkan än en B113 på naturvårdsintressen. Område B110 och del av B111 är de områden som vid en samlad avvägning innebär minst påverkan på motstående eller svårförenliga intressen. Dessa områden kan om havsbaserad vindkraft byggs samexistera med intressen som sjöfart och naturvård. Det är viktigt att dessa områden ges prioritet i det fortsatta arbetet att lösa ut konflikter och vid utpekande av områden för energiutvinning.	Synpunkten noteras. Område B111 och B113 kvarstår något reviderat i granskningsförslaget. Övriga områden i norra delen av Bottniska viken anges inte som energiområden i granskningsförslaget med hänvisning till natur och kulturmiljövärden samt vintersjöfart.
079.16	Skyborn Renewables	I område B149 och B158 har företräde givits åt energiutvinning framför sjöfart. Skyborn delar bedömningen att tillgängligheten till viktiga hamnar kvarstår även om byggnation av vindkraft sker.	Synpunkten noteras

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
079.17	Skyborn Renewables	Område B149, delar av B158, ett utökat B159 utgör tillsammans med B148 de områden med mest fördelaktiga djup i den ekonomiska zonen i Södra Bottenhavet. Dessa områden kan samexistera med intressen som sjöfart, naturvård och yrkesfiske. En värdering av samtliga områden har gjorts av Försvarsmakten som ser möjligheter för byggnation av vindkraft i områdena. Då det kommunala vetot starkt begränsar möjligheten att realisera projekt i territorialhavet är projekt med längre avstånd till land av stor betydelse Det är viktigt att dessa områden ges prioritet i det fortsatta arbetet att lösa ut konflikter och vid utpekande av områden för energiutvinning.	Synpunkten noteras.
060.01	Skärgårdarnas riksförbund	Etablering av vindkraft skall, enligt SRF, undvikas i kustnära områden, där det finns viktiga livsmiljöer för fisk, nämligen lekområden och uppväxtområden.	Synpunkten noteras.
060.02	Skärgårdarnas riksförbund	SRF noterar att flera större vindkraftsparker planeras långt ut i territorialhavet och den ekonomiska zonen vilket bör öka förutsättningarna för samexistens mellan olika verksamheter. Emellertid bör stor försiktighet iakttagas vid tillståndsprövning för etablering i lekområden även i utsjön (Ö269)	Synpunkten noteras.
060.06	Skärgårdarnas riksförbund	SRF anser vidare att effekten av havsplanen på migrerande fiskar som lax och havsöring om möjligt tas med som en viktig ekosystemkomponent då dessa fiskar, som lax, har stor betydelse för både yrkesfisket och fritidsfisket och att de dessutom rör sig över stora områden.	HaV har låtit SLU Aqua göra första analys av risk för kumulativa effekter på vandrande lax.
060.07	Skärgårdarnas riksförbund	Sist men inte minst efterfrågas en genomarbetad sammanfattning i kommande förslag, samt att upprepningar undviks.	Synpunkten noteras, Förslagstexterna har bearbetats inför granskningen. I del Innebörd och konsekvenser ges en övergripande sammanfattning av förslagens innebörd (och därmed indirekt en sammanfattning).
060.3	Skärgårdarnas riksförbund	Ökade kunskaper om fundamentens påverkan på fiskens lekbeteende är starkt påkallade. Effekterna skulle kunna vara positiva eller negativa. Det har diskuterats att dessa konstgjorda ”rev” i utsjön kan ha en positiv effekt på beståndens utveckling. Däremot skulle hydrodynamiken runt propellrarna kunna ha en negativ påverkan.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
060.4	Skärgårdarnas riksförbund	Yrkesfisket i Bottniska viken är huvudsakligen småskaligt. Fisket är glest i utsjön, men tätare i de kustnära vattnen. Där kan fisket komma att påverkas av föreslagna energiområden och alternativa områden. I förslaget till havsplan föreslås således tänkbar etablering av vindkraft i flera relativt kustnära områden som dessutom är klassade som lekområde: exempelvis B107, B108, B111 B117, B137, B139, B138, B146, B154. SRF anser att dessa förslag behöver utredas eftersom alla åtgärder som eventuellt kan ha en negativ effekt på fiskbeståndens reproduktion och småskaligt fiske måste undvikas.	Synpunkten noteras. Där det finns lek- och uppväxtområden för fisk behöver mer detaljerat underlag tas fram och hanteras vid tillståndsprövningen för en eventuell vindkraftspark.
060.5	Skärgårdarnas riksförbund	SRF anser också att utvinning av sand i känsliga områden (Ö508) behöver utredas vidare med avseende på potentiella negativa effekter på fiskbeståndens reproduktion och småskaligt fiske.	Synpunkten noteras. I område Ö508 finns höga naturvärden som det ska tas särskild hänsyn till, vilket ställer höga krav på samexistens med sandutvinning. Området är en viktig livsmiljö förtorsk och framtida utvinning behöver bland annat ta hänsyn till torskens lekperioder för att inte riskera negativ påverkan. Vidare utredning kommer att krävas vid en eventuell tillståndsprövning.
128.01	SMHI	Modellstudier1,2,3 visar att vindkraftparker orsakar förändringar av strömmar, skiktning och omblandning i havets ytskikt. Detta är effekter som kan påverka hydrografi, biogeokemi och pelagiska ekosystem långt utanför vindparkernas gränser. Ett exempel på en möjlig konsekvens som behöver uppmärksammas är vindkraftparkers påverkan på cyanobakterieblomningar i Östersjön. Dessa blomningar är ett årligt förekommande fenomen i framför allt Egentliga Östersjön, men även i Bottenhavet. Blomningarna förväntas bli kraftigare om vattentemperaturen stiger och vattnet stratifieras. I miljökonsekvensbeskrivningen från det tidigare samrådet om havsplaner4 har diverse effekter på plankton (både växt- och djurplankton) kvantifierats, men med tanke på att effekter av vindkraftparker med avseende på minskad omblandning, mer stratifiering samt förändrad temperatur och salthalt inte ingår, är det inte heller möjligt att till fullo uppskatta effekterna på växt- och djurplankton samt cyanobakterier.	HaV delar synen att kunskap bör utvecklas kring den havsbaserade vindkraftens indirekta effekter.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
128.02	SMHI	Med tanke på att effekten av havsplanerna är så oklar är internationell samverkan av högsta vikt. Bottniska viken, Östersjön och Västerhavet är inte enbart tre svenska vattenområden, utan delas med nio andra länder. Även dessa länder har byggt, eller planerar att bygga, vindkraftparker i sina vatten. Vindkraftparker har potentiellt gränsöverskridande effekter under alla tre faser; anläggnings-, drift- och avvecklingsfasen. Dessutom ökar risken för kumulativa effekter när fler parker anläggs. Här behövs internationell samverkan. SMHI menar därför att ett överordnat och multinationellt havsråd med överblick över hela Östersjöns miljö, ska ges möjlighet att kartlägga de kumulativa miljöeffekterna av samtliga projekt. En sådan övergripande kartläggning skulle medföra att kumulativ och gränsöverskridande påverkan bättre kan beaktas i Östersjöländernas beslut om enskilda anläggningar i aktuella områden.	HaV delar synen att hänsynstagande till kumulativa effekter förutsätter ett utökat samarbete mellan grannländer. Ett första steg är att se i vilken mån redan etablerade samverkansforum ger förutsättningar för denna typ av bedömningar, t.ex. inom ramen för Helcom-Vasab havsplaneringsgruppen i Östersjön eller inom the Greater North Sea Basin Initiative (GNSBI) i Nordsjön.
128.03	SMHI	Södra Östersjön utgör en förbindelselänk i förnyelsen av centrala Östersjöns bottenvatten. Salt och syrerikt vatten flödar från Öresund utmed havsbotten österut mot djupare områden. Särskilt känslig för störningar är sträckan från Öresund och Bälten i väster till Stolpe ränna öster om Bornholmsbassängen. Med ökad turbulens, till exempel från vindkraftsfundament, blandas den bottennära strömmen med ytligare vatten vilket minskar dess kvalitet och betydelse för Östersjöns djupvatten. Då syresituationen i centrala Östersjöns djupare delar är såpass ansträngd menar SMHI att det i området från Öresund till östra Bornholmshavet är synnerligen viktigt att åtgärder som berör de hydrografiska förhållandena fullt ut beaktar EU:s ramdirektiv om en marin strategi5. I bilaga I finns kvalitativa deskriptorer för fastställande av en god miljöstatus, där deskriptor 7 anger att en bestående förändring av de hydrografiska villkoren inte ska påverka de marina ekosystemen på ett negativt sätt. Här finns en betydande utmaning om påverkan på de episodiska inflödena av salt- och syrerikt vatten ska kunna undvikas. Havsområdet i södra Östersjön delas av Sverige, Danmark, Tyskland och Polen. Alla fyra länder har omfattande planer på utbyggnad av vindkraft i havsområdet. En samordning och utvärdering av planerna, där de kumulativa miljöeffekterna sätts i fokus, ter sig ytterst önskvärd.	HaV noterar synpunkten.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
128.04	SMHI	SMHI instämmer helt i de tankar som presenteras i Konsekvensbeskrivning av förslag till ändrade havsplaner för Bottniska viken, Östersjön och Västerhavet, avsnittet Övervakningsprogram för havsbaserad vindkraft. Ett samarbete mellan vindkraftsoperatörer, staten och den nationella miljöövervakningen behövs för att säkerställa ett långsiktigt nationellt övervakningsprogram för att följa upp vindkraftens miljöeffekter. I dagsläget finns i svenska vatten endast ett fåtal bojar försedda med mätutrustning för kontinuerlig och långsiktig datainsamling. Fartygsbaserad miljöövervakning har stora tidsmässiga glapp, ofta besöks en mätpunkt högst en gång per månad. SMHI menar att havsbaserade vindkraftparker skulle kunna utgöra plattformar för högfrekvent marin miljöövervakning. SMHI eller andra nationella utförare och myndigheter skulle då kunna placera mätutrustning i dessa områden för att samla in nationellt värdefulla data i betydligt större omfattning än nu. Strömförsörjning och stabil och snabb kommunikation är två utmaningar vid observationer från bojar och andra fasta mätsystem i öppet hav. Genom att el finns tillgängligt på plats vid vindkraftparkerna och kommunikation kan ske via kabel till anslutningspunkt på land, kan data insamlas och överföras till datavärd i realtid. Dessa möjligheter bör vara med redan i planerings- och designfasen av infrastrukturen för att underlätta implementering av dylika mätningar i framtiden.	HaV tar in synpunkten i arbetet med ett ramverk för uppföljning och utvärdering av havsplanernas effekter.
128.05	SMHI	Många av de föreslagna energiområdena ligger i nära anslutning till de mätpositioner som ingår i det nationella pelagiska miljöövervakningsprogrammet. SMHI har gått igenom det kartunderlag som bifogats samrådsunderlaget för att undersöka eventuella konflikter som skulle kunna uppstå vid etablering i de föreslagna energiområdena.	Granskningsförslaget har uppdaterats med hänsynsbehov.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
099.01	Sotenäs kommun	Sotenäs kommun ställer sig frågande till den konsekvensbeskrivning som är gjord som beskriver bortfallet av volymer för yrkesfisket. Konsekvensbeskrivningen bör utgå från fiskemönster och tråldrag och att de tråldrag som idag berör föreslagna energiområden inklusive säkerhetsavstånd kommer utebli och således kommer den fångsten försvinna. Sotenäs kommun anser även att man i konsekvensbeskrivningen bör inkludera övrig infrastruktur och landbaserade servicefunktioner kopplade till yrkesfisket. Analysen bör göras utifrån ett antagande att yrkesfisket kommer tappa volym och således kommer det påverka infrastruktur och servicefunktioner som tex: fiskauktion, kylrum, isningsmaskin, kajer, fiskgrossister, trålverkstad/tråltillverkning, varv. Konsekvensbeskrivningen angående infrastruktur och landbaserade servicefunktioner bör adressera "kritisk massa", dvs hur lite fiske kan vi ha med fortsatt drift av landbaserade näringar.	Konsekvensbeskrivningen revideras. En bredare analys av yrkesfiske och samhällsekonomiska aspekter görs med stöd av konsult. Resultat förväntas vara klart först efter sommaren 2024.
099.02	Sotenäs kommun	Bohuslän har en unik miljö som lockar många turister årligen. Sotenäs kommun anser att förslaget till havsplaner har tagit för lite hänsyn till potentiell påverkan av kulturmiljön vid etablering av energiområden. Havsplanerna bör till exempel kunna begränsa höjd på energiområden för att minimera påverkan av omgivande kulturmiljö.	Planeringsunderlag för marina kulturmiljövärden i den nationella havsplaneringen som tagits fram av kustlänsstyrelserna ligger till grund för utpekande av särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden i granskningsförslaget. Fortsatt analys av underlaget pågår. Särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden avser landskapsbild och visuell påverkan men innefattar även hänsyn till marina lämningar på havsbotten. Havsplanerna är vägledande och har inte mandat att begränsa höjder på energiområden.
099.03	Sotenäs kommun	Havsplanerna bör även adressera hur näringar och omgivning bör bli kompenserade om störning uppstår vid etablering av ett energiområde.	Frågan ligger inte inom havsplaneringsuppdraget.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
099.04	Sotenäs kommun	Placeringarna avseende energiutvinningsområden på västerhavet ligger till stor del inom riksintresse för yrkesfiske vilket är problematiskt för svenskt yrkesfiskes möjlighet till överlevnad. Sotenäs kommun uppmanar till att placering av möjliga energiutvinningsområden bör bearbetas tillsammans med befintliga näringar (tex yrkesfisket och dess producentorganisationer) och intressen för att undvika intressekonflikt. Detta bör göras i ett omtag då Havs-och Vattenmyndigheten tillsammans med Energimyndigheten kommit fram till att samexistens av yrkesfiske och flytande vindkraftsparker inte är möjligt.	I granskningsförslaget har anpassningar gjorts med hänsyn till yrkesfisket i alla tre havsplaneområdena. Några områden har tagits bort eller fått ändrad utformning efter inkomna synpunkter och en förnyad analys av påverkan på yrkesfisket. I Norra Västerhavet har område V355 tagits bort. Områdena V360 och V359 har minskat i omfattning. Område V357 har ökat.
099.05	Sotenäs kommun	Sotenäs kommun föreslår även att Havsplanerna ska göra en mer grundlig konsekvensbeskrivning av respektive område och utifrån konstaterad påverkan prioritera områden med minst påverkan på yrkesfiske och andra intressen. I det omtaget bör man se på nordiska havsplaner i samverkan med berörda länder, Norge och Danmark, då utredning/konsekvensanalys även bör ta hänsyn till angränsande länders planer. Vid illa valda områden riskerar Sverige att förlora svenskt yrkesfiske med tillhörande landbaserade näringar.	Synpunkten noteras. I bearbetningen av förslaget till granskningen har förnyade analyser och bedömningar av områdena gjorts.
099.06	Sotenäs kommun	Med en prioriteringsordning i utbyggnaden bör Havsplanerna även styra utbyggnadstakten, detta är viktigt då det idag inte finns stora parker med flytande fundament och att konsekvenserna av dessa till stor del är okänd. Man bör då även initialt freda ett större område, förslagsvis Västerhavet där mycket av svenskt yrkesfiske pågår, som ett referensområde för att kunna mäta påverkan av en vindkraftspark på annan plats.	HaV har övervägt en etappvis ansats utifrån flera aspekter. Nuvarande prövningssystem där så kallad öppen dörr tillämpas är inte anpassat för en etappvis prövning. Därför redovisas områden med mest lämplig användning utan tidsaspekt. Sett till målbilden att ge förutsättningar för fler områden för energiutvinningen se inte HaV att det är möjligt att utesluta hela Västerhavet när det gäller energiutvinningsområden.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
099.07	Sotenäs kommun	Till konsekvensanalysen bör adderas en noga utredd påverkan av yrkesfiske som livsmedelsproducent samt som livsmedelsproducent utifrån självförsörjningsgrad och beredskap. Yrkesfisket har stora beredskapskvalitéer vilket i historien har visat vara avgörande för att tillgodose nationens livsmedelsbehov i utmanande tider. Inom det civila försvaret har yrkesfisket även haft en viktig roll i oroliga tider då yrkesfiskarna ofta är ute till havs och kan rapportera misstänkt aktivitet.	En bredare analys av yrkesfiske och samhällsekonomiska aspekter görs med stöd av konsult. Resultat förväntas vara klart efter sommaren 2024.
127.01	Statkraft	Statkraft välkomnar en revidering av havsplanerna i syfte att öka energiutvinningen i havet och som ett led i att säkerställa en planering som stärker möjligheterna till samexistens mellan olika betydande samhällsintressen i havet.	Synpunkten noteras.
127.02	Statkraft	Statkraft anser att havsplanerna utgör det primära planeringsverktyget för havsbaserad vindkraft i Sverige. Vår syn är att planerna har störst potential att verka för att möjliggöra havsbaserad vindkraft genom att behandla kumulativa effekter, och verka för anpassning och samexistens mellan vindkraft olika samhällsintressen. I vissa fall kan det vara möjligt att reducera graden av komplexitet i bedömning av kumulativ påverkan i förhållande till andra samhällsintressen, som exempelvis försvarsintresset, genom att kritiska havsplaneområden tilldelas en maximal eleffekt. Ett avstånd på ca 5-10 km bör också lämnas mellan områden då samexistens mellan områden med mindre avstånd än så inte är möjlig med hänsyn tagen till vindkraftparkernas inbördes påverkan på produktionsförmågan. Mellan större parker är ett avstånd på 10 km att föredra.	Synpunkten noteras.
127.03	Statkraft	Efter att detaljerad planering av havsvindparkerna har genomförts kommer enligt Statkrafts bedömning endast ca 30-50 % av eleffekten från havsplanerna att kunna realiseras till följd av en rad olika anledningar som generellt påverkar den slutliga genomförbarheten hos projekten. Havsplanerna behöver i ökad utsträckning ta höjd för det förväntade bortfallet i syfte att kunna uppfylla relevanta planeringsmål kopplat till energiförsörjningen.	Synpunkten noteras, HaV bedömer att ca 40 % av ytorna för energiutvinning behöver realiseras för att målbilden om 120 TWh i årlig produktion ska nås.
127.04	Statkraft	I havsplanearbetet bör bedömningar av ekonomisk potential användas med stor försiktighet i samband med urval av områden. Ansvarig myndighet saknar rimligen tillräckligt detaljerad information för att göra en relevant bedömning för enskilda områden samtidigt som även mer detaljerad information kopplad till ekonomisk lönsamhet snabbt blir föråldrad.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
127.05	Statkraft	Det är positivt att havsplanerna är tydliga med vilka intressen som får företräde framför andra i de olika områdena. Det gör det enklare för utvecklare att göra rimliga avgränsningar för projektområdena. Dock är planerna något otydliga när det gäller hur skillnaderna mellan E, Eutr, E alternativ och E alternativ utr. Det framstår som oklart vilka områden mellan Eutr och E alternativ som bör anses som lämpligast. Det är även oklart vad innebörden är av formuleringen ”under samrådet ses ett alternativt område som ett alternativ eller potentiellt komplement till föreslagna områden att överväga i den fortsatta planeringsprocessen”. Tolkningen kompliceras ytterligare av det faktum att delar av områden som i planen redan är klassificerade som Eutr och inte alternativ är områden som vi vet inte fungerar i praktiken.	Alternativa energiutvinningsområden användes i samrådet för att inhämta information om flera möjliga områden för energi och för att belysa olika konsekvenser. I granskningsförslaget anges användning energiutvinning för de områden där energi bedöms vara den mest lämpliga användningen. Utredningsområde energiutvinning anges för områden där det finns ett större behov av att utreda specifika frågor.
127.06	Statkraft	Det är svårt att på förhand veta om ett projekt är realiserbart även med all den projektspecifika information som en utvecklare innehar. Det är sannolikt en orimlig ambitionsnivå att förutse detta i en övergripande planering och inte heller att anse som en uppgift för planeringen på denna nivå. Projekt som utvecklas vidare kommer att i nästa skede genomgå en grundlig tillståndsprocess i enlighet med gällande regelverk som garanterar att endast lämpliga projekt genomförs. Av den anledningen bör samtliga områden som kategoriseras som E alternativ, E utr och E alternativ utr som grundprincip inkluderas i planerna i syfte att inte på otillräcklig grund utesluta några potentiellt lämpliga områden.	Synpunkten noteras. Flera alternativa områden finns med som områden med användning energi i granskningsförslaget.
127.07	Statkraft	Ovan resonemang har även konsekvenser när man ska beakta kumulativa effekter. Statkraft föreslår att det är mer ändamålsenligt att uttrycka begränsningar med hänsyn tagen till kumulativa effekter som maximal installerad eleffekt (eller som maximalt antal turbiner) inom en viss region, snarare är att HaV i tidigt skede söker att reducera antalet projekt i regionen. Risken är annars överhängande att man föreslår projektområden som i ett senare skede inte går att realisera, med följden att ingen, eller endast en begränsad volym vindkraft, kan realiseras i den aktuella regionen.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
127.08	Statkraft	Vi ställer oss även frågande till resultaten i det index för ekonomisk potential/resurseffektivitet som presenterades som del av HaV;s samrådspresentation. För att exemplifiera kan vi beakta två av de områden där Statkraft har aktiva projekt, områdena Ö269 respektive Ö219. I redovisningen har Ö219 tilldelats ett bättre potentialindex än Ö269, vilket förfaller märkligt utifrån den kunskap vi besitter. Ö219 är ett intressant område med god potential för att realisera ett havsvindprojekt, men jämfört med Ö269 ligger det längre från land, har större vattendjup, kräver flytande fundament (vilket innebär att det sannolikt kommer att realiseras senare) samt har lägre vindhastighet. Vi bedömer att något i modellen för bedömning av ekonomisk potential inte verkar fungera som myndigheten avsett. Vi föreslår därför att havsplaneringen inte beaktar detta index i sina avvägningar.	Metoden har setts över i konsekvensbeskrivningen för granskningsförslaget.
127.09	Statkraft	Vi bedömer att havs- och vattenmyndighetens uppskattning av hur mycket installerad effekt planera till slut kommer att resultera i är överskattad. Detta både vad gäller effekt i respektive område och hur många av de valda områdena som faktiskt kommer att vara byggbara. Miljöanpassningar, geotekniska begränsningar, säkerhetsavstånd till sjöfart, buffert till kablar och pipelines samt generell byggbarhet är något som gör att nettoinstallerad kapacitet blir avsevärt lägre än det man på förhand antar i ett stort område (se fördjupat resonemang i Bilaga 2)	I avsnittet Innebörd i granskningsredogörelsen finns resonemang kring osäkerheter vid bedömning av framtida elproduktion.
127.10	Statkraft	Stora områden kan heller inte ligga för nära varandra. En buffertzon på 10 km mellan områden är att föredra för att inte parkerna ska påverka varandra i allt för stor grad sett till produktion och utmattningslaster men även miljömässigt och för att inte helt blockera för stora områden. Detta är ytterligare en förklaring till varför installerad kapacitet överskattas. Ett större område (> 1000 km2) bör också delas i två områden med förslagsvis 10 km emellan varje. Ett havsplaneområde kan också få en maximal installerad effekt definierad som proxy för begränsning av kumulativa effekter. I Bottenviken och norra Kvarken bör också hänsyn tas till den areal som krävs för att upprätthålla intersjöfarten.	Synpunkten noteras.
127.11	Statkraft	De få områden som hittills valts i Östersjön är på djupt vatten med flytande vindturbiner. Här är framtida teknik fortfarande osäker och det är än så länge dyrt att genomföra. Det finns få bottenfasta bra alternativ och här ser vi framför allt Ö286/Ö288, Ö216 och Ö269 som förknippade med goda möjligheter och som även har bra geografisk spridning.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
127.12	Statkraft	Vi noterar att många områden ligger närmare farleder än vad som sannolikt är möjligt vid realisering av vindprojekten. HaV är medvetna om detta och resonerade under samrådspresentationen att de inte ville applicera skyddsområden kring farlederna i sinaförslag utan föredrog att vindprojektörerna skulle hitta rätt skyddsavstånd i tillståndsprocessen i de enskilda fallen. Detta är en god tanke som möjliggör flexibilitet och optimering av vindparkerna. En konsekvens är dock att ca 15-25 % av den föreslagna ytan inte kommer att kunna användas. Det innebär att HaV behöver beakta detta när man väljer volymen av total havsyta som krävs för att uppfylla planeringsmålen.	Synpunkten noteras. I granskningsförslaget ligger områdena med energiutvinning direkt i anslutning användning sjöfart. Storleken på säkerhetsavståndet är beroende av vilken trafik som trafikerar stråket men även de geografiska förutsättningarna. Hur stort avstånd som behövs i ett enskilt projekt fastställs i tillståndsprocessen för vindkraftsanläggningen. Säkerhetsavståndet ligger inom området för energiutvinning, dvs. utanför avgränsningen för användning sjöfart och redovisas inte i plankartan.
127.13	Statkraft	Om vi, i tillägg till ovan reduktion pga skyddsavstånd till farleder, utgår från att ca 2/3 den teoretiska maxeffekten i valda områden är möjlig att installera samt att några områden naturligt kommer falla bort efter utredningar så bör man kunna anta ca 40% av den teoretiska installerade effekten är möjlig att realisera förutsatt att områdena är väl valda från början. Utifrån detta skulle den faktiska produktionen i befintliga områden bli ca 40 TWh och 110 TWh i de alternativa energiområdena. Det blir då tydligt att drygt 70% av de alternativa områdena (sett till elproduktion) måste inkluderas i tillägg till havsplanerna för att man ska möjliggöra i framtiden.	Synpunkten noteras, HaV bedömer att ca 40 % av ytorna för energiutvinning behöver realiseras för att målbilden om 120 TWh i årlig produktion ska nås.
127.14	Statkraft	Det är viktigt att inte i för hög grad utgå ifrån vilken kapacitet som finns tillgänglig i stamnätet. De flesta stora projekt kommer med stor sannolikhet att i någon grad tillverka vätgas, metanol, ammoniak och elektrobränslen. För projekt i Bottenhavet och Bottenviken kanske majoriteten av effekten kommer gå till vätgasproduktion. Av det skälet bör tillgänglig effekt i stamnätet inte i för stor grad styra valet av områden.	Havsplanerna lägger i granskningsversionen mindre vikt vid tillgänglig kapacitet i transmissionsnätet.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
127.15	Statkraft	Även geografisk spridning av havsbaserade vindparker är av stor vikt i planeringen. I nuvarande plan återfinns en stor andel av områdena i elprisområdena 1 och 2. Enligt vår mening bör energiområden i havsplanerna väljas också med avseende på att uppnå en god fördelning över landet. Det faktum att vi simulerar våra projekt i detalj möjliggör för oss att också analysera korrelationen i produktion mellan olika delar av landet.	Synpunkten noteras.
127.16	Statkraft	B113 Bothnia Offshore Omega: Vår bedömning är att upp mot 1.5 GW bottenfasta turbiner är möjliga i det område vi valt som Bothnia Offshore Omega på djup motsvarande ca 50-75 m. Flytande fundament i Bottenviken är mer osäkert givet isförhållandena och är därför inget vi har för avsikt att använda för projektet. Vi har valt att gå något närmare farlederna med vårt projektområde. Ser man till isbrytarspår från Finland (blå) och Sverige (gult) så ser området i hög grad ut att vara möjligt att gå runt.	Synpunkten noteras.
127.18	Statkraft	B135 Bothnia Offshore Kappa: Detta är ett bra område för bottenfasta turbiner på djup motsvarande ca 40-65 m. Statkraftsprojektområde Bothnia Offshore Kappa går något längre söderut och slutar strax norr om HELCOM Baltic Sea EBSA. De finska farlederna i finsk MSP passerar genom B135, men med projekt på den finska idan kommer detta behöva ändras.	Synpunkten noteras.
127.19	Statkraft	B161 B160 Bothnia Offshore Sigma: Detta är ett område med mycket få konflikter där Statkraft projekterar Bothnia Offshore Sigma med ca 3 GW bottenfasta turbiner på 40-75 m djup. Det är stor skillnad på isförhållanden här jämfört med vid norra Kvarken och i Bottenviken.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
127.20	Statkraft	B148 Bothnia Offshore Lambda: Statkrafts projektområde Bothnia Offshore Lambda ligger inom detta område, vilket visas på tidigare karta. Isförhållandena är motsvarande de för Bothnia Offshore Sigma ovan och med få isbrytarspår även under extremvinter. Ser man på mer detaljerade bottendjupskartor så skulle man kunna identifiera positioner möjliga för bottenfasta turbiner även i den nordvästra delen som nu är bortklipp ur B148. Efter samråd med Försvarsmakten har vårt område Bothnia Offshore Lambda utvidgats i den nordvästra delen då de direkt kunde godkänna den nordligare delen av det tidigare projektområdet. Nytt projektområde, med område B148 och bottendjup visas på kartan nedan. Positivt att beslutet om farleden, beslutad 2022, är tydliggjord.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
127.21	Statkraft	Ö216, Ö218, Ö219 Delar av Baltic Offshore Delta; Området har analyserats under ett par års tid. Utifrån vår nuvarande kunskap om området anser vi det mer lämpligt att ha två områden, det vill säga att stryka område Ö218, men att gå något längre söderut med område Ö216 samt något längre nord med område Ö219. Detta för att optimera även för farlederna mot Finland. Notera också farleden i nordostligaste delen av Ö216 i finsk ekonomisk zon. Statkrafts nuvarande projektuppdelning har genomgått en Hazid workshop och en riskanalys. Den nordligaste spetsen i Ö216 var uppe till diskussion på Hazid workshopen. Enligt riskanalysen var den delen dock inget problem. Det enda som kommer fram är risken för att drivande fartyg med haveri driver in i parken västerifrån där det är för djupt för att nödankra. Det är dock inget som kan kompenseras med mer buffert. Pilarna på kartan ovan visar hur vi anser området bör hållas öppet för sjöfart. Vår nuvarande arbetshypotes är områden inritade med svart kontur på kartan ovan. Kartan visar i övrigt all fartygstrafik från AIS data. Att ha öppet för farlederna från Finland samt även en från Gotland norrut, väster om området, blir lättare med våra två områden. Med två områden öppnar man upp bättre för marin trafik. Område Ö216 är för övrigt det enda bottenfasta projektområdet som kan ge välbehövd energi in i Stockholmsområdet. Detta med få motstående intresse som framkommit i samråd och i utredningar inför MKB. Sydöstra delen av Ö219 genomkorsas av båda gasledningarna till Nord Stream och båda gasledningarna till Nord Stream 2. För gasledningarna efterfrågas 1500 m buffert Verksamheten önskar inte heller närliggande flytande fundament. Bredvid dessa finns också Cinia kommunikationskabel C-lion. Detta sammantaget gör sydostligaste delen av Ö219 komplex. Ser man på finska riksintressen för sjöfart så hittar man farleden öster om SEZ samt den som kommer från nordost, markerat i ljusrött. Se yttrande för mer information.	Informationen noteras, Område Ö218 med användning energiutvinning har utgått på grund av yrkesfiske.
127.22	Statkraft	Ö205 Baltic Offshore Epsilon: Den västligaste delen har Statkraft valt bort för att ett användande av hela område Ö205 skulle blockera för mycket för sjöfarten enligt vår bedömning. Som nämnt ovan under projekt Baltic Offshore Delta har en gemensam Hazid workshop hållits för de båda Deltaområdena och Epsilonområdet tillsammans. Detta utan några speciella synpunkter på utformningen annat än nordligaste spetsen av Ö216. Längst i öster genomkorsas området av Nord Stream och Cinia kommunikationskabel vilket i stor grad begränsar den delen av området.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
127.23	Statkraft	Ö272 och Ö276 (Delvis Baltic Offshore Alpha. Bra områden med få konflikter. Dock befinner sig Ö276 inom Visby TMA med höjdgräns 800 fot (1800–1000 fot) vilket motsvarar 243 m. Buffertzonen till detta område är ytterligare 3-5 nautiska mil vilket gör att ca halva området (södra delen) försvinner. Den andra kartan nedan visar havsplaneområden i rött på en ATC SMAC karta för Visby flygplats. Statkraft har för övrigt svårt att se varför den norra delen av vårt projekt Baltic Offshore Alpha inte är inkluderat i område Ö272. I vår förfrågan höjdbegräsning Visby luftrum för område Baltic Offshore Alpha användes 5 nm buffert. Det betyder att område Ö276 till minst hälften får en höjdbegränsning på 800 fot vilket är för lågt för att få någon lönsamhet för en vindkraftspark. Se yttrande för mer information.	Synpunkten noteras. Gällande frågan om ett specifikt projekt så har havsplaneringen utgått från det underlag som Energimyndigheten samordnade, och inte från specifika projekt.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
127.24	Statkraft	Ö269 Baltic Offshore Beta: I området har Statkraft en inlämnad tillståndsansökan till regeringen som hanteras av Länsstyrelsen i Blekinge med deadline 1 september 2024. Utifrån en mängd analyser har Statkraft landat i det område som är markerat med svart kontur på nedanstående karta. Projektområdet kännetecknas av: • Tillräcklig buffert till sjöfart • Området används relativt lite av sjöfågel. Mycket alfågel hittades vid södra Midsjöbanken vid egna genomförda flygningar, vilket användes som referens för vårt projekt. Väldigt lite alfågel väster om Södra Midsjöbanken och Natura2000 området. • Det mesta yrkesfisket går utanför detta område som i hög grad följer riksintresse för yrkesfiske. • Installation kan ske utan påverkan intill Natura2000 området som är det viktigaste området för tumlare • För torsken kan grumlande arbeten undvikas under juni-augusti till skydd för torskens lekperiod. Huvudområdet är dock närmare Bornholmsbassängen. Område Ö269's östpunkt är väl vald då beteendepåverkan för tumlare kan ske upp till 8–12 km beroende på säsong och installationsmetod vid pålning (se för projektet inlämnad MKB). Vår installation i den allra ostligaste delen är begränsad till viss del av året. Detta är ett sätt att komma runt den problematik som finns för område Ö255 där också Länsstyrelsen nu sagt nej till Natura2000 tillstånd för vindparken Södra Victoria. Då område Ö269 ligger på ett djup av 55-80 m är det till stor del lämpligt för bottenfasta fundament, samtidigt som det är tillräckligt djupt för att bottenfaunan kan väntas vara begränsad eller obefintlig. Det är ett av få lämpliga områden i denna del av Östersjön. Värt att nämna är också att Nord Stream pipe lines och Cinia C-lion kommunikationskabel skapar ett ca 4 km brett område i mitten som inte används till vindturbiner. Östra delen av området ligger inom riskområde för dumpad kemisk ammunition. Detta undersöks förstås i de utredningar som föregår byggnation av en vindpark. Fynd har gjorts framförallt söder om området. Endast två fynd har gjorts inom Ö269 (triangelmarkeringar i kartan nedan). Dumpningsområdet är ostnordost om Bornholm och som närmast 15 km från Ö269, som närmast 19 km från Baltic Offshore Beta. Kulturarv Karlskrona ligger 50-60 km från närmaste del av projektområdet och beräknas inte påverkas.	Synpunkten noteras. Alternativt område Ö269 i granskningsförslaget finns med som område med användning energiutvinning i granskningsförslaget.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
127.25	Statkraft	Det som framstår lite märkligt i förslaget till havsplaner är det riksintresse för sjöfart som ligger söder om område Ö269. Detta är helt borttaget i de beslutade polska havsplanerna (se nästa kartbild). Största anledningen till detta är att man måste gå runt de planerade vindparkerna i polsk ekonomisk zon. Det resulterar i att farleden mellan Ö256 och Ö269 försvinner, vilket kan öppna upp för ett något större areal för områdena även om tillräcklig buffert förstås måste upprätthållas mellan områden. Nackdelarna med område Ö256 är dels att det gränsar till Natura2000, det ligger till största delen i riksintresse för yrkesfiske och det ligger nästan helt intill ett polskt projektområde på andra sidan gränsen.	Synpunkten noteras.
127.26	Statkraft	V360 Skagerrak Offshore Gamma:Området har stor potential genom att kombinera havsbaserad vindkraft och bevarande av naturvärden, då det skyddsvärda naturvärdet gäller spridda viktiga bottenmiljöer där det inte är önskvärt med förankringslinor som är slaka som kan släpa i havsbotten. I övrigt ger inte flytande vind mer påverkan på havsbotten än hörnstolpar påverkar gräsmattan på en fullstorfotbollsplan. Möjligheten att placera fundamentet där det är mest lämpligt samt att kunna vrida på fundamentet och placera förankringspunkter där det inte finns bevarandevärde på botten ger stor flexibilitet. Statkrafts projektområde är här placerat även i den västra trålningsfria zonen (se svart konturlinje på kartan nedan). Här tycker vi det är lite svårt med utgångspunkt i medovanstående resonemang att se anledning till att exkludera också hela denna del. Intrånget är marginellt och det intresse man främst krockar med inom flytande havvindparker är just trålning. Vi noterar för övrigt att riksintresse för yrkesfiske är ändrat i den nordöstra spetsen av området. Vi har även i våra analyser noterat att det är den enda delen av området med någon större mängd fiske. Farleden som nu också tangerar nordöstra delen är placerat där vi också föreslog placeringen i vårt samrådsunderlag för Skagerrak Offshore Gamma. Vi är således helt överens om den begränsade förändringen av område V360. Yrkesfisket bör för övrigt påverkas endast marginellt i området då endast begränsat fiske förekommer. Väster om vårt område finns en dansk farled Hirtshals-Larvik. Den kan beroende på havsströmmarna behöva använda något mer av den västligaste delen av projektområdet, baserat på återkoppling vi fått via samrådet. Det påverkar dock inte område V360 som ligger längre österut.	Synpunkten noteras. Område V360 bedöms som den mest lämpliga delen inom Natura2000.-området.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
127.27	Statkraft	Ö273 Vi ställer oss frågande till att det inte nämns mer om migrerande fågel i detta område, som dessutom ligger nära Natura2000-området. Flera rapporter ger att under häckningen på Stora Karlsö födosöker fåglarna upp till 40 km från Stora Karlsö. Det påverkar främst den nordligaste delen av området. Ett smalare område i den södra delen parallellt med sjöfarten bör minimera påverkan mest och ge störst värde energimässigt, då det är grundast här. Ett utsträckt område nord-syd ter sig olämpligt pga migrerande fågel. Dock bör man kanske lämna viss buffert till Natura2000 området (se även karta med HELCOM protected areas sist i dokumentet).	Synpunkten noteras. I granskningsförslaget anges området med särskild hänsyn på grund av migrerande fågel. Området är också ett utredningsområde. På grund av osäkerheter i påverkan på migrerande fågel.
127.28	Statkraft	Ö286 och Ö288 Områdena utgör, tillsammans med området kring Ö269, de områden som har högst medelvind i svenska vatten. Samtidigt är det relativt grunt i områdena, inte för nära land men med tillräckligt kort avstånd för att vara realiserbart i närtid. Sammanfattningsvis utgör detta mycket bra områden för vindenergi. Områdena V355, V357 och södra V360 ligger visserligen också högt med avseende på vilka områden i svenska vatten som har högst medelvind, men kommer primärt behöva byggas ut med flytande fundament.	Synpunkten noteras.
127.29	Statkraft	Ö279 Sydvästra delen genomkorsas av Nord Stream och Cinia kommunikationskabel	Noteras.
127.30	Statkraft	Ö271 Västra delen begränsas till stor del av Nord Stream och Cinia kommunikationskabel.	Synpunkten noteras.
127.31	Statkraft	De viktigaste områdena för tumlare enligt HELCOM visas i mörkast färg på kartan nedan, där det är Östersjötumlaren som är mest hotad. Här överlappar sydvästra spetsen av område Ö273, delar av Ö261 samt hela Ö255. Huruvida tumlaren påverkas eller inte är en separat fråga. Vad gäller fågel så kan radarskydd för migrerande fågel installeras på turbinerna så att de stängs av vid större fågelsträck. Turbiner bör dock ändå undvikas i de viktigaste flyttlederna. Habitatsförlust för övervintrande sjöfågel kan vara mer problematiskt.	Synpunkten gällande mitigeringsmetoder noteras.
127.32	Statkraft	Exempel för att illustrera skillnaden mellan teoretisk potential och praktiskt genomförbar potential för utpekat havsområde: Ö205 bedöms kunna nyttjas till långt mindre än 50 % med hänsyn till tex sjöfart, kablar, utredningar osv.	Synpunkter noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
101.01	Stenungsunds kommun	Kommunen berörs inte av de föreslagna energiområdena ute till havs då de inte omfattar kommunens vatten- eller landområden. Påverkan kan däremot bli aktuell i det senare skedet då exportkablarna från vindkraften ska föras till land. Havsplanerna bör därför även beskriva hur infrastrukturen för dessa kablar kan påverka mark- och vattenutnyttjandet i kustzonen samt vilka sammanlagda effekter det kan ha inom Västerhavsområdet. Det bedöms som viktigt då detta vatten- och markutnyttjande är en förutsättning för energiutvinningen.	HaV instämmer att nedläggning, drift och underhålla av kabel samt punkter för landanslutning är viktiga aspekter. Förslagen till havsplaner redovisar emellertid inte kabelkorridorer för exportkablar eller punkter för landanslutning. Därför gör inte heller någon specifik bedömning för dessa aspekter.
101.02	Stenungsunds kommun	Ett stort antal fåglar har sitt flyttstråk över Stenungsunds vatten- och landområde mot Jylland i Danmark. Detta stråk är av internationell betydelse och kan påverkas. Kompletterande kunskap i havsplanen och uppföljning av påverkan på flyttande fåglar är identifierat som särskilt viktigt där det finns föreslagna energiområden som överlappar detta flyttstråk.	Synpunkten noteras, V357 och V359 anges som utredningsområden med avseende på fågel.
101.03	Stenungsunds kommun	Det är positivt att antalet områden med särskild hänsyn till höga naturvärden utökas som kompensation, med syftet att stärka skyddet av sjöfågel och flyttfågel. Kommunen önskar en beskrivning av på vilket sätt denna kompensation bidrar positivt för sjöfågel och flyttfågel i det fortsatta arbetet. Det gäller specifikt för de föreslagna energiområdena inom flyttkorridoren mellan Bohuslän och Jylland där det finns en uppenbar risk för påverkan av flyttande fågel.	Områden betecknas med särskild hänsyn till höga naturvärden bl.a. för att uppmärksamma värdena och ta hänsyn till dem vid en eventuell exploatering. Vid en tillståndsprövning får frågan utredas mer detaljerat, Resultatet kan komma att påverka exempelvis utbredning, utformning och villkor i tillståndet kring byggnation och drift av anläggningen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
129.01	Strålsäkerhetsmyndigheten	SSM ser positivt på den redogörelse som framförs angående elektromagnetiska fält och påverkan på marint liv, samt att ytterligare litteratur på området refereras till i underlaget. SSM ser positivt på att eventuella skyddsåtgärder diskuteras i förhållande till gällande kunskapsläge och att dessa kan komma att implementeras Det är miljöbalken som ska beaktas när det görs en bedömning huruvida olika alternativ och eventuella behov av exponeringsbegränsande åtgärder bör vidtas. Skälet till att miljöbalken blir tillämplig är för att det rör sig om icke-joniserande strålning som enligt balken benämns som miljöfarlig verksamhet och som inte är tillståndspliktig enligt strålskyddslagen. Den elektromagnetiska strålmiljön kan påverkas kring kraftledningar och transformatorstationer. Elektriska fält avskärmas av vegetation och byggnadsmaterial och därför orsakar inte yttre källor några betydande sådana fält inomhus. Magnetfältavskärmas däremot inte på samma sätt och därför kan yttre källor signifikant höja magnetfältsnivån inomhus. Se yttrande för mer information.	Synpunkten noteras.
115.01	Sundsvalls kommun	Majoriteten av havsområdet inom överlappningszonen mellan kommunal och statlig planering består av havsområden på 50-100 meters djup. Enligt samrådsförslaget kan ny teknik med flytande fundament vara aktuellt för djup mer än 50 meter, och för större delen av område B163 bedöms flytande fundament vara aktuella med hänsyn till djupet. Parallellt med samrådsförslaget för nya havsplaner svarar Sundsvalls kommun på samråd om vindpark Bothnia Offshore Sigma i Sveriges ekonomiska zon. I ansökan bedöms det inte vara aktuellt med flytande fundament på grund av risken för isbildning. Sundsvalls kommun ifrågasätter därför utpekandet av B163 (som baseras på flytande fundament) då denna teknik inte anses vara aktuell för ett havsområde längre ut från land och längre söderut.	Område B163 med energiutvinning har utgått i granskningsförslaget utifrån en helhetsbedömning av energiutvinningspotential samt påverkan på höga kulturmiljövärden och friluftslivsvärden.
115.02	Sundsvalls kommun	Vid en storskalig etablering av vindkraft inom område B163 för energiutvinning kommer riksintresseområdet för friluftsliv vid Brämön och Lörudden att påverkas påtagligt. Området kommer att vara påtagligt längs stora delar av Sundsvalls kuststräcka. Område B160, B161 och B162 har mycket mindre påverkan på friluftslivet och ligger så pass långt bort att vindkraftverk troligen får en mycket liten påverkan på det kustnära friluftslivet.	Område B163 med användning energiutvinning har utgått i granskningsförslaget utifrån en helhetsbedömning av energiutvinningspotential samt påverkan på kustvärden.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
115.03	Sundsvalls kommun	Med bakgrund i kommunens ställningstagande i gällande översiktsplan anser Sundsvalls kommun att område B163 bör tas bort och ersättas av anslutande område B162 i ekonomisk zon utanför Sundsvalls kommuns planeringsansvar.	Område B163 med energiutvinning har utgått i granskningsförslaget utifrån en helhetsbedömning av energiutvinningspotential samt påverkan på höga kulturmiljövärden och friluftslivsvärden.
115.04	Sundsvalls kommun	Det finns kvicksilvertunnor som har dumpats utanför Sundsvall. Var kvicksilvertunnorna är lokaliserade är det ingen som vet exakt, men troligtvis har de dumpats kring farlederna utanför bukten i Sundsvall. Anläggning av vindkraft i de områden där det finns kvicksilvertunnor kan innebära att miljögifter sprids. Detta bör tilläggas i havsplanen. Område B163 är troligtvis inte påverkat eftersom kvicksilvertunnorna troligtvis har dumpats efter farlederna, men det kan ej säkerställas. Inom område B161 är det förmodligen en minimal risk att kvicksilvertunnor har dumpats eftersom området är lokaliserat så pass långt från kusten.	Synpunkten noteras. Vi kan informera om att område B163 med energiutvinning har utgått i granskningsförslaget utifrån en helhetsbedömning av energiutvinningspotential samt påverkan på höga kulturmiljövärden och friluftslivsvärden.
115.05	Sundsvalls kommun	I förslaget till havsplan saknas farleder i öst-västlig riktning. Detta är något som bör läggas till eftersom det finns osäkerheter kring isbildning på havet. Om havet fryser och det blåser kraftigt kan isblock bryta sig loss. Det innebär att fartyg kan behöva ta andra vägar än farlederna. Utpekade områden är stora och kan således försvåra navigeringen för fartyg.	Synpunkten noteras. Användning sjöfart baseras huvudsakligen på riksintresseanspråk sjöfart. När det gäller effekter på isbildning och dess effekter på vintersjöfarten har HaV initierat framtagande av en kunskapssammanställning och förstudie om en metod för att förstå vindkraftsparkers inverkan på isbildning och vilka konsekvenser detta kan innebära för vintersjöfarten.
078.01	Svea Vind Offshore AB	I regioner där stora industrier har ett stort behov av el bör detta avspeglas i att områden pekas ut för energiutvinning i havsplanerna, till exempel Södermanland och Norrbotten. Samhällsnyttan bör alltså vara en betydande faktor i lokaliseringen av havsplaner. Pågående projekt i dessa regioner bör prioriteras före övriga intressen på platsen. Endast mycket tungt vägande skäl bör få gå före elproduktion.	HaV ser ett behov av att inte fokusera den havsbaserade vindkraften på specifika platser, utan att möjliggöra den dels utifrån de områden som är prioriterade i uppdraget, men också utifrån framtida behov i till exempel norra Sverige.
078.02	Svea Vind Offshore AB	Att hitta områden som inte har någon form av konkurrens med något annat intresse går inte. Men där planerade och pågående projekt finns har projektören gjort bedömningen att det går att finna samexistens.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
078.03	Svea Vind Offshore AB	Baseras arbetet med havsplanerna på fel underlag riskerar havsplanerna att inte bli genomförbara och att mål inte uppnås. Idag är det inte tydligt på vilket underlag havsplanernas ställningstaganden om vindkraft är baserat. Det leder till att områden kan uppfattas godtyckligt utpekade och att ingen vägledning kan tas från havsplanerna. Använd er av kompetensen som finns hos alla vindkraftsprojektörer, för bättre underlag finns inte att få tag på. Mångmiljonbelopp investeras idag i dessa områden och en direktkontakt kan ge er tillgång till dessa data.	Energiområdena i havsplanerna baseras på det arbete som gjordes inom det uppdrag som energimyndigheten samordnade. I rapporten för det uppdraget finns en genomgång av metod om varför olika områden har valts ut. Plandokumentet har också uppdaterats.
078.04	Svea Vind Offshore AB	Eftersom en havsplan inte är en garanti för att ett projekt inom detta område kan realiseras bör havplaneområden för energiutvinning bör fler områden pekas ut än målet kräver.	Förslaget till havsplaner som går ut på granskningssamråd innehåller ca 330 TWh produktion enligt HaV:s antaganden om produktion.
078.05	Svea Vind Offshore AB	Planen ska vara möjliggörande, men vad innebär möjliggörande? Havsplanens bör, för att nå sitt syfte, undanröja hinder för storskaligt havsbaserad vindkraft. Ett sätt havsplanen kan möjliggöra vindkraft är att jobba med de övriga användningarna/intressena, och hur dessa kan anpassa sig till vindkraften samt när/var de bör göra det.	Synpunkten noteras.
078.06	Svea Vind Offshore AB	Havsplanerna är det verktyg som skulle kunna, och i flera fall bör, ta ett helhetsgrepp över sjöfarten och uppdra Transportstyrelsen och Sjöfartsverket att reglera sjöfarten mer. Säker och tillgänglig sjöfart kan samexistera med storskalig vindkraft till havs. Men den måste då struktureras upp. Havsplanen bör planera in sjöstråk över öppet hav, med TSS där det behövs, förbi vindparker i ett helhetsperspektiv med kumulativa konsekvenser utredda. På detta vis är denna konflikt undanröjd i tillståndskedet för vindkraften.	Synpunkten noteras.
078.07	Svea Vind Offshore AB	Implementeringsarbetet av havsplanerna är viktigt för att planen ska var möjliggörande. Att det är havsplanen som gäller före riksintresseanspråk behöver förtydligas för att inte ligga som hinder vid arbetet med vindkraftprojektering. Om havsplanerna inte implementeras hos berörda myndigheter uppstår motstående intressen vilket försvårar arbetet och kan hindra att planerna realiseras.	Granskningshandlingen har uppdaterats avseende förhållandet till riksintresseanspråk. Havsplanen är ett av flera underlag i en prövning enligt dagens lagstiftning.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
078.08	Svea Vind Offshore AB	Elproduktion är inte endast en miljöfråga. Havsplanerna ska styra och säkra lämpligast användning av havet ur alla aspekter. Tillståndsprocesser för vindkraft är omfattande och ställer höga krav på projektens omgivningspåverkan ur ett miljöperspektiv, vilket ger havsplanerna möjligheten att lyfta blicken och även arbeta in möjligheter för kommande tekniker samt näringslivsaspekter i områden för energiutvinning.	Synpunkten noteras.
078.09	Svea Vind Offshore AB	Konsekvensbedömningarna måste lyfta blicken från endast områden i havsplanen - Uppfyller havsplanerna Sveriges behov av el?	Det nuvarande förslaget för havsplaner utgår från det planeringsmål som satts i uppdraget, det vill säga att möjliggöra för sammanlagt 120 TWh från havsbaserad vindkraft.
078.10	Svea Vind Offshore AB	Konsekvenserna av att inte bygga tillräckligt med havsbaserad vindkraft måste redovisas. Vad innebär egentligen nollalternativet, utan havsbaserad vindkraft och därmed ingen elektrifiering av industri och transportsektor, för natur och miljö?	I nuläget gör ingen övergripande analys på energisystemnivå där den typen av effekter bedöms. Konsekvensbeskrivningen bedömer däremot positiva konsekvenser vid utbyggnad och bidrag till måluppfyllnad om omställning och elektrifiering av industri och transportsektor.
078.11	Svea Vind Offshore AB	Konsekvensanalysen bör innehålla mer om de positiva konsekvenserna av storskalig havsbaserad vindkraft men även om andra användningars negativa påverkan.	Synpunkten noteras. Beskrivning av nytta har utvecklats.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
058.01	Svensk sjöfart	Nu när havsplanerna har använts några år, anser FSS att deras status i relation till ”havsrätten”, ”riksintresse sjöfart” och utlåtande från våra ”expertmyndigheter” (främst Sjöfartsverket och Transportstyrelsen) måste tydliggöras. Vi ser idag vindkraftsparker som kanske läggs i strid med havsrätten. Vindkraftsparker läggs över stråk som förklarats som riksintresse sjöfart samt vindkraftsparker som erhåller tillstånd att byggas i strid med säkerhetsrekommendationer från vår expertmyndighet, Sjöfartsverket. Detta trots att vi vet att olyckor inträffat mellan fartyg och vindkraftsparker och att kablar skadas när fartyg tvingas nödankra. FSS skulle välkomna att havsplanerna erhåller en tydligare ställning, men då måste ovan frågor beaktas. Exempelvis frågan om säkerhetsavstånd mellan vindkraftsparker och sjöfarten skulle kunna fastställas i havsplanerna.	HaV har övervägt olika sätt att kommunicera att det behövs ett säkerhetsavstånd mellan fartygsstråken och vindkraftsturbinerna. Hur stort avstånd som behövs i ett enskilt projekt fastställs i tillståndsprocessen för vindkraftsanläggningen. Storleken på säkerhetsavståndet är beroende av vilken trafik som trafikerar stråket men även de geografiska förutsättningarna. I granskningsförslaget ligger säkerhetsavståndet inom området för energiutvinning, det vill säga utanför avgränsningen för användning sjöfart och redovisas inte i plankartan. Havsplanen vägleder således inte om specifika säkerhetsavstånd. Däremot har texten som redogör behovet förtydligats.
058.02	Svensk sjöfart	FSS välkomnar att den svenska havsplanen diskuteras och jämkas ihop med motsvarande planer i våra grannländer. För sjöfarten kan de negativa kumulativa effekterna bli stora om inte olika länders havsplaner överensstämmer.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
142.01	Svensk vindenergi	Tydliggör havsplanernas förutsättningar att möjliggöra vindkraft. Det är viktigt att havsplaneringen blir en del av en helhet som i tillräcklig utsträckning bidrar till energi- och klimatomställningen, i första hand inom de kommande tio åren HaV bör inte begränsa havsplanerna för energiproduktion till områden/platser det inte finns några intressemotsättningar. Om olika alternativ/scenarier presenteras måste det finnas ett tillräckligt ambitiöst val i förhållande till behovet av ökad elproduktion och de olika alternativens konsekvenser för energiomställningen behöver analyseras och diskuteras i konsekvensbedömningen. Om intressekonflikter däremot löstes ut redan i havsplanen minskar behovet av att inkludera större ytor. Det förutsätter dock att havsplaneringen blir mer bindande,	Synpunkten noteras.
142.02	Svensk vindenergi	Utvecklingen av havsbaserad vindkraft i Sverige drivs av projekterarnas intresse att investera privat kapital i den elproduktion som Sverige behöver. Områden med pågående projektutveckling bör prioriteras, då det ger en tydlig indikation om intresse för ett visst område utifrån ett realiserbarhetsperspektiv.	Planering utgår i huvudsak från det underlag som togs fram under regeringsuppdragets första steg. I arbetet med att peka ut lämpliga områden gjordes en grundanalys som baserades på en enklare modell som använde kriterierna vindhastighet, vattendjup, avstånd till land, amt förekomsten av pågående projektutveckling. Denna analys användes för att avgöra vilka havsområden som därefter analyserats närmare utifrån övriga intressen. I framtagande av förslag till havsplaner har de enskilda område på nytt bedömts, både utifrån de platsgivna förutsättningarna för området, men också sett till samlad påverkan på andra intressen. Det stora intresset för att projektera havsbaserad vindkraft innebär att det finns projekt som berör nästan samtliga energiområden i förslaget.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
142.03	Svensk vindenergi	För att tydliggöra den energiproduktion som havsplanerna kan möjliggöra bör HaV ta fram två genomförandescenarier med realiserbar energiproduktion till 2030/2035 och till 2040/2045. Vind, djup, storlek, närhet till nät och behov av el samt områden med färdiga undersökningar är några viktiga kriterier. För 2030 bör HaV beakta och prioritera områden med befintliga vindprojekt och utgå från att samexistens med övriga intressen löses aktivt i tillståndsprocessen. För genomförandefas 2045 och de projekt som ännu inte gjort djupare undersökningar, kan HaV med fördjupad planering i kommande revideringar av havsplanen lösa ut intressekonflikterna direkt i havsplane.n	I granskningsförslaget bedöms olika alternativ där förutsättningar för vindkraftsetableringar belysts.
142.04	Svensk vindenergi	Utgå från att samexistens är möjlig. Om havsplanerna ska fylla sitt syfte att möjliggöra en kraftigt utbyggd elproduktion behöver de ha ett möjliggörande förhållningssätt till samexistens. Annars blir de enbart ett verktyg för att begränsa havsbaserad vindkraft. Planeringen måste ta hänsyn till teknikutvecklingen.	Havsplanerna utgår från målet om att möjliggöra 120 TWh utifrån de antaganden som görs i planen angående produktion. Havsplaneringen ser att det finns ett behov för ytor som överstiger 120 TWh. I granskningsförslaget motsvarar 120 TWh ca 40 % av redovisad yta i förslaget.
142.05	Svensk vindenergi	För att havsplanerna ska kunna användas ändamålsenligt och tillämpas i efterföljande tillståndsprövning måste underlaget som ligger till grund för avvägningarna vara gediget och väl underbyggt. HaV måste tydligt och transparent redovisa vilka kriterier och underlag som förslagets intresseavvägningar bygger på.	Synpunkten noteras. Förslaget har setts över.
142.06	Svensk vindenergi	Undvik nya kategorier av områden i havsplanerna och gör alla ”alternativområden” till energiområden eller ”energiområde utredning”	Alternativa energiområden användes i samrådet för att inhämta information om flera möjliga områden för energi och för att belysa olika konsekvenser. I granskningsförslaget anges användning energi för de områden där energi bedöms vara den mest lämpliga användningen. Utredningsområde energiutvinning anges för områden där det finns ett större behov av att utreda specifika frågor.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
142.07	Svensk vindenergi	Konsekvensanalysen behöver grundas på bättre underlag. Alla scenarier behöver konsekvensanalyseras med avseende på klimatmålen. Det är viktigt att det slutliga förslaget även konsekvensbedöms utifrån behovet av elproduktion i Sverige, så att alternativkostnaden av att inte möjliggöra havsvind, om detta begränsas av planerna, tydliggörs. Förslagets och nollalternativets konsekvenser för Sveriges energiomställning, näringslivets elektrifiering samt totalförsvaret måste analyseras och beskrivas grundligt.	Konsekvensbedömningen avgränsas till förslagens konsekvenser.
142.08	Svensk vindenergi	Inkludera potentialen i kustzonen i havsplanerna.	Texten i planerna har uppdaterats.
142.09	Svensk vindenergi	Information om svensk vindkraftsutbyggnad, Parisavtalets genomförande och politiska mål om elektrifiering inom Sverige och EU.	Synpunkten noteras.
141.01	Svenska båtunionen	Båtlivsorganisationerna anser att konsekvensutredningen har brister avseende utredningen av påverkan på båtlivet i Sverige och våra grannländer. Båtlivsorganisationerna finner att utredningen inte har använt till buds stående medel för att utreda fritidsbåtars rörelser i de områden som anges.	Konsekvensbeskrivningen har kompletterats.
141.02	Svenska båtunionen	Båtlivsorganisationerna kan visa att flera utpekade områden för havsbaserad vindkraft ligger i områden som fritidsbåtar passerar till och från grannländerna eller till eller från Gotland. Båtlivsorganisationerna anser att frågan om fria färdvägar genom planerade havsområden inte behandlats tillräckligt i förslaget eller konsekvensbeskrivningen. Detta behöver regleras, antingen genom fler korridorer för fritidsbåtar, åtskilda från nyttotrafiken, eller genom att vindkraftparker blir tydligt genomseglingsbara, med hänsyn till säkerhet och rådande väderläge. Båtlivsorganisationerna anser att utredningen inte har undersökt i vilken mån planerad havsbaserad vindkraft hindrar fritidsbåtar från att söka nödhamn vid hårt väder. Båtlivsorganisationerna anser att utredningen inte har undersökt i vilken mån sjöräddning, från vatten eller från luften, kan påverkas av havsbaserad vindkraft, och på vilket sätt det kan påverka säkerheten för fritidsbåtar och annan sjöfart.	HaV delar uppfattningen om att en noggrann riskbedömning gällande sjösäkerhet och påverkan på räddningsoperationer behövs för varje vindkraftspark. Riskbedömning gällande påverkan på sjöfart och det vattenburna friluftslivet för en enskild vindkraftspark ingår i tillståndsprocessen och hanteras inte i havsplanerna. Reglering av trafik genom vindkraftsparker och vilka åtgärder som kan vara aktuella för att säkra sjösäkerhet och tillgänglighet i området fastställs i tillståndsprocessen. Granskningsförslaget har kompletterats med en beskrivning av risk för påverkan på sjösäkerhet och räddningsinsatser.
141.03	Svenska båtunionen	Båtlivsorganisationerna anser att utredningen inte har undersökt i vilken mån installationer i form av kablar, ställverk och transformatorer kan påverka navigationsinstrument och kommunikationsutrustning på fritidsbåtar och sjöfart.	HaV delar uppfattningen om att en riskbedömning gällande påverkan på navigationsutrustning och därmed sjösäkerheten behövs för varje vindkraftspark Riskbedömning gällande en vindkraftsparks tekniska påverkan på navigationsutrustning ingår i tillståndsprocessen och hanteras inte i havsplanerna. Granskningsförslaget har kompletterats med en beskrivning av risk för påverkan på navigationsutrustning.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
141.04	Svenska båtunionen	Havsbaserad vindkraft ska placeras och utformas på ett sådant sätt att landskapsbilden och den fria horisonten inte påverkas från land eller öar innanför Baslinjen. Samtidigt anger förslagsskrivelsen att faktaunderlag om vindkraftens effekter på dessa frågor, samt dess sociala och ekonomiska effekter för exempelvis besöksnäringen i ett lokalt och regionalt perspektiv idag är bristfällig. Båtorganisationerna håller med om det och anser att underlagen bör tas fram i samarbete med båtlivets organisationer och att de behöver kompletteras.	Planförslaget är utformat med hänsyn till övergripande bedömningar av påverkan på landskapsbild, besöksnäring med mera. HaV delar bedömningen om fortsatt behov av utvecklade kunskapsunderlag och att bedömningar även behöver göras utifrån lokala och regionala perspektiv och förutsättningar.
141.05	Svenska båtunionen	Information om fritidsbåtars rörelser.	I granskningsförslaget finns en karta som visar fritidsbåtars rörelse.
0140.2	Sveriges Fiskares Producentorganisation	HaV hävdar att enligt nuvarande kunskap anses etablering av havsbaserad vindkraft inte utgöra ett hot mot fiskarter eller fiskpopulationer, förutsatt att tillräckliga hänsynssåtgärder införs som är anpassade till lokala förutsättningar. SFPO antar att slutsatsen till stor del grundar sig på rapporter från projektet Vindval som tenderar att nedvärdera negativa effekter och överdriva de positiva effekterna som t.ex. reveffekten. Andra har uttryckt sig mer skeptiskt (våra understrykningar nedan). SFPO menar att HaV:s slutsats att ”enligt nuvarande kunskap anses etablering av havsbaserad vindkraft inte utgöra ett hot mot fiskarter eller fiskpopulationer” vilar på svag vetenskaplig grund. HaV bör i sin konsekvensbeskrivning ta större hänsyn till de osäkerheter som finns vad gäller eventuella negativa och positiva effekter på fisk- och skaldjursbestånd och miljö. Detta gäller särskilt i de många områden där kumulativa effekter förväntas.	Synpunkten noteras. Formuleringen om effekter på fiskarter och fiskpopulationer har nyanserats i granskningsdokumenten. HaV strävar efter att använda det senaste vetenskapliga underlaget när vi gör bedömningar om påverkan på fiskepopulationer. Bedömningarna i havsplanen är på en övergripande strategisk nivå och bedömningar görs även på mer detaljerad nivå vid tillståndsprövning av projekten.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
140.01	Sveriges Fiskares Producentorganisation	Enligt planförslagets planeringsmål ska planerna skapa förutsättningar för ett hållbart yrkesfiske. Havsplanerna ska bidra till ett miljömässigt hållbart, resurseffektivt, innovativt, konkurrenskraftigt och kunskapsbaserat fiske inom ramen för en ekosystembaserad förvaltning som inkluderar hänsyn till viktiga livsmiljöer både för fisk och för andra arter. Väl förvaltade fiskbestånd och livsmiljöer för fisk är en förutsättning för ett hållbart och konkurrenskraftigt yrkesfiske. Det föreligger krav på genomförande av en strategisk miljöbedömning enligt miljöbalken. Kravet innebär att inte endast miljömässiga konsekvenser, utan även sociala och ekonomiska aspekter, behöver inkluderas i avvägningar och bedömning av effekter. SFPO ifrågasätter att planförslaget med tillhörande konsekvensbedömning, vad gäller yrkesfisket, uppfyller de mål och krav som ställs.	Synpunkten noteras.
140.03	Sveriges Fiskares Producentorganisation	I konsekvensbeskrivningen sammanfattar HaV effekterna för yrkesfisket genom att analysera hur stor del (%) av landningsvärde som faller bort. Landningarna som tas i beaktande motsvarar fångster som registrerats inom de olika energiområdena. De redovisade sifforna är blygsamma. Detta synsätt har dock mycket dålig koppling till verkligheten, eftersom det inte tar hänsyntill det fiskemönster med vilket fisket bedrivs. Tråldragen följer oftast djup och strukturer på botten och utformningen beror på faktorer som tid på året, tid på dygnet, temperatur, väderleksförhållanden, hinder på botten m.m. I många av de MKB:er som nu förekommer i vindkraftsbolagens ansökningshandlingar framgår tydligt hur projektområden bryter av de tråldrag som går genom den tänkta parken. Detta innebär att parkens etablering gör att dessa tråldrag inte kommer att kunna genomföras; att avbryta och återuppta tråldragen är inte praktiskt/ekonomiskt möjligt. Den skada parken kommer att medföra blir således betydligt större än vad som redovisas i HaV:s konsekvensbeskrivning. HaV:s analys blir vilseledande, eftersom man bortser från de fiskemönster med vilket fisket bedrivs	Konsekvensbeskrivningen revideras. En bredare analys av yrkesfiske och samhällsekonomiska aspekter görs med stöd av konsult. Resultat förväntas vara klart först efter sommaren 2024.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
140.04	Sveriges Fiskares Producentorganisation	I beräkningen av bortfall av landningsvärden har HaV antagit att 50 % av trålfisket kan fortgå. SFPO menar att detta antagande är mycket spekulativ. Bedömningen måste utgå från ett ”worst case scenario” där inget trålfiske kan bedrivas eller inte tillåts. Att demersalt trålfiske skulle kunna fortgå i parker med bottenfasta fundament återstår att bevisa.	Synpunkten noteras. I konsekvensbeskrivningen för granskningsförslaget förs resonemang om hur fisket påverkas beroende på anpassningsmöjlighet. Inget kvantitativt antagande används. I bedömning av indirekta miljöeffekter används att antagande om att 50 % av trålningen kan fortgå, vilket är ett konservativt antagande sett till miljöeffekter.
140.05	Sveriges Fiskares Producentorganisation	Områden av riksintressen: HaV:s metod för att bedöma påverkan på yrkesfisket genom bortfall av landningsvärden tar inte hänsyn till Boverkets riktlinjer [om riksintressen] ovan – metoden är således otillräcklig. HaV behöver utveckla sin konsekvensanalys så att den tar hänsyn till påverkan på riksintresset enligt ovan.	En bredare analys av yrkesfiske och samhällsekonomiska aspekter görs med stöd av konsult. Resultat förväntas vara klart efter sommaren 2024.
140.06	Sveriges Fiskares Producentorganisation	Nu är det så att vi har individuella fiskeföretag med regional förankring och begränsad räckvidd för bedrivande av fiske. Analysen av effekterna på fisket måste omfatta det som är relevant för bedömningen av effekter på yrkesfiske, livsmedelsförsörjning och regionala värdekedjor – dvs. förutsättningarna för fiskeföretagens ekonomi och möjlighet till fortsatt existens. De ekonomiska marginalerna i det demersala fisket är mycket små och de nya förutsättningar som etablering av vindparker i ett antal av de föreslagna områdena skulle innebära, är med all säkerhet förödande för många fiskeföretag och därmed livsmedelsförsörjning, den infrastruktur som behövs och värdekedjor på land.	Konsekvensbeskrivningen revideras. En bredare analys av yrkesfiske och samhällsekonomiska aspekter görs med stöd av konsult. Resultat förväntas vara klart först efter sommaren 2024.
140.07	Sveriges Fiskares Producentorganisation	Vi vill understryka att planförslagens effekter på yrkesfiskets landningar och bidrag till livsmedelsförsörjningen kommer att styras av effekterna på fiskeföretagens ekonomi och den infrastruktur som är nödvändig för ett fungerande fiske. Bortfall av landningsvärden i individuella energiområden säger mycket lite om påverkan på yrkesfisket och associerade värden.	Konsekvensbeskrivningen revideras. En bredare analys av yrkesfiske och samhällsekonomiska aspekter görs med stöd av konsult. Resultat förväntas vara klart först efter sommaren 2024.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
140.08	Sveriges Fiskares Producentorganisation	I planförslaget skriver HaV att ”i alla tre havsplaneområden kan konsekvenserna för den lokala livsmedelsförsörjningen från havet, fiskhamnar och kustsamhällen vara betydande och bör tas i beaktning vid prövning av vindkraftsprojekt.” SFPO har svårt att förstå varför detta inte tas i beaktande vid upprättandet av förslag till havsplaner utan i stället hänskjuts till prövning av individuella ärenden. Vi tycker inte detta stämmer med uppsatta mål och kraven på strategisk miljöbedömning.	Konsekvensbeskrivningen har ändrats i denna del. En bredare analys av yrkesfiske och samhällsekonomiska aspekter görs med stöd av konsult. Resultat förväntas vara klart efter sommaren 2024.
140.09	Sveriges Fiskares Producentorganisation	SFPO hittar ingen diskussion om påverkan på laxenvandringar i Bottenviken. Innan HaV ´slutligt föreslår områden för energiutvinning i Bottenviken behöver myndigheten analysera potentiella effekter på laxens vandringar i beaktande av kumulativa effekter med anledning av finsk vindkraftsutbyggnad.	HaV delar uppfattningen att mer kunskap behövs. HaV har initierat framtagande av en kunskapssammanställning om vandrande fisk och etablering av havsbaserad vindkraft.
140.10	Sveriges Fiskares Producentorganisation	Energiutvinningsområden bör inte pekas ut i områden som är av vikt för strömmingens reproduktion. En grundlig analys av potentiella effekter på strömmingens reproduktion bör göras innan HaV slutligt föreslår områden för energiutvinning.	Vid en eventuell ansökan om att etablera en vindkraftspark behöver mer detaljerat underlag tas fram som underlag i prövningen innan beslut om tillstånd.
140.11	Sveriges Fiskares Producentorganisation	Analyser av fiske och ställningstaganden till energiutvinningsområden i Östersjön bör därför också inkludera perioder då torskens beståndsstatus var bättre.	Nuvarande riksintresseanspråk omfattar områden historiskt viktiga för torskfiske i Östersjön. Riksintresseanspråken ingår i bedömningen av mest lämplig användning.
140.12	Sveriges Fiskares Producentorganisation	Det är SFPO:s uppfattning att HaV inte bör peka ut energiutvinningsområden i områden som historiskt varit viktiga områden för demersalt fiske efter torsk eller områden som är viktiga för reproduktion av torsk och sill.	Synpunkten noteras. Riksintresseanspråk som avser tidigare yrkesfiske efter torsk ingår i underlaget. Vid djup som innebär möjlighet till bottenfasta fundament överlappar energiutvinning och yrkesfiske. Där det finns lek- och uppväxtområden behöver mer detaljerat underlag tas fram och hanteras vid tillståndsprövningen för en eventuell vindkraftspark.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
140.13	Sveriges Fiskares Producentorganisation	Om storskaliga marina vindkraftsparker etableras i Skagerrak så innebär det en dödsstöt mot det svenska räkfisket och med det en dödsstöt mot hela västkustfisket. En dödsstöt mot en matproducerande basnäring, som kan öka sin livsmedelsproduktion i kristider.	Synpunkten noteras. Sett till uppdragets målbild redovisas områden för energiutvinning i Skagerrak. Område V355 (alternativ i samrådet) har tagits bort på grund av stor påverkan på räkfisket, Område V360 har minskats i de norra och östra delarna för att påverkan på yrkesfisket ska bli mindre. Område V359 ha reducerats i öster av samma skäl.
140.13	Sveriges Fiskares Producentorganisation	I Öresund förekommer ett småskaligt fiske som har goda förutsättningar att bidra till lokal livsmedelsförsörjning. Sundet är också viktigt för flera fiskarters reproduktion och fortlevnad. Det är därför inte lämpligt att peka ut områden för energiutvinning i Öresund.	Synpunkten noteras. Energiutvinningsområde Ö298 i Öresund har utgått på grund av höga naturvärden och planerat områdesskydd.
140.14	Sveriges Fiskares Producentorganisation	Sverige, men av Europas längst kuststräckor, riskerar att bli utan något fisk- och skaldjursfiske i framtiden om storskaliga vindkraftsparker byggs i Skagerrak. Dessutom känner ingen till de långsiktiga och kumulativa ekologiska effekterna av storskalig marin vindkraft – ändå ska sådan byggas i Skagerrak.	Synpunkten noteras. I granskningsförslaget har flera områden tagits bort eller anpassats ytmässigt efter hur fiske bedrivs. Sett till uppdragets målbild om att planerna ska möjliggöra mer energiutvinning till havs och en bedömning av samlad påverkan av havsbaserad vindkraft på yrkesfisket och andra intressen kvarstår ett antal energiutvinningsområden där yrkesfisket kommer att påverkas i olika omfattning.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
140.15	Sveriges Fiskares Producentorganisation	SFPO anser att det är mycket olämpligt att peka ut områden för energiutvinning i Västerhavet. Alla områden (E, E(utr), E(alt), E(utr,alt), i planförslaget är synnerligen olämpliga.	Synpunkten noteras. I granskningsförslaget har flera områden tagits bort eller anpassats ytmässigt efter hur fiske bedrivs. Sett till uppdragets målbild om att planerna ska möjliggöra mer energiutvinning till havs och en bedömning av samlad påverkan av havsbaserad vindkraft på yrkesfisket och andra intressen kvarstårett antal energiutvinningsområden där yrkesfisket kommer att påverkas i olika omfattning.
037.01	Sveriges geologiska undersökning	SGU lämnar kommentarer gällande noduler, sandutvinning och koldioxidlagring. SGU:s bedömning är att samtliga föreslagaområden för energiutvinning i samrådet är möjliga att rita ut i de ändrade havsplanerna i förhållande till SGU:s redovisade intressen. Det är dock n*ödvändigt att följa utvecklingen då förändringar i utbredning och mer detaljerad information kring utvinningsteknik och anspråk kan ändras på kort och lång sikt.* SGU vill eftersträva och skapa förutsättningar och främja samexistens mellan de av SGU redovisade förutsättningarna för sandutvinning, nodulutvinning och koldioxidlagring med förnyelsebar energiutvinning till havs, då vi anser att det finns ett gemensamt mål i att nå ett mer hållbart brukande av naturresurser och mer hållbar samhällsbyggnad. Se yttrande för mer information.	Synpunkten noteras.
037.02	Sveriges geologiska undersökning	SGU redovisar här det svartstreckade området (1) och det rödstreckade området (2) på bilden som mycket generell utbredning av förekomst av noduler. Rödstreckade området ligger på finskt vatten men anses vara det område som modellerats att ha störst förekomst av noduler. Den röda streckade ovalen (3), är det ungefärliga område inom vilket ansökan om tillstånd för undersökning av utvinning av noduler finns. Se yttrande för mer information.	Informationen noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
067.01	Sveriges geotekniska institut	Ang. sandutvinning. SGI anser att de utpekade marina sandtäkterna i första hand ska nyttjas för strandfodring, och i andra hand för byggindustrin. Anledningen till detta är att sand som används till strandfodring kommer finnas kvar i det naturliga systemet för erosion, transport, och avlagring av sediment, och kan därmed återanvändas i framtiden för ny strandfodring, medan sand till beting kommer att försvinna ur systemet för alltid. SGI föreslår följande ändring, nuvarande text: "Sandutvinning innebär att fraktioner av sand och grusutvinnsur havsbotten för att främst användas i produktionen av byggnadsmaterial, eller för strandfodring." Ny text: "Sandutvinning innebär att fraktioner av sand och grusutvinnsur havsbotten för att i förstahand användas för strandfodring och i andrahand för produktion av byggnadsmaterial."	Synpunkten noteras. Vägledning om hur sanden används faller utanför havsplanens mandat.

067.02	Sveriges geotekniska institut	Ang. förorenade sediment. SGI saknar en kartläggning av äldre och nuvarande dumpningsplatser i Havsplanen. Vi saknar också en anvisning av områden som bedöms lämpliga för framtida dumpningar, framför allt för förorenade muddermassor. Vi förutsätter att områden med förorenade sediment beaktas i Havsplanen och att hänsyn tas till eventuell föroreningsspridning vid framtida planerade verksamheter.	Enligt dagens regelverk är det förbjudet att dumpa avfall, såsom exempelvis muddermassor, i Sveriges sjöterritorium och ekonomiska zon. Dispens från detta förbud kan endast medges om avfallet kan dumpas utan olägenhet för människors hälsa eller miljön. Detta framgår av 15 kapitlet 27 och 29 §§ miljöbalken. Dispensprövningen ska vara restriktiv och enligt 63 § avfallsförordningen måste dispensen avse ett visst slag och en viss mängd avfall samt tiden, platsen och sättet för dumpningen. Eftersom det handlar om prövning av dispens från ett förbud sker inte heller någon avvägning mot de allmänna hänsynsreglerna i 2 kapitlet miljöbalken på det sätt som görs vid tillåtlighetsprövning av projekt i övrigt (se MÖD M 1260-14, Nya Vinga). Mot bakgrund av att det som huvudregel är förbjudet att dumpa avfall i havet har Havs- och vattenmyndigheten gjort bedömningen att det inte är ändamålsenligt att i havsplanerna peka ut platser där dumpning anges vara mest lämplig användning av havsområdet. Havsplaneringen bidrar dock till ett utökat kunskapsunderlag om Sveriges havsområden. Detta kan i sig utgöra en bättre grund vid framtida dispensprövningar och bedömningar av om avfall kan dumpas utan olägenhet för människors hälsa eller miljön.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
048.01	Sveriges kommuner och regioner	SKR tillstyrker förslaget om ändrade havsplaner. Tydliga ställningstagande från staten kring hur olika intressen till havs bör hanteras och avvägas skapar förutsättningar för en mer ordnad hantering av vindkraftsetableringar till havs. I dagsläget upplever många av de kustkommuner som berörs av ansökningar att processerna är otydliga och kostnadsdrivande för både kommunen och exploatör.	Synpunkten noteras.
048.02	Sveriges kommuner och regioner	SKR anser att Havs- och vattenmyndigheten (HaV) bör utarbeta nya samrådsformer med samtliga kustkommuner och regioner inför revideringar av havsplanerna. Det ökade fokuset på havsplanernas möjligheter att bidra till lämpliga platser för havsbaserad vindkraft kräver en fördjupad förståelse från HaV för de ställningstaganden som görs i kommunernas översiktsplaner. Även om energiutvinning planläggs långt ut i den ekonomiska zonen så kommer det att krävas nätanslutning med tillhörande infrastruktur på land vilket ställer krav på lämplig plats. Andra värden som kan påverkas är turism, kulturmiljöer och friluftsliv. SKR lämnar inga synpunkter på tillhörande konsekvensbeskrivning.	Synpunkten noteras. Kommuner och regioner bjöds in i ett tidigt skede att inkomma med synpunkter. Tillsammans med kustlänsstyrelserna anordnade Havs och vattenmyndigheten även fysiska möten på 5 olika orter längst med kusten under samrådet som riktade sig till kommuner och regioner. I havsplaneringsprocessen har länsstyrelserna en viktig roll i att stötta kommunernas och regionernas deltagande.
048.03	Sveriges kommuner och regioner	Många olika intressen och målsättningar ska samsas om kusterna och haven. SKR underströk i remissrundan 2018 inför de första havsplanerna att Havs- och vattenmyndigheten behöver tydliggöra hur olika målsättningar och lagstiftningar kan och bör förhålla sig till varandra. Detta gäller t ex kopplingen mellan den maritima strategin, nationella havsplaner, åtgärdsprogrammet för havsmiljön och den kommunala översiktsplaneringen i kustzon och inre vatten. Detta underlättar för både den kommunala nivån och den statliga att arbeta med havsmiljön utifrån ett helhetsperspektiv och undvika stuprörstänkande.	Synpunkten noteras. Delvis hanteras frågan genom de havsplaner som föreslås. Det finns också Boverkets vägledning om översiktsplanering av kust och hav tillgänglig på verkets webbplats som relaterar till olika samhällsmål. HaV bedriver arbete för en utvecklad ekosystembaserad havsförvaltning med bland annat pilotprojekt som ser till helheten i regionala områden.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
046.01	Sveriges lantbruksuniversitet	Omfördelning (displacement) av fiskeaktiviteter till följd av ändrad användning av havsområden (införandet av vindparker) beror av olika komponenter, vilka delvis identifierats i konsekvensbeskrivningen, huvudsakligen yrkesfiskets förutsättningar och vilja att ändra beteende/anpassa sig till förändrat tillträde eller begränsningar form av hinder från huvudsakligen energianvändning. Omfördelningseffekter är förvisso svåra att förutse, vilket anges i konsekvensanalysen, men för vissa yrkesfisken finns det relativt goda möjligheter att göra kvantitativa och kvalitativa bedömningar, dvs om de områden som yrkesfisket nyttjar är identifierbara och regelbundet exploaterade (se t.ex. Bastardie et al. 2015).	Informationen noteras. Bedömningar kommer kompletterats med fördjupad analys av påverkan på yrkesfiske och samhällsekonomiska aspekter med stöd av konsult. Resultat förväntas klart efter sommaren 2024.
046.02	Sveriges lantbruksuniversitet	Avvägning mellan nyttor och risker av havsbaserad vindkraft för klimatet. Analysen ger en icke-konsekvent bild av förväntad klimatpåverkan. Exempel visas nedan och SLU ser att formuleringar som de på sidorna 136 och 138 skrivs om så de blir mer enhetliga med den på sida 166, som ger en mer rättvisande bild. Detta klargörs vidare under specifika synpunkter nedan. Se yttrande för mer information.	Texten har justerats.
046.03	Sveriges lantbruksuniversitet	Figur 6 i konsekvensbeskrivningen: här visas lekområden för strömming, med en hänvisning till SLU Aqua. Det är oklart vilket kartunderlag som använts här, och SLU föreslår att man istället nyttjar den senaste kartan över lekområden för sill som togs fram inom Pan Baltic Scope-projektet (Bergström m. fl. 2021)	Har åtgärdats.
046.05	Sveriges lantbruksuniversitet	Figur 18 i konsekvensbeskrivningen: här visas lekområden för torsk, med en hänvisning till SLU Aqua. Det är dock oklart vilket kartunderlag som använts här,och SLU föreslår att man i stället nyttjar den senaste kartan över lekområden för torsk som togs fram inom Pan Baltic Scope-projektet (Bergström m. fl. 2021)	Har åtgärdats.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
046.06	Sveriges lantbruksuniversitet	Figur 29 i konsekvensbeskrivningen: denna karta över lekområden för fiskar ingår i Symphony-materialet, och det är bättre att hänvisa dit än att enbart ange SLU Aqua. Dock är det en gammal version av kartan som används. Uppdatera gärna till den nyare (som har ett maxvärde på 40 arter med lekområde i en enskild pixel). Kartan anger dock inte lekområden för enbart 40 arter (eller 37 som det står i figurtexten), utan för alla de 118 lekande fiskarterna i Sverige. Denna karta bygger på data från Lektidsportalen. Se metadatat kopplat till kartan som används i Symphony.	Har åtgärdats.
046.07	Sveriges lantbruksuniversitet	Figur 30 i konsekvensbeskrivningen: kartan sägs visa lekområden för torsk i Västerhavet, med en hänvisning till SLU Aqua. Det är oklart vilket kartunderlag som använts även i den här kartan. För Kattegatt föreslår SLU att man i stället nyttjar den senaste kartan över lekområden för torsk som togs fram inom Pan Baltic Scope-projektet (Bergström m. fl. 2021). För Skagerrak saknas en god karta över lekområden för torsk. Lektidsportalens grova karta över potentiella lekområden kan eventuellt användas. Se även https://www.hi.no/en/hi/temasider/species/atlantic-cod--north-sea,-skagerrak-andthe-eastern-english-channel.	Har åtgärdats.
0460.4	Sveriges lantbruksuniversitet	Figur 17 i konsekvensbeskrivningen: här visas lekområden för sill/strömming, meden hänvisning till SLU Aqua. Det är dock oklart vilket kartunderlag som använts här, och SLU föreslår att man i stället nyttjar den senaste kartan över lekområden för sill som togs fram inom Pan Baltic Scope-projektet (Bergström m. fl. 2021).	Har åtgärdats.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
150.01	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	SPF anser att det är viktigt med hållbart producerad energi men att den negativa påverkan som energiproduktionen får på miljö och andra näringar måste minimeras. SPF anser att HaV inte uppnått denna balans i sitt förslag till havsplaner, och att förslaget har stora brister. SPF anser också att placering av vindkraftparker i intensivt fiskade områden är helt oacceptabelt. Vidare menar vi att man bör undvika att placera vindkraftparker i områden där det sker fisklek, för att inte störa fiskens reproduktion och riskera att negativt påverka hela bestånd och framtidens fiskresurs.	Synpunkten noteras. HaV har tagit bort flera energiområden eller reducerat energiområden för att minska påverkan på yrkesfisket. Där det finns lek- och uppväxtområden för fisk behöver mer detaljerat underlag tas fram och hanteras vid tillståndsprövningen för en eventuell vindkraftspark.
150.02	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Vindkraftparkerna kommer med all sannolikhet få långtgående effekter på yrkesfisket, och dessa effekter kan kvarstå även efter delar av fundament etc. lämnas kvar på botten och därmed påverkar eller omöjliggör även ett framtida fiske parkens livstid genom att delar av fundament etc. lämnas kvar på botten och därmed påverkar eller omöjliggör även ett framtida fiske.	Synpunkten noteras.
150.03	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	SPF är mycket kritiska till HaV:s bedömning av de ekonomiska effekterna på yrkesfisket i Havsplanernas konsekvensbeskrivning. Vi anser att både metoden och slutsatserna av bedömningen är extremt missvisande och därmed felaktiga. SPF kräver att konsekvensanalysen för ekonomisk påverkan för yrkesfisket görs om från grunden. Vi anser också att denna bristfälliga konsekvensanalys för yrkesfisket mycket väl kan ha lett till att HaV dragit fel slutsatser och lagt fram vissa mycket dåliga förslag till energiområden i den nu remitterade Havsplanen. Vi hoppas att en mer rättvisande konsekvensanalys för yrkesfisket kommer leda till ett bättre avvägt förslag till Havsplan där vissa föreslagna energiområden stryks på grund av en alltför stor negativ påverkan på yrkesfisket.	Konsekvensbeskrivningen uppdateras till granskningen. Bedömningar kommer även kompletteras med fördjupad analys av påverkan på yrkesfiske och samhällsekonomiska aspekter med stöd av konsult. Resultat förväntas klart efter sommaren 2024.
150.05	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Vi förutsätter i nuläget att pelagiskt fiske inte kommer kunna bedrivas alls inom något vindkraftområde, oavsett om parker anläggs med bottenfasta eller flytande fundament.	Synpunkten noteras. I konsekvensbeskrivningen för granskningsförslaget förs resonemang om hur fisket påverkas beroende på anpassningsmöjlighet. Inget kvantitativt antagande används. I bedömning av indirekta miljöeffekter används att antagande om att 50 % av trålningen kan fortgå, vilket är ett konservativt antagande sett till miljöeffekter.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
150.06	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Genom detta uppdrag har det redan på förhand fattats ett politiskt beslut som betyder att andra intressen, såväl miljömässiga som näringslivsmässiga, kan behöva åsidosättas för att möjliggöra en storskalig vindkraftexploatering till havs. HaV uttryckte exempelvis vid samrådsmötet om havsplanerna att försiktighetsprincipen kopplat till havsbaserad vindkraft har satts ur spel genom uppdraget i sig. SPF anser att dessa politiska beslut är synnerligen olyckliga då de kan få långtgående konsekvenser för både havsmiljön och för de näringar som idag verkar i utpekade områden.	I planeringsprocessen har HaV försökt undvika områden avvägning mellan oförenliga intressen måste göras. Sett till uppdragets målbild om att ge förutsättningar för fler energiområden finns det dock några fall där exempelvis vindbruk föreslås företräde framför yrkesfiske. Men det finns även fall där yrkesfiske föreslås företräde framför vindbruk.
150.07	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	SPF anser också att processen i Sverige är bakvänd, där man i en icke-bindande havsplanering nu ska peka ut områden lämpliga för vindkraft först efter att ett mycket stort antal vindkraftsprojekteringar redan har påbörjats. Dessa områden där det redan pågår ansökningsprocesser (i olika skeden) för att etablera vindkraft verkar i mycket stor utsträckning ha legat till grund för Energimyndighetens underlag om lämpliga områden för vindkraft, vilket i sin tur endast med mindre ändringar avspeglas och ligger till grund för det förslag till havsplan som nu är ute på remiss. Dvs. havsplanerna upplevs i väldigt stor utsträckning anpassa sig efter vindkraftsbolagens pågående processer snarare än att göra en egen bedömning av var vindkraft utifrån konkurrens med andra verksamheter mm. är minst olämplig. Som exempel kan nämnas att det endast är 9 av totalt 56 föreslagna/alternativa energiområden som nu pekas ut i havsplanen där det i dagsläget inte redan pågår ansökningar av en eller flera planerade vindkraftsetableringar. SPF anser att detta är ett anmärkningsvärt och oroväckande sammanträffande vilket minskar tilliten till processen, till HaV:s myndighetsroll samt till det framtagna förslaget.	Det stämmer att det finns pågående arbete med ansökningar i flertalet föreslagna energiområden. I uppdragets första steg analyserade havsplaneområdena i sin helhet. För flera av de områden som då identifierades, men där det då inte fanns pågående projekt, har det senare initierats projekt. HaV vill också uppmärksamma fler områden med pågående projekt, inte föreslås som energiområden, dvs. andra användningar ges företräde.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
150.08	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	I Havsplanen föreslår HaV en lång rad energiområden, alternativa energiområden samt utredningsområden till dessa båda. SPF anser att dessa fyra kategorier av energiområden i förslaget till havsplan gör det extremt otydligt och svårtolkat för läsaren.	Alternativa energiområden användes i samrådet för att inhämta information om flera möjliga områden för energi och för att belysa olika konsekvenser. I granskningsförslaget anges användning energi för de områden där energi bedöms vara den mest lämpliga användning. I granskningsförslaget finns därför endast två kategorier av områden.
150.09	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Utöver detta är havsplanen, efter att den är beslutad, bara vägledande, vilket gör att framtida energiområden kan etableras på andraplatser än de utpekade och energientreprenörer kan fortsätta ansöka om vindkraftparker i princip överallt. SPF anser att detta är en stor svaghet i det svenska havsplanesystemet.	Synpunkten noteras.
150.10	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Pelagiskt fiske omfattas endast till en liten del av utpekade riksintresseområden, utan bedrivs i mycket stor utsträckning utanför Detta fiske är till sin natur dynamiskt och följer fiskens vandringar och ansamlingar som ser olika ut från år till år. Utbredningen av olika fiskarter kan också förändras till följd av klimatförändringar. Fisket påverkas även av kvoter som går upp och ned. Det pelagiska fisket har därför stora behov av att vara rörligt och kunna förflytta sig dit fisken ansamlar sig och det kräver stora ytor som är möjliga att fiska på. SPF vill därför poängtera att det är väsentligt att inte bara se till enskilda parker utan att se helheten med samtliga områden som reserveras för havsbaserad vindkraft. Ska en fullständig analys göras av effekterna på pelagiskt fiske bör hänsyn även tas till andra åtgärder som begränsar/stoppar pelagiskt fiske i vissa områden dessa.	HaV instämmer i bilden av pelagiskt fiske. I granskningsförslaget har hänsyn till samlad påverkan på yrkesfisket tagits. Några områden för energiutvinning har utgått eller justerats i granskningsförslaget i förhållande till de föreslagna eller alternativa områdena i samrådsförslaget.
150.11	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	SPF:s kommentarer till metod och slutsatser gällande yrkesfiskets värdebortfall Metoden i sig underskattar kraftigt den negativa påverkan på yrkesfisket på flera sätt och värderingen av yrkesfisket blir därför missvisande av flera orsaker: • HaV har inte tagit hänsyn till att fisket i respektive föreslaget energiområde inte är isolerat, utan består av tråldrag som fortsätter utanför området. Värdet för fiskebortfallet måste beräknas på hela tråldraget för alla tråldrag som bryts av de föreslagna områdena. • HaV har inte räknat med hela den möjliga förlusten för yrkesfisket utan antar att 50% av trålfisket kan fortsätta i områden med bottenfast vindkraft. Det saknas fog för	Konsekvensbeskrivningen revideras. En bredare analys av yrkesfiske och samhällsekonomiska aspekter görs med stöd av konsult. Resultat förväntas vara klart först efter sommaren 2024. men kan då utgöra ett ytterligare underlag till det slutliga förslaget som lämnas till regeringen i december 2024. När det gäller hur mycket trålfiske som kan fortsätta efter en etablering av vindkraft förs resonemang den reviderade

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
		detta antagande och värdebortfallet i ett ”worst case scenario” måste omfatta 100% förlust. • Landningsvärdet för ett begränsat havsområde (varje enskilt energiområde) i örhållande till totalt landningsvärde för hela segmentet kommer alltid vara relativt litet, men effekten av den sammantagna havsplanen är betydligt större än det enskilda området. • HaV saknar en analys av möjliga effekter för enskilda yrkesfiskeföretag och/eller segment av uteblivet fiske i de områden som föreslås. Det finns risk att företag kan drivas i konkurs om viktiga fiskeplatser och inkomstkällor försvinner. Detta ger också större effekter för vilka landningsvärden som berörs. • Inte heller regionala eller samhällsekonomiska effekter av en försämrad lönsamhet inom fiskeföretagen finns med i analysen. Påverkan på exempelvis beredningsföretag och annan verksamhet kopplad till fisket, hamnar, kulturmiljö, livsmedelsförsörjning och beredskap saknas. Ovan nämnda faktorer visar på att den analys som gjorts inte är tillräckligt uttömmande, den underskattar systematiskt områdets betydelse för det pelagiska fisket.	konsekvensbeskrivningen om hur fisket påverkas beroende på anpassningsmöjlighet. Inget kvantitativt antagande används. I bedömning av indirekta miljöeffekter används att antagande om att 50 % av trålningen kan fortgå, vilket är ett konservativt antagande sett till miljöeffekter.
150.12	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Härtill bör nämnas att metoden inte är tillräckligt väl beskriven och därför blir det otydligt exakt hur analysen är gjord.	Har åtgärdats i granskningsförslaget.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
150.13	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	HaV ser i sin analys över huvud taget inte till fiskets geografiska bedrivande, dvs hur tråldragen ser ut. Punkterna i varje tråldrag, från start till slut, hör samman och bryter man tråldraget rent geografiskt kommer inte endast den del av tråldraget som faller inom det planerade vindkraftområdet försvinna, utan hela tråldraget, och därmed hela värdet för detta. Tråldraget har alltså endast ett värde när det är obrutet. Eftersom många tråldrag helt kommer omöjliggöras av de planerade vindkraftområdena, kommer värdet i HaV:s analys för bortfall i landningsvärde sannolikt mångdubblas om denna på ett mer korrekt sätt tar hänsyn till hela tråldragen. SPF anser att HaV i sin analys av påverkan på yrkesfisket måste ta full hänsyn till fiskets geografiska bedrivande i form av tråldrag, och att vid en beräkning av fiskets förluster till följd av förslaget till havsplaner måste värdet för hela de tråldrag som bryts räknas in. Om detta inte görs underskattas yrkesfiskets värdeförluster kraftigt. Denna information har HaV, både i form av VMS-data för tråldragen med start- och slutpunkter, men också i from av AIS-information som med bättre geografisk detaljeringsgrad på grund av högre tidsupplösning visar hur tråldragen utförs.	Bedömningar kommer kompletterats med bredare analys av påverkan på yrkesfiske och samhällsekonomiska aspekter med stöd av konsult. Resultat från analysen förväntas klart efter sommaren 2024.
150.13	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Pelagiskt fiske med trål och not är en utrymmeskrävande verksamhet som SPF i nuläget bedömer inte kan samexistera med marina vindkraftverk. De stora fartygen kan med vajer och trål på släp utgöra ett ekipage som är över en kilometer långt och väga hundratals ton när trålen är full med fisk. Att väja eller stoppa för ett vindkraftverk t.ex. vid dåligt väder är omöjligt. En vindkraftpark, framförallt med flytande fundament där insnärjningsrisken för ett släpande redskap i förtöjningarna är hög, är därför för våra medlemmar att se som ett helt stängt område där fiske över huvud taget inte kan bedrivas. Vi känner inte till några vindkraftparker i Nordeuropa idag där det är tillåtet att fiska med aktiva redskap. Vi ser därför samtliga föreslagna energiområden i havsplanerna som helt stängda för pelagiskt fiske.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
150.14	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	HaV antar i sin konsekvensanalys att 50% av trålningen kommer kunna fortgå inom områden där det planeras för bottenfasta fundament. SPF anser att detta är ett ytterst tveksamt antagande, som verkar sakna en verklighetsbaserad grund. I dagsläget känner inte SPF till en enda vindkraftpark i Nordeuropa där det är tillåtet att fiska med aktiva redskap. Utifrån pelagiskt fiske är det ytterst tveksamt om det kan vara möjligt att bedriva ett pelagiskt trål- eller notfiske inom en vindkraftpark oavsett dess konstruktion och design. En MKB brukar vanligen ange ”worst case scenario”, och utifrån detta anser SPF att HaV måste redogöra för 100% bortfall av yrkesfiskets landningsvärden inom de föreslagna energiområdena enligt ovanstående beräkning av hela tråldrag som omöjliggörs.	Synpunkten noteras. I konsekvensbeskrivningen för granskningsförslaget förs resonemang om hur fisket påverkas beroende på anpassningsmöjlighet. Inget kvantitativt antagande används. I bedömning av indirekta miljöeffekter används att antagande om att 50 % av trålningen kan fortgå, vilket är ett konservativt antagande sett till miljöeffekter.
150.15	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Det beräknade värdeförlusten i varje område sätts av HaV i konsekvensanalysen i relation till hela det årliga nationella värdet för respektive fiske. Vi anser att detta är en missvisande jämförelse, som alltid kommer resultera i att värdet för respektive utpekat område ser litet ut i jämförelse med helheten. En mer rättvisande jämförelse på denna punkt vore att relatera värdet inom respektive områden (se dock nedan resonemang om värdet av hela tråldrag!) till det svenska fisket med respektive redskap uppdelat på havsområde (dvs de svenska delarna av Skagerrak, Kattegatt, Östersjön respektive Bottniska viken alternativt kvotområdet för varje art/fiske). Dock, även med en sådan snävare jämförelse kommer den inte att vara relevant för den enskilda yrkesfiskaren om möjligheten till fiske inte finns av praktiska eller andra anledningar inom hela det område/värde som används vid jämförelsen.	HaV instämmer i synpunkten och anpassar bedömningsmetod.
150.16	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	För de flesta fiskeföretag är det viktigt med flera ben att stå på. Men, om exempelvis 10–15% av inkomsterna inom ett fiske skulle försvinna för ett företag på grund av etableringen av havsbaserad vindkraft i ett av de områden som HaV föreslår kan detta resultera i att företaget går omkull.	Synpunkten noteras. HaV undersöker möjligheten att se på hur olika fartyg (indirekt företag) kan komma att påverkas.
150.17	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	HaV:s konsekvensanalys saknar helt en analys av företagsekonomiska effekter eller ens effekter för respektive fiskesegment. Detta anser SPF är ytterligare en allvarlig brist i den ekonomiska konsekvensanalysen.	Konsekvensbeskrivningen uppdateras till granskningen. Bedömningar kommer även kompletteras med fördjupad analys av påverkan på yrkesfiske och samhällsekonomiska aspekter med stöd av konsult. Resultat förväntas klart efter sommaren 2024.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
150.18	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	HaV noterar i Havsplanerna och Konsekvensbeskrivningen att ”I alla tre havsplaneområden kan konsekvenserna för den lokala livsmedelsförsörjningen från havet, fiskhamnar och kustsamhällen vara betydande och bör tas i beaktning vid prövning av vindkraftsprojekt” och att ”Effekterna kan dock vara betydande ur ett lokalt och regionalt perspektiv, vilket också behöver undersökas närmare vid eventuell framtida vindkraftsetablering.” SPF anser att HaV genom dessa formuleringar skjuter ifrån sig ansvaret för att göra en fullgod konsekvensanalys av sitt förslag till havsplaner till eventuella framtida vindkraftsetableringar i de områden som föreslås i dessa planer. Detta anser vi är helt oacceptabelt. För exempelvis Västerhavet kan effekterna för fisket regionalt bli enorma om ett enda, i stort sett vilket som, av förslagen till energiområden blir verklighet och bebyggs med vindkraftverk. Detsamma gäller för vissa av förslagen i Östersjön och Bottniska viken. När man hänskjuter denna bedömning till enskilda projekt får man inte heller en samlad bedömning av påverkan på näringen utan isolerar varje projekt för sig, vilket gör att effekten ser mindre ut än vad den i verkligheten blir. Om vindkraftsetablering enligt Havsplanerna skulle resultera i att fiskeföretag påverkas negativt och går i konkurs kan detta få betydligt större ringar på vattnet än de tragiska konsekvenserna för det enskilda företaget. Det skulle exempelvis innebära minskade landningar av havskräfta, fisk och Nordhavsräka med ytterligare negativ påverkan för senare försäljningsled såväl som för konsumenten. Utöver detta kan fiskeföretag som försvinner innebära att hela hamnar, där det i vissa fall endast är ett fåtal aktiva fiskefartyg helt kan förlora sitt aktiva yrkesfiske, vilket både påverkar hamnens användning, övrig infrastruktur och viktiga kulturhistoriska värden. Både kustnära fiske och fiske längre ut till havs har bedrivits under många generationer, detta är traditionella yrken och en stor och viktig del av kustsamhällenas historia.	Formulering ses över och kompletteras med översiktlig beskrivning av dessa aspekter inför granskning. Bedömningar kommer även kompletteras med fördjupad analys av påverkan på yrkesfiske och samhällsekonomiska aspekter med stöd av konsult. Resultat förväntas klart efter sommaren 2024.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
150.19	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Även svensk livsmedelsproduktion, självförsörjning och livsmedelsberedskap äventyras i förlängningen när fiskeflottan minskar och hamnar tas ur bruk. Den negativa spiralen med allt färre svenska fiskberedningsindustrier och möjlighet att landa och förädla svenskfångad fisk och skaldjur riskerar att fortsätta och eventuellt förstärkas. Påbörjade satsningar för att utveckla svensk fiskberedningsindustri och öka landningarna riskerar att gå om intet. Havsplanens konsekvensbeskrivning saknar helt en analys och redogörelse av förslagets förväntade påverkan på beredningsföretag och annan verksamhet kopplad till fisket, hamnar, kulturmiljö, livsmedelsförsörjning och beredskap. Detta anser vi är en mycket allvarlig brist som måste åtgärdas.	Bedömningar kommer kompletteras med fördjupad analys av påverkan på yrkesfiske och samhällsekonomiska aspekter med stöd av konsult. Resultat förväntas klart efter sommaren 2024.
150.20	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Som vi lyfter på annat håll i detta remissyttrande hyser vi och våra medlemmar en stor oro för möjliga negativa effekter på fisk- och skaldjursbestånden, framförallt om dessa skulle påverkas negativt i samband med reproduktion eller migrationer. Om en sådan negativ påverkan skulle bli fallet kan den negativa påverkan på miljön, men också yrkesfisket, i områden långt utanför de som pekas ut för vindkraft få oanade ekonomiska följde.	Synpunkten noteras.
150.21	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Slutligen anser vi att HaV behöver göra en bedömning av den kumulativa effekter på svenskt yrkesfiske av förslaget till havsplaner tillsammans med de planerade områden för energiproduktion som vi ser i våra grannländer.	Synpunkten noteras. Konsekvensbeskrivningen avgränsas till effekter av dn föreslagna havsplanerna. Ändring av andra förutsättningar såsom etablering av vindkraft i andra länder, kostnadsutveckling eller marknadsförutsättningar är förstås relevanta för att förstå i vilket sammanhang som effekterna träffar yrkesfisket, men har inte kunnat prioriteras i bedömningsarbetet.

150.22	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	HaV:s bedömning om fisk: ingen betydande effekt. Som SPF tidigare i detta yttrande visat är kunskapsläget dåligt när det gäller påverkan på olika fiskarter på lokal, regional och beståndsnivå. Det saknas alltså vetenskaplig grund för den slutsats som HaV drar att havsbaserad vindkraft inte utgör ett hot mot fiskarter eller fiskpopulationer. SPF menar att HaV måste göra en mer utförlig analys av kunskapsläget vad gäller potentiell negativ påverkan på olika fiskarter och revidera även denna bedömningspunkt. Vidare anser vi att HaV skjuter ifrån sig ansvaret för att göra en bedömning av påverkan på fisksamhället vid anläggning av marin vindkraft genom skrivningar som denna: ”Det är dock viktigt att risk på påverkan undersöks i varje område med hänsyn till fiskarternas känslighet och övriga lokala förutsättningar.” I den samlade bedömningen som HaV gör för fisk saknas helt hänvisningar till påverkan från förändradomblandning, turbulens, undervattensbuller/vibrationer eller elektromagnetisk strålning från vindkraft och hur det kan påverka fisk. HaV behöver utifrån den faktiska samlade kunskap som finns revidera sin bedömning på denna punkt. SPF delar inte HaV:s bedömning om att det finns evidens för att havsbaserad vindkraft inte utgör ett hot mot fiskarter eller fiskpopulationer. Vi anser att alltför mycket kunskap fortfarande saknas för att kunna dra någon slutsats om positiv, neutral eller negativ påverkan av vindkraftparker på olika fiskarter. HaV skriver i remissen (Havsplaner, kapitel 6.2 Konsekvenser) ”Enligt nuvarande kunskap anses etablering av havsbaserad vindkraft inte utgöra ett hot motfiskarter eller fiskpopulationer, förutsatt att tillräckliga hänsynssåtgärder införs som är anpassade till lokala förutsättningar. Påverkan på fisklek och -uppväxt behöver beaktas särskilt” samt att (Konsekvensbeskrivning 2.1.1.4 Fisk och lekområden) ”Enligt den senaste syntesen av effekter av havsbaserad vindkraft på fisk pekar den samlade vetenskapliga evidensen mot att tillförseln av vindkraftverk till havs inte utgör ett hot för fiskarter eller fiskpopulationer (Öhman, 2023). SPF anser att HaV har helt fel i dessa påståenden och att de vilar på en felaktig grund. Det finns omfattande och allvarliga brister i Vindval-rapporterna (Bergman) m.fl. 20221, Öhman 20232). Kunskapsluckorna kring påverkan på marin miljö, fisk och skaldjur är fortfarande extremt stora (se nedan referens och sammandrag från en norsk rapport) och vi anser att det saknas betryggande och tydliga vetenskapliga evidens för att vindkraft inte ger negativ påverkan på fisk- och skaldjurspopulationer. Enligt en rapport från norska Havforskningsinstituttet 2023 finns det stora kunskapsbrister vad gäller påverkan från vindkraftparker på såväl fisk som fiske.	Synpunkten noteras. Formuleringen har nyanserats i granskningsdokumenten. HaV strävar efter att använda det senaste vetenskapliga underlaget när vi gör bedömningar om påverkan på fiskepopulationer.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
150.23	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	I havsplanen och dess konsekvensbeskrivning konstateras att ”utökade områden för energiutvinning kan medföra risk för negativ påverkan på fisk, i synnerhet där energiområden sammanfaller med lek- och uppväxtområden”. Samtidigt skriver HaV att ”Risken för negativ påverkan på fisklek kan minimeras genom att anpassa anläggningstiden till lekperioder” för viktiga arter. Någon analys av hur lekbeteenden och reproduktiv framgång kan påverkas under driftsfasen görs inte.	Synpunkten noteras. Enligt det vetenskapliga underlag som finns gällande anläggning av vindkraftsparker till havs finns mycket som talar mot hot på populationsnivå för fisk, men detta är också ett område där myndigheten arbetar aktivt för att bevaka nya forskningsrön.
150.25	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Vidare när det gäller möjlig negativ påverkan på fiskars reproduktion och unga stadier av fisk/kräftdjur finns det exempelvis en studie från UK som visar att larver av både krabbtaska och europeisk hummer kan påverkas negativt av elektromagnetisk strålning motsvarande den som bildas vid kablar i vindkraftparker (Harsanyi et al. 2022). Larvernas utveckling påverkas, de kan bli deformerade och får försämrad förmåga att simma. Såvitt vi vet har inte motsvarande studier gjorts för havskräfta eller Nordhavsräka, men det finns anledning anta att effekter som drabbar två andra tiofotade kräftdjur också skulle kunna drabba dessa kommersiellt viktiga arter. Vidare finns en studie (Cresci et al. 2022) som visar på negativa affekter av elektromagnetiska fält på simaktiviteten hos larver av kolja. Resultatet från dessa studier visar att det kan finnas fog för oro kring hur marin vindkraft kan påverka fisk och skaldjur och deras reproduktion.	Informationen noteras.
150.26	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	[HaV: sammanfattning av del i yttrande s 16-18;] Enligt en rapport från norska Havforskningsinstituttet 20233 finns det stora kunskapsbrister vad gäller påverkan från vindkraftparker på såväl fisk som fiske. Det handlar om kunskapsluckor relaterade till - hur nya strukturer påverkar miljön - - buller - elektromagnetism - effekter på populationsnivå - fiskresursen (yrkesfisket)	Informationen noteras HaV håller med om att det finns ett stort behov av mer kunskap gällande vindkraftens påverkan ur flera aspekter.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
150.27	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	I havsplanen och dess konsekvensbeskrivning konstateras att ”utökade områden för energiutvinning kan medföra risk för negativ påverkan på fisk, i synnerhet där energiområden sammanfaller med lek- och uppväxtområden”. Samtidigt skriver HaV att ”Risken för negativ påverkan på fisklek kan minimeras genom att anpassa anläggningstiden till lekperioder” för viktiga arter. Någon analys av hur lekbeteenden och reproduktiv framgång kan påverkas under driftsfasen görs inte. SPF anser att detta är en synnerligen allvarlig brist i HaV:s konsekvensanalys som måste åtgärda. SPF:s medlemmar uttrycker en stark oro över hur befintliga vindkraftparker kan ha medfört beteendeförändringar hos fisken. I södra Östersjön har våra medlemmar över tid som vindkraftparkerna i framförallt tyska vatten blivit allt fler, noterat att sillens vandringsmönster och beteende har förändrats samt att etableringen av vindkraft på de tidigare lekgrunden i tid har sammanfallit med en mycket kraftig nedgång för hela den västra Östersjösillpopulationen (Rügensillen) och misslyckad reproduktion. Populationen av den västra Östersjösillen är nu på historiskt låga nivåer utan några större tecken till återhämtning. Fiskarna frågar sig om detta är kopplat till vindkraftsetableringar på eller nära tidigare lekplatser i området och efterfrågar en kritisk granskning och vetenskapliga undersökningar av eventuella samband från forskare och myndigheter, men inget händer. Det saknas kunskap om eventuella orsakssamband, och SPF anser att denna kunskap skyndsamt måste tas fram.	Informationen och synpunkten noteras.
150.29	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	På flera håll i förslaget till havsplan och konsekvensanalysen lyfts också att det kan ses som en positiv effekt att vindkraftparker kan leda till ett begränsat fiske, genom ett minskat fisketryck och begränsad bottentrålning. Detta anses kunna gynna fiskresursen, bottenmiljöer och marina däggdjur. Utifrån yrkesfiskets perspektiv måste naturligtvis denna inställning från den myndighet som arbetar närmast med vår näring ses som ytterst onyanserad och beklaglig. Ställningstagandet från myndigheten tar inte hänsyn till att fisket är en näringsverksamhet för livsmedelsproduktion, och liksom all mänsklig verksamhet får detta naturligtvis ett avtryck på miljön.	HaV ska beskriva konsekvenserna av förslagen. I det ingår både konsekvenser för yrkesfisket och indirekta miljöeffekter som kan vara positiva eller negativa sett till naturvärden eller andra effekter.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
150.30	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Vidare hänvisar HaV, liksom vindkraftsbolagen själva gärna gör, till möjliga så kallade reveffekter som skulle kunna vara ”gynnsamma för biologisk mångfald”. SPF påminner om att olika fiskarter har olika biologi och därmed kan påverkas olika av t.ex. strukturer i vattnet, liksom av de konstanta undervattensljud/vibrationer som vindkraftverken kan avge under driftsfasen.	Synpunkten noteras.
150.31	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Utöver det anser vi att HaV i sin ekonomiska konsekvensanalys för yrkesfisket måste se till de kumulativa effekterna för de inskränkningar i fiskets bedrivande som havsplanerna föreslår, samt även här göra en vidare geografisk analys och se till utvecklingen i våra grannländer som även den kan påverka möjligheterna för svenska yrkesfiskare att bedriva sitt fiske. Utöver det behöver man för en analys av kumulativ påverkan se även till andra processer som begränsar fiskets bedrivande rent geografiskt så som områden med långtgående fiskeregleringar, områdesskydd och andra mänskliga aktiviteter på havet som begränsar var det är lämpligt och möjligt att fiska.	Synpunkten noteras. Bedömningar avses kompletterats med fördjupad analys av påverkan på yrkesfiske och samhällsekonomiska aspekter med stöd av konsult. Resultat förväntas klart efter sommaren 2024.
150.33	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	HaV:s bedömning om hydrografiska förhållanden; negativ effekt. Vi menar att en omfattande kunskapsinhämtning måste ske, och att en fortsatt storskalig utbyggnad till havs inte är något annat än ett storskaligt ekologiskt experiment med framtidens havsmiljö och marina arter i vågskålen. Vi anser också att HaV tydligt behöver motivera varför man bortser från denna fundamentala och potentiellt långtgående påverkan. Trots denna möjliga enorma påverkan på hela ekosystem i form av förändrade fysiologiska grundförutsättningar i vattenmassan konstaterar alltså HaV enligt ovan (felaktigt) att det inte förväntas några som helt effekter på planktonsamhället och den pelagiska livsmiljön. Vidare verkar inte HaV anse att det behövs någon ytterligare kunskap på detta område, utan man konstaterar att effekten blir stor men går sedan vidare med sitt förslag helt utan hänsyn till denna effekt. SPF anser att detta är ytterst anmärkningsvärt och ifrågasätter hur HaV som havsmiljömyndighet kan bortse från de enorma kunskapsbrister som finns inom detta område.	Synpunkten noteras. För närvarande pågår en studie om hydrografiska effekter som kan kopplas till havsbaserad vindkraft. Resultat förväntas komma in hösten 2024.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
150.34	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	HaV:s bedömning om undervattensbuller: litet/marginell effekt. HaV konstaterar att ”Kunskapen om långsiktiga biologiska och ekologiska effekter av en förhöjd ljudnivå är i dagsläget bristfällig.” Trots detta drar HaV på oklara grunder slutsatsen att påverkan av undervattensbuller/vibrationer är liten eller marginell. SPF hänvisar åter till vad vi skrivit tidigare om kunskapsbrister på detta område vad gäller påverkan på t.ex. många fiskarter. Vi anser att kunskapsbristerna är så allvarliga att HaV saknar grund för sin slutsats att påverkan är liten eller marginell. HaV behöver göra en mer noggrann analys av den faktiska samlade kunskap som finns och utifrån denna vid behov revidera sin bedömning på denna punkt.	Synpunkten noteras.
150.35	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Havsplanerna anses av HaV inte ha några betydande effekter vad gäller havsmiljödirektivets deskriptorer D2 Främmande arter, D5 Övergödning, D8 Koncentration och effekter av farliga ämnen samt D10 Marint skräp. Vad gäller D2 Främmande arter lyfts det ofta fram att dessa kan använda vindkraftfundament som ”stepping stones” så att vindkraftparker kan bidra till en viss ökad spridning av främmande arter. Detta tar HaV inte hänsyn till i sin konsekvensanalys. Vidare när det gäller D8 Farliga ämnen bör det nämnas att anläggning av vindkraftparker (eller andra större anläggningsarbeten) i områden med syrebrist och förorenade sediment kan bidra till uppvirvling och spridning av svavelväte och miljögifter som legat begravda i sedimentet, samt en försämring av syrehalterna och vattenkvaliteten i den ovanliggande vattenmassan. Detta nämns inte heller av HaV i deras analys.	Synpunkten noteras. Effekterna nämns i konsekvensbeskrivningen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
150.36	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Frågan om elektromagnetisk strålning från kablar inom vindkraftparker samt kablar som leder den producerade elektriciteten till land bör tas upp i HaV:s konsekvensanalys. Det finns tydliga belägg för att denna typ av strålning kan detekteras av och påverka olika marina organismer (se mer under stycket om fisk och fisklek ovan).	Det finns flera osäkerheter gällande framtida kabeldragning och planerna redovisar inga specifika kabelkorridorer. Vi noterar dock synpunkten, och bristerna det medför att hänskjuta analysen till senare projekteringsskede. HaV följer utvecklingen av forskning gällande påverkan från elektromagnetisk strålning på marina organismer. Gränsvärden, och även hänsynsåtgärder för att begränsa påverkan från elektromagnetisk strålning från undervattenskablar definieras i ett senare projektstadium.
150.37	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Vi saknar en diskussion kopplad till de förslag i havsplanerna som kan leda till ökade klimatutsläpp på grund av längre gångväg för sjöfart samt betydligt längre gångväg och fisketid för fiskefartyg som utestängs från ordinarie fiskeplatser.	Effekterna tas upp i konsekvensbeskrivningen men inga kvantitativa beräkningar görs på grund av osäkerheter kring hur fiskets geografiska mönster förändras mm,
150.38	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	SPF anser att alla vindkraftparker noga måste övervakas och att data måste samlas in i god tid före en etablering samt att effekter av varje etablering måste följas under lång tid. Liknande övervakningssystem som för kärnkraftverkens recipientkontroll bör utvecklas. Övervakningen bör rimligen bekostas av vindkraftsbolagen men data vara offentliga så att myndigheter, forskare och allmänhet kan ta del av dem.	Synpunkten noteras.
150.39	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	I Bottenviken (ICES område 31) bedrivs i nuläget inget svenskt pelagiskt fiske. Genom klimatförändringar och höga temperaturer kan fisken förflytta sig norrut. Kombinerat med andra pågående processer (fiskeregleringar, skyddade områden mm) kan detta förändra fiskemönstren över tid. För Bottenviken har vi inga specifika synpunkter på de föreslagna energiområdena utifrån fiskets perspektiv.	Noteras

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
150.40	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Bottenhavet. Fiskeområdena täcks endast i mycket liten utsträckning av utpekade riksintresseområden för yrkesfisket vilket också tydligt framgår av HaV:s egna underlag i form av trålkartor och ekonomiska underlag. Detta har HaV inte tagit hänsyn till i sitt remitterade förslag till havsplan, utan föreslår flera energiområden som kraftigt inskränker fiskets möjligheter i området.	Områdena för energiutvinning har justerats i granskningsförslaget för att minska påverkan på svenskt och finskt yrkesfiske i Bottenhavet.
150.41	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Bottenhavet. Utöver fisket finns här flera viktiga lekområden för strömming i utsjön, i första hand de stora utsjöbankarna Finngrundet och Saltbanken/Eystrasaltbanken. Då kunskap i stort sett saknas om hur strömming och dess lekbeteenden påverkas av havsbaserad vindkraft anser vi att man av försiktighetsskäl (och bakgrund av den svaga utvecklingen av strömmingen i område 30/31) bör undvika att exploatera dess lekområden (samt en god säkerhetsmarginal runtom dessa).	Synpunkten noteras. Påverkan på strömmingslek hanteras vid eventuell tillståndsprövning, ex när det gäller B159 Eysaltrabanken.
150.42	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Område B163. Inga synpunkter.	Synpunkten noteras.
150.43	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Område B161: Här bedrivs ett litet svenskt pelagiskt fiske och ett mer omfattande pelagiskt fiske som delvis går in i det utpekade områdets västra del. Här fiskas större strömming som kan säljas för konsumtion. Om området korrigeras något för detta (västra gränsen för området förflyttas österut) kan konflikten med fiskets bedrivande minimeras. Området ligger delvis på en utsjöbank där det förekommer strömmingslek. Våra medlemmar uttrycker en kraftig oro för möjlig negativ påverkan på strömmingsbeståndet om områden på och nära strömmingens lekplatser byggs ut med vindkraft.	Kommentar om strömmingslek noteras. Påverkan på strömmingslek hanteras vid eventuell tillståndsprövning.
150.44	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Område B160: Ett visst svenskt pelagiskt fiske och ett mer omfattande finskt pelagiskt fiske bedrivs i den sydligaste och nordligaste delen av området. Här fiskas större strömming som kan säljas för konsumtion. Området är i övrigt till ¾ acceptabelt utifrån fiskets perspektiv (dvs gränserna i norr och söder skulle behöva justeras för att minimera konflikt med yrkesfiskets intressen).	Kommentar om strömmingslek noteras. Begränsat fiske bedrivs i området. Med hänsyn till uppdragets målbild om att havsplanerna ska ge möjligheter för mer havsbaserad vindkraft kvarstår området.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
150.45	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Område B159: Västra delen av området överlappar ett viktigt fiskeområde för både svenskt och finskt fiske. Här fiskas större strömming som kan säljas konsumtion, och området är lämpligt för fiske till surströmmingsproduktion. Vi kan inte acceptera att denna del av området pekas ut som lämplig för vindkraft. Om området korrigeras så att den västra gränsen för det förflyttas österut finns dock endast mycket små konflikter med fiskets bedrivande. Området ligger delvis på/nära intill en utsjöbank där det förekommer strömmingslek. Våra medlemmar uttrycker en kraftig oro för möjlig negativ påverkan på strömmingsbeståndet om områden på och nära strömmingens lekplatser byggs ut med vindkraft dock endast mycket små konflikter med fiskets bedrivande. Området ligger delvis på/nära intill en utsjöbank där det förekommer strömmingslek. Våra medlemmar uttrycker en kraftig oro för möjlig negativ påverkan på strömmingsbeståndet om områden på och nära strömmingens lekplatser byggs ut med vindkraft. påverkan på strömmingsbeståndet om områden på och nära strömmingens lekplatser byggs ut med vindkraft.	Kommentar om fisklek noteras, För att minska påverkan på yrkesfisket har område B159 minskat i den västliga delen. Eventuell påverkan på strömmingslek hanteras vid tillståndsprövning.
150.46	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Områden B142, och B146. Inga synpunkter på dessa områden utifrån fiskets perspektiv.	Synpunkten noteras.
150.47	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Område B148: Inom området bedrivs endast sporadiskt svenskt pelagiskt fiske. En stor del av området är därför acceptabelt för fisket att peka ut för vindkraft. Allra längst ned i sydväst överlappar området med ett intensivt fiskeområde och vi skulle därför önska att gränsen till området korrigerades (spetsen skärs av och gränsen flyttas in något).	Kommentaren noteras.
150.48	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Område B164: Den nordvästra delen av området är ok utifrån fiskets bedrivande. I söder och sydost finns en överlappning med ett viktigt fiskeområde för våra medlemmar. Vi anser därför att dessa områden är olämpliga att etablera vindkraft på. Om området minskas till ca 2/3 av den föreslagna ytan genom att den sydöstra delen utelämnas) minimeras konflikt med fisket. Om området däremot inte förändras anser vi inte att det är ett acceptabelt förslag.	Med hänsyn uppdragets målbild om att ge ökade möjligheterför havsbaserad vindkraft kvarstår området med generell utsträckning till användning sjöfart i öster.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
150.49	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Område B158: Området är mycket viktigt för fisket och vi kan över huvud taget inte acceptera att det avsätts för vindkraft.	Område B158 i samrådsförslaget har justerats för att minska påverkan på yrkesfisket. Området har slagits samman med B149. Det sammanslagna området har id-nummer B149 i granskningsförslaget.
150.50	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Område B149: Östra och norra kanten på området överlappar med fiskeområden och vi anser därför att området ska korrigeras. Om området minskas något i norr och öster minimeras konflikt med yrkesfiskets bedrivande. Området ligger delvis på/nära intill en utsjöbank där det förekommer strömmingslek. Våra medlemmar uttrycker en kraftig oro för möjlig negativ påverkan på strömmingsbeståndet om områden på och nära strömmingens lekplatser byggs ut med vindkraft.	Se kommentar nummer 150.49.
150.51	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Område B152: Området överlappar viktiga fiskeområden med intensivt fiske både i väster och öster. Om området korrigeras något (i de västligaste och ostligaste hörnen) kan vi acceptera detta område. Om området däremot inte förändras anser vi inte att det är ett acceptabelt förslag.	Med hänsyn till uppdragets målbild om att ge ökade planmässiga förutsättningar för havsbaserad vindkraft kvarstår området i granskningsförslaget.
150.52	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Områden B149, B152, B156, B160: Området ligger delvis på/nära intill en utsjöbank där det förekommer strömmingslek. Våra medlemmar uttrycker en kraftig oro för möjlig negativ påverkan på strömmingsbeståndet om områden på och nära strömmingens lekplatser byggs ut med vindkraft.	Kommentaren noteras. Frågan hanteras i tillståndsprövning av havsbaserad vindkraft.
150.53	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Område B156: En stor del av detta område är mycket dåligt placerat utifrån fiskets bedrivande. Den västligaste och norra delen överlappar ett område med intensivt fiske och är synnerligen olämplig placering för vindkraft. Om området korrigeras till att bara omfatta den centrala och sydostliga delen av föreslagen area minimeras konflikter med fisket och denna del av området är acceptabel. Om området däremot inte förändras anser vi inte att det är ett acceptabelt förslag.	Med hänsyn till uppdragets målbild om att ge ökade möjligheter för havsbaserad vindkraft kvarstår området i granskningsförslaget. Området har utökats något i sydost på grund av ny bedömning av kulturmiljö.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
150.54	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	I centrala Östersjön (ICES delområde 25–29) bedriver svenska yrkesfiskare ett omfattande pelagiskt fiske sett till både volym, värde och geografisk utbredning. Fiskeområdena täcks endast i mycket liten utsträckning av utpekade riksintresseområden för yrkesfisket vilket också tydligt framgår av HaV:s egna underlag i form av trålkartor och ekonomiska underlag. Detta har HaV inte tagit hänsyn till i sitt remitterade förslag till havsplan, utan föreslår flera energiområden som kraftigt inskränker pelagiska fiskets möjligheter i området. Vi anser att HaV:s analyser i större utsträckning måste ta hänsyn till fiskets geografiska bedrivande (tråldrag) och värden. Fisket är variabelt över tid och beror både på kvoterna, sammansättningen av sill/strömming och skarpsill i olika områden, marknadsfaktorer, väder, vind, strömförhållanden mm. SPF:s medlemmar som fiskar pelagiskt i Östersjön spänner från 5-meters båtar som fiskar helt kustnära med garn till de större västkustfartygen som också har kvoter för exempelvis makrill och sill i norska havet och är anpassade för långa fiskeresor.	Synpunkter och information noteras.
150.55	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	I södra/västra Östersjön (ICES delområde 22 och 24) har det pelagiska sillfisket varit i stort sett stängt under ett antal år på grund av den ytterst dåliga beståndssituationen för det västra sillbeståndet. Det sydvästra området är annars ett område med ett ekonomiskt mycket viktigt fiske av stor, regional betydelse då det fiskas stor fin konsumtionssill där till lokala svenska beredningsindustrier i Simrishamn och Nogersund. I Öresund (ICES delområde 23) bedriver våra medlemmar inget fiske utan vi hänvisar här till synpunkter från lokala fiskare kring fiskets bedrivande. Däremot är Öresund och Bälten oerhört viktiga såväl för Östersjöns vattenomsättning som för de arter som företar vandringar till/från Nordsjön. En viktig sådan art är sillen, och detta leder till att vi även kommenterar HaV:s förslag till energiområden i Öresund utifrån denna aspekt. Även i Östersjön finns flera viktiga lekområden för sill/strömming i utsjön, exempelvis Kopparstenarna, Klints Bank, Knolls grund, Hoburgs bank och Midsjöbankarna, samt grundområdena i utsjön utanför de polska, tyska och danska kusterna i sydväst. Då kunskap i stort sett saknas om hur sill/strömming och dess lekbeteenden påverkas av havsbaserad vindkraft och mot bakgrund av exempelvis den svaga utvecklingen av sill i ICES delområde 22-24 (västra Östersjösillen/”Rügensillen”) anser SPF att man av försiktighetsskäl bör undvika att exploatera dessa lekområden (samt en god säkerhetsmarginal runtom dessa).	Synpunkter och information noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
150.56	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Område Ö216: Den sydligaste delen av området överlappar med tråldrag i fiskeområdet. Området bör korrigeras något så att den södra gränsen flytas något norrut för att minimera konflikt med fisket. I övrigt är området acceptabelt.	Med hänsyn till uppdragets målbild om att ge ökade planmässiga förutsättningar för havsbaserad vindkraft kvarstår området i granskningsförslaget.
150.57	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Områden Ö218, 219, Ö205 och Ö279: Områdena överlappar med viktiga fiskeplatser och är därmed olämpliga och helt oacceptabla att peka ut för vindkraft. Fisket här följer i mycket stor utsträckning djuprännorna, och det är viktigt att fiskemönstren inte skärs av för då ödeläggs hela fisket. HaV anger i underlaget att dessa områden har få konflikter, men vi vill förtydliga att det alltså finns en omfattande konflikt med yrkesfisket i dessa områden.	Område Ö218 i samrådsförslaget har tagits bort för att minska påverkan på yrkesfiske. Områden 219, Ö205 och Ö279 kvarstår med hänsyn till uppdragets målbild om att ge ökade planmässiga förutsättningar för havsbaserad vindkraft kvarstår området i granskningsförslaget.
150.58	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Områden Ö272 och Ö276: Områdena är acceptabla utifrån fiskets bedrivande även om ett visst fiske sporadiskt bedrivs här.	Synpunkten noteras.
150.59	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Område Ö277: Vi har svårt att bedöma områdets exakta placering i förhållande till fiskeområdena och trålmönstren men placeringen ser inte helt optimal ut utifrån fiskets bedrivande. Öster och norr om Öland är mycket viktiga fiskeområden med ett intensivt pelagiskt fiske, även av små och medelstora kust- och regionalkvotsbåtar. Knolls grund, som ligger precis norr om detta område enligt vad vi kan se av kartan, är en viktig lekplats för strömming. Våra medlemmar uttrycker en kraftig oro för möjlig negativ påverkan på strömmingsbeståndet om områden på och nära strömmingens lekplatser byggs ut med vindkraft.	Synpunkt och information noteras,
150.60	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Område Ö509: Placeringen är inte acceptabel. Området ligger mitt i ett av de viktigaste fiskeområdena för det regionala fisket på Gotland och bryter trålmönstret helt för detta fiske. Området gränsar mot ett område viktigt för strömmingslek. Våra medlemmar uttrycker en kraftig oro för möjlig negativ påverkan på strömmingsbeståndet om områden på och nära strömmingens lekplatser byggs ut med vindkraft.	Med hänsyn till bedömning av samlad påverkan på pelagiskt fiske och uppdragets målbild om att ge ökade planmässiga förutsättningar för havsbaserad vindkraft kvarstår området i granskningsförslaget.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
150.61	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Område Ö213: Området behöver justeras något i både öster och väster för att minimera negativ konflikt med yrkesfiskets bedrivande. Här bedrivs ett fiske längs med djupkurvorna, på kanterna till utsjögrundet Klints bank. Området inskränker på riksintresseområdet för yrkesfiske, men med justering av den västra gränsen för området är vi villiga att acceptera detta.	Sett till uppdragets målbild om att planerna ska möjliggöra mer energiutvinning till havs och en bedömning av samlad påverkan av havsbaserad vindkraft på yrkesfiske och andra intressen kvarstår området i granskningsförslaget.
150.62	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Klints bank i sig är en viktig lekplats för strömming, men saknas i HaV:s konsekvensbeskrivning. Vi anser därför att konsekvensbeskrivningen ska kompletteras på denna punkt. Våra medlemmar uttrycker en kraftig oro förmöjlig negativ påverkan på strömmingsbeståndet om områden på och nära strömmingens lekplatser byggs ut med vindkraft.	HaV tar gärna del av data om Klint banks betydelse som lekområde.
150.63	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Område Ö271: Området är i nuläget oacceptabelt utifrån fiskets bedrivande. Området överlappar i sin helhet med viktiga fiskeområdet för svenskt pelagiskt fiske. Vi accepterar inte justeringen av riksintresseområdet för yrkesfisket som HaV föreslår i detta område utan anser att området ska fortsätta betecknas som RI yrkesfiske. Vi anser vidare att området är direkt olämpligt för en vindkraftsetablering.	Sett till uppdragets målbild om att planerna ska möjliggöra mer energiutvinning till havs och en bedömning av samlad påverkan av havsbaserad vindkraft på yrkesfisket och andra intressen kvarstår området i granskningsförslaget.
150.64	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Område Ö501 och Ö273: Dessa områden kan vi acceptera. Här bedrivs ytterst lite fiske och de är inte några viktiga reproduktionsområden. Vi kan också acceptera korrigeringen av RI yrkesfiske utifrån förslaget till område Ö273.	Synpunkten noteras.
150.65	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Område Ö261: Området är ytterst illa valt, och helt oacceptabelt att peka ut för havsbaserad vindkraft. Området ligger mitt i ett intensivt fiskat område och dess placering stör hela utsjöfisket sydost om Gotland. Här bedrivs ett fint fiske av ren strömming för konsumtion, som skulle omöjliggöras av en vindkraftsetablering. Vi accepterar inte justeringen av riksintresseområdet för yrkesfisket som HaV föreslår i detta område utan anser att området ska fortsätta betecknas som RI yrkesfiske. Området gränsar också till ett område med viktig sill/strömmingslek. Våra medlemmar uttrycker en kraftig oro för möjlig negativ påverkan på sill/strömmingsbeståndet om områden på och nära strömmingens lekplatser byggs ut med vindkraft	För att minska påverkan på yrkesfisket har området tagits bort i granskningsförslaget.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
150.66	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Område Ö266: Området konkurrerar i sin helhet med ett viktigt fiskeområde för pelagiskt fiske. Placeringen är olämplig och oacceptabel.	Sett till uppdragets målbild om att planerna ska möjliggöra mer i till havs och en bedömning av samlad påverkan av havsbaserad vindkraft på yrkesfiske och andra intressen kvarstår området i granskningsförslaget.
150.67	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Område Ö255. Detta område kan vi acceptera, det innebär i stort ett ingen konkurrens med fisket då det är ett grunt område. Utsjöbank. Området ligger på/nära ett område med viktig sill/strömmingslek. Våra medlemmar uttrycker en kraftig oro för möjlig negativ påverkan på sill/strömmingsbeståndet om områden på och nära strömmingens lekplatser byggs ut med vindkraft.	Synpunkten och informationen noteras.
150.68	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Område Ö256: I detta område bedrivs i stort sett inget pelagiskt fiske. Däremot är det ett historiskt mycket viktigt område för det demersala fisket efter torsk. Vi hänvisar därför vidare till de organisationer som företräder detta fiske för mer detaljerade kommentarer kring påverkan på fisket. För detta område anger HaV (som enda område) att användningarna vindkraft och yrkesfiske bedöms kunna samexistera. SPF undrar varför denna bedömning särskilt görs i just detta område, och ifrågasätter att detta område skulle skilja sig nämnvärt från övriga områden när det gäller möjlighet till samexistens mellan vindkraft och fiske med aktiva redskap. SPF anser att HaV måste motivera eller revidera denna bedömning. Området ligger på/nära ett område som är viktigt för torsklek. Vi anser att all möjlig hänsyn behöver tas vid eventuella anläggningsarbeten för att inte störa eller negativt påverka torskens lek.	Synpunkten och kommentar noteras. I förslaget bedöms visst bottentrålfiske och fasta fundament kunna samexistera.
150.69	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Område Ö269. Området är mycket viktigt för pelagiskt fiske vissa perioder på året och är även historiskt mycket viktigt för det demersala fisket efter torsk. Baserat på båda dessa fisken anser vi att det är en oacceptabel placering av havsbaserad vindkraft. Området ligger på/nära ett område som är viktigt för torsklek. Vi anser att all möjlig hänsyn behöver tas vid eventuella anläggningsarbeten för att inte störa eller negativt påverka torskens lek.	Sett till uppdragets målbild om att planerna ska möjliggöra mer energiutvinning till havs och en bedömning av samlad påverkan av havsbaserad vindkraft på yrkesfiske och andra intressen kvarstår området i granskningsförslaget.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
150.70	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Ö282. Tidvis bedrivs här ett viktigt pelagiskt fiske. Detta fiske är av stor regional betydelse då där fiskas stor fin konsumtionssill till lokal svensk beredningsindustri i Simrishamn. Området är också historiskt viktigt för det demersala fisket efter torsk. Området bryter viktiga trålmönster och placeringen är helt oacceptabel. Vi accepterar inte heller justeringen av riksintresseområdet för yrkesfisket som HaV föreslår i detta område utan anser att området ska fortsätta betecknas som RI yrkesfiske. Området ligger inom lekområdet för sill. Våra medlemmar uttrycker en kraftig oro för möjlig negativ påverkan på sillbeståndet i område 22-24 om områden på och nära strömmingens lekplatser byggs ut med vindkraft.	För att minska påverkan på yrkesfisket har ytan för område Ö282 minskat i dess östra del.
150.71	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Område Ö288: I området bedrivs inget omfattande pelagiskt fiske. Historiskt är dock området mycket viktigt för det demersala fisket efter torsk. Vi hänvisar därför vidare till de organisationer som företräder detta fiske för mer detaljerade kommentarer kring påverkan på fisket. Området ligger dessutom på/nära ett område som är viktigt för torsklek. Vi anser att all möjlig hänsyn behöver tas vid eventuella anläggningsarbeten för att inte störa eller negativt påverka torskens lek.	Synpunkterna noteras.
150.72	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Område Ö286: I området bedrivs inget omfattande pelagiskt fiske. Historiskt är dock området mycket viktigt för det demersala fisket efter torsk. Vi hänvisar därför vidare till de organisationer som företräder detta fiske för mer detaljerade kommentarer kring påverkan på fisket. Området ligger dessutom på/nära ett område som är viktigt för torsklek. Vi anser att all möjlig hänsyn behöver tas vid eventuella anläggningsarbeten för att inte störa eller negativt påverka torskens lek.	Synpunkterna noteras.
150.73	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Område Ö285: Området ligger på ett grundområde med möjlig reproduktion av sill. Området ligger inom lekområdet för sill. Våra medlemmar uttrycker en kraftig oro för möjlig negativ påverkan på sillbeståndet i område 22–24 om områden på och nära strömmingens lekplatser byggs ut med vindkraft.	Det finns ett tillstånd för uppförande av en vindkraftspark i området. Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
150.74	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Område Ö287: Här ligger redan vindkraftparken Lillgrund. SPF anser, mot bakgrund av det mycket dåliga kunskapsläget vad gäller påverkan på marina miljöer och organismer av havsbaserad vindkraft att uppföljande studier av långtidseffekter på marin flora och fauna bör göras på Lillgrund.	Synpunkten noteras. Uppföljning av den befintliga parken ligger utanför havsplaneringen. Ett treårigt projekt (WIND4COCO) för att förstå hur fisksamhällen och reveffekter har förändrats över tid vid Lillgrund inleddes i mars 2024.
150.75	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Område Ö298. Vi har inga synpunkter på detta område utifrån fiskets bedrivande, utan hänvisar till lokala fiskare samt organisationer som företräder dessa. Det finns stor osäkerhet kring om och hur havsbaserad vindkraft i Öresund och Bälten skulle kunna påverka migrerande fisk, så som Rügensillen (västra Östersjösillen), när den ska vandra till/från Nordsjön där den födosöker. Om denna migration störs kan det få allvarliga konsekvenser för beståndet, som i nuläget befinner sig i ett mycket dåligt skick.	Synpunkter och information noteras.
150.76	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	I Västerhavet är det extremt svårt att hitta områden där vindkraft inte direkt konkurrerar med ett extremt intensivt demersalt fiske efter i första hand havskräfta/fisk eller räka. Vad gäller räkfisket vill vi särskilt påpeka att detta endast kan ske på vissa djup också därför är särskilt begränsat till et visst geografiskt område. Det pelagiska fisket med not och trål är betydligt mer variabelt till sin utbredning jämfört med det demersala fisket, beroende på hur stimmen rör sig. Dock berörs även pelagiskt fiske av några av de föreslagna områdena.	Synpunkten noteras.
150.77	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	De enda områden i Västerhavet där det i dagsläget inte bedrivs ett intensivt (huvudsakligen demersalt) trålfiske är skyddade naturområden med fiskeregleringar som begränsar detta fiske, samt innanför trålgränsen. Vi anser att det bör utredas om vindkraft i större utsträckning kan samlokaliseras med dessa områden (i havsplanen V307, V309, V313 samt V366 väster om område V360) snarare än mitt i fiskeområdena	Synpunkten noteras.
150.78	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Område V364: I området bedrivs inget/endast lite pelagiskt fiske. Däremot är det ett mycket viktigt område för det demersala fisket efter havskräfta/fisk. Vi hänvisar därför vidare till de organisationer som företräder detta fiske för mer detaljerade kommentarer kring påverkan på fisket. Området är mycket olämpligt för utbyggnad av vindkraft.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
150.79	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Område V363: I området bedrivs inget/endast lite pelagiskt fiske. Däremot är det ett mycket viktigt område för det demersala fisket efter havskräfta/fisk. Vi hänvisar därför vidare till de organisationer som företräder detta fiske för mer detaljerade kommentarer kring påverkan på fisket. Området omfattas dessutom av riksintresse för yrkesfisket och därför mycket olämpligt för utbyggnad av vindkraft.	För att minska påverkan på yrkesfisket har område V363 utgått i granskningsförslaget.
150.80	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Område V317: I området bedrivs inget/endast lite pelagiskt fiske. Däremot är det ett mycket viktigt område för det demersala fisket efter havskräfta/fisk. Vi hänvisar därför vidare till de organisationer som företräder detta fiske för mer detaljerade kommentarer kring påverkan på fisket. Området är ett riksintresseområde gällande fisklek och därför mycket olämpligt för utbyggnad av vindkraft.	Synpunkten noteras. Med hänsyn till uppdragets målbild om att ge ökade möjligheter för havsbaserad vindkraft kvarstår området i granskningsförslaget.
150.81	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Område V305: I området bedrivs inget/endast lite pelagiskt fiske. Däremot är det ett mycket viktigt område för det demersala fisket efter havskräfta/fisk. Vi hänvisar därför vidare till de organisationer som företräder detta fiske för mer detaljerade kommentarer kring påverkan på fisket. Området är mycket olämpligt för utbyggnad av vindkraft.	Synpunkten noteras. Med hänsyn till uppdragets målbild om att ge ökade planmässiga förutsättningar för havsbaserad vindkraft kvarstår området i granskningsförslaget.
150.82	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Område V303: I utkanten av området bedrivs tidvis ett regionalt viktigt pelagiskt fiske efter konsumtionssill. Detta är också ett mycket viktigt område för det demersala fisket efter havskräfta/fisk. Vi hänvisar därför också vidare till de organisationer som företräder detta fiske för mer detaljerade kommentarer kring påverkan på fisket. Stora delar av området överlappar med ett riksintresseområde för yrkesfisket. Området är mycket olämpligt för utbyggnad av vindkraft.	Synpunkten noteras. Område V303 omfattar ett befintligt tillstånd för en vindkraftspark.
150.83	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Vi ifrågasätter HaV:s analys av möjligheten till samexistens mellan det demersala trålfisket och vindkraft men hänvisar frågan vidare till de demersala fiskeorganisationerna.	Synpunkten noteras.
150.84	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Område V361: I detta område bedrivs tidvis ett regionalt viktigt pelagiskt fiske efter konsumtionssill. Detta är också ett mycket viktigt område för det demersala fisket efter havskräfta/fisk. Vi hänvisar därför också vidare till de organisationer som företräder detta fiske för mer detaljerade kommentarer kring påverkan på fisket. Hela området överlappar med ett riksintresseområde för yrkesfisket. Området är mycket olämpligt för utbyggnad av vindkraft och inte acceptabelt sett till det pelagiska fisket.	Synpunkten noteras. Område V303 omfattar ett befintligt tillstånd för en vindkraftspark.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
150.85	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Område V359: I detta område bedrivs tidvis ett regionalt viktigt pelagiskt fiske efter konsumtionssill. Detta är också ett mycket viktigt område för det demersala fisket efter havskräfta/fisk. Vi hänvisar därför också vidare till de organisationer som företräder detta fiske för mer detaljerade kommentarer kring påverkan på fisket. Hela området överlappar med ett riksintresseområde för yrkesfisket. Området är mycket olämpligt för utbyggnad av vindkraft.	För att minska påverkan på yrkesfisket har ytan för område V359 i granskningsförslaget.
150.86	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Område V357: Historiskt ett viktigt fiskeområde för pelagiskt fiske. Detta är också ett mycket viktigt område för det demersala fisket efter havskräfta/fisk, samt i den norra delen av området Nordhavsräka. Vi hänvisar därför också vidare till de organisationer som företräder detta fiske för mer detaljerade kommentarer kring påverkan på fisket. Hela området är idag ett riksintresseområde för yrkesfisket, vilket HaV dock tagit bort i det nuvarande förslaget. Vi accepterar inte justeringen av riksintresseområdet för yrkesfisket som HaV föreslår i detta område utan anser att området ska fortsätta betecknas som RI yrkesfiske. Området är mycket olämpligt för utbyggnad av vindkraft.	Utifrån en samlad bedömning av påverkan på yrkesfisket har område V355 tagits bort, men område V357 utsträckts norrut.
150.87	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Område V355: I detta område bedrivs ett regionalt viktigt pelagiskt fiske efter konsumtionssill. För pelagisk del är detta det viktigaste av områdena i Västerhavet och bryter viktiga trålmönster. Detta är också ett mycket viktigt område för det demersala fisket efter Nordhavsräka. Vi hänvisar därför också vidare till de organisationer som företräder detta fiske för mer detaljerade kommentarer kring påverkan på fisket. Hela området är idag ett riksintresseområde för yrkesfisket, vilket HaV dock tagit bort i det nuvarande förslaget. Vi accepterar inte justeringen av riksintresseområdet för yrkesfisket som HaV föreslår i detta område utan anser att området ska fortsätta betecknas som RI yrkesfiske. Hela området överlappar med ett riksintresseområde för yrkesfisket. Vi ifrågasätter HaV:s analys av möjligheten till samexistens mellan det demersala trålfisket och vindkraft men hänvisar frågan vidare till de demersala fiskeorganisationerna. Området är mycket olämpligt för utbyggnad av vindkraft.	Område V355 har tagits bort i granskningsförslaget utifrån en samlad bedömning av påverkan på yrkesfisket.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
150.88	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	OmrådeV360: I området bedrivs inget/endast lite pelagiskt fiske. Däremot är det ett mycket viktigt område för det demersala fisket efter i första hand Nordhavsräka. Vi hänvisar därför vidare till de organisationer som företräder detta fiske för mer detaljerade kommentarer kring påverkan på fisket. Området är mycket olämpligt för utbyggnad av vindkraft.	Utifrån en samlad bedömning av påverkan på yrkesfisket har område V360 minskats i den norra och östra delen i granskningsförslaget.
150.89	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Område V352: I området bedrivs inget/endast lite pelagiskt fiske. Däremot är det ett mycket viktigt område för det demersala fisket efter Nordhavsräka och havskräfta/fisk. Vi hänvisar därför vidare till de organisationer som företräde detta fiske för mer detaljerade kommentarer kring påverkan på fisket. Området är mycket olämpligt för utbyggnad av vindkraft.	Synpunkten noteras. Med hänsyn till uppdragets målbild om att ge ökade möjligheter för havsbaserad vindkraft kvarstår området i granskningsförslaget.
150.90	Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Vi saknar helt en analys av kumulativa effekter av den omfattanden utbyggnaden av havsbaserad vindkraft i Sverige och våra grannländer på fisk och fisklek på lokal, regional och beståndsnivå. Detta anser vi är en allvarlig brist i underlaget som måste kompletteras.	HaV utvecklar analysen av effekten på framförallt lek- och uppväxtområden, och följer en mer långsiktig kunskapsutveckling när det gäller påverkan från havsbaserad vindkraft på fisk och fisklek.
026.01	Sydsvenska handelskammaren	Energibrist i södra Sverige. Sverige bör byta modell till ett förfarande med Anbudsområden. Erfarenheter från våragrannländer visar att detta leder till mer effektiva processer. Både genomförda projekt och Marienberg-deklarationen avseende havsvind i Östersjön vittnar om detta. I Marienberg-deklarationen förbinder sig Danmark att bygga 6,3 GW medan Sverige begränsar sig till att erbjuda 700 MW. Detta är ett uttryck för att svensk planeringsmodell är svår att förutsäga eftersom den är fragmenterad. Många aktörer investerar i förberedelser på samma områden, men processen för beslut är inte tydlig.	Den statliga utredningen om havsbaserad vindkraft (Utredningen om havsbaserad vindkraft (KN 2023:01) har i uppdrag att bland annat bedöma och ta ställning till om Sverige, på sikt, bör övergå till att tillståndsgivning till havsbaserad vindkraft enbart sker genom ett anvisningssystem.
026.02	Sydsvenska handelskammaren	Handelskammaren yrkar att utvinning av energi prioriteras upp med hänsyn till Sveriges effektunderskott.	Synpunkten noteras. Energiutvinning prioriteras där det bedöms lämpligt sett till andra intressen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
026.03	Sydsvenska handelskammaren	I planerna finns en rad områden som berörs. Handelskammaren vill särskilt lyfta fram sådana havsområden som är belägna så att de har nära möjlighet till anslutning på stamnät och distribution. I synnerhet havsområden i närheten av Oskarshamn (exempelvis Ö225) och Kävlinge (Ö298, Ö299) som har god försörjning av distribution, samt Trelleborg (Ö283, Ö284) där Nätutvecklingsplanen förutser kommande satsningar (Trelleborgspaket med bland annat stationsförnyelse) är viktiga att erbjuda möjlighet att pröva havsvind i någon omfattning, då detta kan erbjuda säker och billig effektleverans. Motsvarande bör principiellt gälla även i SE3, men Handelskammaren har inte studerat dessa närmare.	Område Ö298 med användning energiutvinning har utgått i granskningsförslaget. Planerat områdesskydd föreslås få företräde framför allmänt intresse av väsentlig betydelse för vindbruk.
017.01	Söderhamns kommun	Riskerna kopplade till kumulativa effekter kan vara särskilt höga i områden med höga naturvärden och som är regionalt eller lokalt viktiga, vilket är fallet med Finngrundområdet i Södra Bottenhavet.	Synpunkten noteras.
017.02	Söderhamns kommun	Faktaunderlag om vindkraftens effekter på kulturmiljö, friluftsliv och rekreation, samt underlag för betydelse för regional utveckling och dess ekonomiska effekter för exempelvis besöksnäringen kan utvecklas. Söderhamns kommun anser denna typ av effekter och eventuell risk för negativ påverkan intressanta att få belysta. Vi ser gärna att detta belyses ytterligare i det fortsatta arbetet med havsplanerna.	I konsekvensbeskrivningen har metoden för kulturmiljö och friluftsliv uppdaterats och ny bedömning har gjorts. Gällande regional utveckling och dess ekonomiska effekter görs resonemang utefter dagens kunskapsläge, där mer kunskapsunderlag behövs för att göra kunna göra en komplett bedömning.
017.03	Söderhamns kommun	Naturvärden generellt samt risker för påverkan på fiskbestånd, yrkesfisket samt fågelliv behöver beaktas vid utbyggnad av havsbaserad vindkraft. samt levande landsbygd är betydligt större än "landningsvärdet av fisk". Vidare är det viktigt att skapa bra förutsättningar för en positiv samexistens mellan det småskaliga lokala yrkesfisket och havsbaserad vindkraft. Förutsättningen för detta bör särskilt beskrivas och utredas vidare inom ramen för den fortsatta planeringen av energiområden samt alternativa energiområden.	Konsekvensbeskrivningar har delvis utvecklats i dessa delar.
017.04	Söderhamns kommun	Områden inom Södra Bottenhavet där särskild hänsyn till höga naturvärden utpekas i konsekvensbeskrivningen behöver hanteras med särskild hänsyn, även utifrån ett perspektiv med eventuell dragning av kablar och annan eventuell påverkan från föreslagna energiområden in mot landområden.	Beteckningen särskild hänsyn n gäller för användningar inom respektive område. De vägleder om särskild hänsyn också vid utläggning, drift och underhåll av kabel inom ett sådant n-område.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
017.05	Söderhamns kommun	I områden i anslutning till Finngrundet föreslås nya kompletterande förslag om områden med höga naturvärden. Att föreslå ett alternativt energiområde (B156) bör särskilt undvikas beaktande de höga naturvärden som detta område representerar.	Området kvarstår i granskningsförslaget. Att möjliggöra för havsbaserad vindkraft i enlighet med uppdragets målbild innebär att det behöver finnas ytor med olika beskaffenhet. Havsplanerna redovisar därför både områden närmare och längre från kusten, samt områden som lämpar sig för bottenfasta fundament, och områden som lämpar sig för flytande fundament. En sådan spridning gör att områden kan bebyggas vid olika tidpunkter och med olika nivåer av ekonomisk risk. Området betecknas med utredning baserat på osäkerheter kring påverkan på migrerande fågel. Området anges även med särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden.
153.1	Söderköpings kommun	Ett klargörande om översiktsplanens roll i förhållande till havsplanen i det fall de skulle motsäga varandra saknas	Granskningsförslaget har kompletterats med utvecklade skrivningar avseende hur havsplanerna ska tillämpas.
153.2	Söderköpings kommun	I plankartan skiljer sig ytorna för riksintresse för obruten kust och rörligt friluftsliv sig åt mellan Östergötlands och Kalmar län trots att det är samma typ av intressen det rör sig om. Söderköpings kommun ser ingen anledning till att skärgårdar som liknar varandra så pass mycket har olika avgränsningar för riksintressena. Havsplanen borde kunna föreslå förändringar inom dessa områden för att harmonisera bestämmelserna ur ett nationellt perspektiv.	Se svar 005.02 och 119.15

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
153.3	Söderköpings kommun	I Agenda 2030 finns flera mål som är relevanta för havsplaneringen. Vad vi kan se omnämns Agenda 2030 endast en gång och då finns inte de mål som ger stöd för havsplaneringen med. Det gäller exempelvis målet Hav och marina resurser.	Synpunkten noteras. Havsplaneringens planeringsmål är formulerade med avstamp i bland annat Agenda 2030. I konsekvensbeskrivningen görs en bedömning med fokus på uppfyllande av Sveriges miljökvalitetsmål.
153.4	Söderköpings kommun	Vi förutsätter att man tar hänsyn till ökade risker som tillexempelvis oljeutsläpp.	Riskbedömning gällande påverkan på sjöfart och en potentiellt ökad risk för miljöolycka vid en enskild vindkraftspark ingår i tillståndsprocessen. Vid behov kan riskreducerande åtgärder krävas. Granskningsförslagen har kompletterats med en beskrivning av risk för påverkan på räddningsinsatser.
153.5	Söderköpings kommun	Söderköpings kommun saknar kulturmiljöer och kulturvärden i planhandlingen. Eftersom de inte är tillräckligt behandlade i planhandlingen kan inte heller miljökonsekvensbeskrivning och hållbarhetsbedömningen behandla konsekvenser för dem på ett riktigt sätt.	Planeringsunderlag för marina kulturmiljövärden i den nationella havsplaneringen som tagits fram av kustlänsstyrelserna (regleringsbrevsuppdrag RB2021:3B4) samt riksintresseanspråk för kulturmiljövärden ligger till grund för utpekande av särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden i granskningsförslaget. Fortsatt analys av underlaget pågår. Det nya underlaget från länsstyrelserna samt riksintresseanspråk för kulturmiljövärden och riksintressen enligt 4 kap MB utgör även del i bedömningen av konsekvenser på kulturmiljö.
153.6	Söderköpings kommun	Söderköpings kommun anser att havsplaneringen bör flyttas till Plan- och bygglagen för att skapa en tydlighet i planernas inbördes förhållande, vilken process som ska användas samt att de formuleringar som finns om natur- och kulturvärlden ska kunna användas även inom havsplaneringen.	Frågan om genom vilken lag havsplaneringen regleras ligger utanför HaV:s regeringsuppdrag.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
153.7	Söderköpings kommun	Avslutningsvis vill Söderköpings kommun göra medskicket att samrådsprocessen medför förväntningar på Havs- och vattenmyndigheten. Samrådsredogörelsen bör redogöra för inkomna synpunkter och bemöta dem på motsvarande sätt som PBL anger för kommunernas översiktsplaner. I tidigare samråds- och granskningsredogörelse så lämnades många synpunkter helt utan kommentarer vilket vi inte anser vara god planeringssed.	Synpunkter redovisas i en samrådsredogörelse. Av redogörelsen framgår de ändringar som har gjorts med anledning av synpunkterna.
100.02	Södertälje kommun	Samtliga föreslagna energiområden samt alternativa energiområdena som ligger närmast Södertälje kommun, behöver enligt förslaget utredas mera för att se vilken användning som är mest lämplig. Om utredningen visar att energiutvinning är mest lämplig, ställer sig Södertälje kommun positiv till detta, så länge behoven av energiutvinning kvarstår och havsplanens övergripande syfte om hållbar utveckling följs. Södertälje kommun anser att det är viktigt att energiproduktionen ökar i de delar av Sverige där behoven är som störst men förstår att det kan vara en utmaning i den här delen av Östersjön.	Synpunkten noteras.
100.03	Södertälje kommun	Havsplaneområdena för vindkraftsparker kräver även tillgång till ytor på land dels för att kunna bygga ut energisystemet dels för att lagra energi. Detta kunde belysas mer [i konsekvensbeskrivningen]. Det handlar om att vissa platser, däribland i Södertälje kommun, kan vara lämpliga för utbyggnad av anläggningar som lagrar energi, exempelvis i form av vätgas, från havsvindparkerna. Södertälje är även en knutpunkt för flera transportslag vilket gör kommunen intressant ur logistiksynvinkel, när lagrad energi behöver transporteras. Där dessa anläggningar hamnar kommer att krävas stora markytor vilket inte enbart är i kommunens intresse.	Synpunkten noteras. Markbehov generellt tas upp i den uppdaterade konsekvensbeskrivningen.
100.04	Södertälje kommun	Konsekvenser av säkerhetsläget kunde belysas mer. Kommunen anser att det är viktigt att ekonomiska förutsättningar och risker är tillräckligt utredda såsom risker för sabotage.	Konsekvensbeskrivningen har kompletterats.
100.05	Södertälje kommun	Södertälje kommun föreslår en tydligare hänvisning till Energimyndighetens underlag ”Förslag på lämpliga energiutvinningsområden för havsplanerna”. Det underlättar för att förstå samrådshandlingen.	Synpunkten noteras. HaV har sett över hänvisningarna.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
100.06	Södertälje kommun	Kustkommunernas inställning till transmissionsnätets utbredning inom respektive kommun är viktig att klarlägga med tanke på kommunernas veto rätt och om detta kan få konsekvenser för möjligheten att eventuellt ansluta föreslagna energiområden. Det kommer in förfrågningar till kommunen om anläggningar som ska ta tillvara energin från havsvindkraftparker och det är angeläget att känna till hur kustkommunernas handlingsutrymme ser ut. Frågan kan behöva hanteras i översiktsplaneringen för Södertälje kommun och i den regionala utvecklingsplaneringen.	Synpunkten noteras. För specifika anslutningsfrågor hänvisar vi till Svenska kraftnät eller regionnätsägare.
100.07	Södertälje kommun	I plankartan vore det önskvärt om det framgick vilka användningsområden som inte har bedömts vara förenliga med de användningsområden som redovisas i plankartan. Denna information finns i löpande text i förslaget till havsplaner. Då skulle det vara enklare att hitta information om den avvägning som har gjorts mellan olika intressen.	För överblick i kartform rekommenderas kartverktyget på webben där lager med planeringsunderlag kan tändas och jämföras med planförslaget.
100.1	Södertälje kommun	Södertälje kommun anser i stort att det är ett väl genomarbetat förslag. Kommunen vill dock betona att energifrågor av den här omfattningen, som förslaget till ändrad havsplan för Östersjön innebär, är av regionalt intresse. Kommunen arbetar med en ny översiktsplan och även en ny regional utvecklingsplan är på gång, och i dessa processer anser kommunen att energifrågan bör samordnas.	Kommentaren noteras
012.01	Sölvesborgs kommun	I Blekinges havsplan från 2019 är utgångspunkten att så långt möjligt pröva förutsättningarna för samexistens mellan försvar och anläggning för energiutvinning genom gemensamt acceptabla lösningar för att tillgodose intressenas behov av havsområdet. I den kommungemensamma havsplanen anges dock att det är staten som vid en eventuell prövning av produktionsanläggning för energi, avgör om samexistens är möjlig.	Synpunkten noteras
012.02	Sölvesborgs kommun	Regional utveckling är ett av de tio planeringsmålen för havsplanearbetet. Sölvesborgs kommun ser havsbaserad vindkraft i och omkring Blekinge som en viktig resurs och möjlighet till hållbar utveckling och tillväxt. Den kan bli en faktor för att uppnå flera av målen i Blekinges regionala utvecklingsstrategi. Sölvesborgs kommun ser därför positivt på de två alternativa utredningsområdena för energiutvinning utifrån ett tillväxtperspektiv.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
012.03	Sölvesborgs kommun	Kustkommunernas ställningstagande enligt den gemensamma havsplanen är att infrastrukturanläggningar endast ska förläggas till sådana platser där negativ påverkan på natur- och kulturvärden kan minimeras. Sölvesborgs kommun saknar resonemang i remissen kring möjliga landanslutningar och elöverföringar samt vilken påverkan det kan medföra på natur- och kulturvärden. Tilläggas kan att Svenska Kraftnät redan idag anger möjlighet att ansluta 1600MW i Karlshamnsområdet. Under 2024-2025 väntas en utredning vara klar för att visa vilka åtgärder som kan genomföras i syfte att ansluta ytterligare effekt i området Karlshamn-Hemsjö.	Svenska kraftnät arbetar för att möjliggöra anslutning av havsbaserad elproduktion till det svenska elnätet. För närvarande pågår förstudier och förberedelser för olika genomförandeprojekt. Det kan också vara aktuellt med anslutning till regionnät eller vätgasproduktion. Det är därför inte ändamålsenligt att peka ut landanslutningar i havsplanerna.
012.04	Sölvesborgs kommun	Energiutvinning och natur anges generellt inte kunna samexistera. Främst beror detta på en osäkerhet om hur vindkraft påverkar olika arter. De mycket svaga tumlarbestånden i Östersjön har sina orsaker i en okänd kombination av historiska och nuvarande faktorer. De få studier om den havsbaserade vindkraftens påverkan på tumlare som finns, pekar inte på någon större påverkan. Här behövs mer kunskap och miljöövervakning för att kunna fatta väl underbyggda beslut som inte riskerar att i onödan försvåra etablering av fossilfri elproduktion. Båda de två utpekade utredningsområdena för energi är viktiga vatten för fisklek och en möjlig etablering bör utreda förutsättningar för fisklek ytterligare.	Synpunkten noteras.
012.05	Sölvesborgs kommun	Sölvesborgs kommun och de andra kustkommunerna anser fortfarande att det vore önskvärt att riksintresseområdet för energiproduktion avseende Blekinge Offshore tas med i kommande förslag till havsplaner med nya områden för energiutvinning i havet.	HaV föreslår ingen ändring när det gäller denna avvägning. Regeringen har avslagit en ansökan om vindkraft i område Ö508 med hänvisning till att riksintresseanspråk för totalförsvaret har företräde framför riksintresseanspråk för vindbruk. I gällande havsplan ges därför företräde åt försvarsintresset..

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
118.01	Tanums kommun	Energiutvinningsområde V352 ligger till en betydande del inom Tanums kommun och omfattas av Blå ÖP. Blå ÖP anger ”Sjöfart, samexistens” inom detta område. Kommunens ställningstagande om att det är olämpligt med havsbaserad vindkraft inom detta område står fast.	Sett till målbild i regeringsuppdraget och en samlad bedömning av påverkan på andra intressen kvarstår område V352 i sin helhet i granskningsförslaget.
118.02	Tanums kommun	Förslaget till nya havsplaner redogör inte i tillräcklig grad hur utpekade energiutvinningsområden kommer att påverka andra intressen såsom bland annat sjöfart, fiske, riksintressen, och inte minst Tanums obrutna kust. Tanums kommun kan därför inte ställa sig bakom förslaget förrän konsekvenserna har belysts.	Synpunkten noteras. Konsekvensbeskrivningen har utvecklats inför granskningssamrådet.
118.03	Tanums kommun	Ett levande yrkesfiske är en viktig del av Tanums kommuns identitet och bidrar till betydande kulturella och ekonomiska värden. Valda områden ger troligtvis stora negativa konsekvenser för det lokala yrkesfisket. Det är tydligt att trålning kommer att omöjliggöras i dessa områden, men det saknas beskrivningar av övrig påverkan på fisket med hänsyn till fiskemönster och tråldrag samt kumulativa effekter av flera utvecklingsområden för vindkraft.	Bedömningen om påverkan på yrkesfiske utvecklas i konsekvensbedömningen av granskningsförslaget och det slutliga förslaget till regeringen.
118.04	Tanums kommun	Upplevelsen av kust och skärgårdsmiljöer är en annan viktig del av Tanums kommuns identitet och attraktivitet såsom boendemiljö och besöksmål. Områdena för energiutvinning föreslås på ett relativt stort avstånd från land, men baserat på de visualiseringarna som gjorts i de enskilda projekten bedömer Tanums kommun att detta uppfattas som ett påtagligt visuellt inslag från stora delar av kommunens känsliga kust- och skärgårdsområden, då verken kommer fylla en stor del av en tidigare obruten horisontlinje.	Synpunkten noteras.
118.05	Tanums kommun	Konsekvensbeskrivningen behöver kompletteras med en bedömning av de kumulativa effekterna som kan väntas om vindkraftsparken blir utbyggda, både gällande visuella effekter och andra aktuella effekter.	Konsekvensbeskrivningen har utvecklats när det gäller bedömning av påverkan på andra intressen. HaV har i arbetet med granskningsförslaget även kompletterat konsekvensbeskrivningen med en siktanalys samt visualiseringsexempel av en havsbaserad vindkraftpark, som visualiseras utefter olika avstånd.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
118.06	Tanums kommun	Konsekvensbeskrivningen behöver kompletteras med en närmare beskrivning av Riksintresse Obruten kust, främst visuell påverkan, beaktat kumulativa effekter om fler än ett energiutvinningsområde skulle bli utbyggda.	Konsekvensbeskrivningen kompletteras med en närmare beskrivning av riksintresse obruten kust relaterat till de föreslagna energiområdena. I den generella landskapsanalysen med visualiseringar som görs beaktas och beskrivs kumulativa effekter.
118.07	Tanums kommun	Konsekvensbeskrivningen behöver kompletteras med en närmare beskrivning av påverkan på Riksintresse för fisket.	Bedömningen om påverkan på yrkesfiske utvecklas i konsekvensbedömningen av granskningsförslaget.
118.08	Tanums kommun	Konsekvensbeskrivningen behöver kompletteras med en beskrivning av påverkan på Kosterhavets nationalpark, som ligger i nära anslutning till föreslagna energiutvinningsområden.	Konsekvensbeskrivningen har kompletterats.
118.09	Tanums kommun	Konsekvensbeskrivningen behöver kompletteras med en beskrivning av konsekvenser som kan väntas ifrån den havsbaserade exportkabel och de nya ledningarna på land som krävs för att leda den producerade elen.	Förlagen redovisar inga specifika korridorer för kabel. Det finns generell beskrivning av möjliga effekter av kabelläggning, drift och underhåll.
118.10	Tanums kommun	Konsekvensbeskrivningen behöver kompletteras med visualiseringar såsom fotomontage för att illustrera de visuella konsekvenserna vid olika tider på dygnet.	HaV har i arbetet med granskningsförslaget kompletterat konsekvensbeskrivningen med en siktanalys samt visualiseringsexempel av en havsbaserad vindkraftpark, som visualiseras utefter olika avstånd.
118.11	Tanums kommun	Konsekvensbeskrivningen behöver kompletteras med en beskrivning av konsekvenser av hinderbelysning från vindkraft, både visuell påverkan och effekter på djur- och insekters förflyttning över havet.	Olika aspekter tas upp i konsekvensbeskrivningen.
118.12	Tanums kommun	Konsekvensbeskrivningen behöver kompletteras med en beskrivning av konsekvenser av förslaget på det marina djurlivet och de artrika marina miljöerna.	Konsekvensbeskrivningen innehåller en bedömning av effekter på det marina djurlivet.
118.13	Tanums kommun	Konsekvensbeskrivningen behöver kompletteras med en redovisning om huruvida vindkraftsparken orsakar spridning av plast och kemikalier.	Konsekvensbeskrivningen innehåller generell bedömning om spridning av kemikalier.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
118.14	Tanums kommun	Konsekvensbeskrivningen behöver kompletteras med en beskrivning av vad som händer med utbyggda vindkraftsparker vid avveckling.	Villkor kring avveckling anges i tillstånden för parkerna. Villkoren kan bl.a. handla om kontrollprogram, avvecklingsplan och ekonomisk säkerhet.
118.15	Tanums kommun	Det finns flera starka motstående intressen, såsom energiutvinningsområden, naturområde osv, där havsplanen inte tar en tydlig ställning till en mest lämplig användning av området, såsom exempelvis energiutvinning eller naturområde.	Kommentaren noteras
118.16	Tanums kommun	Det framgår inte någon tydlig rangordning av de tre olika nivåerna på utpekade områden för energiutvinning (Energiutvinning; Utredningsområde energiutvinning; Utredningsområde energiutvinning alternativ), eller hur mycket av dessa områden som kan byggas ut med hänsyn till de kumulativa effekterna. Kommunen anser att en värdering av föreslagna områden behöver göras så att havsplanerna kan fungera som vägledande.	I granskningsförslaget anges användning energiutvinning för de områden där energiutvinning bedöms vara den mest lämpliga användningen. Utredningsområde energiutvinning anges för områden där det finns ett större behov av att utreda specifika frågor. I granskningsförslaget finns ingen rangordning mellan områden. Alternativa energiutvinningsområden användes i samrådet för att inhämta information om flera möjliga områden för energiutvinning och för att belysa olika konsekvenser.
118.17	Tanums kommun	Planen anger inte var elen kan tas till land, vilket är en viktig fråga för berörda kommuner. Kommunen anser att förslag på lämpliga platser där elen kan tas i land och kopplas till stamnätet bör redovisas i planen.	Det saknas i de flesta fall underlag om potentiell kabeldragning Det kan även vara aktuellt med vätgasproduktion som alternativ till ilandföring genom elkabel.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
118.18	Tanums kommun	Kommunen föreslår en etappvis utbyggnad där erfarenheter från föregående projekt kan användas som grund till prövning av nya områden. Förslagsvis kan man börja med att bygga ut områden som pekas ut enligt den nu gällande havsplanen. Först efter att dessa byggts ut och följts upp kan man börja pröva områden med starkare intressekonflikter, såsom de som pekas ut i samrådsförslaget till nya havsplaner.	Synpunkten noteras. HaV har övervägt en etappvis ansats utifrån flera aspekter. Nuvarande prövningssystem där så kallad öppen dörr tillämpas är inte anpassat för en etappvis prövning. Därför redovisas områden med mest lämplig användning utan tidsaspekt. Däremot kan framtida planeringsprocesser dra lärdom utbyggda parker.
023.00	Tierps kommun	Havsområdena i närheten av Tierps kommun kommer enligt planförslaget att få en betydande utökning av områden utpekade för energiutvinning. Även om kommunen ställer sig positiv till ökad energiproduktion och förnyelsebar energi så ser kommunen också många risker och oönskade konsekvenser kopplade till utpekandet. Bland annat riskerar en så pass storskalig utbyggnad av havsbaserad vindkraft som planen möjliggör till en betydande påverkan av landskapsbild och kulturmiljövärden längs med kommunens kust. Vidare riskerar utbyggnaden att på ett betydande sätt leda till negativa konsekvenser på naturvärden och djurlivet. Kommunen ser vidare stora risker kopplade till brist på nationell samordning och reglering gällande exempelvis kumulativa effekter, ekonomiskt ansvar för oönskade konsekvenser samt ägandet av en så stor energiproduktion som möjliggörs.	Synpunkten noteras.
015.01	Tillväxtverket	Tillväxtverket anser att det är en brist att underlag, bedömningar och konsekvenser till mycket stor del utgår utifrån riksintressen och inte utifrån allmänna intressen. Detta är en svaghet i det svenska planeringssystemet på nationell nivå och ska inte lasta planupprättaren.	Synpunkten noteras

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
015.02	Tillväxtverket	Tillväxtverket står bakom att planens effekter på friluftsliv och rekreation, utifrån dess sociala och ekonomiska effekter, är bristfällig. I synnerhet effekterna för besöksnäringen i ett lokalt och regionalt perspektiv behöver kompletteras.	Synpunkten noteras.
041.01	Tjörns kommun	Noga överväga lämpligheten i att ett relativt litet hav som Västerhavet, med omfattande konkurrerande värden, pekas ut för en relativt hög andel av tillkommande elproduktion. Om samtliga områden blir verklighet skulle det kraftigt skada möjligheterna till yrkesfisket, påverka den marina miljön för djurlivet negativt och skada natur-, kultur- och rekreationsvärden på ett oacceptabelt sätt. Tjörns kommun menar att Havs- och vattenmyndigheten tydligare behöver ta hänsyn till befintliga värden i ett helhetsperspektiv och att föreslagen vindkraftsutbyggnad behöver planeras till en mer rimlig omfattning.	I granskningsförslaget redovisas färre områden för energiutvinning än de föreslagna och alternativa områdena i granskningsförslaget.
041.02	Tjörns kommun	Tjörns kommun hänvisar till yttrande gällande Kontiki vindpark där kritik framför, I nyligen genomfört samråd kring KonTiki Vind ABs ansökan om tillstånd för vindparken Poseidon, yrkar kommunen även i sitt remissvar särskilt på att ändrad havsplan för Västerhavet antas innan beslut fattas för enskilda vindkraftsparker som Poseidon. Kommunens remissvar på vindpark Poseidon utgör Bilaga 1 till detta yttrande.	Synpunkten noteras.
041.03	Tjörns kommun	Fördjupa dialogen med berörda kommuner som genom sin lokalkännedom kan ge en mer komplett bild av följderna för det lokala näringslivet av en kraftig utbyggnad av havsbaserad vindkraft. Korrekt analys, utifrån fler parametrar än exempelvis tråldrag och landningsvärde, behövs för att klarlägga hur vindkraftsparkerna verkligen påverkar yrkesfisket. Det demersala fisket är viktigt för landets livsmedelsförsörjning, och har stor betydelse för kustkommunernas identitet. Denna sektor av yrkesfisket präglas idag av små marginaler, små enheter, hög medelålder och en oviss framtid utifrån nya regelverk. Mot denna bakgrund riskerar etableringen av en enda vindbrukspark leda till att flera enskilda fiskare avvecklar sina företag, på grund av ökad ”motvind” och bristande lönsamhet. Den kumulativa effekten av flera vindparker befaras kunna leda till att hela branschen slås ut.	Konsekvensbeskrivningen revideras. En bredare analys av yrkesfiske och samhällsekonomiska aspekter görs med stöd av konsult. Resultat förväntas vara klart först efter sommaren 2024.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
041.04	Tjörns kommun	Komplettera kunskapsunderlagen gällande kortsiktiga och långsiktiga effekter av föreslagen vindkraftsutbyggnad på havsmiljö och marint djurliv. Detta för att kunna göra säkrare konsekvensbedömningar samt klarlägga de hänsyn som behöver visas för att minimera negativ påverkan. Tjörns kommun vill särskilt uppmärksamma behov av hänsyn till flyttfåglar, migrerande fladdermöss, marina däggdjur och andra vattenlevande djur under känsliga perioder som reproduktions-, födosöks- och migrationsperioder	HaV instämmer i att kunskapsunderlagen behöver utvecklas ytterligare. Vi har initierat framtagande av kompletterande underlag om bl.a. hydrologiska effekter, vandrande fisk och effekter på yrkesfisket, Under våren 2024 har även fem fleråriga forskningsprojekt inletts som relaterar till havsbaserad vindkraft, bl.a. om effekter på fisk.
041.05	Tjörns kommun	Fördjupa dialogen med berörda kommuner som genom sin lokalkännedom bättre kan ge en bild av de värden som riskerar att gå förlorade vid en kraftig utbyggnad av havsbaserad vindkraft, däribland kulturmiljö- och rekreationsvärden.	Synpunkten noteras. Tidplanen medger inte fördjupad dialog med samtliga 65 kommuner. I ett regleringsbrevsuppdrag har länsstyrelsen tagit fram ett samlat fördjupat underlag om kulturmiljövärden utmed kusten som kan komma att påverkas vid en etablering av vindkraft.
041.07	Tjörns kommun	Beskriva och adressera osäkerheter kring planeringens storskalighet och experimentella karaktär, inklusive kumulativa effekter av händelser i omgivande geografi och över lång tid, både inom och utanför landets gränser. Genomförda havsbaserade vindkraftsutbyggnader i motsvarande skala saknas, vilket innebär att konsekvensbedömningar inte kan stödjas på utfall av jämförbara referensprojekt. För att bryta ned storskaligheten och styra mot successiv kunskapsuppbyggnad, ökad kontroll över konsekvenser samt möjlighet till skademinimering anser kommunen att havsplanen tydligt bör förespråka etappvis utbyggnad med krav på uppföljning och utvärdering av konsekvenser i varje etapp.	HaV har övervägt en etappvis ansats utifrån flera aspekter. Nuvarande prövningssystem där så kallad öppen dörr tillämpas är inte anpassat för en etappvis prövning. Därför redovisas områden med mest lämplig användning utan tidsaspekt.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
041.08	Tjörns kommun	Söka tätare samverkan och samordning kring nationell havsplanering med närliggande länder för att kunna bedöma kumulativa effekter på rätt sätt. I synnerhet Danmarks energiproduktion till havs kan antas få direkta konsekvenser för både svenskt yrkesfiske, marint liv och landskapsbild i Västerhavet.	HaV instämmer i att samverkan kan utvecklas mer. Havsplaner och strategisk konsekvensbedömning görs nationellt utifrån olika, prioriteringar, metoder och angreppssätt. Genom sk. ESBO-samråd om gränsöverskridande effekter lämnas synpunkter på grannländernas planer och konsekvensbedömning. Utöver synpunkter om miljöeffekter lämnas som regel även synpunkter om yrkesfiske och andra intressen. HaV deltar aktivt i regionala samarbeten med grannländerna kring metodutveckling mm. Samarbetet sker inom formella arbetsgrupper, men även i internationella projekt,
041.09	Tjörns kommun	Förespråka en planerings- och utbyggnadsprocess för havsbaserad vindkraft med syfte att systematiskt minska osäkerheter enligt punkten ovan, samt säkra en god helhet och långsiktig hållbarhet hela vägen till genomförande, drift och avveckling. I en sådan process anser kommunen att nu pågående tillståndsprocesser för enskilda vindparker bör invänta antagandet av ändrade havsplaner.	Synpunkten noteras. Tillståndsprocessen för enskilda vindkraftsparker faller utanför havsplaneringsuppdraget.
041.10	Tjörns kommun	Klarlägga och motivera en lämplig prioriteringsordning för etappvis utbyggnad. För att korrekt prioritering mellan föreslagna vindbruksområden ska kunna ske behöver områdena göras jämförbara på lika villkor. Detta förutsätter bland annat att förutsättningarna för energiutvinning klarläggs inom föreslagna utredningsområden i dialog med Försvarsmakten. Kommunen noterar exempelvis att utbyggnad inom utredningsområden V352 respektive V359 inte bedöms ge motsvarande negativa påverkan på yrkesfisket som utbyggnad inom energiutvinningsområde V357 och alternativområde V355. Hänsyn till yrkesfisket skulle kunna utgöra ett kriterium för att i första hand prioritera de områden där skadan bli mindre, om övriga hänsynsfrågor vore tillräckligt väl utredda.	Synpunkten noteras. I granskningsförslaget utgår V355 för att minska lokal och samlad påverkan på yrkesfiske.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
041.11	Tjörns kommun	Klarlägga och beskriva förutsättningar och alternativa modeller för landning av el från föreslagna vindbruksområden. Eventuella tillkommande anspråk för ledningar eller andra relaterade som produceras inom Västerhavet kommer Västsverige till del i omställningen mot en hållbar energiförsörjning anläggningar i vatten och på land kan antas medföra ytterligare påverkan på människa och miljö, vilket behöver inkluderas i konsekvensbedömningen av havsplanen. Tjörns kommun anser vidare att framtida etableringstillstånd bör villkoras så att den el som produceras inom Västerhavet kommer Västsverige till del i omställningen mot en hållbar energiförsörjning.	Frågan om villkor kring distribution av lokalt producerad el ligger utanför havsplaneringsuppdraget. HaV förstår att frågan om kablar och ledningars effekter ställs. I havsplanen redovisas inte korridorer för exportkablar. Det finns ofta flera alternativa dragningar och vätgas kan vara alternativ energibärare för vissa områden. I granskningsförslagets bilaga med förutsättningar sammanfattas effekter av kabeldragning generellt. Konsekvenserna för en de specifika kablarna/ledningarna hanteras i tillståndsprocessen för kabelnedläggningen. När det gäller landanslutning arbetar Svenska Kraftnät för att möjliggöra anslutning av havsbaserad elproduktion till det svenska elnätet. För närvarande pågår förstudier och förberedelser för olika genomförandeprojekt.
041.12	Tjörns kommun	Överväga att studera och föreslå en ekonomisk kompensationsmodell för berörda kommuner. Som beskrivits ovan befarar kommunen att föreslagen vindkraftsutbyggnad kan komma att medföra en rad negativa konsekvenser, samtidigt som det råder stor osäkerhet om nyttan av dessa uppoffringar alls kan antas komma kommunen till del. Tjörns kommun efterfrågar därför en analys av hur berörda kommuner kommer att påverkas ekonomiskt och hur en modell för skälig kompensation skulle kunna se ut.	Synpunkten noteras. En ekonomisk kompensationsmodell för kommuner hanteras i en annan ordning än inom pågående havsplaneringsuppdrag.
0410.6	Tjörns kommun	Analysera effekter på landskapsbild på en lämplig nivå avseende mängd verk, höjder, påverkan genom ljus, avstånd till land och så vidare. Visualiseringar som tydligt visar hur det kommer att se ut och fungera krävs för att det ska vara möjligt att bedöma förslagets effekter.	HaV har i arbetet med granskningsförslaget kompletterat konsekvensbeskrivningen med en siktanalys samt visualiseringsexempel av en havsbaserad vindkraftpark, som visualiseras utefter olika avstånd.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
033.01	Trafikverket	E(utr)f B135, vid Umeå. Området överlappar något med området för sjöfart och sjötrafikstråket av riksintresse. • Efn B146, vid Söderhamn. Området ligger över utredningsområde sjöfart som är utpekat som riksintresse för sjöfart. • Efn Ö298, vid Malmö. Området ligger delvis över område för sjöfart i havsplanen tillika riksintresse sjöfart. När man tar hänsyn till säkerhetsavstånd blir det inte mycket område kvar för energiutvinning i detta område. • Ef V305, vid Falkenberg. Området överlappar område för sjöfart i havsplanen tillika riksintresse sjöfart. Trots att parken är tillståndsgiven blir det en konflikt med användningen sjöfart, och tillhörande beskrivning: ”Område med särskild betydelse för sjöfart. Förutsättningar för sjöfartsverksamhet ska bibehållas och trafiksäkerhet med tillräckliga manöverutrymmen ska beaktas.” Trafikverket anser att det behöver tydliggöras hur detta ska tolkas.	Område B135: Kartteknisk fråga. Inget överlapp avses. Ses över till slutförslaget som lämna till regeringen. Område B146: Hanteras i samband med tillståndsprövning. Område Ö298 med användning energiutvinning har vägts bort i sin helhet. Allmänt intresse av väsentlig betydelse för naturvård ges företräde framför allmänt intresse av väsentlig betydelse för vindbruk. I området planeras ett områdesskydd. Område V305: Ses över till slutförslaget som lämnas till regeringen. Kan innebära att användning sjöfart flyttas bort från den del av området där det finns ett tillstånd för etablering av vindkraft.
033.02	Trafikverket	Trafikverket anser att de kumulativa effekterna av en stor utbyggnad av vindkraft till havs behöver utredas ytterligare vad gäller sjöfartens intressen, påverkan på isbildning och säkerhetsavstånd. Det bör också tydligt beaktas vilka planer som andra länder runt Sverige har och hur det påverkar den totala framkomligheten för sjöfarten.	HaV har initierat framtagande av en kunskapssammanställning och förstudie om en metod för att förstå vindkraftsparkers inverkan på isbildning och vilka konsekvenser detta kan innebära för vintersjöfarten. Det finns även andra initiativ i frågan.
033.03	Trafikverket	Trafikverket önskar att det tydligare ska framgå i kartmaterialet var områden för sjöfart inte sammanfaller med riksintresse för sjöfart, som det ser ut nu så är det svårt att se någon skillnad. Som påtalas under synpunkter anser Trafikverket att säkerhetsavstånden behöver behandlas likvärdigt för att öka tydligheten i planerna.	Färg på riksintresse ändras i kartan för tydligare skillnad mot användningen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
033.04	Trafikverket	I förslaget till havsplan och tillhörande konsekvensbeskrivning lyfts behovet och vikten av säkerhetsavstånd, vilket är bra. Trafikverket anser dock att det behöver stå att det ”ska” finnas säkerhetsavstånd istället för ”bör”, och att säkerhetsavstånden behöver presenteras konsekvent i havsplanen och tillhörande kartmaterial. Trafikverket står bakom Sjöfartsverkets bedömningar gällande storlek på respektive säkerhetsavstånd. Tillräckligt stora säkerhetsavstånd behöver finnas för att det inte ska orsaka påtagligskada på sjötrafikstråk av riksintresse.	Redovisningen av säkerhetsavstånd har setts över i text och karta. I granskningsförslaget ligger säkerhetsavståndet inom området för energiutvinning, det vill säga utanför avgränsningen för användning sjöfart och redovisas inte i plankartan. Granskningsförslaget vägleder således inte om specifika säkerhetsavstånd. Hur stort avstånd som behövs i ett enskilt projekt fastställs i tillståndsprocessen för vindkraftsanläggningen.
033.05	Trafikverket	Det är oklart hur vindkraftparker påverkar isbildningen och vintersjöfarten. Effekterna av isens utbredning kring vindkraftparkerna bör utredas innan parkerna i Bottenviken och delar av Bottenhavet kan godkännas och byggas. Trafikverket hänvisar till Sjöfartsverket gällande detta.	HaV har initierat ett arbete med att bl.a. ta fram en kunskapssammanställning kring havsbaserad vindkraft, isbildning och vintersjöfart. Det finns även andra initiativ i frågan.
033.06	Trafikverket	Avseende stråket genom Gävlebukten mot Sundsvall uppmärksammar Trafikverket att i både gällande havsplan och i samrådsunderlaget till förslag för ändrade havsplaner har fartygsstråket (G-område B140, användning Sjöfart) mot Sundsvall flyttats till ett ostligare läge för att möjliggöra energiområde B148-B149, B158, B164. Trafikverket anser att den diskrepans som uppstått genom att det riksintresse Trafikverket hävdar i ovan beskrivna området inte åskådliggörs på ett tydligt sätt gör att det kan ske en förväxling mellan det befintliga riksintresset och det område för sjöfart som anges i samrådsförslaget. Trafikverket vill därför att området för det befintliga riksintresset åskådliggörs som ett utredningsområde för sjöfart i samrådsförslaget eller på annat sätt märks ut. Det är också i det befintliga riksintressestråket som sjöfarten i dagsläget går. Där stråket för sjöfart går i förslaget till havsplan går ingen sjöfart i någon större utsträckning idag, vilket kan vara missvisande.	HaV har övervägt förslaget, men eftersom havsplanen vägleder om och redovisar den framtida användning av havet bör inte den befintliga användningen alltid redovisas. I det kartbaserade webbverktyget och i havsplanens bilaga framgår de riksintresseanspråk för sjöfart som meddelats.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
033.07	Trafikverket	Sjöfartsstråk runt Gotland benämns som ”utredningsområde sjöfart”. Om regeringen och/eller Havs- och vattenmyndigheten anser att det är prioriterat att gå vidare med en utredning som fokuserar på den lämpligaste dragningen av sjöfartsstråk runt Gotland, bör Trafikverket tilldelas uppdraget i egenskap av ansvarig för den långsiktiga infrastrukturplaneringen för sjöfart. Utredningen bör bedrivas i samråd med bland andra Havs- och vattenmyndigheten, Transportstyrelsen och Sjöfartsverket. Trafikverket ser dock precis som Sjöfartsverket stora utmaningar i att kunna realisera idén att förbjuda sjöfart i några av de viktigaste fartygsstråken i Östersjön och det skulle få stora negativa konsekvenser för sjöfarten.	Synpunkten noteras.
033.08	Trafikverket	I texten anges att plankartorna ska tolkas i en viss skala. Men då kartorna går att zooma in väldigt långt ser vi en risk att de tolkas mer detaljerat än vad som kan ha varit avsikten.	Planhandlingen gäller och webbkartan är tänkt som ett användarstöd. Det finns en inre zoomgräns i webbkartan på ca 1:300 000. Avvägning gjordes här mellan läsbarhet i tex Öresund och risk för övertolkning.
033.09	Trafikverket	På sidan 182 står det om riksintresseanspråk. Meningen om att Ölandsbron är av särskild betydelse för regional och interregional trafik mellan Öland och fastlandet är en äldre skrivning som inte är aktuell längre i Trafikverkets riksintresseunderlag. Idag är väg 137 Kalmar-Färjestaden av riksintresse utifrån kriteriet ”Väglänkar och banor som bidrar till att upprätthålla nationellt viktiga strukturer”.	Har åtgärdats i granskningsförslaget.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
088.01	Transportstyrelsen	Transportstyrelsen är av uppfattningen att föreslagna områden för energiutvinning kan samexistera med sjöfarten utan någon större påverkan. Detta förutsätter dock att säkerhetsavståndet inte tar anspråk på sjöfartens användningsområde i havsplanerna. Vi anser att det tydligt ska framgå i kommande havsplaner att säkerhetsavstånden ska inkluderas i området för energiutvinning. Transportstyrelsen ser gärna att hanteringen av säkerhetsavstånden i havsplanen utvecklas och förtydligas.	Redovisningen av säkerhetsavstånd har setts över i text och karta. I granskningsförslaget ligger säkerhetsavståndet inom området för energiutvinning, det vill säga utanför avgränsningen för användning sjöfart och redovisas inte i plankartan. Granskningsförslaget vägleder således inte om specifika säkerhetsavstånd. Hur stort avstånd som behövs i ett enskilt projekt fastställs i illståndsprocessen för vindkraftsanläggningen.
088.02	Transportstyrelsen	Det är för Transportstyrelse oklart i vilken omfattning några djupare analyser har genomförts med avseende på vilken påverkan föreslagna förändringar av sjöfartens användningsområden får för sjöfarten. I konsekvensutredningens kapitel 2.2.1.3 antas förändringen för sjöfarten i Bottenhavet vara av "mindre betydelse". Transportstyrelsen saknar resonemang kring detta antagande.	Konsekvensbeskrivningen har kompletterats.
088.03	Transportstyrelsen	Vidare framgår av konsekvensutredningens kapitel 3.4 att ändrad körsträcka för sjöfart vid Hoburgs bank och Midsjöbankarna i linje med havsplanens vägledning om utredningsområde sjöfart anses kunna gynna den marina miljön genom minskad bullerstörning och minskade utsläpp av föroreningar. Vidare nämns att ändrad körsträcka även medför ökade utsläpp av luftburna föroreningar och växthusgaser till följd av ökad bränsleförbrukning. Transportstyrelsen anser även att detta resonemang behöver utvecklas då påståendena uppfattas stå mot varandra.	Synpunkten noteras. Båda negativa och positiva effekter kan uppstå, Texten ses över.
088.04	Transportstyrelsen	Osäkerheter kring vintersjöfart och energiparker behöver utredas ytterligare. Vintersjöfart förekommer i andra områden än i Bottenviken. Även i Bottenhavet förekommer vintersjöfart vilket bör beaktas. Transportstyrelsen välkomnar Havs- och vattenmyndighetens påbörjade arbete inom detta område.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
0880.5	Transportstyrelsen	Sjöfarten är internationell. Kumulativa effekter som kan komma att uppstå med anledning av andra länders planering av energiutvinning till havs som kan påverka sjöfarten behöver beaktas i det fortsatta arbetet.	Synpunkten noteras. HaV har översiktligt analyserat andra länders planering. Det kan komma att finnas behov av justeringar av användning sjöfart i framtiden om vindkraft etableras enligt ländernas planer.
120.01	Trelleborgs kommun	För att uppnå energistrategins mål om fördubblad produktion av förnybar el i kommunen kan vindkraft till havet bli en viktig energikälla. Om det är betydande att framöver öka elproduktionen inom kommunen egna gränser kan området därmed bli betydelsefullt för att uppnå kommunens nuvarande och framtida mål för elproduktion.	Kommentaren noteras.
120.02	Trelleborgs kommun	För det föreslagna alternativområdet för energiproduktion saknas det emellertid en mer detaljerad beskrivning av dess konsekvenser och påverkan. Frågor som bör tydliggöras för att bättre kunna bedöma områdets lämplighet är: • Området bedöms vara viktigt för sträckande fåglar och kan därmed innebära en stor negativ påverkan. • Idag är havsområdet utanför Trelleborgs kust relativt opåverkad. Etablering av havsbaserade verk utanför Trelleborgs kust kommer att innebära en påtagligt förändrad landskapsbild. I remisshandlingen beskrivs inte den visuella påverkan särskilt detaljerat. Etablering inom området kan innebära stora verk med en totalhöjd över 300 meter. Här behövs en tydligare bedömning av hur området påverkar det rörliga friluftslivet, turismen och kustens kulturvärden. Kunskapen är idag även begränsadgällande vindkraftsverkens påverkan på människors hälsa.	I förhållande till samrådsförslaget har område Ö282 delvis anpassats i öster (dock ej i Trelleborgs kommun) för att minska påverkan på yrkesfisket och höga kulturmiljövärden i öst. Området anges med särskild hänsyn till totalförsvarets intressen. Området omfattas även av särskild hänsyn till höga kulturmiljöer. Området anger också särskild hänsyn till höga naturvärden på grund av fågel. På grund av osäkerheter i påverkan på migrerande fågel redovisas det som ett utredningsområde.
120.03	Trelleborgs kommun	Området (Ö282) bedöms vara viktigt för sträckande fåglar och kan därmed innebära en stor negativ påverkan.	Området anges med särskild hänsyn till höga naturvärden med avseende på fågel.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
120.04	Trelleborgs kommun	Idag är havsområdet utanför Trelleborgs kust relativt opåverkad. Etablering av havsbaserade verk utanför Trelleborgs kust kommer att innebära en påtagligt förändrad landskapsbild. I remisshandlingen beskrivs inte den visuella påverkan särskilt detaljerat. Etablering inom området kan innebära stora verk med en totalhöjd över 300 meter. Här behövs en tydligare bedömning av hur området påverkar det rörliga friluftslivet, turismen och kustens kulturvärden. Kunskapen är idag även begränsad gällande vindkraftsverkens påverkan på människors hälsa.	Synpunkten noteras. HaV bedömer konsekvenserna av föreslagna energiområden för det rörliga friluftslivet, kulturmiljön och besöksnäringen.
120.05	Trelleborgs kommun	Trelleborgs kommun ser det som positivt att utbyggnad av havsbaserad vindkraft utreds och att områden pekas ut för energiutvinning utanför kommunens område men är i dagsläget negativ till det kustnära utpekade utredningsområdet Öst Kullagrund som bedöms påverka landskapsbilden.	Synpunkten noteras. Område Ö282 har minskat i yta i granskningsförslaget. Påverkan på landskapsbilden bedöms därmed mindre, men inte avseende del som ligger i Trelleborgs kommun.
120.06	Trelleborgs kommun	Trelleborgs kommun anser att det är positivt att havsplanen har utvecklat/preciserat området för uttag av sand. Området för sandutvinning bör vara prioriterat för kommuners arbete med kustskydd.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
016.01	Uddevalla kommun	Den politiska majoriteten i Uddevalla kommun vill särskilt framhålla att förslaget till havsplaner prioriterar energiintresset framför riksintresset för fiske. Kommunstyrelsen avstyrker förslaget till ändrade havsplaner. Socialdemokraternas, Vänsterpartiets, Centerpartiets och Miljöpartiets ledamöter reserverar sig emot beslutet med följande motivering. Svensk industri och de svenska hushållen kommer de närmaste åren att behöva en kraftigt utökad tillgång till el. Främsta orsakerna ligger i industrins omställning till miljövänlig produktion och elektrifieringen av transporterna, så väl industrins som privatpersoners. Att inte möjliggöra en utökad produktion av miljövänlig el, är ett hot mot industrins utveckling och därmed nödvändiga arbetstillfällen. Att Västsverige är en av de viktigaste industriregionerna gör att arbetstillfällen här blir direkt hotade av beslut som minskar förutsättningarna till en utbyggd vindkraft. Uddevallas politiska majoritet har en naiv inställning om kärnkraftens förutsättningar till en snabb utbyggnad. Kärnkraften har inga förutsättningar, att på så kort tid som behovet uppstår, kunna skapa en nyproduktion. Enda realistiska alternativet är att möjliggöra en kraftig utbyggnad av vindkraften. Därför tillstyrker vi förslaget till ändrade havsplaner för Bottniska viken, Östersjön och Västerhavet. Maria Johansson (L) lämnar följande anteckning till protokollet: Elbehovet i regionen ökar och ska vi vara en kraft att räkna med när det gäller etablering av företag, framför allt energikrävande sådana, behöver vi tillgång till mer och billigare el. Det är vindkraft och kärnkraft som är de rimligaste teknikerna vad gäller att möta dagens och framtidens elbehov. Samtidigt är det viktigt att vi tar alla aspekter av, i detta fall, vindkraft i beaktande. Såväl negativa som positiva.	Synpunkter noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
035.01	Umeå kommun	Umeå kommun noterar att ett stycke kring framtida fast förbindelse finns med i förslaget till ändrade havsplaner, i enlighet med den skrivelse som kommunen skickade i augusti 2023. Dock saknas fortfarande ett utpekat reservat för fast förbindelse i plankartan för havsplanen. Se yttrande för mer information.	HaV har tagit del av informationen. Det finns ingen nationell planering för en sådan förbindelse. Vi konstaterar samtidigt att det inte finns något i havsplanen som motverkar ett sådant arbete i framtiden.
035.02	Umeå kommun	I arbetet med nu gällande havsplan framhöll Umeå kommun att Norra kvarken, med den smala passage som finns mellan Umeå och Vasa med många anspråk och intressen bör synliggöras på ett tydligare sätt. Synpunkten kvarstår utifrån att Kvarkenregionens strategiska status i det nordiska transportsystemet har ytterligare Det bör av havsplanen inklusive plankarta framgå att det är många intressen i ett begränsat geografiskt område som behöver samexistera. Även i detta fall kan inspirations tas från den finska havsplanens kartmaterial då det på ett pedagogiskt sätt visar på många anspråk.	Anspråken beskrivs översiktligt i nationell skala planhandlingen och dess bilaga (del 7 i samrådet). I det webbaserade kartverktyget kan flera kartlagret tändas samtidigt.
035.03	Umeå kommun	De relativt stora områdena med beteckning Generell användning bör kompletteras med principer för hur bedömning kan göras för anspråk som kan uppstå, exempelvis tillståndsansökningar om havsbaserad vindkraft. När sådana initiativ tas kommer bedömningar om lämplighet att behöva göras av berörda kommuner, vilket skulle underlätta om havsplanen innehåller generella principer att utgå ifrån. Detta skulle även öka möjligheten till likartade bedömningar över hela landet vilket skulle ge en förutsägbarhet till marknadens aktörer. Det är även av stor vikt att havsplanen ör långsiktigt hållbart och flexibel för att exempelvis öppna föe innovativa eller flexibla metoder för energiutvinning, Detta för att skapa en trovärdighet mot marknaden för att inte riskera att stå inför en revidering av havsplanen inom kort igen. Flexibiliteten och långsiktigheten bör gälla för alla delar av havsplanen, bland annat för att skapa möjligheter att minska energibalansen mellan de norra och södra delarna av Sverige. Generella principer för etablering av havsbaserad vindkraft skulle även vara ett sätt att säkerställa goda boendemiljöer och attraktivitet i kustmiljöerna.	HaV instämmer i att det finns behov av mer vägledning kring etablering av havsbaserad vindkraft generellt, men sådan vägledning ligger utanför havsplanerna. Enligt havsplanerings-förordningen ska havsplaneförslagen ge den vägledning som behövs för att de områden som omfattas av den kan användas för det eller de ändamål som de är mest lämpade för med hänsyn till områdenas beskaffenhet och läge samt de behov som finns. Förslaget innehåller därför en redovisning av mest lämplig användning samt om särskild hänsyn.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
035.04	Umeå kommun	Havsområdet vid Umeå kommun är en viktig flyttkorridor för fåglar och fladdermöss som rör sig över Norra Kvarken. Höga havsbaserade vindkraftverk kan vara ett betydande hinder för migrerande fåglar och fladdermöss. Kunskapsunderlaget är fortfarande bristfälligt för rörelserna och migrationen av fladdermöss längs med kusterna i Sverige och Finland och däremellan. Fladdermössen i norra Sverige visar andra beteendemönster än söderut varför studier genomförda i södra Sverige inte alltid är representativa för förhållanden i norr. I stället för mindre, enskilda undersökningar för enstaka vindkraftsparker kan ett större grepp som tittar på Sverige och Finland samtidigt ge en bättre bild av befintliga mönster och pågående processer i de mobila djurens liv. En sådan diskussion pågår inom ramen för Barents-samarbetet och med fördel kan vindkraftsbolag samverka och stödja detta arbete. I de utpekade områden som enligt planförslaget kräver särskild hänsyn till höga naturvärden behöver det förtydligas vilka frågor som särskilt ska beaktas och utredas.	HaV ser över vägledningsbehovet angående områden för särskild hänsyn till höga naturvärden.
035.05	Umeå kommun	Umeå kommun anser att det behöver förtydligas hur ekosystemtjänster är ett verktyg i havsplaneringen och hur myndigheten genom planen kan vara mer framåtsyftande. Det behövs en tydligare vägledning hur ekosystemtjänsterna kan stärkas vilket exempelvis kan ge positiva effekter för friluftsliv, turism och yrkesfisket. Det behöver också förtydligas hur ekosystemtjänster påverkas vid exploatering och hur dessa kan stärkas och kompenseras. En mer planbunden vägledning hur kompensation kan vara möjlig inom Bottniska viken är därmed också relevant.	Synpunkten noteras. Planeringen med användning natur och särskild hänsyn till höga naturvärden syftar bl.a. till förstärkning av ekosystemtjänster.
035.06	Umeå kommun	I såväl förslaget till förändrade havsplaner som konsekvensbeskrivningen är möjligheter till och konsekvenser för kabeldragning för anslutning av havsbaserad vindkraft till kusten vagt beskrivet. Umeå kommun efterfrågar ett resonemang kring hur detta kan lösas och möjliga konsekvenser av kabeldragning. I Umeås kontext finns det stora potentialer i denna fråga kopplat till en framtida fast förbindelse, och kan därmed överbrygga en del av problematiken med avstånd från utpekade energiutvinningsområden till kusten.	Synpunkten noteras. HaV ser inte att det är möjligt att i dagsläget peka ut korridorer för anslutningskablar.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
035.07	Umeå kommun	Anläggandet av fundament till vindkraftverken kan kräva muddring och masshantering eller upplägg för grus eller annat material samt områden för prålmar och båtar på angränsande stränder. Havsplanen bör kompletteras med principer för hur negativa följdeffekter kan reduceras och konsekvensbedömningen bör kompletteras angående risker för dessa följdeffekter.	HaV haft inte haft möjlighet att komplettera med sådana principer.
035.08	Umeå kommun	Umeå kommun efterfrågar en mer ingående analys och beskrivning av de kumulativa effekterna av områden utpekade i havsplanen tillsammans planerad och befintlig kustnära och landbaserad vindkraft. Det gäller såväl effekter av områden i havsplanen samt effekter tillsammans med möjligheter och anspråk inom den finska ekonomiska zonen. Exempel på kumulativa effekter som behöver beaktas tydligare är naturvärden och flyttstråk, landskapsbild bland annat koppla till höjder och hinderbelysning samt sjöfartens påverkan.	Synpunkten noteras, När det gäller landskapsbild har konsekvensbeskrivningen kompletterats.
035.09	Umeå kommun	Underlag kan utvecklas i fråga kring risker och säkerhet, bland annat i fråga om risker kring sjöfarten då en del områden för energiproduktion ligger i direkt anslutning till farleder, risk för iskast från vindkraftverk samt vid eventuellt oljeutsläpp från vindkraftverken. Vidare kan produktion, lagring och transport av vätgas till havs innebära risker som havsplanerana bör ta ställning till. Det behöver förtydligas vilken beredskap som krävs från de närliggande kommunerna ifall det händer en större olycka. Umeå kommun vill framhålla behovet av att inom ramen för det fortsatta arbetet med konsekvenser fördjupa kunskapen kring riskfrågor vid olyckor.	Riskkapitlet i bilaga Planeringsförutsättningar (tidigare del 7 Planeringsförutsättningar) har kompletterats.
035.10	Umeå kommun	Liksom Havs- och vattenmyndigheten själva noterat menar även Umeå kommun att det finns behov av att öka kunskapsläget kring isbildning i relation tillhavsbaserad vindkraft. Bland annat behöver påverkan på farlederna och intersjöfarten beaktas i relation till isbrytning. Vid tidigare projekt som kräver havsfundament har det visat dig att havsisar i Bottenviken är besvärliga på grund av stora rörelser, krafter och bildning av packis. Det finns i dagsläget inte en tillräckligt samlad erfarenhet gällande havsbaserade vindkraftsparker i kallare områden med besvärliga isförhållanden. Det är viktigt med en noggrann kartläggning av havsisen rörelser. Isläggningen och isrörelser är viktiga faktorer för några havsnära livsmiljöer, till exempel naturliga strandängar. Det bör göras en översiktlig bedömning av vindkraftsområdenas påverkan på naturliga havsisrörelser och dess konsekvenser, bland annat för strandmiljöerna samt fortplantningshabitat för vikare och säl.	Pågående. HaV ser över underlaget.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
035.11	Umeå kommun	Det behöver förtydligas hur kommunerna deltar i samrådsprocesser för etableringar utanför territorialhavet eftersom miljöeffekterna kan ha konsekvenser för kommunerna.	Samrådsprocesser i tillståndsprocesser om etablering av havsbaserad vindkraft hanteras inte inom havsplaneringsprocessen.
035.12	Umeå kommun	För att säkerställa att kunskapsläget med tiden blir bättre skulle det vara en fördel om det tas fram tydliga kontrollprogram för uppföljning av havsbaserad vindkraft.	Synpunkten noteras. I tillstånden för vindkraftsparker finns villkor om kontrollprogram både för anläggnings- och driftsfas.
062.01	Varbergs kommun	Kommunen efterfråga en samlad analys och konsekvensbedömning görs kring påverkan av energiutvinning på framför allt fågel och yrkesfiske. Det kan här inte överlåtas åt respektive projekt att göra den samlade och kumulativa konsekvensbedömningen.	Konsekvensbeskrivningen innehåller en bedömning av kumulativa effekter. Beskrivningen har utvecklats inför granskningssamrådet.
062.02	Varbergs kommun	Kommunen ifrågasätter de många och olika kategoriseringarna i plankarta för områden som bedömts lämpliga för havsbaserad vindkraft och att dessa olika kategorier riskerar att bidra till tvetydigheter vid en framtida tillämpning av planen.	I granskningsförslaget redovisas endast områden för energiutvinning och utredningsområde energiutvinning.
082.01	Vattenfall	Havsplanerna bör skapa förutsättningar för att havsbaserad vindkraft ska kunna utvecklas i takt med den pågående elektrifieringen av svensk industri. Havsplanernas roll som en möjliggörare för havsbaserad vindkraft, elektrifiering och klimatomställning bör därför tydliggöras.	Bedömning och texter avses vidareutvecklas
082.02	Vattenfall	Det är en fördel när elproduktion kan byggas ut så nära elanvändningen som möjligt. Därför bör identifieringen av områden lämpliga för elproduktion även ta hänsyn till närheten till växande efterfrågan på fossilfri el är, och inte enbart utifrån möjligheten att finna samexistenslösningar. Detta bör även föras in som en målsättning i havsplanerna. Planerna bör, utöver de redan föreslagna målsättningarna, syfta till att förbättra förutsättningarna för minskade utsläpp och stärkt konkurrenskraft genom att möta industrins efterfrågeökning på fossilfri el.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
082.03	Vattenfall	Havsplanerna bör förhålla sig till pågående vindkraftsprojekt. Projekt som har potential att realiseras bör inkluderas i sin helhet i havsplanerna. HaV bör sträva efter att finna samexistenslösningar för att möjliggöra detta. Att tillvarata den utveckling som gjorts i mer mogna projekt kan medföra stora effektiviseringsvinster för utbyggnaden av havsbaserad vindkraft. Exempel kan vara i de fall miljöanpassningar gjorts och lösningar för samexistens mellan intressen tagits fram. Vissa planerade etableringar har också erhållit acceptans från Försvarsmakten eller tillstånd enligt lag om ekonomisk zon.	Synpunkten noteras
082.05	Vattenfall	För att säkerställa en betydande expansion av havsbaserad vindkraft bör utpekade områden i havsplanerna sättas med en marginal till kapacitetsmål för den havsbaserade vindkraften eftersom den realiserade volymen i praktiken avgränsas ytterligare under tillståndsprocesserna. Detta på grund av havsplanernas översiktliga nivå, där närmare avgränsning av lämpliga områden fastställs under tillstånds-processen.	Granskningsförslaget innehåller en marginal. Havsplanens vägledning är att områden för energiutvinning bör kunna tas i anspråk så att det motsvarar sammanlagt 120 TWh årlig elproduktion i de tre havsplaneområdena, vilket motsvarar cirka 40 procent av områdenas yta angivna för energiutvinning och utredningsområde i granskningsförslaget.
082.06	Vattenfall	Parallellt med processen att ta fram ändrade havsplaner noterar vi att det pågår ett antal politiska initiativ och myndighetsuppdrag och syftar till att påskynda utbyggnaden av förnybar energi och vindkraft. EU:s förnybarhetsdirektiv, med bland annat accelerationsområden för utbyggnad av förnybar energi, ska införas i svensk lagstiftning. Svenska kraftnät utreder lämpliga anslutningspunkter för havsbaserad vindkraft. Det pågår också en statlig utredning med uppdraget att ta fram förslag på ett anvisningssystem för havsbaserad vindkraft, inklusive förslag på tydligare planering av utbyggnaden av havsbaserad vindkraft. Mot bakgrund av dessa initiativ finns det anledning att anta att havsplanerna kan få ökad betydelse för möjligheten att planera och bygga havsbaserad vindkraft i Sverige. HaV bör ta detta i beaktande vid utformningen av havsplanerna.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
082.07	Vattenfall	Konsekvensbeskrivningarna i de föreslagna havsplanerna har ett tydligt fokus på den havsbaserade vindkraftens påverkan på bland annat miljö, djur- och naturliv samt yrkesfiske och rekreation. Det är positivt att HaV genomför konsekvensbedömningar av den havsbaserade vindkraften och eventuella kumulativa effekter. Samtidigt vill Vattenfall understryka vikten av att även genomföra noggranna konsekvensbedömningar av den havsbaserade vindkraftens positiva effekter för Sveriges klimatomställning.	Konsekvensbeskrivningen har utvecklats när det gäller vindkraften effekter för klimatomställningen.
082.08	Vattenfall	Utpekandet av utredningsområden och alternativområden grundar sig i osäkerheter kring intresseavvägningar gällande Försvarsmakten samt Natura 2000, respektive frågor som kumulativa effekter och anslutningsmöjligheter. Det är tydligt att ytterligare analyser och ställningstaganden krävs inom ramen för arbetet med havsplanerna. Arbetet med att lösa ut intressekonflikter har ännu inte genomförts av HaV. För att havsplanerna ska vara ett planeringsverktyg som ger tydlig vägledning kring avvägningar av intressekonflikter och tillståndsfrågor behövs tydligare ställningstaganden vad gäller bedömning av intressekonflikter, även avseende kumulativa effekter för samtliga föreslagna områden.	Synpunkten noteras. I arbetet med förslagen har HaV begränsad information om de riksintresseanspråk för totalförsvarets militära del som är hemliga. När det gäller Natura 2000 krävs alltid tillstånd för verksamhet eller åtgärd som på ett betydande sätt kan påverka ett område som är skyddat enligt 7 kap. 28 § miljöbalken, det vill säga Natura 2000. Natura 2000-tillstånd blir på så sätt ett villkor för en etablering,

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
082.4	Vattenfall	Renodla kategorier av områden i havsplanerna. I havsplanerna bör det finnas en eller högst två kategorier av energiområden. Alternativa områden bör utgå. Att istället kategorisera ett område ”energiområde utredning” skulle på tydligare sätt markera att området är lämpligt för energiutvinning, men att ytterligare utredning av exempelvis kumulativa effekter är nödvändigt. Om dessa alternativområden ska behållas bör det tydligt framgå vilka kriterier som ett sådant område grundar sig på. I nuvarande förslag framgår det inte på vilka grunder som ett område bedöms utgöra ett alternativområde, och redogörelsen av skälen till ett alternativområde är knapphändig.	I granskningsförslaget finns färre kategorier. Alternativa energiutvinningsområden användes i samrådet för att inhämta information om flera möjliga områden för energi och för att belysa olika konsekvenser. I granskningsförslaget anges användning energiutvinning för de områden där energi bedöms vara den mest lämpliga användningen. Utredningsområde energiutvinning anges för ett fåtal områden där det finns ett större behov av att utreda specifika frågor.
014.00	Vellinge kommun	Vellinge kommun ser positivt på att de stora naturvärden som finns i Natura2000-områden och i naturreservat respekterats och att därmed inga ytterligare områden för energiutvinning pekas ut inom eller i närheten av kommunens gränser. Vellinge kommun ser även positivt på fortsatt utredning av sandutvinningsområde vid sandflyttan. Området kan få betydelse för kommunens och länets framtida arbete med att skydda landområden från stigande havsnivåer genom s.k. strandfodring. Vellinge kommun vill även lyfta de stora värden som finns för friluftsliv och rekreation på och kring Falsterbonäset och att dessa får större vikt vid det fortsatta arbetet med den statliga havsplaneringen.	Synpunkten noteras.
009.00	Vetlanda kommun	Vetlanda kommuns intressen i Östersjön ligger i att vi genom Emåförbundet övervakar Emån som rinner ut i Östersjön. I övrigt har vi ur verksamhetssynpunkt inga kommentarer till de ändrade havsplanerna.	Informationen noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
117.01	Västerviks kommun	Västerviks kommun har förståelse för att området Ö223 är ett viktigt övningsområde för försvaret men det vore önskvärt med en harmonisering mellan Kalmar län och Östergötlands län. Skillnaden mellan riksintresse ”FN” eller enbart ”F” beror på hur gränserna för riksintresse för naturvård tidigare har ritats ut, utan samverkan mellan länen eller med ett gemensamt underlag. Enbart ”F” innebär att försvar är den enda och mest lämpliga användningen av området och att försvarsintressen helt ska äga företräde framför all annan användning. Kunskapen om områdets natur- och kulturvärden är låg i området och ytterligare studier behövs. Motsvarande havsområde norr om Västervik har beteckning både N (natur) och F (försvar).	Synpunkten noteras. Planering (och beteckning) kan ändras om det kommer ny information om naturvärdena.
117.02	Västerviks kommun	Område Ö223 har betydelse för sjöfarten, där den nord-sydliga farleden är utpekad utifrån Västerviks hamns. Västerviks kommun saknar ett utpekat område för sjöfart som ansluter Västerviks hamn till Gotland, för vidare passage mot Baltikum. I den nu gällande havsplanen finns den passagen med, men föreslås tas bort i den ändrade havsplanen. Västerviks hamn är ett utpekat riksintresse och ändringen av havsplanen behöver ske i fas med pågående ÅVS Gotland. Därför bedömer vi att sjöfartsområdet ska behållas och se ut som i nu gällande havsplan.	Synpunkten noteras. Användning sjöfart baseras huvudsakligen på riksintresseanspråk sjöfart. Stråket från Västervik mot Gotland utgör inte längre ett riksintresseanspråk.
117.03	Västerviks kommun	Det finns inga utpekade områden för energiutvinning i Västerviks kommuns direkta närhet. De närmaste områdena är Ö277 och Ö276. Mot dessa områden har Västerviks kommun inga invändningar i dagsläget. Vid behov av att ansluta vindkraftsparker i havet till fastlandets elnät i Västerviks kommun ska det intresseanspråket tydliggöras till kommunen. Västerviks kommun förutsätter att det samordnas med befintlig infrastruktur.	Synpunkten noteras.
117.04	Västerviks kommun	Vi är en kommun med stark besöksnäring samt en kommun som verkar för en levande skärgård. Arbete med skärgårdsutveckling enligt vår utvecklingsstrategi för skärgården och vår besöksnäring berörs av försvarets övningsområden, även om övningsområdet ligger långt utanför vår kust.	Synpunkten noteras.
117.05	Västerviks kommun	Västerviks kommun berörs av ett antal miljöbelastande verksamheter, inte minst fartyg ute till havs. Förslaget som helhet innebär ökad sjöfart vilket förväntas ge ökad miljöbelastning. Havsplanen bör innehålla krav på hur belastningen ska minskas. Det är viktigt att åtgärder för att minska risk för oljeutsläpp lyfts fram ytterligare. Hela Östersjön är klassificerat som ett särskilt känsligt havsområde (PSSA) vilket i hög grad måste märkas i denna plan.	Havsplanen bidrar med planeringsmässiga förutsättningar för en hållbar sjöfart. Åtgärder som rör riskhantering i vindkraftsparker, reglering av sjöfart osv. hanteras inte genom havsplanen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
108.01	Västra Götalandsregionen	VGR kan konstatera att planeringsprocessen inte går i takt med den snabba utvecklingen vad gäller havsbaserad vindkraft. Det pågår flera tillståndsprövningar i det aktuella området och VGR anser att man i havsplaneringsprocessen borde i större utsträckning utgå från de befintliga projektområden som ligger relativt långt fram i sin tillståndsansökan och där det nu finns ett utökat kunskapsläge. Dessa områden bör så långt som möjligt omfattas av E-områden eller E-utredningsområden. Dessutom borde planområdena vara större än projektområdet, detta för att det finns utrymme för anpassningar och skydds- och kompensationsåtgärder i området. Resonemang om planeringsprocessen i förhållande till pågående tillståndsprocesser saknas i handlingarna. HaV har däremot i de flesta fall föregått tillståndsprövningen med egna antagningar och begränsat flera av de områden som nu ligger hos regeringen för prövning. Se yttrande för mer information.	Havsplaneringens roll är inte att validera de områden som har projektansökningar, utan utifrån ett nationellt perspektiv bedöma mest lämplig användning av svenska havsområden. HaV har i de områden som pekas ut i planen utgått från de områden som Energimyndigheten överlämnade i mars 2023. I underlaget har hänsyn tagits till pågående projekteringar. Projekt motsvarande över 200 terawattimmar har antingen fått tillstånd eller insänt ansökan enligt lagen om svensk ekonomisk zon.
108.02	Västra Götalandsregionen	Samrådsförslaget innehåller färre och ytmässigt mindre områden än vad som krävs för att möjliggöra 120TWh som var uppdraget nationellt. Målbilden för Västerhavet har sattes till 20 TWh men utgick inte från behovet av elproduktion eller potential i befintliga projekteringar. VGR bedömer att potentialen utifrån befintliga projekt bara i Västra Götalands län är åtminstone 20 TWh och vi anser att denna ram är väl snålt tilltagen. Dessutom har HaV i förslaget begränsat flera områden så mycket att de ekonomiska förutsättningarna att realisera projektet nu påverkats. Att minska ett område med 50% innebär inte att produktionen minskar med 50% utan riskerar i stället bli noll. Se yttrande för mer information.	Synpunkten noteras. HaV bedömer att ca 40 % av granskningsförslagets samtliga områden i de tre havsplaneområden måste tas i anspråk för att elproduktionen från havsbaserad vind i slutänden ska nå 120 TWh i årlig produktion i Sverige. Sett till samlad påverkan på andra intressen bedömer HaV potentialen i Västerhavet till under 20 TWh i granskningsförslaget.
107.01	WWF	WWF är positiva till att nya havsplaner tas fram och stödjer ökad produktion av förnybar el till havs, men vill dock understryka att utvecklingen behöver ha ett tydligt ekosystemperspektiv och ske enligt försiktighetsprincipen – både för vindkraftparker och energiparker med vätgasproduktion.	Synpunkten noteras. Det saknas geografiskt underlag för att bedöma effekter av platsspecifik vätgasproduktio.n
107.02	WWF	Skyddade områden bör helt undantas för exploatering för att behålla opåverkade områden för att främja biologisk mångfald.	Synpunkten noteras. Med undantag av område V360 redovisas inga energiutvinningsområden i marint skyddade områden.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
107.03	WWF	WWF ser positivt på att inga energiområden har pekats ut inom i dagsläget skyddade områden. Flera energiområden är dock placerade i angränsning till skyddade områden och kommer troligen ha en effekt på skyddsvärda arter och livsmiljöer. Det är av yttersta vikt att hänsyn tas till den potentiella påverkan en vindkraftsetablering kan ha på skyddade områden och att dessa effekter minimeras i största möjliga mån.	I granskningsförslaget redovisas V360 som ett energiutvinningsområde.
107.04	WWF	Flera migrerande sjöfågelarter förekommer bland annat på Finngrundet. I konsekvensbeskrivningen beskrivs bedömningen av konsekvenserna som osäker då vindparkers effekter på Östersjöns sjöfågelarter samt deras beståndsstatus inte är tillräckligt kartlagda. För exploatering av dessa områden, B149, B152, B156 och B158, uppmanar WWF att i tillståndsansökningar ska åtgärder som minimerar konsekvenser för migrerande fåglar, under vindparkens driftsfas, vara juridiskt bundna.	Villkor för etablering hanteras i tillståndsprövningen.
107.05	WWF	WWF ifrågasätter starkt utpekandet av alternativa energiområdet Ö255. Området är placerat i Natura 2000-området Hoburgs Bank och Midsjöbankarna (SE0330308), vilket bland annat är utpekat som skyddat område för den akut hotade östersjötumlaren1. I konsekvensbeskrivningen bedöms havsbaserad vindkraft utgöra ett hot mot östersjötumlare om det byggs i dess kärnområden. Trots detta ligger energiområde Ö255 mitt i östersjötumlarens viktigaste kärnområde, Hoburgs bank och Midsjöbankarna. Östersjötumlare är en mycket ljudkänslig art. Oavsett typ av fundament, monopile, jacket, flytande, gravitationsfundament etc. så kommer det ske mycket ljudstörningar under anläggning och avveckling. Impulsivt buller, så som pålningsljud, är det mest störande för östersjötumlaren. Under drift är det i huvudsak fartygsljud och driftljud från vindkraftverken som stör. Detta kan medföra beteendeförändringar som bland annat kan medföra att östersjötumlaren lämnar området eller att kalv separeras från sin mamma.	Område Ö255 har tagits bort i granskningsförslaget.
107.06	WWF	Ö255 angränsar dessutom till Södra Midsjöbanken som har pekats ut som ”Important Bird and biodiversity Area” (IBA). Dessa områden identifieras av BirdLife International och enligt EU-kommissionen utgör IBA-områden stark grund för att området ska klassificeras som skyddat enligt Fågeldirektivet. Anläggning av vindkraft inom energiområde Ö255 skulle kunna medföra stora negativa effekter på flera arter av sjöfåglar.	Område Ö255 har tagits bort i granskningsförslaget.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
107.07	WWF	WWF noterar dock med glädje att två av Energimyndighetens förslag på energiområden, EÖ08 och EÖ09, inom Natura 2000-området Hoburgs Bank och Midsjöbankarna2 inte har tagits med i Havs- och Vattenmyndighetens förslag till nya havsplaner. Dock finns det redan nu planer på energiutvinning i dessa områden, vilket medför risk för störning på östersjötumlare från förberedande seismiska och geotekniska undersökningar.	Synpunkten noteras.
107.08	WWF	Vid exploatering av alternativa energiområden Ö273, Ö261, Ö269 och Ö265 bör långsiktiga och juridiskt bundna övervakningsprogram upprättas av exploaterande part i samarbete med berörd länsstyrelse. Dessa övervakningsprogram ska ha ett särskilt fokus på östersjötumlare och vara juridiskt bundna innan exploaterande part får tillstånd.	Villkor för etablering hanteras i tillståndsprövningen.
107.09	WWF	På samma sätt behöver långsiktiga övervakningsprogram upprättas för energiområden Ö273, Ö501, Ö277 och Ö261 med särskilt fokus på migrerande fåglar.	Villkor för etablering hanteras i tillståndsprövningen.
107.10	WWF	WWF ifrågasätter starkt utpekandet av det alternativa energiområdet V360 inom Natura 2000-området Bratten (SE0520189). Många rödlistade och känsliga arter förekommer på Brattens revstrukturer och är känsliga för direkt fysisk påverkan och ökad grumling och sedimentation. Flera arter har även sin enda svenska förekomst i just Bratten, och byggnation av vindkraft inom detta område skulle därmed potentiellt kunna vara förödande för dessa arters förekomst i svenska vatten. I Brattens djupränna förekommer så kallade ”Coral Gardens” och ”Deep sea sponge aggregations”. OSPAR har pekat ut båda dessa som hotade livsmiljöer. Dock har det påvisats att så gott som hela Bratten har gynnsamma förhållanden för båda livsmiljöer i så gott som hela Natura 2000-området. Därmed är det mycket möjligt att det förekommer en större utbredning av dessa hotade livsmiljöer än vad som i dagsläget har påvisats. Byggnation av vindkraft i energiområde V360 skulle därmed riskera att medföra stor skada för Brattens bevarandevärden.	HaV utesluter inte att det kan vara möjligt med etablering i V360. Sett till regeringsuppdragets målbild kvarstår delar av området i granskningen. Slutlig bedömning av lämplighet sett till bevarandevärdena görs först vid en närmare projektering och prövning enligt Natura-2000 lagstiftningen. Området anges som utredningsområde efter som sk. Natura-2000 tillstånd krävs för etablering av vindkraft.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
107.11	WWF	Flera arter av hajar och rockor förekommer i Bratten, samtliga rödlistade. Vindkraft eller annan exploatering av Bratten är det största hotet mot dessa arter. Enligt bevarandeplanen för Bratten så vet vi alldeles för lite om hajar och rockors användning av området för att kunna utesluta att vindkraftutbyggnad inte kommer leda till att viktiga parnings-, födosök- och uppväxtområden försvinner.	Synpunkten noteras. HaV utesluter inte att det kan vara möjligt med etablering i V360. Sett till regeringsuppdragets målbild kvarstår delar av området i granskningen. Slutlig bedömning av lämplighet sett till bevarandevärdena görs först vid en närmare projektering och prövning enligt Natura-2000 lagstiftningen. Området anges som utredningsområde efter som sk. Natura-2000 tillstånd krävs för etablering av vindkraft.
107.12	WWF	I konsekvensbeskrivningen beskrivs Energiområden V357 och V359 kunna medföra en stor negativ påverkan på migrerande fåglar. För exploatering av dessa områden uppmanar WWF att i tillståndsansökningar ska åtgärder som minimerar konsekvenser för migrerande fåglar, under vindparkens driftfas, vara juridiskt bundna.	Synpunkten noteras. De specifika villkoren hanteras i tillståndsprövningen.
107.13	WWF	WWF är positiva till att ändringar i havsplaner görs för att möjliggöra utökad energiutvinning till havs. Dock anser vi att det är av yttersta vikt att det marina områdesskyddet stärks då energiutvinning till havs måste utvecklas i balans med naturen och det behövs dessutom kraftfulla åtgärder för att återskapa balansen i havsekosystemen. WWF anser därmed att det är av yttersta vikt att uppnå EU:s strategi för biodiversitet med 30 % marint områdesskydd fram till 2030. Det behöver skapas ett ekologiskt sammanhängande nätverk av marina områdesskydd som kan säkra reproduktion och födotillgång för marint liv för att skapa en starkare resiliens och balans i Östersjöns ekosystem.	Synpunkten noteras. Utökning av områdesskyddet sker inom havsmiljöförvaltningen. Havsplanerna bidrar bl.a. med underlag om områden med höga naturvärden.
107.14	WWF	WWF anser att energiområden eller alternativa energiområden inte ska pekas ut inom skyddade områden då detta riskerar att försvaga skyddet för alla skyddade områden och därmed uppmuntra till exploatering av dessa. Alternativa områden för energiutvinning har pekats ut i två skyddade områden; Hoburgs bank och Midsjöbankarna (SE0330308) samt Bratten (SE0520189).	Områden V360 i Bratten kvarstår, men är mindre till ytan pga. yrkesfiske. Område Ö255 har tagits bort i granskningsförslaget.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
107.15	WWF	Ett tydligt sektorsansvar behövs i naturvården. Alla sektorer som har en påverkan på havets ekosystem behöver ta sitt ansvar för att återskapa ett livskraftigt Östersjön och Västerhav. Detta betyder att alla sektorer som på något sätt påverkar havet bör förpliktiga sig till restaurering av havsmiljön som en del av havsplaneringen.	Synpunkten noteras.
107.16	WWF	Underlaget för bedömning av konsekvenser för sjöfåglar behöver stärkas. Det saknas i dagsläget data på hur flertalet migrerande sjöfågelarter (gäss, lommar, änder, alkor med flera) i Östersjön påverkas av vindkraftparker. Därmed bör den så kallade försiktighetsprincipen följas för projektering i områden där konsekvensen har bedömts som medföra stor negativ effekt.	HaV instämmer i att det finns behov av ytterligare mer kunskap. I havsplanen markeras områden för energiutvinning som utredningsområden där frågan särskilt behöver hanteras. Generell anges särskild hänsyn till höga naturvärden i energiutvinnings-områden där det finns betydande fågelsträck.
107.17	WWF	WWF ser ett stort behov av att utreda de kumulativa effekterna av havsbaserad energiutvinning. För att kunna beakta eventuella kumulativa effekter måste det skapas förutsättningar för att den planerade utbyggnaden av havsbaserad vindkraft i Sverige kan analyseras i ett större geografiskt och samhälleligt perspektiv där enskilda etableringar ges möjlighet att ställas mot varandra. WWF anser därför att det måste tas fram ett förslag på en process för att bedöma betydande miljöpåverkan som kan uppkomma på en större geografisk skala från kumulativa effekter. Detta för att säkerställa att den planerade utvecklingen av havsbaserad vindkraft inte sker på bekostnad av naturen och biologisk mångfald.	Frågan om etableringssystemet ligger utanför havsplaneringsuppdraget. HaV lyfte emellertid frågan om etableringssystemet i samband med att förslag till havsplaner lämnades 2019 Regeringen tillsatte en utredning havsbaserat vindkraft (och etableringssystemet) 2023. Utredningen ska redovisas senast den 30 november 2024.
107.18	WWF	WWF anser att SMHI:ss första resultat från deras oceanografiska modellstudie1, tar upp viktiga potentiella konsekvenser av havsbaserad energiutvinning. Vi vill understryka att det är mycket viktigt att de kommande slutgiltiga resultaten av denna studie ges stor vikt i det fortsatta arbetet med havsplanerna.	Synpunkten noteras.
152.01	Ystads kommun	Ystads kommun ser positivt på att sandutvinningen getts en avgränsad precis yta i plankartan eftersom det säkerställer ytan för sandutvinning.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
152.02	Ystads kommun	Ystads kommun noterar dock att området för sandutvinning (Ö280) överlappar med ett av kommunens utpekade naturområden i havet. I samråd med Simrishamns kommun har kommunen i sin översiktsplan Kommunen Ystad 2030 pekat ut ett område som utgörs av en submarin skog på havets botten. Skogen översvämmades i slutet av senaste istiden, och sträcker sig över kommungränsen mellan Ystad och Simrishamn. En liknande skog finns utanför Haväng i Simrishamns kommun. För att undvika negativ påverkan på skogen och eventuella arkeologiska lämningar är området utpekat i kommunens översiktsplan. Eftersom kulturlämningar kan påverkas negativt av sandutvinning ställer sig Ystads kommun frågande till om samexistens verkligen är möjlig för sandutvinning och naturområden med arkeologiska lämningar. Arkeologiska utredningar för den submarina skogen behöver göras innan tillstånd kan ges för sandutvinning som tangerar eller sker i naturområdet.	Frågan om samexistens behöver bedömas vid en tillståndsprövning. Planens texter uppdateras med hänsyn till kulturmiljöer under vatten.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
152.03	Ystads kommun	Sandutvinningen tangerar även ett annat av kommunen utpekat naturområde i översiktsplanen som även i den nationella havsplanen är utpekat som ett område för revmiljö och fågelområde, där särskild hänsyn ska tas till höga naturvärden. Kommunen önskar tydligare redogörelse från HaV om hur sandutvinning kan samexistera med naturområden i havet. För att inte riskera att en intressekonflikt mellan höga naturvärden, arkeologiska lämningar och sandutvinning ska hindra framtida klimatanpassningar med strandfodring önskar Ystads kommun att HaV lägger till utredningsområde för sandutvinning i anslutning till det utpekade sandutvinningsområdet.	Synpunkten noteras. Planering av områden för sandutvinning baseras på SGU:s rapport *Förutsättningar för utvinning av marin sand och grus i Sverige.* I rapporten görs en övergripande bedömning att Sandhammaren bank sannolikt är möjlig för miljömässigt hållbar sandutvinning. I konsekvensbeskrivningen bedöms sandutvinning kunna medföra lokalt stora effekter på bottenmiljöer och delvis även vattenkvaliteten. Täktverksamhet och transport till och från kusten kan leda till högre luftburna utsläpp, och bedöms ge en liten försämring av luftkvalitet främst lokalt. Vid en tillståndsprövning gör en mer detaljerad konsekvensbedömning för de miljöeffekter som kan uppstå. Tillståndsprövningen avgör om utvinning kan tillåtas eller inte. Observera att områdets avgränsning är schabloniserat med hänsyn till havsplanens nationella geografiska skala. Det finns inget som hindrar en prövning i anslutning till eller utanför för området.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
152.04	Ystads kommun	I samrådsförslaget beskrivs att sandutvinning från havet är ett alternativ för att ersätta naturgrus från land. Ystads kommun vill belysa vikten av att hushålla med sand som en ändlig resurs. Det är även en avgörande betydelse för vår miljö, klimatomställningen och omställningen till en cirkulär byggindustri att satsningar görs på att återbruka betong och att använda andra mindre klimatbelastande material. Ystads kommun menar att uttag av sand för klimatskydd för allmänna intressen ska ges företräde för sanduttag före andra användningar, exempelvis för byggindustrin eller kommersiellt bruk. När sanden används till klimatanpassning återförs den så småningom till havets botten, medan sandutvinning för byggindustrin är oåterkallelig.	Synpunkten noteras. Vägledning om hur sanden används faller utanför havsplanens mandat.
152.05	Ystads kommun	Ystads kommun ställer sig generellt positiv till havsbaserad vindkraft för att arbeta mot Parisavtalets mål och begränsa negativa effekter av klimatförändringar. Ystads kommun vill dock ta tillfället i akt att även i yttrandet för ändrade havsplanerna belysa vikten av att vindkraftverken placeras på ett sätt som inte stör sydkustens kulturmiljöer på land. En betydande del av Ystads kommuns tillgångar i form av natur- och kulturmiljöer är förknippade med platser i kustnära lägen där vindparks-anläggningar bedöms komma att visuellt påverka utblickarna mot havet från hela kommunens kuststräcka.	Planeringsunderlag för marina kulturmiljövärden i den nationella havsplaneringen som tagits fram av kustlänsstyrelserna ligger till grund för utpekande av särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden i granskningsförslaget. För Ystads del berör de samtliga energiområden söder om kommunen. Fortsatt analys av underlaget pågår. Underlaget utgör även del i bedömningen av konsekvenser på kulturmiljövärden.
152.06	Ystads kommun	I yttrandet över ansökan om tillstånd enligt lagen (1992:1140) om Sveriges ekonomiska zon, för uppförande och drift av vindkraftsparken Triton i Sydvästra Östersjön kunde kommunen konstatera att den planerade vindkraftsparken i varierande grad medför påverkan på kommunens riksintressen för kulturmiljövården och att riksintressena Kåseberga (M:K173) och Sandhammaren (M:K175) utgör de platser där vindkraftsparker till havs bedöms ge störst upplevelsemässig påverkan. Ystads kommun anser att Ystads kustlinje är känslig för etablering av havsbaserad vindkraft då den visuella exponeringen blir stor samt att avsaknaden av arkipelag ytterligare förstärker denna ståndpunkt. Ystads kommun bedömer att högre och färre vindturbiner innebär ett mer samlat uttryck vid utblickar mot havet. Placering av såväl grupper av som enskilda vindkraftturbiner bör ske med syfte att helhetsupplevelsen blir bra.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
056.01	Zephyr Baltic Offshore AB	För att möjliggöra utvecklingen av förnybar energi och möta Sveriges ökande elbehov är en välplanerad användning av Östersjön viktig. Eftersom många intressen behöver samsas på en förhållandevis liten yta är det viktigt att platser gynnsamma för energiutvinning prioriteras där övriga intressen inte står i tydlig intressekonflikt - ett sådant område utgör Ö276. Zephyr utvecklar havsvindparken Kapheira i motsvarande område för Ö276 och har analyserat förutsättningarna för etablering av en flytande vindkraftpark med positivt resultat. I drift beräknas vindkraftparken ha en elproduktion om ca 9 500 GWh.	Synpunkten noteras.
056.02	Zephyr Baltic Offshore AB	Det kan konstateras att område Ö276 angränsar till riksintresse farled i både väster och öster. Zephyr önskar understryka vikten av att bedömningar som ligger till grund för avvägningar mellan olika intressen, t.ex. vad som utgör nödvändigt säkerhetsavstånd till farled, utgår ifrån de faktiska omständigheterna i de enskilda utpekade områdena och kringliggande intressen.	Havsplaneringen har i granskningsversionen frångått att visa upp säkerhetsavstånd i kartan, dessa bedöms istället i tillståndsprocessen.
056.03	Zephyr Baltic Offshore AB	Vidare önskar Zephyr understryka fördelen med användandet av flytande fundament som genom sina förankringar i botten kan bidra med nya hårdstrukturer för ökad artrikedom i ett område påverkat av syrebrist.	Kommentaren noteras.
056.04	Zephyr Baltic Offshore AB	Med flytande fundament möjliggörs också placering av vindkraft i områden lokaliserade långt från kusten vilket medför en reducering av visuell påverkan.	Synpunkten noteras.
013.00	Älvkarleby kommun	I Älvkarleby kommun finns en lång kuststräcka med friluftsvärden. Kommunen ser risker för negativa konsekvenser på upplevelsen av kustlandskapet och friluftslivet längs kusten till följd av den visuella påverkan från havsbaserad vindkraft som lokaliseras nära kustlinjen.	Synpunkten noteras. HaV bedömer att det finns behov av ett nationellt underlag kopplat till friluftsliv som kan användas i planeringen. Förslaget har kompletterats så att särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden ska tas i områden med användning energi nära den aktuella kuststräckan. Hänsynen inkluderar bedömning av visuell påverkan på kulturmiljöområden vid kusten.
116.00	Öckerö kommun	Förvaltningens bedömning är att förslaget till havsplan för Västerhavet innebär intressekonflikter och risker, som uppstår på grund av en orimlig ansats genom uppdragets syfte och tidsram. Både risker och intressekonflikter skulle sannolikt kunna minska betydligt om en försiktigare utbyggnad hade föreslagits.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
011.01	Örnsköldsvik kommun	Kommunledningsförvaltningen lyfter främst utmaningen i att väl kunna utvärdera förslaget då det innehåller långt fler energiområden än vad som krävs för att uppnå målbilden. Det försvårar möjligheten att överblicka konsekvenserna. Att inga områden för energiproduktion pekas ut i eller i närheten av världsarvet ser kommunledningsförvaltningen som positivt.	Synpunkterna noteras.
011.02	Örnsköldsvik kommun	Konsekvensbeskrivningen behöver utvecklas genom att bättre integrera havsplaneförslagen med vatten- och havsmiljöförvaltningen, effekter på landskapsbild och följdkonsekvenser för människor och människors hälsa, kopplingen mellan utvecklingsmöjligheter och havets tillstånd, isbeläggning vintertid och påverkan på fåglar.	Konsekvensbeskrivningen hat utvecklats i granskningssamrådet, bl.a. när det gäller underlag om fågel. När det gäller isbildning och vintersjöfart har ett arbete med kunskapsutveckling inletts.
011.03	Örnsköldsvik kommun	Havsplanerna måste tydliggöra behovet att uppföljning av förslagens effekter, hantering av osäkerhetsfaktorer, behandling av nationella och internationella mål om områdesskydd, behov av ökad kompetens och dialog samt uppfyllelse av miljökonsekvensnormer för vatten och havsmiljö.	Förslag till havsplaner och konsekvensbeskrivning har utvecklats inför granskningssamrådet.
011.04	Örnsköldsvik kommun	För att förbättra förslaget i övrigt anser kommunledningsförvaltningen att området för K – kulturmiljö vid världsarvet bör utökas.	Synpunkten noteras. Användning baseras på avgränsningen för världsarvet.
061.01	Örstedt	För att ha en chans att nå målet om energi- och klimatomställning, och att möjliggöra 120 TWh havsenergi, behöver fler områden utpekas och energiintresset prioriteras. Vind, djup, storlek, närhet till nät och behov av el samt områden med färdiga undersökningar är några viktiga kriterier.	Synpunkten noteras.
061.02	Örstedt	Med ökande utvinning av resurser globalt, kommer ökande konkurrens om yta. Olika intressen kommer att tvingas samexistera på samma ytor. Traditionellt har det inte varit utgångspunkten, men det kan ha fördelar då nya värden kan skapas genom nya samarbeten. Det finns exempel på att t.ex. havsbaserad vindkraft har skapat artificiell revbildning som bidragit till förstärkta biotoper till fördel för det marina ekosystemet och fiskbestånd.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
061.03	Örstedt	Samexistens med försvarsintressen är möjlig med ny teknologi och ny modell för informationsutbyte. Utgångspunkten är att försvarskapaciteten kan bevaras eller förhöjas med en anläggning för havsbaserad vindkraft. Anpassningar till försvarets intressen är en process som måste vara platsspecifik och djuplodande när länsstyrelsen godkänt projektet, snarare än övergripande planerande i tidig fas eftersom försvaret inte kan förväntas dela information om många projektområden som kanske inte blir realiserade. Det behöver dock utvecklas samarbetsmodeller för utbyte av känslig information på ett säkert sätt i rätt fas – det finns exempel på det i andra länder.	Synpunkten noteras.
061.04	Örstedt	Samordning med utredningen En ordnad prövning, som ska beakta pågående mål och ärenden då den analyserar ett möjligt framtida planeringssystem. Om utredningen och havsplanerna båda analyserar efter samma två tidsscenarier, kan de förstärka varandra. Utredningens uppdrag pekar mot ökad statlig planering och ansvar i framtiden, medan Sverige i dagsläget har en projekteringsmodell där utvecklarna tar hela ansvaret, kostnaden och risken. Övergången mellan dessa två modeller kan också underlättas av att tänka i två tidssegment som 2030 och 2045. I den första fasen grundar man urvalet på befintlig tillståndsprocess och ansvar, kostnad och risk tas av projektörer.	Synpunkten noteras.
061.05	Örstedt	Med det stora antal projekt för havsvind som finns idag finns det en farhåga bland andra intressenter och aktörer i havet att den ackumulerade effekten av all havsbaserad vindkraft blir enorm. Men alla projekt kommer inte att realiseras, då alla inte kommer att få tillstånd. Av de tillstånd som går att finansiera och realisera, kommer inte att byggas samtidigt.	Synpunkten noteras.
022.01	Östhammar kommun	Däremot finns det norr om Östhammars kommuns territorialgräns utpekade områden för energiutvinning vilka kommer ha negativa effekter på natur- och kulturvärden, landskapsbild samt yrkesfisket. Kommunen vill trycka på behovet utredningar av eventuella kumulativa effekter på natur- och kulturmiljöer som kommer med etablering av havsbaserad vindkraft eller annan blå teknik.	Strategisk miljöbedömning som inkluderar kumulativa effekter av föreslagen havsplan redovisas i konsekvensbeskrivningen Vid en projektering krävs att verksamhetsutövaren gör en specifik miljöbedömning där kumulativa effekter ingår. Både strategisk och specifik miljöbedömning regleras i 6 kapitlet miljöbalken.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
022.02	Östhammar kommun	Tillståndsprocessen för etablering av havsbaserad vindkraft ligger såklart utanför havsplaneranas områden men Östhammars kommun kan se ett behov av att redan i denna fas, diskutera eventuella restriktioner eller krav på vindkraftsparkernas utformning. Exempelvis avstånd mellan verken, tekniska lösningar för att undvika skador på flygande arter alternativt minska påverkan på vattenlevande arter eller höjdrestriktioner för att ta hänsyn till närliggande kultur- och naturvärden samt landskapsbild.	Synpunkten noteras. Havsplanen är på en strategisk nivå med bland annat vägledning om särskild hänsyn till höga naturvärden och totalförsvarets intressen. I granskningsförslaget tillkommer även särskild hänsyn höga kulturmiljövärden. Detaljerade villkor (eller restriktioner) kräver fördjupade underlag och analyser. De tas fram i samband med att en ansökan om etablering av vindkraftspark tas fram. Därför är det mest lämpligt att de hanteras i tillståndsprocessen.
022.03	Östhammar kommun	Östhammars kommun ser ett behov att i havsplanerna diskutera effekterna på havsbotten och kustmiljöerna vid ytterligare etablering av kablar. Detsamma gäller för infrastruktur för vätgasledningar.	Förslaget redovisa inte kabel- eller ledningskorridorer. Generella effekter av kabelläggning, drift och underhåll redovisas i bilaga Planeringsförutsättningar (tidigare del 7 Planeringsförutsättningar).
022.04	Östhammar kommun	Syftet med revideringen av havsplanerna är att öka möjligheten för energiutvinning till havs. Fokus i havsplanerna ligger på havsbaserad vindkraft vilket är en given energikälla. Östhammars kommun påpekade redan i samråd för de nu antagna havsplanerna att tydliggörande angående annan blå teknik behöver lyftas i planerna. De konsekvenser som beskrivs i underlaget är baserade på havsbaserad vindkraft, vilket kan skapa osäkerhet vid framtida bedömningar/tillstånd för annan blå teknik.	De ändringar som föreslås avser huvudsakligen fler områden för havsbaserad vindkraft. Därför fokuserar konsekvensbeskrivningen främst på effekterna av dessa ändringar.
022.05	Östhammar kommun	I samrådsförslaget till reviderade planer skriver HaV att det fortsatt behöver utredas om det behövs särskilda föreskrifter mot trålning vid miljöfarliga vrak. Kommunen har i tidigare samrådsyttrande påpekat behovet av att det i planen tydliggörs hur miljörisker från sjunkna miljöfarliga vrak kan påverka planområdena. Detta är fortsatt relevant då bland annat yrkesfisket kommer får ändrade förutsättningar med de antagna havsplanerna.	Synpunkten noteras.
201.01	Privatperson 01	Helt idiotiskt att ens tänka tanken med dessa giftiga miljö och djurlivs dödare.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
202.01	Privatperson 02	Skulle vilja höra ngt för en gångs skull om hur dessa jättesnurror ska förankras!! Dessutom hur stora `farkoster` som dessa ska stå på. Tillverkningen av dessa måste väl ta flera år för att kunna motsvara vad ett verk kan producera.	Synpunkten noteras. Förankring kan ske med bottenfasta eller flytande fundament. Det finns flera olika tekniker. Bilaga Planeringsförutsättningar i granskningsförslaget innehåller en illustration med exempel på förankring.
203.01	Privatperson 03	Ö216 Sydöst Svenska Högarna E(utr)f. Detta område blockerar överfart för fritidsbåtar mellan Stockholms norra skärgård och Ålands södra skärgård/ finska Utö.	Synpunkten noteras. Det är begränsad trafik genom området.
204.01	Privatperson 04	Ta reda på till vilket internationellt riskkapitalbolag OX 2 kommer att överlämna ägarskapet till innan egentligt godkännande. Följ upp företagets tidigare affärsuppgörelser vilka talar för vinsthemtagningar utan hänsyn till landets egentliga behov av framtida elproduktion. Vad finns det för garantier att produktionen kommer svenska elkonsumenter till del när man som tidigare överlämnat ägarskapet till främmande ekonomisk makt. Har vårt elnät kapacitet för den elexport eller ingångna PPA som tidigare skett genom bl a. OX 2:s affärsupplägg. Man är inte ensamma om detta upplägg vilket borde beaktas vid tillståndsgivningen för uppförande av landets vindanläggningar. Från ett tidigare välfungerande elsystem till dagens spekulativa där säkerheten för vårt lands elförsörjning torde ifrågasättas med bl a kinesiska och andra länders särintressen.	Frågor om ägarskap hanteras inte inom havsplaneringsprocessen.
204.02	Privatperson 04	Generellt tycks det handla om utländska riskkapitalbolag och deras försvenskade konsultbolag vars mening är att tjäna pengar på den ”miljövänliga” kraftsorten. Vad vet man om energislagets egentliga framtida påverkan på natur, miljö? Uppenbart är att det ska tjänas pengar på hypen vindkraft. Vilka konsekvenser detta kommer att få i framtiden är f n mycket höljt i dunkel.	Frågor kring ägarskap hanteras inte inom havsplaneringsprocessen. När det gäller konsekvenser hänvisar vi till konsekvensbeskrivningen.
205.01	Privatperson 05	Bra med havsbaserad vindkraft. De kommer långt ut och stör inte utsikten mycket. Det får vi ta om vi vill fortsätta leva bekvämt! Mycket bättre än kärnkraft.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
206.01	Privatperson 06	Låt inga vindkraftsparker ligga närmare än 5 mil från kusten för att främja naturen och människors hälsa och placera dom där det behövs så det slipper dra så långa ledningar som förstör bottnar och landområden. Med andra ord så placera verken i Stockholmsområdet och söderut.	Sett till regeringsuppdragets målbild om att möjliggöra för mer energiutvinning till havs och förutsättningarna för en etablering föreslås områden som ligger närmare än 50 km från kusten.
206.02	Privatperson 06	Helst vill jag inte se några fler verk som byggs för den är ej planerbar.	Hur Sveriges kraftsystem utformas faller utanför uppdraget.
206.03	Privatperson 06	Stoppa utbyggnaden för vindkraftsbolagen ljuger om fågellivet för det finns mycket havsörn och andra fåglar som trafikerar området för att inte tala om de negativa effekter som kommer att drabba fiskenäringen och turistnäringen i det unika området som kallas Jungfrukusten.	Synpunkten noteras.
207.01	Privatperson 07	Inga hav förtjänar att bli förstörda av vindkraftverk.	Synpunkten noteras.
208.01	Privatperson 08	Vindkraft är inte grönt, klimatsmart eller billigt. Enda anledningen till att det byggs är att elen redan är såld via ppa avtal till Tyskland. Havsbaserad vindkraft har förutom att vara intermittent, förstöra livsbetingelser gör människor och djur en fantastiskt kort livslängd.	Synpunkten noteras.
209.01	Privatperson 09	Vi i Sverige behöver inte ett enda väder och vindberoende slumpkraftverk. Börja montera ner de som tyvärr fått byggas. Stoppa all slumpkraft! Bygg kärnkraft istället.	Hur Sveriges kraftsystem utformas faller utanför uppdraget.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
210.01	Privatperson 10	Det är inget med vindkraften som stör djurlivet. Har installerat vindkraft i havet i över tio år. Ser vid varje projekt hur djurlivet ökar i havet runt fundamenten, å flyttfåglar som tar en vila på tornens fundament utan att dödad av vingarna. Så det är bara positiva upplevelser, sedan får vi automatiskt begränsning av trålare som river upp våra bottnar, fisken mm får skyddade lekplatser. Bara bygg vindkraft för den går faktiskt att montera ner den dagen vi har andra å stabilare alternativ. Kärnkraft är inget alternativ eller lösning för el å miljö. Bygg där det går att bygga, det finns gott om plats för gnällande fiskare att fiske på! Havet är stort.	Synpunkten noteras.
211.01	Privatperson 11	Vindkraften till havs måste totalstoppas. Miljön till havs är för tuff för dessa konstruktioner. Livscykeln oacceptabelt kort. Påfrestningarna ökar ju högre verk som monteras upp.	Synpunkten noteras.
211.02	Privatperson 11	Erfarenheter från GB visar på grav olönsamhet och kort livslängd.	Synpunkten noteras.
211.03	Privatperson 11	Ispress på konstruktionerna gör Bottenviken högst olämplig för vindkraft. Nedisnings-problematiken utgör en ytterligare olägenhet.	Frågan om isbildningens effekter behöver utredas. Det gäller bland annat påverkan på vintersjöfart. HaV har därför bland annat initierat framtagande av en kunskapssammanställning.
211.04	Privatperson 11	Olämplig miljö för vindkraft över huvud taget.	Synpunkten noteras.
211.05	Privatperson 11	Stoppa all vindkraftsexploatering i Bottenviken!	Sett till regeringsuppdragets målbild om att möjliggöra för mer energiutvinning till havs och förutsättningarna för en etablering föreslås områden i Bottenviken.
211.06	Privatperson 11	Bygg ny kärnkraft istället.	Hur Sveriges kraftsystem utformas faller utanför uppdraget.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
212.01	Privatperson 12	Jag tycket inte man ska bygga nya vindkraftverk pga att de sprider miljöfarliga ämnen och har stor inverkan på utrotande av fåglar och insekter. Ingen vet heller hur de påverkar de havsmiljöer de placeras i vad beträffar havslevande organismer.	Synpunkten noteras.
213.01	Privatperson 13	Vi behöver värna vår miljö, djur och vatten. Vi behöver inte fler vindkraftverk. Det förstör vår natur på ett bedrövligt sätt och kommer stå oss dyrt framåt i tiden.	Synpunkten noteras.
214.01	Privatperson 14	Vänligen förstör inte det enda som är viktigt och fint i Sverige. Vänligen, skänk inte bort vår skärgård till utländska energi-konglomerat. Vänligen, gå inte på den ogrundade idén att vindkraft kommer att rädda oss och framtida tillväxt.	Synpunkten noteras.
215.01	Privatperson 15	Första prioritet måste vara försiktighetsprincipen; om vi inte förstår den potentiella ekologiska och miljömässiga skadan som vindkraft orsakar så får vi inte bygga ny vindkraft. Tills vi har mer forskning bör ny vindkraft inte byggas eftersom vi kan orsaka mer skada än nytta. Vi behöver mer utredning av vindkraftverks skador på det marina livet. Vi ser över hela världen än först nu fågeldöden från vindkraftverk ökar, mikroplast och giftiga kemikalier från vindkraftverk finns i näringskedjan och det marina livet förstörs av vindkraftverk. Dessa områden måste utredas innan vi bygger ut vindindustrin. Var vindkraftverk byggs ska eventuella skador på vattenskyddsområden beaktas och befintliga natur- och miljöskyddsbestämmelser kan inte förbigås av vindkraftsindustrin.	Synpunkten noteras.
215.02	Privatperson 15	Hur man släcker vindkraftsbränder, kemikaliespill vid vindkraftverksunderhåll eller bränder eller någon olycka ska ha bevisade arbetsrutiner för att släcka bränder och vindkraftverkskemikalier samt sanera miljöskador orsakade av vindkraftverk. Hur släcker vi en vindkraftsbrand, oljeutsläpp och giftig mikroplast/kemisk vindkraftförorening. Kan vi inte göra detta kan vi inte bygga mer vindkraftverk.	Synpunkten noteras. Frågan om risk hanteras bland annat genom att villkor ställs i tillståndsbeslutet att en risk- och beredskapsplan ska tas fram och uppdateras med vissa intervall.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
215.03	Privatperson 15	Säker avfallshantering av vindenergi. Förrän vi säkert kan göra oss av med de material och den utrustning som vindindustrin använder kan vi inte skapa mer vindkraftverk.	Synpunkten noteras.
215.04	Privatperson 15	Vi behöver ha regelverk, övervakning och säkerhetstester för vindindustrin, mängden och effekten av kemikalier och ämnen som används för att avisning av vind ska regleras, övervakas och räknas. Övervakning av olje-/kemikalieutsläpp måste göras för att undvika föroreningar från vindindustrin. Mikroplast- och kemikalieutsläppen från vindkraftverk/vingar måste också regleras, övervakas och räknas för att avgöra om vindkraftverken förgiftar det marina livet. Alla servicekemikalier (smörjolja, hydraulolja etc) måste övervakas, regleras och räknas. Inspektörer måste finnas på plats för att kontrollera kemikaliespill från vindkraftverk. Vindkraftverksblad ska vägas av oberoende besiktningsmän före byggandet av ett vindkraftverk och efter för att fastställa hur mycket vindkraftverk som har skapats. Böter och skadegörelse måste skapas för att stoppa vindkraftverksbränder, mikroplastföroreningar, kemikalieutsläpp, fågel-/marindöd och vattenföroreningar. Betong- och stålfundamenten som används av vindindustrin ska också regleras och tas bort av vindkraftverksägarna, när vindkraftverket avvecklas behöver grundkonstruktionerna tas bort och bekostas av vindkraftverksföretagen.	Avveckling och nedmontering av verken ingår som villkor i tillstånden. Det är ägaren till vindkraftsparken som ansvarig för nedmontering när parken anses vara uttjänt.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
215.05	Privatperson 15	Alla grupper, finansiella eller icke-finansiella som finansieras av vindkraftsindustrin, kan inte indirekt eller direkt påverka vindkraftens reglering, lagar, övervakning eller säkerhet till deras fördel. Till exempel denna grupp https://swedishwindenergy.com/ backas upp av ekonomiska intressen som har partiska insatser för att göra mer mer från vindkraftverk. Precis som tobaksindustrin försökte visa att tobak var bra och försökte främja tbak samtidigt som det skadade hälsan, kan vindkraftsindustrin inte påverka eller skapa regler, regleringar och övervakning av vindkraftverk för deras ekonomiska nytta gömt bakom falska gröna mål.	Synpunkten noteras.
216.01	Privatperson 16	Varför har ingen analys gjorts av konsekvenserna av de bisfenol plaster som vindkraftverk släpper ifrån sig i mängder?	De studier som gjorts har inte kunnat påvisa att vindkraftverk är en förhållandevis stor spridningskälla till någon särskilt farlig kemikalie, såsom PFAS, Bisfenol A eller mikroplaster (Naturvårdsverket 2021, Wang et al., 2018), men det pågår forskning för att utreda detta närmare, bland annat vid Danska tekniska högskolan (DNT.Project Premis, 2024).
216.02	Privatperson 16	Varför ligger området Aurora söder om Gotland mitt i fågelsträcksområde?	Planförslagen redovisar inga projekt utan områden där energiutvinning bedöms som mest lämplig användning. Område Ö273 i granskningsförslaget har goda förutsättningar havsbaserad vindkraft. Området anges med särskild hänsyn till höga naturvärden med avseende på migrerande fågel. Området är också ett utredningsområde eftersom det finns behov av mer kunskap om fågelsträcken.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
216.03	Privatperson 16	Dessutom har det i dagarna kommit en rapport om att det går åt flera gånger mer material att bygga vindkraft än tex kärnkraft, är det miljövänligt? Sen visar studier att vindkraftverk speciellt till havs inte håller speciellt länge, utan måste bytas ut, hur hållbart är det? Dessutom finns ingen återvinningsplan för dem.	Synpunkten noteras.
216.04	Privatperson 16	Till slut är tillgängligheten av installerad effekt mellan 20-30 procent vilket är en värdelös energi produktion som kräver backup av annan elproduktion.	Hue Sveriges kraftsystem utformas faller utanför planeringsuppdraget.
216.05	Privatperson 16	Dessutom behöver elnätet stora generatorer som håller stabiliteten i elnätet, det har inte vindkraften.	Frågan om elnätet och kraftsystemet faller utanför uppdraget.
217.01	Privatperson 17	Det behövs absolut inte någon havsbaserad vindkraft i Sverige då de förstör naturen i området de står på i form av buller, spridning av plast och diverse oljeutsläpp med mera. Djurlivet påverkas också negativt och det är inte enbart i området de står på utan även i våra reglerade älvar där vattennivån höjs och sänks beroende på hur det blåser. Och är det då blåsigt under fiskleken så luras fisken in på grundare vatten än normalt eftersom det råder högt vattenstånd och när vinden mojnar så måste kraftverken släppa ut vattnet vilket resulterar i lågvatten samt att fiskrommen hamnar i luften som då torkar och dör. Och då är den föryngringen borta. Och det sker år efter år som sedan resulterar i mer eller mindre döda älvar.	Synpunkten noteras.
218.01	Privatperson 18	Beakta ekosystemtjänster och biologisk mångfald. Havsplaneringen bör främja marina ekosystems långsiktiga produktionsförmåga och motverka förlust av biologisk mångfald.	Synpunkten noteras.
218.02	Privatperson 18	Integrera med annan fysisk planering. Havsplanen bör samordnas med annan fysisk planering som kustzonsplanering och översiktsplaner.	Underlag om kommunal vindkraftsplanering ingår i planeringsförutsättningarna för förslagen till havsplaner. Havsplanerna är vägledande för den kommunala översiktsplaneringen.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
218.03	Privatperson 18	Samråd med intressenter bör kunna arrangeras än bättre (nu gick det inte ens hitta området Hanöbukten i rullistan). Berörda myndigheter, näringar, intresseorganisationer och allmänheten bör involveras i planprocessen.	I granskningssamrådet kommer det inte finnas en rullista, utan enbart fritextfält. Berörda myndigheter, näringar, intresseorganisationer och allmänheten har deltagit i samrådet. Härutöver sker annan samverkan, exempelvis med nationella myndigheter i uppdragets första del som handlade om att identifiera områden för energiutvinning.
218.04	Privatperson 18	Långsiktighet och försiktighetsprincipen. Havsplanen bör ha ett långsiktigt tidsperspektiv med hänsyn till framtida utveckling och osäkerheter. Försiktighetsprincipen bör tillämpas.	Havsplanen är på övergripande strategisk nivå och har ett långsiktigt perspektiv som tar hänsyn till osäkerheter. Flera frågor behöver analyseras och redas ut i tillståndsprövningen av specifika projekt.
218.05	Privatperson 18	Uppföljning och utvärdering. Det bör finnas en plan för hur havsplanen ska följas upp och utvärderas över tid. Nya kunskaper bör kontinuerligt integreras.	Ett uppföljningsprogram tas fram.
219.01	Privatperson 19	Ingen vindkraft i våra hav. Inga fördjupade konsekvensanalyser har gjorts för den negativa påverkan dessa för i våra hav, hur det påverkar fisket, livet i havet samt fågellivet. Inte heller hur haveri, läckage och mikroplaster som släpps ut påverkar våra hav då allt hamnar direkt i haven och det blir svårt att upptäcka då dessa är i högsta grad obevakade. Mina synpunkter gäller alla områden där det planeras havsbaserad vindkraft.	Synpunkten noteras.
220.01	Privatperson 20	Finns ingen framtid i vindkraft. En mycket grav miljöförstöring.	Synpunkten noteras.
220.02	Privatperson 20	Det värsta är att bygger ni för mycket vindkraft så kommer det att på verka kärnkraften negativt. Kärnkraften går bara inte att stänga ned när det blåser mycket.	Frågan om kraftsystemet faller utanför uppdraget.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
220.03	Privatperson 20	Har ni inte tagit varning. Vatten all fick skriva av en massa miljarder på havsbaserad vindkraft. Det största danska vindkraftsföretaget har förlorat så mycket att de håller på att gå konkurs. Dom här totalt galna idéerna om vindkraft måste stoppas. Det blir en katastrof för er. Stoppa katastrofen!!!!	Synpunkten noteras.
221.01	Privatperson 21	Vindkraftsindustrin är tidernas skandal! Oplanerbar elproduktion som inte stöder lastbalanseringen i stamnätet, förgiftar naturen med mikro-/nanoplaster med Bisfenol A, PFAS etc från propellerbladen i balsaträ från Amazonas som plastats in i kompositplast, som bara håller 10-15 år och inte har avsatt 5-10 MSEK per torn för återställandet.	Synpunkten noteras.
222.01	Privatperson 22	Är det ingen av er som ser nackdelen med vindkraften? Vindkraften både till land och till havs är intermittent! Bygger man vindkraftverk till havs då kan vi människor lika gärna slänga våra hushållssopor I havet! Varför ska man bygga det dyraste intermittenta elsystemet någonsin? När till och med svenska kraftnät, vattenfall! Inser att det blir för dyrt?	Frågan om kraftsystemet faller utanför uppdraget.
223.01	Privatperson 23	Stoppa all vindkraft i havsområden, det är förstörande för miljön på många sätt, insekter i tonvis, fåglar mm plus att det ödelägger sveriges unika naturmiljö.	Synpunkten noteras.
224.01	Privatperson 24	Man måste tillämpa största återhållsamhet när man anlägger industrier i miljöer som är känsliga.	Synpunkten noteras.
224.02	Privatperson 24	På ytor med långa siktavstånd (kalfjäll, kustlinjer och sjö-/havsytor) inverkar massiva konstruktioner på ett störande sätt. Sammanhängande vindkraftsindustrier utgör likaledes en barriäreffekt.	Synpunkten noteras.
224.03	Privatperson 24	Givet energislagets intermittenta produktion bör istället övervägas kraftsamling till effektivisering och utökning av befintliga energiproduktionsanläggningar med mer planerbar effekt.	Frågan om kraftsystemet faller utanför uppdraget.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
225.01	Privatperson 25	Erfarenheter av förluster i vindkraften är sedan länge påtalade. Se brittiske professor Gordon Hughes' rapport om vindkraftens ekonomi/ förluster i GB och Danmark. Att tro lönsamhet i vindkraften är som att tro på älvor och jultomten skriver han. Fast på engelska. I Skåne behöver vi kunna fullt ut nyttja HVDC-länken Hallsberg-Hurva genom att skapa tillräcklig reaktiv effekt på mottagarsidan. Detta genom större planerbara kraftverk. Inte med flera vindkraftverk!	Frågan om kraftsystemet faller utanför uppdraget.
226.01	Privatperson 26	Helt vansinnigt att förstöra skyddsvärda områden och platser för yrkesfisket som är kvar. Att idag förlägga vindkraftverk till havs där det är både naturskyddade områden och platser för yrkesfisket är ju helt horribelt. Stoppa detta vansinne och hitta andra mer miljövänliga alternativ. Vindkraftverk tillhör inte det miljövänliga.	Synpunkten noteras.
226.02	Privatperson 26	Det var inte längesedan man läste att man nödslakts kreatur i Danmark som fått i sig mikroplast från vindkraftverk.	Detta är ingenting HaV känner till.
227.01	Privatperson 27	Bevara Skagerrak orört åt våra efterkommande!	Synpunkten noteras.
227.02	Privatperson 27	Lämna Skagerrak orört!	Synpunkten noteras.
228.01	Privatperson 28	Det är ett totalt feltänk att etablera 90 TWh elproduktion från havsbaserad vindkraft. Det svenska elsystemet tål inte detta tillskott av oplanerbar el. Ta del av Svenska Kraftnäts problembeskrivning så förstår ni bättre. Det skulle vara ett totalt fiasko att genomföra dessa havsplaner. Elproduktionen måste vara planerbar på ett helt annat sätt. Och för svensk del skall detta ske genom att bygga flera kärnkraftverk.	Synpunkten noteras. Frågan om kraftsystemet faller utanför uppdraget.
228.02	Privatperson 28	Ur miljösynpunkt är det dessutom helt förkastligt att förstöra havet med dessa industriella installationer. Miljökonsekvensbeskrivningar för denna förstörelse är helt ofullständig.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
228.03	Privatperson 28	Stryk alla områden för energiutvinning i Skagerack!	Sett till regeringsuppdragets målbild om att möjliggöra för mer energiutvinning till havs och förutsättningarna för en etablering föreslås områden i Skagerrak.
229.01	Privatperson 29	Vindkraft är ett miljöproblem där de byggs och där de sedan kommer att st 20-25 år framöver. En vinge väger ca 20 ton och tappar ca 2 ton i vikt under sin livstid, Var tar all den plasten vägen?	Synpunkten noteras.
229.02	Privatperson 29	Det går åt kopiösa mängder betong för att hålla verken på plats. Hur klarar det sig vid isbeläggning?	Synpunkten noteras.
229.03	Privatperson 29	Boende vid intilliggande strand störs med ljus, ljud och inte minst värdeförsämringar på fastigheter. Vem kompenserar det?	Synpunkten noteras.
230.01	Privatperson 30	Vindkraft ute i havet är en verksamhet som saknar vetenskaplig grund vad gäller behovet av den.	Synpunkten noteras.
230.02	Privatperson 30	Kostnaderna för alla gifter som sprids är industrin inte intresserad av. Vindkraftsindustrin skyddar alla ekonomiska intressenter och politiker genom att erbjuda fullständig sekretess vad gäller tillbud.	Synpunkten noteras.
230.033	Privatperson 30	Vindkraften tvingas på folket genom propaganda, och är på så sätt en helt odemokratisk verksamhet som allmänheten tvingas bekosta med skattepengar till ingen annan nytta än förstörd natur och en förstörd elmarknad.	Synpunkten noteras.
230.04	Privatperson 30	Gotland borde borde göras till ett vindkraftsfritt område som högsta prioritet.	Synpunkten noteras.
230.05	Privatperson 30	Hela vindkraftsindustrin är skadlig för biologiskt liv från gruvan till där den ställs upp i hela produktionskedjan.	Synpunkten noteras.
230.06	Privatperson 30	Lika mycket vindkraft som byggs måste det finnas reservkraftverk som går igång när vinden mojnar. Elsystemet måste stabiliseras med enorma kostnader förutom kostnaderna för dubbla system.	Frågan om kraftsystemet faller utanför uppdraget.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
230.07	Privatperson 30	Bottenviken kan väl inte vara aktuellt för vindkraftverk alls med tanke på på geografiskt läge och allt känsligt liv i och kring havet.	Synpunkten noteras.
230.08	Privatperson 30	Strategiskt och ekonomiskt viktiga västkusten bör inte belastas med havsbaserad vindkraft.	Synpunkten noteras. I uppdraget ingår att planera för havsbaserad vindkraft i Västerhavet.
230.09	Privatperson 30	Det är ett mycket svårt jobb att underhålla flera hundra meter höga vindkraftverk ute till havs. Känner unga som backat ur utbildning inom vindkraft pga. rädsla för olyckor.	Frågan om rekrytering till underhåll av vindkraftverk faller utanför HaV:s uppdrag.
230.11	Privatperson 30	En helt olönsam och lokalt skadlig verksamhet tvingas på människor utan fullständig information av konsekvenser.	Synpunkten noteras.
231.01	Privatperson 31	Vindkraften förstör för både växter och alla levande ting.	Synpunkten noteras.
231.02	Privatperson 31	El produceras när den inte behövs på somrarna och på vintrarna när elen behövs blåser det inte tillräckligt för att vinindustrin ska kunna producera tillräckligt med el. Vind Industrin är dessutom väldigt energikrävande i byggfasen vilket inte kompenseras med den el som en eventuell vindindustrin kommer att producera. Lägg ned !!!!	Synpunkten noteras.
232.01	Privatperson 32	Att bygga miljöförstörande vindkraft på min fars arbetsplats är rent utav idiotiskt. Snart finns de inga fiskare kvar i Sverige, inte nog med att havs o vatten myndigheten terroriserar svenska fiskare med orimliga krav och böter och avgifter.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
233.01	Privatperson 33	Tycker det är synd att man väljer ut platser för dessa havsplaner utan att kommunicera med yrkesfisket som inte kan bedrivas om dessa går igenom. Förstår inte varför man ska lägga dessa vindkraftparker på våra bästa fiskeplatser. Måste gå att få plats för både fiske och vindkraft om det är den vägen det bär. Vi fiskare har otaliga tillstånd och behörigheter för att bedriva ett så skonsamt fiske som möjligt och dessa havsplaner verkar kunna gå igenom utan några som helst begränsningar överhuvudtaget. Jag vill kunna leverera fisk och skaldjur i framtiden till svenska folket! Mer ekologiskt och miljövänligt är svårt att få tag i.	Synpunkten noteras. I granskningsförslaget har anpassningar till yrkesfisket gjorts.
234.01	Privatperson 34	Nu är det ju så att vindkraft är ett tillfälligt substitut för att snabbt få energi innan vi kommer ikapp med kärnkraft. Betänk att vi som fiskare är de enda som verkligen drabbas om man bortser från att dom förfular omgivningen. Vi kommer inte att ha något yrkesfiske kvar om alla projekt genomförs, genomförs en del kan vi med ordentligt ersättning fortsätta. Ersättning skall utgå i vilket fall som helst och sen ska vara en fast del och en del av produktionen. På land erbjuds markägaren 4% ca, men det fungerar inte till havs då de snabbt kommer att bli olönsamma och botten är för alltid förstörd. Om man ser till Bottenhavet där sillen enligt alla (utan riktiga fiskare) anses vara hotad kommer det bli en fullständig katastrof då det skall byggas på varenda grundbank som sillen leker på. SÄTT STOPP för allt som inte står på land nu!	Synpunkten noteras. I granskningsförslaget har anpassningar till yrkesfisket gjorts.
235.01	Privatperson 35	Detta är nog det dummaste förslag som myndigheterna har föreslagit, att tillintetgöra svenska fisket som redan är en spillra av vad det varit. Vindkraft är säkert bra men inte på havet där våra fiskare kämpar för sin försörjning och kommer att slå ut den sista spillran av Sveriges kustfiske efter bottenlevande fisk, kräfta och räkfiske. Tänk om och gör rätt !!	Noteras. I granskningsförslaget har anpassningar till yrkesfisket gjorts.
236.01	Privatperson 36	Jag är övertygad om att havsbaserad vindkraft är förödande för fågelliv/stråk, insekter och även för fisket. Inte bara för yrkesfisket utan också för fisk och annat liv i vattnet.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
237.01	Privatperson 37	Vem står för det sunda förnuftet när parkerna är uttjänta? Kan ni lova att bottnen blir återställd efter all betong (vad nu den ska hämtas från)? Vem kommer betala för återställning? Tror inte företag som kommer få bygga ta ett helhetsansvar, tyvärr.	Avveckling av en vindkraftspark hanteras genom villkor i tillstånden för parken.
237.02	Privatperson 37	Vem kan säga att vi fortfarande får fisk på matbordet eller vill ni att vi ska bli veganer allihop eller att länderna runt om ska fiska allt och ni lägger ner vår fiskeflotta?	Synpunkten noteras.
237.03	Privatperson 37	Jag önskar att ni tittar på kartan en eller gärna flera gånger innan ni fattar någon typ av beslut. Det kommer snart vara mycket billigare och effektivare med andra energikällor. Det kan till och med ni räkna ut. Att klä hela västkusten (och övriga Sveriges kuster) med vindsnurror som ställer till det både på havsbotten och ovan vattenytan är inte genomtänkt.	Synpunkten noteras.
238.01	Privatperson 38	Vill inte ha havsbaserad vindkraft! Förstör hav och natur samt djurliv.	Synpunkten noteras.
238.02	Privatperson 38	Vill segla mot en fri horisont!	Synpunkten noteras.
238.03	Privatperson 38	Vindkraft är helt förkastligt, vi behöver energiförsörjning som fungerar hela tiden, inte bara när det blåser.	Frågan om Sveriges kraftsystem faller utanför planeringsuppdraget.
238.04	Privatperson 38	Ingen havsbaserad vindkraft på någon av Sveriges kuster!!! Bygg Kärnkraft!	Frågan om Sverige kraftsystem faller utanför uppdraget.
239.01	Privatperson 39	Stoppa projektering i västerhavet. Det genererar migrän. Mer sjukskrivningar.	Synpunkten noteras.
240.01	Privatperson 40	Jag säger nej till alla förslag på ändrade havsplaner i syfte att utvinna energi till havs. Det förstör de landskap som finns och vi kan satsa på andra energikällor.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
241.01	Privatperson 41	Jag skulle vilja ta upp ytterligare tänkbara konsekvenser som jag anser är oerhört viktiga och som inte tas upp i dokumenten. Svenskt säkerhetsperspektiv. Vi borde dra lärdom ifrån attentaten mot NorthStream 1 & 2 och inse hur skör och svår att försvara infrastruktur till havs är. Är det verkligen klokt att förlägga sådana här mängder med vindkraftverk till havs som tredje land mycket lätt kan slå ut? Elenergiförsörjningen för landet är oerhört viktig idag och kommer vara ännu viktigare i framtiden. Skall man då bygga ett system/infrastruktur som så lätt kan slås ut och därmed lamslå stora delar av vår industri? Nej - sådan här viktig infrastruktur måste kunna försvaras och då kan den inte förläggas till havs.	Synpunkten noteras.
241.02	Privatperson 41	Jag skulle vilja ta upp ytterligare tänkbara konsekvenser som jag anser är oerhört viktiga och som inte tas upp i dokumenten. Ur ett demokratiskt perspektiv. Vindkraftsparker projekteras och byggs av stora börsnoterade företag typ OX2. Dessa har inte som avsikt att äga dessa parker över tid utan affärsmodellen bygger på att de säljs vidare. Typiska investorer inom den här sektorn är arabländer och andra oljeproducerande länder med tveksamma demokratiska värderingar. Vill vi att exempelvis Saudiarabien skall äga vår känsliga infrastruktur? Ägaren betalar ingen landhyra för sina verk i Sverige så det blir ju en typ av statsstöd till odemokratiska diktaturer där man fortfarande avrättar folk, hugger av dem händerna samt förföljer homosexuella och HBTQ-personer. Vill vi det - för det är en absolut trolig konsekvens av dessa etableringar. Bakom Långegrund-parkerna står exempelvis Oman.	Frågan om ägande av infrastruktur faller utanför havsplaneringsuppdraget.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
241.03	Privatperson 41	Jag skulle vilja ta upp ytterligare tänkbara konsekvenser som jag anser är oerhört viktiga och som inte tas upp i dokumenten. Klimatpåverkan. De vindkraftsparker som man vill uppföra till havs är gigantiska. Helt upp till 370 meter höga och omfattandes hundratals verk. Dessa kommer att fungera som artificiella bergskedjor och därmed tvinga upp moln på högre höjder än normalt. Det är mycket sannolikt att det här kommer få konsekvenser för nederbördsmängderna på många landregioner i närheten av dessa parker. Exempelvis parken Aurora kommer med mycket stor sannolikhet påverka nederbördsmängderna på sydligaste Gotland - ett område som redan idag får mycket sparsamt med nederbörd under sommaren. Är man beredd att riskera att göra det här till en öken och hur har man i så fall tänkt sig att kompensera bönder och andra landägare för detta?	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
241.04	Privatperson 41	Jag skulle vilja ta upp ytterligare tänkbara konsekvenser som jag anser är oerhört viktiga och som inte tas upp i dokumenten. Östersjön och tungmetaller. Östersjön var ett innanhav som mådde mycket dåligt under andra halvan av 1900-talet. Man kunde läsa om höga kvicksilverhalter och övergödning varje dag. Nu har man börjat få ordning på det här och fisken går återigen att äta. Kvicksilvret har lagt sig till ro på botten och örnar och fiskar mår mycket bättre. Är det då intelligent att börja röra runt i bottensedimenten så att dessa tungmetaller återigen kommer upp till ytan? Som jag skrev ovan, så är de här verken väldigt höga och då behöver man också förankra dem ordentligt i havsbotten, så att de inte trillar omkull när det stormar. Med tanke på hävstångseffekten kommer det krävas enorma bottenfundament för varje vindkraftverk. Det vore intressant med en beräkning av hur mycket cement eller betong som kommer behövas för att bygga alla dessa parker och vad de kommer få för konsekvenser på miljön utifrån nämnda frågeställning. Därtill undrar man var allt detta material skall komma ifrån? Brottet i Slite vill man ju helst stänga.	Frågan om användning av material under vindkraftens livscykel faller utanför havsplaneringsuppdraget.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
241.05	Privatperson 41	Jag skulle vilja ta upp ytterligare tänkbara konsekvenser som jag anser är oerhört viktiga och som inte tas upp i dokumenten. Microplaster. Frågan om hur mycket mikroplaster som ett verk släpper varje år beror på hur stort verket är och vem man frågar. Talar man med en vindkraftsförespråkare så är det mycket lite - nästan försumbara mängder (Naturvårdsverket) och frågar man motståndarna, rör det sig om enorma mängder. Att få fram exakta siffror på det här kan inte vara svårt alls och borde göras av oberoende tredje part. Mina egna beräkningar ger att ett verk på 370 meter släpper ca 300 kg av sitt ytskikt varje år. I och med att det rör sig om tusentals verk som man vill sätta upp, rör det sig därför knappast om några "försumbara mängder". Har förespråkarna fel, kommer konsekvenserna bli stora för miljön, så den här frågan behöver också utredas vidare. Och då inte av någon objektiv part.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
241.06	Privatperson 41	Jag skulle vilja ta upp ytterligare tänkbara konsekvenser som jag anser är oerhört viktiga och som inte tas upp i dokumenten. Nedmontering. Vindkraftverken kommer inte att fungera för evigt eller vara den mest efterfrågade energiproducenten för evigt. En dag så är de inte lönsamma längre och skall då tas bort - eller har man tänkt sig att de, likt våra gamla uttjänta bruksorter, skall stå där och som en blinkande skog i all evighet? Det finns ju inga incitament för ägarna att ta ned verken, då detta är dyrt. Bör man inte se till att de som sätter upp dem är skyldiga att betala in pengar till staten för framtida nedmontering och bortforsling? Precis som det finns en skrotningspremie på bilar. Låt dem betala detta direkt, så att de inte kan smita från sina åtagande genom att låta bolagen gå i konkurs och därmed skjuta över problemet och kostnaden på vanliga skattebetalare.	Det finns villkor om avveckling och nedmontering av verken ii tillstånden.
242.01	Privatperson 42	Jag har försökt att sätta mig in i det nya förslaget till havsplan. Det jag reagerar på är att strukturen på själva förslaget och konsekvensbeskrivningen är helt olika. Det gäller hur de olika områdena beskrivs. I själva förslaget är strukturen: Energiutvinning, Försvar, Kultur, Natur, Rekreation, etc. I konsekvensbeskrivningen är strukturen däremot: Miljömässiga effekter, Ekonomiska effekter, Sociala effekter, etc. Detta gör ju det mycket svårt att förstå helheten. Är detta medveten att det ser ut så? Det finns väl inget krav på att de olika dokumenten skall ha olika struktur. Det borde väl bara vara fördelar att de är strukturerade på samma sätt. Områdesanalys är väl det som är viktigt i dessa dokument och då borde de ha samma struktur. Det skulle ju förenkla både för de som skall ta del av resultatet och även för er.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
243.01	Privatperson 43	Nej till arealkrävande och intermittent vindkraft i havet. Den marina miljön i vårt känsliga innanhav bör skyddas, inte exploateras. Varför förstöra natur med en energikälla som momentant kräver back-up av andra källor? Livslängden för havsbaserade vindkraftverk är oacceptabelt kort och exploateringen är icke hållbar ur vare sig teknisk, ekonomisk eller miljömässig synpunkt!	Synpunkten noteras.
244.01	Privatperson 44	Östersjön är i ett mycket dåligt skick. Syrefria och syrefattiga bottnar breder ut sig allt mer och algblomningen har ökat. Anläggande av vindkraft i havet rör upp bottnarna och sediment sprids över stora arealer långt bortom den plats där arbetet pågår. Ännu levande bottnar kan kvävas av det syrefattiga/döda material som sprids. Dessutom alstrar kraftverken vibrationer i botten, vilket också torde påverka bottenlevande varelser negativt. Levande bottenfauna förstörs av arbetena med utsättning av vindkrafttornen. Vid användning av gravitationsfundament skall stora ytor bearbetas och planas. Ett verk i storleken 15 MW kräver fundament på 15000 – 16000 ton! Nu talar bolagen om 20 – 25 MW. En annan variant är monopile, där tornet slås ner i havsbotten. Diametern på torn till 15 MW verk är 15 meter. Sedan finns det olika typer av fackverkskonstruktioner nerslagna i botten. Alla torn måste sammanbindas med kablar. De plöjs ner i botten. Detta ger ytterligare stor påverkan på bottnen.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
244.01b	Privatperson 44	Det är märkligt att man i Sverige och i en stor del av den övriga världen fastnat för en av de mest ineffektiva metoderna att generera el – VINDKRAFT. El måste produceras och konsumeras exakt samtidigt och frekvensen skall hållas stabilt kring 50 Hz + 0,1 Hz. Elproduktionen är helt slumpmässig och kan inte planeras. Den kan bara styras så långt som att snurrorna kan stängas av vid behov. Vindkraften kräver enorma arealer både på land och till havs. I genomsnitt får man bara ut ca 3 MW/km2. Kapacitetsfaktorn, alltså den mängd el, som produceras i genomsnitt över en längre period, är sällan över 0,4 för havsvindkraft. Samtidigt måste ledningar dimensioneras för maximal effekt. Dyrt slöseri.	Synpunkten noteras.
244.01c	Privatperson 44	Vindkraft ställer till stora problem för elnätet genom slumpmässig och varierande elproduktion. Asynkrogeneratorerna bidrar inte till frekvensstabilitet. Skall den matas in i nätet måste det finnas ersättande elproduktion när vindkraften inte levererar. Då behövs ju inte vindkraften! Den skapar ett enormt behov av balans- och reglerkraft från andra källor och andra stödtjänster för att upprätthålla en stabil elproduktion. Kostnaderna för Svenska Kraftnät har på några år rusat från 0,5 till 6 miljarder kronor! Det drabbar konsumenterna.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
244.02	Privatperson 44	Fisken försvinner. Från Norge rapporteras att fiskare från Nederländerna flyttar till Norge och köper licens där, eftersom fisken försvunnit vid Nordsjökusten. Från USA rapporteras liknande. Utanför Rhode Island finns en liten vindkraftsanläggning, Block Island Wind farm, på bara fem torn. Efter att den togs i drift, försvann all torsk och hummer, från området. De flesta fiskarter störs av buller. Lax sägs vara speciellt känslig men också många andra. Det finns alltså risk att lax liksom torsk och strömming/sill flyr området. Även plattfisk lämnar områden med buller. De elektromagnetiska fälten, som uppstår från kablarna verkar också vara mycket störande. Krabbor paralyseras eller backar. En omfattande datasimulering visar att fisktillväxten i områden med vindkraft (Tyska Bukten och Dogger Bank) minskar och populationer flyttar till andra områden. Dessa effekter beror enligt den här studien på de stora förändringarna i luftströmmarna bakom vindkraftsanläggningarna, vilket också påverkar havet och havsströmmar. Undersökningen använder sig bara av verk på 5 MW, vilket indikerar att påverkan från 15 MW verk skulle bli betydligt större. En allvarlig effekt är att syrehalten tenderar att minska på redan känsliga områden. (Se källhänvisning i dokumentet)	Synpunkten noteras.
244.03	Privatperson 44	Montering av monopile är ytterst bullrigt. Man försöker dämpa ljudet genom ridåer av luft. Ljudet från nerslagningen av fundamentet är så högt, att havslevande djur och fiskar får hörseln förstörd. Under drift leds allt ljud ner genom tornet och ut i havet. Speciellt allvarligt är infraljudet, som uppstår. Ljudet består dessutom av mycket korta pulser, som inte detekteras vid konventionell mätning. Att placera vindkraften till havs förtar det hörbara ljudet för folk på land, men infraljud fortplantas många tiotals kilometer. Allt ljud inklusive infraljud fortplantas ut i vattnet, där det påverkar havslevande djur negativt. Infraljud skadar kroppens organ och hjärna. Valar kommunicerar genom infraljud över enorma distanser. Vindkraftens infraljud stör ut valarnas kommunikation.	Synpunkten noteras. Anläggning kan ske under perioder mindre känsliga för berörda arter.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
244.04	Privatperson 44	Vindkraftsanläggningar är stora fågeldödare. Tornen måste förses med varningsljus, fasta röda och blinkande vita intensivljus. Fåglar förvillas av ljusen och flyger in i dem. Flyttfåglarnas stråk blockeras. Småfåglar har inte alls beaktats i bolagens MKB ansökningar. Fladdermöss flyger också över havet nattetid och kan bli offer för de roterande bladen. Många anläggningar såsom Aurora (Ö273) mellan Öland och Gotland är placerat mitt i Östersjöns viktigaste fågelområde. Bolaget OX2 har i sin ansökan förvanskat hur flyttfågelsträcken går. Vindkraftsanläggningar i Öresund och Kattegatt kommer att utgöra barriärer för flyttfåglarna. Vindkraftverken krossar miljontals insekter på land, men insekter flyger mycket långa vägar och korsar också vatten.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
244.05	Privatperson 44	Vindkraftblad är uppbyggda med kol-/glasfiberarmerad epoxi täckt med polyuretan. Epoxi består till 1/3 av Bisphenol A, ett icke nedbrytbart ämne. Polyuretanet innehåller PFAS-ämnen, inte heller nedbrytbart. Bägge är giftiga, hormonstörande och påverkar fortplantningsförmågan. Under drift utsätts bladen för erosion p.g.a. regn, snö och partiklar i luften. Plastpartiklarna sprids okontrollerbart i naturen och havet. Problemet medför sämre verkningsgrad och stora underhållskostnader. Slitaget är betydligt större på havsbaserade verk än på land. Blad har i många fall fått bytas efter fem år eller mindre. Problemet har ökat med ökad storlek på verken då bladens hastighet genom luften ökar med större och längre blad. Se bilaga ”Erosion”. När bladen eroderar sprids små plastpartiklar, mikro-och nanoplast, som dels ger ifrån sig sina giftämnen och också kommer in i levande organismer som plankton. Genom näringskedjan sprids de sedan vidare till högre stående djur och mänskor. Det har konstaterats plastpartiklar inne i cellkärnor och i mänskors hjärta och hjärna. Vid större haverier som brand och då vingar bryts eller hela tornet kollapsar, kommer väldiga mängder plast ut i havet. Vid dessa olyckor sker också stora utsläpp av oljor från maskineriet. Ett 4 MW verk innehåller totalt ca 3000 liter oljor, växellådsolja, transformatorolja och hydraulolja. Mängderna blir mycket större med de planerade stora verken på > 15 MW.	Synpunkten noteras.
244.06	Privatperson 44	Vindkraft ger negativ klimatpåverkan med höjd temperatur och torka. Detta genom att det alstras vertikala vindar och turbulens, som blandar olika luftlager. Regn faller ute till havs och på land blir det torka, daggen minskar eller upphör. Så länge gasen SF6, Svavelhexafluorid används som skyddsgas i transformatorn, kommer den att läcka ut. Det är den kraftigaste växthusgas som finns, 22 800 gånger värre än CO2. Stort läckage har konstaterats över Tyskland.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
244.07	Privatperson 44	Man kanske tycker att kulturmiljöer inte påverkas av vad som byggs ute till havs men det är fel. För många kustsamhällen är det, som syns från stranden, en del av kulturmiljön. Tag den bohuslänska skärgården eller Öländska Alvaret eller vilket kustsamhälle som helst, så förändras miljön fullständigt om bilden fylls av höga blinkande torn med snurrande vingar. Det rör sig om höjder på över 300 m. Ett 100 m högt föremål försvinner under horisonten på 38,5 km avstånd, 300 m på 66,7 km. De blinkande intensivljusen på ca 200 m höjd syns teoretiskt på 54 km distans. Ingenstans på kusten undgår man påverkan. Det förhöjer inte kulturvärdena på sådana orter.	Synpunkten noteras.
244.08	Privatperson 44	Till rekreation får man räkna sommarsemester vid kusten, bad och båtliv. Man kan räkna med att vistelse i närheten av en stor vindkraftsanläggning inte blir direkt lockande. Turistnäringen i sådana områden kommer med stor sannolikhet att få problem. Som seglare skulle jag undvika att komma nära ett område med vindkraft. Luftströmmarna påverkas och man kan risker obehagliga överraskningar. Tornen innebär också en kollisionsrisk och nattetid kan det vara svårt att urskilja dem då varningsljusen sitter högt upp.	Synpunkten noteras.
244.09	Privatperson 44	Vindkraft till havs är ett stort hot mot sjöfarten. Den stora mängden vindkrafttorn med blinkande ljus stör navigationen speciellt nattetid, då det kan bli svårt att urskilja andra ljus, t.ex. från mötande fartyg eller fyrar. Radarskärmen blir prickig av alla ekon från tornen, vilket också försvårar för navigatören att urskilja andra ekon. Svenska Sjöfartsverket har varnat för att havsbaserad vindkraft kan störa sjöfarten, speciellt vintertid då trafiken pga. is inte följer de normala lederna. Vid besvärliga isförhållande letar man efter de mest framkomliga områdena, som då kan vara mer eller mindre ofarbara genom vindkraftsanläggningar. Om ett fartyg får maskinproblem i hårt väder, kan det driva på tornen. Alla planerade områden ligger tätt intill farleder. Risken för olyckor ökar.	I tillstånd för havsbaserad vindkraft ställs villkor om säkerhetsavstånd till fartygsstråk eller farleder. När det gäller vintersjöfart behövs mer kunskap. HaV har därför initierar framtagande av bland annat en kunskapssammanställning i ämnet.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
244.10	Privatperson 44	Vindkraftsanläggningar är intressanta och lätta mål för en angripare. Samtidigt utgör de ett utmärkt gömställe för främmande ubåtar. Bullret från vindkraftverken döljer eventuella ljud från ubåten och den blir i det närmaste omöjlig att hitta med aktiv sonar (ekolod). Alla tornen ger en mängd ekon, som studsar omkring och stör ut spaningen. Sabotageverksamhet kan ske nästan ostört. Planerad vätgasproduktion och tillhörande rörledningar är härliga mål för en fiende.	Synpunkten noteras.
244.13	Privatperson 44	Vindkraftverk har kort livslängd, ca 15 år till havs. De är extremt materialkrävande, 11 gånger mer än konventionell kärnkraft, och de sällsynta jordartsmetaller som behövs, levereras bara från Kina. Vindkraft är inte hållbar eller förnyelsebar. Jordens resurser räcker inte till all globalt planerad ”förnyelsebar” elproduktion. T.ex. är behovet av koppar 5 ggr jordens kända reserver!	Synpunkten noteras.
244.14	Privatperson 44	Det är märkligt att man vågar planera för havsbaserad vindkraft i Bottenhavet och Bottenviken, där det kan förekomma mycket svåra isförhållanden. Isskjutning har vält bottenfasta fyrar! Hur skall dessa jättetorn med ett tungt maskineri i toppen klara det?	HaV har initierat en kunskapssammanställning och förstudie om modellering av isbildningens effekter. Det pågår även andra initiativ.
244.15	Privatperson 44	Vindkraft är mycket dyr och har levt på subventioner från EU, enskilda stater och elcertifikaten. Det påstås vara billigt att bygga vindkraft. 2002 angavs kostnaden för el från danska Horns Rev1 till 70 öre/kWh, 2015 kostade elen från Horns Rev3 1,19 kr och från Anholt 1,63 kr. Anläggningen Markbygden i Piteå var kostnadsberäknad till 60 miljarder för en årsproduktion på 13 TWh, samma genomsnittseffekt och produktion som ett koreanskbyggt nytt kärnkraftverk. Markbygden är efter 11 år knappt halvfärdigt och livslängden kan förväntas vara kring 20 år mot kärnkraftverkets 60 – 80 år. Till samma pris! (Se källhänvisningar i dokumentet).	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
245.01	Privatperson 45	Om vindkraftsprojektet Aurora, mellan Öland och Gotland: Vii lever i ett världsarv - Södra Ölands odlingslandskap - människans lyckade samspel med naturen. Strandskyddet är det mest restriktiva, 300 meter, med få undantag. Den obrutna siktlinjen är "helig" när det gäller strandskyddet. Det borde vara likadant för industriella vindparker. Enligt beräkningar baserad på ekvation i Försvarshögskolans lärobok Militärteknik rev 2020 Sensorteknik, kommer de 370 meter höga vindsnurrorna vara synliga på mer än fem mils avstånd.	Synpunkten noteras.
245.02	Privatperson 45	Om vindkraftsprojektet Utgrunden II, i Kalmarsund: Vi som bor på sydvästra Öland hamnar på första parkett. Den obrutna siktlinjen som är så helig för strandskyddet kommer vara ett minne blott. En studie från KTH visar en direkt koppling mellan sjunkande fastighetsvärden och närhet till vindkraft. Störst påverkan har etableringar med fler än tio verk. Vi vill påminna om riskerna för världsarvet, fastighetsvärdeminskningen, utflyttning istället för inflyttning, eventuella skadeståndskrav, natur och miljö.	Synpunkten noteras.
245.03	Privatperson 45	Om Sveriges energisystem: Behövde vårt energisystem ställas om från fossilfritt och planerbart till väderberoende? Nej. Utan att förstå helheten i det komplexa systemet landar vi fel om vi tror att all el är likvärdig. Det är den inte. Om du ska fatta beslut om ett kraftslag måste du förstå de andra kraftslagen samt hur de samverkar, eller inte, med varandra.	Frågan om Sveriges kraftsystem faller utanför planeringsuppdraget.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
245.04	Privatperson 45	Om "Det klåfingriga EU": Den europeiska marknaden har komplicerat problemen ytterligare. Dels krävde EU att Sverige delades upp i fyra elområden, dels att 70% av vår elproduktionskapacitet skall vara tillgänglig för export. Elpriserna är betydligt högre söderut i Europa, man har helt enkelt skapat incitament för utländska investerare att bygga vindkraft i Sverige. Via ppa-avtal är elen redan såld utomlands. Kostnaden för överföringsledningar och nya kablar läggs på skattebetalaren. Svensken lämnas med springnotan. Elpriserna under vintern 2021-2022 har varit både oförutsägbara och skyhöga. Att det slår ut företagens redan små marginaler verkar inte röraregeringen i ryggen.	Synpunkten noteras.
245.05	Privatperson 45	Yttrandet hänvisar till SMHI:s rapport om påverkan av havsbaserad vindkraft på hydrologi och klimat, samt en artikel ur danska Jyllands-Posten om vindkraft och påverkan på väder. Mörbylångadalen är en av de bördigaste jordbruksmarkerna i Sverige. Med en årsnederbörd runt 400-500 millimeter vore en minskad nederbörd oerhört allvarlig. Att riskera slå undan benen för jordbruket är att spela roulett med vår livsmedelsförsörjning. Sverige är redan nu mindre än 50 procent självförsörjande på livsmedel.	Synpunkten noteras.
245.06	Privatperson 45	Om turism (se yttrande frö mer information) Friluftslivet är oerhört viktigt för turismen och boende. Det är ingen slump att STF, Svenska Turistföreningen, valt Öland som en av signaturlederna. Med vårt flacka landskap blir fladdrande vindkraftverk än mer påtagliga störningar. Visuellt förväntar sig ögat en stilla horisont. Det ojämna fladdret från vindkraftens vingar skapar en otakt i naturen. Det må vara ok i stadsmiljö, men inte i en bygd vars livsnerv är naturen i sin enkelhet. Att äventyra besöksnäringen med vindkraftsindustri som granne kan få allvarliga konsekvenser för besöksnäringen och den lilla inflyttning vi har.	Synpunkten noteras.
246.01	Privatperson 46	Att placera fågelkvarnar där ni föreslår mitt i fågelsträcken är gravt provocerande.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
246.02	Privatperson 46	I Östersjön med sitt bräckta vatten kan livslängden på en fågelkvarn kanske bli 8 till 10år. Underhållet blir så dyrt att fågelkvarnarna aldrig kommer att ge ägarna en krona. Utan brutala subsidier från EU och Staten samt att andra betalar anslutning etc. hade projektet varit dödfött. Lägg ner dessa dumheter, låt oss koncentrera oss på det viktigaste, att återställa planerbar kraft. Att spara på vår elenergi till det som ger oss mest tillbaka. Att klokt hushålla med de resurser vi har. Vattenfall drog sig ur England med 5miljarder i förlust på fågelkvarnar till sjöss projekt.	Synpunkten noteras.
247.01	Privatperson 47	Område Ö261 som är beläget norr om Hoburgs bank kommer att utgöra en betydande barriär för de hundratusentals alfåglar som övervintrar vid Hoburgs bank och Midsjöbankarna och som migrerar genom område Ö261 under vår och höst. Även andra fågelarter migrerar genom området. Område Ö261 bör därför klassas som att det har en stor effekt på flyttande och migrerande sjöfåglar inklusive på den hotade alfågelns övervintringsområde. Alfågeln är en globalt hotad art där en betydande andel av populationen är beroende av övervintringsområden i svenska vatten inklusive i svensk ekonomisk zon.	Område Ö261 har tagits bort i granskningsförslaget för att minska påverkan på yrkesfiske. Borttagande minskar även påverkan på fågel.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
248.01	Privatperson 48	Att etablera en vindkraftpark med 270 meter höga kraftverk i Ö298 innebär stor risk för negativ påverkan för natur och miljö i närområdet. Försiktighetsprincipen bör gälla och området benämnas som G och inte E. I ert underlag anser jag att ni inte tydligt belyser de Natura 2000 och andra naturskyddsområden som ligger i direkt anslutning till den planerade vindkraftparken. Det framgår inte heller att Lommabukten är ett område för bad, friluftsliv och rekreation och ett av de få oexploaterade områden som finns i Öresund. Vad jag kan se finns det inte några tidigare parker i Världen med så höga vindkraftverk byggda så kustnära (från ca 5km från land). Jag är orolig att Öresund, som har återhämtat sig fint de senaste decennierna, bli ett väldigt dyrköpt experiment där djurliv får betala ett allt för högt pris. Det måste finnas lämpligare ställen för vindkraft som inte ligger i så känsliga områden. Förslagsvis Ö285, Ö286 eller Ö288 som ligger längre från land och där större etableringar = högre effekt kan fås med mindre risker för miljö, havs- och flygtrafik samt där den visuella påverkan, ljud och vibrationer inte påverkar lika mycket som i det betydligt mer ”trångbodda” Öresund och känsliga Öresund.	Synpunkten noteras. Område Ö298 med användning energiutvinning har vägts bort i sin helhet. Allmänt intresse av väsentlig betydelse för naturvård ges företräde framför allmänt intresse av väsentlig betydelse för vindbruk. I området planeras ett områdesskydd.
249.01	Privatperson 49	Då havsbaserad vindkraft har ett antal inbyggda nackdelar för det svenska elsystemet och som på ett mycket negativt sätt påverkar nätstabilitet, prisbild och ledningsnät är en utbyggnad till havs något som över huvud taget inte bör ske. Nätstabiliteten påverkas negativt då vindkraften inte bidrar med nödvändig svängmassa. Prisbilden för slutkund påverkas negativt då vindkraften inte levererar då det är vindstilla (= höga elpriser) men överlevererar då det blåser med lämplig kraft (=låga/negativa elpriser). En volatil prisbild är alltid till nackdel för marknadens alla parter. Elnätet påverkas negativt då det dels krävs omfattande anslutningsnät hav/land, dels då den slumpmässiga produktionen kräver ett överdimensionerat nät.	Frågan om Sveriges kraftsystem faller utanför planeringsuppdraget.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
249.02	Privatperson 49	Utöver dessa nackdelar är vindkraftens negativa påverkan på fiskenäringen mycket allvarlig då den äventyrar landets livsmedelsförsörjning utan att vara behövlig för landets elförsörjning.	Synpunkten noteras.
250.01	Privatperson 50	Neutral synpunkt.	Synpunkten noteras.
251.01	Privatperson 51	Vindkraftparker är generellt ofördelaktiga jämfört med andra energikällor, dvs de kostar betydligt mycket mer att bygga och underhålla kontra effekten man får ut, jämfört med kärnkraft, vattenkraft och solkraft.	Synpunkten noteras. Uppdraget omfattar enbart energiutvinning till havs i form av havsbaserad vindkraft.
251.02	Privatperson 51	Förutom detta har vindkraftparker till havs följande kraftigt negativa konsekvenser: 1) Stora naturvärden går till spillo. Haven är den sista oförstörda vildmarken. De är också stors ekosystem som är en förutsättning för allt liv på jorden.	Synpunkten noteras.
251.03	Privatperson 51	Förutom detta har vindkraftparker till havs följande kraftigt negativa konsekvenser: 2) För Sveriges del är de en försvars/säkerhetsmässig katastrof. Det är lätt att med små medel slå ut vindkraft till havs och dessutom gömma fientliga enheter där. Detta borde framstå med bevislig tydlighet. Hur kan man i den säkerhetsmässiga situation som vi befinner oss ens överväga denna lösning?	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
252.01	Privatperson 52	Med tanke på att dessa i allt från tillverkning till skrotning är väldigt miljöförstörande samt läcker oljor och sprider pfas, Bisfenol A, mikroplaster mm. De förstör enorma arealer natur och livsmiljön för djur och människor. Dessutom producerar de en oplanerbar el som förstörstabiliteten i elnätet och måste ha balanskraft för att det ska fungera. Dessutom är de inte lönsamma när de inte får stöd av våra skattepengar. De flesta ägarna är dessutom inte svenska utan ägs utomlands. Livslängden är kort samt det går inte att återvinna skrotet från dessa. När dessa dessutom ska skrotas så undrar jag verkligen om de nuvarande ägarna ens finns kvar som då ska bekosta skrotning samt återställande av miljön. Finns inte ägarna kvar kommer kostnaden hamna på ägaren av marken eller oss skattebetalare!! Finns definitivt inget positivt med dessa vindkraftverksindustriområden!!	Synpunkten noteras.
253.01	Privatperson 53	Östersjön skulle må bra av att få fredade zoner från fisket, det var så i Norge att fiskefångsterna minskade tills dess att den norska regeringen ingrep och införde fiskekvoter detta har medfört att idag har dom Norska fiskarna livskraftiga bestånd som dom kan överleva på. Med vindkraft och fredad zon där verken är placerade medför att vi efter några år kan få livskraftiga bestånd av fisk i våra hav, vilket är en garanti för våra fiskares överlevnad.	Synpunkten noteras.

Id	Samrådspart	Synpunkt	HaV:s kommentar
253.02	Privatperson 53	Staten medverkade ekonomiskt till utbyggnad av uppkoppling av våra kärnkraftverk, men den nuvarande regeringen är inte positivt inställt till att ge havsbaserad vindkraft likvärdig behandling vilket medför att företag får svårare att få lönsamhet när dom skall stå för kablarna m.m. samt att en del projekt läggs närmre land vilket upplevs som störande av en del människor. Staten skall behandla alla fossilfria energikällor teknikneutralt och ge havsbaserad vindkraftsamma behandling som vår kärnkraft fick när den byggdes ut dvs. staten ska stå för kostnaderna av anslutningskablarna. Havsbaserad vindkraft kan även kombineras med vågkraft (det finns fler olika tekniker för detta). Enligt uppgift så skulle en sådan kombination kunna sänkadom totala kostnaderna per kWh och öka kraftproduktionen. Vidare så krävs det en kraftig utbyggnad av lagring av el och det finns olika tekniker för detta och så. Sammantaget låt oss få bort beroendet av olja kol, fossilgas och även uran (Kina har planer på kraftig utbyggnad av kärnkraft, detta medför ökad efterfrågan på uran vilket det finnes begränsade mängder av).	Synpunkten noteras. Frågan om statlig finansiering eller subventioner faller utanför havsplaneringsuppdraget.

Bilaga A
Förteckning över vilka som lämnat synpunkter (ej privatpersoner)

Tabellen visar vilka samrådsparter som har lämnat skriftliga synpunkter under samrådet. Privatpersoner som lämnat synpunkter redovisas inte i tabellen.

Samrådspart	Kategori
Borgholms kommun	Kommun
Bromölla kommun	Kommun
Burlövs kommun	Kommun
Båstad kommun	Kommun
Falkenberg kommun	Kommun
Göteborg kommun	Kommun
Halmstad kommun	Kommun
Haninge kommun	Kommun
Haparanda kommun	Kommun
Helsingborgs kommun	Kommun
Hudiksvalls kommun	Kommun
Härnösands kommun	Kommun
Kalix kommun	Kommun
Karlshamns kommun	Kommun
Karlskrona kommun	Kommun
Kristianstads kommun	Kommun
Kungsbacka kommun	Kommun
Kungälvs kommun	Kommun
Kävlinge kommun	Kommun
Lomma kommun	Kommun
Luleå kommun	Kommun
Lysekils kommun	Kommun
Malmö kommun	Kommun
Munkedals kommun	Kommun
Mölndals kommun	Kommun
Mörbylånga kommun	Kommun
Nordanstigs kommun	Kommun
Norrtälje kommun	Kommun
Nyköpings kommun	Kommun
Nynäshamns kommun	Kommun
Orust kommun	Kommun
Oskarshamns kommun	Kommun
Oxelösunds kommun	Kommun
Piteå kommun	Kommun
Robertsfors kommun	Kommun
Ronneby kommun	Kommun
Simrishamn kommun	Kommun
Skellefteå kommun	Kommun
Skurups kommun	Kommun
Sotenäs kommun	Kommun
Stenungsunds kommun	Kommun
Sundsvalls kommun	Kommun
Söderhamn kommun	Kommun
Söderhamns kommun	Kommun
Södertälje kommun	Kommun

Samrådspart	Kategori
Sölvesborgs kommun	Kommun
Tanums kommun	Kommun
Tierps kommun	Kommun
Tjörns kommun	Kommun
Trelleborgs kommun	Kommun
Uddevalla kommun	Kommun
Umeå kommun	Kommun
Varbergs kommun	Kommun
Vellinge kommun	Kommun
Vetlanda kommun	Kommun
Västerviks kommun	Kommun
Ystads kommun	Kommun
Älvkarleby kommun	Kommun
Öckerö kommun	Kommun
Örnsköldsvik kommun	Kommun
Östhammar kommun	Kommun
Östhammar kommun	Kommun
Fiskekommunerna	Kommunalförbund
Göteborgsregionen	Kommunalförbund
Region Blekinge	Region
Region Halland	Region
Region Kalmar	Region
Region Skåne	Region
Region Skåne	Region
Region Stockholm	Region
Region Sörmland	Region
Region Västerbotten	Region
Region Västernorrland	Region
Region Östergötland	Region
Region Östra Götaland	Region
Västra Götalandsregionen	Region
Länsstyrelsen i Blekinge län	Länsstyrelse
Länsstyrelsen i Gotlands län	Länsstyrelse
Länsstyrelsen i Gävleborg	Länsstyrelse
Länsstyrelsen i Hallands län	Länsstyrelse
Länsstyrelsen i Kalmar län	Länsstyrelse
Länsstyrelsen i Norrbotten	Länsstyrelse
Länsstyrelsen i Skåne	Länsstyrelse
Länsstyrelsen i Stockholm	Länsstyrelse
Länsstyrelsen i Södermanlands län	Länsstyrelse
Länsstyrelsen i Uppsala	Länsstyrelse
Länsstyrelsen i Västerbotten	Länsstyrelse

Samrådspart	Kategori
Länsstyrelsen Västernorrland	Länsstyrelse
Länsstyrelsen Västra Götaland	Länsstyrelse
Länsstyrelsen Östergötland	Länsstyrelse
Svenska Kraftnät	Affärsverk
Sjöfartsverket	Affärsverk
Boverket	Central myndighet
Energimyndigheten	Central myndighet
Folkhälsomyndigheten	Central myndighet
Försvarsmakten	Central myndighet
Jordbruksverket	Central myndighet
Myndigheten för samhällsskydd och beredskap	Central myndighet
Naturvårdsverket	Central myndighet
Post och telestyrelsen	Central myndighet
Riksantikvarieämbetet	Central myndighet
Sametinget	Central myndighet
Sverige geologiska undersökning	Central myndighet
Sjöfartsverket	Central myndighet
Sveriges lantbruksuniversitet	Central myndighet
Sveriges meterologiska och hydrologiska institut	Central myndighet
Strålsäkerhetsmyndigheten	Central myndighet
Sveriges geotekniska institut	Central myndighet
Tillväxtverket	Central myndighet
Trafikverket	Central myndighet
Transportstyrelsen	Central myndighet
Blekinge tekniska högskola	Högskola, universitet, institut eller liknande
Havsmiljöinstitutet	Högskola, universitet, institut eller liknande
RISE	Högskola, universitet, institut eller liknande
Baltic waters	Bransch- och intresseorganisation
Birdlife	Bransch- och intresseorganisation
Energikontor Syd	Bransch- och intresseorganisation
Ett levande Öresund	Bransch- och intresseorganisation
Fiskareföreningen Norden	Bransch- och intresseorganisation
Föreningen Svenskt Landskapsskydd	Bransch- och intresseorganisation
God livsmiljö Hylte	Bransch- och intresseorganisation
Gotlands ornitologiska förening	Bransch- och intresseorganisation
Gränsälvskommissionen	Bransch- och intresseorganisation
Motvind Sverige	Bransch- och intresseorganisation
Naturskyddsföreningen	Bransch- och intresseorganisation
Nej tack till vindkraft, Sjollen	Bransch- och intresseorganisation
Rädda Hallandskusten	Bransch- och intresseorganisation
Sveriges Fiskares Producentorganisation	Bransch- och intresseorganisation

Samrådspart	Kategori
Sveriges kommuner och regioner	Bransch- och intresseorganisation
Skärgårdarnas riksförbund	Bransch- och intresseorganisation
Svensk sjöfart	Bransch- och intresseorganisation
Svensk vindenergi	Bransch- och intresseorganisation
Svenska båtunionen	Bransch- och intresseorganisation
Swedish Pelagic Federation Producentorganisation	Bransch- och intresseorganisation
Sydsvenska handelskammaren	Bransch- och intresseorganisation
WWF	Bransch- och intresseorganisation
Blekinge Offshore	Företag
Cloudberry Offshore Wind	Företag
Copenhagen Infrastructure Partners	Företag
Deep Wind Offshore	Företag
Energikontor Syd	Företag
Eolus Vind AB	Företag
Fortum Sverige AB	Företag
Freja Offshore	Företag
Innovatum Science Park	Företag
KonTiki Vind AB	Företag
Kustvind AB	Företag
LandInfra Energy AB	Företag
Nordic Offshore Wind AB	Företag
Preem	Företag
RWE Renewables Sweden	Företag
SeaSapphire	Företag
Skyborn Renewables	Företag
Statkraft	Företag
Svea Vind Offshore AB	Företag
Vattenfall	Företag
Zephyr Baltic Offshore AB	Företag
Örstedt	Företag
Miljöpartiet Skellefteå kommun	Politiskt parti
Moderaterna Söderhamn	Politiskt parti

Bilaga B
Översikt av ändringar mellan samråd och granskning

TABELL ÖVER STÖRRE ÄNDRINGAR

Område/-n Id-nummer under samråd	Område/-n Id-nummer under granskning	Förändring från samrådsförslag till granskningsförslag
B117	B112	B117 utgår i sin helhet
B110	B111	B110 reducerad och sammanslagen med B111
B111	B111	B111 utökad
B113	B113, B136	B113 reducerad
B137	B106	B137 utgår i sin helhet
B108, B138	B108	B108 och B138 sammanslagna
B130, B126, B127, B132		Särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden redovisas inte i kartan (markering borttagen)
B148, B164	B164	B148 och B164 sammanslagna
B150, B153, B154, B156		Särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden redovisas inte i kartan (markering borttagen)
B149, B158	B149	B149 och B158 sammanslagna
B163	B162	B163 utgår i sin helhet
Ö200, Ö202, Ö203		Särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden redovisas inte i kartan (markering borttagen)
Ö291		Särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden redovisas inte i kartan (markering borttagen)
Ö261	Ö263	Ö261 utgår i sin helhet
Ö255	Ö254	Ö255 utgår i sin helhet
Ö282	Ö282, Ö283	Ö282 reducerad
Ö284		Särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden redovisas inte i kartan (markering borttagen)
Ö298	Ö299	Ö298 utgår i sin helhet
Ö292, Ö299		Särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden redovisas inte i kartan (markering borttagen)
V307		Särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden redovisas inte i kartan (markering borttagen)
V363	V365	V363 utgår i sin helhet
V318		Särskild hänsyn till höga kulturmiljövärden redovisas inte i kartan (markering borttagen)

Område/-n Id-nummer under samråd	Område/-n Id-nummer under granskning	Förändring från samrådsförslag till granskningsförslag
V359	V358, V359	V359 reducerad
V354, V348	V357	V357 utökad
V355	V356	V355 utgår i sin helhet

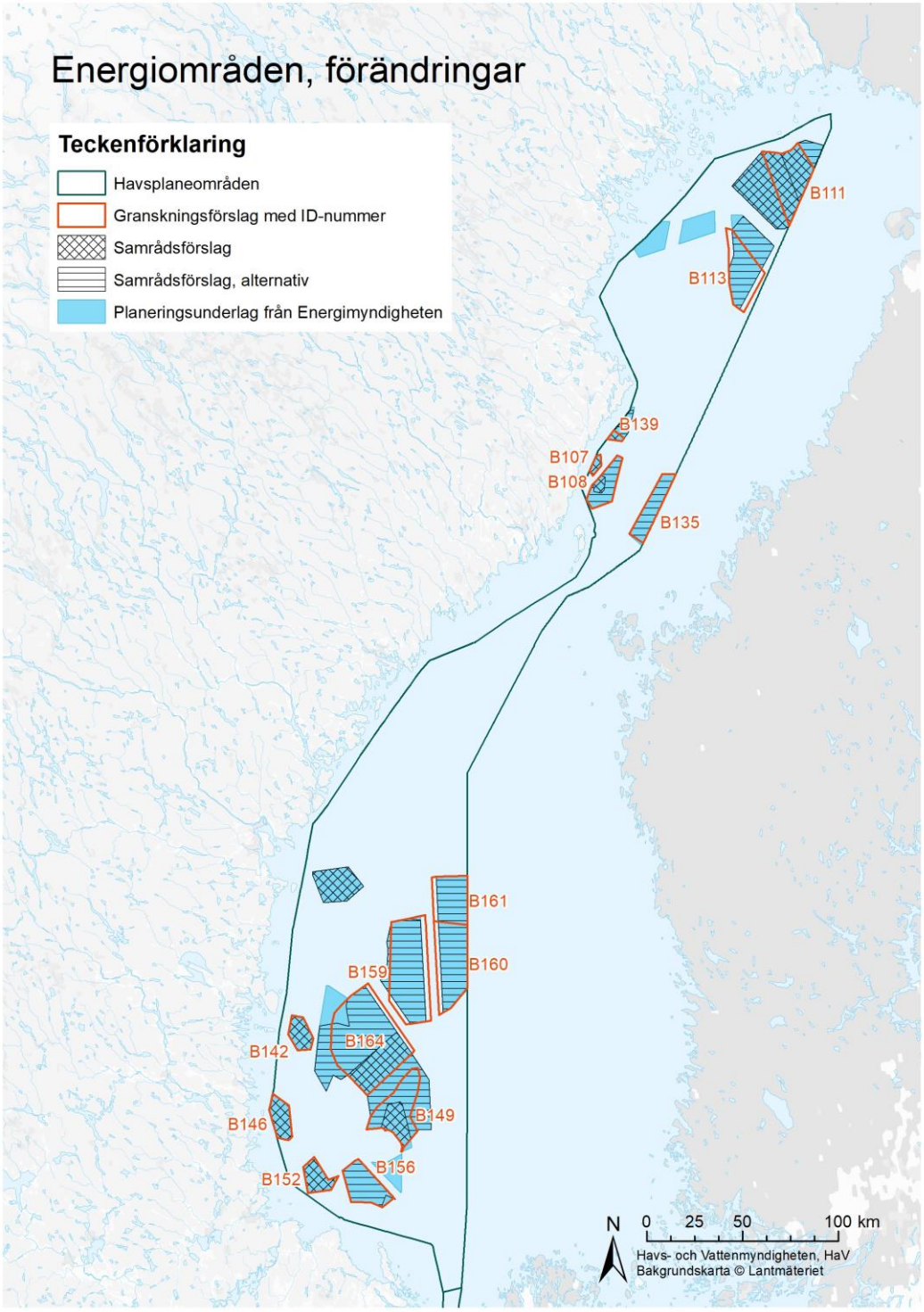

Figur 1. Förslag till energiområden (Bottniska viken) i Energimyndighetens redovisning i mars 2022, HaV:s samrådsförslag i september 2023 och HaV:s granskningsförslag i maj 2024.

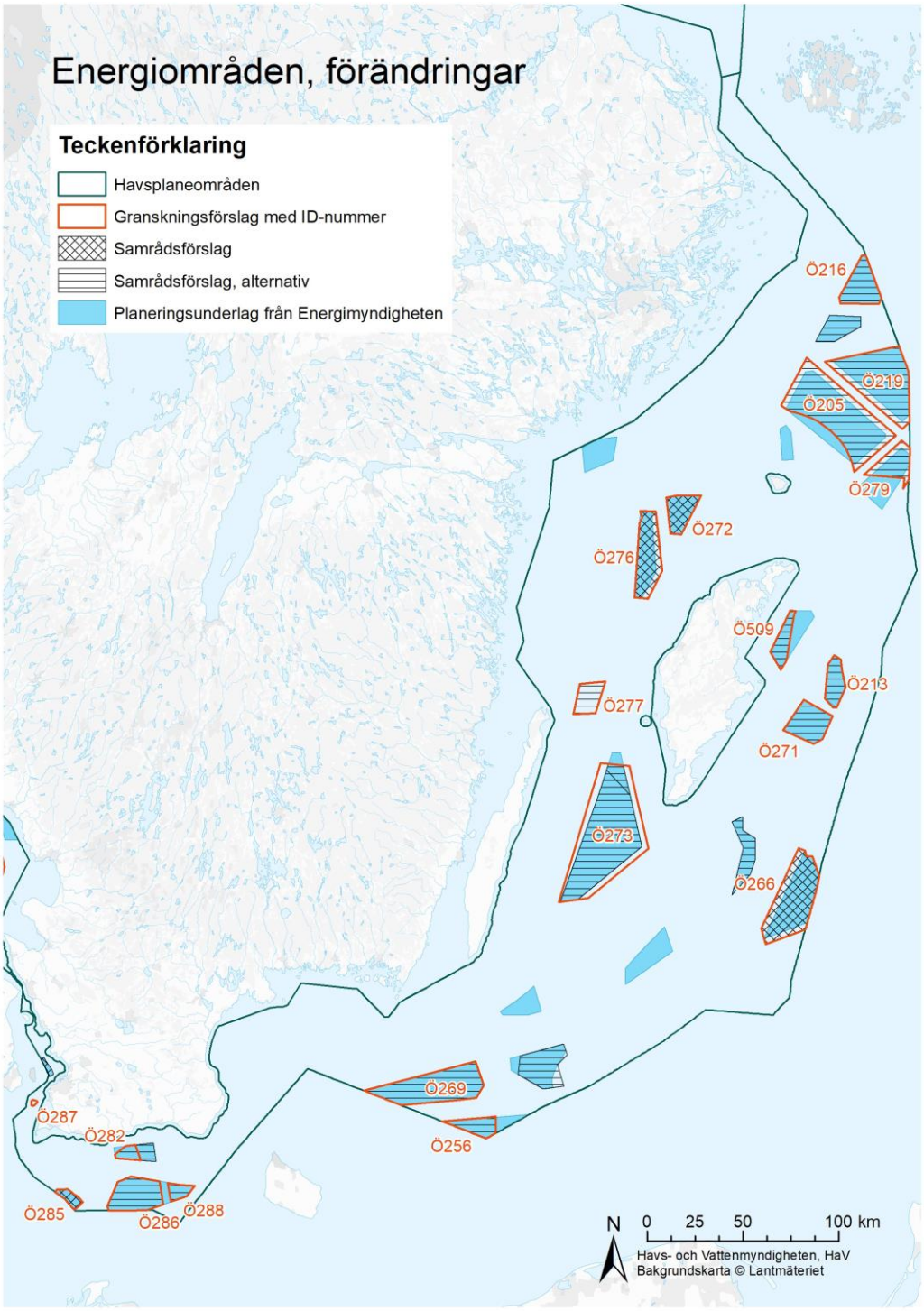

Figur 2. Förslag till energiområden (Östersjön) i Energimyndighetens redovisning i mars 2022, HaV:s samrådsförslag i september 2023 och HaV:s granskningsförslag i maj 2024.

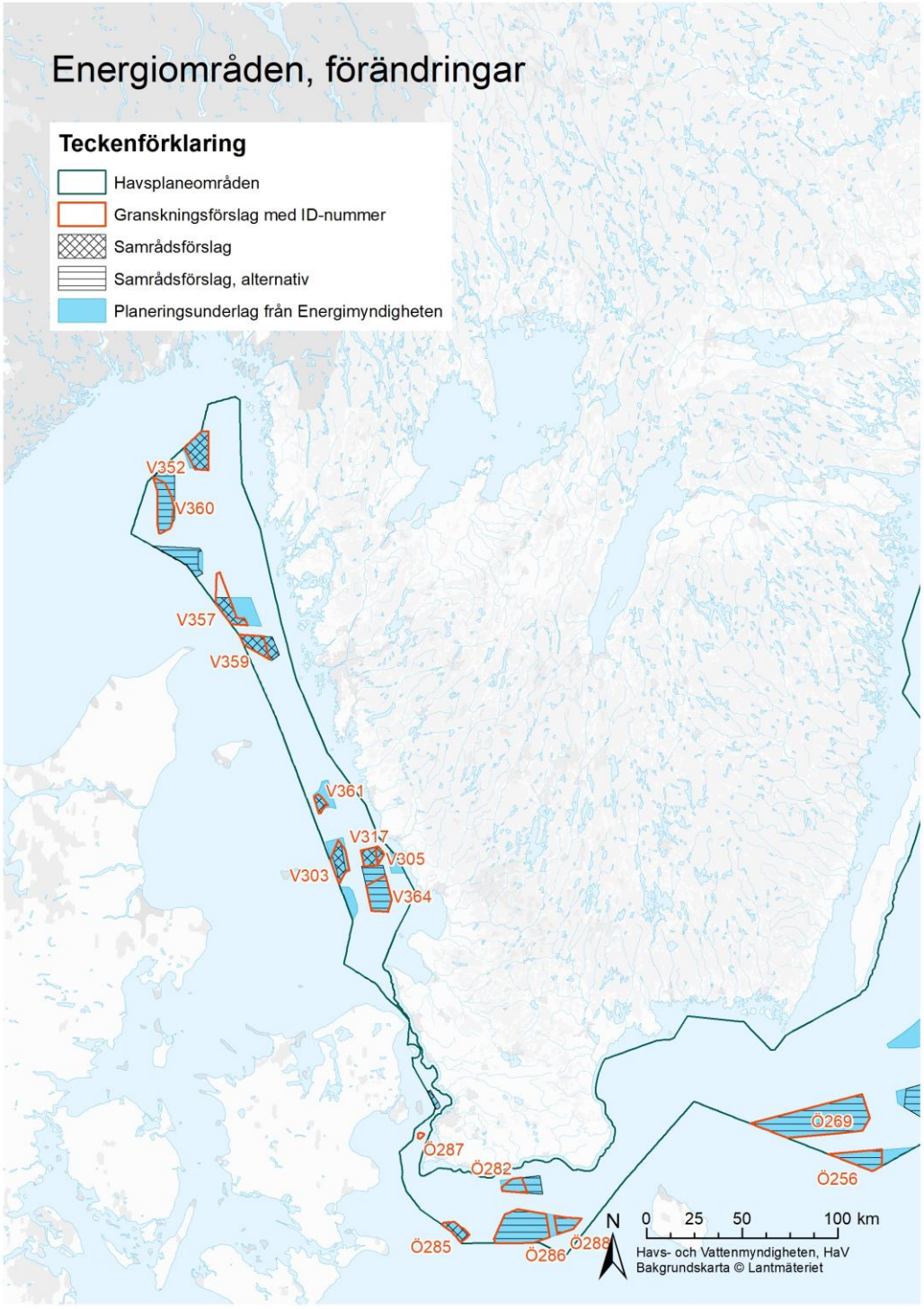

Figur 3. Förslag till energiområden (Västerhavet) i Energimyndighetens redovisning i mars 2022, HaV:s samrådsförslag i september 2023 och HaV:s granskningsförslag i maj 2024.